INDICES AND APPENDICES

To

THE NIRUKTA

WITH AN INTRODUCTION

BY

LAKSHMAN SARUP, M.A. (PANJ.), D. Phil. (OXON.),

University Professor of Sanskrit Literature, at the University of the Panjab, Lahore.

PUBLISHED BY

THE UNIVERSITY OF THE PANJAB

LAHORE

1929

निघण्टुनिगमानिरुक्तकोश-
निर्वचनानुक्रमणिकादि-
विविधपरिशिष्टानि ।

पञ्चनदीयविश्वविद्यालयसंस्कृतसाहित्याध्यापकेन

लक्ष्मणस्वरूप, एम० ए० (पञ्जाब),

डी० फिल० (ऑक्सफोर्ड), इत्येतेन विरचितानि ।

तानि च

पञ्चनदीयविश्वविद्यालयाध्यक्षैः

प्रकाशितानि ।

१९२९

विषयानुक्रमणिका

TO

PRINCIPAL

A. C. WOOLNER,

M.A., C.I.E., F.A.S.B.

VICE-CHANCELLOR

OF THE

UNIVERSITY OF THE PANJAB

CONTENTS

INTRODUCTION

INDEX TO THE NIGHANṬU

The *Nirukta*, according to the orthodox tradition of literary India, is one of the most important auxiliary treatise for the study of the *Veda*, being a *Vedāṅga*, 'limb of the *Veda*.' It is nevertheless not an independent work, as it is a commentary on an earlier work, called the *Nighaṇṭu*, a Vedic vocabulary compiled by generations of seers, to facilitate the study of the *Veda*. The *Nirukta*, though a commentary only, has, like the commentary of Śrī Śaṅkarācārya on the *Vedānta Sūtras* and like Vijñāneśvara's celebrated *Mitākṣarā* on *the Yājñavalkyasmṛti*, superseded the original text and assumed the character of an independent work.

This commentary is now more important than its original. It has nevertheless a basis, the *Nighaṇṭu*, which forms a unit by itself and has a separate entity of its own. I have therefore prepared a separate index for the *Nighaṇṭu*. To the words of the *Nighaṇṭu*, I have attributed the meaning assigned to them in that work itself, *e.g.*, गाति। गन्ति। जङ्गन्ति। अगन्। अजगन्। जिगाति। जगायात्। (Ngh. II. 14) are shown to mean 'to go,' irrespective of the number, tense, or mood, because that is the meaning assigned to these words in the *Nighaṇṭu*. It is incumbent on one to faithfully preserve the meaning of the original without any change or modification.

INDEX OF QUOTED WORDS

Yāska has quoted a good many passages from the *Saṁhitās*, *Brāhmaṇas*, and other earlier works of Vedic literature. From the chronological point of view, these

works are anterior to Yāska. From the philological point of view, they represent an earlier and different phase of Sanskrit language as compared with that of Yāska. I have therefore prepared a separate index for the quoted passages of the *Nirukta.* The form, in which a word actually occurs in a quotation, is invariably preserved, and the meaning, assigned to it, gives indication of the case-inflection in the case of nouns and of number, person, tense or mood in the case of verbs. Whenever the meaning of a particular word does not give any indication of case-inflection, abbreviated name of the case itself is used, *e.g.*, see जलतिकर्मणः, p. 182. Further I have parsed, *i.e.*, described the grammatical structure of such verbal forms, as are in my opinion somewhat difficult, see, *e.g.*, कृण्वन् on p. 64, गनीगन्ति on p. 65, गात् on p. 66, घसत् on p. 67, चिकिते on p. 68, ददाशः on p. 74, दविद्योत् दिदिड्ढि on p. 75 and so on. Again, the source of the word quoted is also indicated, *e.g*, the letters (AV.) put after the word दद्याथ on p. 74 mean that this word occurs in a quotation of the *Atharvaveda.* Similarly, the letters (KS.) after दिधिषो on p. 75, show that the word occurs in a passage of the *Kāṭhaka-Saṁhitā.* The letters (UQ.) refer to an untraced quotation. Words whose source is not indicated by any additional letters belong to the *Ṛgveda.* Words of the *Ṛgveda* being left unspecified, it will be clear that letters, describing the source, are put after such words only as do not occur in the quotations of the *Ṛgveda.*

INDEX OF THE NIRUKTA

Index Verborum to the *Nirukta* is confined to the work of Yāska himself. One could thus see at a glance, what proportionate part of the *Nirukta* is written by Yāska. All extraneous matter, in the form of quotations, is rigidly excluded. From the chronological point of view, it contains matter, which can be assigned to one and the same period of time. From the philological point of view, it is confined to a

homogeneous linguistic stratum, which represents a particular phase in the history of Sanskrit language, *i.e.*, the beginning of the classical stage. The basis of the Index Verborum is the contribution of Yāska except such words of his commentary as are directly borrowed from the quoted passages. An example will make this statement clear. In N. 12. 13, the words कविः । भद्रं । उषसः । occur in the commentary of Yāska. They are nevertheless not included in the Index Verborum because these words are merely repeated from the quoted passage, and are not Yāska's own. Such words will be found in the Index to the quoted passages of the *Nirukta* and not in the Index Verborum.

As in the case of the index of the quoted passages, the meaning assigned to a particular word gives indication of case-inflection in the case of nouns and of number, person, tense, or mood in the case of verbal forms. Grammatical structure of difficult verbal forms is described. Sometimes the abbreviated name of the case is used to denote the inflection when it was not conveyed by the meaning, see *e.g.*, आध्वर्यवे, p. 150.

LIST OF ETYMOLOGIES

In the list of etymologies, it was thought unnecessary to add the meanings of words again as they are already given in Indices nos. 2 and 3.

I may mention in this connection, that the work of Professor H. Sköld, *The Nirukta, Its Place in Old Indian Literature, Its Etymologies,* which reached me at a time when the greater part of my own list had been printed, gives an exhaustive list of etymologies of the *Nirukta.* My list is prepared on such a different plan that I should have printed it, even if his work had come into my hands before my list was sent to the press. The etymologies of the *Nirukta,* which fill in 182 pages in the work of Professor Sköld, barely cover 20 pages in the present work. Professor Sköld has in all cases

quoted Yāska's etymological explanation while I merely mention the root with additional prepositions. It is unnecessary for me to quote Yāska's words as the present work is an index to my edition of the Sanskrit text of the *Nirukta*. My list shows at a glance how Yāska derived any particular word without repeating his phraseology.

Professor Sköld has included cases where no etymology is given, *e.g.*, p. 199:—*arbhake avrddhe* 4. 15. Yāska does not derive *arbhakam* from *a*+ *virdh* as stated. He is merely giving the meaning of the word. If any derivation is intended, it is contained in 3. 20:—अर्भकमवहृतं भवति । Again on p. 200 the words *avīra* and *aśvājanī* are included in the list, Yāska's remarks being :— अवीरामिव अजलामिव । अश्वा-जनी कशेत्याहु. Both these words are merely paraphrased. No derivation is, in either case, intended. Similar cases are *ānda* on p. 204, *indrāṇī* on p. 211, *Kanīnaka* on p. 226, *canaḥ* on p. 244 and so on. Further the forms of roots as recorded in the *Dhātupāṭha* and acknowledged as correct by Indian grammarians are not given, *e.g.*, √*ojāy* on p. 224 should be √*oj*, √*dhā* 'to suck' on pp. 224, 269 should be √*dhe*; √*pūy* 'to stink' on pp. 227 and 235 should be √*pū*, √*khaṇḍay* on p. 238 should be √*khaṇḍ*, √*gaṇay* on the same page should be √*gaṇ*, √*gā* 'to sing' on p. 240 should be √*gai*, √*dā* 'to cut' on p. 261 should be √*do*, √*dīv* 'to play at dice' should be √*div*, √*pyā* 'to swell' on p. 277 should be √*pyāy* or √*pyai*, √*trā* 'to protect' on p. 282 should be √*trai*, √*pālay* on p. 286 should be √*pāl* and so on. The roots जृ 'to grow old,' p. 227, कृ 'to scatter' on p. 228, गृ on pp. 240, 242; दृ and पृ on p. 283 are written with a short ऋ, in which form these roots do not exist. This could have been avoided if he had consulted the *Dhātupāṭha* or even the dictionary of Monier-Williams.

It is true that certain roots are often written in the slightly different philological forms adopted by European grammarians, for example, *vide* Petersburg Dictionary, *gā* (*gai*), Macdonell, *Vedic Grammar Index*, *gā*, *dhā*; Whitney, *Sanskrit*

Grammar, etc., etc. And there could be no objection to a particular form of a root, adopted by Professor Sköld, had he proposed to give his own independent etymology. But he sets out to give the derivations of Yāska, who would not have recognised the form of the roots accepted by European Linguists of the 20th century A.D. In a list of the etymologies of the *Nirukta*, the only appropriate form of a root would be the form recorded in the *Dhātupāṭha* attributed to Pāṇini.

Moreover modern European Linguists are not consistent in giving a particular philological form to a root, *e.g.*, the root is written as दीव् in Macdonell's *Vedic Grammar for Students*, p. 390, while it is written as दिव् in his *A Sanskrit Grammar for Beginners*, p. 203. Further a particular philological form of a root is not unanimously acknowledged, as different grammarians write the one and the same root in different forms, *e.g.*, Whitney adopts in his *A Sanskrit Grammar* (Leipzig, 1889) the following forms:—कृ 'scatter,' p. 526, गृ 'swallow,' p. 526, जृ 'grow old,' p. 528, पृ 'fill,' p. 532. On the other hand, Professor Macdonell writes these roots as follows:—कॄ Skt. Gr., p. 199; Ved. Gr., p. 376; गॄ Ved. Gr., p. 380; जॄ Skt. Gr., p. 202, Ved. Gr., p. 384; पॄ Skt. Gr., p. 206; Ved. Gr., p. 399. He thus agrees with the author of the DP. As Professor Macdonell is a much later writer than Whitney, the tendency of modern European grammarians seems to have reverted in favour of the philological form adopted by ancient Indian grammarians as recorded in the *Dhātupāṭha*. As far as the roots कॄ, गॄ, etc., are concerned, the latest grammarian, *i.e.*, Professor Macdonell should have been followed.

Again one and the same etymology is given several times, *e.g.*, see the etymology of *Kuśika* on p. 233. No. 1 is identical with no. 3. The word *Kuśika* is derived in two ways only by Yāska and not in three as stated by Professor Sköld.

On the one hand Professor Sköld includes in his list words which are merely paraphrased by Yāska with a view

to explain their meaning only but which are not derived by him, and on the other, several words whose derivations are indicated or actually given by Yāska, are omitted. A few examples of words included in the list by Prof. Sköld although not derived by Yāska, are the following:—*divyā* on p. 261, *nasanta* on p. 271, *paḍbhiḥ* on p. 275, *paṇi* on p. 276, and so on. A few cases of omitted etymologies are the following: —निपाता: from √पत् with नि N. 1. 4, ज्योति: from √द्युत् N. 2. 1, तर्कुं from √कृत् N. 2. 1, घन: from √हन् N. 2. 1, गाध: from √गाह N. 2. 2, ओघः from √वह N. 2. 2, गरूथम् from √गृ N. 6. 17, कणः from कण N. 6. 30, चित्रम् from √चि N. 12. 6, and so on. This list of omitted etymologies is by no means exhaustive. There are several other cases which can be noted on comparing my list with that of Professor Sköld.

QUOTATIONS OF YĀSKA BY SĀYAṆA

After the index of etymologies, I have added a list of passages of the *Nirukta*, quoted by Sāyaṇa in his commentary on the *Ṛgveda*. This will show the extent to which Sāyaṇa is indebted to Yāska for the interpretation of the *Ṛgveda* and can also be utilised for a critical edition of the *Nirukta* for it throws some light on the problem of textual criticism of the *Nirukta*. By the time of Sāyaṇa, the first thirteen sections of Chapter XIII had been added to, and were recognised as an integral part of, the *Nirukta* of Yāska. This statement is supported by the following remark of Sāyaṇa:—तद् व्याख्यानं च समाम्नाय: समाम्नात इत्यारभ्य तस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभवत्यनुभवतीत्यन्तैर्द्वादशभिरध्यायैर्यास्को निर्ममे। तदपि निरूक्तमुच्यते।

The words तस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभवत्यनुभवति which Sāyaṇa holds to be the last words of the *Nirukta* occur at the end of the thirteenth section of the thirteenth chapter. It is also clear that the first thirteen sections of the thirteenth chapter formed a part of the twelfth chapter and had not been constituted into a separate thirteenth chapter, for Sāyaṇa expressly mentions

twelve chapters only. In Sāyaṇa's time the words तस्यास्तस्या, etc., must have been the last words of the twelfth chapter of the *Nirukta.* It appears however that the subject-matter of these thirteen sections as known to Sāyaṇa was not absolutely identical with their present form, for Sāyaṇa quotes the following passage : अत्र द्वौ द्वौ प्रतिष्ठितौ सुकृतौ धर्मकर्तारावित्यादि निरुक्ते गतमस्य मन्त्रस्य व्याख्यानमनुसन्धेयम्[1] । which occurs in the *Nirukta* in XIII. 42=XIV. 29. How could Sāyaṇa quote a line from XIII. 42 when in his time only the first thirteen sections were known to exist? As this is the only quotation from the second pariśiṣṭa of the *Nirukta* in Sāyaṇa's commentary of the *Ṛgveda,* two hypotheses are possible :—(1) either this stanza Ṛv. I. 164. 20 with its explanation was included in the first thirteen sections of the thirteenth chapter, (2) or the commentary of Sāyaṇa has been tampered with a view to give authenticity to the later sections of the thirteenth chapter of the *Nirukta.*

QUOTATIONS OF YĀSKA BY DEVARĀJA

Then follows a list of passages of the *Nirukta* preserved as quotation by Devarāja Yajvan in his commentary on the *Nighaṇṭu.* Devarāja is anterior[2] to both Sāyaṇa and Durga,—the commentator of the *Nirukta,*—the former's quotations carry therefore the history of the text of the *Nirukta* to a period earlier than that of Sāyaṇa and Durga.

Devarāja has cited quotations not only from the *Nirukta* but from quite a large number of authors. As the work of several such authors has disappeared, the commentary of Devarāja has acquired an additional importance. In several cases the passages preserved by Devarāja are the only surviving fragments of works which are now lost, the value of the

[1] Ṛv. I. 164. 20, Max Muller's 2 ed., i, 704.

[2] See my Preface to Sanskrit Text of the Nirukta, pp. 25—28.

commentary of Devarāja is therefore great. Apart from these quotations, his introductory remarks are very important and constitute a landmark in the chronology of Vedic exegesists. As Bāṇa's introduction to the *Harṣacaritam* gives a definite starting point for computing dates of Sanskrit poets and dramatists so Devarāja's introductory statement supplies definite data with regard to the period of various commentators of the Vedas. On account of the valuable information supplied by this part of Devarāja's commentary, I have prepared an English translation[1] and add it here for the convenience of scholars.

DEVARĀJA'S INTRODUCTORY REMARKS

TEXT

The text of the commentary of Devarāja Yajvan as edited in the Bib. Ind. Series is corrupt and cannot be regarded as a trustworthy basis for a critical study. In the introductory stanza No. 2, the fourth verse is almost unintelligible: *ancna* is obscure, *ca* is redundant if *āmnāyam* is construed as an object of *abhiṣṭuvānaḥ* which again is left without an object if *āmnāyam* is taken as an object of *avāpa*. In stanza three the form *hṛt-tamasaḥ* is inexplicable and the metre in *a* has one mātrā too many. It is surprising that an eminent scholar like Sāmaśrami, the editor of the commentary, failed to notice the incorrect metre and allowed meaningless form like *hṛt-tamasaḥ* to pass. I have collated a MS. of Devarāja's commentary No. 5679*a* in the library of the University of the Panjab and also the extract given by Burnell in his catalogue of MSS. in the Tanjore Palace Library. The text of the two introductory stanzas is really free from ambiguity and obscurity. The variants are the following:—

II. *d*:—अनेन नाम्ना यमभिष्टुवानः ॥

[1] This part of Devarāja's commentary is translated into English for the first time. A summary however was given by Roth, see pp. xlix ff.

III.* *a-b* :—प्रणमामि यास्कभास्करमाहुत्तमसः प्रकाशितपदार्थाः ।

5*b*:—वन्दे नैरुक्तविद्दृक्षिकषमुपनिषद्वल्लरीणामुपज्ञम् ।

5*c* :—o अवनिसुखरप्रक्रियानुक्रियायै

The first five stanzas are missing in Burnell.

6*a*:—यज्वा रङ्गेशपुरीपर्यंतग्रामवास्तव्यः agrees with Burnell.

2nd line :—विविविधं for त्रिविधं । परिपठितानि for पठितानि ।

3rd line :—दर्शितानि निगमानि च; also Burnell.

4th line :—एकचत्वारिंशं शतत्रयाधिकं सहस्रं । रिंशच्छत...धिकं सहस्रं B.

6th line :—तथापि

P. 3, last line :—प्रतिपदं B for प्रतिपद

P. 4, 1st line :—Add च after पदानां

P. 4, 2nd line:—स्कन्दस्वामिना कृतव्याख्यानानां प्रक्रियायामुन्मील-यितव्यं । also Burnell.

P. 4, 3rd line :—बहुवस्त्रु स्त्रु च । बहु वस्तु च, Burnell.

P. 4, line 9 :—Burnell adds न after चिन्हं

P. 4, line 10 :—Burnell reads विच्छेदात् for अविच्छेदात्

P. 4, line 12 :—आख्यातानुक्रमेण . . . निर्वचनानुक्रमण्या

P. 4, line 12 :—Burnell omits स्वरानुक्रमण्याः and reads निर्वचनानुक्रमण्या

P. 4, line 14: —बहुदेशसमानीतबहुकोश; also Burnell.

P. 4, line 16 :—भवस्वामिगुहदेव...मावदेव...उवट .... भवस्वामि-गुहदेव . . . माधवदेवऊवट . . . B.

P. 4, line 18:—तद्वृत्तिक्षीर . . . चार्यादिकृतनिघण्टुव्याख्या ; also Burnell.

P. 5, line 1 :—निखिलपद illegible निखिल पदराजीश्च 1B.

P. 5, line 2 :—Burnell reads तत्र दृष्टानां तद् ग्रन्थश्च ततश्च निर्वचनमुपादाय

P. 5, line 3 :—चेद् तद्वल्लिख्यते

P. 5, line 8 :—पदानां च बहुवेदविद्भिर्निगमा अन्वेष्याः। also Burnell.

Burnell's MS. belongs to the 18th century. See, A Classified Index to the Skt. MSS. in the Palace at Tanjore, Part I, pp. 2-3, by A. C. Burnell.

ENGLISH TRANSLATION

"I adore the illustrious[1] God, with a face of an elephant, who haunts the woods of revealed scriptures[2] and who is a lion on account of killing elephants in the form of demons intoxicated by wine.[3] (1)[4]

Salutations to the God named Śipiviṣṭa,[5] the lord of the three worlds. Praising him with this name in[6] various sacrifices, Yāska obtained the stability of the Veda,[7] *i.e.*, the science of etymology. (2)

I salute Yāska, whose speech[8] dispelled darkness,[9] illu-

[1] Construing *mahas* in the *acc. sing* It can also be interpreted as a genitive *tat-puruṣa* compound, *i.e.*, *mahasāṃ trayi*, etc., but the meaning in that case will be rather forced.

[2] Lit 'the end of the triple scriptures, RV., SV., YV., *i.e.*, the Upaniṣads or the system of philosophy known as *Vedānta*.

[3] In the epic and the Paurāṇic mythology, Gaṇeśa seldom fights demons and never kills or conquers any. The word *madāla* cannot be a proper noun as no demon or demons of that name exist in Indian mythology. 'Intoxicated by wine' can be the only possible meaning.

[4] The poet attributes to the God, diametrically opposite conceptions, *i e.*, he is conceived as being an elephant and a lion at the same time

[5] *Śipiviṣṭa* is explained by Yāska as a name of Viṣṇu and by Amarakośa as a name of Maheśvara, *i.e.*, Śiva. If we take the latter interpretation, the difficulty arises with the epithet 'Lord of the three worlds,' which epithet is particularly associated with Viṣṇu on account of his taking three steps. If we accept Yāska's interpretation, homage to Viṣṇu is not in harmony with the preceding panegyric to Śiva's son, Gaṇeśa, unless we assume that Devarāja was eclectic in his religious worship.

[6] It is suggested that the locative is used in the sense of the accusative (see Pa. II. 3.36) meaning ' for the success of various sacrifices,' but it is quite unnecessary to go so far.

[7] Another interpretation will be to construe the line as a *dvandva* compound, *i.e.*, निरुक्तविद्या च निगमश्च तयोः प्रतिष्ठा ताम् 'the glory of *Veda* and the science of etymology.'

[8] There is a pun on the word *gāvaḥ* which means rays and speech.

[9] Reading आहुततमसः ।

mined[1] the meaning of words and unfolded the triple scriptures in a clear manner as the rays of the sun drive away darkness, illumine objects and display the three worlds. (3)

Obeisance to my grandfather Devarāja Yajvan, who resembled the lord of speech in eloquence and the sages Vaśiṣṭha and others in austerities. (4)

Reverence to my noble father Yajñeśvara, the preceptor of grammarians, a scholar of equal mastery both in the RV. and the YV. He introduced regular arrangement (*krama*) in the commentary of etymological explanation, the supporting-tree (*upa-ghnam*) of the creepers (in the form) of Upaniṣads. He was a lover of sacrifices, with a view to reproduce the procedure, causing happiness to the world. He had his darkness dispelled by the rays of the sun of knowledge. (5)

Devarāja Yajvan, a resident of village Paryanta, near the city of Raṅgeśa, here writes the etymological explanation of the Book of Synonyms. (6)

Doctor (भगवता) Yāska explained the traditional list of words beginning with '*gau*' and ending with '*Devapatnī*,' —the list which has three folds in the form of Books of Synonyms, Homonyms, and Deities. He gave etymological explanation of each and every word of the Books of Homonyms and Deities and illustrated (their meaning) with Vedic quotations. With regard to the words of the Book of Synonyms, beginning with '*gau*' and ending with *apāre*,—totalling 1,341 words—he gave a general explanation as 'the following are the synonyms of this being,' derived a few and illustrated fewer still with Vedic quotations. Being afraid of the bulk of his work, he ignored the rest as being easily derivable by intelligent persons, following the general principles of etymology, propounded by him. Skandasvāmin followed his etymological explanation.

With reference to this, 'following six synonyms *svaḥ*, etc., are common to heaven and the sun,' 'the twelve words

[1] Reading प्रकाशितपदार्थाः ।

idam, etc., are synonyms of difference through a variety of similes,' and 'the twenty-six synonyms, *prapitve*, *abhīke*, etc.,' were explained in their order by the commentator Yāska, as detailed explanation was necessary. This explanation was further amplified by Skandasvāmin. But the form of words, which were not explained in their order and whose meanings were not illustrated with Vedic quotations, could be ascertained, only from a (critical) investigation, a study which in the Iron Age, had its tradition broken. Hence the MSS. (of the list of words) were the sole guide. Some MSS. had, through the negligence of the scribes, a few words more, others a few less, while in others, some words were omitted and new ones were substituted, syllables in some cases being transposed. The MSS. were thus confused, and unreliable, and failing any regular commentary explaining each and every word and illustrating (the meaning) with Vedic quotations, the Book of Synonyms had almost fallen into disuse.

I have therefore laboured to correct the text and to give the etymological explanation together with illustrative Vedic quotations for each and every word in its order in the list with a view to facilitate the study for beginners. And the meaning should be unfolded by following the method of the commentator (Yāska) in deriving the words of the Books of Homonyms and Deities of the list of three books mentioned before and the words *svar*, etc., which were further explained by Skandasvāmin. Our endeavour is mostly to unfold that meaning within the etymological explanation of the Book of Synonyms.

This is not done according to our judgment. The commentator (Yāska) has derived, here and there with reference to context in Vedic passages, three hundred and fifty words occurring in the list of synonyms. Skandasvāmin has, in his explanation of Vedic quotations, added another two hundred words. In order to distinguish the words of the *Nighaṇṭu* from other words, he (Skandasvāmin) put a certain mark on

them—their text was consequently corrected then and there. The text of other words (left out by Skandasvāmin) has been corrected from (1) a collation of many MSS. brought from various parts of the country, (2) a critical examination of indices of nouns, verbs, accent, particles and prepositions, contained in the commentary of Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭācārya, as well as several perusals of the commentary itself and (3) also from the unbroken tradition of the study of the *Nighaṇṭu* in our family. The etymological explanation is given after a profound study of the *Nirukta*, Skandasvāmin's commentary on the *Nirukta*, the commentaries on *Vedas* by Skandasvāmin, Bhavasvāmin, Guhadeva, Śrīnivāsa, Mādhavadeva, Uvaṭa, Bhaṭṭa Bhāskaramiśra, Bharatasvāmin, etc., grammar of Pāṇini, especially the *Uṇādisūtras* with its commentary, commentaries on the *Nighaṇṭu* by Kṣīrasvāmin, Anantācārya, etc., grammar of Bhojarāja, and the grammatical forms of all words by Kamalanayana. With regard to the words explained by us and which also occur in these several commentaries, the etymological explanation found therein was adopted if it suited our context. If it did not suit our context, it was modified accordingly. The etymological explanation of other words (not so found in previous commentaries) is based on the general principles of derivation, as propounded by the author of *Nirukta*.

Vedic passages are quoted as they are found in the Vedic texts, studied by scholars of the Deccan after a careful examination of their commentaries. Quotations for words, to which no Vedic passages are assigned, are to be discovered.

Thus we have explained and illustrated each and every word to the best of our judgment. Scholars should critically examine them and bear them in mind as the mutterings of a parrot.

Devarāja does not content himself with a mere mention of the name of his predecessors but actually quotes from their works and has thus preserved passages from several now lost commentaries. The following list gives the names of the

authors quoted by Devarāja and also shows the frequency with which they are quoted.

AUTHORS QUOTED BY DEVARĀJA YAJVAN

अमरसिंह : pp. 76, 90, 198.
अष्टादशाध्याय : p. 39.
आचार्याः p. 77.
आत्रेय: p. 26.
आथर्वणी श्रुति : p. 99.
आश्वलायन : p 93.
उक्तम् pp. 70, 121.
उक्ति : p. 62.
उणादिवृत्तिः pp. 106, 171.
उपनिषद् pp. 8, 114.
उवट : pp. 20, 35, 129, 149, 185, 260, 309, 341, 344, 354.
ऋग्भाष्यम् p. 217.
कमलनयनः p. 44.
काठकम् p. 476.
कालिदासः pp. 68, 82.
काशिकावृत्तिः[1] p. 128.
केचित् p. 44, etc.
केषुचित्कोशेषु दृष्टम् p. 72.
कौषीतकि : p. 44.
क्षीरस्वामी pp. 12, 25, 29, 38, 40 41, 42, 43, 47, 84, 87, 93, 102, 127, 139, 145, 149, 166, 170, 175, 187, 204, 223, 225, 286, 291, 298, 305, 323, 333, 339, 468.

[1] काशिका itself is called काशिकावृत्ति as it is a commentary on the अष्टाध्यायी. It was composed by जयादित्य and वामन c 660 A.D. A commentary on the काशिका is the न्यास of जिनेन्द्रबुद्धि c. 700 A.D. Another commentary on the काशिका is the पदमञ्जरी by हरदत्त c. 1100 A.D

श्रीनिवासः pp. 104, 161, 177, 415, 440, pupil of नियमानन्द, गुरु of पुरुषोत्तमप्रसाद.

श्रीभोगः p. 69.

श्रुतिः pp. 16, 98, 99, 100, 112.

समाम्नायः p. 112.

संवित्प्रकाशः p. 93, a work on वेदान्त by वामन.

सुबोधिनी pp. 18, 21. It is a commentary on the उणादिसूत्र.

सुबोधिनीकारः pp. 20, 98, 114, 166, 171.

सुभाषितश्लोकः p. 23.

स्कन्दस्वामी pp. 7, 12-13, 15, 27, 31, 32, 38, 41, 54, 56, 63, 68, 70, 75, 83, 91, 95, 98, 101, 110, 113—5, 117, 132, 140, 144, 146, 153, 159, 161—3, 165, 168-9, 176, 180, 185, 194, 201--3, 206—9, 214, 216—9, 226, 229, 230, 233-4, 239, 241—256, 258, 261—5, 271—3, 275, 278—9, 281, 283-6, 293, 298, 300-1, 303—4, 308, 310, 317, 320-1, 328, 333, 335—7, 341, 347, 350, 352-3, 356, 363, 366, 372, 376-77, 380, 383, 401, 410, 415, 440.

स्मृतिः p. 121.

हरदत्तः pp. 174, 240, 245, 246, 277, 296, 318, 353, 360.

हारिद्रवकम् p. 476.

Authors quoted by Devarāja may be classified as follows :—

I. Commentators of the *Veda* :—

(*a*) Mādhava, son of Veṅkaṭa.
(*b*) Skandasvāmin.
(*c*) Bhavasvāmin.
(*d*) Guhadeva or Rāhadeva.
(*e*) Śrī Nivāsa.
(*f*) Mādhavadeva.
(*g*) Uvaṭa.
(*h*) Bhaṭṭa Bhāskara Miśra.
(*i*) Bharatasvāmin.

II. Commentators of the *Nighaṇṭu*.

(*a*) Kṣīrasvamin.

(*b*) Anantācārya.

III. Commentators of the *Nirukta*.

(*a*) Skandasvāmin.

IV. Grammatical authors and other writers.

(*a*) Bhojarāja.

(*b*) Kamalanayana.

(*c*) Haradatta, and so on.

Of the Vedic commentators, the works of Bhavasvāmin, Guhadeva or Rāhadeva, and Śrī Nivāsa have completely disappeared. Not a single MS. or even a fragment of a MS. of their commentaries on the Vedas has so far been discovered. Commentary of Bharatasvāmin is known to exist in a MS.[1] Commentaries of Uvaṭa on the *Śukla Yajurveda*[2] and of Bhaṭṭa Bhāskara Miśra on the *Taittirīya Saṁhitā*[3] have already been published. Commentary of Skandasvāmin on the *Ṛgveda* is being edited in the Trivandrum Sanskrit Series. And I myself have undertaken the edition of the commentary of Mādhava, son of Veṅkaṭa. The second Mādhava No. f. mentioned by Devarāja is probably the grandfather of Mādhava, son of Veṅkaṭa. He is stated to be the author of the commentary of the seventh chapter of the second and the sixth *aṣṭakas* of the *Ṛgveda*.[4] But there is no evidence at present to support this identification.

✔ Of the commentaries on the *Nighaṇṭu* both the works mentioned by Devarāja have unfortunately been lost.

[1] See Burnell, *op. cit.* p. 11.

[2] Ed. by Panaśīkara, Bombay, 1912 There is also another edition by Prabhu Datta

[3] Ed by Mahadevaśāstrī and K. Rangacharya in Bib. Sanskrita, Mysore, 1894—1898.

[4] See colophons at the end of II. 7; VI. 7.

The commentary of Skandasvāmin on the *Nirukta* is now being edited by me in the Panjab University Oriental Publication Series. The first part has been published. Although it is partly described in MSS. as a work of Skandasvāmin, it is really a commentary of Maheśvara on the work of Skandasvāmin.[1]

It will not be out of place to briefly discuss the dates of some of these commentators mentioned by Devarāja.

KṢĪRASVĀMIN, THE COMMENTATOR OF THE AMARAKOŚA

Kṣīrasvāmin is the author of the following commentaries:—

(*a*) A commentary on the *Amarakośa* called the *Amarakośodghāṭana,* edited by Oka and also in part by Gaṇapati Śāstrī in TSS.

(*b*) A commentary on the *Nighaṇṭu,* now lost.

(*c*) Commentaries on particles, prepositions, roots, etc.

In the introductory verses to his commentary on the *Amarakośa,* he makes a few interesting remarks. The verses with an English translation are the following:—I have collated the Skt. text edited by Oka with the extracts given by Burnell in his *Catalogue of Skt. MSS. at Tanjore.*

अद्याप्यभिन्नमुद्रो योऽर्थार्थिभिरमरकोश एष बुधाः ।
उद्घाट्यते यथेच्छं गृह्णीध्वं नामरत्नानि ॥ २ ॥
प्रकृतिप्रत्ययवाक्यैर्व्यस्तसमस्तैर्निरुक्तनिगदाभ्याम् ।
इति सप्ताष्टैः[2] पथिभिर्नाम्नां पारायणं कुर्मः ॥ ३ ॥
भग्ना अभिधानकृतो विवरीतारश्च[3] यत्र विश्रान्ताः ।

[1] See my Prefaoo to the Fragments of the Commentaries of Skandasvāmin and Maheśvara, pp 11--14.

[2] Burnoll, *op. cit* p. 45 reads सप्ताष्टपथिभिः ।

[3] Burnell reads विचारितारश्च ।

नामानि तानि भङ्क्तुं[1] . गहनमहो [2]अध्यवसिताः स्मः ॥ ४ ॥
वस्त्वेव तन्न हि भवेत् क्रियतेऽन्यथा यत्[3] कश्छादयेद् दिनमणिं करसंपुटेन[4] ।
[5]सारेतरान्तरविचारचणान् प्रतीर्ष्यंस्तेनाहमेव बत दुर्जनचक्रवर्ती ॥ ६
यदतिकृपणवृत्त्या बिभ्यतो वा परस्मादरचनममहार्घं नीरसं दूरसं वा ।
वरिवसितुमुदारान् ढौकयामोऽतिभक्त्या तदपि भषकवृत्त्या दूष्यते किं विदग्धः ॥७
जाता विश्वसृजः क्रमेण मुनिभिः संस्कारमापादिताः
शब्दाः संवसनादसाधुभिरपभ्रष्टाः स्थ भो भ्रातरः ।
वाग्देव्याद्य कृता मदेकशरणा मात्रा यतोऽस्मान्मया
न्याय्ये वर्त्मनि वर्तनाय भवतां षड् वृत्तयः कल्पिताः ॥ ८

O wise men! the lexicon Amarakośa, the immortal treasure, whose seal has not been hitherto broken by seekers of meaning (wealth) is now unlocked. Take as many synonym-jewels as you like. (2)

We make a thorough study of synonyms in seven or eight ways, which are the root, the suffix, the context, the simple or compound word, etymology and usage. (3)

We have undertaken to break open the synonyms—a hard task indeed—(in the attempt of which) the lexicographers themselves broke down and the linguists were bewildered.[6] (4)

Verity alone lasts. It will not be changed even with deliberate attempt. Who can conceal the sun by the folding of hands? Rivalling the thoughtful contribution of those who distinguish between reality and non-reality I am indeed, on account of this procedure, alas! an emperor of the villains. (6)

If, being afraid of adverse criticism, one does not write anything (*aracanam*) or writes something trivial, insipid, or

[1] Burnell reads भक्तुं
[2] अ is elided in Burnell
[3] यत्तं Burnell.
[4] Burnell puts no. 6 and ends the verse with करसंपुटेन.
[5] Stanzas 6—8 are not given in Burnell.
[6] Stanza No. 5 is translated further down.

indecent on account of lack of talent (or feeble intellect) we still approach these illustrious persons with great devotion to wait upon them and if such action is characterised as the fawning of a dog—we cannot help it. (7)

Born of the Creator of the Universe, gradually refined[1] by the sages, brother words! you have become corrupted by association with the wicked. As today, the mother, Goddess of Eloquence has put you under my sole charge, I have therefore composed six commentaries[2] so that you may follow the path of righteousness (logic). (8)

KṢĪRASVĀMIN DIFFERENT FROM KṢĪRA OF KALHAṆA

One Ksīra is mentioned in Kalhaṇa's *Rājataraṅgiṇī* as a preceptor of King Jayāpīḍa in the following verses :— IV. 488-9 :—

देशान्तरादागमय्य व्याचक्षाणान्क्षमापतिः ।
प्रावर्तयत विच्छिन्नं महाभाष्यं स्वमण्डले ॥
क्षीराभिधाच्छब्दविद्योपाध्यायात्संभृतश्रुतः ।
बुधैः सह ययौ वृद्धिं स जयापीडपण्डितः ॥

"Having brought, from different countries, expert scholars, the king revived, in his own territory, the *Mahābhāsya*, which had been neglected (lit. broken)."

"Having acquired knowledge from a doctor of the science of grammar, Kṣīra by name, the learned Jayāpīḍa obtained glory with the wise."

On the second verse, Sir Aurel Stein has the following note:—(sic) "Kṣīra, Jayāpīḍa's teacher in grammar, is identified by the tradition of the Kashmirian Pandits with Kṣīra-

[1] There is a pun here meaning—to whom sacraments were administered by the sages.

[2] Or 'assigned six modes of living to you.'

svāmin, son of Īśvara-svāmin, the author of a well-known commentary on the Amarakośa and several smaller grammatical treatises still extant."[1] Sir Aurel Stein merely attributes the identification to the tradition of Kashmirian Pandits but does not state as to where this tradition is to be found. Was this the general belief of the Pandits of his time as transmitted orally from pervious generations or was it recorded in any particular work? Nor does he express any opinion of his own as to whether or not he accepts the identification. The fact, however, that he has tried to confirm the tradition with evidence which he himself has gathered from several sources,[2] shows that he is in agreement with the tradition. It is probably this note of Sir Aurel Stein which misled Monier-Williams who has accepted the identification in his dictionary.[3] MM. Gaṇapati Śāstri has made a similar mistake.[4] This tradition of the Kashmirian Pandits is wrong. The identification of Kṣīra, teacher of Jayāpīḍa, with Kṣīrasvāmin, a commentator of the *Amarakośa* cannot be maintained.

The date of Jayāpīḍa is the later half of the eighth century as shown by the following quotation from Sir Aurel Stein's introduction to the *Rājataraṅgiṇī* :— "Of Jayāpīḍa's subsequent reign which, according to Kalhaṇa's calculations, would have to be placed in the years A.D.751—782, but which in all probability fell much closer to the end of the eighth century, few authentic details seem to have been recorded."[5] Jayāpīḍa thus lived in the later half of the eighth century A.D.

[1] Kalhaṇa's *Chronicle of the Kings of Kaśmīra* by M. A. Stein, p. i. 165

[2] *Loc. cit.*

[3] Monier-Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* under क्षीर, p. 329, col. 3; also p. 330, col. 1.

[4] TSS. Vol I, introduction, p. iv.

[5] *Op. cit.* p. i. 94.

It is clear from Kalhaṇa's record that (1) Kṣīra was imported in the early part of Jayāpīḍa's reign, (2) that at the time of importation Kṣīra was well known as a master of grammatical science. The fact that Kṣīra was recognised as an authority on grammar and that his fame had penetrated a distant and secluded valley like that of Kashmir show that Kṣīra must have been a middle-aged if not an old man at the time when he was invited to the court of Kashmir. He would thus be, say, about 40 years old in the early part of Jayāpīḍa's reign, *i.e.*, in c. 760 A.D., if Kalhaṇa's calculation is accepted, or in c. 780 A.D., according to the corrected computation of Sir Aurel Stein. It is also probable that he did not long survive his invitation in the valley as no further reference is made to him. In any case he would be earlier than Rājaśekhara, the author of the *Bālarāmāyaṇa*, the *Viddhaśālabhañjikā*, etc. Rājaśekhara was a contemporary of the Pratihāra kings Mahendrapāla and Mahīpāla. The records of the former cover the period from 893 to 907 A.D. and those of the latter begin in 914 A.D.

The *Bālabhārata* was produced under the patronage of Mahīpāla. Rājaśekhara would thus belong to the first quarter of the tenth century A.D. It is obvious that Kṣīra who lived towards the end of the eighth century A.D. could not have quoted passages from the plays of a dramatist, who flourished more than a century later and therefore must be different from Kṣīrasvāmin, the commentator of the *Amarakośa*, who quotes the following passages from the *Bālarāmāyaṇa* in his commentary on the *Amarakośa* :—

1. अभ्रं वा जघनान्तदोलितकरः [1] । =BR. IV. 10^{c}, p. 90.
2. दशां बर्हणो बर्हिस्तथः [2] । =BR. IV. 49^{d}, p. 104.

[1] K. G. Oka's edition of the *Amarakośa* with the commentary of Kṣīrasvāmin, Poona, 1913, p. 10.

[2] *Op. cit.* p. 12.

3. वीरप्रसूर्जंगति भार्गवरेणुकैव[1] । =BR. II. 29[a], p. 40.

4. स किल कविरेवमुक्तवान्[2] । =BR. prose passage after stanza 9 of the prologue, p. 7.[3]

The following passages of the *Viddhaśālabhañjikā* are also quoted:—

1. झगिति कुचतटादों नमो मन्मथाय[4] । Vid. I. 17[c], p. 17.

2. द्वित्रैर्व्योम्नि पुराणमौक्तिकघनच्छायैः स्थितं तारकैः[5] । Vid. I. 11[a], p. 12.

3. गोनासाय नियोजितागदरजाः[6] । Vid. I. 3[a], p. 4[7].

A passage from the *Mahānāṭakam* or the *Hanumannāṭakam*—a work later even than Rājaśekhara—is also quoted:—

आवयोरन्तरे जाताः पर्वताः सरितो द्रुमाः[8] । Mahā. V. 25[c-d], p. 67.

Further Bhoja is frequently quoted by Kṣīrasvāmin.[9] As Bhoja reigned from 1018—1060 A.D., the identification of Kṣīra, teacher of Jayāpīḍa of the eighth century A.D., with Kṣīrasvāmin, the commentator of the *Amarakośa* who quotes Bhoja—an author of the eleventh century A.D.—is impossible. Kṣīrasvāmin must have been a different person from Kṣīra mentioned by Kalhaṇa.

DATE OF KṢĪRASVĀMIN

I have shown[10] that the *Puruṣakāra*, a commentary by Kṛṣṇalīlāśuka on the *Daiva*, a work on grammar by Deva,

[1] *Op. cit.* p. 94.
[2] *Op. cit.* p. 226.
[3] Reference is to the pages of the Benares ed. of the *Bālarāmāyaṇa*, 1869.
[4] Oka, *op. cit.* p. 227.
[5] *Op. cit.* p. 18.
[6] *Op. cit.* p. 38.
[7] Reference is to Apte's ed. of the *Viddh.*, Poona, 1886.
[8] Oka, *op. cit.* p. 215.
[9] *Op. cit.* pp. 2, 11, 18, 27, 43, 45, 49, etc.
[10] See my Preface to the Skt. Text of the Nirukta, p. 26.

is quoted by Sāyaṇa and is probably earlier than Devarāja Yajvan. Kṣīrasvāmin is frequently quoted in the *Puruṣakāra*[1] and is therefore earlier than the end of the 13th century A.D., the approximate date of the *Puruṣakāra*.

DATE OF VARDHAMĀNA, AUTHOR OF THE GAṆARATNAMAHODADHI

The lower limit of Kṣīrasvāmin can be fixed as he quotes Bhoja who reigned from 1018 to 1060 A.D. He is therefore later than the first half of the eleventh century A.D. His upper limit can also be definitely fixed as he is mentioned by Vardhamāna, the author of the *Gaṇaratnamahodadhi*, in the following passage :—

ज्योतींषि ग्रहनक्षत्रादीनि वेत्ति ज्यौतिषिक इति वामनक्षीरस्वामिनौ[2] ।

The passage seems to be quoted from memory. The exact words of Kṣīrasvāmin are the following :—ज्योतींषि ग्रहादीनधिकृत्य कृतो ग्रन्थो ज्योतिषः । ज्योतिषं वेद ज्यौतिषिकः[3] । Vardhamāna seems also to have borrowed from Kṣīrasvāmin a few expressions and quotations, *e.g.*, commenting on I. 8, p. 12, he remarks : · अन्तरे । इत्यप्यमरसिंहः । यथा—आवयोरन्तरे जाताः पर्वताः सरितो द्रुमाः ॥ अन्तरेण पुरुषकारं न किञ्चिल्लभ्यते ॥ Kṣīrasvāmin on *Amara.* III. 3. 188,[4] explains अन्तरेः—मध्ये यथा—आवयोरन्तरे जाताः पर्वताः सरितो द्रुमाः । . . . विनार्थे यथा—अन्तरेण पुरुषकारं न किञ्चित्सिध्यति । Cf. also III. 4. 11, p. 229. From these quotations it is clear that Vardhamāna is quoting Kṣīrasvāmin, the commentator of the *Amarakośa*.

Fortunately the date of Vardhamāna is given in the following verses at the end of the *Gaṇaratnamahodadhi*, p. 251 :—

किंचित्क्कचित्कथंचिद्रचितं पद्यानुसारतोऽस्माभिः ।
सुन्दरमसुन्दरं वा तल्लक्ष्यं सहृदयैरेव ॥

[1] See TSS. No. 1, pp. 12, 16, 18, 19, 20, 21, etc.
[2] The *Gaṇaratnamahodadhi* IV. 306, p. 183.
[3] The *Amarakośa* II. 8. 14. Oka's ed., p. 124.
[4] *Op. cit.* p. 215.

सप्तनवत्यधिकेष्वेकादशसु शतेष्वतीतेषु ।
वर्षाणां विक्रमतो गणरत्नमहोदधिर्विहितः ॥

इति श्रीवर्धमानविरचितः स्वीयवृत्तिसहितो गणरत्नमहोदधिः समाप्तः ।

Vardhamāna finished his book in Vik. 1197 = 1140 A.D. Kṣīrasvāmin is thus later than the first half of the eleventh century and earlier than 1140 A.D. and may therefore be assigned to the end of the eleventh or the beginning of the 12th century A.D.

DATE OF SARVĀNANDA, COMMENTATOR OF THE AMARAKOŚA

This date is further confirmed by Sarvānanda, another commentator of the *Amarakośa* who seems to be later than Kṣīrasvāmin, as the former calls himself '*daśa-ṭīkā-vit*,' *i.e.*, 'one who knows ten commentaries.' The date of Sarvānanda is also known, for in explaining I. 4. 21 he remarks that 1081 years of the Śaka era have passed now.

इदानीं चैकाशीतिवर्षाधिकसहस्रैकपर्यन्तेन शकाब्दकालेन षष्टिवर्षाधिकद्विचत्वारिंशच्छतानि कलिसन्ध्याया भूतानि [1]

Sarvānanda was alive in 1159 A.D. As ten commentaries on the *Amarakośa* were already in existence, he is later than Kṣīrasvāmin who does not refer to any earlier commentaries. The latter's remark that the seal of the *Amarakośa* has not been hitherto broken leads one to the conclusion that Kṣīrasvāmin was probably the first commentator. However verse number five of his introduction seems to make a covert reference to a predecessor:

सहजो यः समुल्लासः क्षीराब्धेः सोऽपि मंस्यते ।
चान्द्र इत्यत्र किं कुर्मो गतानुगतिकं जगत् ॥ 5 ॥

[1] Ganapatiśāstrī's ed. I 91, Trivandrum Sanskrit Series.

"The swelling (*samullāsa*, lit. exhilaration) of the sea is natural. It is yet attributed to the moon. What can we do? The world follows the beaten track."

or

"The brilliance which is innate to Kṣīra will yet be regarded to have been derived from Candra. What can we do? The world follows the beaten track."

If the second interpretation is accepted, Ksīra denies his indebtedness to a predecessor Candra. Even if the second interpretation is correct he is earlier than Sarvānanda who is proud of his knowledge of ten commentaries, while Ksīra at the utmost refers only to one predecessor and is thus separated from the former by several intervening commentators and may therefore be supposed to have lived about fifty or sixty years earlier and would therefore belong to the end of the eleventh or the beginning of the twelfth century A.D.

DATE OF SKANDASVĀMIN

Skandasvāmin is quoted by Sāyaṇācārya in his commentary on the RV. I. 88.5:—

वरशब्दोपपदादाङ्पूर्वाद्धन्तेर्वा हरतेर्वा ह्वयतेर्वा जुहोतेरदनार्थाद्वा। हु इत्येतस्य निष्पत्तिरिति स्कन्दस्वामी [1]।

I have shown that Devarāja Yajvan, the author of a commentary on the *Nighaṇṭu*, is earlier than Sāyaṇa.[2] Devarāja mentions Mādhava, son of Veṅkaṭa, who in his turn refers to Skandasvāmin as an author of a commentary on the RV. in the following verse:—

(*sic*) स्कन्दस्वामी-नारायण-उद्गीथा इति ते क्रमात्।
चक्रुः सहैकमृग्भाष्यं पदवाक्यार्थगोचरम् ॥ [3]

[1] Max Müller's 2nd ed. i. 394.
[2] See my Preface to the Sanskrit Text of the Nirukta, pp. 25, 26.
[3] VIII. 4, p. iv, 226, also quoted by Bhagavaddatta; Pre-Sāyaṇa Commentators of the RV.—Trans. & Proceedings of Fifth Oriental Conference, Vol. I, p. 7.

This shows that Skandasvāmin wrote a joint commentary on the RV. in collaboration with Nārāyaṇa and Udgītha. One Udgītha is quoted by Sāyaṇa in his commentary on RV. X. 46. 5:—

उद्गीथस्तु भूर्जयन्तमित्येकपदं मत्वा भूरादीँल्लोकाञ्जयन्तमिति व्याचकार ।

It may be noted that this quotation is derived from Udgītha's commentary on the tenth Maṇḍala of the Ṛgveda. The commentary of Udgītha is available on the first 83 hymns of Book X only. And the commentary of Skanda on the RV. discovered so far at Trivandrum explains the first three aṣṭakas only of the RV. It appears that Skanda commented on the beginning, Nārāyaṇa on the middle and Udgītha on the last part of the RV. The MSS. of the commentaries of Skanda and Udgītha, discovered so far, seem to confirm the statement of Mādhava quoted above. Skandasvāmin would therefore be considerably earlier than Devarāja.

Vardhamāna, the author of *Gaṇaratnamahodadhi*, remarks while explaining the word (*Skandya* III. 190, p. 130):—स्कन्दः स्वामी तत्तुल्यः स्कन्द्यः। He wants to explain the formation and meaning of words like शाख्य, मुख्य, अग्र्य, शरण्य, etc. The ordinary explanation of the word स्कन्द्य would have been स्कन्द इव यः शत्रु-शोषकः स स्कन्द्यः । or something similar. It is remarkable that Vardhamāna sets aside the well-known Skanda, son of Śiva, in favour of Skandasvāmin. This shows the latter must have been famous by the time of Vardhamāna who flourished in the first half of the 12th century A.D. [1]

Skandasvāmin is therefore earlier than Vardhamāna, *i.e.*, the first half of the 12th century A.D.

[1] See colophon at the end of *Ganaratnamahodadhi* quoted on page 26.

DATE OF HARISVĀMIN, THE COMMENTATOR OF THE ŚATAPATHA BRĀHMAṆA

Harisvāmin, a commentator of the *Śatapatha Brāhmaṇa*, mentions Skandasvāmin as his teacher. The following verses are taken from a MS. of Harisvāmin's commentary on ŚB, dated Sam. 1849 at Queen's Sanskrit College Library, Benares:

(*sic*) नागस्वामी तत्र . . . श्रीगुहस्वामिनन्दनः ।
तत्र याजी प्रमाणज्ञ आढ्यो लक्ष्म्या समेधितः ॥५॥
तन्नन्दनो हरिस्वामी प्रस्फुरद्वेदवेदिमान् ।
त्रयीव्याख्यानधौरेयोऽधीततन्त्रो गुरोर्मुखात् ॥६॥
यः सम्राट् कृतवान् सप्तसोमसंस्थास्तथर्क्श्रुतिम् ।
व्याख्या कृत्वाध्यापयन्मां श्रीस्कन्दस्वाम्यस्ति मे गुरुः ॥७॥
... ...
श्रीमतोऽवन्तिनाथस्य विक्रमस्य क्षितीशितुः ।
धर्माध्यक्षो हरिस्वामी व्याख्यां कुर्वे यथामति ॥९॥

The date is given in the following verse:—

(*sic*) यदाब्दी-(=ब्दा-) नां कलेर्जग्मुः सप्तत्रिंशच्छतानि वै ।
चत्वारिंशत्समाश्चान्यास्तदा भाष्यमिदं कृतम्[1] ॥

The commentary of Harisvāmin was composed when 3740 years of the Kali era had passed. This gives 538 A.D. as the date of the commentary of Harisvāmin, for the Kali era began on the 18th of February, 3202 B.C. The Vikrama mentioned in verse 9 was evidently Yaśodharman of Malwa who defeated Mihiragula in 528 A.D. and assumed the title of Vikramāditya.

The verses found in the published commentary of Harisvāmin on the *Śatapatha Brāhmaṇa* edited by Sāmaśramī in the Bib. Indica are the following:—

नागस्वामिसुतोऽवन्त्यां पाराशर्यो वसन् हरिः ।
श्रुत्यर्थं दर्शयामास शक्तितः पौष्करीयकः ॥

[1] I am indebted for all the five verses to my friend Dr. Mangal Deva Shāstri, M.A., M.O.L., D Phil. (Oxon.), Librarian, Queen's Sanskrit College, Benares.

श्रीमतोऽवन्तिनाथस्य विक्रमार्कस्य भूपतेः ।
धर्माध्यक्षो हरिस्वामी व्याख्यच्छातपथीं श्रुतिम् ॥

The stanza giving the date of Harisvāmin is not found in the edition of Sāmaśramī. Dr. Mangal Deva, who has examined the Benares MS. describes it as 'unique' and says 'there is no reason why it (the verse giving the date) should not be regarded as genuine.' I have not seen the MS. myself and have nothing to say with regard to the genuineness or otherwise of the stanza mentioned above. I am, however, inclined to accept the stanza, recording the date, as genuine for Harisvāmin can be shown to be an old commentator by independent evidence. He is quoted by Karka in his commentary on the *Kātyāyanaśrautasūtra.* Karka is quoted by the *Trikāṇḍamaṇḍana* in I. 130, 135, and Hemādri quotes *Trikāṇḍamaṇḍana* in his *Caturvargacintāmaṇi*, pp. 919, 922.[1] As Hemādri was a minister of Mahādeva (1260—71) and Ramacandra (1271—1309) of the Yādava dynasty of Devagiri, he is to be assigned to the later half of the 13th century A.D. This takes Harisvāmin considerably earlier than the 10th century A.D.

The date of Harisvāmin may provisionally be accepted as mentioned in the MS. Skandasvāmin, the teacher of Harisvāmin, may therefore be assigned to the first quarter of the sixth century A.D.

DATE OF MĀDHAVA, SON OF VEṄKAṬA

In explaining the sentence सत्त्वप्रधानानि नामानि (N. 1. 1.) Durgācārya quotes the following three stanzas[2] :—

तथा चोक्तम्:—

शब्देनोच्चारितेनेह[3] येन द्रव्यं प्रतीयते ।
तदक्षरविधौ युक्तं नामेत्याहुर्मनीषिणः ॥ इति ॥

[1] Bhagavaddatta's History of Vedic Literature, Vol. II, p. 40.
[2] Sivadatta's edition, p. 13, Rajvade's ed., p. 16.
[3] 'नोच्चरिते' Macdonell's edition.

पुनश्चोक्तम्—

अष्टौ यत्र प्रयुज्यन्ते नानार्थेषु विभक्तयः ।
तन्नाम कवयः प्राहुर्भेदे वचनलिङ्गयोः ॥
निर्देशः कर्म करणं प्रदानमपकर्षणम् ।
स्वाम्यर्थोऽथाधिकरणं विभक्त्यर्थाः प्रकीर्तिताः ॥ इति ॥

The first two stanzas are taken from the *Bṛhaddevatā*,[1] wherein the third *śloka* is not found.

Mādhava, son of Veṅkaṭa, has the following three stanzas in the introductory part of his commentary to the first chapter of the second *aṣṭaka*, p. i. 161 :—

शब्दैरुच्चरितैर्द्रव्यं यैरिह प्रतिपद्यते ।
तन्नाम कवयः प्राहुरग्निर्वायुस्तथाश्विनौ ॥
अष्टौ यत्र प्रयुज्यन्ते नानार्थेषु विभक्तयः ।
तन्नाम कवयः प्राहुर्लिङ्गसंख्यासमन्वितम् ॥
निर्देशः कर्म करणं प्रदानमपकर्षणम् ।
स्वाम्यर्थोऽथाधिकरणं विभक्त्यर्थाः प्रकीर्तिताः ॥

It is clear that Mādhava, son of Veṅkaṭa, is indebted to the *Bṛhaddevatā*. He has also borrowed a few expressions from the same source but is evidently not quoting and has composed his own verses. The third stanza *nir-deśaḥ*, etc., is his own composition and not a quotation. In the commentary of Durgācārya it is expressly stated to be a quotation, beginning with तथा चोक्तम् and ending with इति । In my opinion Durgā has borrowed it from the commentary of Mādhava, son of Veṅkaṭa. This shows that Mādhava, son of Veṅkaṭa, is earlier than Durgā who himself is anterior to Sāyaṇācārya.[2]

In his commentary on the *Ṛgveda*, Sāyaṇa quotes one Mādhava Bhaṭṭa. The passage is the following[3] :—

माधवभट्टास्तु विहि सोतोरित्येषर्गिन्द्राण्या वाक्यमिति मन्यन्ते । तथा च

[1] I. 42, 43.
[2] See my *Introduction to the Nirukta*, p. 50 and Preface to my Sanskrit Text of the Nirukta, pp. 29, 32.
[3] RV. X. 86. 1. Max Müller's 2nd ed., p. iv. 265.

तद्वचनम् । इन्द्राण्यै कल्पितं हविः कश्चिन्मृगोऽदूदुषत् । इन्द्रपुत्रस्य कृषाकपेर्विषये वर्तमानः । तत्रेन्द्रमिन्द्राणी वदति । तस्मिन्पक्षे त्वस्या ऋचोऽयमर्थः । सोतोः सोमाभिषवं कर्तुं वि ह्यसृक्षत । उपरतसोमाभिषवा आसन्यजमाना इत्यर्थः । किं च मम पतिमिन्द्रं देवं नामंसत । स्तोतारो न स्तुवन्ति । कुत्रेति अत्राह । यत्र यस्मिन्देशे पुष्टेषु प्रवृद्धेषु धनेष्वर्यः स्वामी वृषाकपिरमदत् । मत्सखा मत्प्रियश्चेन्द्रो विश्वस्मात्सर्वस्माज्जगत उत्तरः । उत्कृष्टतरः ।

The transcript of the commentary of Mādhava, son of Veṅkaṭa, is defective. Not only there are lacunas but also errors. One has therefore to be cautious in using the transcript. I copy below Mādhava's commentaɪy on RV. X. 86. 1, p. iv. 227 :—(*sic*) विहि सोतोः—इन्द्राण्यं कल्पितं हविः कश्चिन्मृगः दुदूषमिन्द्रपुत्रस्य वृषाकपे र्विषये वर्तमानस्तत्रे · · · · सृत्वाभिषोतुसुपरताभिषवा आसन्यजमाना न च मम पतिमिन्द्रं देवं स्तुवति दुष्टे यज्ञे यस्मिन्जनपदे अमदद्वृषाकपिस्तव पुत्रः स्वामी पुष्टेषु माद्यत्सु मत्सखायो विश्वस्मान्मम पतिरिन्द्र उत्कृष्टः ।

Defective as the transcript is, it still shows the identity of Sāyaṇa's quotation with the first part of the passage from the commentary of Mādhava. It is not known how long is the gap after तत्रे. Howsoever long the gap might be, it is also clear that the last part of Mādhava's commentary on the stanza is preserved and this last part of the passage does not agree with the quotation of Sāyaṇa although a few words are similar. The text as given by the transcript is corrupt no doubt. But even this corrupt text is enough in my opinion to identify Sāyaṇa's quotation. Sāyaṇa has expressly stated that he is quoting Mādhava. I think it is Mādhava, son of Veṅkaṭa, unless we assume that both Mādhava and Sāyaṇa have copied *verbatim* the commentary of some other Mādhava for a part of the stanza, which assumption is not probable. The differences of Mādhava's commentary from Sāyaṇa's quotation in regard to the explanation of the latter part of the stanza are due to the errors of the corrupt text preserved by the transcript.

Even if the identity of Sāyaṇa's quotation is doubted, Mādhava, son of Veṅkaṭa, is earlier than the beginning of the

14th century A.D. as mentioned and frequently quoted by Devarāja Yajvan.

A verse in Veṅkaṭa-Mādhava's commentary however seems to go against this conclusion. The verse is the following :—

(*sic*) लौकिकाः कथयन्त्यर्थांन्म्लेच्छैः शब्दैश्चासाधुभिः। p. 1. 93.

'Worldly people explain the meaning with corrupt and bad words.'

The word *mleccha*, if taken to mean 'foreign,' could only refer to the Muhammadans. As Persian was the official language of the Muhammadan invaders, this will indicate a good deal of influence of Persian in the valley of Cauvery, the home of Mādhava, son of Veṅkaṭa. The earliest Muhammadan to invade the Deccan was Malik Kafur (1302—11) who penetrated up to the Coromandel coast. As this was a mere plundering raid, it could not have produced any cultural or linguistic influence. The territories to the south of the Tungabhadrā are not known to have been annexed by Malik Kafur. Even if they were annexed, they soon regained their independence, as the sultanate at Delhi grew weak and independent kingdoms like the Bahmani kingdom were founded in the Deccan. This is shown by the rapid rise of the empire of Vijayanagar (1336—1565). For more than two centuries, the empire of Vijayanagar upheld the standard of Hinduism and stood as a barrier against the tide of Muhammadan invasion. As the southern progress of Islam was effectively checked on the Tungabhadrā, the possibility of any Persian influence in the valley of the Cauvery is precluded up to the middle of the seventeenth century. Akbar's empire in 1605 did not extend beyond the river Krishna. As Devarāja quotes Mādhava, son of Veṅkaṭa, the latter must have lived earlier than the beginning of the 14th century A.D., *i.e.*, before the raid of Malik Kafur. Any Persian influence in the valley of the Cauvery during the time of Mādhava, son of Veṅkaṭa, is therefore out of question. By the word *mleccha*, the author could not have meant any Persian or Muhammadan influence. The

word *mleccha* seems to have been used as a synonym of 'incorrect speech.'

Patañjali has actually used the word *mleccha* in this sense: म्लेच्छो ह वा एष यदपशब्दः । 1. 1. 1, pp. i. 2. The word *mleccha* in the stanza quoted above has therefore been used in the sense of incorrect or corrupt speech. Moreover the following remark of Mādhava— . . . संप्रति मानवा मायाविनो लिखन्त्यन्ये व्याख्यानानि गृहे गृहे VIII. 4, pp. iv. 226-7—indicates great literary activity in the field of Vedic exegesis. As the Sultans of Delhi were generally bigoted fanatics and their tradition of tyranny and oppression was carried on by the Bahamani dynasty and later on by the five sultanates of the Deccan, such remarkable literary activity would have been considerably curtailed if not altogether stopped under the intolerant rule of Muhammadan rulers from the 13th to the middle of the 16th centuries, *i.e.*, till the reign of Akbar. This literary activity was not confined to the valley of the Cauvery only but was also prevalent in Northern India as well. The following verse of Mādhava supports this statement:—

> भाष्याणि वेदितान्याहुरार्यावर्तनिवासिनः ।
> क्रियमाणान्यपीदानीं निरुक्तानीति माधवः ॥ VIII. 4. pp. iv, 226.

The phrase *āryāvarta-nivāsinaḥ* refers to Northern India. New commentaries were being composed even in the time of Mādhava. This points to a pre-Muhammadan period. In my opinion it will not be far from truth to assign Mādhava, son of Veṅkaṭa, to about the tenth century A.D.—the period of other well-known Vedic commentators like Bhaṭṭa Bhāskara Miśra and others. This view is further confirmed as Mahīdhara, the commentator of the *Śukla Yajurveda*, who belonged to c. 1100 A.D.,[1] mentions a predecessor Mādhava by name. This

[1] See further Date of Mahīdhara.

predecessor of Mahīdhara is probably to be identified with Mādhava, son of Veṅkaṭa, who will thus be earlier than Mahīdhaıa and may be assigned to about the tenth century A.D.

DATE OF BHARATASVĀMIN

Devarāja quotes Bharatasvāmin on page 95 of his commentary on the Nighaṇṭu. The passage is the following :—
छन्दोगानां सामकल्पे पठितोऽयं मन्त्रः। व्यचेष्यांसिकर्मणः बेकुरा इति भरत-स्वामिभाष्यम्।

Bharatasvāmin was the author of a commentary on the Sāmaveda and also the *Sāmavidhāna-brāhmaṇa.* He belongs to the end of the thirteenth century as recorded by himself.[1]

He was the son of Nārāyaṇa and Yajñadā, belonged to the Kāśyapa gotra and lived at Seringapatam in Mysore under the patronage of the Hoysala dynasty.

DATE OF BHAṬṬA BHĀSKARA MIŚRA

Bhaṭṭa Bhāskara Miśra is the author of a commentary called the *Jñānayajña* on (a) the *Taittirīya Saṁhitā,* (b) the *Taittirīya Brāhmaṇa,* (c) the *Kāṭhaka Saṁhitā,* (d) the *Kāṭhaka Āraṇyaka.*

He is quoted by Sāyaṇa on RV. I. 63. 4 ; 71. 4 ; 84. 15 ; VI. 1. 13 ; VII. 1. 7.[2]

He is also quoted by Devarāja Yajvan,[3] and is thus earlier than the beginning of the 14th century and is assigned to the later half of the tenth century A.D. by Burnell.[4]

[1] See my Prefaoe to the Sanskrit Text of the Nirukta, p. 27.
[2] See also Max Müller's 2nd ed IV. cxxx.
[3] See Bib. Ind. ed., pp 16, 84, 101, 149, 179, etc.
[4] *Op. cit.* p. 7. See also Bhagavaddatta, pp. 42—46.

DATE OF BHAVASVĀMIN

Mahādeva Vājapeyin, the author of the *Subodhinī*, follows the opinion of Bhavasvāmin, who is also mentioned by Keśavasvāmin in his *Baudhāyanaśrautaprayogasāra*. The passage as given by Burnell[1] is the following :—

गणाधिपं भूतगणादिसेवितं
कपित्थजं भूफलसारभक्षितम् ।
उमासुतं [शोकविनाशकारणं
नमामि विघ्नेश्वरपादपङ्कजम् ॥
बोधायनं नमस्कृत्य कण्वं च मुनिसत्तमं ।
प्रयोगसारं वक्ष्यामि केशवोऽहं यथामति ॥

नारायणादिभिः प्रयोगकारैरेकैकं पक्षमाश्रित्य दर्शपूर्णमासादीनां प्रयोग उक्तः आचार्यवादैर्द्वैधे पक्षान्तराण्यप्युक्तानि । भवस्वामिमतानुसारिणा मया तूभय- मप्यंगीकृत्य प्रयोगसारः क्रियते ।

The MS. from which these verses are taken was written about 1620 A.D.

Some indication of the date of Keśavasvāmin is given by the fact that he is quoted in *Trikāṇḍamaṇḍana* I. 101.[2]

Bhavasvāmin is also mentioned as a predecessor by Bhaṭṭa Bhāskara Miśra. The passage is the following :—

वाक्यार्थैकपराण्यधीत्य च भवस्वाम्यादिभाष्याण्यतो भाष्यं
सर्वपथीनमेतदधुना सर्वीयमारभ्यते[3] ॥

Bhavasvāmin is therefore earlier than Bhaṭṭa Bhāskara Miśra and may therefore be supposed to have flourished in the beginning of the tenth or the end of the ninth century A.D.

DATES OF UDGĪTHA AND NĀRĀYAṆA

Udgītha and Nārāyaṇa are mentioned as commentators of the *Ṛgveda* by Mādhava, son of Veṅkaṭa. They wrote

[1] A Classified Index to the Sanskrit MSS. in the Palace at Tanjore, Part I, p 19.

[2] See Bhagavaddatta's History of Vedic Literature, Vol. II, p. 42.

[3] Mysore Bib. Skt. No. 4, p. 2. This passage is also quoted by B. D.

a joint commentary in collaboration with Skandasvāmin and were therefore contemporaries of the latter and must have lived in the first quarter of the sixth century A.D.

The commentary of Udgītha on the first part of the tenth *Maṇḍala* of the *Ṛgveda* has been discovered by P. Bhagvaddatta and is now being edited by him.

The commentary of Nārāyaṇa has disappeared. A Nārāyaṇa however is an author of a commentary on the *Śrauta* and *Gṛhya sūtras* of Āśvalāyana[1] and also on the *Gṛhyasūtras*[2] of Gobbila. In explaining—सहस्रशीर्षा पुरुषः (RV. X. 90) Mādhava, son of Veṅkaṭa, has preserved a passage from the commentary of Nārāyaṇa.[3]

DATE OF HARADATTA MIŚRA

Haradatta is the author of the *Padamañjarī*, a commentary on the *Kāśikā*. He has also written the following commentaries :—

(*a*) The *Anāvilā*, a commentary on the *Āśvalāyana Gṛhyasūtras*. It begins :—

नमो रुद्राय यद् गृह्यमाश्वलायननिर्मितम् ।
क्रियते हरदत्तेन तस्य वृत्तिरनाविला ॥

(*b*) The *Anākulā*, a commentary on the *Gṛhyasūtras* of Āpastamba.

(*c*) The *Ujjvalā*, a commentary on the *Dharmasūtras* of Āpastamba.

(*d*) The *Mitākṣarā*, a commentary on the *Dharmasūtras* of Gautama.

[1] Ed. Bib. Ind.

[2] Burnell, *op. cit.* p. i. 23.

[3] Transcript of Mādhava, son of Veṅkaṭa, IV. 240.

(*e*) The *Mantrapraśnabhāsyam*, a commentary on a section of the *Kāṭhakasaṁhitā* :—

प्रणिपत्य महादेवं हरदत्तेन धीमता[1] ।
एकाग्निकाण्डमन्त्राणां व्याख्या सम्यग्विधीयते ॥

(*f*) The *Catur-veda-tātparya-prakāśa.*

Haradatta is a son of Rudrakumāra and Śrī, a younger brother of Agnikumāra and a pupil of Aparājita. This information is contained in the introductory verses to his commentary, entitled the *Padamañjarī* :—

तातं रुद्रकुमारार्यं प्रणम्याम्बां श्रियं तथा ।
ज्येष्ठं चाग्निकुमारार्यमाचार्यमपराजितम् ॥
यश्चिराय हरदत्तसंज्ञया·········दिक्षु दक्षिणः ॥
उज्जहार पदमञ्जरीमसौ
शब्दशास्त्रसहकारपादपात्[3] ॥

He is quoted by Sāyaṇa in the *Mādhavīya Dhātu-vṛtti.* The passage is the following :—

एवं च हरदत्तादिमते वर्षाभूशब्दस्य[4]...

He is also quoted by Sāyaṇa in his commentary on the RV. as shown by the following passages :—इत्यत्रान्तोदात्तो हरदत्तेन निपातितः[5] ।

कः करत्करतीत्यत्र यदाहतुर्न्यासकारहरदत्तौ व्यत्ययेन शबिति तस्मादस्य धातो-र्भूवादौ पाठो नास्तीति गम्यते[6] ।

Devarāja Yajvan quotes him frequently.[7] Haradatta is thus earlier than the beginning of the fourteenth century A.D. and is assigned to c.1100 A.D. by Belvalkar in his *Systems of Sanskrit Grammar.*[8]

[1] Burnell, *op. cit.* p. 13.
[2] Burnell, *op. cit.* p. 16.
[3] Burnell, *op. cit.* p. 38b.
[4] Kashi ed. 1897, p. 53.
[5] RV. I. 1. 5.
[6] RV. I. 82. 1.
[7] See pp. 174, 240, 245, 246, 277, 296, 318, 353, 360.
[8] Page 40.

COMMENTARY OF MĀDHAVA, SON OF VEṄKAṬA

I have also collected passages of the *Nirukta*, quoted by Mādhava, son of Veṅkaṭa, for whose commentary I have utilised a Devanāgarī transcript, belonging to the Lalchand Library of the D. A.-V. College, Lahore. This transcript was made from a MS. of the Government Library of Oriental MSS., Madras. The transcript is divided into 4 parts. There is a lacuna in the beginning as the first three leaves are missing in the original MS. The missing leaves must have contained the commentary on the first 14 hymns of Bk.I of the ṚV. Part I gives the commentary on the first *aṣṭaka* and the first five chapters of the second *aṣṭaka*, part II on the remaining chapters of the second and the whole of the third *aṣṭaka*, part III on the fifth and the sixth *aṣṭakas*, and the first chapter of the seventh *aṣṭaka*, part IV on the remaining chapters of the seventh *aṣṭaka* and the whole of the eighth *aṣṭaka*. The commentary on the eighth chapter of the third *aṣṭaka* is however incomplete. On page 224, the last page of part II, there is a remark: इतः परं ग्रन्थपातः। The missing portion includes the whole of the fourth *aṣṭaka* in addition to a part of the eighth chapter of the third *aṣṭaka*, beginning from अस्माकमग्ने *i.e.* III.8.19.3 = V. 4. 8. to the 61st सूक्त of the sixth *Maṇḍala*. The parts of the Ṛgveda on which this commentary is available are shown by the following table :—

Aṣṭaka Chapters

I—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 (beginning of the first chapter is missing).

II—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

III—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8...(end of the eighth chapter is missing).

......................The whole of the fourth Aṣṭaka is missing.

V—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
VI—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
VII—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.
VIII—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

As Mādhava gives some information about himself and his family in the various colophons added at the end of each chapter, they are quite interesting and are given here for the first time.

COLOPHONS OF THE COMMENTARY OF MĀDHAVA, SON OF VEṄKAṬA

PART I

॥ श्रीरस्तु ॥

॥ ऋग्वेदभाष्यम् ॥

॥ वेङ्कटमाधवीयम् ॥

मातृकायां पत्रत्रयं लुप्तम् *i.e.* three leaves of the original MS. are missing.

On p. 9 of the transcript are the following verses:—

(*sic.*) ऋक्संहितायाः प्रथममध्यायं व्याकरोति यः ।
कुशिकानां कुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥
अयं देवाय जन्मनो (ने RV.) माधवो व्याचिकीर्षति ।
तत्रामन्त्रितशब्दानामादौ वृत्तिः प्रदश्यते ॥

On p. 29 are the following verses:—

(*sic.*) इत्थं द्वितीयमध्यायं व्याकरोत्प्रथमेऽष्टके ।
गाधिनिर्माधवो नाम संगृह्यार्थं प्रदर्शयन् ॥

(*sic.*) एतायामेव (मोप RV.) गव्यन्तो माधवो व्याचिकीर्षति ।
समासानां स्वरादिवृत्तिरादौ तत्र प्रदर्श्यते ॥

On p. 50 are the following verses:—

(*sic.*) इत्थं तृतीयमध्यायं व्याकरोत्प्रथमेऽष्टके ।
विश्वामित्रकुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥
अयं वां मधुमत्तमो माधवो व्याचिकीर्षति ।
प्रदर्शयन् समस्तानां स्वरव्यत्यासकारणम् ॥

On p. 72 :—

इत्थं चतुर्थमध्यायं व्याकरोत्प्रथमेऽष्टके ।
अष्टकस्य कुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ॥
अथ प्र मन्महेऽध्यायं माधवो व्याचिकीर्षति ।
अवग्रहविहीनानामादावर्थं प्रदर्शयन् ॥
पदकारः पदानीह नावगृह्णाति कानिचित् ।
तेषामपि स्वरेणैव कुर्यादर्थविनिर्णयः ॥

On p. 92:—

इति पञ्चममध्यायं व्याकरोत्प्रथमेऽष्टके ।
लोहितस्य कुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ॥

On p. 93:— I. 6.

(*sic.*) इन्द्रो मदाय वावृद्धे (धे RV.) माधवो व्याचिकीर्षति ।
सर्वानुदात्तशब्दानामादावर्थं प्रदर्शयन् ॥

... ...

लौकिकाः कथयन्त्यर्थान्म्लेच्छैः शब्दैश्चासाधुभिः ॥
उच्चैः प्रयुञ्जते कांश्चित् पदार्थानन्यथापरान् ॥
यथा घटश्च रज्जुश्च चार्थो नीचैः प्रयुज्यते ।
स्थाणुर्वा पुरुषो वेति वार्थश्चैव तथाविधः ॥
अर्थस्वभावात् सर्वेषां शब्दानामुच्चनीचता ।
स्वभावं तं विजानाति लौकिका न त्वलौकिकाः ॥

On p. 113 :—इति षष्ठमध्यायं व्याकरोत्प्रथमेऽष्टके ।
भरतस्य कुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ॥

On p. 114:—अध्यायं द्वे विरूपे च माधवो व्याचिकीर्षति ।
अन्वादेशस्य विषये वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

On p. 137 :—

इत्थं सप्तममध्यायं व्याकरोत्प्रथमाष्टके ।
जातो गोपनकुले माधवो वेङ्कटात्मजः ॥
इदं श्रेष्ठमध्यायं माधवो व्याचिकीर्षति ।
रूपे भिन्ने स्वरेऽभिन्ने शब्दवृत्तिं प्रदर्शयन् ॥

On p. 160:—ऋगर्थदीपिका सेय.........
कर्ता श्रीवेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥
॥ इति प्रथमाष्टके अष्टमोऽध्यायः समाप्तः ॥
॥ प्रथमाष्टकः समाप्तः ॥

On p. 161:— ॥ अथ द्वितीयेऽष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥
द्वितीयोऽथाष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
यत्किञ्चिदिह वक्तव्यमाख्यातेष्वस्ति वैदिकैः ॥

On p. 188:—द्वितीयस्याष्टकस्याद्यमध्यायं व्याकरोदिति ।
बण्णायस्य कुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥

On p. 189:—अथ द्वितीयेऽष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
(*sic.*) (०मा या० RV.) सुषुमायातमद्रिभिर्व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रदर्शयन् लिटो वृत्तिं परोक्षे तत्र लिट् स्मृतः ॥

On p. 213:— द्वितीयस्याष्टकस्यायमध्यायं व्याकरोदिति ।
द्वितीयं माधवार्यस्य पौत्रः श्रीवेङ्कटात्मजः ॥
(*sic.*) ॥ श्री ॥ अथ द्वितीयेऽष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
वसू रुद्रा पुरुमन्तु (०मन्तू RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रदर्शयन् लङोवृत्तिं लुङश्च तदनन्तरम् ॥

On p. 241:—अष्टकस्य द्वितीयस्य तृतीयं व्याकरोदिति ।
अध्यायं वेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥

On p. 242:—अथ द्वितीयेऽष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
अध्यायं तन्नु वोचाम व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रदर्शयन् लिङोवृत्तिं बहुष्वर्थेषु लिङ् स्मृतः ॥

On p. 265:—व्याख्यत्पौत्रश्चिन्तयन्त्यास्तुरीयं माधवाह्वयः ।
अध्यायं वेङ्कटसुतो द्वितीयाष्टकगोचरम् ॥

॥ इति द्वितीयेऽष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

On p. 265:—अथ द्वितीयेऽष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥
ता वामद्य तावपरं व्याचिख्यासति माधवः ।
लोटः प्रदर्शयन् वृत्तिं लेटश्च तदनन्तरम् ॥

On p. 285:—अष्टकस्य द्वितीयस्य माधवः सुन्दरीसुतः ।
व्याख्यत्पञ्चममध्यायं तं पश्यन्तु च पण्डिताः ॥
इति द्वितीयेऽष्टके पञ्चमाध्यायः समाप्तः ॥

PART II

P. 1. ॥ श्रीरस्तु ॥

ऋग्वेदभाष्यम् वेङ्कटमाधवीयम् ।
द्वितीयाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

नि होता होतृषदने व्याचिख्यासति माधवः ।
लृटः प्रदर्शयन् वृत्तिं लुटश्च तदनन्तरम् ॥

Final colophon of this chapter on p. 21 is the following :—

षष्ठं व्याख्यद् द्वितीयस्य माधवोऽध्यायमञ्जसा ।
सङ्कर्षणानुजो यस्य भ्रातासीदनुजः कविः ॥
इति etc. is omitted.

P. 21 :— ॥ श्रीरस्तु ॥

(*sic.*) द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

सेमामविड्ढि प्रभृतिं व्याचिख्यासति माधवः ।
तत्राक्रियेषु वाक्येषु कर्तव्यमुपदिश्यते ॥

Final colophon of this chapter on p. 36 is the following:—

व्याख्यत् सप्तममध्यायं द्वितीयस्येति माधवः ।
गोविन्दो यस्य तनयो ज्येष्ठः पुत्रश्च वेङ्कटः ॥
इति etc. is omitted.

P. 36:— अथ द्वितीयेऽष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥

(*sic.*) मन्दं (मन्दस्व RV.) स्वहोत्रादध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।
दर्शयन्नात्मनेपदप्रयुक्तं भेदमादितः ॥

Final colophon of this chapter on p. 54 :—

ऋगर्थदीपिका सेयं द्वितीयश्चायमष्टकः ।
चक्रे श्रीवेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥
इति etc. is omitted.

P. 54 :— अथ तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥

तृतीयोऽथाष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
यद्वक्तव्यं निपातेषु ब्राह्मणैश्छान्दसैरिह ॥

Final colophon of this chapter on p. 79:—

तृतीयस्याष्टकस्याद्यमध्यायं व्याकरोदिति ।
जाता वसिष्ठस्य कुले सुन्दरी यमजीजनत् ॥
इति etc. is omitted.

P. 79:— अथ तृतीयेऽष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
(*sic.*) अथेच्छति (०च्छन्ति RV.) त्वा सोम्यासो व्याचिख्यासति माधवः ।
सङ्गतेषु निपातेषु वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of the chapter on p. 101:—

व्याख्यद् द्वितीयमध्यायं तृतीयस्याष्टकस्य सः ।
मित्रावरुणयोर्वंशे मातुर्यस्य समुद्भवः ॥
इति etc. is omitted.

P. 102:— अथ तृतीयेऽष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
इन्द्र त्वा वृषभं वयं व्याचिख्यासति माधवः ।
निपातेष्वेव केषांचिद् वृत्तिभेदं प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter on p. 127:—

व्याख्यत्तृतीयमध्यायं तृतीयस्याष्टकस्य सः ।
कुण्डिनस्य कुले जाता माताभूद्यस्य सुन्दरी ॥
इति तृतीयेऽष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

P. 127:— अथ तृतीयेऽष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
न ता मिनन्ति मायिनो व्याचिख्यासति माधवः ।
चाहाङ्गानां निपातानामर्थमादौ प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter on p. 147:—

व्याख्यच्चतुर्थमध्यायं तृतीयस्याष्टकस्य सः ।
भवगोलकुले यस्य.........
इति तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

P. 147:— अथ तृतीयाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥
......षे (वैश्वानराय मील्हुषे RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
आदौ प्रदर्शय............भिरन्विताः ॥

Final colophon of this chapter on p. 171 :—

व्याख्यत्पञ्चममध्यायं तृतीयस्याष्टकस्य सः ।
यज्ञनारायणकुले यस्य मातुः समुद्भवः ॥
॥ इति तृतीयाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

P. 172 :— अथ तृतीयेऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

अथैवा त्वामिन्द्र वज्रिन् व्याचिख्यासति माधवः ।
निपातेष्वेव वक्तव्यं प्रागनुक्तं प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter on p. 188:—

व्याकरोत्षष्ठमध्यायं तृतीयस्याष्टकस्य सः ।
दुहिता भवगोलस्य सुन्दरी यमजीजनत् ॥
॥ इति तृतीयेऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

P. 189 :— अथ तृतीयेऽष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

प्र ऋभुभ्यो दूतमिव व्याचिख्यासति माधवः ।
उपसर्गेषु वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter on p. 207:—

अष्टकस्य तृतीयस्य माधवः सुन्दरीसुतः ।
व्याख्यत्सप्तममध्यायमित्थं श्रीवेङ्कटात्मजः ॥
इति तृतीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

P. 207 :— अथ तृतीयाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

इदमु त्यत्पुरुतमं व्याचिख्यासति माधवः ।
उपसर्गेषु वक्तव्यमनुक्तं संप्रदर्शयन् ॥

The final colophon of this chapter as well as the whole of the fourth *aṣṭaka* are missing.

PART III

श्रीः

ऋग्वेदभाष्यम्

वेङ्कटमाधवविरचितम्

पञ्चमोऽष्टकः

P. 1 :— पञ्चमोऽथाष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
ऋषिर्नामार्षगोत्रेषु विज्ञेयमिह वैदिकैः ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 24 :—
कुशिकानां कुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ।
पञ्चमस्याष्टकस्याद्यमध्यायं व्याकरोदिति ॥

श्रीः

P. 24:— अथाध्यायं जुषस्व नो व्याचिख्यासति माधवः ।
गोत्रेष्वृषीणां वक्तव्यमादावेव प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 46 :—
व्याख्यद् द्वितीयमध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
गाधिनेयकुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ।

P. 46 :— उग्रो जज्ञे वीर्यायेति व्याचिख्यासति माधवः ।
अमितेषु मितर्षीणामागमे कारणं पदम् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 71 :—
व्याख्यत्तृतीयमध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः
विश्वामित्रकुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥

P. 71 :— प्र ब्रह्मैत्वित्यथाध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।
अनेकर्षीषु सूक्तेषु वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 93 :—
व्याख्यत्तुरीयमध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
अष्टकस्य कुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ॥

P. 94 :— **श्रीः**

यदद्य सूर्येत्यध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।
अष्टकादिषु वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 115 :—

व्याख्यत्पञ्चममध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
लोहितस्य कुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥

P. 116 :— **श्रीः**

(*sic.*) प्रत्यु अदर्श्यायन्तीति (यतीति RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
करणं सूक्तभेदस्य मुखतः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 140 :—

व्याकरोत्षष्ठमध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
भरतस्य कुले जातो माधवो वेङ्कटात्मजः ॥

P. 140 :— तिस्रो वाचोऽधुनाध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।
ऋषिर्वार्षं च वक्तव्यं प्रागनुक्तं प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 166 :—

व्याख्यत्सप्तममध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
गोवर्धनकुले जातो माधवः सुन्दरीसुतः ॥

P. 166 :— ॥ श्रीः ॥

दूरादिहेव यत्सती व्याचिख्यासति माधवः ।
पितृपुत्रसमावेशे वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 185 :—

ऋगर्थदीपिका सेयं पञ्चमश्चायमष्टकः ।
कर्ता श्रीवेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥

P. 185 :— ॥ श्रीः ॥

अथ षष्ठोऽष्टकः

अथ षष्ठोऽष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
यच्छन्दसीह वक्तव्यं विद्यते छान्दसैर्द्विजैः ॥

Final colophon on pp. 207-8 :—

षष्ठाष्टकाद्यमध्यायं व्याचकारेति माधवः ।
बणायस्य कुले जातः सक्तृग्ध्यार्थान्प्रदर्शयन् ॥

P. 208 :— ॥ श्रीः ॥

(*sic.*) वयमु त्वामपूर्वेति (पूर्व्येति RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
उष्णिगादिषु वक्तव्यमादावेव प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 231 :—
षष्ठे द्वितीयमध्यायं व्याचकारेति माधवः ।
पौत्रः श्रीमाधवार्यस्य वर्जयञ्छब्दविस्तरम् ॥

P. 231 :— श्रीः

अथ तृतीयोऽध्यायः

प्रकृतान्यजीषिणोऽथ व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रदर्शयन्बृहत्यादेर्लक्षणानि पृथक् पृथक् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 255 :—
षष्ठे तृतीयमध्यायं व्याचकारेति माधवः ।
श्रीवेङ्कटार्यतनयः सम्यगर्थान्प्रदर्शयन् ॥

P. 255 :— श्रीः

अथ चतुर्थोऽध्यायः

त्वावतः पुरुवसो (पुरू० RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रदर्शयंस्त्रिष्टुबादेर्लक्षणानि पृथक्पृथक् ॥

Final colophon on pp. 277-8 :—
व्याख्यत्पौत्रश्चिन्तयन्व्यास्तुरीयं माधवाह्वयः ।
अध्यायमष्टके षष्ठे शब्दैः कतिपयैरिति ॥

P. 178:— ॥ श्रीः ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः ॥

आ त्वा रथं यथोतये व्याचिख्यासति माधवः ।
अतिच्छन्दःसु वक्तव्यं द्विपदासु च दर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 300 :—
अष्टकस्येति षष्ठस्य माधवः सुन्दरीसुतः ॥
व्याख्यत्पञ्चममध्यायं तत्पश्यन्तु च पण्डिताः ॥

P. 300 :— ॥ श्रीः ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः ।

आ प्र द्रव परावतो व्याचिख्यासति माधवः ।
प्रगाथेषु च वक्तव्यं सम्पत्तिं च प्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 322:—
षष्ठस्य षष्ठमध्यायं व्याचकारेति माधवः ।
सङ्कर्षणानुजो यस्य भ्रातासीदनुजः कविः ॥

P. 323 :— ॥ श्रीः ॥

इन्द्राय साम गायत व्याचिख्यासति माधवः ।
पादेषूनेषु वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 343 :—
आत्मजो वेङ्कटो यस्य गोविन्दस्तदनन्तरम् ।
षष्ठस्य सप्तमाध्यायमिति व्याख्यत्स माधवः ॥

P. 343 :— ॥ श्रीः ॥

सोमः पुनानो अर्षति व्याचिख्यासति माधवः ।
अवसानेषु वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter on p. 361 :—
ऋगर्थदीपिका सेयं तथा षष्ठोऽयमष्टकः ।
कर्ता श्रीवेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥
इति etc. is omitted.

॥ श्रीः ॥

P. 361 :— सप्तमोऽथाष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
यत्किञ्चिदिह वक्तव्यं देवतास्वस्ति बह्वृचे ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 377 :—
सप्तमस्याष्टकस्याद्यमध्यायं व्याकरोदिति ।
जातो (ता) वसिष्ठस्य कुले सुन्दरी यमजीजनत् ॥
इति etc. is omitted.

PART IV

P. 1 :— ॥ अथ सप्तमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

(*sic.*) हिन्वन्ति सूर्यमध्यायं (सूरम० RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
तत्र प्रत्यक्षदेवेषु वक्तव्यं संप्रदर्श्यते ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 18 :—

(*sic.*) व्याख्यद् द्वितीयमध्यायं पञ्चमस्याष्टकस्य सः ।
मित्रावरुणयोर्वंशे मातुर्यस्य समुद्भवः ॥
॥ इति पञ्चमेऽष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

P. 19 :— अथ पञ्चमेऽष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

(*sic.*) धर्ता दिवः ....पवते व्याचिख्यासति माधवः[1] ।
अश्रूयमाणदेवेषु वाच्यं मन्त्रेषु दर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 40 :—

(*sic.*) व्याख्यत्तृतीयमध्यायं सप्तमस्याष्टकस्य सः ।
कुण्डिनस्य कुले जाता माताभूद् यस्य सुन्दरी ॥
॥ इति सप्तमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

॥ अथ सप्तमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

P. 40 :— असर्जि वक्वा रथ्येति व्याचिख्यासति माधवः ।
अश्वाद्यौषधिपर्यन्ते वाच्यदेवगणे वदन् ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 59 :—

व्याख्यच्चतुर्थमध्यायं सप्तमस्याष्टकस्य सः ।
भवगोलकुले यस्य मातुरासीत्समुद्भवः ॥
॥ इति सप्तमेऽष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥

॥ अथ सप्तमेऽष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

P. 60 :— पुरोजिती वो अन्धस्य (अन्धसः RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
(*sic.*) प्रयाजदेवतास्वादौ वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ।

[1] It appears from the dotted portion in the MS. that something is missing but nothing in reality is missing as far as the *pratīka* is concerned The first pāda is short by one syllable which can be made up by adding ति after पवते.

Final colophon of this chapter is given on p. 82:—

व्याख्यत्पञ्चममध्यायं सप्तमस्याष्टकस्य सः ।
यस्य नारायणकुले यस्य मातुल् (तुः) समुद्भवः ॥
इति सप्तमेऽष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

P. 82:— ॥ श्रीः ॥

॥ अथ सप्तमेऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

(*sic.*) अयं स यस्या (यस्य RV.) अध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।
देवानां यज्ञसंबन्धे वक्तव्यं संप्रदर्शयन्

Final colophon of this chapter is given on p. 105:—

व्याकरोत्षष्ठमध्यायं सप्तमस्याष्टकस्य यत् ।
दुहिता भवगोलस्य सुन्दरी यमजीजनत् ॥
इति सप्तमेऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

P. 105:— अथ सप्तमेऽष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

(*sic.*) वि वर्तध्वं मातुगता (मातु गात RV.) व्याचिख्यासति माधवः ।
पवस्वादिषु वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 130:—

(*sic.*) सप्तमस्याष्टकस्येत्थं माधवः सुन्दरीसुतः ।
व्याख्यत्सप्तममध्यायमिमं श्रीयेर्दकनात्मजः ॥ (वेङ्कटा०)
॥ इति सप्तमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

P. 130.— अथ अष्टमोऽध्यायः ॥

(*sic.*) प्र मा युयुज्रे प्रयुजो व्याचिख्यासति माधवः ।
यद्वात्मविषये वाच्यं तदासौ संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 153:—

ऋगर्थदीपिका चेयं सप्तमश्चायमष्टकः ।
कर्ता श्रीवेङ्कटार्यस्य तनयो माधवाह्वयः ॥
इति सप्तमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

P. 153:— ॥ श्रीरस्तु ॥

अथाष्टमेऽष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥

अष्टमोऽथाष्टकस्तस्मिन्नध्यायादिषु वक्ष्यते ।
यत्किञ्चिदस्ति मन्त्रार्थं वक्तव्यमिह बह्वृचे ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 180 :—

व्याख्यत्प्रथममाध्यायमष्टमस्याष्टकस्य सः ।
जजान यो जह्नुकुले लोहित्यो माधवाह्वयः ॥
॥ इत्यष्टमेऽष्टके प्रथमोऽध्यायः

P. 180 :— **॥ अथ अष्टमेऽष्टके द्वितीयोऽध्यायः ।**

(*sic.*) ये यज्ञेन दक्षिणाया व्याचिख्यासति माधवः ।
मन्त्रब्राह्मणयोरर्थं वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is on p. 201 :—

अध्यायमष्टमं चांशं व्याख्यदार्येषु कश्चन ।
दक्षिणापथमाश्रित्य वर्तमानेषु माधवः ॥
॥ इत्यष्टमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

P. 201 :— **अथ अष्टमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥**

(*sic.*) देवानां नु वयं जाना व्याचिख्यासति माधवः ।
अपरैरपि वेदार्थो वक्तव्य इति दर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 225:—

एकोनषष्ठमध्यायं व्याकरोदिति माधवः ।
जगतामेकधीरन्य विषये निवसत्सुखम् ॥
॥ इत्यष्टमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

P. 226 :— **॥ अथाष्टमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥**

वि हि सोतोरसृक्षत व्याचिख्यासति माधवः ।
ऋग्भाष्यकृद्भिर्वक्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 251 :—

(*sic.*) इत्थं व्याख्यत्षष्टि-तममध्यायं माधवाह्वयः ।
चोलेषु निवसन् कश्चित्सस्यमालिषु सर्वदा ॥
इति etc. is omitted.

P. 252 :— अथ etc. is omitted.

हये जाये मनसाथ व्याचिख्यासति माधवः ।
अनर्थकृतसन्देहमन्त्रेष्वादावपानुदत् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 276 :—

माधवो (वः पञ्च०) नवमाध्यायमष्टमे व्याकरोदिति ।

नदीमाश्रित्य निवसन् कावेरीं लोकमाश्रिताम् ॥

इति etc. is omitted.

P. 277:— ॥ अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

उ भा ३ नूनं तदिति व्याचिख्यासति माधवः ।

ब्राह्मणोक्तेषु चार्थेषु वक्तव्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 297 :—

अष्टमे षष्ठमध्यायं व्याकरोन्माधवाह्वयः ।

तीरमाश्रित्य निवसन् कावेर्या दक्षिणं सुखम् ॥

॥ इति षष्ठोऽध्यायः ॥

P. 298 :— अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

तदिदास भुवनेषु व्याचिख्यासति माधवः ।

ऋगर्थमवगन्तव्यमादितः संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is found on p. 322 :—

व्याख्यत्सप्तममध्यायमष्टके माधवोऽष्टमे ।

चोलेषु निवसन् ग्रामे गोमत्याख्यैः समावृते ॥ इति ॥

॥ इत्यष्टमेऽष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

P. 322 :— ॥ अथाष्टमोऽध्यायः ॥

त्यम्चिदत्रिमथाध्यायं व्याचिख्यासति माधवः ।

वेदार्थस्य परार्थेभ्यो वैशेष्यं संप्रदर्शयन् ॥

Final colophon of this chapter is given on p. 347 :—

व्याख्यदष्टममध्यायमष्टमस्याष्टकस्य सः ।

तीरमाश्रित्य निवसन् कावेर्या दक्षिणं सुखम् ॥ इति

॥ इति श्रीवेङ्कटार्यसूनुना माधवाचार्येण

कृतमृग्वेदभाष्यं समाप्तम् ॥

SYNOPSIS OF COLOPHONS

The following is a summary of the colophons :—

Chapters.

Aṣṭaka I

1. Mādhava, son of Sundarī and born in the family of the Kuśikas.
2. Mādhava of the family of Gādhin.
3. Mādhava, son of Sundarī and born in the family of Viśvāmitra.
4. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Aṣṭaka.
5. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Lohita.
6. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Bharata.
7. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Gopana.
8. Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭārya, is the author of the commentary called *Ṛgarthadīpikā*.

Aṣṭaka II

1. Mādhava, son of Sundarī and born in the family of Bannaya.
2. (Mādhava) son of Śrī Venkaṭa, grandson of Mādhavārya.

Chapters.

3. Mādhava, son of Veṅkaṭārya.
4. Mādhava, son of Veṅkaṭa, grandson of Cintayantī.
5. Mādhava, son of Sundarī.
6. Mādhava, the elder brother of Saṅkarṣana and Kavi.
7. Mādhava, whose eldest son is Veṅkaṭa and another son is Govinda.
8. Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭārya, is the author of the commentary *Ṛgarthadīpikā*.

Aṣṭaka III

1. Sundarī, born in the family of Vasiṣṭha gave birth (to Mādhava).
2. Whose mother was born in the family of Mitrā-Varuṇa
3. Whose mother Sundarī was born in the family of Kuṇḍina.
4. A part of the colophon is missing but it can be reconstructed as follows :— Whose mother was born in the family of Bhavagola.
5. Whose mother was born in the family of Yajñanārāyaṇa.
6. Sundarī, the daughter of Bhavagola gave him birth.

Chapters.

7. Mādhava, son of Sundarī and Śrī Veṅkaṭa.
8 Missing.

Aṣṭaka V

1. Mādhava, son of Sundarī and born in the family of the Kuśikas.
2 Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of the descendants of Gādhin
3 Mādhava, son of Sundarī and born in the family of Viśvāmitra.
4. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Aṣṭaka.
5. Mādhava, son of Sundarī and born in the family of Lohita.
6. Mādhava, son of Veṅkaṭa and born in the family of Bharata.
7 Mādhava, son of Sundarī and born in the family of Govardhana.
8. Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭārya is the author of the commentary *Ṛgarthadīpikā*.

Aṣṭaka VI

1. Mādhava born in the family of Baṇaya.
2. Mādhava, grandson of Śrī Mādhavārya.
3 Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭārya.
4. Mādhava, grandson of Cintayantī.
5 Mādhava, son of Sundarī.

Chapters.

6. Mādhava, elder brother of Saṅkarṣaṇa and Kavi.
7. Mādhava whose son is Veṅkaṭa and whose second son is Govinda has explained it etc.
8. Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭa is the author of the commentary, *Ṛgarthadīpikā*.

Aṣṭaka VII

1. Sundarī, born in the family of Vasiṣṭha, gave him birth.
2. Whose mother was born in the family of Mitrā Varuṇa.
3. Whose mother Sundarī was born in the family of Kuṇḍina.
4. Whose mother was born in the family of Bhavagola.
5. Whose mother was born in the family of Nārāyaṇa.
6. Sundarī, daughter of Bhavagola.
7. Mādhava, son of Sundarī and Śrī Veṅkaṭa.
8. Mādhava, son of Śrī Veṅkaṭārya, is the author of the commentary *Ṛgarthadīpikā*.

Aṣṭaka VIII

1. Mādhava, a descendant of Lohitya and born in the family of Jahnu.
2. Mādhava follows the southern method in his explanation.
3. Mādhava living in the territory of the sole hero of the world.

4. Mādhava living in the country of the Cholas
5. Mādhava living on the river Kāverī.
6. Mādhava living happily on the right bank of the river Kāverī
7. Mādhava living in a village in the country of the Cholas.
8 (Mādhava) living happily on the right bank of the Kāverī.

In three cases, the numbering in the colophons is wrong, *e.g.*, the seventh is described as the third chapter of the second *Aṣṭaka,* the seventh is written as the fifth *Aṣṭaka*, at the end of the second chapter and the fifth is given as the ninth chapter of the eighth *Aṣṭaka.*

Colophons at the end of the seventh chapter in the second and the sixth *Aṣṭakas* are ambiguous and can be interpreted in two ways : (1) Mādhava, the son of Veṅkaṭa and the author of the commentary called *Ṛgarthadīpikā*, had two sons, one of whom was named Veṅkaṭa and the other Govinda. According to this interpretation, both the father and one of the sons of Mādhava bore an identical name, *i.e.*, Veṅkaṭa. (2) Mādhava, father of Veṅkaṭa and Govinda was a person different from the author of the commentary and is probably to be identified with the grandfather of the author of the commentary as mentioned in colophons II. 2 ; VI. 2. According to this interpretation, there were two Mādhavas, one a grandfather and another a grandson. The commentary on II. 7 ; VI. 7 was written by Mādhava, the grandfather, while the rest of the commentary was written by Mādhava, the grandson. I prefer the second interpretation which is further supported by the fact that another Mādhava, a predecessor is mentioned by the commentator in his introductory remarks to VIII. 4.

Colophons of the first three Aṣṭakas are similar to the colophons of Aṣṭakas V—VII though not absolutely identical. I have placed them side by side with a view to bring into prominence their striking similarity.

Several ancestors are mentioned in the colophons without expressly stating the order of descent. But a clue in my opinion

is furnished by colophons II. 3. In II. 3 Mādhava is described as a son of Veṅkaṭa; in II. 2 as a grandson of Mādhavārya. This shows the ascending order of the ancestors as the colophons are read upwards from II. 3 where the order of male ancestors comes to an end. Similarly colophons of the third and the seventh *Aṣṭakas* have preserved the names of the ancestors of the family of Sundarī, the mother of the commentator. Proceeding in this way, the following genealogical table of Mādhava's paternal and maternal families can be reconstructed :—

GENEALOGICAL TABLE OF MĀDHAVA
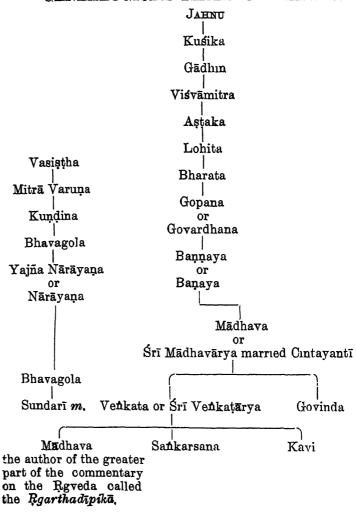
AUTHORS AND WORKS QUOTED BY MĀDHAVA

Mādhava, the son of Veṅkaṭa, quotes or mentions the following authors and works in his commentary. Reference is to the *Aṣṭakas* and their chapters :—

अत्र वदन्ति I. 7.
अध्वर्युब्राह्मणम् VIII. 3, 8.
अध्वर्युवेदः VI. 3.
अध्वर्यूणां मन्त्रः I. 8.
आथर्वणब्राह्मणम् VIII. 4.
आथर्वणिकम् III. 8; VIII. 1.
आपस्तम्बः V. 1; VIII. 3.
आयुर्वेदः VIII. 8.
आश्वलायनम् VI. 2, 6; VIII. 3.
उक्तम् VII. 7; VIII. 3, 7, 8.
उत्तरनारायणम् VIII. 4.
उद्गीथः VIII. 4.
ऋषिवचनम् II. 3.
एके VIII. 3.
ऐतरेयब्राह्मणम् VIII. 1.
कल्पः II. 3.
कात्यायनः II. 3; V. 3, 4, 7, 8; VI. 1, 2, 5, 7; VII. 3, 5, 7, 8; VIII. 1, 2, 3, 8.
कौषीतकिब्राह्मणम् VIII. 1.
गान्धर्वो वेदः VIII. 8.
चरकब्राह्मणम् VIII. 1.
छन्दोगाः VI. 6.
जैमिनिः VIII. 2, 3.
ताण्ड्यकम् I. 4, 7; V. 1, 3, 7; VII. 8; VIII. 1.
तैत्तिरीयब्राह्मणम् VIII. 1.
त्रैशोकब्राह्मणम् V. 8.
त्रैशोकसूक्तम् V. 8.
धनुर्वेदः VIII. 8.
नारायणः VIII. 4.

At the beginning of each chapter, Mādhava adds introductory remarks in verse. Accent, particles, prepositions, verbs, deities, metres, division of the Saṁhitā text, and other cognate matters are discussed There are also general observations on the state of scholarship in his time, previous commentators and methods of interpretation. I had a mind to edit all these introductory remarks but the bulk of the present volume would have been inordinately increased. Further there are lacunæ in the transcript which cannot be filled up. I therefore content myself with giving a few extracts only.

EXTRACTS FROM THE INTRODUCTORY REMARKS OF MĀDHAVA, SON OF VEṄKAṬA

Aṣṭaka I. 3. p. i. 31 :— सर्वेष्वेषु समासेषु यत्र यत्र स्वरो भवेत् ।
काशं कुशं वावलम्ब्य स्वरं तं स्थापयेदिति ॥

Aṣṭaka I. 4. p. i. 51 :— सर्वेष्वेषां समासेषु कार्यं सूक्ष्मेक्षिका बुधैः ।
(*sic.*) पदेषु चासमस्तेषु शुद्धमर्थमभीप्सुभिः ॥
प्रकृतौ प्रत्यये वापि स्वरो यत्र व्यवस्थितः ।
तात्पर्यं तत्र शब्दस्य स्थापयेदिति निर्णयः ॥

I. 5. p. i. 72 :— पदकारः पदानीह नावगृह्णाति कानिचित् ।
तेषामपि स्वरेणैव कुर्यादर्थविनिर्णयः ॥

I. 8. p. i. 137 :— अर्थभेदे तु शब्दस्य सर्वत्र सदृशस्स्वरः ।
यदा न तं स्वरं पश्येदन्यथार्थं तथा नयेत् ॥

II. 1. p. i. 161 :— चत्वारि पदजातानि तत्र नामानि कानिचित् ।
आख्यातान्युपसर्गाश्च निपाताश्च तथापरे ॥

नामानि नमयन्त्यर्थं प्रधानमिति नामता ।
कारणानि च तान्याहुः क्रियां कुर्वन्ति तानि हि ॥

कारणानां परिस्पन्दः फलस्यैकस्य साधकः ।
लोके पूर्वापरीभूतः क्रियेति व्यपदिश्यते ॥

वदन्ति वैयाकरणा धातुवाच्यां क्रियां च ताम् ।
कालः संख्याकारकं च प्रत्ययार्थाः प्रकीर्तिताः ॥

आख्यातस्य च नाम्नश्च संबन्धाः स्वार्थदर्शिनः ।
उपसर्गा निपाताश्च न स्वतन्त्रा इति स्थितिः ॥

आख्यातशब्देषु भवन्ति भेदा
धातुः क्रियामेकफलां ब्रवीति ।
अर्थे प्रवृत्ते विरते च धातोः
लट् स्मर्यते शब्दविद्भिः पुराणैः ॥

II. 3. p. i. 215 :— प्रदर्शयेत्प्रयत्नेन मन्त्रेष्वपि च पण्डितः ।
स्पष्टः संवादसूक्तेषु परोक्षाद्यतनादिकम् ॥

तथान्येषु च सूक्तेषु न तं भेदं परित्यजेत् ।
न पश्यति यदा मन्त्रे तं विशेषं प्रयत्नतः ॥

III. 1. p. ii. 55 :— (*sic.*)

इनन्त इति संख्यानं निपातानां न शक्यते ।
उपसर्गास्तु विज्ञेयाः क्रियायोगेषु विंशतिः ॥
... ...
अमी च सर्वानुदात्ता द्रष्टव्याश्च तथापरे ।
ऋचां निरीक्षणादेके निपाताः शतमुद्धृताः ।
... ...
अन्येषां तु निपातानां पूरणत्वं न दृश्यते ॥
नाद्यः पूरणाश्च स्युर्यदा वाक्येष्वनन्विताः ॥
... ...
माधवस्तत्र वदति स्फुटत्वोद्ग्रहणादिकम् ।
स्फुटत्वोद्ग्रहणादिश्च क्वचित् सूक्ष्मः क्वचित् स्फुटः ।
यत्र स्फुटस्तदा सार्थाः सूक्ष्मे स्युः पूरणा इति ॥
... ...
उच्चावचेषु निपततामर्थेष्वेषां यथायथम् ।
हानोपादानवद्विप्रो न मन्त्रार्थेषु मुह्यति ॥

III. 3. p. ii. 102 :—

निपाता......ये समुच्चयवाचिनः ।
ये वा विनिग्रहार्थीया उपमार्थाश्च ये तथा ॥
सर्वे ते न प्रयुज्यन्त ऋक्पादादिष्विति स्थितिः ॥

III. 6. ii. 172-3 :— (*sic.*)

ननु नाम्नामनेकस्मिन् वृत्तिरर्थेऽपि युज्यते ।
तानि ह्याख्यातजान्याहुर्यथा गौर्गमनादिति ॥
गमनात्पृथिवी गौः स्यादादित्यः पशुरेव च ।
... ...
निपाता उपसर्गाश्च दृश्यन्ते तेन हेतुना ।
बहुष्वर्थेषु येष्वेते दृश्यन्त उपमादिषु ॥

III. 7. p. ii. 189 :—

अन्वयव्यतिरेकाभ्यां प्रकृतेः प्रत्ययस्य च । ✓
पृथगर्थपरिज्ञानमिति शाब्दिकनिर्णयः ॥
उपसर्गेष्वपि तथा भवेदिति विनिश्चयः ।
तदेतद्धातुसंज्ञायां स्पष्टमाह पतञ्जलिः ॥
वदति वाचकानेक उपसर्गान्विपश्चितः ।
अर्थानां तु...लीनानां द्योतकास्तु पतञ्जलेः ॥
... ...

एवमन्येऽपि दृश्यन्ते बहुष्वर्थेषु धातवः ।
द्योत्यन्त उपसर्गैश्च धात्वर्था इति निर्णयः ॥

Then follows Yāska's explanation of prepositions, given in N. 1. 3. in verse with acknowledgment : इत्थं यास्केन दर्शिताः ।

पाणिनिश्चाह भगवानर्थानेषां बहूंस्तथा ।
उदाहरणमेतेषां बहुत्वान्न प्रदर्शितम् ॥

V. 1. p. iii. 2-3 :— (*sic.*) ऋषीणां नामगोत्राणि दृष्ट्वा भ्राम्यन्ति लौकिकाः ।

... ...

नामगोत्राणि मन्त्रेषु न निविष्टानि येषु तु ।
तेषु प्रदर्शनं तेषां विस्पष्टप्रतिपत्तये ॥
पदं ह्यज्ञायमानार्थं दृष्ट्वा भ्राम्यन्त्यपि क्वचित् ।

... ...

यजुषामर्थविज्ञानं नाकर्मज्ञस्य सिध्यति ।

... ...

इषे त्वेत्याच्छिनत्तीति ब्राह्मणं दृश्यते यदा ।
यजुषोऽर्थं तदा स्पष्टमवगच्छन्ति लौकिकाः ॥

V. 2. p. iii. 24, 25, 26 :— (*sic.*) पित्रादिषु प्रसिद्धेन येन नाम विशेष्यते ।
वेदेष्वृषीणां तद्गोत्रं ज्ञातव्यं तद्वैदिकैः ॥

... ...

पितरौ मित्रावरुणौ वसिष्ठस्येत्यपि श्रुतम् ।

... ...

अहोरात्रे योगबलात्तौ मित्रावरुणौ स्मृतौ ।
ददर्श मन्त्रांश्च तदा पुत्रश्चाभूत्पुनस्तयोः ॥

... ...

गोत्रं तथापि विज्ञेयमृत्तु गोत्रनिवेशनात् ।
असगोत्रो भवेच्छ्राद्धे सगोत्रात्तन्तुमाहरेत् ॥
न प्रयच्छेद्दुहितरं सगोत्रायेति च स्मृतिः ।
किमेतेषु मनुष्याणां गोत्रमित्यभिधीयते ॥
वक्तव्यं छान्दसेनैतद्धर्मशास्त्रपरैरिव ।
कौतूहलनिवृत्त्यर्थमथ चास्माभिरुच्यते ॥
गोत्राणां तु सहस्राणि प्रयुक्तान्यर्बुदानि च ।
कुलाख्यानि हि तानीह तानि गोत्राणि सन्तु नः ॥
ननु स्मरन्ति नैतानि सम्प्रति ब्राह्मणा इमे ।
तर्हि गोत्रसहस्राणि प्रयुतान्यर्बुदानि च ॥

... ...

मार्कण्डेयोऽस्मि माण्डूकस्तथा माण्डव्य इत्यपि ।
प्रदर्शयन्बहूनपत्यान्न कथञ्चिदपीच्छति ॥

इतरेतरसंबन्धं तदध्यायमिति ब्रुवन् ।
यदि ह्येतानि गोत्राणि मार्कण्डेयस्समुद्वहेत् ॥

माण्डूकस्य दुहितरमसगोत्रास्य सा यतः ।
तस्माद्वत्सादिकं गोत्रं इति माधवदर्शनम् ॥
आपस्तम्बश्च तानेव देवदृष्टानदर्शयत् ॥

V. 4. p. iii. 71-72 :— सूक्तमेकं सपद...पश्यन्बहवः कथम् ।
(*sic.*) सङ्घीभूय तपस्तप्त्वा सर्वे एवमिहापठन् ॥

इति केचन मन्यन्ते माधवस्य न तन्मतम् ।
एवंविधेषु सूक्तेषु तस्मादेक ऋषिर्मतः ।

प्रधानोऽन्ये त्वप्रधाना इति मन्यामहे वयम् ॥
स च प्रधानो निर्देशादस्माभिर्ज्ञायते क्वचित् ।

... ...

ऋषिरेकां ददर्शर्चमृषिरेकामथापरः ।
इति केचन मन्यन्ते तदयुक्तमिति स्थितिः ॥

शतं वैखानसान्प्राहुः सहस्रं वसुरोचिषः ।
न तावत्य ऋचस्तेषां वृद्धेष्वस्तु विनिर्णयः ॥ इति

V. 5. p. iii. 94, 95, 96 :—अष्टकाध्यायविच्छेदः पुराणैर्ऋषिभिः कृतः ।
(*sic.*) उद्ग्राहार्थं प्रदेशानामिति मन्यामहे वयम् ॥
वर्गाणामपि विच्छेद आर्ष एवेति निश्चयः ।

... ...

अध्यापनाय शिष्याणां विभागो वर्गशः कृतः ।
सुग्रहो हि भवत्यल्पः शक्यो धारयितुं ततः ॥

संधीभूयाभवत्सर्वं एकं मण्डळमादितः ।
आसीदृषिर्मधुच्छन्दा मधुमत्तममन्त्रदृक् ॥

तस्मादग्रे प्रादुरभूत्काण्वो मेधातिथिस्ततः ।
शौनश्शेपानि छन्दांसि मधुराणि ततोऽभवन् ॥
हैरण्यस्तूपचिन्दासि काण्वानि च ततः परम् ।

... ...

V. 6. p. iii. 116-117 :—ऋषिश्छन्दो देवतार्थः सूक्तभेदस्य हेतवः ।
मन्यन्ते बह्वृचाः केचिदर्थमेव विभेदकम् ॥
नवमे मण्डले भेदः सूक्तानामृषिभिः कृतः ।

... ...

बहवः सन्ति ननु च द्रष्टारो द्वैपदस्य ये ।
बन्धुस्सुबन्धुरित्येते सत्यं ते भ्रातरोऽभवन् ॥
द्विपदाश्च समानीताः सूक्तमेकतमोऽभवत् ।
ददृशुः काल एकस्मिन् सर्वे च सह सङ्गताः ॥
तदेतच्छाट्यायनके विस्पष्टं प्रतिपादितम् ।
... ...
ऋष्यादिभेदः प्रायेण सूक्तभेदस्य कारणम् ।

VI. 7. p. iii. 324 :— व्यूहे च प्रत्यसिद्धिश्चेद्व्यूहं नेच्छन्ति केचन ।
व्यूहेनाक्षरसंख्या च कार्यैवेत्याह माधवः ॥

VII. 1. p. iii. 361 :— तपोविशेषयुक्तानां युगेष्वन्येषु देवताः ।
आसन्नृषीणां प्रत्यक्षाः प्रभावैर्विविधैर्युताः ॥
... ...
किञ्च वैदिकवाक्यानि सदृशानीह लौकिकैः ।
केषु स्तुतिश्च सत्यं च स्वरूपादवगम्यते ॥
... ...
नानाविधैह्यभिप्रायैरृचो दृष्टा महर्षिभिः ।
यदा पश्यत्यृचः सर्वा न तदा हेतुमिच्छति ॥

VII. 2. p. iv. 1 :— प्रत्यक्षाश्च परोक्षाश्च द्विविधास्तत्र देवताः ।
तत्प्रवादैर्विजानीमो द्वैविध्यमिह वैदिकैः ॥
... ...
देवतातत्त्वविज्ञानं महता तपसा भवेत् ।
शक्यते किं तदस्माभिर्याथातथ्येन भाषितुम् ॥

VII. 3. p. iv. 19 :— ऋषिर्यस्य गुणान् ब्रूते यस्माच्चार्थमभीप्सति ।
निवेशयति तन्नाम तामाहुस्तस्य देवताम् ॥

VII. 4. p. iv. 40 :— स्तूयन्ते यज्ञसंयोगादपि चान्ये रथादयः ।
अथापि युद्धसंयोगाद्रथादीनां स्तुतिर्भवेत् ॥
... ...
न सर्वे चेतना देवा नापि सर्वे अचेतनाः ।
इति वादैर्विजानीमो मन्त्रब्राह्मणगोचरैः ॥
इतिहासपुराणैर्ये देवतात्वेन दर्शिताः ।
तानाहुश्चेतनान्देवान् भवन्त्वन्ये त्वचेतनाः ॥

VII. 5. p. iv. 60 :—
(*sic.*) भवन्तीहोभये देवाः प्रबला दुर्बलास्तथा ।

VII. 6. p. iv. 83 :— इतिहासपुराणेषु ननु लोकाः प्रदर्शिताः ।
उद्यानभवनोपेताः सर्वकामसमन्विताः ॥

देवासुराणां युद्धं च पशवन्नादिनिमित्तकम् ।

... ...

अंशावतारा देवानां सन्तीति कवयो विदुः ।

... ...

सप्तद्वीपा वसुमती मध्ये मेरुश्च तिष्ठति ।

... ...

एकः किमिन्द्रो देवाश्च उतादो बहवोऽभवन् ।
बहवः सन्ति सर्वे च सदृशा नाम कर्मभिः ॥

... ...

यज्ञेष्वेकस्य बहुषु न शक्या युगपद्गतिः ॥

VII. 7. p. iv. 106 :— अथ संख्यासमुद्देशे भूयान्भवति संशयः ।
ब्राह्मणानि प्रमाणानि तत एव विनिर्णयः ॥

VII. 8. p. iv. 130 :— एक एव महानात्मा बहुधा भूय तिष्ठति ।
यथा सौभरिरेकः सन् बहुधा योगतोऽभवत् ॥
बहुधांशावतारेषु यथा वा भगवानभूत् ॥

VIII. 1. iv. 153 :— (*sic.*) न शक्योऽनृषिभिर्वक्तुमृगर्थ इति निश्चयः ।
यद्वेदाः शक्यन्ते ज्ञातुं तदुवाचात्र शौनकः ॥

शाकल्यः पाणिनिर्यास्क इत्यृगर्थपराश्रयः ।
यथाशक्त्यानुधावन्ति न सर्वं कथयन्त्यमी ॥

अस्माभिस्त्विह मन्त्राणामर्थः प्रत्येकमुच्यते ।
येऽज्ञाता ये च संदिग्धास्तेषां वृद्धेषु निर्णयः ॥

संहितायास्तृतीयांशं विजानन्त्यधुनातनाः ।
निरुक्तव्याकरणयोरासीद् येषां परिश्रमः ॥

अथ ये ब्राह्मणार्थानां विवेक्तारः कृतश्रमाः ।
शब्दरीतिं विजानन्ति ते सर्वं कथयन्त्यपि ॥

ताण्ड्यके शाट्यायनके श्रमः शतपथेऽपि च ।
कौषीतके च काके च स्याद् यस्येह स पण्डितः ॥

ऐतरेयकमस्माक..............थर्वणाम् ।
तृतीयं तित्तिरिप्रोक्तं जानन्वृद्ध इहोच्यते ॥

नभाल्लभकमस्माभिस्तथा मैत्रायणयिकम् ।
ब्राह्मणं चरकाणां च श्रुतं मन्त्रोपबृंहणम् ॥

यज्ञानां कथयन्तीह येऽर्थवादश्चतुर्विधम् ।
दृष्टमर्थमिवायत्नात्तानुपासीत पण्डितः ॥

VIII. 2. p. i. 181 :— (*sic.*)

अत्र ब्रूमो ब्राह्मणार्थमपि मध्यमबुद्धयः ।
अपरे चानुधावन्ति केवलादपि पाठतः ॥

समाना बहवो वेदाः सन्ति न्यायाश्च लौकिकाः ।
ब्राह्मणार्थो बहुविदा शक्यो ज्ञातुं प्रयत्नतः ॥

... ...

ब्राह्मणार्थो हि बहुधा कल्पसूत्रैरुदीर्यते ॥

VIII. 3. p. iv. 201 :— (*sic.*)

तथा शतपथेनान्या यजुःशाखा प्रपञ्चिता ।
अध्यवस्यन्ति मन्त्रार्थानेवं मन्त्रान्तरैरपि ॥
शाखास्वन्यासु पठितैर्विस्पष्टार्थैर्मनीषिणः ।

... ...

गूढा पदार्थवाक्यार्थः......
तस्मान्नाल्पश्रुतैर्मन्दैः कार्यो वेदार्थनिर्णयः ।

... ...

अङ्गोपाङ्गविदा तस्माद्यथाशक्त्यर्थनिर्णयः ॥
कार्यो वेदस्य रक्षार्थमिति वृद्धेभ्य आगमः ॥

VIII.4. p. iv. 226-7 :—

अधीतसाङ्गवेदोऽपि पदार्थानिह माधवः ।
बाहुश्रुत्याद्विजानाति व्यसनाद्यभियोगतः ॥

[व्यसनमाह]

अव्युत्पन्नाः प्राक्पदार्थाः कल्प्यन्ते यत्नतोऽपि च ।
इह प्राज्ञैर्व्यसनिभिः पदवाक्यानुसारिभिः ॥

ज्ञातेष्वपि पदार्थेषु वाक्यार्थपरिकल्पनम् ।
अशक्यमृक्षु बह्वीषु नरैरकृतबुद्धिभिः ॥

तस्मात्पदार्थवाक्यार्थान् प्रयत्नेन प्रदर्शयेत् ।
नान्यत्किंचिदपि ब्रूयात् निरुक्तमपि तादृशम् ॥

भाष्याणि वेदितान्याहुरार्यावर्तनिवासिनः ।
क्रियमाणान्यपीदानीं निरुक्तानीति माधवः ॥

स्कन्दस्वामी, नारायण, उद्गीथ इति ते क्रमात् ।
चक्रुः सहैकमृग्भाष्यं पदवाक्यार्थगोचरम् ॥

भाष्यादिव्यसनाभावाद् दम्भात् संप्रतिमानवाः ।
मायाविनो लिखन्त्यन्ये व्याख्यानानि गृहे गृहे ॥

वर्गाणामथ सूक्तानामृक्संख्यां तत्र कश्चन ।
प्रदर्शयति मायार्थं, वर्णयोगमथापरः ॥

पृच्छन्ति ताविमौ प्राज्ञाः शौनकेन प्रदर्शिता ।
अक्षराणां पदानां च संख्या सा किं प्रदर्श्यते ॥

'एतावदक्षरमिदमेतावत्पदकं तथा' ।
इत्येवमुच्यमाने हि तच्च जानन्ति लौकिकाः ॥
ग्रन्थेऽस्ति पदसंख्येति यत्नो न भवतोऽस्ततः ।
पदसंख्या च भवतो वाच्या ग्रन्थं निरीक्ष्य तम् ॥
लोकतः काव्यतोऽङ्गैश्च पदार्थानन्वयानपि ।
विज्ञातान् वदतु प्राज्ञो मन्त्राणामिति निश्चयः ॥
न त्वात्मीयं परिज्ञानमंशो वागादिगोचरः ।
अनपेक्षितमप्यर्थं दर्शयेद्यत्नमास्थितः ॥
बह्वूनामपि सूक्तानां बह्वीनामप्यृचां तथा ।
प्रदर्शिता मया व्याख्या न तु मायेह विद्यते ॥
येऽर्था भाष्येषु कथिता मया तेऽत्र प्रदर्शिताः ।
गवाश्वबलिभिन्नास्ते न त्वाम्रसहकारवत् ॥
उपर्यधोऽपि भिन्नोऽत्र शिष्टः प्रायेण तत्समः ।
युक्तायुक्तविनिर्णयं कृतबुद्धिषु तिष्ठति ॥

VIII. 5. p. iv. 252—4 gives in verse an amplified version of the Kautsa controversy of the Nirukta I. 13-14.

VIII. 6. p. iv. 277:— ऋचामासां ब्राह्मणेषु विस्पष्टोऽर्थः प्रकीर्तितः ।
... ...
ब्राह्मणान्यनुधावन्ति तानि कर्मपरा नराः ।
ऋगर्थमनुधावन्ति क्रियाकारकतत्पराः ॥

VIII. 7. p. iv. 299:— ऋषिच्छन्दोदैवतज्ञो मन्त्रब्राह्मणवित्तथा ।
सकल्पाधीतैकवेदः कर्म कर्तुमिहार्हति ॥
... ...
स्वयं च पुरुषार्थोऽयं ब्राह्मणस्य विशेषतः ।
अङ्गोपाङ्गैः प्रयत्नेन यद्यर्थमवगच्छति ॥

VIII. 8. p. iv. 322-4:—बहुयोजनविस्तीर्णा बहुयोजनमायताः ।
(*sic*) समुद्रमध्ये तिष्ठन्ते द्वीपा बाह्या अधिष्ठिताः ॥
धर्मबुद्ध्यानुतिष्ठन्ति ते स्वधर्मान्प्रयत्नतः ।
तदागमानां प्रामाण्यमाचारात् किं न कल्प्यते ॥
... ...
चातुर्वर्ण्यपराः सर्वे न त्वन्यं मार्गमाश्रिताः ।
किंचार्याः संगता बौद्धैर्नैरास्ते ते गतप्रभाः ॥
तस्मान्न वेदसदृशमन्यत् किञ्चन विद्यते ॥

CHARACTER OF THE COMMENTARY

The commentary of Mādhava, son of Veṅkaṭa is very concise. The author takes pride in brevity and has expressly stated the fact in several colophons.[1] He uses expressions like the following :—

वर्जयञ्छब्दविस्तरम् VI. 2.
शब्दैः कतिपयैरिति VI. 4.

Grammatical and etymological explanations and discussions are generally eschewed. From this, one should not conclude that the author was not learned in grammar and etymology. In his introductory remarks, appended to various chapters, he insists that only a *bahu-śruta* should attempt the Vedic exegesis. This implies that he himself was a competent scholar. His numerous quotations from Yāska show that he had studied the *Nirukta* diligently. He cites a large number of passages from the *Śāṭyāyana* and other *Brāhmaṇas*. He was evidently well versed in the *Brāhmaṇas*. Similarly the *Kalpa* seems to have been another special subject of his study as he lays emphasis on the *Kalpa* for a correct and proper understanding of the Veda, although he does not make a display of his knowledge but contents himself with a mere paraphrase in Sanskrit prose. However every Vedic stanza, almost every word, is paraphrased. Occasionally the commentary consists entirely of a quotation from the *Nirukta* of Yāska, without any further remark by the commentator.

Here and there he has preserved various readings, *e.g.*, on p. iv. 221 he remarks :—मखाभिर्गावो गृह्णन्त इत्यन्येषां पाठः। He also makes the statement that several words of the *Saṁhitā* text are not analysed in the *pada* text :—

पदकारः पदानीह नावगृह्णाति कानिचित्। p. i. 72.

[1] See colophons, I. 2 ; VI. 1, 2, 4.

He regrets that worldly people use impure and bad words to explain the meaning of the Veda:—

लौकिकाः कथयन्त्यर्थान्म्लेच्छैः शब्दैश्च साधुभिः । p. i. 93.

. Even low caste people use Vedic exegesis like a common-place object.

यथा घटश्च रज्जुश्च चार्थौ नीचैः प्रयुज्यते । p. i. 93.

Mādhava is very much under the influence of Yāska. The ideas of the latter are everywhere repeated by the former in the commentary as well as in the introductory remarks.

The *adhyāya* of an aṣṭaka forms a unit as there are colophons at the end of each chapter of an aṣṭaka.

One particular point of interest is the foreshadowing of the comparative method in the interpretation of the Ṛgveda. This is stated in an introductory verse to the third chapter of the eighth aṣṭaka, p. iv. 201. The verse is the following :—

अध्यवस्यन्ति मन्त्रार्थानेवं मन्त्रान्तरैरपि ।

The commentary of Mādhava, son of Veṅkaṭa, seems to have been utilized by Sāyaṇa whose commentary has apparently summed up the efforts of previous commentators and hence superseded their works.

PASSAGES OF THE NIRUKTA QUOTED BY UDGĪTHA

I have also utilised the commentary of Udgītha on the *Ṛgveda* and collected the passages of the *Nighaṇṭu* and the *Nirukta* quoted therein.

DATE OF UVAṬA

I then pass on to the commentary of Uvaṭa on the *Vājasaneyi Saṁhitā*, entitled the *Mantrabhāṣya* and also the commentary of Mahīdhara on the same Veda.

Uvaṭa was a son of Vajraṭa, lived during the reign of King Bhoja (1018—1060 A.D.) and should therefore be assigned to the first half of the eleventh century A.D. This information is contained in the colophons added at the end of twentieth and fortieth chapters of the *Vājasaneyi-saṁhitā* and are copied[1] here from MS. No. 10447 at the Oriental Institute, Baroda. The MS. is dated Sam. 1464=1407 A.D. and is one of the oldest MSS. The date of the MS. seems to be genuine and is confirmed by the old method of writing which is preserved in the following transcript.

Commentary of Uvaṭa on the Śukla Yajurveda MS. No. 10447 of the Oriental Institute, Baroda, dated Sam. 1464.

Colophon at the end of chap. XX, fol. 205 (*b*) :— (*sic.*) इति श्रीऊग्रदक्राते मंत्रभाष्य माध्यंदिनीयशाखायां विंशतितामाध्यायः समाप्तः ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ एवं पूर्वार्द्धग्रन्थसंख्या ६८०० आष्टो शताभ्यधिकाः षट्संहस्राः ॥ छ ॥ आनन्दपुरवास्तव्यवज्रटाख्यस्य सूनुना । मंत्रभाष्यमिदं क्लृप्तं ाभाज पृथ्वीं प्रशासति ॥ छ ॥ अत ऊर्ध्वं उत्तरार्द्धमारभ्यात ॥ छ ॥ सुशान्तिर्भवतु ॥ छ ॥

Colophon at the end of chap. XL, fol. 308 r :—

इति ऊग्रटक्राते मंत्रभाष्यचत्वारिंशोध्यायः समाप्तः ॥ छ ॥ आनंदपुरवास्तव्यवज्रटाख्यस्य सूनुना । मंत्रभाष्यमिदं क्लृप्तं ाभाज पृथ्वीं प्रशासति ॥ १ ॥ छ ॥ संवत् १४६४ वार्षे कार्त्तिकवदि ११ एकादश्यां गुरौ आद्येह श्रीस्तंभतीर्थे श्रीगोडज्ञातीयपण्डितदाचापठनार्थं तथा पुत्रापोत्रानामध्ययनाय श्रीनंदपद्रवास्तव्याभ्यंतरज्ञातीयपंडितश्रीरंगेन ऊग्रटकृतसंहिताभाष्यं लिलिखे ॥ छ ॥ शुभं भवतु लेखकपाठकयोः ॥ शिवमस्तु सर्वजगतः ॥ छ ॥ सार्वे भवन्तु सुखिनः सार्वे सन्तु निरामयाः, सार्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चित्कष्टमाप्नुयात् ॥ छ ॥ कल्याणान्नतिरस्तु ॥ छ ॥

[1] Dr B. Bhattacharya, Director of the Oriental Institute, Baroda, has been kind enough to send me a copy of these colophons at my request

Another Saṁvat shown at the back, *i.e.*, fol. 308 *v.* (*sic.*)

कपंचरसशून्योंक गते विक्रमभूपतः। ळळस्य सितपंचम्यां मंत्रभाष्यमाळखि सः ॥ १ ॥ संवच्छून्यरसश्च बाणकयुत वार्षं धिापकाभिाध प्रारब्धे मुनिसेवितां दिशमिनौ भासेनभस्ये सति। यज्ञे वै सितसंज्ञाक दिनपतेः पुत्रे तदा वासरे मेस्वा-त्पाद्वे लीलिषदतितरां मंत्रभाष्यं द्विजोऽसौ ॥ २ ॥

DATE OF MAHĪDHARA

Mahīdhara follows Uvaṭa and must therefore be later than him. He invariably cites the passages of the *Nirukta,* quoted by Uvaṭa although he has added a few more passages to the quotations of Uvaṭa.

On their mutual relation, reference may be made to my paper, *Uvaṭa and Mahīdhara,* read at the Fifth Indian Oriental Conference.[1]

The date of Mahīdhara can be settled almost approximately as his grandson Mahāpaṇḍita Hṛsīkeśaśarman is mentioned as the recipient of two villages in a copper-plate grant of Mahārājādhirāja Jayacandra Deva of Kanauj.

The plate was discovered at a village named Sihvar about sixty miles north-east of Benares. The text of the inscription was published in the *Paṇḍita*, Vol. IV., pp. 95-96 (September, 1869) and in the *Indian Antiquary*, Vol. *XVIII* for the year 1889, pp. 129—134. The grant is dated Vik. 1232 = 1175 A.D. The date is given in lines 23, 24 as follows:—

द्वात्रिंशदधिकद्वादशशतसंवत्सरे भाद्रे मासि शुक्लपक्षे त्रयोदस्यान्तिथौ रविदिने अङ्क-तोपि संवत् १२३२ भाद्र सुदि १३ रवौ . . .

"On Sunday, the thirteenth day in the bright half of the month Bhādra, in the year twelve hundred and thirty second—also in figures, *i.e.*, Sunday, the 13th of Bhādra Sudi in Saṁvat 1232." This is computed by Kielhorn to be Sunday, 31st August, 1175 A.D. [2]

[1] A summary of the paper has already appeared in the Proceedings and Transactions of the Fifth Indian Orienalt Conference, Vol. I., pp. 10—12.

[2] IA., Vol. XVIII, 1889, p 129.

The relevant part of the inscription is the following :—
26—28 ... मातापित्रोरात्मनश्च पुण्ययशोभिवृद्धये अस्माभिर्गोकर्णकुशलतापूतकरतलोदकपूर्व्वकं शार्क्कराक्षगोत्राय भार्गवच्यवनाप्नवानौर्व्वजामदग्न्येति पंचप्रवराय महापंडितश्रीमहीधरपौत्राय महामिश्रपंडितश्रीहालेपुत्राय महापंडितश्रीहृषीकेशशर्म्मणे ब्राह्मणाय राजपुत्रश्रीहरीश्चन्द्रनामकरणे[1] चन्द्रार्कं यावच्छासनीकृत्य प्रदत्तौ।
(उपरिलिखितग्रामौ . . .)

'To increase the glory and virtuous merit of our parents and ourselves, we have given the two (above-written villages) on the occasion of giving a name to the Prince Srī Harīścandra to the Brāhmaṇa, the great scholar Śrī Hṛṣīkeśaṣarman, the son of the great and the learned scholar, Śrī Hāle, and the grandson of the great scholar, Śrī Mahīdhara of the Śārkkarākṣa gotra and of five pravaras, *i.e.*, Bhārgava, Cyavana, Āpnavāna, Aurva, and Jāmadagnya. (This gift is confirmed) with the (pouring) in the palm of hand of water, purified with creepers, kuśa, and *gokarṇa* and is ordained (to be his) as long as the sun and the moon (endure).'

As the grandson of Mahīdhara received the grant in 1175 A.D., Mahīdhara may therefore be assigned to the beginning of the twelfth century A.D. and would thus be about a century later than Uvaṭa.

DATE OF MEDHĀTITHI

The commentary of Medhātithi, son of Bhaṭṭa Vīrasvāmin is the oldest extant commentary on the *Manusmṛti*. He refers to previous commentators as *pūrve* or *cirantanāḥ*, quotes the *Dharmasūtras* of Gautama, Baudhāyana, Āpastamba, Vasiṣṭha, and Kātyāyana and the Smṛtis of Yājñavalkya, Nārada, Parāśara, and Viṣṇu. As he quotes the commentary of Kumārila on Manu II. 18, Medhātithi cannot be earlier than the seventh century A.D., to which period Kumārila is assigned. His upper limit can also be fixed as he is quoted by Vijñāneśvara in the *Mitākṣarā*, written during the

[1] IA. Vol. XVIII, 1889, p. 131.

reign of King Vikramāditya of Kalyāṇa (1073—1126 A.D.). He is thus earlier than the eleventh century A.D. and is assigned to the ninth century A.D. by Bühler.[1] According to Jolly, Medhātithi belongs to the ninth or the tenth century A.D. at the latest.[2]

DATE OF GOVINDASVĀMIN

Govindasvāmin, the author of *vivaraṇa*, a commentary on the *Baudhāyana-dharmasūtra* seems to be an old commentator as he is quoted[3] by Kṛṣṇalīlāśukamuni, a thirteenth century commentator[4] of the *Daiva*.

Govindasvāmin himself quotes the *Dharmasūtras* of Āpastamba, Gautama, Vasiṣṭha, the *Gṛhyasūtra* of Baudhāyana, the *Smṛtis* of Manu, Dakṣa, Yājñavalkya, Nārada, Parāśara, Vyāsa, the commentaries of Śabarasvāmin, Bhaṭṭa Kumārila, and Yajñasvāmin.[5] His lower limit is thus c. ninth century A.D. and the upper limit the thirteenth century A.D. He probably belonged to the beginning of the eleventh century A.D.

The last appendix gives an alphabetical list of quotations occurring in the Nirukta, followed by a list of untraced quotations.

UNBROKEN TRADITION OF VEDIC EXEGESIS

It will be clear from this *Saṅgraha* of Nirukta-passages, preserved as quotation, in the works of various commentators from the sixth to the fourteenth centuries A.D. that Yāska has profoundly influenced all subsequent writers in the field of Vedic exegesis. It will also show that there have been numerous Pre-Sāyaṇa commentators of the Ṛg and other Vedas and an unbroken, uniform and continuous tradition

[1] The Laws of Manu, SBE. XXV. cxxii.
[2] Hindu Law and Custom, Eng Trans., p. 66.
[3] Kārikā 198, TSS.
[4] See my Preface to the Skt Text of the Nirukta, p. 26.
[5] Bib. Sanskrita No. 34, pp. i-ii.

of Vedic interpretation has been a common inheritance of the orthodox scholars. The current belief that Sāyaṇa is the only or the most important commentator after Yāska or that the tradition of Vedic interpretation was lost before the former's time is erroneous. In addition to the commentators mentioned in this introduction, several other commentators namely Hastāmalaka, Gomati, Dhānuṣkayajvan, Ātmānanda and Rāvaṇa are known to have written commentaries on the Ṛgveda.[1]

ACKNOWLEDGMENT OF HELP

It is my pleasant duty to once more put on record my deep debt of gratitude to Mr. A. C. Woolner, M.A., C.I.E., F. A. S. B., Vice-Chancellor of the University of the Panjab, for including the present volume in the P. U. O. P. Series.[2] I have to thank P. Bhagvaddatta, B.A., Superintendent of the Research Department of the D. A.-V. College, Lahore, for several valuable suggestions and P. Ramchandra Kushala Śāstrī of the Oriental College, for helping me in correcting the proofs.

Oriental College, Lahore,
December, 1928.

LAKSHMAN SARUP.

[1] Pre-Sāyaṇa commentators of the Ṛgveda by Bhagvaddatta, pp. 5-6. Proceedings and Transactions of the Fifth Indian Oriental Conference, Lahore, Vol. I.

[2] In addition to the present volume, the following works of mine, included in the P. U. O. P. series, have so far been published :—

a. English Translation of the Nirukta, Oxford University Press.

b. A critical edition of the Sanskrit Text of the Nirukta, University of the Panjab (Messrs. Moti Lal Banarsi Das, Lahore.)

c. Fragments of the Commentaries of Skanda, Maheśvara on the Nirukta, Part I, U. of the Panjab. Other parts of the commentary of Skanda-Maheśvara are in the press and will be published in due course.

INDEX TO THE NIGHAṆṬU.

निघण्टुकोशः

NOTE:—*Reference is to the chapters and sections of the Nighaṇṭu.*

निघण्टुकोशः

अंसत्रम्–4. 2. a bow.

अंहुरः–4. 3. sinful.

अकूपारस्य–4. 1. the sun, ocean, tortoise (N. 4. 18).

अक्तुः–1. 7. night.

अक्रः–4. 3. castle.

अक्षरम्–1. 11; speech; 1. 12., water.

अग्नाः–5. 3. terrestrial deities.

अक्षितम्–1. 12. water.

अगन्–2. 14. to go.

अग्नायी–5. 3. terrestrial goddess.

अग्निः–5. 1. terrestrial deity; 5. 4. atmospheric deity.

अग्निर्न ये–3. 13. simile.

अग्नेः–1. 15. of Agni.

अग्रिया–4. 3. leader.

अग्रुवः–1. 13. rivers; 2. 5. fingers.

अघशंसः–3. 24. thief.

अघ्न्या–2. 11. cow; 5. 5. atmospheric deity.

अङ्गिरसः–5. 5. atmospheric deities.

अङ्गुलिनामानि–2. 5. synonyms of finger.

अङ्गुलीनाम्–2. 5. of fingers.

अचति–2. 14. to go.

अचक्षम–3. 11. to see.

अच्छ–4. 2. also.

अज एकपाद्–5. 6. celestial deity.

अजगन्–2. 14. to go.

अजाः पूष्णः–1. 15. the steeds of Pūsan.

अजिरम्–2. 15. quick.

अजिराः–1. 13. rivers.

अजीगः–4. 3. to swallow, or to praise, or to accept.

अज्म–2. 17. battle; 3. 4. house.

अज्राः–2. 15. quick.

अण्व्यः–2. 5. fingers.

अतति–2. 14. to go.

अत्तिकर्माणः–2. 8. meaning to eat.

अत्यः–1. 14. horse.

अथर्यः- 2. 5. fingers.

अथर्यति–2. 14. to go.

अथर्युम्–4. 2. to go.

अथर्वा–5. 6. celestial deity.

अथर्वाणः–5. 5. atmospheric deities.

अदितिः–1. 1. earth; 1. 11. speech; 2. 11. cow; 4. 1. unimpaired; 5. 5. atmospheric deity.

अदिती–3. 30. heaven and earth.

अद्धा–3. 10. truth.

अद्धातयः–3. 15. wise.

अद्भुतम्–3. 3. great.

अद्मसत्–4. 1. one who sits at table, or prepares food.

अद्रिः–1. 10. cloud.
अध्रिगुः–4. 2. stanza, Agni, Indra, irresistible.
अध्येषणाकर्माणः–3. 21. meaning to solicit.
अध्वरः–3. 17. sacrifice.
अध्वरम्–1. 3. space.
अध्वा–1. 3. space.
अनभिशस्त्यः–3 8. praiseworthy.
अनर्वा–4. 3. self-dependent.
अनर्शरातिम्–4. 3. impure gift.
अनवः–2. 3. man.
अनवद्यः–3. 8. praiseworthy.
अनवब्रवः–4. 3. of sovereign power.
अनवायम्–4. 3. uninterrupted or unyielding.
अनिति–2. 14. to go.
अनिंद्यः–3. 8. praiseworthy.
अनुमतिः–5. 5. atmospheric deity.
अनुष्टुप्–1. 11. speech.
अनेद्यः–3. 8. praiseworthy.

अनेमाः–3. 8. praiseworthy.
अन्तमानाम्–2. 16. near.
अन्तरिक्षनामानि–1. 3. synonyms of space.
अन्तरिक्षम्–1. 3. space.
अन्तरिक्षस्य–1. 3. of space.
अन्तिकनामानि–2. 16. synonyms of near.
अन्तिकस्य–2. 16. near.
अन्धः–2. 7. food; 4. 2. darkness.
अन्ननामानि–2. 7. synonyms of food.
अन्नम्–1. 12. water.
अन्नस्य–2. 7. of food.
अपः–1. 12. water.
अपः–2. 1. action.
अपत्यनामानि–2. 2. synonyms of offspring.
अपत्यम्–2. 2. offspring.
अपत्यस्य–2. 2. of offspring.
अपां नपात्–5. 4. atmospheric deity.
अपारे–3. 30. heaven and earth.
अपीच्यम्–3. 25. outcast or concealed.
अप्नः–2. 1. action; 2. 2. offspring; 3. 7. beauty.
अप्नवाना–2. 4. arm.
अप्रतिष्कुतः–4. 3. non-averse, or not to be resisted.
अप्रायुवः–4. 1. vigilant.
अप्वा–4. 3. disease, or fear; 5. 3. terrestrial deity.
अप्सः–3. 7. beauty.
अभिख्या–3. 9. wisdom.
अभिधेतन–4. 3. running.
अभीके–2. 17. battle; 3. 29. near.
अभीशवः–1. 5. rays; 2. 5. fingers; 5. 3. terrestrial deities.
अभीशू–2. 4. arm.
अभ्यर्धयज्वा–4. 3. one who sacrifices in parts.
अभ्यर्ष–3. 21. to solicit.
अभ्रम्–1. 10. cloud.
अभ्वः–3. 3. great.
अभ्वम्–1. 12. water.

अमतिः–3. 7. beauty; 4. 3. independent judgment.
अमत्रः–4. 3. a vessel, without measure.
अमवान्–4. 3. having a minister, attacking violently, self-possessed.
अमा–3. 4. house.
अमिनः–4. 3. great, or attacking violently.
अमीवा–4. 3. disease, violent injury.
अमूरः–4. 3. wise.
अमृतम्–1. 2. gold; 1. 12. water.
अम्बरम्–1. 3. space; 2. 16. near.
अम्बु–1. 12. water.
अम्भः–1. 12. water.
अम्भसी–3. 30. heaven and earth.
अम्भृणः–3. 3. great.
अम्यक्–4.3. straight, unobtainable.
अयः–1. 2. gold.
अयते–2. 14. to go.
अया–3. 29. this.
अयुथुः–2. 14. to go.
अयुधुः–2. 14. to go.
अरण्यानी–5. 3. terrestrial goddess.
अररिन्दानि–1. 12. water.
अरर्षति–2. 14. to go.
अरुण्यो गाव उषसाम्–1. 15. ruddy cows of dawns.
अरुषः–1. 14. horses.
अरुषति–2. 14. to go.
अरुषम्–3. 7. beauty.
अरुषी–1. 8. dawn.
अर्कः–2. 7. food; 2. 20. thunderbolt; 4. 2. stanza, tree deity.
अर्चति–3. 14. to worship.
अर्चतिकर्माणः–3. 14. meaning to worship.
अर्चिः–1. 17. flame.
अर्जुनम्–3. 7. beauty.
अर्जुनी–1. 8. dawn.
अर्णः–1. 12. water.
अर्णाः–1. 13. rivers.
अर्दति–2. 14. to go.
अर्दयति–2. 19. to kill.
अर्भकः–3. 2. small.
अर्भकम्–3. 29. small.
अर्यः–2. 22. lord.
अर्वा–1. 14. horse.
अर्वाके–2. 16. near.
अलर्यति–2. 14. to go.
अलातृणः–4. 3. a mighty cloud.
अल्पः–3. 2. small.
अल्पकम्–3. 2. small.
अवः–2. 7. food.
अव चाकशत्–3. 11. to see.
अवतः–3. 23. well.
अवति–2. 14. to go.
अवते–2. 14. to go.
अव तिरति–2. 19. to kill.
अवनयः–1. 13. rivers; 2. 5. fingers.
अवनिः–1. 1. earth.
अवमे–2. 16. near.
अविष्यन्–2. 8. to eat.
अव्यथयः–1. 14. horses.

अशत्–2. 18. to pervade.
अशीतिः–4. 2. eighty.
अश्नः–1. 10. cloud.
अश्नुते–2. 18. to pervade.
अश्मा–1. 10. cloud.
अश्वः–5. 3. terrestrial deity.
अश्वनामानि–1. 14. synonyms of horse.
अश्वाः–1. 14. horses.
अश्वानाम्–1. 14. of horses.
अश्वाजनी–5. 3. terrestrial goddess.
अश्विनोः–1. 15. of two Aśvins.
अश्विनौ–5. 6. celestial deities.
अष्टादश–2. 6, 20. eighteen.
अष्टाविंशतिः–2. 7, 9, 10. twenty-eight.
अष्टौ–1. 6; 3. 11, 18. eight.
असक्राम्–4. 3. untransgressible.
असश्चन्ती–4. 2. supporting each other or non-ceasing.
असामि–4. 3. endless.
असिक्नी–1. 7. night.
असिन्वती–4. 3. insatiable.
असुः–3. 9. wisdom.
असुनीतिः–5. 4. atmospheric deity.
असुरः–1. 10. cloud.
असूर्ते सूर्ते–4. 3. wind-tossed, well-tossed, breath-tossed; *i. e.* groups of atmospheric gods (N. 6. 15.)
अस्कृधोयुः–4. 3. long-lived.
अस्तम्–3. 4. house.
अस्तमीके–2. 16. near.
अस्मे–4. 3. we, us, our, etc.
अस्य–4. 1. his.
अस्याः–4. 1. her.
अस्तेमाः–3. 8. praiseworthy.
अहना–1. 8. dawn.
अहर्नामानि–1. 9. synonyms of day.
अहिः–1. 10. cloud; 1. 12. water; 5. 4. atmospheric deity.
अहिर्बुध्न्यः–5. 4. atmospheric deity.
अही–2. 11. cow; 3. 30. heaven and earth.
अह्नः–1. 9. of the day.
अह्नाय–3. 27. ancient.
अह्रयाणः–4. 2. one whose vehicle does not bring shame.

आ–3. 13. comparative; 4. 2. preposition.
आकाशम्–1. 3. space.
आकीम्–3. 12. Indeclinable. (N. 3. 13.)
आकृतम्–3. 12. Indeclinable; arranged, (N. 3. 13.)
आके–2. 16. near; 3. 26. far.
आकेनिपः–3. 15. wise.
आक्रन्दे–2. 17. battle.
आक्षाणः–2. 18. to pervade.
आखण्डलः–2. 19. to kill.
आ गनीगन्ति–2. 14. to go.
आघृणिः–4. 2. brilliant.
आङ्गूषः–4. 2. hymn, chant.

आ चक्रे–2. 6. to desire.
आ चक्ष्म–3. 11. to see.
आजौ–2. 17. battle.
आणौ–2. 17. battle.
आताः–1. 6. quarters.
आ तिरत्–2. 19. to kill.
आदित्यस्य–1. 15. of Āditya.
आदित्याः–5. 6. celestial deities.
आदिष्टोपयोजनानि–1. 15. specified teams (of gods.)
आधवः–4. 3. terror.
आनट्–2. 18. to pervade.
आनशे–2. 18. to pervade.
आनुषक्–4. 3. constant.
आपः–1. 3. space; 1. 12. water; 5. 3. terrestrial deities,
आपानः–2. 18. to pervade.
आपान्तमन्युः–4. 2. Soma, Indra.
आप्त्याः–5. 5. atmospheric deities.
आमिश्राणि–3. 12. mixed.
आयती–2. 4. arms.
आयवः–2. 3. men.
आयुः–2. 7. food.
आयुधानि–1. 12. waters.
आरितः–4. 2. one who can reach everywhere.
आरे–3. 26. distant.
आर्त्नी–5. 3. terrestrial deity.
आर्यति–2. 14. to go.
आवयति–2. 8. to eat.
आवयाः–1. 12. waters.
आशाः–1. 6. quarters.
आशाभ्यः–4. 3. quarters, side-quarters.
आशिषः–3. 21. to move.
आशीः–4. 3. mixing, thickening blessing.
आशु–2. 15. quick.
आशुः–1. 14. horse.
आशुशुक्षणिः–4. 3. fire.
आष्ट–2. 18. to pervade.
आष्टाः–1. 6. quarters.
आसात्–2. 16. near.
आहनः–4. 2. one who insults.
आहनसः–4. 1. intoxicating.
आहवे -2. 17. battle.
आह्निकम्–3. 12. Indeclinable (N. 3. 13.)

इत्था–3. 10. truth, 4. 2. there.
इदम्–1. 12. water.
इदमिव–3. 13. simile.
इदं यथा–3. 13. simile.
इदंयुः–4. 3. desiring this.
इदा–3. 28. new.
इदानीम्–3. 28. new.
इध्मः–5. 2. terrestrial deity.
इनः–2. 22. lord.
इन्दुः–1. 12. water; 1.17. sacrifice 5. 4. atmospheric deity.
इन्द्रः -5. 4. atmospheric deity.
इन्द्रस्य–1. 15. of Indra.
इन्द्राणी–5. 5. atmospheric deity.
इन्द्रियम्–2. 10. wealth.
इन्वति–2. 14. to go; 2. 18. to pervade.

इयक्षति–2. 14. to go.
इयर्ति–2. 14. to go.
इरज्यति–2. 21. to be powerful; 3. 5. to attend.
इरा–2. 7. food.
इरावत्यः–1. 13. rivers.
इलः–5. 2. terrestrial deity.
इला–1. 1. earth; 1. 11. speech; 2. 7. food; 2. 11. cow; 5. 5. atmospheric deity.
इलीबिशः- 4. 3. cloud
इव–3. 13. like.
इषति–2. 14. to go.
इषम्–2. 7. food.
इषिरेण–4. 1. going forward, visible, desirous.
इषुः–5. 3. terrestrial deity.
इषुधिः–5. 3. terrestrial deity.
इषुध्यति–3. 19. to beg.
इष्टिः–3. 17. sacrifice.
इष्मिणः–4. 1. they who go, desire, or see.

ईक्षे–4. 3. to rule.
ईङ्खते–2. 14. to go.
ईम्–1. 12. water; 4. 2. expletive.
ईमहे–3. 19. to beg.
ईर्ते–2. 14. to go.
ईर्मान्तासः–4. 1. steeds.
ईषति–2. 14. to go.
ईश्वरनामानि–2. 22. synonyms of lord.
ईश्वरस्य–2. 22. of lord.
ईहते–2. 14. to go.

उक्थ्यः–3. 8. praiseworthy.
उक्षा–3. 3. great.
उक्षितः–3. 3. great.
उत्तराणि–3. 12, 29. following.
उत्सः–3. 23. well.
उदकनामानि–1. 12. synonyms of water.
उदकम्–1. 12. water.
उदकस्य–1. 12. of water.
उपजिह्विका–3. 29. ant.
उपब्दिः–1. 11. speech.
उपमाः–3. 13. similes.
उपमे–2. 16. near.
उपयोजनानि–1. 15. teams (of gods).
उपरः–1. 10. cloud.
उपराः–1. 6. quarters.
उपलः–1. 10. cloud.
उपलप्रक्षिणी–4. 3. gruel-maker.
उपसि–4. 3. lap.
उपाके–2. 16. near.
उराणः–4. 3. broadening.
उरु–3. 1. many.
उर्वशी–4 2. nymph; 5. 5 atmospheric deity.
उर्वी–1. 1. earth; 3. 30. heaven and earth.
उर्व्यः–1. 13. rivers
उलूखलम्–5. 3. terrestrial deity.
उलूखलमुसले–5.3. terrestrial deities.
उल्बम्–4. 3. cover.
उशिक्–2. 6. to desire.

उशिजः–3. 15. wise.
उश्मसि–2. 6. to desire.
उषसः–1. 18. of dawn.
उषसाम्–1. 15. of dawns.
उषाः–5. 5. atmospheric deity; 5. 6. celestial deity.
उषासानक्ता–5. 2. terrestrial deity.
उषोनामानि–1. 8. synonyms of dawn.
उस्रा–2. 11. cow.
उस्राः–1. 5. rays.
उस्रिया–2. 11. cow.

ऊतिः–4. 2. protection.
ऊधः–1. 7. night.
ऊर्क्–2. 7. food.
ऊर्जस्वत्यः–1. 13. rivers.
ऊर्जाहुती–5. 3. terrestrial deity.
ऊर्दरम्–3. 29. wide.
ऊर्म्या–1. 7. night.

ऋक्–1. 11. speech.
ऋक्षाः–3. 29. stars.
ऋचीषमः-4. 3. equal to praise.
ऋच्छति–2. 14. to go; 3. 5. to attend.
ऋजुनीती–4. 3. having straight eyes or right guidance (Durga.)
ऋञ्जतिः–4. 3. accomplish.
ऋणद्धि–3. 5. to attend.
ऋणत्ति–2. 14. to go.
ऋणोति–2. 14. to go.
ऋण्वति–2. 14. to go.
ऋतः–5. 4. atmospheric deity.
ऋतम्–1. 12. water; 2. 10. wealth; 3. 10. truth.
ऋतस्य योनिः–1. 12. water.
ऋत्विङ्नामानि–3. 18. synonyms of priest.
ऋत्विजाम्–3. 18. of priests.
ऋदूदरः–4. 3. Soma.
ऋदूपे–4. 3. protectors.
ऋधक्–4. 1. particle.
ऋध्नोति–3. 5. to attend.
ऋबीसम्–4. 3. earth.
ऋभवः–5. 5. atmospheric deities.
ऋभुः–3. 15. wise.
ऋभुक्षाः–3. 3. great.
ऋश्यदात्–3. 23. well.
ऋष्वः–3. 3. great.
ऋहन्–3. 2. short.

एकत्रिंशत्–5. 6. thirty-one.
एकविंशतिः–1. 1. twenty-one.
एकशतम्–1. 15.One hundred and one.
एकादश–1. 16, 17; 2. 13, 16; 3. 2, 9. eleven.
एजति–2. 14. to go.
एतग्वः–1. 14. horse.
एतशः–1. 14. horse.
एति–2. 14. to go.
एनम्–4. 2. him. (N. 5. 28.)
एना–3. 29. her.
एनाम्–4. 2. her. (N. 5. 28.)

एन्यः–1. 13. rivers.
एरिरे–4. 1. to stimulate.
एहः–2. 13. anger.

ऐश्वर्यकर्माणः–2. 21. meaning to be prosperous.

ओजः–1. 12. water; 2. 9. strength.
ओण्यौ–3. 30. heaven and earth.
ओदती–1. 8. dawn.
ओदनः–1. 10. cloud.
ओमना–4. 3. protector.
ओमासः–4. 3. protectors or to be protected.
ओषम्–2. 15 quick.
ओषधयः–5. 3. terrestrial deities.

औच्चैःश्रवसः–1. 14. horse.

कः–5. 4. atmospheric deity.
ककुभः–1. 6. quarters.
ककुहः–3. 3. great.
कच्याः–2. 5. fingers.
कणति–2. 14. to go.
कण्टति–2. 14. to go.
कण्ठति–2. 14. to go.
कण्वः–3. 15. wise.
कत्–3. 6. happiness.
कत्पयम्–4 3 cloud.
कनति–2. 6. to desire.
कनकम्–1 2. gold.
कपना–4. 3. tawny.
कम्–3. 6. happiness.
कम्पते–2. 12. to be angry.
करणानि–2. 1. action.
करन्ती–2. 1. action.
करस्नौ–2. 4 arms.
करांसि–2. 1. action.
करिक्रत्–2. 1. action.
करुणम्–2. 1. action.
करूलती–4. 3. one having gaps in teeth. (N. 6. 31.)
कर्तः–3. 23. well.
कर्तवे–2. 1. action.
कर्तोः–2. 1. action.
कर्त्वम् -2. 1. action.
कर्मणः–2. 1. of action.
कर्मनामानि -2. 1. synonyms of action.
कर्वरम्–2. 1. action.
कल्पते–3. 14. to worship.
कल्मलीकिनम्–1. 17. flame.
कवते–2. 14. to go.
कवन्धम्–1. 12. water.
कविः–3. 15. wise.
कशः–1. 12. water.
कशा–1. 11. speech.
कसति–2. 14. to go.
काकुत्–1. 11. speech.
काकुदम्–4. 2. palate.
काञ्चनम्–1. 2. gold.
काटः–3. 23. well
काणुका–4 2 dear.
कातुः–3. 23. well.
कानिषत्–2. 6. to desire.
कान्तिकर्माणः–2 6. meaning to

desire.
कायमानः–4. 1. desirous.
कारुः–3. 16. singer.
कारोतरात्–3. 23. well.
कालयति–2. 14. to go.
काशिः–4. 3. handful.
काष्ठाः–1. 6. quarters.
किः–4. 3. doer.
किमीदिने–4. 3. greedy.
कियेधाः–4. 3. holding much (N. 6. 20.)
किरणाः–1. 5. rays.
कीकटेषु–4. 3. country of the barbarians.
कीरिः–3. 16. singer.
कीलालम्–2. 7. food.
कीस्तासः–3. 15. wise.
कुटस्य–4. 2. action.
कुणारुम्–4. 3. cloud.
कुत्सः–2. 20. thunderbolt.
कुरवः–3. 18. priests.
कुरुतन–4. 1. to do.
कुलिशः–2. 20.; 4. 3. thunderbolt.
कुल्याः–1. 13. rivers.
कुवित्–3. 1. many.
कुशयः–3. 23. well.
कुहूः–5. 5. atmospheric deity.
कूपः–3. 23. well.
कृणवति–2. 19. to kill.
कृत्तिः–3. 4. house; 4. 2. fame or food.
कृत्वी–2. 1. action.
कृदरः–3. 4. house.
कृदरम्–3. 29. sowing or storehouse.
कृधु–3. 2. short.
कूपनामानि–3. 23. synonyms of well.
कूपस्य–3. 23. of well.
कृन्तति–2. 19. to kill.
कृपण्यति–3. 14. to worship.
कृपण्युः–3. 16. singer.
कृपा–4. 3. praise or worship.
कृपायति–3. 14. to worship.
कृपीटम्–1. 12. water.
कृशनम्–1. 2. gold; 3. 7. beauty.
कृष्टयः–2. 3. men.
केतः–3. 9. wisdom.
केतुः–3. 9. wisdom.
केपयः–4. 2. evil desires.
केवटः–3. 23. well.
केशिनः–5. 6. celestial deities.
केशी–5. 6. celestial deity.
कोशः–1. 10. cloud.
कौरयाणः–4. 2. traveller.
क्रतुः–2. 1. action; 3. 9. wisdom.
क्राणाः–4. 1. doing.
क्रिविः–3. 23. well.
क्रिविर्दती–4. 3. one having sharp teeth.
क्रुध्यतिकर्माणः–2. 12. meaning to be angry.
क्रोधनामानि–2. 13. synonyms of anger.
क्रोधस्य–2. 13. of anger.
क्षत्रम्–1. 12. water; 2. 10. wealth.
क्षद्म–1. 12. water; 2. 7. food.

क्षपः–1. 12. water.
क्षपा–1. 7. night.
क्षमा–1. 1. earth.
क्षयति–2. 21. to be powerful.
क्षा–1. 1. earth.
क्षिणोति–2. 14. to go.
क्षितयः–2. 3. men.
क्षितिः–1. 1. earth.
क्षिपः–2. 5. finger.
क्षिपस्ती–2. 4. arms.
क्षिप्रनामानि–2. 15. synonyms of quick.
क्षिप्रस्य–2. 15. gen. quick.
क्षियति–2. 14. to go.
क्षीरम्–1. 12. water.
क्षु–2. 7. food.
क्षुम्पति–2. 14. to go.
क्षुम्पम्–4. 2. mushroom.
क्षुल्लकः–3. 2. short.
क्षेत्रस्य पतिः–5. 4. atmospheric deity.
क्षोणस्य–4. 3. dweller.
क्षोणी–1. 1. earth; 3. 30. heaven and earth.
क्षोदः–1. 12. water.
क्षोदति–2. 14. to go.
क्ष्मा–1. 1. earth.

खजे–2. 17. battle.
खले–2. 17. battle.
खाः–1. 13. rivers.
खातः–3. 23. well.
खादो अर्णाः–1. 13. rivers.
खेदयः–1. 5. rays.

गणः–1. 11. speech.
गतिकर्माणः–2. 14. meaning to go.
गधिता–4. 2. accepted.
गध्यम्–4. 2. to be mixed.
गनीगन्ति–2. 14. to go.
गन्ति–2. 14. to go.
गभस्तयः–1. 5. rays; 2. 5. fingers.
गभस्ती–2. 4. arms.
गभीरः–3. 3. great.
गभीरम्–1. 12. water.
गभीरा–1. 11. speech.
गभीरे–3. 30. heaven and earth.
गमति–2. 14. to go.
गम्भरम्–1. 12. water.
गम्भीरा–1. 11. speech.
गम्भीरे–3. 30. heaven and earth.
गयः–2. 2. offspring; 2. 10. wealth; 3. 4. house.
गर्तः–3. 4. house.
गल्दया–4. 3. pressing.
गल्दा–1. 11. speech.
गवते–2. 14. to go.
गवाम्–2. 11. of cows.
गहनम्–1. 12. water.
गाति–2. 14. to go.
गातुः–1. 1. earth; 4. 1. to go.
गाथा–1. 11. speech.
गान्धर्वी–1. 11. speech.
गायति–3. 14. to worship.
गावः–1. 5. rays; 1. 15. steeds of dawn.

गिरिः–1. 10. cloud.
गिर्वणाः–4. 3. god.
गीः–1. 11. speech.
गूर्धयति–3. 14. to worship.
गृणाति–3. 14. to worship.
गृहनामानि–3. 4. synonyms of house.
गृहाणाम्–3. 4. of houses.
गृत्सः–3. 15. wise.
गोत्रः–1. 10. cloud.
गोत्रा–1. 1. earth.
गोनामानि–2. 11. synonyms of cow.
गौः–1. 1. earth; 1. 4. heaven ana the sun; 1. 11. speech; 3. 16. praiser; 4. 1. ray; 5. 5. atmospheric deity.
गौरी–1. 11. speech; 5. 5. atmospheric deity.
ग्नाः–1. 11. speech; 3. 29. women.
ग्मा–1. 1. earth.
ग्रावा–1. 10. cloud.
ग्रावाणः–5. 3. terrestrial deities.

घर्मः–1. 9. day; 3. 17. sacrifice.
घृणः–1. 9. day.
घृतम्–1. 12. water.
घृतवती–3. 30. heaven and earth.
घृताची–1. 7. night.
घोषः–1. 11. speech.
घ्रंसः–1. 9. day.

चकमानः–2. 6. to desire.
चक्रत्–2. 1. action.
चतति–2. 14. to go.
चतुरश्चिद्ददमानात्–3. 13. simile.
चतुरुत्तरमशीतिः–4. 2. eighty-four.
चतुर्दश–3. 23. 24 fourteen.
चतुर्विंशतिः–3. 15, 30. twenty-four.
चतुश्चत्वारिंशत्–3. 14. forty-four.
चत्वारः–2. 21; 3. 21. four.
चत्वारि –2. 22. four.
चनः–4. 3. food (N. 6. 16.)
चन्द्रम्–1. 2. gold.
चन्द्रमाः–5. 5. atmospheric deity.
चमसः–1. 10. cloud.
चम्वौ–3. 30. heaven and earth.
चयसे–4. 1. to go.
चरुः–1. 10. cloud.
चर्षणयः–2. 3. man.
चर्षणिः–4. 2. seeing; cf. Ngh. 3. 11.
चष्टे–3. 11. to see.
चाकन्–4. 3. to see or to desire; (N. 6. 28.)
चाकनत्–2. 6. to desire; 3. 11. to see.
चिक्यत्–3. 11. to see.
चित्–3. 13. simile; 4. 2. particle if not accented and cattle if accented. (N. 5. 5.)
चित्तम्–3. 9. wisdom.
चित्रामघा–1. 8. dawn.
चेतः–3. 9. wisdom.
चोष्कूयते–4. 3. to abandon. (N. 6. 22)

चोष्कूयमाणः-4. 3. to give (N. 6. 22.)
च्यवते-2. 14. to go.
च्यवनः-4. 1. name of a seer, promoter of stanzas. (N. 4. 19.)
च्यवाना-2. 4. arm.
च्यौत्नम्-2. 9. strength.

छदयते-3. 14. to worship.
छदिः-3. 4. house,
छन्त्सत्-2. 6. to desire.
छन्दः-3. 16. praiser
छन्दति-3. 14. to worship.
छर्दिः-3. 4. house.
छाया-3. 4. house.

जगतः-2. 3. man.
जगति-2. 14. to go.
जगती-2. 11. cow.
जगन्ति-2. 14. to go.
जगाति-2. 14. to go.
जगायात्-2. 14. to go
जङ्गन्ति-2. 14. to go.
जज्झतीः-4. 3. waters (N. 6. 16.)
जञ्जणाभवन्-1. 17. flame.
जठरे-4. 1. stomach.
जन्तवः-2. 3. men.
जन्म-1. 12. water.
जबारु-4. 3. The disc of the sun. (N. 6. 17.)
जमत्-1. 17. flame.
जमति-2 14. to go.
जरते-3 14. to worship; 4. 1. to praise. (N. 4. 24.)
जरिता-3. 16. praiser.
जरूथम्-4. 3. stanza (N. 6. 17.)
जलम्-1. 12. water.
जलाशम्-3. 6. happiness.
जलाषम्-1. 12. water.
जल्पति-3. 14. to worship.
जल्हवः-4. 3. devoid of lustre or cool. (N. 6. 25.)
जवति-2. 14. to go.
जसति-2. 14. to go.
जसुरि :-4. 1. starved (N. 4. 24.); bound (Durga.)
जहा-4. 1. killed. (N. 4. 1.)
जाः-2. 2. offspring.
जातरूपम्-1 2 gold.
जातवेदाः-5. 1. terrestrial deity.
जामयः-2. 5. fingers.
जामि -1. 12. water.
जामिः-4. 1. sister, tautology (N. 4. 20.)
जायति-2. 14. to go.
जार आ भगम् 3 13 simile.
जारयायि-4 3. In Pass. to cherish: अजायत् Skand; जारश्चासौ यायीति जारयायि । गवां यौवनस्य जरयितृत्वा-ज्जारत्वम् । गवामभिगमनाद् यायित्वम् । Deva.
जिगाति-2. 14. to go.
जिन्वति-2. 14. to go; 4. 3. to please (N 6 22.)
जिह्वा-1. 11. speech.
जीराः-2. 15. quick.

जुषते–2. 6. to desire.
जुहुरे–4. 1. to sacrifice. (N. 4. 19.)
जूर्णिः–2. 13. anger; 2. 15. quick; 4. 3. speed; (N. 6. 4.); army or power. Deva.
जेहति–2. 14. to go.
जेहते–2. 14. to go.
जोषवाकम्–4. 2. nonsense (N. 5. 22.)
ज्मा–1. 1. earth.
ज्या–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 18.)
ज्योतते–1. 16. to burn.
ज्रयति–2. 14. to go.
ज्वलतः–1. 17. of flame.
ज्वलतिकर्माणः–1. 6 meaning to shine.

डीयते–2. 14. to go.

तकति–2. 14. to go.
तक्म–2. 2. offspring.
तक्वा–3. 24. thief.
ततनुष्टिम्–4. 3. fond of decorating the body. (N. 6. 19.)
तथा–3. 13. simile.
तद्रूपः–3. 13. simile.
तद्वत्–3. 13. simile.
तद्वर्णः–3. 13. simile.
तनयः–2. 2. offspring.
तना–2. 10. wealth.
तनूनपात्–5. 2. butter or fire : terrestrial deity. (N. 8. 6.)
तपः–1. 7. flame.
तपुषी–2. 13. anger.
तमः–1. 7. night.
तमस्वती–1. 7. night.
तरः–2. 9. strength.
तरणिः–2. 15. quick.
तरस्वत्यः–1. 13. rivers
तरुष्यति–4. 2. to kill. (N. 5. 2.)
तळित्–2. 16. near; 2. 19. to kill.
तवः–2. 9. strength.
तवसः–3. 3. great.
तविषः–3. 3. great.
तविषी–2. 9. strength.
तस्करः–3. 24. thief.
तस्थुषः–2. 3. man.
ताजत्–2. 15. quick.
तायुः–3. 16. praiser.
ताम्रम्–3. 7. form.
तायुः–3. 24. thief.
तार्क्ष्यः–1. 14. horse; 5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 27,28.)
ताळ्हि–2.19. to kill.
तिग्मः–2. 20. thunderbolt.
तितउ–4. 1. sieve (N. 4. 9.)
तिरः–3. 29. obtained (N. 3. 20.)
तिस्रोदेवीः–5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 13.)
तुक्–2. 2. offspring.
तुग्र्या–1. 12. water.
तुग्वनि–4. 1. a sacred place. (N. 4. 15.)
तुज्यमानासः–2. 15.quick.
तुञ्जः–2. 20. thunderbolt; 4. 3. gift. (N. 6. 18.)

तुञ्जति–3. 20. to give.
तुरीपम्–4. 3. water. (N. 6. 21.)
तुरीयति–2. 14. to go.
तुर्वणिः–4. 3. overpowering Indra. (N. 6. 14.)
तुर्वशाः–2. 3. man.
तुर्वशे–2. 16. near.
तुवि–3. 1. many.
तूताव–4. 1. to increase. (N. 4. 25.)
तूतुजानः–2. 15. quick.
तूतुजिः–2. 15. quick.
तूतुमाकृषे–4. 2. to favour soon. (N. 5. 25.)
तूयम्–1. 12. water; 2. 15. quick.
तूर्णाशम्–4. 2. water.(N. 5. 16.)
तूर्णिः–2. 15. quick.
तृणेळ्हि–2. 19. to kill.
तृपुः–3. 24. thief.
तृप्तिः–1. 12. water.
तृषु–2. 15. quick.
तेजः–1. 12. water; 1. 17. flame.
तोकम्–2. 2. offspring.
तोक्म–2. 2. offspring.
तोदः–4. 2. well or a cavity (N. 5. 7.); a householder. Deva.
तोयम्–1. 12. water.
तौरयाणः–4. 2. having a swift car. (N. 5. 15.)
त्यजः–2. 13. anger.
त्रयस्त्रिंशत्–2. 19. thirty-three.
त्रयस्त्रिंशच्छतम्–4. 3. one hundred and thirty-three
त्रयोविंशती–1. 7. twenty-three.
त्रिंशत्–1. 10. thirty.
त्वः–3. 29. half. (N. 3. 20.)
त्वक्षः–2. 9. strength.
त्रयोदश–3. 16; 5. 2. thirteen.
त्रीणि–5. 1. three.
त्वष्टा–5. 2. terrestrial deity; 5. 4. atmospheric deity; 5. 6. celestial deity. (N. 12. 11.)
त्सरति–2. 14. to go.

दंसः–2. 1. action.
दंसयः–4. 1. actions. (N. 4. 25.)
दक्षः–2. 9. strength.
दघ्यति–2. 14. to go.
दत्रम्–1. 2. gold.
दद्धि–3. 19. to beg.
दधिक्राः–1. 14. horse; 5. 4. atmospheric deity. (N. 10.31.)
दधिक्रावा–1. 14. horse.
दभ्नोति–2. 14. to go.
दध्यङ्–5. 6. celestial deity. (N. 12. 33.)
दध्यति–2. 14 to go.
दनः–4. 3. generous (N. 6. 31.)
दभ्नोति–2. 14. to go; 2. 19. to kill.
दभ्रम्–3. 2. short; 3. 29. small.
दमूनाः–4. 1. gentle, liberal, or self-restrained. (N. 4. 5.)
दमे–3. 4. house.
दयते–4. 1. to protect, to give, to divide, to burn, to kill, (N. 4 17.)

दश–1. 15; 2. 8, 12; 3. 5, 8, 20. ten.

दाति–3. 20. to give.

दानकर्माणः–3. 20. meaning to give.

दावने–4. 1. gift. (N. 4. 18.)

दाशति–3. 20. to give.

दासति–3. 20. to give.

दिङ्नामानि–1. 6. synonyms of quarter.

दिद्युत्–2. 20. thunderbolt.

दिनम्–1. 9. day.

दिवा–1. 9. day.

दिविष्टिषु–4. 3. religious acts. (N. 6. 22.)

दिवेदिवे–1. 9. day by day.

दिशाम्–1. 6. of quarters.

दीदयति–1. 16. to burn.

दीधितयः–1. 5. rays. 2. 5. fingers.

दीयति–2. 14. to go.

दीयते–2. 14. to go.

दुन्दुभिः–5. 3. terrestrial deity (N. 9. 12, 13.)

दुरितम्–4. 3. evil deeds. (N. 6. 12.)

दुरोणे–3. 4. house.

दुर्याः–3. 4. house.

दुवस्यति–3. 5. to attend.

दूतः–4. 2, 3. messenger. (N. 5. 1; 6. 22.)

दूरनामानि–3. 26. synonyms of distant.

दूरस्य–3. 26. of distant.

दूरेअन्ते–3. 30. heaven and earth.

दृतिः–1. 10. cloud.

देवताता–3. 17. sacrifice.

देवपत्न्यः–5. 6. celestial deities. (N. 12. 44, 45.)

देवयवः–3. 18. priest.

देवाः–5. 6. celestial deities. (N. 12. 38, 39.)

देवाच्या–4. 3. directed or addressed to gods.

देवी ऊर्जाहुती–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 42, 43.)

देवी जोष्ट्री–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 41, 42.)

देवो देवाच्या कृपा–4. 3. directed towards gods. (N. 6. 8.)

दैव्या होतारा–5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 12.)

दोधति–2. 12. to be angry.

दोषा–1. 7. night.

दौर्गहः–1. 14. horse.

द्यविद्यवि–1. 9. day after day.

द्यावापृथिवी–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 38.)

द्यावापृथिव्योः–3. 30. of heaven and earth.

द्युः–1. 9. day.

द्यावापृथिवीनामधेयानि–3. 30. synonyms of heaven and earth.

द्युगत्–2. 15. quick.

द्युमत्–1. 16. to burn.

द्युम्नम्–2. 10. wealth; 4. 2. glory or food. (N. 5. 5.)

द्योतते–1. 16. to burn.

द्योतना–1. 8. dawn.

द्रमति–2. 14. to go.
द्रवत्–2. 15. quick.
द्रवति–2. 14. to go.
द्रविणम्–2. 9. strength; 2. 10. wealth.
द्रविणोदाः–5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 1- 4.)
द्राति–2. 14. to go.
द्रुघणः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 23.)
द्रुपदे–4. 1. wooden seat. (N. 4. 15.)
द्रुम्मति–2. 14. to go.
द्रुह्यवः–2. 3. man.
द्रूणाति–2. 19. to kill.
द्रूळति-2. 14. to go.
द्वात्रिंशत्–5. 4. thirty-two.
द्वादश–1. 9; 2. 4; 3. 1. twelve.
द्वारः–5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 10.)
द्वाविंशतिः–2. 5· 3. 4. twenty-two.
द्वाविंशशतम्–2. 14. one hundred and twenty-two.
द्विता–4. 2. twofold. (N. 5. 3.)
द्विबर्हाः–4. 3. grown in two places, *i. e.* Indra. (N. 6. 17.)
द्विशः–3. 29. pairs.
द्विषष्टिः–4. 1. sixty-two.

धननामानि–2. 10. synonyms of wealth.
धनस्य–2. 10. of wealth.
धनुः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 16. 17.)
धन्व–1. 3. space; 4. 2. intermediate space. (N. 5. 5.)
धन्वति–2. 14. to go.
धमति–2. 14. to go; 2. 19. to kill· 3. 14. to worship.
धमनिः–1. 11. speech.
धरुणम्–1. 12. water.
धर्णसिः- 2. 9. strength.
धवति–2. 14. to go.
धवाः-2. 3. man.
धाता–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 11.)
धारा–1. 11. speech.
धावति–2. 14. to go.
धासिः–2. 7. food.
धिषणा–1. 11. speech.
धिषणे–3. 30. heaven and earth.
धीः–2. 1. action; 3. 9. wisdom.
धीतयः–2. 5. fingers.
धीरः–3. 15 wise.
धुनयः–1. 13. rivers.
धुरः–2. 5. finger.
धूर्वति–2. 19. to kill.
धेना–1. 11. speech.
धेनुः–1. 11. speech; 5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 43.)
ध्रजति–2. 14. to go.
ध्रति–2. 14. to go.
ध्रयति–2. 14. to go.
ध्राति–2. 14. to go.
ध्रुवति–2. 14. to go.
ध्वंसाति–2. 14. to go.
ध्वरति–2. 19 to kill.

ध्वस्मन्वत्-1. 12. water.

न-3. 13. particle of comparison.
नंसन्ते-4. 1. to obtain or to bend.
नकिः-3. 12. ind. no, not.
नकीम्-3. 12. ind. no, nobody.
नक्ता-1. 7. night.
नक्षति-2. 14. to go; 2. 18. to pervade.
नक्षद्दाभम्-4. 3. striking down anyone who approaches. (N. 6. 3.)
नच्यति-2. 14. to go.
नदः-3. 16. praiser; 4. 2. a seer.
नदति-3. 14. to worship.
नदनुः-2. 17. battle.
नदीनाम्-1. 13. of rivers.
नदीनामानि-1. 13. synonyms of river.
नद्यः-1. 13. rivers; 5. 3. terrestrial deities. (N. 9. 26.)
नना-1. 11. speeeh.
नपात्-2. 2. offspring.
नभः-1. 4. the sky, the sun; 1. 12. water.
नभते-2. 19. to kill.
नभन्वः-1. 13. rivers.
नभसी-3. 30. heaven and earth.
नमः-2. 7. food; 2. 20. thunderbolt.
नमस्यति-3. 5. to attend.
नम्या-1. 7. night.
नरः-1. 14. horse; 2. 3. man.
नराशंसः-5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 7.)
नव-2. 11; 3. 12. nine.
नवते-2. 14. to go.
नवनामानि-3. 28. synonyms of new.
नवम्-3. 28. new.
नवस्य-3. 28. of new.
नवेदाः-3. 15. wise.
नव्यम्-3. 28. new.
नशत्-2. 18. to pervade.
नसते-2. 14. to go.
नसन्त-4. 1. to obtain or to bend.
नहुषः-2. 3. man.
नाकः-1. 4. the sky and the sun.
नादः-3. 16. praiser.
नाम-1. 12. water.
नामधेयानि- 1. 17; 3. 30. synonyms.
नामानि-3. 29. synonyms.
नाराशंसः-5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 9-10.)
नार्यः-3. 17. sacrifice.
नाळीः-1. 11. speech.
निघृष्वः-3. 2. short.
निचुम्पुणः-4. 2. Soma. (N. 5. 18.)
निरायम्-3. 25. settled and obscure.
नि तोशते-2. 19. to kill.
निधा-4. 1. snares. (N. 4. 2, 3.)
निबर्हयति-2. 19. to kill.
नियुतो वायोः-1. 15. team of Vāyu.
नियुत्वान्-2. 22. lord.
निर्ऋतिः-1. 1. earth.
निर्णिक्-3. 7. form.

निर्णीतान्तर्हितनामधेयानि–3. 25. synonyms of *ascertained* and *obscure*.
नि वपन्तु–2. 19. to kill.
निवित्–1. 11. speech.
निश्रुम्भाः–4. 3. swift steeds. (N.6.4.)
निष्षपी–4. 2. a lustful person. (N. 5. 16.)
नीरम्–1. 12. water.
नीळम्–3. 4. house.
नु–2. 15. quick; 3. 14. a particle.
नुकम्–3. 12. ind.
नूच–4. 1. particle.
नूचित्–4. 1. particle.
नूतनम्–3. 28. new.
नूत्नम्–3. 28. new.
नृम्णम्–2. 9.strength; 2. 10. wealth.
नेदति–2. 14. to go.
नेमः–2. 7. food; 3. 29. half.
नेमधिता–2. 17. battle.
नेमिः–2. 20. thunderbolt.
नौः–1. 11. speech.
नौति–3. 14. to worship.

पक्ता–4. 3. ripe or cooking. (N. 6. 16.)
पञ्च–3. 26. five.
पञ्चजनाः–2. 3. man.
पञ्चदश–1. 2, 5; 2. 2; 3. 17. fifteen.
पञ्चविंशतिः–2. 3; 3. 3. twenty-five.
पड्भिः–4. 2. with soma-drinks or eyes. (N. 5. 3.)
पणते–3. 14. to worship.
पणायति–3. 14. to worship.
पतङ्गः–1. 14. horse.
पतति–2. 14. to go.
पतयति–2. 14. to go.
पत्यते–2. 21. to be powerful.
पदानि–3. 12; 4. 1, 2, 3; 5. 1, 2, 3, 4, 5, 6. words.
पथ्या–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 45, 46.)
पदिम्–4. 2. a bird. (N. 5. 18.)
पनस्यति–3. 14. to worship.
पनायते–3. 14. to worship.
पपृक्षाः–3. 14. to worship.
पयः–1. 7. night; 1. 12. water; 2. 7. food.
पयस्वती–1. 7. night.
पयस्वत्यः–1. 13. rivers.
परशुः–2. 20. thunderbolt.
पराके–3. 26. distant.
पराचैः–3. 26. distant.
परावतः–3. 26. distant.
पराशरः–4. 3. name of a son of Vasistha; name of Indra. (N. 6. 30.)
परि –4. 2. particle. (N. 5. 28.)
परिचरणकर्माणः–3. 5. meaning to serve.
परितक्म्या–4. 1. night (N. 11. 25.)
परि स्रव–3. 21. to move.
परीणसा–3. 1. many.
पर्जन्यः–5. 4. atmospheric deity.

(N. 10. 10, 11.)
पर्वतः–1. 10. cloud.
पवते–2. 14. to go.
पवस्व–3. 21. to move.
पविः–1. 11. speech; 2. 20. thunder-bolt; 4. 2. the tire of a wheel. (N. 5. 5.)
पवित्रम्–1. 12. water; 4.2. a stanza, rays, water, fire, air, Soma, the Sun, Indra. (N. 5. 6.)
पश्यतिकर्माणः–3. 11. meaning to see.
पस्त्यम्–3. 4. house.
पाकः–3. 8. praiseworthy.
पाजः–2. 9. strength.
पाथः–4. 3. intermediate space. (N. 6. 7.)
पादुः–4. 2. a foot. (N. 5. 19.)
पार्वत्यः–1. 13. rivers.
पार्श्वौ–3. 30. heaven and earth.
पितरः–5. 5. atmospheric deities. (N. 11. 18.)
पिता–4. 1. protector or supporter. (N. 4. 21.)
पितुः–2. 7. food; 5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 24, 25.)
पिनाकम्–3. 29. an instrument of punishment; a bow. (N. 3. 21.)
पिपृक्तः–3. 14. to worship.
पिप्पलम्–1. 12. water.
पिष्टम्–3. 7. form.
पिस्यति–2. 14. to go.
पीपरत्–3. 19. to beg.
पुरन्धिः–4. 3. very active, *i. e.* Indra: or destroyer of cities; or Varuṇa: he is praised with wisdom. (N. 6. 13.); sacrifice. (Durga.)
पुरन्धी–3. 30. heaven and earth.
पुराणनामानि–3. 27. synonyms of ancient.
पुराणस्य–3. 27. of ancient.
पुरीषम्–1. 12. water.
पुरु–3. 1. many.
पुरुभोजाः–1. 10. clouds.
पुरूरवाः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 46, 47.)
पुलुकामः–4. 3. having many desires, *i. e.* a man. (N. 6. 4.)
पुष्करम्–1. 3. space.
पूजयति–3. 14. to worship.
पूरवः–2. 3. man.
पूर्णम्–1. 12. water.
पूर्धि–3. 19. to beg.
पूर्व्यम्–2. 27. ancient.
पूषा–1. 1. earth; 5. 6. celestial deity. (N. 12. 16, 17.)
पूष्णः–1. 15. of Pūsan.
पृक्षः–2. 7. food.
पृक्षे–2. 17. battle.
पृच्छति–3. 14. to worship.
पृणक्षि–3. 20. to give.
पृणाति–3. 20. to give.
पृतनाः–2. 3. man; 2. 17. battle.
पृतनाज्यम्–2. 17. battle.

पृत्सु–2. 17. battle.

पृथिवी–1. 3. space; 5. 3. terrestrial deity; 5. 5. atmospheric deity; 5. 6. celestial deity.

पृथिवीनामधेयानि–1. 1. synonyms of earth.

पृथिव्याः–1. 1. earth.

पृथुज्रया–4. 2. very swift. (N.5.10.); one whose speed is extended, (Durga.)

पृथ्वी–1. 1. earth; 3. 30. heaven and earth.

पृश्निः–1. 4. variegated; the Sun; the sky. (N. 2. 14.)

पृषत्यो मरुताम्–1. 15. the spotted horses of the Maruts.

पेलयति–2. 14. to go.

पेशः–1. 2. gold; 3. 7. form.

पैद्वः–1. 14. horse.

पौंस्यानि–2. 9. strength.

पौंस्ये–2. 17. battle.

प्रकलवित्–4. 3. a merchant. (N. 6. 6.)

प्रजा–2. 2. offspring.

प्रजापतिः–3. 17. sacrifice; 5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 42, 43.)

प्रज्ञानामानि–3. 9. synonyms of wisdom.

प्रज्ञायाः–3. 9. of wisdom.

प्रतद्वसू–4. 3. having obtained wealth. (N. 6. 21.)

प्रतिष्ठा–3. 2. short.

प्रतीच्यम्–3. 25. settled and obscure.

प्रत्नम्–3. 27. ancient.

प्रदिवः–3. 27. ancient.

प्रपित्वे–3. 29. near. (N. 3. 20.)

प्रवते–2. 14. to go.

प्रवयाः–3. 27. ancient.

प्रशस्यनामानि–3. 8. synonyms of praiseworthy.

प्रशस्यस्य–3. 8. of praiseworthy.

प्राशुः–2. 15. quick.

प्लवते–2. 14. to go.

प्साति–2. 14. to go.

प्सुः–3. 7. form.

फणति–2. 14. to go.

फलिगः–1. 10. cloud.

बकुरः–4. 3. brilliant; something that flows brightly and dreadfully; streams of rain or lightning. (N. 6. 26.)

बट्–3. 10. truth.

बतः–4. 3. a particle used to express regret or pity. (N. 6. 28.); a child, devoid of strength (Deva.)

बन्धुः–2. 10. wealth.

बप्सति–2. 8. to eat.

बब्धाम्–2. 8. eat.

बभस्ति–2. 8. to eat.

बर्हणा–4. 3. growth or injury. (N. 6. 18.)

बर्हिः–1. 3. space; 1. 12. water; 5. 2. terrestrial deity.(N.8.9.)

बर्हिषत्–3. 3. great.

बर्हिषी–3. 4. great.

बलनामानि–2. 9. synonyms of strength.

बलस्य–2. 9. of strength.

बहिष्ठः–3. 3. great.

बहुनामानि–3. 1. synonyms of much.

बहुले–3. 30. heaven and earth.

बहोः–3. 1. gen. much.

बाधः–2. 9. strength.

बाहुनामानि–2. 4. synonyms of arm.

बाहू–2. 4. arm.

बाह्वोः–2. 4. of arm.

बिस्यति–2. 14 to go.

बीरिटे–4. 2. intermediate space. (N. 5. 27, 28.)

बुन्दः–4. 3. arrow. (N. 6. 33.)

बुर्बुरम्–1. 12. water.

बुसम्–1. 12. water.

बृबदुक्थम्–4. 3. highly praised or one to whom praise is to be offered. (N. 6. 4.)

बृबूकम्–1. 12. water.

बृहत्–3. 3. great.

बृहस्पतिः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 11, 12.)

बृहस्पतेः–1. 15. of Brhaspati.

बेकनाटान्–4. 3. usurers. (N. 6. 26.)

बेकुटा–1. 11. speech.

ब्रध्नः–1. 14. horse. 3. 3. great.

ब्रह्म–2. 7. food; 2. 10. wealth.

ब्रह्मणस्पतिः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 12, 13.)

ब्राह्मणा व्रतचारिणः–3. 13. simile.

भगः–2. 10. wealth; 5. 6. atmospheric deity. (N. 12. 13, 14.)

भणति–3. 14. to worship.

भणायते–3. 14. to worship.

भनति–3. 14. to worship.

भन्दते–1. 16. to burn; 3. 14. to worship.

भन्दनाः–4. 2. greetings of praise. (N. 5. 2.)

भरताः–3. 18. priests.

भरित्रे–2. 4. arm.

भरे–2. 17. battle.

भर्म–1. 2. gold.

भर्वति–2. 8. to eat.

भविष्यत्–1. 12. water.

भसथः–2. 8. to eat.

भा ऋजीकः–4. 3. of well-known light; fire. (N. 6. 4.)

भानुः–1. 9. day.

भामः–2. 13. anger.

भामते–2. 12. to be angry.

भारती–1. 11. speech.

भास्वती–1. 8. dawn.

भास्वत्यः–1. 13. rivers.

भुरण्यति–2. 14. to go.

भुरण्युः–2. 15. quick.

भुरिजौ–2. 11. arm.

भुवनम्–1. 12. water.
भूः–1. 1. earth; 1. 3. space.
भूतः-3. 13. simile.
भूतम्–1. 12. water.
भूमिः–1. 1. earth.
भूरि–3. 1. many.
भृगवः–5. 5. atmospheric deities. (N. 11. 19,)
भृणीयते–2. 12. to be angry.
भृमिः–4. 3. mover. (N. 6. 20.)
भेषजम्–1. 12. water; 3. 6. happiness.
भेजते–2. 12. to be angry.
भोजनम्–2. 10. wealth.
भ्यसते–3. 29. to fear. (N. 3. 21.)
भ्रमति–2. 14. to go.
भ्राजते–1. 16. to burn.
भ्राशते–1. 16. to burn.
भ्राश्यति–1. 16. to burn.
भ्रीणाति–2. 12. to be angry.
भ्रेषति–2. 12. to be angry.

मंहते–3. 20. to give.
मक्षु–2. 15. quick.
मखः–3. 17. sacrifice.
मघम्–2. 18. wealth.
मज्मना–2. 9. strength.
मण्डूकाः–5. 3. terrestrial deities. (N. 9. 5.)
मतयः–3. 15. wise.
मतुथाः–3. 15. wise.
मदति–3. 14. to worship.
मदेमहि–3. 19 to beg.
मधु–1. 12. water.
मध्या–4. 1. in the midst of. (N. 4. 11.)
मनश्चित्–3. 15. wise.
मनामहे–3. 19. to beg.
मनीषी–3. 15. wise.
मनुः–5. 6. celestial deity. (N. 12. 34.)
मनुष्यनामानि–2. 3. synonyms of man.
मनुष्याः–2. 3. men.
मनुष्याणाम्–2. 3. of men.
मन्त्रयते–3. 14. to worship.
मन्दते–1. 16. to burn; 3. 14 to worship.
मन्दिने–4. 1. joyful. (N. 4. 24.)
मन्दू–4. 1. delighted. (N. 4. 12.)
मन्द्रयते–3. 14. to worship.
मन्द्रा–1. 11. speech.
मन्द्राजनी–1. 11. speech.
मन्धाता–3. 15. wise.
मन्महे–3. 19. to beg.
मन्यते–2. 6 to desire; 3. 14. to worship.
मन्युः–2. 13. anger; 5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 29, 30.)
ममसत्यम्–2. 17. battle.
मयः–3. 6. happiness.
मयूखाः-1. 5. rays.
मरीचिपाः–1. 5. rays.
मरुत्–1. 2. gold; 3. 7. form.
मरुतः–3. 18. priest; 5. 5. atmospheric deities. (N. 11.

13, 14.)
मरुताम्-1. 15. of Maruts.
मर्ताः-2. 3. men.
मर्त्याः-2. 3. men.
मर्दति-2. 14. to go.
मर्याः-2. 3. men.
मलिम्लुचः-3. 24. thief.
मल्मलाभवन्-1. 17. flame.
महः-1. 12. water.
महत्-1. 12. water; 3. 3. great.
महतः-3. 3. of great.
महन्नामानि-3. 3. synonyms of great.
महयति-3. 14. to worship.
महाधने-2. 17. battle.
महिषः-3 3. great.
मही-1. 1. earth; 1. 11. speech; 2. 11. cow; 3. 30. heaven and earth.
मांश्चत्वः-1. 14. horse.
माकिः-3. 12. particle.
मातरः-1 13. rivers.
मायते-3. 19. to beg
माया-3. 9. wisdom
मायुः-1. 11 speech.
मायुकः-3. 2 short.
मार्ष्टि-2. 14. to go.
माहिनः-3. 3. great.
मित्रः-5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 21, 22.)
मिनति-2. 14. to go.
मिनाति-2. 14. to go; 2. 19. to kill.
मिनोति-2. 19. to kill.
मिमिड्ढि-3. 19. to beg.
मिमीहि-3. 19. to beg.
मियक्षति-2. 14. to go.
मिस्यति-2. 14. to go.
मीळ्हुम्-2. 10. wealth.
मीळ्हे-2. 17. battle
मुषीवान्-3. 24. thief.
मूषः-4. 1. mouse. (N. 4. 6.)
मृत्युः-5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 6, 7.)
मृधः-2. 17. battle.
मेघः-1. 10. cloud.
मेघनामानि-1. 10. synonyms of cloud.
मेघानाम्-1. 10. of clouds.
मेधः-3. 17. sacrifice.
मेधा-2. 10 wealth.
मेधाविनः-3. 15 wise.
मेधाविनाम्-3. 15. of the wise.
मेधाविनामानि-3. 15. synonyms of wise.
मेना-1. 11. speech; 3. 29 women. (N. 3. 21.)
मेनिः-2. 20. thunderbolt.
मेळिः-1. 11. speech.
मेषो भूतो भि यन्न यः-3. 13. simile.
मेहना-4. 1. abundant, respected, what I do not possess. (N. 4. 4.)
मोकी-1. 7. night.
म्यक्षति-2. 14. to go.

यज्ञः-3. 17. sacrifice.

यज्ञनामानि–3. 17. synonyms of sacrifice.

यज्ञस्य–3. 17. of sacrifice.

यतते–2. 14. to go.

यतस्रुचः–3. 18. priests.

यथा–3. 13. simile.

यद्वः–2. 3. men.

यन्तारः–3. 19. to beg.

यान्धि–3. 19 to beg.

यमः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 19, 21.); 5.6. celestial deity. (N. 12. 28, 29.)

यमी–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 33, 34.)

यम्या–1. 7. night.

यव्याः–1. 13. rivers.

यशः–1. 12. water; 2. 7. food; 2. 10. wealth.

यहः–1. 12. water; 2. 9. strength.

यहुः–2. 2. offspring.

यह्वः–3. 3. great.

याच्ञाकर्माणः–3. 19. meaning to implore.

यातयति–2. 19. to kill.

याति–2. 14. to go.

यादुः–1. 12. water.

यादृश्मिन्–4. 3. whatever.(N. 6. 15.)

यामि–3. 19 to beg.

युध्यति–2 14. to go.

युध्यते–2. 14. to go.

योक्त्राणि–2. 5. fingers.

योजनानि–2. 5. fingers.

योनिः–1. 12. water; 3. 4. house.

योपिष्टि–2. 14. to go.

यौति–3. 14. to worship.

रंसु–4. 3. delightful. (N. 6. 17.)

रंहति–2. 14. to go.

रजः–1. 7. night; 4. 1. light, water, worlds, blood and day. (N. 4. 19.)

रजति–2. 14. to go.

रजयति–3. 14. to worship.

रजसी–3. 30. heaven and earth.

रञ्जयति–3. 14. to worship.

रणः–2 17. battle

रत्नम्–2. 10. wealth.

रथः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9 11, 12.)

रथर्यति–2 14. to go; 4. 3. one who desires a chariot. (N. 6. 28.)

रभसः–3 3. great

रम्णाति–2. 19. to kill

रम्भः–3. 29. punishment (N 3. 21.)

रयिः–1 12 water; 2 10. wealth.

रशनाः–2. 5. fingers.

रश्मयः–1. 5 rays.

रश्मिनामानि–1. 5 synonyms of rays.

रश्मीनाम्–1. 5. of rays.

रसः–1. 12. water; 2. 7. food.

रसति–3. 14. to worship.

राका–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 30, 31.)

राजति–2. 21. to be powerful.

राति–2. 14. to go; 3. 20. to give.
रात्रिः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 28, 29.)
रात्रिनामानि–1. 7. synonyms of night.
रात्रेः–1. 7. of night.
राधः–2. 10. wealth.
राम्या–1. 7. night.
रायः–2. 10. wealth.
राष्ट्री–2. 22. lord.
रासति–3. 20. to give.
रासभावश्विनोः–1. 15. team of Aśvins.
रास्पिनः–4. 3. noisy. (N. 6. 21.)
रिक्थम्–2. 10. wealth.
रिक्वा–3. 24. thief.
रिणाति–2. 14. to go.
रिपः–1. 1. earth.
रिपुः–3. 24. thief.
रिभ्वा–3. 24. thief.
रिरिह्वि–3. 19. to beg.
रिरीहि–3. 19. to beg.
रिशादसः–4. 3. destroying enemies. (N. 6. 14.)
रिहति–3 14. to worship.
रिहायाः–3. 24. thief.
रीयते–2. 14. to go.
रुक्मम्–1. 2. gold
रुजानाः–1. 13. rivers; 4. 3. rivers (N. 6. 4.)
रुद्रः–3. 16. praiser; 5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 5, 6.)
रुद्राः–5. 5. atmospheric deities. (N. 11. 14, 15.)
रुशत्–4. 3. bright colour. (N. 6. 13.)
रूपनामानि–3. 7. synonyms of beauty.
रूपस्य–3. 7. of beauty.
रूल्हति–2. 14. to go.
रेक्णः–2. 10. wealth.
रेजति–2. 14. to go.
रेजते–3. 29. fear and trembling. (N. 3. 21.)
रेतः–1. 12. water.
रेभः–3. 16. praiser.
रेभति–3. 14. to praise.
रेळते–2 12. to be angry.
रैवतः–1. 10. cloud.
रोचते–1. 16. to burn.
रोदसी–3. 30. heaven and earth; 5. 5. atmospheric deity; wife of Rudra. (N. 11. 49, 50.)
रोधचक्राः–1. 13. rivers.
रोधस्वत्यः–1. 13. rivers.
रोहितः–1. 13. rivers.
रोहितोऽग्नेः–1. 15. team of Agni.
रौति–3. 14. to worship.
रौहिणः–1. 10. cloud.

लजति–2. 14. to go.
लोटते–2. 14. to go.
लोठते–2. 14. to go.
लोधम्–4. 1. greedy. (N. 4. 14.)
लोहम्–1. 2. gold.

वक्षः–4. 2. exalted with lustre or breast, exalted in the body. (N. 4. 16.)

वक्षणाः–1. 13. rivers.

वग्नुः–1. 11. speech

वज्रः–2. 20. thunderbolt.

वज्रनामानि– 2. 20. synonyms of thunderbolt.

वज्रस्य–2. 20. of thunderbolt.

वञ्चति–2. 14. to go.

वदति–2. 14. to go

वधः–2. 9. strength; 2. 20. thunderbolt.

वधकर्माणः–2. 19. meaning to kill.

वध्वः–1. 13. rivers

वनम्–1. 5. ray; 1. 12. water.

वनर्गुः–3. 24. thief.

वनस्पतिः–5. 2. terrestrial deity. (N. 8. 16-20.)

वनुष्यति- 2. 12. to be angry; 4. 2. to injure.(N. 5. 2.)

वनोति-2. 6. to desire.

वन्दते–3. 14. to worship.

वपुः–1. 12. water; 3. 7. form.

वम्रकः–3. 2. short.

वम्रीभिः-3. 29. ants. (N. 3. 21.)

वयुनम्–3. 8. praiseworthy; 3. 9. wisdom; 4. 2. wisdom or brilliance, or desire. (N. 5. 15.)

वराहः-1. 10. cloud; 4. 2. cloud, boar. (N. 5. 4.)

वरिवः–2. 10. wealth.

वरुणः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 3-5.); 5. 6 celestial deity. (N. 12. 21-25.)

वरूथम्–3. 4. house.

वर्गः–2. 9 strength.

वर्चः-2. 7. food.

वर्तते–2. 14. to go.

वर्पः–3. 7. form

वर्यः–1. 13. rivers.

वलः–1. 10. cloud.

वलाहकः–1. 10. cloud.

वलिशानः-1. 10. cloud.

वल्गुः–1. 11. speech.

वल्गूयति–3. 14. to worship.

ववक्षिथ–3. 3. great

वव्रः–3. 23. well.

वव्रिः–3. 7. form.

वश्मि–2. 6. to desire.

वष्टि–2. 6. to desire.

वसवः–1. 5. rays; 5. 6 celestial deities. (N. 12. 41, 42.)

वसु–2. 10. wealth.

वस्तोः–1. 9. day.

वस्व–1. 7. night.

वस्वी–1 7. night.

वहते–2. 14. to go

वह्निः–1. 14. horse.

वाः–1. 12. water.

वाक्–1. 11. speeeh; 5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 27,28.)

वाघतः-3. 15. wise; 3. 18. priest.

वाङ्नामानि–1. 11. synonyms of speech.

वाचः–1. 11. of speech.
वाचस्पतिः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 17, 18.)
वाजः–2. 7. food.
वाजगन्ध्यम्–4. 2. possessing food. (N. 5. 15.)
वाजपस्त्यम्–4. 2. bestowing food. Soma. (N. 5. 15.)
वाजयति–3. 14. to worship.
वाजसातौ–2. 17. battle.
वाजिनः–5. 6. celestial deities. (N. 12. 43, 44.)
वाजिनी–1. 8. dawn.
वाजिनीवती–1. 8 dawn.
वाजी–1. 14. horse.
वाजे–2. 17. battle.
वाञ्छति–2. 6. to desire.
वाणः–1. 11. speech.
वाणी–1. 11. speech.
वाणीची–1. 11. speech.
वातः–5. 4. atmospheric deity. (N 10. 34, 35)
वातरंहाः–2. 15. quick.
वाताप्यम्–4. 3. water. (N. 6. 28.)
वाति–2. 14. to go.
वामः–3. 8. praiseworthy.
वायुः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10 1-3.)
वायोः–1. 15. of Vāyu.
वारि–1. 12. water.
वार्यम्–4. 2. a boon. (N. 5. 1.)
वावशानः–4. 2. desirous, or noisy. (N. 5. 1.)
वाशी–1. 11. speech; 4. 1. speech, or ray. (N. 4. 19.)
वासरम्–1. 9. day.
वास्तोष्पतिः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 16, 17.)
वाहः–4. 1. Soma-juice.(N. 4. 16.); praise or the skin used in pressing Soma. (Deva.)
वाहिष्ठः–4. 2. bearer. (N. 5. 1.)
विंशतिः–3. 6. twenty.
विखादः–2. 17. battle.
विग्रः–3. 15. wise.
विचर्षणिः–3. 11. to see.
वि चष्टे–3. 11. to see.
विजामातुः–4. 3. a would-be son-in-law. (N. 6. 9.)
विदथः–3. 17. sacrifice.
विदथानि–4. 3. knowledge.(N. 6. 7.)
विद्रधे–4. 1. perforated. (N. 4. 15.)
विधाता–3. 15. wise; 5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 11. 12.)
विधेम–3. 5. to attend.
विनङ्गृसौ–2. 4. arm.
विपः–2. 5. fingers; 3. 15. wise.
विपन्यवः–3. 15. wise.
विपश्चित्–3. 15. wise.
विपा–1. 11. speech.
विपाट्छुतुद्री–5. 3. terrestrial deities. (N. 9. 38, 39.)
विप्रः–3. 15. wise.
विभावरी–1 8. dawn.
वियत्–1. 3. space.
वियातः–2. 19 to kill.

वियुते–4. 1. heaven and earth. (N. 4. 25.); separated. (Deva.)
विरप्शी–3. 3. great.
विवक्षसे–3. 3. great.
विवस्वन्तः–2. 3. men.
विवाक्–2. 17. battle.
विवासति–3. 5. to attend.
विशः–2. 3 men.
विश्वकर्मा–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 25, 26.)
विश्वचर्षणिः–3. 11 to see.
विश्वम्–3. 1. many.
विश्वरूपा बृहस्पतेः–1. 15. team of Brhaspati.
विश्वानरः–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 8-10.); 5. 6. celestial deity. (N. 12. 20, 21.)
विश्वे देवाः–5. 6. celestial deities. (N. 12. 39, 40.)
विषम्–1. 12. water.
विषिष्टि–2. 14. to go.
विषुणः–4. 1. dreadful. (N. 4. 19.)
विष्टप्–1. 4. the sun and the sky.
विष्ट्वी–2. 1. action.
विष्णुः–3. 17. sacrifice; 4. 2. name of Visnu; (N. 5. 7, 8.); 5. 6. celestial deity. (N. 12. 18, 19.)
विष्पितः–4. 3. spread on all sides. (N. 6. 20.)
विस्रुहः–4. 3. waters. (N. 6. 3.)
विहायाः–3. 3. great.
वीजम्–2. 2. offspring.
वीरुधः–4. 3. herbs or plants. (N. 6. 3.)
वीळु–2. 9. strength.
वृक्–2. 9. strength.
वृकः–2. 20. thunderbolt; 3. 24. thief; 4. 2. the moon. (N. 5. 20, 21.)
वृक्तबर्हिष –3. 18. priests.
वृक्षस्य नु ते पुरुहूत वयाः–3. 13. simile.
वृजनम्–2. 9. strength.
वृणक्ति–2. 19. to kill.
वृतम्–2. 10. wealth.
वृत्रः–1. 10. cloud.
वृत्रतूर्ये–2. 17. battle
वृत्रम्–2. 10. wealth.
वृन्दम्–4. 3 arrow. (N. 6. 35.)
वृश्चति–2. 19. to kill.
वृषन्धिः–1. 10. cloud.
वृषभः–5. 2. terrestrial deity. (N. 9 22, 23.)
वृषाकपायी 5. 6. celestial deity. (N. 12. 8, 9.)
वृषाकपिः–5. 6. celestial deity. (N 12. 27, 28.)
वेति–2. 6. to desire; 2. 8. to eat; 2. 14. to go.
वेदः–2. 10. wealth.
वेधाः–3 15. wise.
वेनः–3. 15. wise; 3. 17. sacrifice; 5. 4. atmospheric deity; (N. 10. 38, 39.)
वेनति–2. 6. to desire; 2. 14. to go; 3. 14. to worship.
वेपः–2 1. action.

वेवेष्टि–2. 8. to eat.
वेपः–2. 1. action.
वेविष्टि–2. 14. to go.
वेसति–2. 14. to go.
वैतसः–3. 29. male organ. (N. 3. 21.)
वैश्वानरः–5. 1. terrestrial deity. (N. 7. 21-31.)
व्यथिः–2. 13. anger.
व्यन्तः–4. 1. to see, to eat. (N.4.19.)
व्यानशिः–3. 1. many.
व्याप्तिकर्माणः–2. 18. meaning to pervade
व्योम–1. 3. space; 1 6. quarters; 1 12. water
व्रज–1. 10. cloud
व्रजति–2. 14. to go.
व्रतम्–2. 1. action
व्रध्नः–3. 3. great.
व्रन्दी–4. 2. one who makes soft *i.e.* makes things ripe, the Sun. (N. 5. 16.)
व्राः–4. 2. low caste men. (N. 5. 3.)
व्राताः–2. 3. men.
व्राधन्–3. 3. great
व्रिशः–2. 5. fingers.

शंयोः–4. 1. tranquility and removal of disease. (N. 4. 22.)
शंसति–3 14. to worship.
शकुनिः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 3, 4.)
शक्तिः–2. 1. action.
शक्म–2. 1. action.
शक्वरी–2. 4 arms; 2. 11. cow.
शग्धि–3. 19. to beg.
शग्मम्–3. 6. happiness.
शची–1. 11. speech; 2. 1. action; 3. 9. wisdom.
शतम्–3. 1. many.
शतरा–3. 6. happiness.
शब्दः–1. 11. speech.
शम्–3. 6. happiness
शमी–2. 1. action.
शम्नाति–2. 19. to kill.
शम्बः–4. 2. thunderbolt. (N. 5. 24.)
शम्बरः- 1. 10. cloud.
शम्बरम्–1. 12 water; 2. 9. strength.
शरणम्–3. 4. house.
शरारु –4. 3. a child or fool. (N. 6. 31.)
शर्धः-2. 9. strength.
शर्म–3 4. house.
शर्याः–2. 5. fingers; 4. 2. fingers and arrows. (N. 5. 4.)
शर्वरी– 1. 7. night.
शवः–1. 12. water; 2. 9. strength.
शवति–2. 14. to go.
शशमानः–3. 14. to worship, 4. 3. praising. (N. 6. 8)
शश्वत्-3. 1. many.
शश्यम्-3. 7 form.
शाखा.–2. 5. fingers.
शातपन्ता–3. 6. happiness.
शाशदानः–4. 3. Indra. (N. 6. 16.)

शिक्षति–3. 20. to give.
शिताम–4. 1. arm, uterus, fat. (N. 4. 3.)
शिपिविष्टः-4. 2. a name of Viṣṇu. (N. 5. 7-9.)
शिप्रे–4. 1, 3 jaws and nose. (N 6 17.)
शिमी–2. 1. action.
शिम्बाता–3. 6. happiness.
शिरिणा–1. 7. night.
शिरिम्बिठः–4. 3. cloud. (N. 6. 30.)
शिल्गुः–3. 6. happiness.
शिल्पम्–2. 1. action; 3. 7 form.
शिवम्–3. 6. happiness.
शिशीते–4. 1. to sharpen. (N. 4. 18.)
शीभम्-2. 15. quick.
शीरम्-4. 1. pervading, fire. (N. 4. 14.)
शु–2. 15. quick.
शुक्रम्-1. 12. water.
शुनम्–3 6. happiness.
शुनासीरौ-5. 3. terrestrial deities. (N. 9. 40, 41.)
शुभम्–1. 12. water.
शुरुधः–4. 3. waters. (N. 6. 16.)
शुष्णम्–2. 9 strength.
शुष्मम्–2. 9. strength.
शूघनासः–2. 15. quick.
शूरसातौ–2. 17. battle.
शूर्ताः–2. 15. quick.
शूषम्–2. 9. strength; 3. 6. happiness.
शृङ्गाणि–1. 17. flames.
शृणाति–2. 9. to kill.
शेपः–3. 29. male organ. (N 3. 21.)
शेवम्–3. 6. happiness.
शेवृधम्–3. 6. happiness.
शेषः–2. 2. offspring.
शोकी–1. 7. night.
शोचति–1 16. to burn.
शोचिः–1. 17. flame.
श्नोतति–2. 14. to go.
श्नथति–2. 19. to kill
श्मशा–4. 2. moving quickly, a stream. (N. 5. 12.)
श्यावाः सवितुः–1 15. team of the sun.
श्यावी–1. 7. night
श्येनः–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 1, 2.)
श्येनासः–1. 14. horse.
श्रत्–3. 10. truth
श्रद्धा-5 3. terrestrial deity (N. 9. 30, 31.)
श्रवः–2. 7 food; 2. 10 wealth.
श्रायन्तः–4. 3. resorting to from all sides. (N. 6. 8.)
श्रुष्टी–4. 3. quick. (N. 6. 13.)
श्लोकः–1. 11. speech.
श्वघ्नी–4. 2. a gambler. (N. 5. 22.)
श्वसिति–2. 19. to kill.
श्वात्रति–2. 14. to go.
श्वात्रम्–2. 10. wealth; 4. 2. quick. (N. 5. 3.)
श्वेत्या–1. 8. dawn.

ष्वःकति–2. 14. to go.
षट्–1. 4; 3. 10, 25, 27, 28. six.
षट्चत्वारिंशत्–2. 17. forty-six.
षट्त्रिंशत्–5. 3, 5. thirty-six.
षड्विंशतिः–1. 14; 2. 1, 5; 3. 29. twenty-six.
षोडश–1. 3, 8; 3. 7. sixteen.

संयत्–2. 17. battle.
संयुगे–2. 17. battle.
संवतः–2. 17. battle.
सश्चति–2. 14. to go.
सगरः–1. 3. space.
सङ्गाः–2. 17. battle.
संख्ये–2. 17. battle.
सङ्गथे–2 17. battle.
सङ्गमे–2. 17. battle.
सङ्गे–2. 17. battle.
सङ्ग्रामनामानि–2. 17. synonyms of battle.
सङ्ग्रामस्य–2. 17. of battle.
सचति–2. 14. to go.
सचते–3. 29. to serve. (N. 3. 21.)
सचा–4. 2. along with. (N. 5. 5.)
सत्–1. 12. water.
सतः–3. 29. reached. (N. 3. 20.)
सतीनम्–1. 12. water.
सत्यनामानि–3. 10. synonyms of truth.
सत्यम्–1. 12. water.
सत्यस्य–3. 10. of truth.
सत्रा–3. 10. truth.
सदनम्–1. 12. water.
सदृसी–3. 30. heaven and earth.
सदान्वे–4. 3. noisy. (N. 6. 30.)
सद्म–1. 12. water; 2. 17. battle; 3. 4. house.
सद्मनी–3. 30. heaven and earth.
सनाभयः–2. 5. fingers.
सनुतः–3. 25. settled and obscure.
सनेमि–3. 27. ancient.
सपति–3. 5. to attend; 3. 14. to worship.
सपर्यति–3. 5. to attend.
सप्त ऋषयः–1. 5. rays; 5. 6. celestial deities. (N. 12. 36-38.)
सप्तत्रिंशत्–1. 13. thirty-seven.
सप्तदश–3. 19. seventeen.
सप्तपञ्चाशत्–1. 11. fifty-seven.
सप्तिः–1. 14. horse.
सप्रथाः–4. 3. extended on all sides. (N. 6. 7.)
सबाधः–3. 18. priest.
समत्सु–2. 17. battle.
समनम्–2. 17. battle.
समनीके–2. 17. battle.
समरणे–2. 17. battle.
समर्ये–2. 17. battle.
समस्य–4. 2. all. (N. 5. 23.)
समितिः–2. 17. battle.
समिथे–2. 17. battle.
समीके–2. 17. battle.
समुद्रः–1. 3. space; 5. 6. celestial deity. (N. 12. 31, 32.)
सम्मोहे–2. 17. battle.
सरः–1.11. speech; 1. 12. water.

सरण्यूः–5. 6. celestial deity. (N. 12. 9, 10.)

सरमा–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 24, 25.)

सरस्वती–1. 11. speech; 5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 25, 26.)

सरस्वत्यः–1. 13. rivers.

सरस्वान्–5. 4. atmospheric deity. (N 10. 23, 24.)

सरितः–1. 13. rivers.

सर्गाः–1. 12. water.

सर्णीकम्–1. 12. water.

सर्पति–2. 14. to go.

सर्पिः–1. 12. water.

सर्वपदसमाम्नानाय–3. 12. to compile a list of all words.

सर्वम्–1. 12. water.

सर्स्रते–2. 14. to go.

सललूकम्–4. 3. mad, apostate, outcaste. (N. 6. 3.); one liable to go astray, or to be lost. (Deva.)

सलिलम्–1. 12. water; 3. 1. many.

सवनम्–3. 17. sacrifice.

सविता–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 31-33); 5. 6. celestial deity. (N. 12. 12, 13.)

सवितुः–1. 15. of Savitr.

सवीमनि–4. 3. stimulation. (N. 6. 7.)

सश्चति–2. 14. to go.

ससम्–2. 7. food; 4. 2. dream. (N. 5. 3.); atmospheric light. (Deva.)

सस्ति–3. 22. to sleep.

सस्निम्–4. 2. cloud. (N. 5. 1.)

सस्रति–2. 14. to go.

सस्रुतः–1. 13. rivers.

सस्वः–3. 25. settled and obscure.

सहः–1. 12. water; 2. 9. strength.

सहस्रम्–3. 1. many.

साचीवित्–2. 15 quick.

साधारणानि–1. 4. common.

साध्याः–1. 5. rays; 5. 6. celestial deities. (N. 12. 40, 41.)

सायकः–2. 20. thunderbolt.

सिनम्–2 7. food; 4. 2. food. (N. 5. 5.)

सिनीवाली–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 31, 32.)

सिन्धवः–1. 13. rivers.

सिषक्तु–3. 29. to serve. (N. 3. 21.)

सिसर्ति–2. 14. to go.

सिस्रति–2. 14. to go.

सीम्–4. 2. particle.

सीराः–1. 13. rivers.

सुकम्–3. 12. indeclinable.

सुक्षेम–1. 12. water.

सुखनामानि–3. 6. synonyms of happiness.

सुखम्–1. 12. water.

सुखस्य–3. 6. of happiness.

सुम्नयम्–3 6. happiness.

सुतः–2. 7. food.

सुतुकः–4. 1. having noble gait, offspring, or horse. (N. 4. 18.)

सुदत्रः–4 3. bountiful. (N. 6. 14.)

सुदिनम्–3. 6. happiness.

सुनीथः–3. 8. praiseworthy.

सुपर्णः–5. 4. atmospheric deity. (N. 10. 45, 46.)

सुपर्णाः–1. 5. rays; 1. 14. horse.

सुपर्णी–1. 11. speech.

सुप्रायणाः–4. 1. moving in a beautiful manner, or a door, according to Yāska; and flames, according to Śākapūṇi. (N. 4. 18.)

सुमत्–4. 3. one's self. (N. 6. 22.)

सुम्नम्–3. 6. happiness.

सुम्नावरी–1. 8. dawn.

सुरा–1. 12. water.

सुविते–4. 1. gone in a beautiful manner. (N. 4. 17.)

सुविदत्रः–4. 3. having noble knowledge. (N. 6. 14.)

सुशिप्रः–4. 3. having beautiful jaws or nose. (N. 6. 17.)

सूदः–3. 23. well.

सूनरी–1. 8. dawn.

सूनुः–2. 2. offspring.

सूनृता–1. 8. dawn; 2. 7. food.

सूनृतावती–1. 8. dawn.

सूनृतावरी–1. 8. dawn.

सूरिः–3. 16. praiser.

सूर्तें–4. 3. well-stirred.

सूर्यः–5. 6. celestial deity. (N. 12. 14-16.)

सूर्या–1. 11. speech; 5. 6. celestial deity. (N. 12. 7, 8.)

सृकः–2. 20. thunderbolt.

सृणिः–4. 2. goad. (N. 5. 28.)

सृप्रः–4. 3. serpent or oil. (N 6. 17.)

सेधति–2. 14. to go.

सोमः–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 2-5.)

सोमानम्–4. 3. presser (N. 6. 9, 10.)

सोमो अक्षाः–4. 2. Soma has flown.

स्तामु.–3. 16. praiser.

स्तिपाः–4. 3. well. (N. 6. 17); fire. (Deva.)

स्तियानाम्–4. 3. waters. (N. 6. 17.)

स्तुत्–3. 16. praiser.

स्तुप्–3. 16. praiser.

स्तृणाति–2. 19. to kill.

स्तृभिः–3. 29. planets. (N 3. 20.)

स्तेननामानि–3.24. synonyms of thief.

स्तेनस्य–3. 24. of thief.

स्तोतृनामानि–3. 16. synonyms of praiser.

स्तोतृणाम्–3. 16. of praisers.

स्तोभति–3. 14. to worship.

स्तौति–3. 14. to worship.

स्नेहयति–2. 19. to kill.

स्पृधः–2. 17. battle.

स्फुरति–2. 19. to kill.

स्फुलति–2. 12. to kill.

स्यन्दति–2. 14. to go.

स्यन्दते–2. 14. to go.

स्यन्द्रासः–2. 9. strength.

स्यमति–2. 14. to go.

स्यूमकम्–3. 6. happiness.

स्योनम्–3. 6. happiness.

स्रंसति–2. 14. to go.
स्रंसते–2. 14. to go.
स्रवति–2. 14. to go.
स्रवन्त्यः–1. 13. rivers.
स्रोतः–1. 12. waters.
स्रोत्याः–1. 13. rivers.
स्वः–1. 4. the Sun and heaven; 1. 12. water.
स्वश्वा–4. 2. of bright gait. (N. 5. 7.)
स्वदति–3. 14. to worship.
स्वधा–1. 12. water; 2. 7. food.
स्वधितिः–2. 20. thunderbolt.
स्वधे–3. 30. heaven and earth.
स्वनः–1. 11. speech.
स्वपिति–3. 14. to worship; 3. 22. to sleep.
स्वपितिकर्माणौ–3. 22. meaning to sleep.
स्वयम्भूः–1. 3. space.
स्वरः–1. 11. speech.
स्वरति–2. 14. to go; 3. 14. to worship.
स्वसराणि–1. 9. day; 3. 4. house; 4. 2. days. (N. 5. 4.)
स्वसारः–2. 5. fingers.
स्वस्तिः–5. 5. atmospheric deity. (N. 11. 45, 46.)
स्वाहा–1. 11. speech.
स्वाहाकृतयः–5. 2. terrestrial deities. (N. 8. 21, 22.)
स्वृतीकम्–1. 12. water.
हंसासः–1. 14. horse.
हनति–2. 14. to go.
हन्ति–2. 14. to go.
हम्मति–2. 14. to go.
हंयः–1. 14. horse.
हयति–2. 14. to go.
हयन्ता–2. 14. to go.
हयन्तात्–2. 14. to go.
हरः–1. 17. flame; 2. 13. anger; 4. 1. light, water, worlds, blood and days. (N. 4. 19.)
हरय.–2. 3. man.
हरयाण·–4 2. one whose horse is ever ready. (N. 5. 15.)
हरस्वत्यः–1. 13. rivers.
हरितः–1. 6. quarter; 1. 13. river, 1. 15. team of the Sun; 2. 5. finger.
हरित आदित्यस्य–1. 15. steeds of the Sun.
हरी इन्द्रस्य–1. 15. steeds of Indra.
हर्म्यम्–3. 4. house.
हर्यति–2. 6. to desire; 2. 14. to go.
हविः–1. 12. water.
हविर्धाने-5. 3. terrestrial deities. (N. 9. 36, 37.)
हस्तघ्नः–5. 3. terrestrial deity. (N. 9. 14, 15.)
हासमाने–4. 2. joyful or competing against each other. (N. 9. 39.)
हिकम्–3. 12. indeclinable.
हिनोत–4. 3. to urge. (N. 6. 22.)

हिमा–1. 7. night.
हिरण्यनामानि–1. 2. synonyms of gold.
हिरण्यम्–1. 2. gold.
हिरण्यस्य–1. 2. of gold.
हिरण्यवर्णाः–1. 13. rivers.
हिरुक्–3. 25. settled and obscure.
हुरश्चित्–3. 24. thief.
हृणिः–1. 7. flame; 2. 13. anger.
हेतिः–2. 20. thunderbolt.
हेम–1. 2. gold; 1. 12. water.
हेळः–2. 13. anger.
हेळते–2. 12. to be angry.
होत्रा–1. 11. speech; 3. 17. sacrifice.
ह्रस्वः–3. 2. short.
ह्रस्वनामानि–3. 2. synonyms of short.
ह्रस्वस्य–3. 2. gen. short.
ह्वयति–2. 8. to eat.
ह्वयते–3. 14. to worship.
ह्वरः–2. 13. anger.
ह्वरति–2. 8. to eat.
ह्वार्याणाम्–1. 14. horse.

निरुक्तस्थनिगमकोशः ।

Index to the words of quoted passages occurring in the *Nirukta*.

N. B.–Reference is to the chapters and sections of the *Nirukta*.

निरुक्तस्थनिगमकोशः

अंशः–name of a god. 12. 36.

अंशुम्–Soma. 2. 5; ray. 5. 11; stalk. 10. 33.

अंसत्रकोशम्–buckets (in the form of) armour; the case of the armour which protects the shoulder. 5. 26.

अंहतिः–distress. 4. 25; 5. 22, 23.

अंहुर.–distressed. 6. 27.

अंहूरणात्–from the distressed. 6. 27.

अकम्–unhappy abode. 2. 14.

अकर्म–(VS.) *Ao. 1st. pl. of* √कृ, *II. cl*, we have made. 12. 42.

अकूपारस्य–of the unlimited. 4. 18.

अकृणोत्–he made. 5. 3; 6. 2.

अकृण्वत–they made. 5. 25.

अकृण्वन्–they made. 7. 28

अक्तुभिः–with nights. 12. 23.

अक्तोः–of night. 5 28.

अक्रः–inactive or fierce; fort Durga. 6. 17.

अक्रत–*Ao. 3. pl.* Ā. *of* √कृ, they have made. 4. 10; 12. 7.

अक्षण्वन्तः–having eyes. 1. 9.

अक्षण्वान्–having eyes. 5. 1.

अक्षरम्–imperishable. 11. 41.

अक्षा.–*Ao. s. of* √क्षर्, it has flown or attained. 5. 3.

अक्षितयः–imperishable; gods. 5. 11

अक्षिताम्–(AV.)uninjured. 11. 11.

अक्षितिम्–Soma; imperishableness. 5. 11.

अक्षिणी–(KB) two eyes. 12. 14.

अगृभ्णत–they seized. 7. 26.

अगोह्यस्य–of the Sun. 11. 16.

अग्नयः–fires. 3. 15; 6. 22; 7. 23.

अग्नये–dat. Agni. 1. 15.

अग्नायी–wife of Agni. 12. 46.

अग्नायीम्–wife of Agni. 9. 34.

अग्निः–Agni. 1. 17; 2. 21; 3. 15; 4. 18; 5. 3; 7. 9, 16, 20, 23 27; 8. 17, 21; 9. 31; 10. 21

अग्नि –(AB.) Agni 7. 17; 12. 41. (TS.) 7. 24.

अग्निः–Agni. 5. 6; 7. 23.

अग्निम्–fire. 3. 21; 5. 10; 6. 36; 7. 15, 17, 26, 28; 8. 2; 12. 26

अग्निम्–Agni. 7. 9, 31.

अग्निम्–(T S.) Agni. 7. 24.

अग्निरिव–like Agni. 1. 4.

अग्निरूपाः–fire-incarnate. 10. 30.

अग्निवान्–burning. 6. 11.

अग्ने-O Agni. 3 2, 21; 4. 5, 14, 19, 5. 7; 6. 1, 7, 8, 13, 14, 16, 8. 8, 22; 10. 36, 37; 11. 17; 12. 16

अग्नौ-in fire. 7. 25.

अग्रभीष्टम्-*Ao. is. 3. du. of* √ग्रभ्, they two have seized. 6. 16

अग्रम्-top. 6. 3., 16; foremost. 7. 14; in front. 11. 6.

अग्रिया-by going, swallowing, or accomplishing first. 6 16

अग्रुवः-unmarried damsels. 3 20.

अग्रे-in the beginning. 6 17; 7 3; 8 9; 10. 23.

अघम्-sin. 6. 11.

अघशंसः-praiser of sin. 10. 42.

अघशंसम्-praiser of sin. 6. 11.

अघा-(MS.) sins. 9. 42.

अघायतः-*ab. part. of* aghāya, *nominal verb of* √अघ, from the threatening person. 5. 23

अघ्न्या-not to be killed 11. 45.

अघ्न्ये O unkillable one. 11. 44.

अङ्कांसि-Nom. pl. bends. 2. 28.

अङ्ग-indeed. 5. 17; 6. 8.

अङ्गात्-(ŚB.) from limb. 3.4.

अङ्गानि-limbs. 9. 33.

अङ्गिरसः-*gen* name of a seer. 10. 33; 11. 17, 19.

अङ्गिरस्वत्-like Aṅgiras. 3. 17.

अचेतानस्य-of the senseless 3. 2.

अच्छा=अभि-to. Yāska and अच्छ= अभेः स्थाने. Durga 2. 25; 6. 16.

अच्छान्-*Ao. s. of* √छद्, it has appeared. 9 8

अच्छिद्यमानया-with unbreakable. 11 31.

अज.-driver. 12. 29, 30, 32, 33.

अजगन्-*Ppf. of* √गम्, thou wentest. 4. 14.

अजनयन्त-they generated. 11. 29.

अजनिष्ट-*Ao. Ā.* of √जन्, he has generated 2. 19

अजयत्-he conquered. 1. 15.

अजरः-undecaying. 6. 3.

अजरम्-undecaying. 4.27; 7. 25.

अजरेभ्यः-to the undecaying ones. 3. 9

अजहात्-he left. 11. 2; 12. 10

अजामि-stranger. 4. 20

अजायत-he was born. 11. 23.

अजाश्व-goat-teamed one, an epithet of Pūsan 4 25.

अजीगः-*Ao.* 2. s. of √गॄ, thou hast swallowed 6. 8.

अजीजन्-*Ao red. 3. pl. of* √जन्, they have generated. 7. 28.

अजुष्टम्-unaccepted. 12. 5.

अजोहवीत्-*int. imf.* 3. s. of √ह्वे, she called. 5. 21.

अज्मम्-path. 4. 13

अञ्जते-they annoint. 12. 7.

अञ्जन्-annointing. 3 20.

अञ्जन्ति-they annoint. 8. 18.

अणीयः-more subtle. 2. 3.

अतः-from that place. 12 31.

अतन्वत-(MS.) *Imp. 3. pl.* of √तन्, they spread. 3. 21.

अतरः-*Imp. 2. s of* √तॄ, thou didst cross. 11. 25.

अतव्यान्-without strength. 5. 9.

अतसा-shrubs 5. 12.

अति-across. 7. 20.

अति क्रामन्तः-transcending. 6. 12.

अति तस्थौ-he stood at the head. 12. 30.

अतिथिः-guest. 4. 5.

अति धक्-*Ao. root. inj. 2. p. sing. of* √दघ्, overreach. 1. 7.

अति रोचते-it shines exceedingly. 5. 5.

अति रोचसे-thou shinest exceedingly. 3. 11.

अतिष्ठन्-*Imf. 3 pl.* of √ स्था, they stood. 2. 17. 22.

अतिष्ठन्तीनाम्-of the nonstaying. 2. 16.

अति सर्पति-crawls over. 3. 20.

अतूर्तः-unsurpassed. 9. 10.

अतूर्तपन्थाः-of unsurpassed path. 11. 23.

अतूर्ते-in the illimitable, not quickly moving. 10. 32

अत्ति-he eats. 3. 20.

अत्नत-*Ao. Ā. 3 pl. of* √तन्, they have spread. 12. 34.

अत्याः-coursers. 4. 13.

अत्र-here. 2. 6, 7; 3. 12; 4. 10, 21, 25, 26; 11. 2; 12. 29, 38, 43.

अत्र-(AV.) here. 12. 38.

अत्रिम्-Atri, fire. 6. 36

अत्रिवत्-like Atri. 3. 17.

अथ-now 2. 13; 4. 21; 6. 9; 11. 44; 12. 31.

अथ-(TS.) then. 7. 24.

अथः-also. 7. 18.

अथर्युम्-active. 5. 10.

अथर्वा-a celestial god. 12. 34.

अथर्वाणः-Atharvanas. 11. 19.

अदः-that. 2. 6.

अददन्त-*Imf. 3. pl. of* √ दा, I. cl. they gave. 5. 14.

अददुः-*imf. 3. pl. of* √ दा. they gave. 12.10.

अदधुः-they put. 7. 29.

अदन्तु-let them eat. 8. 21.

अदर्दः-*imf. 2 s. of* √दॄ, thou didst pierce. 10. 9.

अदर्शि-it has been seen. 6. 13.

अदानम्-undivided. 3. 20.

अदाभ्या-O undeceived ones. 3. 20.

अदायादा-(MS.) one who cannot inherit. 3 4.

अदितये-for Aditi. 8. 9.

अदितिः-Aditi. 1. 15; 4. 23; 11. 23.

अदिते-O Aditi! 11. 23, 24.

अदितेः-from and of Aditi. 11. 23; 12. 14.

अदिद्युतत्-(AV.) *Ao. red. 3. s. of* √द्युत्, it has shone. 6. 12.

अदीधेत्-*imf. 3. s. from* √धी, he

thought. 2. 12.
अदु:खम्-not (causing) pain. 2. 4.
अदंहत्-he made firm. 10. 32.
अद्धि-eat. 6. 16; 7. 6; 11. 44.
अद्भुतम्-which is not yet past. 1. 6; 6. 21.
अद्भ्यः-from waters. 6. 1. (KB.) 7. 17.
अद्मसत्-mother. 4 16.
अद्य-to-day. 1. 6; 3. 8; 4. 17; 5. 9; 7. 3; 8. 5, 14, 9. 37, 38; 11. 12, 16.
अद्यम्-eatable. 7. 7.
अद्रयः-mountains. 5. 3; unsplit. 9. 9
अद्रिभिः-with stones. 5. 6.
अद्रिम्-thunderbolt. 5. 4; mountain. 5. 5.
अद्रिवः-O wielder of thunderbolt 4. 4.
अद्रुहाः-O free from treachery. 9 37.
अधत्तम्-*imf.* you bestowed. 6. 36.
अधरम्-to the lower. 1. 11; 2. 11
अधा-below. 3. 3; with him. 11. 34.
अधाताम्-(MS.) they two have bestowed. 9. 43.
अधि क्षियतः-gen. dwelling on. 9 10.
अधि जातः-born 5. 14.
अधि जायसे-(ŚB.) thou art born. 3. 4.
अधि तस्थुः-they stood upon. 4. 27.
अधि दधाने-putting forth. 8. 11.
अधि धन्वन्-on the bow. 9. 18.
अधि भूम्याम्-on the earth below. 1. 15.
अधि राज -(AV.) overlord. 8. 2.
अधि वि क्षरन्ति-they flow down. 11. 41.
अधि श्रिता-resting on. 2 9.
अधीत्य-having studied 1. 18.
अधुक्षत्-*Ao. s 3. p. sing* of √दुह्, he has milked. 10. 32.
अधूनोत्-he shook. 7. 23.
अधृषिताः-irresistible. 10. 30.
अधेन्वा-with unreal cow. 1. 20.
अध्रिगवे-for Indra 5. 11.
अध्रिगो-O Agni 5. 11; (AB.) O stanza. 5. 11.
अध्वरम्-sacrifice. 6.22; 8 6; 10 36.
अध्वरे-in the sacrifice. 6 13; 8. 2, 18.
अध्वरेषु-in sacrifices. 10. 19.
अध्वर्यो-O priest. 4. 16.
अध्वा-road 11. 25.
अनः-chariot. 11. 48.
अनग्नौ-in the absence of fire. 1. 18.
अनग्नसः-formless. 3. 11.
अनयत्-*imf of* √नी, he led. 2. 26.
अनर्वम्-unlimited.4. 27.
अनर्वाणम्-independent. 6. 23.
अनर्शरातिम्-of refined gifts. 6. 23.
अनवब्रवः-of irreproachable speech. 6. 29.

अनवायम्–unyielding. 6. 11.
अनष्टपशुः–whose cattle are not lost. 7. 9.
अनसः–from the chariot; cloud. 11. 47.
अनसा–with the chariot. 2. 27.
अनागाः–innocent. 10. 11.
अनागास्त्वम्–innocence. 11. 24.
अनानतस्य–of the unhumbled. 12. 21.
अनावृत-without turning round 7. 3.
अनिध्मः–fuelless. 10. 19.
अनिन्द्राः–without Indra, or master. 3. 10.
अनिमिषा–without winking. 10.22.
अनिमेषम्–incessantly. 3. 12.
अनिवेशनानाम्–of those which do not rest. 2. 16.
अनीकम्–splendour. 12. 16.
अनीतम्–*imf.* You brought. 6. 36.
अनु–after. 6. 8.
अनु अमीमेत्–she lowed after. 11.42.
अनु क्रोशन्ति–they shout after. 4.24.
अनु चरन्ति–they flow after. 5. 27.
अनु गच्छथ–you follow. 11. 16.
अनुगाः–following kine. 6. 6.
अनु गृणाति–he joins in praise. 3. 20.
अनु तस्थिम-*pf. from* √स्था *w.* अनु, we stood after. 6. 6.
अनुत्तरा–succeeding. 4. 20.
अनु परेहि–depart along. 11. 7.
अनुपस्पशानम्–the clearer. 10. 20.
अनु प्रयाणम्-after the departure. 12. 13.
अनु ब्रूहि–(ŚB.) address. 1. 15.
अनुमतिः–(AB.) first full moonday. 11. 29.
अनुमते–(AV.) O Anumati. 11. 30.
अनुमत्याः–of Anumati. 11. 12.
अनु मन्यासै–(AV.) do thou approve. Yāska and Durga. 11. 30.
अनु यच्छन्ति–they direct. 9. 16.
अनुयाजाः–final oblations. 8. 22.
अनुयाजान्–final oblations. 8. 22.
अनु वेनति–he longs after. 12. 29.
अनु ष्टोभति–(DB.) it praises after. 7. 12.
अनुष्ठुया–by undertaking. 5. 15.
अनुष्वधम्–after food. 4. 8.
अनु सन्तवीत्वत्–*Int. sub. of* √तु (to go) with अनु and सम्, he goes along. 2. 28. Yāska derives it from. √तन्.
अनूची-succeeding. 2. 20.
अनूपाः–working in succession. 2. 22.
अनूपे–in the watery place; working in succession. 5. 3.
अनूषत–*Ao. s. Ā. from* √नु, they have praised. 4. 19.
अनृक्षरा–thornless. 9. 32.
अनृजवे–not straight forward. 2.4.
अन्तः–within. 2. 8; 4. 21; 8. 2; 10. 19.

अन्त रिक्षम्–atmosphere. 1. 15; 4. 23; 5. 3; 10. 4. 32; 12. 16.
अन्तरिक्षे–in the atmosphere. 12.43.
अन्तितः–from close. 10. 46.
अन्ते–near. 4. 25.
अन्धः–blind. 5. 1.
अन्धम्–blind. 5. 21.
अन्धसः–of food. 11. 9.
अन्धांसि–food. 9. 36.
अन्धेन–with blind. 9. 33.
अन्यः–one. 3. 6; 10. 43; 11. 34; 12. 1, 3, 5.
अन्यके–others. 5. 23; 10. 5.
अन्यजातम्–begotten by another. 3 2.
अन्यत्–another. 7. 2; 12. 17.
अन्यम्–another. 4. 20; 11. 34; 12. 15.
अन्यरूपः–of another form. 5. 8.
अन्यस्य–of another. 1. 6.
अन्या–another. 6. 28; (MS.) 9. 42, 43.
अन्ये–others. 10. 27.
अन्येन–with another. 5. 2; 11. 20.
अन्योदर्यः–born from another's womb. 3. 3.
अन्वा पनीफणत्–*int. sub. of* √फण् *with* अनु and आ, he springs along. 2. 28.
अन्वेतवे–for imitation. 11. 20.
अन्वेति–he sweeps down. 6. 7.
अपः–waters. 2. 11; 4. 14; 5. 5; 7. 24; 10. 19, 29, 31; 11. 36.
अपः–work. 4. 17; 5. 5, 7. 27; 11. 31; 12. 37.
अपः–active. 4. 14.
अप ऊर्णुहि–uncover. 4. 3.
अप ऊहति–he strips bare. 6. 19.
अपकामम्–fruitless desire. 9. 17.
अप गूह–conceal 5. 8.
अपप्रथन्त–they spread. 7. 25.
अपरम्–another. 11. 38.
अपरा–later 3. 22.
अप ववार–he disclosed. 2. 17.
अप विध्यताम्–they two drive away. 9. 40.
अपश्यम्–*Imf. from* √दृश् to see, I saw 4. 26, 10. 46.
अपसः–(MS.) *acc. plu.* from अपस् active. 3. 21.
अप सरत्–she has fled. 11. 47.
अप सेध–keep off. 9. 13.
अपस्यया–*inst. from* अपस्या derived from अपस् active, by activity. 6. 15.
अपागूहन्–they concealed 12. 10.
अपाम्–of waters. 2. 17; 5. 18, 24; 6. 20; 7. 26; 8. 22; 10. 19, 39; 12. 45.
अपां नपात्–offspring of waters. 3.16.
अपारे–boundless. 6. 1.
अपाहन्–*imf. of* √हन् *with* अप, he slew. 2. 26.
अपि–even. 11. 19.
अपिंशत्–he adorned. 8. 14.

अपिकक्षे–in the arm-pit. 2. 28.
अपि गुः–*inj. of* √गा (to go) with अपि, let them approach. 4. 19.
अपि हितम्–concealed. 2. 17.
अपीच्यम्–seperated. 4. 25.
अपुष्पाम्–*acc. sing.* flowerless. 1.20.
अपोर्णुहि–uncover. 4. 3.
अप्यम्–watery. 11. 39.
अप्या–watery 11. 36.
अप्रतिष्कुतः–unopposable. 6. 16.
अप्रमादम्–(VS.) without neglect. 12. 37.
अप्रायुवः–watchful. 4. 19.
अप्वे–O disease or fear. 6. 12; 9. 33
अप्सः–beauty. 3. 5. (VS.) uneatable 5. 13.
अप्सु–in waters. 10. 19.
अफलाम्–fruitless. 1. 20.
अबिभ्युषा–with dauntless (courage.) 4. 72.
अबूबुधत्–*Ao red. from* √बुध्, (to wake), has woken up. 4. 17.
अब्जाम्–born in waters. 10. 44.
अब्रवीत्–*imf. of* √ब्रू, has said. 3. 4; 4. 2; (ŚB.) 9. 20.
अभक्षयम्–I partook. 11. 12.
अभयम्–free from fear. 6. 1.
अभरत्–he supported. 11. 2; 12. 10.
अभवः–*imf. of* √भू, thou becamest 4. 14.
अभवत्–*imf. from* √भू, it became. 6. 30; 8. 21; (ŚB.) 9. 20.
अभवन्–(TA.) they were. 2. 11.
अभि अगच्छताम्–you two came. 12. 2.
अभि अतृणत्–*imf.* of √तृद् to split, he split. 10. 13.
अभि असाम–*Sb.* from √अस् with अभि, we will overcome. 3. 8.
अभि असृजत्–discharged forth. 2. 11.
अभि अस्मि–I overcome. 3. 10.
अभि एति–she approaches. 11. 46.
अभि क्रन्दन्ति–they shout. 7. 7.
अभि गात्–*Ao.* from √गा to go, *aug.* dropped, he has transgressed. 6. 27.
अभि गूर्य–having greeted. 8. 3.
अभि गृणातु–let her praise. 11. 49.
अभि चष्टे–he beholds 10. 22; 12. 27.
अभितः–on all sides. 4. 6; 10. 27.
अभि धमन्तोः–blasting. 6. 26.
अभिधेतन–*Sb. Ipr.* from √धा with अभि 2. pl., do you run towards .6. 27.
अभि नः–towards us. 12. 39
अभि पित्वम्–obtainment of things like food, bath etc. 3. 15.
अभि प्र यन्तु–let them rush forwards. 10. 30.
अभि प्रवन्त–*inj. Ā. of* √वन् to win with प्र and अभि, let them procure. 7. 17, 20.
अभि प्रेहि–approach. 9. 33.
अभिभा–apparition. 9. 4.
अभि मन्यते–he thinks. 6. 31.

अभि यन्-*inj. 3. p. pl. of* √इ to go with अभि, let them come; going. Durga. 3. 16

अभियुजः-enemies. 4. 5.

अभि रक्षति-he preserves. 12. 32.

अभि वदति-(AB.) it enjoins. 1. 16.

अभि वहेयुः-may they bring to. 10. 3.

अभि वावशाना-desiring. 11. 42.

अभि वृता-covered on all sides 2. 9.

अभि श्रीः-refuge 7. 22.

अभि संचरेण्यम्-apt to waver. 1. 6.

अभि सन्ति-they prevail. 3. 11.

अभि सर्पन्ति-they move towards. 7. 19.

अभि सृजामि-I prepare. 10. 37.

अभि स्वर-invoke, urge 6. 21; come. Durga. Cf Ngh. 2. 14.

अभि स्वरन्ति-they invoke. they move towards, Yāska; they irradiate with heat. Durga. 3. 12

अभीके-near; in battle. 3 20

अभीद्धः-the vessel of milk. 11. 43

अभीशुभ्यः-*dat.*. reins. 3. 9.

अभीशूनाम्-of bridles, 9. 16.

अभीषाळ्-irresistible 3. 3.

अभूत्-he was. 1. 18.

अभूत-2. *pl. Ao.* of √भू, you have become. 6. 16

अभूताम्-they came into existence. 7. 29.

अभ्यघम्-wicked. 6. 11.

अभ्यधीताम्-*Ao. Ā. 3. du.* of √धा with अभि, have secured. 3. 14.

अभ्यर्धयज्वा-sacrificer in parts. 6. 6.

अभ्यसेताम्-they two trembled. 3. 21; 10. 10.

अभ्यागात्-she has approached. 11. 45.

अभ्यानट्-*Ao 3. s. of* √नश् with अभि he has reached. 12. 18.

अभ्यानर्षत्-(TA.) *ppf. from* √ऋष् to rush. w. अभि, he rushed forth. 2. 11.

अभ्यूर्ण्वाना-concealing. 11. 49.

अभ्रातरः-(AV.) brotherless (maidens.) 3. 4.

अभ्राता-brotherless (maiden.) 3. 5.

अभ्रात्रीम्-brotherless maiden. 3. 5.

अभ्रे-in the cloud. 5. 5.

अमंसत-*Ao. 3. pl. of* √मन् to think, they have thought. 1. 4

अमतिः-(AV) one's own intellect. 6. 12.

अमत्रः-without measure. 6. 23.

अमत्रेभिः-with vessels. 5 1.

अमन्दान्-sublime. 9. 10.

अमन्वत-*I. pl.* of √मन्, they thought. 2 6; 4. 25.

अमम्-fear or strength 10. 21

अमवान्-with a minister, with one's own attendants, afflicted. 6. 12.

अमा-at home. 11. 46.

अमावास्या-(AB.) day on which the

moon is invisible. 11 31.

अमित्राः–unfriendly persons. 9. 33.

अमित्रान्-unfriendly persons. 9. 40.

अमिथितः–unprovoked. 4. 2.

अमितः-immeasurable. 6. 16, 17.

अमिनात्–*Imp.* of √मी to injure, he injured. 5. 9.

अमिमीत्–he measured. 9. 10.

अमी–these. 3. 20.

अमीमयत्–twanged or lowed. 2. 6

अमीवहा–killer of disease. 10. 17.

अमीवा–malady. 6. 12.

अमीवाः–diseases. 12. 44.

अमीषाम्–of these. 9. 33.

अमुञ्चतम्–*imf.* of √मुच्, you two released. 5. 21

अमुम्–that. 2. 14.

अमूरः–wise. 6 8; 11. 2.

अमूः–(AV.) those. 3. 4.

अमृतत्वम्–immortality 11 16

अमृतम्–immortality 7. 3; 10. 3; 11. 10; nectar. 2. 4.

अमृतस्य–of immortality. 3. 12; 12. 8.

अमृताम्–immortal one. 12 10.

अमृते–immortal. 2. 20.

अमृतेषु–(KS) among immortals. 8. 20.

अमेनान्–wifeless. 3. 21.

अमेहयन्–they caused to shed water. 9. 23.

अम्यक्–towards. 1. 15; 6. 15.

अयंसत–they have stretched out. 7. 2

अयः–*Sb. of* √इ to go, do thou go; thou hast obtained. Durga. 3. 16.

अयच्छत्–*imf.* of √यम्, stretched out. 2. 12.

अयजन्त–they sacrificed. 12. 41.

अयताय–for one who is not self-controlled. 2. 4.

अयम्–this. 1. 10, 18; 2. 9, 6. 31, 35; 8. 22, 10. 39.

अया-with this. 3. 21.

अयाः–*Ao. of* √यज् to sacrifice, thou hast sacrificed. 4. 25

अयासः–nimble. 2. 7.

अयुक्त–*Ao. Ā. of* √युज् to yoke, he has yoked. 4. 11.

अयुतम्–ten thousand. 11. 2.

अयोः–of these two. 3. 22.

अयोदंष्ट्रान्-having teeth of steel. 5. 4.

अरङ्कृताः-made ready. 10. 2.

अरणः–stranger 3 3.

अरणस्य–of the stranger. 3. 2.

अरणे–in going out. 11. 46.

अरण्यानि–to the deserts. 9. 30.

अरण्यानी–wilderness 9. 30.

अरण्योः–out of the sticks. 5. 10.

अरदत्–*imf.* of √रद्, he dug. 2. 26.

अरपः–sinless. 4. 21.

अरम्णाः–*imf. of* √रम् (to rejoice; to set at rest, or to emit. Yāska), thou didst emit. 10. 9

अरम्णात्-*imf. of* √रम्, he set (it) at rest, or held together. Durga. 10. 32.

अरातयः-niggards. 3. 11.

अरातीः-*acc.* niggards. 11. 2.

अरातीयतः-belonging to the niggards. 7. 20; 14. 33.

अराधसम्-*acc.* one who does not worship 5. 17.

अरायासः-poor. 6. 25.

अरायि-barren. 6. 30.

अरिः-devoted; enemy. 5. 7.

अरिता-rower. 9. 4.

अरिषण्यन्-without injuring. 8. 3.

अरिष्टनेमिम्-of uninjured wheel. 10. 28.

अरुजत्-*imf.* of √रुज्, he shattered. 2. 24.

अरुदत्-(KS.) *Ao. of* √रुद्, he has wept.

अरुषाः-shining. 5. 21.

अरुषी-shining. 5. 1; red. 12. 7.

अरेणु-free from dust. 6. 14.

अरेप्सा-with spotless. 12. 3.

अरोचत्-(VS.) he illumined. 7. 23.

अरोदीत्-(TS.) *imf. of* √रुद्, he wept. 10. 5.

अर्कम्-adorable. 5. 5; 12. 18.

अर्किणः-worshippers 5. 5.

अर्कैः-with hymns. 6. 23.

अर्चत-*Inj. from.* √अर्च्, (to worship), do you worship. 3. 9.

अर्चन्-worshipping. 10.33; 12. 24.

अर्चन्ति-they worship. 5. 5.

अर्जुनम्-white 2. 21.

अर्णः-ocean 11 27.

अर्णवान्-having water. 10. 9.

अर्णांसि-channels. 6. 20.

अर्थज्ञः-one who knows the meaning. 1. 18.

अर्थम्-(KS.) duty. 8. 19; meaning 1. 18.

अर्धे-in half. 12. 7.

अर्पितम्-inserted. 4. 27.

अर्पिताः-inserted. 4. 27.

अर्भके-young. 4. 15.

अर्भकेभ्यः-to the small. 3. 20

अर्यः-enemies. 4. 19; lord. 5. 9

अर्यमा-god. 6. 31; 9. 3, 11. 23; 12. 36.

अर्यया-with quick steps D. 3. 20.

अर्वा-swift 10. 31.

अर्वाक्-before. 5. 12; 12. 43.

अलातृणः-easy to pierce. full of water. D. 6 2.

अवगत्य-having reached. 9. 14.

अव च-and down. 7. 23.

अवततधन्वा-(VS.)with bow outstretched. 5. 22.

अवतम्-well 5. 26; sunk low. 10. 13.

अवतरम्-lower and lower. 10. 42.

अवनिभ्यः-dat fingers. 3. 9.

अवन्तु-let them come. 11. 18.; let them protect. 12. 33, 45.

अव भाति-shines forth. 2. 7.

अवभृथः-(VS.) last sacrificial ablution. 5. 18.
अव भेत्-Ao. of √भिद्, he has split. 7. 23.
अवमस्याम्-on the lowest. 12. 31
अवयुनम्-unintelligible. 5. 15.
अवरः-lower. 7. 30, 31.
अव रुधत्-inj. fr. √रुध्, with अव, will (it) hold? 5. 12.
अवरे-lowest. 11. 18.
अवर्तत-he covered. 2. 17.
अवर्धत-he increased. 2. 17.
अवर्धयन्-they increased. 10. 47.
अव साय-gdr. √सो with prep. अव, having released. 1. 17.
अवसाय-from √अव् to go, for the wanderer. 1. 17.
अवसि-thou protectest. 12. 17.
अवसृष्टा-hurled down. 10. 7.
अवसे-for protection. 2. 24; 10. 33.
अवस्युः-desirous of protection. 2. 25.
अव स्रवेत्-may he sink low. 10. 42.
अव हन्-inj. of √हन् (to strike), thou didst strike down. 10. 9
अवातिरत्-imf. fr. √तॄ (to cross) with अव, he dispelled. 2. 21.
अवारयेथाम्-you two covered. 6. 36.
अविचेतनानि-unknown. 11. 28
अविज्ञातम्-unknown. 1. 18.
अवितथेन-with truth 2. 4.
अविता-protector. 10. 24.
अविदत्-Ao. of √विद् (to find), he has found. 5. 3.
अविदाम-Ao. of √विद् (VI. cl.), we have found. 6. 28.
अविन्दत्-imf. of √विद् (to find), he found. 5. 1; 7. 19.
अविशेषेण-without any distinction. 3. 4.
अवीराम्-without a hero. 6. 31.
अवृकाः-innocuous. 11. 18.
अवृणोत्-(TS.) he covered. 2. 17
अव्रन्दत-became soft. 5. 16.
अशकत्-he was able. 1. 8.
अशत्रुः-without an enemy. 1. 15.
अशामिष्ठाः-Ao. A. of √शम् (to labour), thou hast laboured. 4. 25.
अशिरम्-milk. 6. 32
अश्नः-lightning; pervading. 4. 26.
अश्नाति-one partakes. 11. 4.
अश्नापिनद्धम्-bound by cloud. 10. 12.
अश्नोति-it approaches, or pervades. 4. 25, 26.
अश्मचक्रम्-having wheels of stones. 5. 26.
अश्मन्-stone. 4. 19.
अश्मनः-from the stone. 6. 1.
अश्मनोः-in two stones. 8. 2.
अश्मन्मयीभिः-inst. pl stone-made. 4. 19.
अश्मास्यम्-pervading and flowing. 10. 13.
अश्याम-may we get. 5. 15.

अश्रवम्-I have heard. 6. 9; 11. 38.
अश्वः-horse. 4. 27; 9. 2.
अश्वपर्णैः-having horses as their wings. 11. 14.
अश्वम्-horse. 1. 20; 4. 13; 7. 20; 14. 15, 32.
अश्वयुः-rich in horses. 6. 31.
अश्वाः-steeds. 4. 13; 10. 3.
अश्वाजनिः-lashing rod. 9. 20.
अश्वान्-horses 1. 17; 5. 26; 9. 20.
अश्विनम्-drawn by horse. 7. 7.
अश्विना-O Asvins. 3. 15; 4. 17; 5. 21; 6. 6, 26, 12. 2, 5.
अश्विनी-wife of the Asvins. 12. 46.
अश्विनौ-O Asvins. 6. 36.
अश्विनौ-two Asvins. 12. 4, 5, 10.
अश्विभ्याम्-for the Asvins. 11. 45.
अश्वे-two mares. 9. 39.
अश्वैः-with steeds. 4. 18.
अषाळ्हाय-*dat.* irresistible. 10. 6
अष्टापदी-eight-footed. 11. 40.
असक्राम्-not ceasing to flow 6. 29.
असंख्याताः-innumerable. 1. 15.
असत्-*Sb.* will be. 5 19.
असन्-*Sb.* fr. √अस् (to be), 4. 19.
असनाम्-dart. 11. 8.
असमाः-unequal. 1. 9.
असश्चन्ती-attached 5. 2.
असस्तन-you slept. 11. 16.
असामि-incomplete. 6. 23.
असि-thou art. 4. 8; 5. 1, 5, 14, 27; 6. 7, 12, 28; 8. 5. 8; 9. 12; 11. 32; 12. 17. (SB.) 3. 4.
असिक्न्या-with Asikni. 9. 26.
असितौ-two black. 12. 2.
असिन्वती-eating insatiably. 6. 4.
असुनीते-O leader of breath. 10. 40.
असुम्-vital breath. 11. 18.
असुरः-demon. 6. 18.
असुरत्वम्-divinity. 10. 34.
असुरत्वम्-(TB.) evil spiritedness. 3. 8.
असुराः-(MS.) evil spirits. 3, 20.
असुराणाम्-(TB) of evil spirits. 3. 8.
असुरान्-demons. 3. 8.
असूयकाय-for one who is scornful. 2. 4.
असूर्ते-breath-stirred. 6. 15.
असृजत्-created. 1. 7; 2. 11; (DB.) emitted. 7 13.
असृजत-(TB.) created. 3. 8.
असोः-(TB.) from evil 3. 8.
असौ-that. 9. 30; (TS.) 7. 23, 24.
अस्कम्भने-in ether. 10. 32.
अस्कृधोयु-long-life. 6. 3. abundant. 6. 3.
अस्तम्-evening, dwelling place. 10. 21.
अस्तमेषि-thou settest. 12. 28.
अस्ता-threw. 5. 4.; thrown. 6. 12.
अस्ति-it is. 1. 6; 3. 2; 4. 4, 26; 6. 14; 12. 5.
अस्तु-let it be. 8. 22; 10. 27, 43; 12. 17.
अस्तुः-of the discharger 10. 21.

11. 8.
अस्तोभत्-(DB.) it praised. 7. 12.
अस्थाता-rider. 9. 12.
अस्नोः-from mouth 5. 21.
अस्मत्-from us. 4. 2; 5. 8; 10. 42; 11. 15; 12. 5, 44.
अस्मत्सखा-our friend. 9. 12.
अस्मभ्यम्-for us. 6. 16, 22; 9. 19; 12. 6.
अस्मयुः-our friend. 6. 21.
अस्मा-*dat.* for him. 2. 12; 6. 20, 36.
अस्माकम् our. 10. 27.
अस्मान्-us. 2. 26; 4. 3; 11. 29.
अस्मासु-on us. 10. 16, 40.
अस्मि-I am. 5. 8, 7. 3.
अस्मिन्-in this. 4. 18; 10. 33, 47; 11. 33.
अस्मे-we, us, with us. for us, from us, our. on us. 5. 5; 6. 7; 11. 25; 12. 42.
अस्मै-for him. 4. 11; 5. 19; 6. 19.
अस्य-his. 2. 8; 4. 6, 26; 5. 9, 21; 6. 8, 20; 8. 21; 9. 14; 10. 29, 34, 45; 12. 4, 19, 38, 43.
अस्य-*gd.* of √अस् (to throw), having thrown. 6. 3.
अस्यन्दनम्-non-flow. 6. 5
अस्याः-her. 2. 20; 4. 25; 8. 9, 18; 9. 19, 11. 28, 38, 48.
अस्वप्नजौ-(VS.) two sleepless. 12. 37.
अहः-day. 2. 21; 6. 35.
अहनी-day and night. 3 22; 12 17.
अहभिः-with days. 7. 23.
अहं-I. 2. 4; 6. 6, 24; 9. 28; 10. 33; 11. 12, 31, 33, 38, 39.
अहर्दृशः-who behold the day. 6. 26.
अहस्तम्-handless. 6. 1.
अहा-days. 12. 23.
अहानि-days. 4. 7.
अहिः-cloud. 6. 17, serpent. 9. 15; 12. 33; a deity. 10. 45.
अहिगोपाः-whose protector is Ahi. 2. 17.
अहिम्-Ahi. 10. 44; 12. 44.
अहेळमानः-gracious. 4. 25.
अहोरात्रा-(CB) day and night. 4. 27.
अह्नः-during day. 3. 21.
अह्नाम्-of days. 8. 9; 11. 6.
अह्यः-belonging to Ahi e. g. waters. 4. 25. or *Ao. from* √हि, thou hast impelled.
अह्रयाणः-whose car does not bring shame. 5. 15.

आ-preposition. 5. 5; 10. 15.
आ अजेत्-may he drive away. 10. 42.
आ अप्रायि-(RVKH.) has been well filled. 9. 29.
आ अभरत्-he brought. 7. 26.
आ ऋञ्जसे-thou directest 6. 21.
आ एतु-let him come 3. 3; 8. 13.
आ कीवत -from every side. 6. 3
आ कृणुते-makes. 3. 15.

आकृतिः–form. 11. 5. maker. D.
आक्षिषुः–*Ao.* *of* √अक्ष् (to reach), they have reached. 4. 13.
आखण्डलः–shatterer 3. 10.
आ गच्छ–will come. 4 20.
आ गत–come 12. 40
आ गधिता–mix on all sides. 5. 15.
आगन्–*Ao* *of* √गम् (to go) with आ, has come. 5. 2.
आ गन्तन-*imv.* of √गम्, come. 11. 15.
आ गहि–come. 3. 20; 5. 22. 10. 36, 37.
आ गात्–has come. 2. 19, 20; 4. 16.
आग्नेयाः–belonging to Agni. 8. 22.
आघृणे–for the glowing one. 5. 9.
आंगूषेण–with hymn of praise. 5. 11.
आ चक्षते–(ŚB.) they say. 9. 20.
आ चक्ष्व–call upon. 1. 17.
आ चर–(VS.) walk about. 5. 22.
आचरन्ती–approaching. 9. 40, 11. 44.
आ चष्टे–he observes 6. 7
आ जगाम–came. 1. 17.
आ जग्मुः–(VS.) they came 12. 42.
आ जङ्घन्ति-they strike 9. 20.
आजासः–goats. 6. 4.
आजिम्–goat. 9. 17.
आजुह्वानः–being invoked. 8. 8.
आजेः–of battle. 9. 23.
आ ततान–he spread. out 10. 31.
आ तस्थौ–she stood. 11. 50.
आतृणत्ति he pierces. 2. 4.
आत्मा–soul. 3. 15; 8. 22; 12. 16, 37, (ŚB.) 3 4.
आत्मानम्–(SV.) self. 5. 6.
आदघ्नासः–reaching mouth. 1. 9.
आददन्त–*imf.* of √दा with आ, they received. 5. 14.
आ दर्षते–he crushes. 11. 21.
आदाय–having seized 11. 2.
आदितेयम्–son of Aditi. 2 13; 7. 29
आदित्य–O Āditya. 2. 13.
आदित्यः–Āditya. 1. 7; 7. 23; (TS.) 7. 24.
आदित्या–Ādityas. 2. 13.
आदित्यासः–O Ādityas. 6. 27.
आदित्येभ्यः–to the Ādityas. 12. 36.
आदुरे–O destroyer. 6. 31.
आद्रियन्ते–they respect 2. 4
आधवम्–agitator 6. 29.
आधात्–bestowed. 4. 21.
आ धारयत् he held 6. 34.
आधीतम्–expected. 1 6.
आध्यः–oppressing cares 4. 6.
आध्रः–poor. 12. 14.
आनट्–*Ao.* *of* √नश् (to attain), he has attained. 6 8.
आनशुः–they attained. 11. 16.
आ निधातोः–up to the deposit. 3. 16.
आनुषक्–continuously. 6. 14
आपः–waters. 2. 16, 17; 6. 22; 9. 27; 12. 30.
आ पनीफणत्–*int* *sb* √फण्, he sp-

rings. 2. 28.
आ पप्तत–*imv.* of √पत्, fly towards. 11. 14
आपान्तमन्युः–with infused energy. 5 12.
आप्यम्-to be obtained. 11. 21.
आप्यानाम्-of the obtainables. 11. 21.
आप्यम्–alliance. 6. 14.
आप्याययन्ति-(VS.) they make him grow. 5. 11.
आ प्यायसे-thou thrivest. 11. 5.
आप्राः–it has filled. 12 16.
आप्रीणाति-(AB.) he pleases. 8. 4.
आप्रीभिः-(AB.) with Āprī hymns. 8. 4.
आ भर-bring. 4. 5; 6. 32; 12. 6.
आ भाति–he illumines. 7. 23
आभिः–with these. 1 8.
आमत्रेभिः–with vessels. 5. 1.
आमिनाने-measuring. 2. 20
आयजन्त-(AB.) they sacrificed. 12. 41.
आयजी–worthy of being worshipped 9. 36.
आयन्–moving 11. 6.
आ यात–come. 11. 14.
आ याहि-come. 6. 14; 7. 6; 8. 8; 10. 2.
आयुः–life. 5 9; 8. 22; 10. 40; 11. 6, 30, 36; 12. 39.
आयुः–Āyu. wind moving (*ayana*) 9 3.
आयुधा–weapons. 10. 30.
आयुधानि-weapons. 12. 7.
आयूंषि-lives.4. 7; 10. 35; 11. 30.
आयूय-having united. 8. 3.
आयोः–from the age. 6. 21. of the mortal. 10. 41; 11. 49.
आरभम्-beginning. 12. 32.
आ ररम्भ–grasped 3. 21.
आरात्–at distance. 6. 7.
आरितः–addressed in all the hymns. D. 5. 15.
आरुजन्तः–demolishing. 10. 30.
आरुपितम्-placed. 6. 17.
आरुहम्-to ascend. 5. 25.
आरैक्–*Ao. A.* of √रिच् (to leave), has left. 2. 19, 20; 3. 6.
आ रोह–ascend. 12. 8.
आ रोहथः–climb. 3. 5.
आर्जीकीये–O Ārjīkīyā. 9. 26.
आर्त्नी–two ends of bow. 9. 40.
आर्याय–for Ārya. 6. 26.
आर्ष्टिषेणः–son of Ṛṣṭiṣeṇa. 2. 11.
आलभन्त-(AB.) they seized. 12. 41.
आ वक्षति–*Sb.* of √वह् (to carry), he will bring. 7. 16.
आ वद-invoke. 9. 7.
आवधीत्–*Ao.* of √वध्, he has smitten. 5. 23.
आ वर्तते-(RVKH.) it draws round. 9. 29.
आ ववृत्रन्–*ppf. of* √वृत. they turned round. 7 24.
आ वह–bring. 8. 5.

आ वातु-let it blow towards. 10. 35.
आविः कृणुते-he manifests. 5. 19
आविरकृत-has manifested 4. 16
आ विवासति-he serves. 11. 23.
आ विवेश-entered 2. 8; 3. 12, 10. 46.
आ विशन्-entering, 10. 17
आ विशन्तु-let them enter. 6. 24.
आविष्कुर्यात्-one should expose. 3. 5.
आविष्ट्यः-spreader of light 8. 15.
आ वृणीमहे-(TS.) we choose. 4. 21.
आशत-have eaten. 7. 7.
आ शयत्-*inf.* of √शी (to lie), lay. 2. 16.
आशये-it attacks (lit. lies). 6 12, 11. 48.
आशवः-quick. 9. 9
आशाभ्यः-from quarters 6 1
आशिरम्-mixture of milk and soma. 6. 8, 32.
आ शिशीहि-give. 5. 23.
आशीः-benediction. 6. 8
आशुम्-quickly 10. 28
आशुशुक्षणिः-burning quickly with the flames, or obtaining quickly with the flames, or kindling again and again. 6. 1.
आ शृणवाम-*Sb* of √श्रु, we hear. 2. 27.
आ शृणोतु-let him hear. 11. 46.
आ शेकुः-they were competent. 7. 30.

आश्रुत्कर्ण-O having ears which hear attentively. 7. 6.
आसते-(AV.) they sit. 12. 38.
आसदे-to sit. 7. 20.
आसन्-they were. 12. 41.
आसनि-in the mouth. 2. 28.
आसभिः-with mouths. 7. 7.
आसस्राणासः-running rapidly. 10. 3
आसाम्-of these. 6 7.
आ सिञ्च-pour down. 4. 8, 19.
आसीत्-was. 2. 17; 6. 35; 7. 3; 10. 23; 11. 25; 12. 10; (AB.) 12. 41
आ सीदन्तु-let them sit. 9 37.
आसीनः-seated. 6. 6.
आसु-among them 8. 15; 11. 38.
आ सृजत-made 1. 10
आस्ते-sits. 1. 8.
आह-he says. 12 14.
आहनः-wanton 5 2.
आहनसः-foaming 4 15
आहारम्-food. 5. 4
आहार्षीः-thou hast brought. 5. 4.
आहुः-they say 1. 8, 20; 4. 27; 7 18; 10. 26.
आहुतः-(VS.) sacrificed. 7. 24.
आहुतम्-sacrificed 7. 25; 11 32.

इच्छ-wish. 11. 34.
इच्छति-he desires. 9. 2.
इच्छन्ती-desiring. 11. 25, 45.
इच्छमानः-desirous. 9. 10.

इच्छस्व–desire. 4. 20.
इतः–from this world. 1. 11; 7. 9, 22; (TS.) 7. 24.
इतरः–different. 11. 7.
इत्था–here. 4. 25; 6. 3; 11. 8, 37.
इत्वरम्–going. 5. 3.
इदम्–this. 1. 17; 2. 19; 3. 10; 7. 3, 20, 22, 30; 8. 13, 22; 10. 46; 11. 16, 25, 39; 12. 2, 11, 19, 24, 26, 42.
इद्धम्–kindled. 10. 21.
इनः–lord. 3. 12.
इनतमम्–most supreme lord. 11. 21.
इन्दवः–Soma juices. 6. 24.
इन्दवे–to Indu. 10. 42.
इन्दो–O Soma 6. 6; 9. 2.
इन्द्र–O Indra. 1 15; 4. 4; 5. 4, 22; 6. 1, 2. 3, 15, 16, 21, 22, 31; 7. 2, 6; 10. 9. (UQ.) 4. 19; 5. 15.
इन्द्रः–Indra. 1. 15; 2. 26; 4 8; 5, 6, 11, 17, 19; 6. 1, 19, 22, 26, 29, 30, 34; 7. 2; 9. 3; 10. 10, 19; 11. 38, 39; 12. 9, 28.
इन्द्र इव–like Indra. 1. 4.
इन्द्रत्वम्–characteristic of Indra. 10. 8.
इन्द्रम्–to Indra. 1. 4, 17; 4. 3, 15; 5. 3, 12; 7. 2, 18; 10. 3.
इन्द्रवन्तः–having Indra. 5. 11; 11. 15.
इन्द्रशत्रुः–whose enemy is Indra. 2. 16; 6. 4.
इन्द्रस्य–of Indra. 6 8, 18; 7. 2, 3; 10. 8; 11. 9, 37.
इन्द्राग्नी–Indra and Agni. 5. 22; 6. 9; 12. 31
इन्द्राणि–O wife of Indra. 11. 39.
इन्द्राणी–wife of Indra. 12. 46.
इन्द्राणीम्–*acc.* wife of Indra. 9. 34; 11. 38.
इन्द्रात्–from Indra. 7. 2.
इन्द्राय–for Indra. 4 16; 5 11; 6 6, 8; 7. 2; 9. 2, 9; 11. 3.
इन्द्राविष्णू–O Indra and Visṇu. 11. 8.
इन्द्रासोमा–O Indra and Soma. 6. 11.
इन्द्रे–in Indra. 7 2; 12. 34.
इन्द्रेण–with Indra 4. 12; 5. 2; 7. 2; 9. 13; 10. 21.
इन्धानः–kindling 4. 24.
इभेन–with well--provided army, with elephant. 6. 12.
इमथा–like these. 3. 16.
इमम्–this. 4 5; 9. 24. 26. 38; 10. 39.
इमा–these 4. 27; 6. 16; 10. 26, 31, 34.
इमाः–acc these. 10. 6; 12. 36.
इमानि–these. 6. 15. (UQ.) 3. 20.
इमाम्–this. 1. 4; 6. 13; 9. 41; 10. 23
इमे–these. 5. 18; 6. 1; 8. 14; 9. 40; 10. 2.
इयम्–this. 2. 24; 9. 18; 11. 15, 45.
इयर्ति–it impells. 9. 4.
इयाते–3. *du.* Ā. of √इ (to go), they go. 5. 28.

इरिणे–on the board. 9. 8.
इलीबिशस्य–*gen.* lying in the bowels of earth. 6. 19.
इळा–speech. 8. 13; 11. 49.
इषम्–food 6. 26, 29; 9. 43; 11. 29.
इषवः–arrows. 9. 19
इषवान्–rich in food. 10. 42.
इषा–with water. 10. 26; 11. 14.
इषितः–impelled. 8. 8. 14.
इषिरेण–quick, vigorous, or enlightened. 4. 7.
इषुधिः–quiver. 9. 14.
इष्टानि–desired objects. 10. 26
इष्मिणः–enlightened. 4. 16.
इष्यन्–desiring. 6. 20.
इह–here 1. 4; 4. 14; 7 16; 8 13, 14, 18; 9. 21, 34, 37; 10. 21. 27, 28; 12. 3. 4. 17.

ईक्षे–thou rulest. 6. 6.
ईड्यः–to be worshipped 7. 16, 8. 8.
ईदृशे–for such. 10. 15
ईम्–this. 2 8.
ईयसे–thou art employed. 6. 17; 8. 3.
ईयुः–*pf. of* √इ, they followed. 11 18; 12. 37.
ईमें–here. 5. 25.
ईर्मान्तासः–having well formed haunches. 4. 13.
ईळते–they adore. 8. 2; 10. 19.
ईळे–I solicit. 7. 15.

ईशानः–lord. 6. 20.
ईशानम्–lord. 6. 24.
ईशे–he rules. 7. 2.
ईषते- *pr. of* √ईष् to move, he moves. 4. 2; 10. 11.

उक्था–hymns. 12. 34.
उक्थैः–with hymns. 10. 44.
उक्थ्यम्–praiseworthy. 11. 31.
उक्षणः–bulls. 12. 9.
उग्रः–fierce. 5. 24
उग्रम्–fierce. 12. 14.
उच्चा–on high. 3. 20; 9. 36.
उच्यते–it is called. 12. 26.
उज्जिहीते–he goes up. 5. 21.
उत–even. 1. 6, 8, 19, 20; 2. 6, 28.
उत्तरः–supreme. 11. 38, 39; 12. 9, 28.
उत्तरतः–(RVKH) from north. 9. 5.
उत्तरस्मात्–from the higher. 2. 11.
उत्तरा–(AB.) later. 11. 29, 31.
उत्तरे–later. 6. 18.
उत्तानयोः–of the two wide-spread. 4. 21.
उत्पतन्ति–they fly up. 7. 24.
उत्सम्–spring, 10. 9, 13; cloud. Durga.
उत्साः–springs. 11. 15; clouds. D.
उत्सिनाति–he catches hold. 5. 19.
उद्–up. 7. 20; 11. 18.
उद् अश्रेत्–he has uplifted. 11. 10.
उदकम्–water. 7. 23; 11. 44.
उदकात्–from water. 10. 16.

उदगन्ताम्–they two have gone up. 1. 9.
उदगात्–it has gone up. 12. 16.
उदनि–in water. 10. 12.
उदन्यवे–for one who seeks water. 11. 15; for the *Cātaka* bird. D.
उदपतत्–it fell out. 7. 12.
उदायन्–came out. 2. 22.
उदारत्–it has arisen. 7. 17.
उदियर्ति–he utters forth. 5. 2.
उदीरताम्–let them rise up. 11. 18.
उदेति–(KB.) it rises. 7. 17.
उदेषि–thou risest. 12. 24.
उद्यन्–rising. 7. 27.
उद्येमिरे–they raised up. 5. 5.
उद्रिणम्-abounding in water. 10. 13.
उद्वहन्ति–they carry up. 12. 15.
उद्वृह–uproot. 6. 3.
उप–approach. 3. 20.
उप अदर्शि–has been seen up. 4. 16.
उप आयन्–approached. 7. 31.
उप एतु–let her approach. 11. 29.
उपकक्षासः–up to the armpit. 1. 9.
उप जिघ्नते–they deal blows on. 9. 20.
उप जिघ्रताम्-let them smell. 5. 12.
उपजिह्विका–emmet. 3. 20.
उप जीवति–it lives. 11. 41.
उप तस्थुः–they attended. 7. 26.
उप पृक्-attached to. 6. 17.
उप प्र वद–speak forth together. 9. 7.
उप प्रागात्–it has come forward. 6. 22.
उप प्रेत–approach. 7. 2.
उप बर्बृहि–make pillow. 4. 20.
उप भुवः–*Sb. of* √भू (to become) with उप, be near. 4. 25.
उपमन्त्रिणः–of the inciter. 9. 2.
उपयच्छेत्–he should marry. 3. 5.
उपयन्त–they approached. 9. 23.
उप याहि–approach. 4. 5; 5. 15.
उप रमध्वम्–*imv. of* √रम् with उप, rest. 2. 25.
उपरस्य–of the lower part of the sacrificial post. 3. 5.
उपराः–waters. 2. 22.
उपलप्रक्षिणी–stone-grinder. 6. 6.
उप वक्षि–carry up. 6. 7.
उप श्वासय–fill with roar. 9. 13.
उप सर्पत्–has approached 5. 3.
उपसि–in lap. 6. 6.
उप सिञ्चतम्–you both sprinkle. 9. 41.
उप सेदिम–we honour 12. 39.
उप सेदुः–they approached. 4. 3.
उप स्तुतौ–in invocation. 11. 12.
उप स्तुहि–praise. 6. 23.
उप स्तोषाम–*Sb. of* √स्तु, we will praise. 8. 7.
उपस्थम्–lap. 9. 37.
उपस्थात्–from the lap. 9. 39.
उपस्थे–in the lap. 4. 19; 7. 26; 8. 15, 18; 9. 40.
उप ह्वये–I invoke. 9. 34; 11. 43.

उपाके–brought near each other. 8. 11.
उपाव सृज–bestow. 8. 17.
उपोदये–at the rising up. 10. 5.
उभयस्य–of both. 6. 6, 22.
उभया–with both. 4. 4.
उभयानि–both. 8. 7.
उभा–both. 6. 33.
उभे–both. 8. 15.
उराणः–making wide. 6. 17.
उरामथिः–sheep- killer. 5. 21.
उरु–wide. 6. 26, 27. (ŚB.) 9. 20. (UQ.) 1. 15.
उरुकरम्–(ŚB.) spreader. 9. 20.
उरुगायस्य–of wide-paced. 2. 7.
उरुज्रयः–very swift. 12. 43,
उरुष्यति–he avoids. 11. 8.
उरुष्यथः–you two turn aside. 11.8.
उरौ–in the wide. 12. 43.
उर्वशी–a divine woman. 11. 36, 49.
उर्वश्याः–of Urvaśī. 5. 14.
उर्विया–widely. 8. 10.
उर्वीः–broad. 2. 26.
उलूखलक–O mortar. 9. 21.
उलूखलम्–(ŚB.) mortar. 9. 20.
उल्वम्–cover. 6 35.
उशतः–desiring. 6. 13.
उशती–desirous. 1. 19; 3. 5; 9. 39.
उशतीः–desiring. 12. 45.
उशन्तः–desiring. 3. 21; 5. 18.
उश्मसि–we desire. 2. 7.
उषः–O Uṣā. 12. 6.
उषसः–gen. s. of dawn. 4. 25; 5. 28; 7. 31; 12. 13; nom. pl. celestial deities. 12. 7.
उषसाम्–of dawns. 11. 6.
उषसे–for dawn. 2. 19.
उषाः–dawn. 3. 5; a goddess. 11. 47.
उषासानक्ता–dawn and night. 8. 11.
उस्रः–bull. 6. 15.
उस्राः–rays. 5. 4.
उस्रियायाः–of cow. 4. 19.

ऊतये–for protection. 5. 3; 6. 17.
ऊती–with protection. 12. 21.
ऊधः–udder. 6. 22.
ऊधनि–during night. 6. 19.
ऊर्जम्-strength. 6. 36; 9. 43; food. 11. 28, 29. (MS.) 9. 43.
ऊर्जयमाने–(MS.) causing strength. 9. 43.
ऊर्जव्यस्य–of the food 11. 49.
ऊर्जस्वन्तः–juicy. 8. 22.
ऊर्जस्वन्तम्–acc. juicy. 8. 22.
ऊर्जादः–partaker of food. 3 8
ऊर्जाम्–strength. 6. 21.
ऊर्जाहुती–(MS) worshipped with food oblations. 9. 43.
ऊर्जे–for strength 9. 27.
ऊर्दरम्–granary. 3. 20.
ऊर्ध्वः–uplifted. 8. 15, 18
ऊर्ध्वबुध्नः–(AV.) with bottom turned upwards. 12. 38.
ऊर्ध्वा–(AV.) uplifted. 6. 12.
ऊर्ध्वाम्-high. 6. 6.
ऊर्मयः–waves. 10. 24.

ऊर्मिः–wave. 5. 23; 7. 17.
ऊर्मिभिः–with waves. 2. 24.
ऊर्मिम्–acc. flood 4. 8; wave. 10. 16.
ऊर्वः–submarine fire. 6. 7.
ऊषतुः–*pf. of* √वस् (to dwell). they two did dwell. 3. 15.
ऊहे–*pf. of* √ऊह् (to consider), he considered. 6. 35; 12. 3.

ऋक्–A stanza of the Ṛgveda. 1. 16.
ऋक्षाः–stars. 3. 20
ऋग्मियम्–worthy of honour. 7. 26.
ऋचाम्–of the stanzas. 1. 8
ऋचीषमः–equal to a stanza. 6. 23.
ऋच्छन्ती–going. 1. 9.
ऋजीषम्–the residue 5 12.
ऋजीषिन् O wielder of thunderbolt. 6. 7.
ऋजीषी–armed with thunderbolt. 5. 12.
ऋजुनीती–with straight-forward policy. 6. 21
ऋजूयताम्–of the straight-forward. 12. 39.
ऋज्यन्तः–moving straight. 10 3.
ऋज्रा–with straight-forward. 5. 15.
ऋज्राश्वम्–name of a sage. 5. 21.
ऋञ्जन्–directing. 3. 4
ऋतज्ञाः-knowing the sacred rites 11. 18.
ऋतम्–sacrifice. 4 19.
ऋतवः–seasons. 8. 22.
ऋतस्य–of the sacrifice. 3. 4; 6. 22; of law. 8 6. 19; of the placed. 8. 21; of water. 7. 24; 10. 16, 41. (D.)
ऋतावरीः–great floods. 2. 25.
ऋतावृधः–fostering truth. 12. 33.
ऋतावृधा–upholders of law. 5. 22.
ऋतुः–proper season. 12 46.
ऋतुथा–seasonly. 8. 17; 12. 27.
ऋतुभिः–with seasons. 8. 3.
ऋतून्–acc. seasons. 7. 19.
ऋते–without. 7. 2: 11. 39.
ऋत्विजम्–priest 7. 15.
ऋदुदरेण–with soma. 6. 4.
ऋदूपे–knocking down. 6. 33.
ऋदूवृधा–increasing sweetness. 6. 33.
ऋधक्–alone; prosperous 4. 25.
ऋन्धन्–directing. 3 6; 8 6
ऋबीसे–on earth. 6. 36.
ऋभवः–the Ṛbhus. 11. 16.
ऋभुक्षाः–wide dweller, or the king of Ṛbhus. 9. 3.
ऋभ्वम्–great. 11. 21.
ऋषयः–seers. 2. 11; 4. 3; 11. 11, 17, 19, 23; 12. 37, 38. (AV.) 12. 38.
ऋषिः–seer. 2. 11.
ऋषिकृत्–maker of a seer. 6. 20.
ऋषित्वम्–characteristic of a seer. 2. 11.
ऋषिभिः–by seers. 7 16.

ऋषीणाम्-(AV.) of seers. 8. 2.
ऋष्टिः-spear. 6. 15
ऋष्टिमद्भिः-furnished with spears; having the power of doing injury; destrovers of famine. D. 11. 14.
ऋष्वा-noble. 7. 6.

एकः-alone. 1. 15; 2. 3; 3. 10.
एकः-one. 3. 10; 4. 27; 10. 23, 46; 12. 27, 40.
एकचक्रम्-having one wheel. 4. 27.
एकपदी-one-footed. 11. 40.
एकपात्-one-footed. 12. 30, 33.
एकम्-one. 3. 10; 4. 27; 7. 18; 10. 26, 34; 12. 29.
एकया-one. 5. 11.
एकस्य-of one. 12. 27.
एकाम्-one. 6. 27.
एके-some. 1. 11.
एजति-swells. 3 15.
एतत्-this. 4. 11; 5. 8; 7. 23; 11. 48 (SB.) 9. 20.
एतम्-acc. this. 7. 31.
एताः-these. 5. 25; 12. 7.
एतानि-these. 10. 43.
एताम्-this. 7. 27; 11. 43.
एति-he goes. 3. 3, 5, 20; 11. 6 (UQ.) 1. 18.
एतु-let him go. 3. 3.
एते-these. 1. 9; 7. 2; 9. 9.
एतेभ्यः-to these. 7. 9.
एधमानद्विट्-foe of the haughty. 6. 22.
एधि-be. 10. 17.
एनम्-him. 1. 10, 15, 20; 4. 24, 25; 7. 29; 8. 2; 9. 23.
एना-with this. 3. 21; 5. 11.
एनान्-them. 8 8. (UQ.) 2. 11.
एनाम्-her. 1. 19; 11. 43.
एमि- I go. 12. 7.
एमुषम्-stealing. 5. 4.
एयुषीणाम्-of them that are coming. 4. 16.
एरिरे-they established. 4. 23.
एवैः-with your journeys. 2 25; with desires. 12. 21.
एषः-this. 1. 20; 6. 28; 8. 2; 12. 28. (KB.) 7. 17.
एषाम्-of these 2. 22; 4 10; 5. 28; 8. 7; 9. 20; 11. 20, 12. 7, 27, 32.
एहि-come. 10. 18, 12 28.

ओकः-abode. 3. 3.
ओजः-strength. 6. 23.
ओजसः-from vitality. 8. 2
ओजसा-with their might. 5. 5; 6. 8; 9. 25; 10. 13.
ओदनम्-cloud. 6. 34.
ओमना-with protection. 6. 4.
ओमासः-protectors. 12. 40.
ओषधिम्-herb. 11. 4.
ओषधीः-herbs. 6. 8; 7. 28; 9. 28.
ओषधीनाम्-of herbs. 8. 22.
ओषधीभ्यः-from herbs. 6. 1.

ओषधे- O herb! 1. 15.

औशिजः-son of Uśij. 6. 10.

कः- who. 1. 6; 3. 15, 22; 4. 2; 6. 24; 7. 30.
कक्षीवन्तम्-Kakṣīvat, name of a seer. 6. 10.
कक्षे-in the flank. 2. 28.
कक्ष्या-with breast. 6. 28.
कण्वाः-O Kaṇvas. 7. 2.
कण्वाय-for Kaṇva. 6. 6.
कतमच्चन-ever. 2. 4
कतरः-which. 7. 30.
कतरा-which. 3 22.
कत्पयम्-having nice water. 6. 3.
कथम्-how. 11. 25.
कथा-how. 3. 22; 9. 30.
कदा-when. 5. 17; 12. 1.
कद्ध-where. 6. 27.
कनिक्रदत्-crying violently. 9. 4.
कनीनके-two maidens. 4. 15.
कनीनाम्-of maidens. 10 21.
कन्या-girl. 2. 27.
कपना-worm. 6. 4.
कपिञ्जलः-bird. 9. 5.
कवन्धम्-cloud. 10. 4.
कम्-food. 6. 35.
करत्-*Sb.* may he make. 6. 1.
करतः-*Sb. of* √कृ (to make), make. 3. 35.
करन्ति-they do. 3. 10.
करूलती-having gaps in teeth. 6. 31.
कर्णम्-ear. 9. 18.
कर्णवन्तः-having ears. 1 9.
कर्णा-ears. 10. 41.
कर्णौ-two ears. 2. 4
कर्ता-doer. 3 6
कर्तोः-of action. 4. 11.
कर्म-(AB.) action. 1. 16.
कर्मणा-with action. 2. 4.
कर्मणि-in action. 5. 15.
कर्हिचित्-at any time. 1. 18.
कलशान्-jars. 11. 12
कल्याणीः-beautiful. 7. 6.
कल्याण्यः-beautiful. 7. 17.
कल्पयावहै-*Sb. of* √क्लृप्, we two will regulate. 12. 28.
कवयः-wise. 3. 22; 6. 27.
कवासखः-friend of selfish men. 6. 19.
कविः-bard. 5. 2, 8. 5; 12. 13.
कवितमस्य-of most wise. 6. 13.
कविशस्ताः-uttered by wise men. 12. 33.
कश्चन-whosoever. 11. 4.
कस्मै-for the god Ka. 10 23. =*kāya.* Durg.
का-what. 11. 25.
काकुदम्-palate. 5. 27.
काचित्-any. 9. 4.
काचित्करम्-doing every thing. 12. 9.
काणुका-beloved 5. 11.
काणे-one-eyed. 6. 30.
कामः-love. 5. 2; 6. 7.

कामयते-he likes 9. 16.
कामाः-desires. 7. 2.
कामेन-with desire. 12 18.
काम्यानि-desired things. 11 36
कायमानः-delighting. 4. 14.
कारुः-bard. 6. 6; 8. 12
कारो-O singer. 2. 27.
काशिः-fist. 6. 1; 7. 6
काष्ठाः-waters. 7. 23
काष्ठानाम्-of waters. 2. 16.
काष्ठायाः-of battle 9. 24.
किः-maker. 6. 35.
किंचन-any. 7. 2.
किंचित्-anything. 2. 3
किम्-what. 2. 14; 3. 10, 5. 8; 6 32; 11. 25.
किमीदिने-to the malignant. 6. 11.
कियेधाः-holder of much, or the attackers. 6. 20.
कीकटेषु-among the barbarians. 6. 32.
कुचरः-wandering at will. 1. 20.
कुटस्य-of deed. 5. 24
कुणारुम्-thundering. 6. 1.
कुत्साय-for a peasant. 4. 25
कुरु-(SB.) make 9. 20.
कुरुङ्गस्य-of Kuruṅga. 6. 22.
कुर्वन्-doing. 2. 4.
कुलिशेन-with thunderbolt. 6. 17.
कुवित्-particle. 4. 15.
कुशिकस्य-of Kuśika. 2 25.
कुशिकाः-O Kuśikas. 7. 2.
कुह-where. 3. 15
कुहूः-(AB.) day of the second quarter, when the moon is invisible. 11. 31.
कुहूम्-(AV.) wife of a god; the day when the moon is invisible. 11. 33.
कृणवन्-they made. 4. 25.
कृणवाव-let us make. 4. 16.
कृणुध्वम्-make. 5. 26; 12. 43.
कृणुष्व-make. 6. 12; 11. 34; 12. 8.
कृणुहि-make. 5. 15; 6. 10; 8. 6.
कृणोति-it makes. 9. 17; 12. 11.
कृण्वन्-*Sb. III pl.* they will do. 4. 20; 6. 27.
कृण्वन्ति-they do. 6. 32.
कृतः-made. 6. 18; 12. 18.
कृतम्-activity. 5. 22.
कृत्तिः-fame or good. 5. 22.
कृत्तिम्-(VS.) garment. 5. 22.
कृत्तिवासाः-(VS.) wearing a skin garment. 3 21; 5. 22
कृत्वी-having made. 12. 10.
कृदरम्-granary 3. 20.
कृधि-(AV.) make. 11. 30.
कृन्तत्रात्-from the intermediate space. 2. 22.
कृन्तन्-(MS.) *inj of* √कृत् to cut, they cut. 3. 21.
कृपयन्-compassionate. 2. 12.
कृपा-with favour. 6. 8.
कृशानोः-of Kṛśānu. 11. 8.
कृष्टीः-tribes. 10. 22, 29, 31.
कृष्णाम्-black 2. 21; 7. 24.

कृषे–2nd. sing. pr. II. cl. from √कृ, thou doest. 5. 25.
कृष्णा–the black one. 2. 20.
केतवः–rays. 12. 15.
केतुः–banner. 11. 6.
केतुना–with banner. 11. 27.
केतुम्–acc. banner. 12. 7.
केपयः–stinking. 5. 25.
केवलाघः–guilty alone. 7. 3.
केवलादी–who eats alone. 7. 3.
केवलान्–only. 8. 22.
केवले–exclusive. 8. 22.
केशिनः–lights. 12. 27.
केशी–rays. 12. 26.
कौरयाणः–whose car is made. 5. 15.
क्रतुना–with strong action. 10. 10.
क्रतुम्–power. 2. 28.
क्रत्वा–having done. 6. 26.
क्रत्वे–(AV.) for judgment. 11. 30.
क्रव्यादे–to the eater of raw meat. 6. 11.
क्राणाः–doing. 4. 19.
क्रियमाणम्–being done. 1. 16.
क्रिविर्दती–with sharp teeth. 6. 30.
क्रीळन्तौ–playing. 1. 16.
क्व–where. 11. 28.
क्षत्राणि–gold. 3. 20.
क्षयः–dwelling. 8. 18.
क्षयन्तम्–dwelling. 5. 9.
क्षरति–it flows. 11. 41.
क्षिणाति–he injures. 6. 6.
क्षितयः–people. 4. 24.
क्षिपणिम्–speed. 2. 28.
क्षिप्ता–despatched. 6. 4.
क्षिप्रेषवे–of quick arrows. 10. 6.
क्षियन्तम्–dwelling. 10. 12.
क्षुद्रम्–a little thing. 10. 42.
क्षुम्पम्–mushroom. 5. 17.
क्षुरपविना–with the sword-edge. 5. 5.
क्षेत्रस्य–of abode. 10. 15, 16.
क्षोणस्य–of abode. 6. 6.
क्ष्मया–along with earth. 10. 7.

खले–in battle. 3. 10.
खानि–channels. 10. 9.
खिद्रम्–instrument of splitting. 11. 37.
खे–in space. 1. 9.

गङ्गे–O Ganges. 9. 26.
गच्छ–go. 6. 30.
गच्छताम्–imv. 3. du. Ā, let them go. 12. 4.
गच्छति–it goes. 11. 39.
गणश्रिभिः–with attendant groups. 8. 2.
गध्यम्–to be seized. 5. 15.
गनीगन्ति–*3rd sing. pr. ind. int.* of √गम्, he goes. 9. 18.
गन्धर्वः–receiver of the ray. 2. 6.
गभस्तिपूतः–(VS.) purified with rays. 5. 6.
गभस्त्योः–between two rays. 5. 4.
गभीरः–unfathomable. 11. 20.
गमध्यै–for going. 2. 7.

गम्भीरवेपसः–inscrutable. 11. 17.
गरुत्मान्–Garutman. 7. 18.
गर्तम्–chariot. 3. 5.
गर्तारुक्–one who climbs a post. 3. 5.
गर्तेष्ठाः–resting in a cemetery. 3. 5.
गर्भम्–life-germ. 3. 6; 4. 21; 6. 12.
गर्भाः–(TS.) children. 4. 21.
गल्दया–with the flow. 6. 24.
गल्दाः–extracted juices. 6. 24.
गवाम्–of cows. 9. 23, 24.
गवि–on the skin. 2. 5.
गवि–in the sun. 2. 6.
गव्यूः–rich in kine. 6. 31.
गाः–cattle. 6. 2; 9. 17.
गात–*inj.* of √गा (to go), has gone. 3. 4.
गातुम्–to go. 4. 21, 25.
गाथिनः–chanters. 7. 2.
गाम्–cow. 10. 15.
गायत–sing. 7. 2.
गायतः–*gen. sing.* while singing. 7. 12.
गायति–sings. 1. 8.
गायत्रम्–the Gāyatrī stanza. 1. 8.
गायत्रिणः–chanters. 5. 5.
गायत्रीम्–(DB.) name of a metre. 7. 12.
गायन्ति–they sing. 5. 5.
गावः–rays. 2. 7; 12. 7; cows. 2. 17; 6. 8, 32; 10. 21; 12. 7.
गावा–two cows. 9. 39.
गिरः–songs of praise. 1. 10; 5. 17; 10. 6; 12. 36.
गिरा–with praise. 6. 24; 10. 5.
गिरिभ्यः–from the mountains. 6. 34.
गिरिम्–mountain 6. 30.
गिरिष्ठाः–staying on a mountain. 1. 20.
गिरीणाम्–of mountains. 2. 24.
गिरेः–of mountain. 5. 16.
गिर्वणसे–for the god. 6. 14.
गुरुम्–teacher. 2. 4.
गुरोः- of the teacher. 2. 4.
गूढम्–hidden. 7. 3.
गूहते–he conceals. 5. 19.
गृणाना–praising. 11. 49.
गृणामि–I praise. 5. 9.
गृणिषे–thou praisest. 10. 44.
गृहपतिम्–lord of house. 5. 10.
गृहाण–seize. 9. 33.
गृहीतम्–seized. 1. 18; 8. 22.
गृहे–in house. 4. 25; 7. 6; 11. 16, 46.
गृहेगृहे–in every house. 9. 21.
गोः–of the ray. 2. 6; 4. 25; of speech. 6. 2; of cow. 6. 20.
गोधुक्–cow-milker. 11. 43.
गोपयत्यम्–protection. 5. 1.
गोपाः–guardian. 3. 12; 7. 9. (AV.) 12. 38.
गोपाय–protect. 2. 4.
गोपीथाय–for drinking milk. 10. 36
गोभिः–with milk. 2. 5; with cows. 5. 3; with cow-hides. 2. 5; 9. 12; with phlegm. 2. 5; 9. 19;

with hymns. 4. 19.
गोमति–rich in kine. 6. 17.
गोमान्–having kine. 5. 3.
गौः–bow string. 2. 6; cow. 2. 9; atmospheric goddess. 11. 42.
गौरीः–a divine woman. 11. 40.
ग्नाः–goers, waters, and divine women. 10. 47; 12. 46. (MS.) women. 3. 21.
ग्रभाय–for acceptance. 3. 3.
ग्रसिष्ठः–swallowing most. 6. 8.
ग्रामम्–village. 9. 30.
ग्रावभ्यः–to the stones. 9. 9.
ग्रावहस्तासः–with stones in their hands. 8. 2.
ग्रीवायाम्–in the neck. 2. 28.

घर्मः–hot. 11. 43.
घर्मम्–heat. 6. 32; 11. 42.
घसत्–*Sb. of* √घस्, he shall eat. 12. 9.
घृतपृष्ठः–butter-backed. 4. 26; 5. 7.
घृतम्–clarified butter. 8. 22; 10. 16.
घृतवत्–buttered. 10. 22.
घृतश्चुतः–distilling clarifiied butter. 10. 24.
घृतस्नूः–whose surface is brilliant with clarified butter. 12. 36.
घृतस्य–of clarified butter. 7. 17.
घृतेन–with clarified butter. 7. 24, 8. 17; 10. 40.
घोरचक्षसे–to the man of fierce eyes. 6. 11.
घोषम्–sound. 9. 9.
घ्रंसम्–day. 6. 4; heat. 6. 36.
घ्रंसे–during day. 6. 19.

चकर्थ–*pf. of* √कृत्, thou didst cut. 3. 21; 6. 3.
चकार -he made 2. 8; 3. 6; 5. 15. 21.
चक्रथुः–you two made. 6. 26; 9. 41.
चक्रम्–wheel. 4. 27.
चक्रिया–chariot wheels. 3. 22.
चक्रे–wheels. 4. 27.
चक्षदानम्–ordering. 5. 21.
चक्षसा–with eye. 12. 22, 23, 24, 25.
चक्षसे–to look at. 9. 27.
चक्षुः–eye. 4. 3; 12. 16.
चक्षुष्मते–to one having eyes. 11. 7.
चतस्रः–*fem.* four. 8. 22; 11. 28, 41.
चतुरः–four. 3. 16; 9. 7.
चतुर्थेन–(DB.) with the fourth. 7. 12.
चतुष्पदी–quadruped. 11. 40.
चतुष्पदे–for the quadruped. 12. 13.
चन–like. 11. 38.
चनः–food. 6. 16.
चन्द्रमसः–of the moon. 4. 25.
चन्द्रमाः–the moon. 2. 6; 11. 6.
चन्द्राग्रा–*neu. pl.* of sparkling surface. 12. 18.
चमसः-(AV.) ladle. 12. 38.
चमसम्–cup. 10. 12.
चम्वोः–of two world-halves. 4. 21.
चयसे–*pr. of* √चि (to gather. I. cl.), thou gatherest. 4. 25.

चरणे–in the wandering place. 5. 1.
चरतः–they two wander. 2. 20.
चरति–it wanders. 1. 20; 7. 27; it flies. 10. 7.
चरथः–you two wander. 12. 2.
चरथाय–to move. 4. 19.
चरध्यै–to flow. 6. 20.
चराथा–with the moving. 10. 21.
चरिष्णु–wandering. 7. 29.
चरुः–pot. 6. 11.
चर्षणिः–observer. 5. 24.
चर्षणिधृतः–supporters of men. 12. 40.
चर्षणीनाम्–of men. 12. 21.
चलाचलासः–moving one after another. 4. 27.
चाकन्–rejoicing or looking. 6. 28.
चातयामसि–we frighten away. 6. 30.
चारुः–beautiful. 8. 15.
चारुम्–acc. beautiful. 10. 36.
चिकित्वान्–obtained. 2. 11. having knowledge. 8. 5.
चिकिते–*pf. A of* √चित्, he perceived. 6. 17.
चिकित्वः–we know. 6. 8.
चित्–even. 3. 11; 10. 29; animal. 5. 5.
चित्तम्–heart. 1. 6, 9. 33.
चित्तिभिः–by actions. 2. 9.
चित्र–*neu. sing.* rich. 4. 4.
चित्रः–variegated. 2. 19.
चित्रम्–*acc.* variegated. 12. 6, 16.
चित्रा–variegated. 4. 19.
चित्रेण–with variegated. 6. 17.
चिश्चाकृणोति–it makes the ciscā sound. 9. 14.
चुक्रुधम्–*inj. of* √क्रुध्, be angry. 6. 24.
चेतयध्वम्–perceive. 7. 2.
चेतयन्ती–instructing. 8. 12
चोदय–incite. 4. 15; 9. 20.
चोदयत्–he impelled. 10. 39.
चोदयासि–thou wilt impell. 11. 24.
चोष्कूयते–he gives. 6 22.
चोष्कूयमाणः–giving. 6. 22
च्यवानम्–to Cyavana. 4. 19.

छन्दाँसि–metres. 8. 22.

जक्षिवांसः–(VS.) having eaten. 12. 42.
जगत्–moving. 5. 3; 9. 13.
जगतः–of the moving. 12. 16.
जगाम–it went. 11. 28.
जगुरिः–leading. 11. 25.
जग्मिः–goer. 5. 18.
जग्मुषः–of the departed. 12. 43.
जग्मुषे–for one who has departed. 2. 14
जघनान्–buttocks. 9. 20.
जघन्वान्–he slew. 2. 17; 7. 23.
जजान–he generated. 8. 2; 10. 34.
जज्झतीः–waters. 6 16.
जज्ञिषे–*pf. from* √जन् to generate, thou didst generate. 1. 15.

जनयः–wives. 8. 10.
जनमाने–who will be born. 6. 8.
जनयन्त–they have generated. 3. 6; 5. 10.
जनयामि–I produce. 6. 9.
जनश्रियम्–refuge of men. 6. 4.
जनाँ अनु–after men. 12. 22, 23, 24, 25.
जनान्–men. 10. 22.
जनानाम्–of men. 10. 20.
जनाय–for man. 4. 25.
जनासः–O men! 10. 10, 27.
जनिता–progenitor. 4. 21.
जनित्री–*fem. du.* generators. 8. 14.
जनित्वम्–to be born. 4. 23; 10. 21.
जनिवतः–having a consort. 3. 21.
जनिष्ठः–it has been born. 11. 36.
जनीनाम्–of matrons. 10. 21; 12. 46.
जनुषम्–nativity. 9. 4.
जन्तोः–of being. 4. 19.
जन्म–nativity. 9. 4.
जन्मनि–on birth. 11. 23.
जन्मसु–in births. 11. 23.
जन्मानि–born beings. 12. 23.
जबारु–the sun. 6. 17.
जमदग्निभिः–(VS.) with blazing fires. 7. 24.
जम्भय–chew. 3. 11.
जम्भयन्तः–chewing. 12. 44.
जयताम्–of the conquerors. 9. 21.
जयति–it conquers. 9. 14
जयतु–let him conquer 9. 12.
जयाथ–win. 5. 26.
जयामसि–we will win. 10. 15.
जयेम–may we conquer. 5. 2; 9. 17.
जरते–he praises. 4. 24.
जरसा–with old age. 11. 38.
जराबोध–*voc.* attending to praise. 10. 8.
जराय–for decay. 4. 27.
जरायूः–outer skin of the embryo. 10. 39.
जरित्रे–for the singer. 1. 7.
जरूथम्–hymn. 6. 17.
जल्गल्यमानः–(DB.) disinclined to do anything. 7. 13.
जल्हवः–devoid of lustre. 6. 25.
जसुरिम्–let loose. 4. 24.
जहा–killed. 4. 2.
जागृतः–(VS.) they two keep watch. 12. 37.
जागृविः–wakeful. 9. 8.
जातः–born. 7. 22; 8. 21; 10. 10, 22, 23.
जातम्–born. 4. 23; 8. 2.
जातविद्याम्–science of birth. 1. 8.
जातवेदः–*voc.* having created (beings) as property. 3. 17; 8. 5.
जातवेदसः–of Jātavedas. 7. 19.
जातवेदसम्–who has created things as his property. 7. 20; 12. 15.
जातवेदसे–to Jātavedas. 7. 20; 14. 33.
जातवेदस्त्वम्–characteristic of Jātavedas. 7. 19.
जातवेदाः- having all created be-

ings as its property. 5. 3; 7. 17.
जाता–*du.* born. 12. 3.
जाताः–pl. sprung. 9. 28.
जातानि–created. 10. 43.
जाताम्–(MS.)born. 3. 4.
जाते–to the born. 3. 22; 6. 8.
जानते–they recognise. 4. 10.
जामयः–kinsmen. 4. 20.
जामयः–(AV.)women. 3. 4.
जामये–for the sister. 3. 6.
जायते–it is born. 6. 35; 7. 27.
जायन्ते–(TS.) are born. 4. 21.
जायमानः–being born. 2. 21; 11. 6.
जायमानात्–from being born. 8. 15.
जायमाने–at birth. 10. 47.
जायसे–thou art born. 6 1.
जाया–wife. 1. 19; 3. 5; 7. 6; 12. 11.
जारः–consumer. 3. 16; 5. 24; lover. 10. 21.
जारयायि–he has been made old. 6. 15.
जारिणी–a loving woman. 12. 7.
जिगाय–he conquered. 9. 23, 24.
जिन्वन्ति–they animate. 6. 22; 7. 23.
जिव्रयः–decrepit. 3. 21.
जिष्णुः–victor. 12. 3.
जिह्मानाम्–of the oblique. 8. 15.
जिह्मायन्त्यः–faltering. 1. 11.
जीव–(SB.) live. 3. 4.
जीवगृभः–*gen. sing.* of captive bird. 3. 15.
जीवनाय–for life. 1. 10.
जीवन्ति–they live. 11. 41.
जीवसे–to live. 12. 39.
जीवातवे–for long life. 10. 40.
जीवाति–*Sb. of* √जीव् (to live), may he live. 4. 25.
जीवातुम्–(AV.) livelihood. 11. 11.
जीवान्–alive. 6. 27.
जुजुषाणासः–silent, being attended upon. D. 6. 16.
जुषध्वम्–enjoy. 3. 8.
जुषस्व–enjoy. 11. 32.
जुषाणः–enjoying. 7. 17.
जुषाणाः–(VS.) enjoying. 12. 42.
जुषेथाम्–you both enjoy. 9. 41.
जुष्टः–dear. 4. 5.
जुष्टम्–dear. 4. 16; 6. 14; 7. 25.
जुहुमः–we sacrifice. 10. 43.
जुहुरे–*pl. of* √हु (to sacrifice), they sacrificed. 4. 19.
जुहोत–sacrifice. 10. 22.
जुहोमि–I sacrifice. 12. 36.
जुह्वत्–*inj.* he sacrificed. 10. 26.
जुह्वा–with ladle. 12. 36.
जुह्वानः–being sacrificed. 5. 7.
जुह्वे–I invoke. 10. 33.
जूर्णिः–army. 6. 4.
जेत्वानि–things to be conquered. 9. 12.
जोषयेते–they two attend. 8. 15.
जोषवाकम्–nonsense. 5. 22.
जोष्ट्री–(MS.)approving. 9. 42.
जोहवीमि–(AV.) *int. of* √हु, I invoke. 11. 33.

ज्मया–with earth. 12. 43.
ज्या–bow-string. 9. 18.
ज्यायः–greater. 2. 3.
ज्यायाः–of bow-string. 9. 15.
ज्योतिः–light. 2. 19; 6. 26; 8. 12; 10. 39; 11. 10, 20; 12. 26.
ज्योतिषा–with light. 2. 21; 10. 29, 31.
ज्योतिषाम्–of lights. 2. 19.
ज्वलति–it shines. 8. 18.

तक्षत–fashion. 4. 19.
तक्षती–fashioning. 11. 40.
तक्षथुः–you two fashioned. 4. 19.
तत्–that. 1. 6; 2. 7, 17; 3. 8; 4. 4, 11, 14, 17, 27; 5. 1, 9; 6. 21, 35; 10. 8, 42, 43; 11. 16, 41, 43; 12. 6, 10. (TS.) 2. 17; 4. 21; 10. 5; (TB.) 3. 8; (DB.) 7. 12; (SB.) 9. 20; (UQ.) 1. 8, 18; 2. 4, 11; 7. 19, 28; 10. 5. 8.
ततः–thence. 2. 6; 7. 27; 11.5, 41; father or son. 6. 6.
ततक्षुः–they fashioned. 6. 27.
ततनुष्टिम्–unrighteous, fop. 6. 19.
ततन्वत्–he spread. 5. 15.
ततर्द–it pierced. 10. 41.
ततान–he spread. 10. 29.
ततुरिम्–swift. 6. 3.
तत्र–(VS.) there. 12. 37. (UQ.) 9. 19.
तथा–so that. 2. 4.
तद्भवति–it becomes his possession. 2. 4.
तनयम्–grandson. 12. 6.
तनयेषु–*loc.* sons. 10. 7.
तनुते–she spreads. 4. 11.
तनूत्यजा–*du.* risking their life. 3. 14.
तनूनपात्–O offspring of cow or waters. 8. 6.
तनूपाः–protector of the body. 6. 17.
तनूशुभ्रम्–gaily attired. 6. 19.
तन्यतुः–thunder. 12. 30.
तन्वम्–*acc.* body. 1. 8, 19; 3. 21; 10. 40. (AV.) 10. 18.
तन्वा–with body. 12. 3.
तपन्ति–they heat. 2. 22; 6. 32.
तपस्यमानान्–practising austerities. 2. 11.
तपिष्ठैः–with most hot. 6. 12.
तपुः–hot. 6. 11.
तपुषिम्–tormenting. 6. 3.
तम्–him. 1. 10; 3. 16, 20; 5. 5, 9, 21; 6. 15, 16; 7. 28; 8. 14; 9. 24; 10. 5, 12, 13, 21, 46; (AB.) 12. 41. (UQ.) 2. 4.
तमः–darkness. 2. 16; 5. 15; 7. 3; 9. 29.
तमसा–with darkness. 7. 3; 9. 33.
तमांसि–*acc. pl.* darkness. 2. 21.
तरणित्वेन–quickly. 11. 16.
तरुतारम्–impeller. 10. 28.
तरुषेम–may we slay. 5. 2.

तर्हि–then. 7. 3.
तळित्–near. 3. 11.
तळितः–near. 3. 11.
तव–thy. 2. 13; 5. 7; 8. 22; 11. 12, 34.
तवसम्–strong. 5. 9.
तविषीम्–strength. 9. 25.
तविषेभिः–with strong. 2. 24.
तष्टा–carpenter. 5. 21.
तस्करा–*du.* thieves. 3. 14.
तस्थिम–*pf. of* √स्था, we stood. 6. 6.
तस्थुः–they stood. 4. 27.
तस्थुषः–of the stationary. 12. 16.
तस्मात्–therefore. 1. 9; 7. 19.
तस्मात्–from him. 2. 8; (MS.) there fore. 3. 4.
तस्मिन्–in it. 4. 27; 12. 34.
तस्मै–for him. 2. 4.
तस्य–his. 2. 26; 4. 18, 26; 7. 25; 11. 4, 34.
तस्याः–from her. 11. 41.
तस्यै–(AV.) for her. 11. 33.
ता–*acc. pl. neu.* them. 2. 7; 10. 43; nom. du. 9. 36.
ताः–them. 3. 15; 4. 20, 7. 17; 9. 27; 12. 45.
तादुरि–O swimmer. 9. 7.
तान्–them. 2. 4; 6. 13.
तानि–those. 12. 41.
तान्यवः–thunderers. 4. 19.
तान्वः–the legitimate son. 3. 6.
ताम्–her. 8. 22. (MS.) that. 9. 43. (UQ.) 11. 29.
तायुम्–acc. thief. 4. 24.
तार्क्ष्यम्–acc. Tārkṣya. 10. 28.
तावत्–so much. 7. 31.
तासाम्–of them. 6. 27.
तिग्मायुधाय–*dat.* one having sharp weapons. 10. 6.
तिग्मेषवः–one having pointed arrows. 10. 30.
तितउना–with a sieve. 4. 10.
तिरः–obtained. 3. 20.
तिरः–across. 5. 4, 5.
तिरश्च–across. 6. 20.
तिरोदधे–he placed across. 12. 32.
तिर्यग्बिल.–(AV.) having side holes. 12. 38.
तिष्ठति–he stands. 2. 3.
तिष्ठन्–sitting. 9.
तिष्ठन्ति–(AV.) they stand. 3. 4.
तिष्ठाः–thou standest. 8. 18.
तिस्रः–fem. three. 8. 13.
तीव्राः–fierce. 9. 17.
तुग्वनि–on the place of pilgrimage. 4. 15.
तुजये–for offspring. 12. 45.
तुञ्जेतुञ्जे–at each and every gift. 6. 18.
तुभ्यम्–for thee. 5. 11; 8. 22.
तुरः–smart. 3. 21; rich. 12. 14.
तुरण्यति–he hastens. 2. 28.
तुरीपम्–seminal fluid, water. D. 6. 21.
तुर्वणिः–quick. 6. 14.
तुविष्टमम्–most powerful. 6. 33.

तुविजातः–mighty. 12. 36.
तूताव–*pf. of* √तु (to be strong), he became strong. 4. 25.
तूतुजानः–hastening. 6. 20.
तूतुमा–quick. 5 25. Durga divides it as तूतुम् आ but this division is not supported by the *Padapatha*, Devaraja and Sayana.
तूयम्–quickly. 5. 2; 8. 13.
तूयसा–quickly 3 20.
तूर्णाशम्–water. 5. 16.
तूर्णिः-quick. 7. 27.
तृणम्-grass. 11. 44.
तृतीयः–third. 4. 26; 10. 21.
तृतीयम्–third. 7. 28.
तृत्सवः–the Trtsus. 7. 2.
तृपलप्रभर्मा–rushing to the attack. 5. 12.
तृष्णजे–in hot season. 11. 15.
तृष्वीम्–hastily. 6. 12.
ते–thy. 1. 4, 7. 10, 2. 13, 27; 5. 8, 9, 22, 27; 6. 1, 7, 8, 12, 28, 32, 33; 7. 6, 24; 8. 3; 9. 12, 13, 40; 10. 7, 21, 24; 11. 7, 17, 24; 12. 9, 17, 41; to thee. 6. 31; 10. 43; 11. 7, 33; they. 4. 4, 6, 7, 14, 15, 16, 18; 5. 25; 6. 4, 15; 8. 19. (AV.) for thee. 11. 33. (UQ.) 2. 11; 5. 6; thy. 2. 4; 5. 12.
ते–they two. 9. 40.
तेन–by him. 2. 3.
तेन–with this. 5. 24; 9. 23, 41; 10. 4; 11. 41; (AB.) 12. 41.
तेभिः–with these. 4. 15; 6. 30; 10. 24.
तेषाम्–of those. 10. 2, 26; 11. 19.
तेषु–in them. 5. 22.
तोकम्–son. 12. 6. (UQ.) 3. 5.
तोकेषु–in offsprings. 10. 7.
तोदस्य–of the inciting god. 5. 7.
तौरयाणः–having a speedy car. 5. 15.
त्मना–by himself. 3. 22; 6. 21; 11. 31.
त्मन्या–inst. sing. of त्मनि, by thyself. 8. 17.
त्यम्–him. 6. 3; 7. 20; 10. 28, 36; 12. 15.
त्याः–same. 12, 7.
त्रयः–three. 2. 22; 3. 10; 12. 27.
त्रायस्व–save. 1. 15.
त्रिंशतम्–thirty. 5. 11.
त्रिः–thrice 3. 21; (DB.) 7. 12.
त्रितः–Trita, abiding in three places. 9. 25.
त्रिनाभिः–three-navelled. 4. 27.
त्रिपदाम्–(DB.) having three verses. 7. 12.
त्रियुगम्–three ages. 9. 28.
त्रिशताः–three hundred. 4. 27.
त्रिष्टुप्त्वम्–(DB.) the characteristic of a Tristup. 7. 12.
त्रिष्टुभः–(DB.) of Tristup. 7. 12.
त्रीणि–(GB.) three. 4. 27.

त्रेधा–three fold. 7. 28; 12. 19.
त्वः–one. 1. 8, 19; half. 3. 20.
त्वत्–particle used in the sense of aggregation. 1. 9.
त्वत्–from thee. 10. 43.
त्वम्–thou. 1. 4; 4. 14; 6. 1, 7, 8; 7. 2; 8. 3, 5, 8; 9. 21; 10. 9, 40; 11. 24, 30, 34; 12. 22, 23, 24, 25; acc. sing. one. 20 .8, 1. (AV.) thou. 11. 30.
त्वया–with thee. 3. 11; 10. 30.
त्वष्टा–Tvaṣṭā. 6. 14, 21; 10. 34; 12. 11.
त्वष्टारम्–acc. Tvaṣṭā. 8. 14.
त्वष्टुः–of the sun. 4. 25; 8. 15.
त्वस्मै–for one. 1. 8, 19.
त्वा–thee 1. 17; 3. 21; 4. 4; 5. 3, 5, 7, 9, 14, 19; 6. 24, 30; 9. 4, 30; 10. 33, 37, 47; 11. 5; (MS.) 3.21. (UQ.) 1. 5; 7. 31.
त्वादातम्–given by thee. 4 4.
त्वाम्–thee. 6. 28; 8. 18; 11. 34. (UQ.) 4. 19.
त्विषितः–brilliant. 1. 17.
त्वे–some. 1. 9.
त्वेषप्रतीका–of bright appearance. 10. 21.
त्वेषम्–impetuous. 11. 8. (RVKH.) dreadful. 9. 29.

दंसयः–actions. 4. 25.
दक्षः–Dakṣa. 11. 23; 12. 36.
दक्षस्य–of Daksa 11. 23.
दक्षात्–from Dakṣa. 11. 23.
दक्षाय–(AV.) for expert. 11. 30.
दक्षिणतः–(RVKH.) from south. 9.5.
दक्षिणा–reward. 1. 7.
दक्षिणाभिः–with rewards. 1. 11.
दत्त–give. 8. 22.
ददमानात्–from one who holds. 3. 16.
ददर्श–he saw. 1. 19; 2. 8; 5. 21.
ददातु–may he give. 6. 31; 11. 11, 31, 33.
ददाशः–*Sb. of* √दाश्, thou wilt give. 11. 24.
ददीमहि–*inj. op. of* √दा, may we give. 3. 11.
दहशे–it is seen. 12. 27.
दृश्ये–for sight. 1. 9.
दधन्वे–*pf. of* √धन्व् to run, he ran. 3. 4.
दधात–bestow. 4. 21.
दधातन–put. 9. 27.
दधाति–he bestows. 5. 19; 7. 31; 10. 21
दधिक्राः–horse. 2. 28; 10. 31.
दधिरे–they appointed. 6. 35.
दधिषे–thou supportest 5. 25.
दधिष्व–bestow. 6. 16.
दध्यङ्–a celestial god. 12. 34.
दनः–liberal. 6. 31.
दन्तः–tooth. 9. 19.
दभ्राणि–small. 3. 20.
दमूनाः–devoted to house. 4. 5.
दयते–he burns. 4. 17.

दयमानः–flying. 4. 17.
दयमानाः–(KS.) protecting. 4. 17.
दयमानाः–(MS.) partaking. 9. 43.
दर्शत–O beautiful. 10. 2.
दविद्योत्–*3. sing. imf. int.* of √द्युत्, she illumined. 11. 36.
दवीयः–farther. 9. 13.
दश–ten. 3. 9.
दशकक्ष्येभ्यः–*dat.* having ten girdling circles. 3. 9.
दशभिः–with ten. 3. 14; 7. 3.
दशयोक्त्रेभ्यः–*dat.* having ten yoke-straps. 3. 9.
दशयोजनेभ्यः-*dat.* having ten thongs. 3. 9.
दशाभीशुभ्यः–*dat.* having ten reins. 3. 9.
दशावनिभ्यः–*dat.* having ten protectors. 3. 9.
दस्युम्–the fiend. 6. 26; 7. 23.
दस्युहत्याय-for slaying the barbarian. 10. 47.
दस्योः–of the demon. 5. 9.
दस्रा–du. working wonders. 6. 26.
दाः–*Ao. Sb.* of √दा, thou hast given 10. 19.
दातम्–*p. p.* of √दा, given. 4. 4. =दत्तम्. It is explained as equivalent to दातव्यम् by Yāska, Durga, and Sāyaṇa.
दातवे–to give. 4. 15.
दातारम्-acc. (KS.) giver 8. 20.
दाधार–he supported. 10. 22, 23.
दानवम्–acc. giver. 10. 9.
दानुनस्पती–lords of gift. 2. 13.
दानून्–acc. givers, demons. 11. 21.
दायः–patrimony. 3. 4.
दायादः–(MS.)heir. 3. 4.
दावने–loc. gift. 4. 18.
दाशति–he offers. 6. 8.
दाशुषः–of the worshipper. 12. 40.
दाशुषे–(AV.)to the giver. 11. 11.
दाश्वान्–liberal. 5. 7.
दाश्वांसः–gracious. 12. 40.
दासपत्नीः–whose master is a demon. 2. 17.
दिदिड्ढि–*pf. imv. 2. s.* of √दिश्, grant. 11. 32.
दिद्युत्–bright weapon. 10. 7, 21.
दिधिषो–(KS.) O desirous of bestowing. Both Yāska and Durga take it as *gen. sing.* दिधिषोः and explain, 'of the giver.' But the accent shows that it can be vocative only. 8. 20.
दिवः–of heaven. 7. 2; 10. 7; 11. 15; 12. 3, 30. (RVKH.) 9. 29.
दिवम्–acc. heaven. 6. 22; 7. 23, 24.
दिवा–by heaven. 11. 49.
दिवि–in sky. 2. 3; 7. 28.
दिवि–in heaven. 7. 23, 28, 29; 9. 41; (TS.) 7. 24.
दिविष्टिषु–in sacred rites leading to heaven. 6. 22.
दिविस्पृशम्–touching heaven. 9. 38.

दिविस्पृशि- Loc. touching heaven. 7. 25.
दिवेदिवे-day after day. 4. 19.
दिव्यः-divine. 7. 18.
दिव्यम्-acc. divine. 4. 13.
दिव्याः-divine. 2. 11.
दिव्यासः-divine. 4. 13.
दिव्ये-loc. divine. 8. 11.
दिशन्ता-du. pointing. 8. 12.
दीदयत्-*Sb. of* √दी (to shine), he will shine. 10. 19.
दीदेत्-(VS.) he shone. 7. 24.
दीधितिभिः-with fingers. 5. 10.
दीधितिम्-acc. process. 3. 4.
दीधिम-we thought. 6. 8.
दीने-in shallow. 10. 12.
दीयन्-flying. 6. 7.
दीर्घप्रयुज्यम्-acc. long spread. 5. 2.
दीर्घम्-deep. 2. 16; 8. 22; 11. 6, 36.
दीर्घायुः-having a long life. 4. 25.
दुग्धाभिः-inst. pl. the milked kine. 5. 3.
दुदुहे-they milked. 11. 28.
दुन्दुभिः-drum. 9. 21.
दुन्दुभे-O drum. 9. 13.
दुरिता-acc. pl. difficult to cross. 7. 20; 14. 33.
दुरितानि-acc. pl. evils. 6. 12.
दुरुक्ताय-for harsh speech. 3. 16.
दुरोणे-in the dwelling. 4. 5; 8. 5.
दुर्गाणि-acc. pl. difficult to tread 7. 20; 14. 33.
दुर्णामा-of evil name. 6. 12.
दुर्मतिम्-acc. sing. evil thought. 10. 42.
दुर्मदासः-hard-drunkards. 1. 4.
दुर्मित्रासः-bad friends. 6. 6.
दुर्वर्तुः-difficult to be resisted. 4. 17.
दुवस्य-worship. 10. 20.
दुष्कृतः-evil doers. 10. 11.
दुष्टरा-acc. pl. difficult to be surpdasse. 5. 25.
दुहन्तः-milking. 2. 5.
दुहन्ता-nom. du. milking. 6. 26.
दुहाना-nom. sing. milking. 11. 29.
दुहाम्-*imv. 3. sing. Ā* of √दुह्, let her yield milk. 11. 45.
दुहितुः-of the daughter. 3. 4; 4. 21.
दुहित्रे-for the daughter. 12. 11.
दुह्रे-they milk. 6. 32.
दूढ्यः-perverse. 5. 2, 23.
दूतः-messenger. 1. 17; 5. 1; 6. 17; 7. 26; 8. 5.
दूतस्य-of messenger. 12. 43.
दूरात्-from afar. 2. 27; 9. 13.
दूरे-at distance. 3. 11; 4. 14, 25; 11. 25.
दूरेदृशम्-seen afar. 5. 10.
दृतायोः-of the lover of sacred rites. 10. 45.
दृळ्हा-strong-holds. 6. 19.
दृशीकम्-beautiful. 10. 8.
दृशे-to see. 12. 15.
देभुः-they harmed. 5. 12.
देव-O god. 11. 5. (UQ.) 7. 31.
देवः-god. 2. 26; 6. 8, 28, 31; 8.

5, 17; 10. 10, 34; 11. 10.

देवगोपाः-having gods as guardians. 11. 46.

देवजातस्य- *gen.* born of gods. 9. 3.

देवजूतम्-god-sped 10. 28.

देवताः-deities. 1. 17; (AB.) 7. 17.

देवताता-at the divine service: sacrifice. Yāska, Durga, and Sāyana paraphrase it by यज्ञे. 12. 44.

देवतायै-for deity. 8. 22.

देवत्रा-to gods 8. 6. (KS.) 8. 20.

देवत्वम्-divinity. 4. 11.

देवने-in play. 5. 22.

देवपत्नीः-wives of gods. 12. 46.

देवम्-*acc.* sing. god. 1. 4; 6. 4; 7. 15; 8. 2, 14; 12. 15.

देवयज्या-for the sacrifice to gods. 6. 22.

देवयन्तः-desirous of gods. 8. 18.

देवया-worship of gods. 12. 5.

देवयानात्-from the path of gods. 11. 7.

देवरम्-husband's brother. 3. 15.

देवश्रुतम्-acc. god-heard. 2. 12.

देवसुमतिम्-good will of the gods. 2. 11.

देवस्य-of god. 4. 19; 6. 7; 11. 11.

देवहूतयः-invokers of gods. 5. 25.

देवाः-gods. 3. 8, 20; 4. 19; 5. 6, 11, 14, 22; 6. 35; 7. 25, 29; 8. 2, 7, 21; 9. 37; 10. 47; 11. 29; 12. 33, 39, 41, 42, 43.

देवाच्या-turned towards gods. 6. 8.

देवान्-gods. 7. 16; 8. 5; 10. 10; 12. 2. (TB) 3. 8.

देवानाम्-of gods. 2. 22; 5. 1; 6. 7; 8. 8, 17, 21; 10. 34; 11. 28, 32; 12. 16, 24, 39, 45.

देवापिः-name of a person. 2. 11, 12.

देवाय-for god. 10. 6. 23.

देवासः-gods. 6. 14; 7. 28; 12. 30. 40.

देवि-O goddess. 11. 32. 33.

देवी-(MS.) two goddesses. 9. 42. 43.

देवीः-goddesses. 8. 10, 13: 12. 45. 46.

देवीम्-acc. sing. goddess. 11 29.

देवेन-(AV.) with god. 10. 18.

देवेभ्यः-for gods. 1. 4; 7. 9; 8. 9, 10, 19; 9. 28; 11. 6.

देवेषु-in gods 9. 38; 11. 39. (TS.) 6. 8.

देवैः-with gods. 9. 13; 12. 29.

देवौ-(VS.) two gods. 12. 37

दैव्या-*du.* divine. 8.12.

दैव्येन-by divine. 5. 14; 8. 18.

दोषा-during night. 3. 15. (UQ.) 4. 17.

दोहत्-*Sb. of* √दुह्, he will milk. 11. 43.

द्याम्-sky. 3. 20; 9. 13; 10. 22, 23, 27, 32; 12. 23. (UQ) 7. 23.

द्यावा-heaven. 2. 20; 9. 38.

द्यावापृथिवी-heaven and earth. 5.

3; 8. 14; 12. 16.
द्युभिः-with days. 6. 1.
द्युमत्तमम्-brightest. 9. 21.
द्युमान्-illustrious. 6. 19.
द्युम्नम्-fame or food. 5. 5.
द्यौः-sky. 1. 15; 4. 21, 23; 12. 17.
द्रप्सम्-drop. 5. 14.
द्रविणसः-nom. pl. priests. 8. 2. Ab. sing. cup of soma. 8. 2.
द्रविणा-acc. pl. wealth. 8. 18.
द्रविणोदः-giver of wealth or strength. 8. 3.
द्रविणोदाः-giver of wealth or strength 8. 2.
द्रविणोदाम्-giver of wealth or strength. 8. 2.
द्राविणोदसः-descendants of the giver of wealth or strength. 8. 2.
द्रुघणम्-wooden-mace. 9. 24.
द्रुपदे-having wooden feet. 4. 15.
द्रुह्येत-one should be hostile. 2. 4.
द्रुणानः-running. 6. 12.
द्रोः-of the wooden vessel. 4. 19.
द्रोणाहावम्-wooden chariot. 5. 26.
द्वा-two. 2. 22; 3. 10; 12. 10.
द्वादश-twelve. 4. 27.
द्वादशारम्-twelve spoked one. 4. 27.
द्वाभ्याम्-with two. 7. 6.
द्वारः-doors. 8. 10.
द्विता-two-fold. 5. 3.
द्वितीयः-second. 1. 15.
द्विपदी-biped. 11. 40.
द्विपदे-for the biped. 12. 13.
द्विबर्हाः-doubly great. 6. 17.
द्विषते-to the foe. 10. 40.
द्वेषः-enimty. 6. 7, 11.
द्वेषाँसि-(MS.) defects. 9. 42.

धत्त-bestow. 6. 7; 12. 42.
धत्तम्-bear. 6. 11.
धत्तात्-bestow. 8. 18.
धनानाम्-of riches. 3. 5; 6. 22.
धनुः-bow. 6. 33; 9. 17.
धन्व-desert. 5. 3; space. 5. 5.
धन्वना-with bow. 9. 17.
धमनीनाम्-of vessels. 6. 24.
धमन्तीः-blowing. 6. 2.
धरुणेषु-in waters. D. 12. 32.
धर्ता-supporter. 12. 30.
धर्मणि-in the law. 11. 12.
धर्मणे-for support. 7. 25.
धर्मतः-according to law. 3. 4.
धर्माणम्-holder. 9. 25.
धर्माणि-ordinances. 12. 41.
धाः-(TS.) place. 4. 17
धात्-he may put. 10. 45.
धातः-of Dhātā. 11. 12.
धाता-creator. 10. 26; 11. 11.
धानाः-grains. 5. 12.
धाम-place. 7. 2.
धामच्छत्-(TS.) cloud. 7. 24.
धामभिः-with names. 5. 2. (RVKH.) with places. 9. 29.
धामहे-we may support. 12. 6.
धामानि-places. 9. 28.

धायि–it has been put. 6. 15, 22.
धारय–hold. 10. 40.
धारयन्–they supported. 8. 2.
धारया–with stream. 11. 3.
धाराः–streams. 7. 17; 10. 9.
धियः–devotions. 11. 27.
धियम्–thought. 12. 34.
धियंधाः–meditative. 8. 7.
धियंधियम्–every thought. 12. 18.
धियावसुः–rich in devotion. 11. 26.
धीतिः–contemplation. 10. 41.
धीतिभिः–with hymns. 2. 24; with actions. 11. 16.
धीभिः–with prayers. 8. 6; with actions. 12. 30.
धीमहि–(AV.) we meditate. 11. 11.
धीरः–wise. 3. 12.
धीराः–wise. 4. 10; 12. 32.
धुक्ष्व–milk. 10. 16.
धुनिः–shaker. 5. 12.
धुनिम्–cloud. 10. 32.
धुरः–car-poles. 3. 9.
धूमकेतुः–having a banner of smoke. 6. 4.
धृष्णवः–bold heroes. 12. 7.
धृष्णो–O strong one. 8. 3.
धेनुः–cow. 10. 16; 11. 29; atmospheric deity. 11. 42.
धेनुम्–acc. cow. 6. 29; divine female. 11. 43.
धेने–milk-beverage. 6. 17.
धेहि–bestow. 5. 5.
ध्यायेत्–one should meditate. 8. 22.
ध्राजिः–sweep. 12. 27.
ध्वंसनौ–loc. destruction 2. 9. cloud. (Durga.)
ध्वान्तम्–covered with darkness. 4. 3.

नंसन्ते–*Sb.* they bend down. 4. 15.
नः–us; our. 1. 6, 7, 10; 3. 20, 21; 4. 4, 5, 7, 15, 19, 21; 5. 16, 17, 22. 23; 6. 17, 20, 21, 22, 27, 32; 7. 2, 20; 8. 6, 13; 9. 3, 5, 27, 32, 38; 10. 6, 7, 15, 17, 24, 40, 43, 45; 11. 7, 14, 18, 19, 26, 29, 30-33, 43, 46, 49; 12. 18, 29, 33, 39, 43-45.
न–like. 3. 16; 10. 4, 12, 21, 29, 39, 42; 11. 14, 15, 30.
नक्तम्–at night. 7. 27.
नक्षद्दाभम्–one who strikes the approaching opponent or who strikes having approached the opponent. 6. 3.
नक्षन्तः–accomplishing. 7. 30.
नक्षन्ते–they obtain. 10. 21.
नदस्य–of the seer. 5. 2.
नदीनाम्–of rivers. 2. 26; 4. 17; 5. 1; 6. 7; 10. 44.
नदीभिः–with rivers. 11. 49.
नद्यः–rivers. 10. 47.
नना–mother, daughter. 6. 6.
ननाश–she disappeared. 12. 11.
नपात्–offspring. 10. 19.
नप्तृभिः–with grandsons. 1. 16.

नप्त्यम्–state of a grand child. 3. 4.

नभन्ताम्–let them be killed. 5. 23; 10. 5.

नमः–salutations. 3. 20.

नमन्ताम्–let them bow. 8. 22.

नमसा–with obeisance. 4. 19.

नयति–he leads. 9. 16.

नयन्ति–they lead. 4. 14. (TS.) 7. 24.

नरः–men. 1. 10; 5. 10; 9. 19; 10. 30.

नरकम्–hell. 1. 11.

नरा–*dual.* two men. 5. 1, 24.

नराशंसस्य–of Narāśaṃsa. 8. 7.

नर्यैः–hero. 11. 36.

नवः–new. 11. 6.

नवग्वाः–of nine gaits. 11 19.

नवपदी–nine-footed. 11. 40.

नवम्–(MS.) new. 9. 43.

नवे–newly-wrought. 4. 15.

नवेन–(MS.)with the new. 4. 17; 9. 43.

नव्यः–new 3. 3.

नव्यम्–new. 6. 9, 23.

नश्यति–perishes. 3. 15.

नश्यसि–thou disappearest. 9. 30.

नसन्त–*inj. of* √नस् to obtain or to bend, let them be united. 7. 17.

नहि–not. 3. 3; 4. 27.

नाकम्–heaven. 12. 13, 41. (UQ.) 1. 18; happiness. 2. 14.

नाधमानाः–imploring. 4. 3.

नानाधियः–planning variously. 6. 6.

नाभाकस्य-of the seer Nābhāka. 10. 5.

नाभानः–brilliant. 6. 21.

नाभिः–navel. 4. 21.

नाभ्याः–(TS.) with umbilicus. 4.21.

नाम–name. 5. 9.

नामभिः–with names. 12. 3.

नारिषु–in women. 11. 38.

नावम्–*acc.* boat. 5. 23, 25; 9. 4.

नावा–with a boat. 7. 20; 14. 33.

नासत्या–O Aśvins. 6. 7, 13.

निगदेन–by recitation. 1. 18.

नि चकार–made low. 2. 9.

निचाय्य–having observed. 5. 21.

निचुम्पुणः–soma. 5. 18. (VS.) last sacrificial ablution, ocean. 5. 18.

निण्यम्–concealment. 2. 16.

नित्यस्य–of eternal. 3. 2.

निदः–of the scoffer. 10. 42.

निदधानि–*Sb* from. √धा with नि, I will place. 1. 4.

नि दधे–he put down. 12. 19.

निदहाति–he will consume. 7. 20; 14. 33.

निधया–with a net. 4. 3.

निधानम्–receptacle. 3. 6.

निधिपाय–*dat.* protector of treasure. 2. 4.

नि नंसै–*Ao. Sb of* √नम् with नि, I have bent. 2. 27.

निनद्धः–slung. 9. 14.
निन्दन्ति–they revile. 3. 10.
निन्यथुः–you led. 6. 36.
निपातु–let her protect. 11. 46.
नियता–well-strung. 2. 6.
नियानम्–course. 7. 24.
नियुत्वान्–one having yoked team. 5. 28.
नियूय–(KS.) having fastened. 8. 19, 20.
निरजे–to drive. 6. 2.
निरामय–(AV.) make happy. 10. 18.
निराविध्यत्–he pierced. 6. 34.
नि रिणीते–*pr. of* √रि, with नि, she manifests. 3. 5.
निरुद्धाः–stopped. 2. 17.
निर्ऋतिम्–acc. earth. 2. 8.
निर्ऋत्या–for goddess of death. 1. 17.
निर्ऋत्याः–from or of goddess of death. 1. 17.
निर्जघान–(KB.) he smote down. 12. 14.
निर्जभार–he drew out. 10. 12.
निर्णिजः–washed. 5. 19.
निर्दह–burn. 9. 33.
नि वर्तताम्–may it turn. 12. 39.
निवर्तनम्–return. 4. 14.
नि वृणक्षि–thou forcest down. 5. 16.
निवेशनी–providing a resting place. 9. 32.
नि शिश्नथत्–*Ao. red. of* √श्नथ्, he pierced down. 11. 47.
निश्रंभाः–proceeding firmly. 6. 4.
निषत्ते–seated. 6. 15.
निषसाद–she sat down. 11. 28.
निषीदन्–*inj. from* √सद् *to sit* with नि, they sat. 2. 11; 7. 31.
निष्कृण्वानाः–making ready. 12. 7.
निष्कृतम्–meeting place. 12. 7.
निष्टुक्वासः–without garments. 1. 10 without pieces of bread, if it is connected with the Panjabi *ṭukkar.*
निष्षपी–libidinous. 5. 16.
निष्षाळ्–irresistible. 3. 10.
निहितम्–placed. 2. 16; 12. 38.
निहिता–placed. 4. 10.
निहितासः–placed. 3. 20.
नीचायमानम्–swooping downwards 4. 24.
नीचीनबारम्–opening downwards. 10. 4.
नु–like 1. 4.
नूचित्–formerly. 4. 17; old and new. 10. 3.
नूतनैः–by the new ones. 7. 16.
नूनम्–expletive. 1. 7.
नृणाम्–of men. 6. 1.
नृपते–O lord of men. 6. 1.
नृपाणम्–drink (in the form of) men. 5. 26.
नृभिः–by men. 5. 6.
नृम्णम्–manly power. 11. 9.
नृम्णस्य–of manly power. 10. 10
नेत्–lest. 1. 11.
नेदीयः–nearer. 5. 28.

नेमे–(MS.) half. 3. 20.
नेष्ट्रात्–from the *nestra* vessel 8. 3.
नैचाशाखम्–of the low-branch. 6. 33.
नोधा–singer. 4. 16.
नौ–of us 7. 30.
न्यक्रन्दयन्–thundering. 9. 23.
न्यक्रन्दीत्–it has cried violently. 9. 4.
न्यधायि–it has been put. 6. 28.
न्यविशन्त–they entered. 5. 25.
न्याविध्यत्–he cleft. 6. 19.
न्या सदताम्–may they sit down. 8. 11.

पक्वम्–ripe. 5. 3, 28; 6. 34.
पचतः–cooked. D. 6. 16.
पचता–cooked. D., *sing. du. and. pl.* according to the context. 6. 16. (MS.) 6. 16.
पचति–he cooks. 7. 28.
पञ्चहोषिणा–gods of many sacrifices. 5. 22.
पञ्च–five. 10. 29, 31.
पञ्चजनाः–fivet ribes. 3. 8; 4. 23.
पञ्चर्तवः–(AB.) five seasons. 4. 27.
पञ्चारे–five-spoked. 4. 27.
पड्भिः–with draughts. 5. 3.
पणिना–by a merchant. 2. 17.
पणीन्–merchants. 6. 26.
पतति–it flies. 2. 5; 9. 19.
पतत्रि–flying bird. 5. 3.
पतन्ती–flying. 11. 36.
पतयः–masters. 3. 2; 10. 16, 43.
पताम–*Sb.* of √पत्, we may fall. 1. 11.
पतिः–husband. 4. 25; 10. 21, 23; 11. 38.
पतिना–with the lord. 10. 15.
पतिभ्यः–for husband. 8. 10.
पतिम्–husband. 4. 20.
पते–O lord. 10. 16.
पत्नीः–wives. 12. 45.
पत्नीवन्तः–having wives. 5. 18.
पत्या–with husband. 3. 21.
पत्ये–for the husband. 1. 19; 3.5, 12. 8.
पथः–paths. 3. 2; 6. 2; 8. 6; 12. 43.
पथस्पथः–of every path. 12. 18.
पथा–along the path. 5. 21; 12. 28
पथाम्–of the paths. 2. 28.
पथिभी–(KS.) along paths. 8. 19.
पदः–foot. 9. 7.
पदम्–foot. 2. 7; 4. 19; 12. 19.
पदा–with foot. 5. 17.
पदिम्–bird. 5. 19.
पद्वते–for the footed. 1. 17.
पनायत–admire. 9. 16.
पन्थाम्–path. 10. 20; 11. 7.
पपिवान्–has drunk. 11. 4.
पपिवाँसः–(VS.) having drunk. 12. 42.
पपिरे–*pf. of* √पा (to drink), they drank. 10. 13.
पपुरिः–liberal. 5. 24.
पप्रथे–spread. 6. 7.
पयः–water. 9. 41; milk. 10. 16;

11. 45.
पयते-it swells. 11. 42.
पयसः-of milk. 4. 19.
पयसा-with water. 9. 39.
पयस्वती-rich in water. 5. 2.
पयाँसि-waters. 11. 25, 28.
पयोभिः-with milk. 11. 42.
परः-beyond. 1. 17; 10. 26; higher. 7. 30.
परम्-higher. 2. 3; away. 11. 7.
परमः-supreme. 10. 26.
परमम्-highest. 2. 7; 11.28.
परमस्याम्-in the highest. 12. 31.
परमे-in the highest. 11. 40.
पराके-far. 5. 9.
पराचैः-away. 11. 25.
परा-others. 5. 16.
परा मृश-touch. 3. 20.
परावतः-from afar. 7. 26; 11. 48.
पराशरः-destroyer; Vasiṣṭha; Indra. 6. 30.
परासः-highest. 11. 18.
परास्यन्ति- MS.) they throw away. 3. 4.
परि आसते-they sit round. 12. 32.
परि ख्यन्-they may look over. 9.3.
परि गधिता-mix all around. 5. 15.
परि गात्-*Sb. of* √गा with परि, may it go round. 6. 4.
परिचक्ष्यम्-obscure. 5. 8.
परि जज्ञिरे-they were born forth. 11. 17.
परितक्म्या-night. 11. 25.
परि ददत्-*inj. of* √दा (to give) with परि, may he entrust. 7. 9.
परिद्वेषसः-of hateful foe. 5. 22.
परिधिम्-enclosure. 2. 26.
परिपतिम्-overlord. 12. 18.
परि पातु-let it protect from all sides. 9. 15.
परि बभूव-he encompassed. 10.43.
परिबाधमानः-preventing. 9. 15.
परि आयातम्-you two come round. 3. 20; 12. 31.
परिवर्तमाने-rolling. 4. 27.
परिवीतः-well covered. 2. 8.
परि वृणक्तु-let it pass over. 10. 7.
परिषद्यम्-is to be avoided. 3. 2.
परिषस्वजाना-embracing. 9. 18.
परि ष्वजाते-he will embrace. 6. 28; 11. 34.
परि स्रव-flow forth. 6. 6; 9. 2.
परुषे-brilliant. 2. 6.
परुष्ण्या-with Paruṣṇī. 9. 26.
परेयिवांसम्-who has departed. 10. 20.
परेहि-depart. 6. 12; 9. 33; 11. 7.
परोक्षेण-(ŚB.)indirectly. 9. 20.
पर्जन्यः-cloud. 10. 11.
पर्जन्यजिन्विताम्-cloud-impelled. 9. 6.
पर्जन्याः-clouds. 6. 22; 7. 23.
पर्यपश्यत्-he saw all around. 10.12.
पर्यभूषत्-he superseded. 10. 10.
पर्यायाः-formulas. 1. 9.
पर्यावर्तते-(TS.) he turns round. 7. 24.

पावका–pure. 11. 26.
पावीरवी–daughter of lightning, or the atmospheric speech. 12. 30.
पाहि–drink. 10. 2.
पितरः–manes. 11. 18, 19.
पितरम्–father. 2. 4.
पिता–father. 3. 4; 4. 21, 23; 5. 21, 24; 6. 15; 9. 14; 12. 29, 32, 34.
पितुः–(RVKH.) of father. 9. 29.
पितुम्–food. 9. 25.
पितुमत्–having food. 4. 24.
पितुमतीम्–rich in food. 6. 36.
पितॄणाम्–of manes. 10. 5; 11. 33.
पितृभ्यः–to manes. 1. 4; 7. 9.
पित्रा–with father. 7. 31.
पित्र्यस्य–of paternal. 4. 7.
पित्वे–*loc.* draught. 3. 20.
पिनाकम्–(VS.) trident. 5. 22.
पिनाकहस्तः–(VS.) holding a trident. 3. 21; 5. 22.
पिन्वतम्–fatten. 6. 29.
पिपर्त्ति–he fills. 5. 24.
पिब–drink. 4. 8; 7. 6; 8. 2, 3; 11. 44.
पिबत्–*inj. of* √पा (to drink), he drank. 5. 11.
पिबतम्–you two drink. 12. 31.
पिबतु–let him drink. 8. 2.
पिबन्ति–they drink. 5. 11.
पियारुम्–who derides gods. 4. 25.
पिष्टतमया–(KS.) with most beautiful. 8. 20.
पीतये–to drink. 12. 4.
पीप्याना–nursing. 2. 27.
पीयति–reviles. 3. 20.
पुंसः–to men. 3. 5.
पुत्रः–son. 4. 23; 8. 2; 9. 14; 12. 3.
पुत्रनामा–(ŚB.) having the name of a son. 3. 4.
पुत्रम्–son. 3. 20; 9. 40; 12. 14.
पुत्राणाम्–of sons. 3. 4.
पुत्रैः–with sons. 1. 16.
पुनः–again. 3. 3; 4. 11, 15, 16, 19; 10. 18; 11. 5; 12. 28.
पुनते–(SV.) he purifies. 5. 6.
पुनन्तः–winnowing. 4. 10.
पुनन्तु–let them purify. 5. 6.
पुनातु–let him purify. 5. 6.
पुनानः–purifying. 6. 28.
पुपुष्वान्–increasing. 1. 8.
पुपोष–he nourished. 10. 34.
पुमान्–man. 9. 15; (MS.) 3. 4.
पुमांसम्–hero. 9. 15; (MS.) man. 3. 4.
पुरः–in front. 9. 16.
पुरन्धिः–bountiful. 11. 2.
पुरन्धिम्–very wise. 6. 13, 17.
पुरन्ध्या–with praise. 12. 30.
पुरस्तात्–(RVKH) before. 9. 5.
पुरा–formerly. 3. 15; 4. 17; 6. 2, 27; 9. 28.
पुराणान्–old ones. 12. 29.
पुराणेन–(MS.) with old. 9. 43.
पुरीषम्–vapour. 2. 22.

पुरु–very. 5. 7; 6. 21.
पुरुत्रा–every where. 9. 13.
पुरुधा–in many ways. 10. 34.
पुरुप्रियः–widely loved. 5. 2.
पुरुरथः–having many chariots. 11. 23.
पुरुवर्पसम्–of many forms. 11. 21.
पुरुषम्–fragrant exhalation. 8. 22.
पुरुषादः–eaters of men (arrows). 2. 6.
पुरुषेण–by the supreme being. 2. 3.
पुरुहूत–O widely-invoked. 1. 4; 5. 24.
पुरुहूतम्–widely-invoked, water. 6. 2.
पुरूरवः–O Purūravas. 10. 47.
पुरोगाः–leader. 8. 21.
पुरोळा–rice-oblation. 6. 16.
पुरोळाशम्–oblation. 4. 19.
पुरोहितः–priest. 2. 12.
पुरोहितम्–placed foremost. 7. 15.
पुलुकामः–having many desires. 6. 4.
पुष्करिणी–lake with lotus-beds. 7.3.
पुष्करे–in lotus-bed. 5. 14.
पुष्टेः–of the growth. 11. 49.
पूरवः–supplicating men. 7. 23.
पूर्णम्–full. 2. 3.
पूर्धि–fill. 4. 3.
पूर्वैः–former. 12. 5.
पूर्वथा–as before. 3. 16; 12. 34.
पूर्वपीतये–to drink first. 10. 37.
पूर्व्यम्–(MS.) old. 4. 17; 9. 43.
पूर्वहूतौ–at the first invocation. 5. 28.
पूर्वा–former. 3. 22; 9. 28; (AB.) 11. 29, 31.
पूर्वीः–earlier. 10. 41.
पूर्वे- before. 7. 7; 12. 7, 41.
पूर्वेभिः–by former. 7. 16.
पूषणम्–Pūṣan. 6. 4.
पूषन्–O Pūṣan. 12. 17.
पूषा–Pūṣan. 5. 28; 6. 6, 31; 7. 9; 12. 18.
पृच्छसि–thou seekest. 9. 30.
पृणत–fill. 3. 20.
पृणन्ति–they fill. 1. 17.
पृतनाः–battles. 9. 14.
पृतनाजम्–unconquered in battle. 10. 28.
पृतनाज्येषु–in battles. 9. 24.
पृतनासु–in battles. 5. 2.
पृथक्–separate. 5. 25.
पृथिवि–O earth. 9. 32; 11. 37.
पृथिवी–earth. 3. 21; 4 21; 7. 24; 9. 38; 12. 33.
पृथिवीम्–earth. 1. 4; 2. 22; 7. 23; 9. 13; 10. 22, 23, 27, 32.
पृथिव्याः- of and from earth. 6. 17; 7. 2; 8. 9.
पृथिव्याम्–on earth. 12. 31.
पृथु–broad. 12. 23.
पृथुज्रयाः–agile. 5. 9.
पृथुष्टुके–having broad hips. 11.32.
पृथ्वीम्–broad. 6. 12.

पृष्ठः-(VS.) surface. 7. 23.
पृष्ठे-on the back. 9. 14.
पृष्ठ्यामयी-suffering from bent-back. 5. 21.
पृश्निगर्भाः-they who are in the womb of the variegated one, i. e. waters in a cloud. 10. 39.
पेत्वौ-clouds. 12. 2.
पोषम्-store. 1. 8.
पोषयित्नु-O nourisher. 10. 15.
पोषाय-for prosperity. 6. 21.
पौंस्ये-in battle, atmosphere, strength. D. 6. 14.
पौंस्येभिः-with powerful. 6. 7.
पौर्णमासी-(AB.) day of full moon 11. 29.
प्र अतिरत्-*Ao. of* √तॄ with प्र, has widened. 6. 16.
प्र अर्च-do thou worship. 11. 9.
प्र अर्चत-do you worship. 4. 24.
प्र अवादिषुः-they have uttered forth. 9. 6.
प्र असृजत्-*Imf. from* √सृज् (to emit) with प्र, created. 1. 7.
प्र अस्तु-let him be. 2. 13.
प्र अस्थुः-*Ao. of* √स्था with प्र, they have stood forth. 6. 10.
प्र आनट्-she has attained. 11. 25.
प्रकलवित्-trader. 6. 6.
प्रकेतः-illumination. 2. 19.
प्र गायत-sing forth. 7. 2.
प्र चेतयति-she causes to know. 11. 27.
प्रचेतसः-sagacious. 9. 20.
प्रचेताः-sagacious. 8. 5.
प्र चोदयन्-stimulating. 6. 7.
प्र चोदयन्ता-impelling. 8. 12.
प्र च्यावयतु-he may cause to move forth. 7. 9.
प्रजवः-great speed. 11. 20.
प्र जवेते-they two hasten forth. 9. 39.
प्रजाः-mankind. 10. 34.
प्रजानन्-knowing well. 7. 27.
प्रजापतये-(AB.) for Prajāpati. 12.8
प्रजापते-O lord of creatures. 10.43
प्रजाम्-offspring. 11. 7, 32.
प्रजावतीः-having offspring. 5. 2.
प्रजावता-rich in offspring. 11. 24.
प्र जिनोषि-thou impellest forth. 11. 37.
प्रतद्वसू-who have obtained wealth. 6. 21.
प्रतरणः-promoter. 9. 12.
प्र तारिषः-(AB.) prolong. 11. 30.
प्र तारिषत्-*Sb. of* √तॄ, he will prolong. 10. 35.
प्र तारीः-*inj. of* √तॄ (to cross) with प्र, prolong. 4. 7.
प्रति-every. 6. 8; towards. 8. 15; 10. 36.
प्रति अग्रभीष्टाम्-(VS.) they two have seized. 6. 16.
प्रति औहत-concealed. 2. 9.
प्रति गृणीहि-sing in answer. 4. 16.

प्रति जागर-I kept watch. 10. 33.
प्रति दुहीयत्-*op. from* √दुह् (to milk), may he milk from all sides. 1. 7.
प्रतिधा-draught. 5. 11.
प्रतिधीयमानम्-being directed. 11.8.
प्रतिमानानि-counter measures. 5. 12; 11. 21.
प्रति मुञ्चते-he puts on. 12. 13.
प्रति यन्ति-they stride forth. 12. 7.
प्र तिरत-she prolongs. 11. 36.
प्र तिरते-it prolongs. 11. 6.
प्र तिरन्तु-let them prolong. 12. 39.
प्रतिलोभयन्ती-infatuating 9. 33.
प्रति शृणीहि-mix. 4. 19; shatter down. 6. 3.
प्रति हन्मि-I thrash. 3. 10.
प्रति हर्यते-it longs for. 11. 15.
प्रतिहिताः-(VS.) placed. 12. 37.
प्रतीकम्-appearance. 7. 31.
प्रतीची-turning towards. 3. 5; 8. 15.
प्रत्नः-ancient. 12. 32.
प्रत्नथा-like ancient. 3. 16.
प्रत्यङ्-before. 12. 24.
प्रत्यञ्च्-against. 5. 3.
प्रथमः-first. 10. 10.
प्रथमम्-first. 3. 8.
प्रथमा-foremost. 8. 12.
प्रथमाः-first. 2. 22; 5. 25.
प्रथमानि-first. 12. 41.
प्रथस्व-spread. 1. 15.
प्रदक्षिणित्-(KS.) moving from left to right. 8. 19.
प्रदिवः-from days of yore. 4. 8; 6. 17; 8. 19.
प्रदिशः-quarters. 8. 22; 9. 17; 11. 41.
प्रदिशा-with injunction. 8. 9, 12.
प्रदिशि-in the eastern direction. 8. 21.
प्रधने-in battle. 9. 23.
प्रधयः-fellies. 4. 27.
प्र पतान्-*Sb. from* √पत्, they fly forth. 2. 6.
प्र पतेत्-he may fly forth. 7. 3.
प्रपथे-in the distant space. 11. 46.
प्रपित्वे-near. 3. 20.
प्र पिबन्ति-they drink forth. 11. 5.
प्रब्रुवाणः-proclaiming. 9. 4.
प्र भर-hurl. 6. 20.
प्र भरे-I bear forth. 9. 10.
प्रभृथस्य-of the prepared. 11. 49.
प्रमगन्दस्य-of the usurer. 6. 32.
प्रमायुकः-negligent. 3. 5.
प्रमृषे-for not heeding 4. 14.
प्रयती-with gift. 6. 9.
प्र यन्धि-extend. 6. 7.
प्रयस्वान्-having food. 2. 13.
प्रयाजाः-preliminary oblations. 8. 22.
प्रयाजान्-preliminary obtations. 8. 22.
प्रवक्ष्यामः-we will proclaim. 9. 3.
प्रवतः-heavenly heights. 10. 20.
प्रवत्वति-O abounding in high-

lands. 11. 37.
प्र वदन्तु-let them speak forth. 9. 9.
प्र वदाम-let us speak forth. 9. 9.
प्र ववचे-*pf. of* √वच्, thou didst declare. 5. 8.
प्रवातेजाः-growing in windy places. 9. 8.
प्र वावृजे-*pf. Ā of* √वृज् (to twist) with प्र, he twisted. 5. 28.
प्र वोचः-(KS.) do thou proclaim. 8. 20.
प्र वोचम्-I shall proclaim. 7. 2, 3, 23; 11. 43.
प्र वोचेयम्-may I proclaim. 10. 42.
प्र शंसामि-I will sing forth. 5. 9.
प्रशस्तम्-glorious. 5. 10.
प्रशस्तिभिः-with panegyrics. 10. 5.
प्रसवे-at the stimulation. 2. 26.
प्र ससर्ज-he sent forth. 10. 4.
प्र साचते-he overpowers. 11. 21.
प्रसितिम्-net. 6. 12.
प्र सीषधाति-*Ao. Red. Sb.* of √साध्, with प्र, he will have accomplished. 12. 18.
प्रसूतः-flung. 9. 14.
प्रसूता-produced. 2. 5, 19; discharged. 9. 19.
प्रस्कण्वस्य-of Praskaṇva. 3. 17.
प्रस्थितस्य-set forth. 7. 6.
प्रस्थिता-prescribed. 6. 16.
प्र हराम-we thrust. 3. 21.
प्र हिनोत-impel. 7. 20.
प्र हूयसे-thou art proclaimed. 3. 10; 10. 36.
प्रा-onwards. 9. 30.
प्राचीनम्-in the eastern direction. 8. 9, 12.
प्राचीम्-extended. 11. 11.
प्राणाः-vital breaths. 8. 22.
प्राणैः-with vital breaths. 10. 8.
प्रातः-in the morning. 7. 27; 12 .5.
प्रातरित्वः-coming at dawn. 5. 19.
प्रातर्जितम्-early-conquering. 12.14.
प्रातर्युजा-the two, who yoke early. 12. 4.
प्रापश्यन्-they beheld. 7. 29.
प्रायच्छत्-(AB.) he gave in marriage. 12. 8.
प्रायन्-they went forth. 5. 25.
प्रार्चत-do you worship. 4. 24.
प्रावन्-*imf. of* √अव् with प्र, they protected. 6. 2.
प्रावन्तु-let them befriend. 12. 45.
प्रावेपाः-sprung from the waving trees. 9. 8.
प्राशित्रम्-(KB.) name of a person. 12. 14.
प्रासावीत्-*Ao. of* √सू (to generate), with प्र, he has generated. 12. 13.
प्राह्वे-*Ao. of* √ह्वे with प्र, I have invoked. 2. 25.
प्रियम्-dear. 9. 18; 11. 39; 12. 9.
प्रियमेधवत्-like Priyamedha. 3. 17.
प्रियमेधाः-fond of sacrifices. 4. 3.
प्रियाणि-pleasant things. 4. 16.

प्रीणीत-refesh. 5. 26.
प्रोहाणि-let me pour out. 1. 15.
प्लवस्व-float. 9. 7.

बकुरेण-with lightning, or flood of water. 6. 26.
बज्रबाहुः-thunderbolt-armed. 2. 26.
बट्-truly. 11. 37.
बतः-alas! weakling. 6. 28.
बद्धः-bound. 2. 28.
बद्धम्-bound. 10. 32
बद्धान्-bound. 4. 3.
बद्धधानान्-(acc. pl. of pr. pt. of √*bādh*) knocking against each other. 10. 9.
बधिरा-deaf. 10. 41.
बधैः-with slaughter. 10. 42.
बन्धुः-kinsman. 4. 21; 6. 7.
बप्सता-*pt. of* √भस् (to devour), devouring. 9. 36.
बप्सती-devouring. 6. 4.
बब्धाम्-let them eat. 5. 12.
बभूथ-thou becomest. 5. 8.
बभूवुः-they became. 1. 9. (AV.) 12.38
बभूवुषी-becoming. 11. 40.
बभ्रिः-supporter. 6. 17.
बभ्रुः-tawny. 12. 40.
बभ्रू-tawny. 4. 15.
बभ्रूणाम्-of the tawny ones. 9. 28.
बर्हणा-strongly. 6. 18.
बर्हिः-grass. 5. 28; 6. 14; 7. 20; 8. 9, 13.

बलात्-from strength. 7. 2.
बहु-abundant. 10. 13.
बहुः-much. 9. 14.
बहुधा-variously. 7. 18.
बहुप्रजाः-having many children. 2. 8.
बहुभ्यः-for many. 10. 20.
बहूदकाः-having much water. 5.6.
बह्वीनाम्-of many daughters. 9.14.
बाहुम्-arm. 4. 20; 9. 15.
बाहू-arms. 6. 33; 7. 6.
बिभर्ति-it supports. 12. 26.
बिभर्षि-thou bearest. 11. 37.
बिभाय-*pf.* of √भी, he was afraid. 10. 11.
बिभीयात्-*op. of* √भी (to fear), one should fear. 3. 16.
बिभृतः-they two support. 3. 22.
बिभृताम्-they two bear. 9. 40.
बिभृथ-bear. 6. 23.
बिभ्यतुः-*pf. du.* of √भी, they two were afraid. 8. 15.
बिभ्यस्यन्तः-being afraid. 1. 10.
बिभ्युषी-being afraid. 11. 47.
बिभ्रत्-(VS.) bearing. 5. 22.
बिभ्रती-bearing. 11. 50.
बिलम्-opening. 2. 17.
बिसखा-digger of lotus-stem. 2.24.
बीरिटे-in the atmosphere. 5. 28.
बुधानः-waking. 10. 41.
बुध्ने-in the atmosphere. 10. 44.
बुध्न्यः-dwelling in the atmosphere. 10. 44; coming from the

bottom. 12. 33.
बुन्दः–arrow. 6. 33.
बुन्दम्- arrow. 6. 34.
बुसम्–water. 5. 19.
बृबदुक्थम्- of sublime hymns. 6. 4.
बृबूकम्–water. 2. 22.
बृहच्छ्रवाः–far-famed. 6. 18.
बृहत्–loudly. 1. 7; great. 5. 19; 6. 14; 7. 2; 11. 49.
बृहतः–greatly. 9. 8.
बृहती–with a sublime. 2. 25; *nom. sing.* 8. 11; 9. 29.
बृहतीः–great. 8. 10.
बृहद्दिवा–with mighty heaven. 11.49.
बृहस्पतिः–lord of the great. 2. 12; 10. 12.
बृहस्पतिम्–lord of prayer. 6. 23.
बृहस्पते–O Bṛhaspati. 4. 25.
बृहस्पतेः-of Bṛhaspati. 11. 12.
बेकनाटान्–usurers. 6. 26.
बोधतु-let her wake up. 11. 31.
बोधयन्ती–waking up. 4. 16.
बोभवीति–*Int. III. s.* of √भू, he becomes. 10. 17.
ब्रवीमि–I speak. 11. 7.
ब्रह्म–Brahman. 2. 11; prayer. 6.22.
ब्रह्मचर्योपपन्नम्–celibate. 2. 4.
ब्रह्मणस्पतिः–lord of prayer. 5. 4; 10. 13.
ब्रह्मणस्पते–O lord of prayer. 3.11; 6. 10.
ब्रह्मणा–by fervour. 5. 14.
ब्रह्मद्विषे–to the foe of prayer. 6. 3, 11.
ब्रह्मन्–O brāhmaṇa. 2. 4; 5. 14.
ब्रह्मा–name of a priest. 1. 8.
ब्रह्माणः–the brāhmaṇas. 5. 5; 11. 4.
ब्रह्माणि–prayers. 12. 34.
ब्राह्मणः–brāhmaṇa. 7. 24; 7. 31.
ब्राह्मणम्–brāhmaṇa. 2. 4.
ब्राह्मणवत्–like brāhmaṇa. 3. 16.
ब्राह्मणाः–brāhmaṇās. 9. 6.
ब्रुवाणः–speaking. 10. 22.
ब्रूयाः–should explain. 2. 4.

भक्षः–draught. 9. 8.
भक्षत–divide. 6. 8.
भक्षि–bestow. 12. 14.
भक्षीमहि–*op. of* √भज् (to divide), may we divide. 4. 7.
भगः–Bhaga. 1. 7; 6. 31; 12. 36.
भगम्–fortune. 3. 16; Bhaga. 6. 13; 12. 14.
भगवती–fortunate. 11. 44.
भगवन्तः–fortunate. 11. 44.
भगस्य–of fortune. 9. 31.
भद्रम्–good. 1. 18; (RVKH.) auspicious. 9.5; bliss. 12.13.
भद्रा–blessed. 4. 10; 12. 17, 39.
भद्रे–in the blessed. 11. 19.
भद्रेण–with blessed. 11. 24.
भन्दते–he praises. 5. 2.
भन्दनाः–praises. 5. 2.
भयमानः–being afraid. 6. 2.
भर–bear. 4. 4.

भरत–do you bear. 10. 6.
भरथ–bear. 9. 9.
भरथः–You two bear. 5. 5.
भरन्ती–bearing. 11. 36.
भरमाणः-bearing. 5. 4.
भरेषु–in battles. 4. 24.
भर्मणे–for maintenance. 7. 25.
भव–be. 6. 17; 9. 32; 10. 24.
भवत–be. 8. 10.
भवतः-they two are. 1. 9.
भवति–it is. 3. 4; 6. 19; 7. 3, 27; 11. 6.
भवतु–let her be. 11. 46.
भवनस्य–of world. 7. 9.
भवन्तु–let them become. 12. 44.
भवासि–*Sb.* thou mayest be. 9. 4.
भव्याय–to the auspicious. 10. 42.
भसथः–you two eat. 5. 22.
भाः (AV.) lustre. 6. 12.
भाऋजीकः–of well known light. 6. 4.
भागम्–share. 3. 12; 6. 8, 8. 22; 11. 6.
भागाः– portions. 8. 22.
भानुम्–the sun. 12. 7.
भारती–light of the sun. 8. 13.
भारहारः–bearer of burden. 1. 18.
भाव्यस्य–of Bhāvya, a king. 9. 10.
भासा–with light. 6. 17.
भिन्दन्–breaking. 3. 20.
भिन्दन्ति–they rend. 5. 5.
भिषक्–physician. 6. 6.
भीः–fear. 9. 30.
भीमः–dreadful. 1. 20; 4. 17.
भुनक्ति–he enjoys. 2. 4.
भुरण्यन्तम्–actively striving. 12. 22, 23, 24, 25.
भुवः–of earth. 7. 27.
भुवनम्–universe. 10. 11, 46; 12. 11.
भुवनस्य–of the universe. 3. 12; 7. 9; 10. 4
भुवना–worlds. 4. 27.
भुवनानाम्–of worlds. 7. 22.
भुवनानि–worlds. 7. 29; beings. 8. 14; 10. 26; waters 10. 34.
भुवनाय–for existence. 7. 25.
भुवा–being. 5. 5.
भुवे–for existence. 7. 28.
भूत्–*inj.* was. 5. 8.
भूतः–having become. 3. 16.
भूतन–may be. 6. 22.
भूतस्य–of existing thing. 10. 23.
भूतानि–beings. 6. 15.
भूत्वा–(TS.) having become. 7. 24.
भूम–earth. 10. 4.
भूमिम्–earth. 6. 22; 7. 23; 11. 37.
भूयाः–thou mayest be. 9. 12; 11. 44.
भूरि–very. 2. 7; 3. 10; 5. 2; 6. 22; 11. 21.
भूरितोकाः–having many children. 1. 10.
भूरिदावत्तरा–more liberal. 6. 9.
भूरिधारे–having many streams. 5.2.
भूरिशृङ्गाः–having many horns. 2.7.
भूर्णिम्–wild. 6. 24.

भूर्यक्षः-eating much. 6. 4.
भृगवः-the Bhṛgus. 4. 23; 11. 19.
भृमिः-whirl- wind. 6. 20.
भेदौ-parts. 9. 2.
भेषजम्-healing. 10. 35.
भेषजा-medicines. 10. 7.
भोगम्-enjoyment 6. 8.
भोगैः-with coils 9. 15.
भोजनानि-riches. 4. 5.
भोजनीयाः-to be fed. 2. 4.
भोजस्य-of the enjoyer. 7. 3.
भ्राजन्तः-brilliant. 3. 15.
भ्राजसाः-brilliant. 3. 15.
भ्राता-brother. 4. 26.

मंसीय-let me think. 3. 8.
मखेभ्यः-from the great ones. 3. 21.
मघम्-wealth. 4. 15.
मघवन्-O lord of wealth. 6. 1, 7, 32; 7. 6; 11. 12.
मघवा-lord of wealth. 6. 19; 10. 17, 27.
मघा-wealth. 5. 16.
मघोनी-rich. 1. 7.
मण्डूकः-frog. 9. 2.
मण्डूकाः-frogs. 9. 6; 10. 16.
मण्डूकि-O frog. 9. 7.
मत्-from me. 4. 20; 5. 2.
मतिः-thought. 11. 15.
मतिभिः-with thoughts. 4. 19; 10. 39.
मतिम्-intellect. 6. 16.
मतीनाम्-of intellects. 3. 20, 6. 29.
मत्सरम्-*acc.* soma. 2. 5.
मत्स्यम्-fish. 10. 12.
मदन्तः-rejoicing. 1. 11.
मदन्तीः-rejoicing. 5. 6.
मदाः-gladdening. 4. 15.
मदाय-for rapture. 4. 8.
मदिष्ठया-with the most gladdening. 11. 3.
मदे-in the intoxication. 11. 2.
मद्यम्-intoxicating. 5. 1.
मधु-water. D. 10. 12, 31, 37.
मधुधारम्-holder of water. 10. 13.
मधुना-with honey. 8. 17, 18.
मधुमतीः-rich in sweetness 10. 19.
मधुमन्तः-having sweetness. 10. 24.
मधुमन्तम्-rich in sweet water. D. 10. 16.
मधुमान्-rich in sweetness. 7. 17.
मधुश्चुतम्-distilling honey, distilling sweet water. 10. 16.
मध्यम्-middle. 6. 3.
मध्यमः-middle. 4. 26; 10. 5.
मध्यमस्याम्-in the middle. 12. 31.
मध्यमाः-the middle ones. 11. 18.
मध्या-in the midst. 4. 11.
मध्ये-in the middle 2. 16; 9. 7. 23, 24.
मध्वः-of mead. 4. 8.
मध्वा-with honey. 8. 6; 10. 31.
मन-(VS.) thought. 5. 5.
मनः-mind. 6. 28; 9. 16; 10. 40 11. 34.

मनसः-from mind. 5. 14.
मनसा-with mind. 2. 4; 3. 3, 4: 4. 7, 10; 8. 22; 10. 18, 46, 11. 45.
मनस्वान्-wise. 10. 10.
मनामहे-we think. 6. 25.
मनीषा-with wisdom. 2. 25; 9. 10.
मनुः-name of a lawgiver. 3. 4; (VS.) 1. 5; celestial god. 12. 34.
मनुताम्-let them think. 9. 13.
मनुषः-of man. 8. 5, 12.
मनुषाय-for man. 6. 26.
मनुष्यवत्-like man. 8. 13.
मनुष्या-worthy of man. 3. 11. Yāska explains it as मनुष्येभ्यः, i.e. 'from men.'
मनुष्यान्-to men. 6. 22.
मनै-I know. 9. 28.
मन्तवा-to be regarded. 3. 3.
मन्त्रा-stanzas. 12. 33.
मन्दमानाय-being exhilarated, or praised, or implored. 11. 9.
मन्दसानः-rejoicing. 8. 2.
मन्दिने-for the praiseworthy. 4 24.
मन्दू-joyous. 4. 12.
मन्द्रजिह्वम्-of pleasing tongue. 6. 23.
मन्द्रा-charming. 11. 28, 29.
मन्म-thoughtful hymn. 6. 22; 10. 42.
मन्मन्-thinking. 4. 25.
मन्मभिः-sublime hymns. 10. 5.
मन्मानि-prayers. 8. 6.
मन्यते-one thinks. 11. 4.
मन्यथाः-think. 3. 20.
मन्यमानः-thinking. 12. 14
मन्यमानाः-thinking. 4. 14.
मन्ये-I think. 8. 2.
मन्येत-one should think. 2. 4.
मन्यो-O Manyu. 1. 17; 10. 30.
मम-my. 3. 8. (AV.) 10. 18.
मयि-(AV.) in me. 10. 18.
मयोभु-pleasing. 10. 35.
मयोभुवः-beneficent. 9. 27.
मरते-he dies. 11. 38.
मरुतः-the Maruts. 4. 15; 5. 5; 6. 16; 9. 3; 11. 14; (TS.) 7. 24.
मरुत्वः-swift like the Maruts. 10. 30.
मरुत्वान्-having Maruts. 4. 8.
मरुत्सु-among the Maruts. 11. 50.
मरुद्भिः-with Maruts. 5 15; 10. 36, 37.
मरुद्वृधे-O Marudvṛdhā. 9. 26.
मर्जयन्त-thy embellished. 12. 43.
मर्तः-mortal. 2. 13; 6. 8.
मर्तम्-mortal. 5. 17.
मर्तासः-mortals. 11. 16.
मर्त्यः-man. 6. 4.
मर्त्यम्-*acc.* mortal. 2. 9.
मर्त्यानाम्-of mortals. 5. 1; 6. 20.
मर्त्याय-for the mortal. 11. 8.
मर्त्येभ्यः-from mortals. 12. 10.
मर्याः-O men. 4. 2.
मर्यम्-husband. 3 15.

मर्यादाः-boundaries. 6. 27.
मर्याय-for man. 2. 27.
महः-great. 6. 6; 9. 25; 11. 27; 12. 11, 32.
महत्-great. 6. 35; 10. 34.
महतः-(AV.) of the mighty. 12. 38.
महते-for great. 11. 45.
महद्भ्यः-to the great. 3. 20.
महस्य-of the great. 5. 7.
महान्-great. 6. 14, 23.
महान्तम्-great. 10. 9.
महावधात्-from great slaughter. 10. 11.
महि-great. 11. 9.
महित्वम्-greatness. 4. 11; 6. 8; 7. 23.
महिनि-O great. 11. 37.
महिमा-greatness. 11. 20.
महिमानः-becoming great. 12. 41.
महिमानम्-greatness 8. 7; 9. 16.
महिव्रत-*Voc.* of great ordinances. 3. 17.
महिषा-by greatness. 7. 26.
मही-great. 5. 22.
महीः-great 10. 20.
महीनाम्-of armies. 6. 17.
महीयम्-great. 4. 21.
महे-for great. 9. 27; 10. 47; 11.9.
मह्ना-by the greatness. 10. 10; 11. 37.
मह्यम्-to me. 9. 8.
मा-prohibitive particle. 1. 7, 15; 3. 2, 20; 5. 8 16, 23; 6. 24; 7. 2; 9. 3, 4; 10. 7, 40, 45; 11. 7.
मा-me. 2. 4; 3. 10, 12, 21; 4. 6, 17; 5. 2, 6; 9. 8.
मातरः-mothers. 3. 6; 12. 7.
मातरम्-mother. 2. 4; 10. 46.
मातरा-two mothers. 9. 39.
मातरा-measurers. D. 10. 21.
मातरिश्वः-O Mātariśvan. 7. 31.
मातरिश्वा-air. 7. 26.
मातरिश्वानम्-Mātariśvā. 7. 18.
मातवै-for recognition. 11. 42.
माता-mother. 4. 21, 23; 9. 40; 10. 46; 11. 49; 12. 11.
मातुः-of mother. 2. 8; 8. 18.
मातॄः-mothers. 4. 14.
मात्राम्-*acc.* measure. 1. 8.
मादयन्ति-they intoxicate. 9. 8.
मानुषान्-men. 12. 24.
मानुषीभ्यः-(VS.) for men. 7. 24.
माने-in the creation. 2. 22.
माम्-me. 6. 31.
मायया-with illusion. 1. 20.
मायाः-arts. 12. 17.
मायाम्-supernatural power. 6. 13; 7. 27.
मायुम्-lowing sound. 2. 9; 11. 42.
मारुतम्-swift. 11. 50.
मासः-measurer; Soma, or the moon. 11. 5.
मासकृत्-month-maker. 5. 21.
मासि-in month. 6. 35.
मितद्रवः-of measured speed. 12.44.

मित्र-O Mitra. 2. 13; 3. 5.
मित्रः-Mitra. 9. 3; 10. 22; 12. 36.
मित्रम्-Mitra. 7. 18.
मित्रमहः-great on account of friends. 8. 5.
मित्रस्य-of Mitra. 12. 16.
मित्राय-for Mitra. 10. 22.
मित्रावरुणा-Mitra and varuṇa. 11. 23.
मिथुना-pairs. 12. 10.
मिथुनानाम्-of both. 3. 4.
मिथुनौ-pairs. 7. 29.
मिमाति-it lows. 2. 9; 11. 42.
मिमानः-measuring. 12. 23.
मिमाना-measuring. 8. 12.
मिमानाः-measuring. 6. 6.
मिमाय-she lowed. 11. 40.
मिषन्तम्-winking. 11. 42.
मुचीजया-with a net. 5. 19.
मुखात्-from the mouth. 7. 12.
मुच्यते-is released. 5. 19.
मुद्गलः-name of a seer. 9. 23, 24.
मुमुग्धि-release. 4. 3.
मुरीय-*op. Ā. of* √मृ (*to die*), may I die. 7. 3.
मुहूर्तम्-for a while. 2. 25.
मुह्यन्तु-let them be stupified. 10.27.
मूराः-ignorant. 6. 8; 11. 2.
मूर्धनि-at the head. 5. 16; 9. 31.
मूर्धा-head. 7. 27.
मूर्धानम्-forehead. 11. 42.
मूषः-mouse. 4. 6.
मृगः-animal. 1. 20; 9. 19.
मृगम्-animal. 5. 3; 6. 24.
मृगयन्ते-they seek. 5. 3.
मृत्युः-death. 7. 3.
मृत्यो-O death! 11. 7.
मृधः-enemies. 7. 2.
मृध्रवाचः-sweet in speech. 6. 31.
मृळ-be gracious. 1. 17.
मृळयन्तु-let them be gracious. 10. 16.
मृळाति-he will be gracious. 10. 15.
मे-me; to me; my. 2. 25; 3. 20; 4. 21; 5.21; 6. 8, 22; 8. 22; 9. 10, 26; 11. 36; 12. 30. (ŚB.) for me. 9. 20.
मेदस्तः-(VS.) from the fat 6. 16.
मेद्यन्तु-may they become fat. 8. 3.
मेधाविनम्-intelligent. 2. 4.
मेषः-ram 3. 16.
मेषान्-rams. 5. 21.
मेहना-great, whatever does not belong to me here. 4. 4.
मैत्रावरुणः-son of Mitra and Varuṇa. 5. 14.
मोषथ-steal. 6. 4.
मौजवतस्य-*.gen.* growing on Mūjavat. 9. 8.

यंसन्-they have granted. 9. 19.
यः-who. 1. 18; 2. 4, 9, 13; 3. 21; 4. 17, 25; 5. 2, 15, 19, 22, 24; 6. 3, 8, 10, 12, 19, 35; 7. 23, 24; 8. 2, 14; 9. 10; 10. 5, 10, 19, 26, 29, 42, 44; 11.

7; 12. 14, 28, 46.
यक्षि-sacrifice. 6. 13, 17; 8. 8, 14.
यक्ष्मस्य-of consumption. 3. 15.
यच्चित्-whenever. 9. 21.
यच्छ-grant. 9. 32.
यच्छत-grant. 12. 45.
यच्छताम्-they may extend. 9. 38.
यज-(MS.) sacrifice. 9. 42, 43.
यजतम्-holy. 12. 17.
यजतस्य-of the adorable. 8. 7.
यजते-*dat.* to the holy. 8. 11.
यजते-he sacrifices. 12. 5.
यजध्यै-for sacrificing. 8. 12.
यजध्वम्-sacrifice. 12. 5.
यजमानः-sacrificer. 3. 5; 12. 5.
यजमानाय-(MS.) for the sacrificer. 9. 42.
यजसि-thou sacrificest. 8. 5.
यजस्व-sacrifice. 10. 27.
यजीयान्-better sacrificer. 8. 8, 14.
यजुः-(GB.) the Yajus formula. 1. 16.
यज्ञः-sacrifice. 8. 22; 10. 45.
यज्ञन्योः-of the two leaders of sacrifice. 7. 30.
यज्ञपतये-(TS.) for the lord of sacrifice. 4. 21.
यज्ञम्-sacrifice. 4. 5; 5. 15; 7. 30, 31; 8. 6, 12, 13, 21; 9. 38; 11. 26; 12. 41.
यज्ञस्य-of the sacrifice. 1. 8, 16; 7. 15.
यज्ञाय-(TS.) for sacrifice. 4. 21.
यज्ञियाः-holy. 9. 37.
यज्ञियानाम्-of the accomplishers of sacrifice. 7. 27; 11. 19.
यज्ञियाम्-sacrificial. 5. 25.
यज्ञियाय-for the sacrificing man. 10. 8.
यज्ञियासः-accomplishers of sacrifice. 3. 8; 7. 29.
यज्ञे-(VS.) in the sacrifice. 4. 18; (AV.) 11. 33.
यज्ञेन-with sacrifice. 12. 41.
यज्ञेषु-in sacrifices. 8. 2, 12.
यज्ञैः-with sacrifices. 6. 8, 15; 8. 7.
यत्-which. 1. 8, 16, 18; 2. 11; 3. 5; 7. 19, 28; 10. 5, 8, 11, 47.
यत्-whatever; because; that. 1. 6; 2. 12, 17; 3. 8, 20; 4. 4, 11, 14; 5. 8, 13, 21; 6. 35; 7. 6, 27, 29; 8. 18; 9. 3, 9, 26, 41; 10. 9, 11, 47; 11. 4, 5, 16, 28, 47; 12. 10, 31; (TS.) 2. 17; (DB.) 7. 12.
यतते-he stretches. 7. 22, 23.
यतन्ते-they endeavour. 4. 13.
यत्कामाः-with what desires. 10.43.
यत्र-where. 2. 7; 3. 4, 12; 4. 10, 20, 27; 6. 30; 7. 30; 9. 19; 10. 26; 12. 41.
यत्रयत्र-wherever. 9. 16.
यथा-just as. 2. 4, 19; 3. 15; 4. 19; 5. 3, 11; 10. 33.
यदा-when. 4. 13; 6. 8; 7. 29; (TS.) 7. 24.

यदि-if. 7. 3.
यद्ध नाम-whatever exists. 3. 22.
यन्तम्-going. 5. 19, 21.
यन्ति-they go. 3. 4; 5. 18.
यन्त्रै -with fetters. 10. 32.
यम्-whom. 2. 4; 4. 23; 5. 11; 7. 23; 10. 13. 19; 11. 4, 24; 12. 14
यम-O Yama. 6. 28.
यमः-Yama. 10. 21; 12 29.
यमम्-Yama. 7. 18; 10. 20.
यमस्य-of Yama. 6. 35; 12. 11.
यमि-O Yamī. 11. 34.
यमुने-O Yamunā. 9. 26.
यमौ-twin brothers. 10. 21.
ययस्तु-*Imv.* of √यस्, let him be heated. 6. 11.
ययाथ-*pf. of* √या, thou wentest. 2. 27.
ययोः-(MS.) of which two. 9. 42.
यवम्-grain. 6. 26; 10. 4.
यवेन-with barley. 3. 20.
यशः-(AV.) glory. 12. 38.
यस्मात्-from which. 2. 3.
यस्मिन्-in which. 11. 50; 12. 29, 38.
यस्मै-to whom 11. 24.
यस्य-whose. 3 21; 5. 3, 27; 6. 12; 9. 25; 10. 10; 11. 9, 39.
यस्याम्-in which 3. 21.
यस्यै-for which. 8. 22.
यह्व-O great one. 8. 8.
या-who. 9. 30: 10. 7; 11. 8, 32, 36, 37, 46; (AB.) 11. 29, 31.
याः-which. 3. 11; 9. 28; 12. 45.
याचन्-beseeching. 6. 24.
याचिषत्-Ao. *Sb. of* √याच्, he has beseeched. 6. 24.
यातम्-go. 6. 7.
यातयति-he leads. 10. 22.
यातुधानः-demon. 7. 3.
यातूनाम्-of demons. 6. 30.
यादृश्मिन्-in whatsoever. 6. 15.
यानान्-leading. 8. 6.
यानि-which. 5. 25.
याभिः-with which. 10. 19.
याम्-which. 12. 34.
यामः-*pr. of* √या, we go. 2. 26.
यामेषु-on the courses. 4. 15.
यावन्मात्रम्-as much as. 7. 31.
याहि-go. 5. 2; 6. 12.
युक्तम्-joined. 6. 28.
युक्ताः-yoked. 3. 9.
युगानि-ages. 4 20.
युजा-accompanied by. 5. 2.
युज्यसे-thou art set to work. 9. 21.
युञ्जन्ति-they yoke 4. 27.
युञ्जम्-yoking. 9. 24.
युयवन्-*Sb. of* √यु, they will remove. 12. 44.
युयुजे-he yoked 7. 7.
युयूषन्-they desired to unite. 5. 15.
युयोतु-let him separate. 6. 7.
युवतिम्-shot. 10. 29. अतिबलवता धनुष्मता मुक्ताम्। Durga.
युवम्-you. 4. 19; 12. 2.
युवानम्-young. 4. 19.

युवाभ्याम्-to you both 6. 9.
यूथम्-herd. 4. 24.
यूथस्य-of the herd. 11. 49.
यूयवत्-(MS.) it will remove. 9.42.
ये-which. 1. 15; 3. 15, 20; 4. 15; 5. 25; 6. 15, 18; 8. 7; 10. 24; 11. 18; 12. 38, 42; (AV.) 12. 38; (VS.) 12. 42.
ये-who. 2. 4.
येन-with which. 2. 9; 3. 8; 5. 5, 6; 9. 24; 12. 6, 22-25.
येभिः-with which. 8. 3.
योगे-at the performance. 6. 22.
योना-womb. 2. 8.
योनिः-womb. 4. 21.
योनिम्-place. 2. 19; womb. 6. 12.
योनौ-on the seat. 8. 11.
योषणे-*du.* women. 8. 11.
योषा-woman. 2. 27; 3. 15; 9. 18. *dual.* two women. 9. 40.
योषाः-maidens. 3. 4; 7. 17, 20.

रंसु-delightful. 6. 17.
रंहिः-speed. 10. 29.
रक्षः-demons. 6. 3.
रक्षन्ति-(VS.) they protect. 12. 37.
रक्षसः-demons. 3. 20; 6. 12; 10. 11.
रक्षसे-for the demon. 4. 18.
रक्षाँसि-demons. 12. 44.
रक्षिता-protector. 11. 5.
रक्षितारः-guardians. 4. 19.
रक्षोहा-killer of demons. 10. 42.
रजः-region. 9. 29; 12. 23.
रजतम्-silver. 5. 15.
रजसः-of the region. 5. 9; 10. 39; 12. 7.
रजसि-in the region. 6. 15.
रजसी-regions. 2. 21.
रजस्सु-in waters. 10. 44.
रजांसि-worlds, blood, day, light. 4. 19.
रजिष्ठः-(KS.) most straight. 8. 19.
रणाय-for battle. 4. 8; 10. 47; for joy. 9. 27.
रण्या-fit for battle. 6. 33.
रत्नधातमम्-best bestower of gifts. 7. 15.
रत्नम्-gift. 5. 5.
रथम्-chariot. 4. 19, 27; 5. 3, 26; 7. 7; 9. 2; 11. 50.
रथयुः-rich in chariot. 6. 31.
रथर्यति-he desires a chariot. 6. 28.
रथानाम्-of chariots. 5. 5; 10. 28; 12. 21.
रथे-in the chariot. 6. 4; 9. 16.
रथेन-with chariot. 2. 27.
रथेभिः-with chariots. 11. 14.
रथ्यासः-they who draw the chariot. 10. 3.
रदति-it rends. 6. 30.
रधाम-we will be subjected. 10.40.
रन्त-they enjoyed. 12. 43.
रन्धय-rend. 6. 32.
रमणम्-delightful. 1. 11.
रम्भम्-staff. 3. 21.
रयीणाम्-of treasures. 4. 17; 10. 43.

ररात्रः-generous. 2. 12.
ररिवान्-bounteous. 4. 25.
रशनया-(KS.) with a cord. 8. 19, 20.
रशनाभिः-with girdle- string. 3. 14.
रश्मयः-reins. 9. 16.
रश्मिभिः-(TS.) with rays. 7. 24.
रसायाः-of the river Rasā. 11. 25.
राका-(AB.) full moon day. 11. 29.
राकाम्-wife of a god, full moon-day. 11. 31.
राजन्-O king. 6. 6; 10. 40.
राजभ्यः-to the king. 12. 36.
राजा-king. 2. 21; 4. 8; 6. 12, 22; 7. 22; 9. 10; 10. 4; 12. 14.
राजानम्-king. 7. 26; 10. 20.
राजाना-two kings. 11. 23.
राज्ञः-of king. 11. 12.
राज्ञे-(AB.) for king. 12. 8.
राट्-Queen. 12. 46.
रातिः-gift. 12. 17, 39.
रात्रि-(RVKH.) O night. 9. 29.
रात्रिः-night. 2. 19.
रात्री-night. 4. 11.
राधः-wealth. 4. 4; 6. 22.
राधसा-with food. 11. 24.
रायः-of wealth. 3. 2; 4. 7; 6. 14.
राये-for wealth. 6. 17, 21.
रारण-*pf.* of √रण्, I rejoiced. 11. 39.
रारन्धि-*int. of* √रन्ध्, deliver. 10. 40.
राष्ट्री-queen. 11. 28.
रासत्-*Ao. Sb. of* √रा (to give), he has given. 12. 18.
रारिपनस्य-of the noisy. 6. 21.
रिक्थम्-patrimony. 3. 6.
रिशादसः-tearing those who injure. 6. 14.
रिषे-for injury. 10. 45.
रिहन्ति-they lick. 10. 39.
रिहाणे-licking. 9. 39.
रीरिषः-*Red. Ao. inj. of* √रिष्, thou hast received injury. 10. 7; 11. 7.
रुक्मवक्षसः-having golden breasts. 3. 15.
रुजानाः-rivers. 6. 4.
रुद्र-O Rudra. 1. 17.
रुद्रः-Rudra. 1. 15.
रुद्रत्वम्-(TS.) characteristic of Rudra. 10. 5.
रुद्रस्य-(TS.) of Rudra. 10. 5.
रुद्राः-Rudras. 1. 15.
रुद्राय-for Rudra. 10. 6, 8.
रुद्रासः-Rudras. 11. 15.
रुधतः-of the obstructed. 5. 2
रुपः of earth. 6. 17.
रुरुहुः-they grew. 6. 3.
रुशत्-brilliant. 6. 13.
रुशती-bright. 2. 20.
रुशद्वत्सा-having a bright calf. 2. 20.
रूपम्-form. 10. 17; 12. 27.
रूपसमृधम्-accomplishment of form. 1. 16.
रूपाणि-forms. 10. 17; 12. 13.

रूपैः–with beauty. 8. 14.
रेक्णः–wealth. 3. 2.
रेक्णस्वती–abounding in wealth. 11. 46.
रेजति–he shakes. 10. 42.
रेजते–it trembles. 3. 21.
रेळ्हि–he licks. 10. 46.
रेवति–*Voc.* abounding in wealth. 12. 9.
रोदसिप्राम्–filling both heaven and earth. 7. 28.
रोदसी–heaven and earth. 3. 21; 4. 6; 5. 21; 10. 4; 11. 9; 12. 26; regions. 6. 1; wife of Rudra. 12. 46.
रोमशवन्तौ–hairy. 9. 2.
रोरुवत्–*pt.* of √रु, roaring. 5. 16.

लक्ष्मीः–mark. 4. 10.
लिबुजा–wood-bine. 6. 28; 11. 34.
लोककृत्–maker of room. 3. 20.
लोकम्–world. 2. 14; 12. 8, 23, 37.
लोधम्–greedy. 4. 14.
लोपाशः–fox. 5. 3.
लोहितवाससः–(AV.) wearing red-garments. 3. 4.

वंशम्–bamboo pole. 5. 5.
वः–your. 6. 14, 30; 10. 21; 11. 9, 15, 20; 12. 42.
वक्षः–breast. 4. 16.
वक्षत्–(MS.) *Ao. Sb.* of √वह्, it has brought. 9. 42, 43.
वक्षति–*pr.* of √वक्ष्, it waxes. 6. 4.
वक्षथः–*adj.* dazzling. 11. 20.
वक्षि–(KS.) carry. 8. 19.
वक्ष्यन्तीव–desirous of whispering, as it were 9. 18
वचः–words of praise. 4. 24.
वचसा–with speech. 9. 31.
वचसे–for speech. 2. 25.
वचस्या–with speech. 12. 18.
वचांसि–words. 2. 27, 10. 31; 12. 30
वज्रम्–thunderbolt. 6. 20.
वज्रिणः–*gen.* wielder of thunderbolt. 6. 18.
वज्री–wielder of thunderbolt. 6. 23.
वत्सम्–calf. 11. 42, 45.
वद–speak. 9. 5. 21.
वदत–speak. 9. 9.
वदतः–*gen.* chattering. 5. 22.
वदति–he expounds. 1. 8.
वदद्भ्यः–to the speaking. 9. 9.
वदन्ति–they speak. 7. 18; 11. 29.
वदन्ती–speaking. 11. 28.
वदेते–they two dispute. 7. 30.
वदेम–we may speak. 1. 7.
वनम्–forest. 3. 15.
वनर्गू–*du.* haunting the forest. 3. 14.
वनस्पतिः–lord of herbs. 8. 17.
वनस्पते–O lord of herbs. 8. 3, 18, 20; 9. 12.
वना–forests. 4. 14; 5. 16.
वनानि–forests. 4. 17; 5. 12.

वनीयान्–winner of greater wealth. 12. 5.

वनुयाम–may we slay. 5. 2.

वनुष्यतः–*acc. pl.* who seeks to injure. 5. 2.

वनुष्यति–he seeks to injure. 5. 2.

वने–on a tree. 6. 28.

वनेभ्यः–from trees. 6. 1.

वन्दमानः–bowing. 10. 33.

वन्द्यः–to be adored. 8. 8.

वपते–he sows. 12. 27.

वपन्ता–sowing. 6. 26.

वम्रः–emmet. 3. 20.

वम्रकः–name of a person. 5. 3.

वम्रीभिः–with emmets. 3. 20.

वयः–arrows. 2. 6; birds. 4. 3; 11. 14; life. 5. 19; food. 6. 4.

वयन्ती–female weaver. 4. 11.

वयम्–we. 2. 13, 26; 3. 11; 4. 18; 5. 2, 11; 6. 7, 8; 9. 9; 10. 15; 21, 43; 11. 11, 19, 44. 50; 12. 14, 39; (AV.) 11. 11.

वयाः–branches. 1. 4; 6. 3.

वयुनवत्–intelligible. 5. 15.

वयुनानि–rules. 5. 9; (KS.) ways. 8. 20; expedients. 9. 15.

वरन्ते–they check. 10. 29.

वरम्–boon. 1. 7; best. 5. 4.

वराहम्–cloud, boar. 5. 4.

वराहून्–groups of atmospheric deities. 5. 4.

वराहैः–with Aṅgirasas. 5. 4.

वरिष्ठम् best. 5. 1.

वरीयः- better. 8. 9.

वरुण–O Varuṇa. 3. 5; 5. 27; 9. 3; 10. 4; 12. 22- 25.

वरुणः–Varuṇa. 6. 21; 12. 32, 36.

वरुणम्–Varuṇa. 7. 18.

वरुणस्य–of Varuṇa. 11. 12; 12. 16.

वरुणानी–wife of Varuṇa. 12. 46.

वरुणानीम्–wife of Varuṇa. 9. 34.

वरेण्यः–excellent. 12. 13.

वर्णम्–colour. 2. 20.

वर्तिः–turning. 3. 20.

वर्तिका–dawn, the constant one. 5. 21.

वर्धते–he increases. 8. 15.

वर्धताम्–let her increase. 11. 45.

वर्धन्तु–let them increase. 1. 10.

वर्धय–increase. 6. 23.

वर्धयस्व–increase. 10. 40.

वर्पः–shape. 5. 8.

वर्वृतानाः-rolling. 9. 8.

वर्षति–(TS.) it rains. 7. 24.

वर्षम्–rain. 9. 7.

वर्षिष्ठया–with the most wholesome. 11. 14.

वर्ष्या–by rain. 2. 11.

वलः–cover. 6. 2.

ववाशिरे–they desired. 1. 10.

वव्रिम्–covering. 2. 9.

वषट्करिष्यन्–utttering the sound Vaṣaṭ. 8. 22.

वष्टु–let her like. 11. 26.

वसते–they wear. 7. 31.

वसत्या–with the floral oblation.

10. 21.
वसवः–O Vasus. 6. 7; celestial deities. 4. 13; 12. 42, 43.
वसातिषु–during nights. 12. 2.
वसानः–(VS.) wearing. 5. 22.
वसानाः–wearing. 7. 24.
वसिष्ठः–name of a seer. 5. 14; 6. 30.
वसिष्ठाः–O Vasiṣṭhas. 11. 20.
वसु–wealth. 3. 11; 4. 17; 9. 42.
वसुदाम् giver of wealth. 6. 23.
वसुधिती–(MS.) holding wealth. 9. 42.
वसुधेयस्य–(MS.) of bestowing wealth. 9. 42, 43.
वसुना-with wealth. 5. 19.
वसुपत्नी–treasure-queen. 11. 45.
वसुभिः– with Vasus. 5. 5; 8. 8.
वसुवने–(MS.) for winning wealth. 9. 42, 43.
वसूनाम्–of treasures. 11. 45.
वसूनि–treasures. 6. 7, 8; 12. 42.
वसूयवः–desirous of wealth. 4. 19; 6. 6.
वसूयुः–desirous of wealth. 6. 31.
वसो-*Voc.* O wealth. 5. 23. (RV.) VIII. 21. 8.
वसोष्पते–(AV.) O lord of wealth. 10. 18.
वस्ते–it covers. 9. 19.
वस्तोः–*gen. of* वस्तु f. by day. 3. 15.
वस्तोः–for covering. 8. 9.
वस्त्रमथिम्–cloth-stealer. 4. 24.
वस्पतिम्-your lord. 12. 21.
वस्वः-wealth. 6. 6.
वह–(KS.) carry 8. 20.
वहतः–they two carry. 2. 22.
वहति–he bears. 4. 27.
वहतुम्–to bring. 12. 8. 11.
वहद्भ्यः–*dat.* bearing. 3. 9.
वहन्तु–let them carry. 6. 4.
वह्नयः–coursers. 8. 3.
वह्निः–son. 3. 4.
वह्निम्–son. 3. 6.
वा–(VS.) and. 1. 5.
वाः–waters. 5. 12; pond 9. 2
वाक्–speech. 11. 28. 29.
वाघतः–institutors of sacrifice or wise. 11. 16.
वाचः–speech. 3. 8
वाचम्–speech. 1. 19. 20; 2. 12; 4. 10; 9. 4, 6, 9. 41; 11. 29; 12. 32.
वाचस्पते–(AV.) O lord of speech. 10. 18.
वाचा–with speech. 2. 4.
वाचि–in speech. 4. 10; 8. 21.
वाजगन्ध्यम्–Soma. 5. 15.
वाजपस्त्यम्–Soma. 5. 15.
वाजम्–food. 5. 15.
वाजसातमा–best procurers of food. 9. 36.
वाजसातये–for the winning of booty. 12. 45.
वाजाः–O Ṛbhus. 6. 16.
वाजिनः–horses 9. 16; celestial deities. 12. 44. *gen. sing.* of

the horse. 9. 3.
वाजिनम्-strong. 7.20; rich in food. 10. 28.
वाजिनीवति-O rich in food. 12. 6.
वाजिनीवती-rich in food. 11. 26.
वाजिनेषु-in contests. 1. 20.
वाजी-horse. 2. 28; 3. 3; 10. 31.
वाजे-in food. 6. 17; 10. 33.
वाजेभिः-with food. 11. 26.
वाणी-speech, water. 6. 2.
वातः-air. 3. 15; 10. 35.
वातस्य-of wind. 11. 20.
वाताप्यम्-water. 6. 28.
वाम्-2. 7; 3. 15; 5. 1, 21, 22; 6. 4, 8, 9; 9. 37; 11. 8; 12. 3.
वामम्-good. 6. 22, 31; 11. 46.
वामस्य-of noble. 4. 26.
वायः-a young bird. 6. 28.
वायुः-Vāyu. 5. 28; 11. 5, 47; air. 1. 5; 5. 6.
वायुम्-*acc.* Vāyu. 1. 17.
वायो-O Vāyu. 10. 2.
वायोः-of Vāyu 10. 3.
वारणः-warder. 5. 21.
वारम्-cover. 6. 21.
वारवन्तम्-having hair. 1. 20.
वार्यम्-boon. 5. 1.
वार्याणि-(MS.)noble. 9. 42.
वावशानः-desiring. 5. 1.
वावृधानः-growing. 10. 27.
वावृधे-*pf. Ā. of* √वृध्, he grew. 10. 19.
वाशीभिः-with chisels. 4. 19.
वाशीमन्तः-orators. 4. 16.
वासः-garment. 4. 11.
वासराणि-bright. 4. 7.
वास्तूनि-places. 2. 7.
वास्तोष्पते-O lord of house. 10. 17.
वाहः-hymn. 4. 16.
वाहिष्ठः-best carrier. 5. 1.
विंशतिः-twenty. 4. 27.
वि अख्यत्-*Ao.* of √ख्या (to see), he has seen. 12. 13.
वि अभिनत्-he shattered. 6. 19.
वि अर्दयत्-he rent. 9. 25.
वि असृजः-*imf. of* √सृज्, thou didst emit. 10. 9.
वि आवः-*Ao. of* √वृ, (to cover), he has covered. 1. 7.
वि आवः-*Ao. 3. sing.* of √वॄ, he has satisfied. D. 12. 5.
वि एषि-thou reachest. 12. 23.
विकटे-hideous. 6. 30.
विकृत्य-having mutilated. 10. 12.
विगृह्य-having spread. 9. 7.
वि चक्रमे-he strode. 12. 19.
वि चक्षते-they perceive. 12. 27.
वि चरन्ति-they march against. 2. 16; 4. 19.
वि चष्टे-he beholds. 7. 22; 10. 46.
विचितयन्तः-well-knowing. 4. 19.
विचिनोति-he seeks. 5. 22.
वि चेतत्-*inj. of* √चित् (to perceive), he perceived. 5. 1.
विजर्भृतः-held aloft. 9. 36.
वि जहि-slay. 7. 2.

वि जानामि–I know. 7. 3.

विजामातुः–from the would-be son-in-law. 6. 9.

विजेषकृत्-one who brings victory. 6. 29.

विड्भ्यः–(VS.)for tribes. 7. 24.

विततम्–spread. 4. 11.

वितता–stretched. 9. 18.

वितरम्–farther. 8. 9.

वितस्तया–with the Vitastā. 9. 26.

वि तिष्ठसे–(RVKH.) thou encompassest. 9. 29.

वित्तम्–*imv. 2. du.* of √विद्, know ye. 4. 6; 5. 21.

वित्से–*pr. 2. s.* of √विद् II cl., thou knowest. 6. 8.

विदत्–*Ao. inj. 3. s. from* √विद् (to find), he has found. 6. 15; 9. 4.

विदथा–with knowledge. 3. 12.

विदथानि–knowledge. 6. 7.

विदथे-in the assembly. 1. 7; in the sacrifice. 9. 3.

विदथेषु–in sacrifices. 8. 12.

विदद्वसो-O treasure-knower. 4. 4, 17.

वि दधाति–he distributes. 11. 6.

वि दधातु–may he distribute. 6. 14.

वि दयते–*pr. 3. s.* of √दा, he distributes. 4. 17.

वि दयमानः-dividing. 4. 17.

वि दस्येत्–*op. 3 s.* of √दस्, it may be wasted 10. 3.

विदुः–they knew. 11. 4.

वि दुचः–*Ao. inj. 2. s. of* √दुह् *with* वि, spoil. 2. 3.

विद्मनापसम्–(AV.) knowing the work. 11. 33.

विद्या–knowledge. 2. 4.

विद्याः–*op. 2. s.* from √विद्, thou mayest know. 2. 4.

विद्याम–may we know. 4. 18.

विद्युत्–lightning. 6. 30; 11. 36.

विद्युद्भवन्ती–becoming lightning. 2. 9.

विद्युन्मद्भिः–with lightning-charged. 11. 14.

विद्रधे–*loc.* ornamented. 4. 15.

वि द्रवन्ति–they run separately. 9. 19.

विद्वान्–wise. 3. 4; 4. 5; 5. 9; 6. 7; 7. 9; 8. 20; 9. 15.

विधर्ता–supporter. 12. 14.

विधवा–widow. 3. 15.

विधातुः–of Vidhātṛ. 11. 12.

विधाता–disposer. 10. 26.

विधावतः–runing about 5. 4.

विधेम–*op. of* √विध् (to worship), we may worship. 3. 21; 10. 23; 11. 33.

विध्य–transfix. 6. 12.

विध्यत्–*inj. 3. s.* of √व्यध्, he pierces. 5. 4.

विनश्यति–it perishes. 1. 6.

विनिचे–to destroy. 4. 18.

विन्दति–it finds. 9. 30.

विन्धे-I obtain. 6. 18.
विपर्वम्-limb by limb. 9. 25.
विपाट्छुतुद्री-the Bias and the Sutlej. 9. 39.
विपाशि-tieless, broken into pieces. 11. 48.
वि प्रथते-he spreads. 8. 9.
विप्राः-students. 2. 4; wise. 7. 18; 10. 39.
विप्राणाम्-of priests. 6. 29.
विप्रासः-wise men. 10. 19.
वि बोधय-awaken. 12. 4.
विभीदकः-the berry of Vibhīdaka tree. 9. 8.
विभ्वा-diffused. 2. 19.
विमनाः-sagacious. 10. 26.
विमाने-in measuring. 10. 39.
वि मिमीते-he prescribes. 1. 8.
वियुते-heaven and earth. 4. 25.
वि यूयाः-*precative. 3. s. of* √यु with वि (to separate), may he be separated. 7. 3.
विरद्-rend. 6. 20.
विरप्शी-great. 6. 23.
विरवेण-with a roar. 10. 12.
वि राजति-he shines brightly. 11. 27; 12. 13.
विरूपवत्-like Virūpa. 3. 17.
विरूपासः-multiform. 11. 17.
वि वः-*Ao. inj. 2. s. of* √वृ (to cover), thou didst uncover. 10. 9.
वि वर्तेते-they two roll on. 2. 21; 3. 22.
विवस्वतः-from the Sun. 7. 26; 12. 10.
विवस्वते-for the Sun. 12. 10
विवाससि-thou attendest. 11. 23.
विवासेम-let us attend upon. 2. 24.
विविड्ढि-*imv. of* √विष् to be active, be active. 10. 8.
विवृक्णा-*nom. pl. of p. p.* √व्रश्च्, cut asunder. 6. 17.
वि वेद-he knows more. 3. 22; 7. 30.
वि वोचत्-he will answer. 7. 30.
वि शसत-praise. 7. 2.
विशः-tribes. 6. 22, 31; 7. 26; 12. 24.
विशा-people. 3. 8.
विशाम्-of people. 5. 28.
विशेविशे-for every man. 10. 8.
विश्पतिः-lord of all. 5. 28; lord of house. 12. 29.
विश्पतिम्-lord of all. 4. 26.
विश्वकर्मन्-O all-maker. 10. 27.
विश्वकर्मा-all-maker. 10. 26.
विश्वचन्द्रम्-delight of all. 6. 28.
विश्वजन्यम्-all-impelling. 11. 10.
विश्वतः-on all sides. 9. 15.
विश्वथा-like all. 3. 16.
विश्वदानीम्-always. 11. 44.
विश्वम्-all. 3. 22; 7. 22; 10. 11, 46; 11. 41; 12. 11, 24, 26, 27.
विश्वमिन्वाः-all-impellers. 8. 10.
विश्वरूपः-omniform. 10. 34.

विश्वरूपम्–omniform. 12. 8, 38.
विश्वरूपाः–of all forms. 7. 28; 11. 29.
विश्वस्मात्–from all. 11. 38, 39; 12. 9, 28.
विश्वस्य–of the entire. 3. 12; 10. 4.
विश्वा–all. 4. 5, 27; 5. 25; 6. 8; 7. 20; 8. 14; 9. 15; 10. 17, 26, 34, 43; 11. 27; 12. 13, 17.
विश्वान्–all. 6. 26.
विश्वानरः–atmospheric deity. 11.10.
विश्वानरस्य–of Viśvānara. 12. 21.
विश्वानराय–for Viśvānara. 11. 9.
विश्वानि–all. 5. 12.
विश्वाभुवे–for the all powerful. 11.9.
विश्वाय–for all. 12. 15.
विश्वे–all. 5. 14; 6. 16; 10. 13; 12. 30, 33, 40, 42.
विश्वेदेवाः–all gods. 4. 23.
वि श्रयन्ताम्–(VS.) rest. 4. 18; remain. 8. 10.
विश्व्या–from all sides. 9. 4. सर्वतः। Yāska and Durga.
विषम्–water. 12. 26.
विषिते–released. 9. 39.
विषुणस्य–of the hostile. 4. 19; of the destroyer of sacrifice. Durga.
विषुरूपे–*du.* of dissimilar form. 12. 17.
विषुरूपेषु–in dissimilar forms. 11. 23.
विष्ठितम्–stationary. 9. 13.
विष्ट्वी–*gd.* of √विष्, having performed. 11. 16.
विष्णुः–celestial god. 12. 19.
विष्णो–O Viṣṇu! 5. 8.
विष्पितस्य–of the expanse. 6. 20.
विष्फुरन्ती–quivering. 9. 40.
वि ष्यतु–*Imv. 3. s.* of √सो with वि, he may release. 6. 21.
वि ष्यध्वम्–release. 6. 22.
वि ष्यस्व–open. 6. 17.
विसर्गादौ–in the beginning of creation. 3. 4.
वि सस्रे–*pf. from* √सृ with वि, she yielded. 1. 8, 19.
वि सृजस्व–pour down. 6. 17.
वि हत्य–having slain. 4. 5.
वि हन्ति–he strikes down. 10. 11.
विहायसः–exhilarating. 4. 15.
विहायाः–mighty, pervading. Durga. 10. 26.
वीड्वङ्गः–of strong limbs. 9. 12.
वीतम्–*Imv. 2. du.* of √वी to enjoy, you two enjoy. 4. 19.
वीतये–*Inf.* for enjoying. 5. 18.
वीताम्–(MS.) let them both enjoy. 9. 42, 43.
वीरम्–hero. 11. 31.
वीरान्–heroes. 11. 7.
वीरुधः–herbs. 6. 3.
वीरैः–with heroes. 7. 3.
वीर्यवती–strong. 2. 4.
वीर्याणि–heroic exploits. 7. 2, 3; 9. 3.
वीर्याय–for vital power. 10. 19.

वीळयस्व-be strong. 2. 5, 8. 3; 9. 12.
वीहि-enjoy. 4. 19.
वृकः-moon; dog. 5. 21.
वृकम्-wolf. 12. 44.
वृकस्य-of the Sun. 5. 21.
वृकात्-from a wolf. 1. 10.
वृकेण-with plough. 6. 26.
वृक्ये-for the jackal. 5. 21.
वृक्षः-tree. 2. 3.
वृक्षम्-tree. 6. 4, 28; 11. 34.
वृक्षस्य-of the tree. 1. 4.
वृक्षात्-from the tree. 10. 12.
वृक्षान्-trees. 10. 11.
वृक्षे-in a bow. 2. 6; on the tree. 12. 29.
वृजनानि-vices. 10. 41.
वृजने-in a fortified place. 6. 23.
वृज्यते-it is twisted. 8. 9.
वृणते-he chooses. 7. 31.
वृणीमहे-we choose. 5. 1.
वृतः-selected. 2. 12.
वृत्रत्वम्-(TS.) characteristic of Vṛtra. 2. 17.
वृत्रम्-name of a demon, cloud. 2. 17, 26; 5. 2; 9. 25.
वृत्रस्य-of Vṛtra, 2. 16; (TS.) 2. 17.
वृत्रहणम्-the Vṛtra-slayer. 7. 23.
वृत्रहन्-O Vṛtra-slayer. 1. 4.
वृत्राय-for Vṛtra. 6. 20.
वृधे-for prosperity. 4. 19.
वृश्च-rend. 6. 3.
वृषणौ-O mighty lords. 12. 31.
वृषभ-O bull. 6. 7.
वृषभः-bull. 4. 8; 6. 17.
वृषभम्-bull. 6. 23; 9. 23.
वृषभस्य-of the bull. 7. 23; 9. 24.
वृषभाय-for consort. 4. 20.
वृषभिः-with bulls. 5. 4.
वृषलवत्-like a low-caste man. 3. 16.
वृषा-rainer. 6. 17; 11. 47.
वृषाकपायि-O wife of Vṛṣākapi. 12. 9.
वृषाकपे-O Vṛṣākapi. 12. 28.
वृषाकपेः-from Vṛṣākapi. 11. 39.
वृष्टिः-rain. 10. 4.
वृष्टिम्-(TS.) rain. 7. 24.
वृष्टिवनिम्-begging rain. 2. 12.
वृष्णः-of Viṣṇu. 2. 7.
वृष्ण्यावतः-from the rainer. 10. 11.
वेद-he knows. 1. 6; 2. 8.
वेदः-property. 6. 32; 7. 20; 14. 33.
वेदयामसि-we announce. 9. 31.
वेद्याभिः-with (activities) to be known. 2. 21.
वेधसः-wise ones. 6. 4.
वेधसे-for the creator. 10. 6.
वेनः-wise one. 1. 7; atmospheric deity. 10. 39.
वेविषाणः-*Int. pt.* of √विष्, being active. 7. 2.
वेश्म-dwelling place. 7. 3.
वैतसेन-with male organ. 3. 21.
वैवस्वतम्-son of Vivasvat. 10. 20.
वैश्वानरः-Vaiśvānara. 2. 21; 7. 22, 23.

9. 41.
शुन्ध्युवः–of the pure one. 4. 16.
शुभ्राः–bright ones. 12. 43.
शुभ्रे–bright. 9. 39.
शुम्भमानाः–beautiful. 8. 10.
शुरुधः–invigorating draughts. 10. 41; 12. 18.
शुरुमान्–great hero. 5. 12.
शुश्रवत्–*pf. Sb.* of √श्रु, he would hear. 5. 17.
शुश्रुवान्–*pf. pt.* of √श्रु, heard. 1.20.
शुष्कैधः–dry fuel. 1. 18.
शुष्णम्–draught. 6. 19.
शुष्णस्य–of the Sun. 5. 16.
शुष्मात्–from breath. 3. 21; 10. 10.
शुष्मेभिः–with mighty powers. 2. 24.
शूर–O hero. 4. 19.
शृङ्गिणम्–lofty. 6. 19.
शृङ्गे–two horns. 4. 18.
शृणवन्–*pr. Sb. of* √श्रु, they will hear. 12. 30.
शृणुहि–hear. 9. 26.
शृणोति–he hears. 1. 19.
शृणोतु–let him hear. 3. 16; 10. 6; 11. 31; 12. 33, 36.
शृण्वते–to one who has ears. 11.7.
शृण्वन्–hearing. 1. 19.
शेकुः–they were able. 5. 25; 12. 32.
शेपः–male organ. 9. 2.
शेपम्–male organ. 3. 21.
शेवधिः–treasure. 2. 4.
शेषः–issue. 3. 2.
शोकैः–with flames. 9. 33.
शोभेते–they two shine. 4. 15.
श्चोतन्ति–they ooze. 5. 11.
श्नथयः–thou hast pierced. 3. 21.
श्मशाः–rivers. 5. 12.
श्येनः–falcon. 6. 7; 11. 2.
श्येनम्–falcon. 4. 24.
श्रद्धया–by faith. 9. 31.
श्रद्धाम्–faith. 9. 31
श्रवः–fame and wealth. 4. 24; glory. 9. 10; 11 .9; food. 10. 3.
श्रवणम्–(AV.)glory. 11. 33.
श्रवस्यानि–glorious deeds. 5. 25.
श्रवस्युम्–glorious. 11. 50.
श्रायन्तः–depending. 6. 8.
श्रियम्–glory. 8. 11.
श्रीणीत–*Ipv. from* √श्री to mix, mix. 2. 5.
श्रुतम्–learning. 2. 4.
श्रुधि–hear. 3. 17; 7. 6; 10. 2.
श्रुष्टी–quickly. 6. 13.
श्रुष्टीवरीः–delightful. 6. 22.
श्रेणिशः–in rows. 4. 13.
श्रेष्ठम्–best. 2. 19; 11. 43.
श्रेष्ठा–best. 11. 46.
श्रोणितः–(VS.) by hips. 4. 3.
श्रोत–*imv. of* √श्रु, hear ye. 12. 43.
श्लोकः–call. 10. 41.
श्लोकम्–call. 9. 9.
श्वः–to-marrow. 1. 6.
श्वघ्नी–gambler. 5. 22.
श्वसनस्य–of the wind. 5. 16.
श्वात्रम्–quick. 5. 3.

श्वेत्या-white. 2. 20.

षळर-six spokes. 4. 27.
षष्टिः-(GB.) sixty. 4. 27.
षीदन्-sitting. 10. 44.

संवत्सरः-year. 7. 24.
संवत्सरम्-year. 9. 6.
संवत्सरस्य-(GB) of the year. 4. 27.
संवत्सरे-in the year. 11. 16; 12. 27.
संविदम्-contract; sexual intercourse. D. 11. 34.
संविदाने-understanding. 9. 40, speaking to each other. Durga.
संशूरणासः-together the spirited. 4. 13.
संशम्मयेन-with a tranquil. 3. 4.
संशिशानाः-sharpening. 10. 30.
सं सचावहै-may we two attend together. 5. 9.
सं सृजस्व-commingle. 3. 21.
स-he. 2 8-11 13; 3. 12, 16, 21; 4. 19, 23, 25; 5. 2, 3, 6, 15, 19; 6. 14, 17, 35; 7. 3, 9, 16, 18, 20, 28; 8. 8; 9. 13; 10. 5, 10, 15, 16, 23, 42, 46; 11. 34; 12. 18; 14. 33; (ŚB.) 3. 4.
सकलम्-all. 1. 18.
सक्तुम्-grain. 4. 10.
सखा-friend. 4. 2; 10. 17.
सखायः-friends. 1.9; 4. 10; 7. 30.
सखायम्-friend. 4. 2; 9. 18.
सखिभिः-with friends. 5. 15.
सखिभ्यः-for friends. 5. 5.
सख्यम्-friendship. 12. 39.
सख्या-with friend. 6. 4.
सख्यानि-friendships. 4. 10.
सख्युः-from friend. 11. 39.
सख्ये-in friendship. 1. 8, 20.
सग्धिम्-(MS.) common meal. 9.43.
सङ्काः-hostile armies. 9. 14.
संगतः-associated together. 10. 21.
संगमनम्-gatherer together. 10. 20.
संगमे-in coming together. 10. 39.
संगृभ्णाः-*Sb.* of √ग्रभ् with सं, thou hast siezed. 6. 1; 7. 6.
सचता-together. 9. 26.
सचन्त-they obtained. D. 12. 41.
सचन्ताम्-let them be together. 9. 33.
सचन्ते-they accompany. 1. 11; 7. 23.
सचस्व-attend. 3. 21.
सचा-together. 5. 5; 11. 50.
सचेय-*pr. op.* I. s. Ā. of √सच्, I may accompany. 6. 4.
सजात्यम्-kinship. 6. 14.
सजूः-together. 9. 13.
सजोषसः-enjoying together. 11.15; always endowed with hightest powers. D.
सजोषाः-of equal power; being pleased. D. 5. 15. 6. 7; associated together. 8. 8.
सञ्जगमानः-going together. 4. 12.

सं जभार-*pf. of* √भृ (to bear) with सं, he gathered together. 4. 11.

सत्-being. 7. 18.

सतः-obtained. 3. 20.

सतीम्-(DB.) being. 7. 12.

सत्ता-existence. 5. 3.

सत्वभिः-with heroes. 6. 30.

सत्यधर्माणः-(AV.) of true laws. 11. 11.

सत्या-true. 6. 8.

सत्रसदौ-(VS.) sitting at the sacrifice. 12. 37.

सदनम्-place. 4. 17; 12. 42.

सदनात्-from the seat. 7. 24.

सदनानि-places. 2. 20.

सदन्तु-may they sit. 8. 13.

सदम्-always. 4. 19; (VS.) seat. 12. 37.

सदा-always. 5. 6; 6. 24.

सदाँसि-(RVKH.) seats. 9. 29.

सदान्वे-*voc.* screaming. 6. 30.

सद्यः-all at once. 8. 21; 10. 29; indication of time, i. e. today, tomarrow, day after tomarrow, soon. D. 10. 29.

सधमादम्-rejoicing together. 7.30.

सधस्थात्-from the stable. 4. 11.

सधस्थे-in the dwelling place. 3.15.

सन्-being. 3. 11; 4. 14.

सनयम्-old. 4. 19.

सनये-for the aquisition. 3. 5; 6. 22.

सनात्-for ever. 12. 36.

सनितुः-of the husband. 3. 6.

सनुतः-imperceptibly. 6. 7; secretly. D.

सनेम-may we obtain. 5. 15.

सनेमि-*ind.* always, quickly. 12.44.

सन्तः-being. 11. 16.

सं तपन्ति-they torment. 4. 6.

सन्ति-they are. 10. 41; 12. 41.

सन्तु-let them be. 8. 22.

संदृक्-beholder. 10. 26.

सं दृक्षसे-*Ao. Sb. 2. s. Ā. of* √दृश् (to see) with सं, thou hast seen. 4. 12.

संदृशि-for the sight. 10. 40.

सं द्रवन्ति-they run together. 9. 19.

सन्नद्धः-girt. 2. 5; 9. 12.

सन्नद्धा-covered. 2. 5; 9. 19; (TS.) fastened. 4. 21.

सपत्नीः-rival wives. 4. 6.

सपर्यतः-they two honour. 11. 9.

सपर्यन्-honouring. 3. 4.

सपीतिम्-(MS.) common drink. 9. 43.

सप्त-seven. 4. 27; 5. 1; 6. 27; 9. 28; 11. 21; 12. 37, 38.

सप्तऋषीन्-seven seers. 10. 26.

सप्तनामा-having seven names. 4. 27.

सप्तपुत्रम्-having seven sons. 4. 26.

सप्तविस्रुहः-seven streams. 6. 3.

सप्तसिंधवः-seven rivers. 5. 27.

सप्तस्वसा-having seven sisters. 10.5.

सप्तहोता–having seven priests. 11. 23.
सप्तेः–of the courser. 9. 3.
सप्रथः–extensive. 9. 32.
सप्रथाः–very broad. 6. 7.
समकृण्वन्–they made together. 6. 15.
समग्मत–*Ao. 3. pl. of* √गम्, they have gone together. 12. 34.
समघशंसम्–vaunter of wickedness. 6. 11.
समञ्जन्–anointing. 8. 6, 17.
समञ्जन्ति–they anoint. 6. 35.
समतसि–thou approachest. 1. 10.
समत्सु–in battles. 9. 20.
समदः–battles. 9. 17.
समना–*inst. sing.* alike. 10. 5; battle. 9. 14.
समने–in battle 9. 18.
समनेव–like (women) of similar minds. 7. 17, 20; 9. 40.
समपृच्यन्त–they mixed together. 11. 16.
समरणम्–meeting. 11. 8.
समवर्तत–it took shape. 10. 23.
समवावशीताम्–they are praised together. 12. 3.
समव्ययत्–*ipf. of* √वा (to weave) with सम्, she wove. 4. 11.
समस्मिन्–on all. 5. 23.
समस्य–of all. 5. 23.
समानबन्धू–having a common relation. 2. 20.
समानम्–alike. 7. 23.
समानवर्चसा–of equal valour. 4 12.
समानाम्–of years. 11. 5.
समानेभिः–with equal. 6. 7.
समान्या–alike. 4. 25.
समिथे–in battle. 5. 8; 6. 17.
समिद्धः–kindled. 3. 20; 8. 5.
समिद्धस्य–of the kindled. 6. 13.
समिधः–fuel. 7. 17.
समिधा–with faggot. 3. 21; 6. 4.
समिध्यते–is well-kindled. 9. 31.
समिध्यमानाय–*dat.* being kindled. 1. 15.
समीरयति–(TS.) it causes to stir. 7. 24.
समुद्रः–ocean. 3. 15; 12. 33.
समुद्रम्–ocean. 2. 11; moistener. 10. 32, 46; 12. 32.
समुद्रस्य–of ocean. 11. 20.
समुद्राः–oceans. 11. 41.
समुद्रात्–from the ocean. 7. 17.
समुद्रियः–oceanic. 12. 30.
समूळ्हम्–removed. 12. 19.
समृधम्–accomplishment. 1. 16.
समे–all. 5. 23; 10. 5.
समेति–it comes together. 12. 11.
समैन्धन्–they animated. 10. 8.
सं आसत–they sat together. 10. 47.
सं पिंषन्ति–they grind together. 11. 4.
सं पिणक्–crush. 6. 1.
सं पिपिष–he crushed down. 6. 4.
सं पिबते–he drinks together. 12. 29.

संपिष्टात्-from the well-shattered. 11.47.

सं पृणक्तु-let him mix together. 10. 31.

संप्रयच्छन्-giving. 2. 4.

सं भवसि-(ŚB.) thou art born. 3. 4.

सं मदन्ति-they rejoice together. 10. 26.

सरण्यूः-celestial deity. 12. 10.

सरथम्-the same chariot. 10. 30.

सरमा-Sarmā, name of a messenger of gods. 11. 25.

सरस्वति-O Sarasvatī. 9. 26.

सरस्वती-Sarasvatī. 8. 13; 11. 26. 27; 12. 30.

सरस्वतीम्-*acc.* name of a river. 2. 24.

सरस्वन्-O Sarasva. 10. 24.

सरांसि-lakes. 5. 11.

सर्वः-all. 8. 22.

सर्वगणम्-the whole group. 6. 36.

सर्वताता-perfect in all actions. 11. 24.

सर्वम्-all. 2. 3.

सर्वाः-all. 3. 4; 9. 14, 17; (AB.) 7. 17.

सर्वान्-all. 7. 19.

सर्वाभ्यः-from all. 6. 1.

सललूकम्-greedy, sinful, outcast. 6. 3.

सलिलानि-waters. 11. 40.

सवनम्-(VS.) libation. 12. 42.

सवना-Soma-pressings. 5. 25.

सवनेषु-at the time of pressing Soma. 1. 11; 6. 24.

सवम्-stimulation. 11. 43.

सवर्णाम्-of the same colour. 12. 10.

सवान्-sacrifices. 9. 10; 11. 2.

सवाय-for birth. 2.19.

सवितःO Sun. 7. 31; 10. 33.

सविता-stimulator. 2. 26; 10. 32, 34; 11. 10, 43; 12. 13; (AB.) 12. 8.

सवितुः-of the sun. 2. 19; 6. 7.

सवीमनि-at the stimulation. 6. 7, 12.

ससतः-*acc. pl.* sleepers. 4. 16.

ससम्-corn. 5. 3.

ससार-she fled. 11. 48.

सस्निम्-cloud. 5. 1.

सह-together. 10. 18; 12. 30.

सहः-strength. 11. 9.

सहमानाय-*dat.* resisting others. 10. 6.

सहमूलम्-together with root. 6. 3.

सहसः-of strength. 5. 25.

सहस्रम्-thousand. 9. 10, 23, 24; 10. 7; 11. 2.

सहस्रसाः-thousandfold. 10. 29, 31.

सहस्राक्षरा-having thousand syllables. 11. 40.

सहस्राणि-thousands. 1. 15.

सहस्व-prevail. 1. 17.

सहावानम्-mighty. 10. 28.

सहोभिः-with forces. 6. 16, 17.

सा-that; she. 1. 7; 2. 9; 6. 8; 11. 29, 33, 40, 45, 46; (AB.) 11.

29, 31.
साकम्-together. 1. 15; 4. 27; 5. 11; 9. 9; 10. 13; 11. 2; 12. 38.
सातये-for obtainment. 4. 25.
साधनम्-perfection. 6. 29.
साधुः-good. 6. 33.
साध्याः-to be propitiated. 12. 41.
सानु-peak. 2. 24.
सानू-thighs. 9. 20.
साम-name of a chant. 7. 2.
सायम्-in the evening. 12. 5.
साविषत्-*Ao. Sb. of* √सू, he has generated. 11. 43.
सिंहम्-lion. 5. 3; 8. 15.
सिञ्चत-pour down. 5. 1, 26.
सिध्रम्-accomplishment. 9. 38.
सिनम्-food. 5. 5.
सिनीवालि-O Sinīvālī. 11. 32.
सिनीवाली-(AB.) the earlier day on which the moon is invisible. 11. 31.
सिन्धुः-river. 7. 7; 12. 30.
सिन्धुम्-*acc.* river. 2. 25; 7. 20; 14. 33.
सिन्धूनाम्-of rivers. 6. 17; 10. 5.
सिन्धौ-on the Sindhu. 9. 10.
सिलिकमध्यमासः-having symmetrical flanks. 4. 13.
सिषक्ति-he pours down. 6. 6.
सिषक्तु-let her attend. 3. 21; 11. 49.
सिसिचुः-they poured. 10. 13.
सीम्-her. 1. 7; 5. 21; 11. 47.
सीमतः-from all sides. 1. 7.
सीव्यतु-let her sew. 11. 31.
सुकिंशुकम्-very bright. 12. 8.
सुकृतोः-of good deeds. 3. 6.
सुकृतम्-well-made. 6. 33.
सुक्रतवः-skilful. 8. 7.
सुखम्-comfortable. 7. 7; 9. 2.
सुगाः-(VS.) easy to go. 12. 42.
सुगान्-easy to tread. 6. 2.
सुगुः-rich in kine. 5. 19.
सुचक्रम्-of beautiful wheels. 12. 8.
सुचक्रे in the fine wheeled (chariot). 10. 3.
सुजातः-nobly born. 11. 36.
सुजिह्व-O having a beautiful tongue. 8. 6.
सुतः-pressed. 5. 6; 11. 3.
सुतपाः-drinkers of pressed (Soma). 11. 8.
सुतम्-the pressed Soma. 12. 40.
सुतस्य-of the pressed. 4. 7; 12. 31.
सुताः-pressed. 5. 18.
सुतानाम्-of pressed (Soma draughts.) 4. 8.
सुतुकः-swift in motion. 4. 18.
सुतुकेभिः-with swift. 4. 18.
सुते-*loc.* pressed. 1. 10; 4. 19.
सुतेषु-in pressed (Soma libations). 5. 22.
सुदत्रः-bountiful giver. 6. 14.
सुदानवः-bountiful givers. 6. 23.
सुदुघाम्-easy to milk. 11. 43.
सुदेवः-benevolent god. 5. 27; 7. 3.
सुद्रविणः-O lord of noble wealth.

11. 24.
सुनवाम–we will press. 7. 20; 14. 33.
सुनीथासः–good seekers. 4. 19.
सुनोति–he presses. 6. 19.
सुन्वन्तः–pressing. 1. 11.
सुपर्णः–having beautiful wings. 7. 18; 10. 46.
सुपर्णम्–beautiful wing. 9. 19.
सुपर्णाः–having beautiful wings. 3. 12; 4. 3; 7. 23.
सुपर्ण्यः–having beautiful wings; nights. 7. 31.
सुपलाशे–*loc.* of beautiful leaves. 12. 29.
सुपाणिः–having beautiful hands. 2. 26.
सुपुत्रे–*voc.* having noble sons. 12. 9.
सुपूतम्–well purified. 10. 16.
सु प्र तिर–well prolong. 10. 40.
सुप्रयाः–soft to tread. 5. 28.
सुप्रायणाः–easy of access. 8. 10. (VS.) fleet. 4. 18.
सुभगः–blessed. 12. 3.
सुभगा–the blessed one. 11. 31.
सुभगाम्–fortunate. 11. 38.
सुभगे–O blessed one. 4. 20.
सुभद्राम्–blessed. 11. 34.
सुमखम्–great power. 11. 9.
सुमखस्य–of noble strength. 12. 3.
सुमङ्गलः–very auspicious. 9. 4.
सुमत्–itself. 6. 22.
सुमतिः–good-will. 12. 39.
सुमतिम्–(AV.) good-will. 11. 11.
सुमतौ–in good-will. 7. 22; 11. 19.
सुमायाः–of wise action or counsel. 11. 14.
सुरणम्–delightful thing. 7. 6.
सुरणानि–delights. 11. 50.
सुरत्वम्–(TB.) godhead. 3. 8.
सुराणाम्–(TB.) of gods. 3. 8.
सुरायाम्–*loc.* wine. 1. 4.
सुरुक्मे–*du.* shining beautifully. 8. 11.
सुरुचः–bright rays. 1. 7.
सुवाचा–of beautiful speech. 8. 12.
सुवासाः–well-clad. 1. 19; 3. 5.
सुवास्त्वाः–of the Suvāstu river. 4. 15.
सुविता–*acc. pl.* prosperous course. 12. 28.
सुविताय–for prosperity. 11. 15.
सुविते–(TS.) in good position. 4.17.
सुविदत्रियेभ्यः–to the benevolent. 7.9.
सुविदत्रेभिः–*Inst. pl.* whose knowledge is good. 6. 14.
सुवीरः–noble hero. 9. 12.
सुवीराः–having bold heroes. 1. 7.
सुवृक्तिभिः–with well-compossed. 2. 24.
सुवृतम्–well-rounded. 11. 33; 12. 8.
सुवृधा–*Inst. sing.* bringer of prosperity. 3. 11.
सु शमीध्वम्–(AB.) soothe well. 5.11.
सु शिप्र–O very supple-limbed. 6. 17.

सुशेवः-very delightful. 3. 3; 10. 17.
सुषारथिः-skilful charioteer. 9. 16.
सुषिराम्-hollow. 5. 27.
सुषुम्णः-giver of happiness. 2. 6.
सुषोमया-with the Susomā, river. 9. 26.
सुष्टुता-well-praised. 11. 29.
सुष्टुतिम्-noble praise. 6. 18.
सुष्टुती-with noble praise. 11. 31.
सुष्वयन्ती-pressing. 8. 11; smiling or causing good sleep. Yāska and Durga.
सुसंपिष्टम्-well-shattered 11. 48.
सुसंस्कृते-well equipped. 6. 33.
सुस्नुषे- *Voc.* having beautiful daughters-in-law. 12. 9.
सुहवाः-easy to invoke. 12. 15.
सुहवाम्-of noble invocations. 11. 31, 33.
सुहस्तः-deft-handed. 11. 43.
सुहिरण्यः-rich in gold. 5. 19.
सूच्या-with needle. 11. 31.
सूनवः-sons. 11. 17.
सूनुः-son. 2. 25.
सूनो-O son. 5. 25.
सूभर्वम्-well-nourished. 9. 23.
सूमयम्-well-shaped. 6. 33.
सूयवसात्-on account of good pasturage 11. 44.
सूरचक्षसः-radiant like the Sun. 11. 16.
सूरात्-from the Sun. 4. 13.
सूरिः-inciter. 10. 27; 12. 3.
सूर्ते-well-tossed. 6. 15.
सूर्म्यम्-channel. 5. 27.
सूर्य-O Sun. 12. 23.
सूर्यः-the Sun. 4. 7; 5. 6; 7. 27; 10. 29, 31; 12. 16.
सूर्यम्-the Sun. 2. 13; 6. 8; 7. 29; 12. 15.
सूर्यरश्मिः-ray of the Sun. 2, 6.
सूर्यविदि-in the knower of the Sun. 7. 25.
सूर्यस्य-of the Sun. 4. 11; 10. 39, 40; 11. 20.
सूर्याम्-(AB.) Sūryā. 12. 8.
सूर्ये-O Sūryā. 12. 8.
सूर्येण-with the Sun. 5. 15; 7. 22, 23.
सृक्वाणम्-flowing. 11. 42.
सृण्यः-from the hook. 5. 28.
सृप्रकरस्नम्-supple-armed one. 6. 17.
सृष्टा-hurled. 10. 21.
सृष्टान्-(TS.) emitted. 7. 24.
सेकम्-impregnation. 3. 4
सेदुः-they sat. 3. 16.
सेना-spear. 10. 21.
सेनाः-armies. 1. 15.
सोः-(TB.) from good. 3. 8.
सोम-O Soma. 10. 40; 11. 3.
सोमः-Soma 5. 3, 6, 12.
सोमपीतये-for drinking Soma. 9. 34, 37.
सोमम्-Soma. 4. 8; 6. 16, 19; 7. 20; 8. 2, 3; 11. 2, 4.
सोमराजन्-O king Soma. 4. 7.

सोमस्य-of Soma. 5. 11; 6. 9, 24; 9. 8; 10. 33; 11. 5, 12; 12. 4, 31.
सोमाः-Soma-draughts. 10. 2.
सोमादः-Soma- eaters. 4. 4.
सोमान्-*acc.* Soma juices. 1. 11.
सोमानम्-Soma-presser. 6. 10.
सोमाय-(AB.) to Soma. 12. 8.
सोमिनः-rich in Soma. 9. 9.
सोम्यम्-made of Soma. 10. 37.
सोम्याः-Soma-pressers. 11. 18, 19.
सोम्याय-for the sweet. 2. 25.
सोम्यासः-Soma-pressers. 11. 18, 19.
सौधन्वनाः-sons of Sudhanvana. 11. 16.
सौभगाय-for good fortune. 11. 45.
सौमनसे-in the favour. 11. 19.
स्कन्धांसि-branches. 6. 17.
स्कन्नम्-fallen. 5. 14.
स्तनयन्-thundering. 10. 11.
स्तब्धः-immovable. 2. 3.
स्तवत्-*Sb.* he will praise. 5. 22.
स्तवे-for praise 6. 23.
स्तिपाः-guardian. 6. 17
स्तियानाम्-of waters. 6. 17.
स्तुताः-praised. 12. 33.
स्तुषेय्यम्-praiseworthy. 11. 21.
स्तृणन्ति-they scatter. 6. 14.
स्तृभिः-with stars. 3. 20.
स्तोतारम्-praiser. 4. 6.
स्तोतृभ्यः-*dat.* praisers. 1. 7.
स्तोमः-a laudatory stanza. 5. 1; 11. 20.
स्तोमम्-hymn. 6. 9; 9. 26; 10. 8.
स्तोमाः-hymns. 6. 18.
स्तोमान्-hymns. 9. 10.
स्तोमेन-with hymn. 7. 28.
स्तोषम्-I will praise. 9. 25.
स्त्रियम्-(MS.) woman. 3. 4.
स्त्री-(MS.) woman. 3. 4.
स्थ-remain. 6. 27; 9. 27.
स्थः-you two are. 12. 31.
स्थविरम्-compact. 6. 35; ancient. Durga.
स्थविरस्य-of mighty. 7. 6.
स्था-immovable. 5. 3.
स्थाणुः- blockhead. 1. 18.
स्थानम्-place. 1. 11.
स्थिरः- steady. 5. 15.
स्थिरधन्वने-of firm bow. 10. 6.
स्थिरपीतम्-steadfast. 1. 8, 20.
स्थूरम्-abundant. 6. 22.
स्नात्वा-for bathing. 1. 9.
स्पार्हा-enviable. 3. 11.
स्पृहयेत्-*op. of* √स्पृह् (to be eager), one should be eager. 3. 16.
स्फुरत्-*inj.* he will trample. 5. 17.
स्मयमानासः-smiling. 7. 17.
स्य-that. 2. 28.
स्यात्-it may be. 3. 5; 8. 22.
स्याम्-I may be. 2. 4.
स्याम-may we be. 3. 2; 7. 22; 9. 43; 10. 43; 11. 19, 24, 44; (KS.) 4. 17; (MS.) 9. 43.
स्यालात्-from the brother-in-law. 6. 9.

स्योनम्–comfortable seat. 8. 9, 13; comfort. 12. 8.
स्योना–pleasant. 9. 32.
स्रिधत्–it may fail. 10. 45.
स्वः-heaven. 1. 11; light. 5. 19; one's own. 11. 7.
स्वगूर्ताः–flowing by themselves. 10. 47.
स्वजठरे–into one's own belly. 4.8.
स्वञ्चाः–of beautiful gait. 5. 7.
स्वदन्ति–they make tasteful. 8. 7.
स्वदन्तु–may they make tasteful. 8. 17.
स्वदय–make it tasteful. 8. 6.
स्वधया–with food. 5. 3, 6; 7. 25.
स्वधावः–rich in food. 12. 17.
स्वधाव्ने–*dat.* rich in food. 10. 6.
स्वधिते–O axe. 1. 15.
स्वपतः–(VS.) of the sleeping. 12.37.
स्वपसः–of noble works. 8. 13.
स्वपिवात–*voc.* of authoritative speech. 10. 7.
स्वप्ननंशनः–destroyer of dreams. 12. 28.
स्वयम्–self. 5. 25; 10. 27, 42.
स्वयंभुः–self-existent. 2. 11.
स्वयशा–with one's glory. 8. 15.
स्वरणम्–glorious. 6. 10.
स्वराज्यम्–self-government. 12. 34.
स्वर्काः–shining brightly, moving beautifully, praising beautifully. 12. 44.
स्वर्कैः–of good speed, shining well, praising well. 11. 14.
स्वर्दृशः–looking like the sun. 10. 13.
स्वर्दृशे–for beholding light. 12. 24, 26.
स्वर्वान्–bright. 6. 3.
स्वर्विदि–in the knower of the sun. 7. 25.
स्वश्वः–rich in horses. 5. 19.
स्वसराणि–days. 5. 4.
स्वसा–sister. 11. 32.
स्वसुः–of the sister. 3. 16.
स्वसॄः–sisters. 5 1
स्वस्तये–for welfare. 3. 21; 5. 28; 9. 34; 10. 28.
स्वस्ति–welfare. 6. 36.
स्वस्तिः-fortune. 11. 46.
स्वस्तिवाहम्–which brings good fortune. 5. 26.
स्वाततम्–well-directed. 6. 34.
स्वादिष्ठया–with the sweetest. 11. 3.
स्वाधीः–the wise man. 4. 24.
स्वाम्–his own. 6. 16.
स्वावेशा–easily accessible. 11. 46.
स्वाहाकृतम्–consecrated with, 'hail.' 8. 21.
स्विद्–a particle of doubt. 3. 15; 11. 28.
स्विदा–always. 5. 7.
स्वैः–with their own. 12. 3.

हंसाः–swans. 4. 13.
हतवर्त्मनः–(AV.) whose path is

obstructed. 3. 4.
हथात्-from slaughter. 6. 27.
हन्-urging. 6. 17.
हन्त-Oh. 1. 4.
हन्ति-he strikes. 10. 11, 41.
हन्तुम्-to kill. 1. 8.
हन्तोः-from slaughter. 6. 2.
हरः-light. 4. 19.
हरयः-bay steeds. 7. 24.
हरयाणे-in the moving car. 5. 15.
हरसा-with light 4. 19.
हरितः-steeds. 4. 11.
हरितेभिः-with green. 7. 7.
हरिभ्याम्-with bay steeds. 7. 6.
हरिम्-Soma. 4. 19.
हरी-steeds. 5. 12; 6. 21; 9. 36.
हर्यति-he is gratified 7 17.
हर्षमाणासः-making the hair stand on end. 10. 30.
हवनश्रुतः-hearers of our call. 6. 27.
हवम्-invocation. 3. 17; 7. 6; 10. 2.
हवानाम्-of invocations. 5. 1.
हवामहे-we invoke. 6. 4.
हविः-oblation. 7. 7, 25; 8. 21, 22; 9. 31; 11. 39; 12. 9.
हविर्भिः-with oblations. 1. 11.
हविषः-of oblation. 8. 22.
हविषा-with oblation. 5. 24; 10. 20, 23, 27; 11. 33.
हविष्मान्-rich in oblation. 11. 23.
हवींषि-oblations. 6. 16; 8. 17, 19, 20.
हवेषु-in invocations. 11. 18; 12. 44.
हव्यः-to be invoked. 10. 42.
हव्यम्-oblation. 8. 17; 10. 22; 11. 32.
हव्यवाहम्-bearer of oblation. 6. 35.
हव्या-oblations. 8. 7.
हसनाम्-encouraging shout. 9. 2.
हस्तघ्नः-brace. 9. 15.
हस्तच्युती-with the movement of the hand. 5. 10.
हस्रा-smiling. 3. 5.
हासमाने-contending. 9. 39.
हिंसीः-injure. 1. 15.
हिङ्ङकृणोत-she made the *hiṅ* sound. 11. 42.
हिङ्कृण्वती-making the *hiṅ* sound. 11. 45.
हितम्-welfare. 5. 26.
हितिः-errand. 11. 25.
हितेन-with a friend. 10. 15.
हिनु-impel. 11. 30.
हिनोत-inpel. 6. 22; 12. 5.
हिन्वन्ति-from √हि to impel, they impel. 1. 20.
हिमेन-with snow. 6. 36.
हिरण्यगर्भः-golden *fœtus*. 10. 23.
हिरण्यचक्रान्-having golden wheels. 5. 4.
हिरण्यपर्ण-(KS.) O golden-winged. 8. 19.
हिरण्ययः-golden. 6. 33.
हिरण्यरथाः-of golden chariots. 11. 15.
हिरण्यरूपः-golden in form. 3. 16;

10. 16.
हिरण्यवर्णः–having a golden colour. 3. 16.
हिरण्यवर्णाम्–golden in colour. 12. 8.
हिरण्यसंदृक्–golden in appearance. 3. 16; 10. 16.
हिरण्यस्तूपः–golden in tuft of hair. 10. 33.
हिरुक्–out of sight. 2. 8.
हुवत्–*pr. inj. 3. s.* of √ह्व (to call), call. 5. 1.
हुवानाः–being invoked. 12. 31.
हुवामहे–we invoke. 11. 50.
हुवे–I invoke. 11. 31; 12. 21.
हुवेम–let us invoke. 10. 28; 12. 14.
हूयते–it is offered. 9. 31.
हृत्सु–in the hearts. 9. 33.
हृदयम्–heart. 6. 28.
हृदयात्–(SB.) from the heart. 3. 4.
हृदे–for the heart. 10. 35.
हेतिम्–weapon. 6. 3; 9. 15.
होतः–O sacrificer. 8. 14.
होता–sacrificer. 6. 35; 8. 8.
होतारम्–sacrificer. 7. 15.
होतारा–two sacrificers 8. 12.
होतुः–of sacrificer. 4. 26; 7. 7, 31; 8. 21.
होत्रम्–sacrifice. 2. 11; 3. 8.
होत्राय–for sacrifice. 2. 12; 7. 31.
ह्रदस्य–of the tank. 9. 7.
ह्रदाः–tanks. 1. 9.

निरुक्तकोशः।

Index Verborum of the Nirukta minus the quoted passages.

Reference is to the chapters and sections of the Nirukta.

निरुक्तकोशः ।

अंशः–celestial deity. 12. 36.
अंशस्य–of Aṃśa. 2. 13.
अंशुः–Soma. 2. 5.
अंशुना–by Aṃśu. 12. 36.
अंसत्रम्–armour to protect the shoulder. 5. 25.
अंसत्राणि–armours to protect the shoulders 5. 26.
अंहः–distress. 4. 25.
अंहसः–from distress. 5. 25.
अंहस्वान्–distressed. 6. 27.
अंहुः–distress 4. 25.
अंहुरः–distressed. 6. 27.
अंहूरणम्–distress. 6. 27.
अंहोमुचे–for the deliverer from distress. 7. 13.
अकरोत्–he made. 5. 3; 6. 2; 8. 14.
अकर्षत–*Imf. 3. s. Ā.* from √कृष् *I. cl.* (to draw), he dragged. 2. 2.
अकारम्–the letter *a*. 7. 14.
अकार्षीत्–he has done. 1. 4.
अकुर्वन्–they made. 7. 28.
अकूपारः–unbounded. 4. 18.
अकृध्वायुः–not small. 6. 3.
अकृषत–they have drawn. 4. 10; 12. 7.

अक्नात्–from moving. 7. 14.
अक्नोपनः–which does not make wet. 7. 14.
अक्रः–fort. D. 6. 17.
अक्रुध्यन्–not being angry. 4. 25.
अक्रूरः–not cruel, name of a person. 2. 2.
अक्षपरिद्यूनस्य–*gen.* made miserable by dice. 9. 8.
अक्षप्रभृतीनि–dice etc. 7. 7.
अक्षयम्–imperishable. 2. 10.
अक्षरवर्णसामान्यत्–from the community of a syllable or letter. 2. 1.
अक्षसूक्ते–in the dice hymn. (Rv. X. 34). 7. 3.
अक्षाः–dice. 9. 7.
अक्षान्–dice. 3. 16.
अक्षि–eye. 1. 9.
अक्षिमन्तः–having eyes. 1. 9.
अक्षीभ्याम्–with eyes. 7. 3.
अक्षेण–with seed. 3. 5.
अक्षैः–with seeds. 3. 5.
अगमः–thou hast gone. 4. 14.
अगस्त्यः–Agastya, name of a seer. 1. 5.
अगारीः–thou hast swallowed. 6. 8.

अङ्गुलयः-fingers. 3. 8, 9; 5. 4, 10.
अङ्गुलिनामानि-synonyms of fingers. 3. 8.
अङ्गैः-with limbs. 4. 3; 7. 6, 7.
अचच्छदत्-it has appeared. 9. 8.
अचितः-winding. 11. 25.
अचेतनानि-inanimate objects 7. 7.
अचेतनेषु-among the inanimate objects. 7. 7.
अचेतयमानस्य-of the fool. 3. 2.
अच्छ-even. =अपि 4. 24; =अभि, to obtain. 5. 28.
अजः-driver. 12. 29, 30, 32, 33.
अजनः-instigator. 12. 29.
अजनयन्-they caused to be generated. 7. 28.
अजनाः-not generated. 4. 25.
अजनात्-from dispersing. 9. 24.
अजनिम्-path. 4. 13.
अजरणधर्माणम्-whose characteristic is immortality. 4. 27.
अजाः-rams. 4. 25; 6. 4.
अजामि-non-tautalogy. 10. 16.
अजामिकर्माणि-unfriendly actions. 4. 20.
अजायि-it is born. 6. 15.
अजेत-may he drive. 10. 42.
अज्ञाननिन्दा-censure of ignorance. 1. 17.
अञ्चतेः-from √अञ्च्. 2. 28; 5. 28.
अञ्चनाः-curving. 3. 8, 17.
अञ्चनात्-from curving. 4. 3.
अञ्चितम्-curved. 5. 17, 25.
अणीयस्त्वात्-on account of its minuteness. 1. 2.
अणुः-minute. 6. 22.
अणुत्वात्-on account of being minute. 11. 31.
अणूभावकर्मणः-*ab.* meaning to be small. 6. 30.
अणुभावात्-on account of its being small. 9. 19.
अतः-therefore. 1. 3; 3. 13; 7. 1, 14; 8. 4, 22; 9. 1, 35; 10. 1; 11. 13, 22; 12. 1, 35.
अतत्-different form that. 3. 13.
अततेः-from √अत् to move. 3. 15; 4. 25.
अतनम्-going quickly. 5. 3.
अतनवन्तम्-capable of quick motion. 5. 10.
अतनाः-coursers. 4. 13.
अतनिषत-they have spread. 12. 34.
अतसानि-bushes. 5. 12.
अति-beyond. 1. 7; 5. 2.
अतिक्रममाणाः-transgressing. 6. 12.
अतिक्रान्तम्-exceeded. 6. 15.
अतिक्रामन्तः-transgressing. 6. 12.
अतिच्छन्दाः-a metre. 7. 11.
अतिथिः-guest. 4. 5.
अतिथिदेवत्यम्-sacred to guests. 7. 4.
अतिथेः-of the guest. 5. 19.
अतिदंहीः-give beyond. 1.7.
अतिबृहति-it greatly increases. 9. 22.
अतिरिच्यते-it is left behind. 5. 12.

अतिरेकनाम-synonym of surplus. 4. 20.
अतिष्ठन्-they stood. 2. 22.
अतिसर्गाः-c. abandonment. 3. 4.
अतिहाय-having abandoned. 1. 7.
अतीतः-having gone beyond. 6.28.
अतूर्णः-not hastly. 9. 10.
अतूर्णे-in the non-quick. 10. 32.
अत्तिकर्मा-means to eat. 5. 12; 9. 23.
अत्तिकर्माणः-meaning to eat. 3. 9.
अत्तेः-from √अद् (to eat). 3. 9; 4. 4; 9. 17.
अत्यक्रामत्-he surpassed. 10. 10.
अत्यन्तकुसीदिकुलीनाः-born in the family of great usurer. 6. 32.
अत्यन्तम्-extreme. 1. 15.
अत्याः-coursers. 4. 13.
अत्वरमाणः-not hurrying. 9. 10.
अत्वरमाणपन्थाः-of unimpeded path. 11. 23.
अत्वरमाणे-in the non-hastening 10 32.
अत्र-here. 1. 17; 2. 6; 3. 11, 12, 16, 17; 4. 10, 21, 25, 26; 5. 8, 11; 6. 24, 31; 7. 23; 8. 2, 5; 9. 28.
अत्रिः-name of a ṛsi. 3. 17.
अत्रिम्-to Atri. 6. 36.
अत्रिवत्-like Atri. 3. 17.
अथ-now. 1. 4, 9, 13, 14; 2. 1, 2, 13, 14, 20, 23, 24, 27; 3. 3, 5, 11, 12, 13, 15, 16, 18; 4. 1, 11, 21, 25; 5. 1, 3, 4, 5, 12, 22, 23. 25; 6. 8, 9, 31, 35; 7. 1-4, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 17, 20, 23, 24, 25, 26, 28, 29; 8. 2, 4, 21; 9. 1, 26, 35; 10. 1, 5, 23, 26; 11. 3, 4, 13, 19, 22, 36, 44; 12. 1, 16, 18, 26, 27, 32. 35, 37, 38.
अथचेत्-now if. 1. 12, 20. etc.
अथन्वन्तः-motionless. D. 11. 18.
अथर्वा-a celestial god. 12. 33, 34.
अथर्वाणः-Atharvaṇas, name of a seer. 11.18, 19.
अथातः-now therefore. 2. 5; 3. 13. etc.
अथापि-moreover. 1. 4-6, 8, 15, 17; 2. 1, 2, 5, 6, 13; 3. 13, 16; 4. 21; 8. 2. etc.
अथैतत्- now this. 2. 23, 24, 27. etc.
अदः-demonstrative pronoun. 1. 1.
अदते-to the eater. 6. 11.
अदनम्-food. 11. 32.
अदनाय-for eating. 2. 6.
अदन्तकः-without teeth. 6. 31.
अदन्ति-they eat. 5. 1.
अदरणीयाः-not to be split up. 9. 9.
अदात्-he has given. 4. 15.
अदानकर्माणः-who do not give. 3.11.
अदानप्रज्ञा-whose minds are not inclined towords gifts. 3. 11.
अदानान्-stingy. 11. 2.
अदायादा-not entitled to inheritance. 3. 4.

the lower parts. 12. 13.
अध्ययनम्–study. 6. 25.
अध्यपः–overlord. 11. 36
अध्यर्थे–in the sense of √अधि. 5. 5.
अध्यात्मम्–with reference to spirit. 2. 20; 3. 12; 10. 26.
अध्यानीयम्–to be brought. 5. 1.
अध्यापिताः–taught. 2. 4.
अध्यायि–it has been thought. 6. 22.
अध्यासते–he sits upon 2. 5.
अध्यूढम्–exalted. 4. 16.
अध्येषणा–solicitation. 6. 6.
अध्येषणाकर्मा–meaning to solicit. 7. 15.
अध्येषणाकर्माणः–meaning to solicit. 3. 19.
अध्रिगुः–stanza, injunction, Agni, Indra. 5. 11.
अध्वरः–sacrifice. 1. 8.
अध्वरम्–*acc.* sacrifice. 1. 8; 6. 22.
अध्वरयुः–one who directs the sacrifice. 1. 8.
अध्वरस्य–of the sacrifice. 1. 8.
अध्वर्युः–priest. 1. 8; 7. 5.
अध्वानम्–road. 1 12; 2. 27, 28; 4. 13; 12. 22.
अनः–air, car, cloud. 11. 47.
अनक्ति–it anoints. 8. 10.
अनक्तेः–from √अञ्ज्. 1. 9; 7. 14.
अनग्निः–absence of fire. 7. 31.
अनग्नौ–in the absence of fire. 1. 18.
अनत्यन्तगतः–not of wide application. 12. 40.
अननन्तरायाः–of that which does not come immediately after. 8. 5.
अननाय–for life. 2. 5.
अनन्तरान्तस्थान्तर्धातुः–a root containing a contiguous semi-vowel. 2. 2.
अनन्विते–*loc.* not accompanied. 1. 13, 14, 2. 1.
अनपराधः–innocent. 10. 11.
अनपराधत्वम्–faultlessness. 11. 24.
अनग्नसः–formless. 3. 11.
अनमित्रः–without an enemy. 1. 16.
अनमित्राः–not unfriendly. 11. 18.
अनया–by this. 1.19; by her. 5.13.
अनर्थकः–meaningless. 2. 2, 3; 10. 1.
अनर्थकम्–*acc.* meaningless. 1. 7, 15; 6. 16.
अनर्थका.–meaningless. 1. 9, 15; 4. 7.
अनर्थान् inauspicious things. 9. 4; useless things. 10. 23, 34.
अनर्वम्–irresistible. 4. 27; 6. 23.
अनर्वा–independent. 6 23
अनल्पान्–not a few. 9. 10.
अनवद्यिप्तवचनः–one whose speech is irreproachable. 6. 29.
अनवगतसंस्कारः–one whose grammatical form is unknown. 5. 2.
अनवगतसंस्कारान्–whose grammatical forms are not known. 4. 1.
अनवत्वम्–life. 10. 34.
अनवब्रवः–of irreproachable

speech. 6. 29.

अनववयवम्-unconciliatory. 6. 11.

अनश्लीलदानम्-whose gifts are not bad. 6. 23.

अनादिष्टदेवताः-whose deities are not indicated. 7. 4.

अनारम्भणे-in the supportless. 10. 32.

अनाराधयन्तम्-one who does not worship. 5. 17.

अनार्यनिवासः-abode of the barbarians. 6. 32.

अनिति-it moves. 7. 26.

अनितेः-from √अन् (to breath) 'to live.' 11. 47.

अनित्यत्वात्-on account of impermanence. 1. 2.

अनित्यदर्शनम्-not always visible. 5. 3.

अनिदंविदे-for the ignorant. 2. 3.

अनिभृतत्वे-in the unfixed state. 10. 4.

अनिभृतम्-non-stationary. 10. 4.

अनिमिषन्-without winking. 10. 22.

अनिमिषन्तः-not winking, i. e. vigilant. 3. 12.

अनिमिषन्तम्-without winking. 11. 42.

अनिर्मितम्-not made. 5. 1.

अनिर्वचनम्-absence of explanation. 7. 24.

अनिर्वाहः-prohibition of marriage. 3. 4.

अनिविशमानानाम्-of those who do not come to rest. 2. 16.

अनु-*prep.* similarity and succession. 1. 3.

अनुकणति-it sounds after. 6. 30.

अनुकल्पयीत-one should frame. 7.11.

अनुकामयेत-may he long for. 12. 29.

अनुकृतिम्-series of descent. 7. 23.

अनुक्रमिष्यामः-we shall proceed in order. 2. 5; 4. 1; 7. 14; 9. 1.

अनुक्रान्ताः-they are dealt with. 7. 13; 8. 21.

अनुक्रान्तानि-they have been dealt with in due order. 1.12; 2. 7; 10.42.

अनुतमोभागः-portion in darkness. 12. 1.

अनुत्सृप्तः-not slipped. 12. 14.

अनुदात्तः-not accented. 5. 5.

अनुदात्तम्-not accented. 1. 7; 4. 25; 5. 22.

अनुदात्तप्रकृति-*neu.* whose original form is not accented. 1. 8; 5. 23.

अनुदिशः-intermediate quarters. 11. 28.

अनुध्यायाम-we contemplate. 6. 8.

अनुपक्षीणाम्-undecaying. 11. 11.

अनुपपद्यमानायाम्-in case of being not proved. 2. 2.

अनुपपन्नार्थाः-of inapplicable meanings. 1. 15, 16,

अनुपात्तः-unseized. 7. 23.
अनुपसन्नाय-*dat.* not approached. 2. 3.
अनुपस्पाशयमानम्-who has shown. 10. 20.
अनुपालम्भः-free from objection. 1. 14.
अनुपृष्टे-in asking question. 1. 4, 5, 11.
अनुप्रदानसामान्यात्-from the analogy of giving. 6. 19.
अनुप्रवदन्ति-they proclaim. 10. 20.
अनुप्राप्ताः-they are obtained. 1. 16.
अनुमतिः-wife of gods, earlier full-moon day. 11 29.
अनुमननात्-from approving. 11.29.
अनुमन्यस्व-approve. 11. 30.
अनुमोदमानान्-applauding. 9. 6.
अनुययुः-they followed. 2. 24.
अनुलेपनम्-unguents. 7. 13.
अनुवपन्ति-they sow in succession. 2. 22
अनुविध्य-having pierced. 6. 12.
अनुविष्टम्भम्-impediment. 12. 1.
अनुशायिनम्-lying along. 4. 14.
अनुशेते-it lies close to. 4. 13.
अनुषक्रम्-in continuous order. 6. 14.
अनुष्टुप्-a metre. 7. 11, 12.
अनुष्टोभनात्-from praising after. 7. 12.
अनुसंचरति-he wanders after. 7. 27.
अनुसृत्य-having pursued. 12. 10.
अनूच्यौ-succeeding each other. 2. 20.
अनूपः-bank. 2. 22.
अनूपाः-working in order. 2. 22.
अनूपास्ते-he pays homage after. 12. 34.
अनूप्यते-it is sprinkled, strewn, or sown. 2. 22.
अनृतोद्यम्-false accusation. 6. 27.
अनेककर्मा-it has various meanings. 1. 4, 5; 4 17, 19.
अनेकपर्वसु-*loc.* having many members. 2. 2.
अनेकशब्दम्-many worded. 4. 1.
अनेकस्य-of many. 2. 15.
अनेकार्थानि-having many meanings. 4. 1.
अनेन-with him. 3. 1, 11, 21; 4. 4; 5 4, 11; 11. 34; 12. 22.
अन्तः-inner part. 2. 3, 8, 10; 4. 21, 25; 6. 36.
अन्तम्-end. 2. 10.
अन्तर्-ending. 2. 2.
अन्तकरणम्-last member. 1. 13.
अन्ततः-in the end. 2. 26; 10. 26.
अन्तरपुरुषम्-the inner soul. 2. 3.
अन्तरा-inside. 2. 10.
अन्तरिक्षनामानि-synonyms of space. 2. 10.
अन्तरिक्षम्-atmosphere. 2. 8, 10; 5, 14, 27, 28; 6. 7, 30; 11. 45.
अन्तरिक्षलोकः-atmosphere. 7. 10.
अन्तरिक्षलोकस्य-of the intermediate

अन्यः–another. 7. 23; 12. 2, 3, 5.
अन्यके-others. 10. 5.
अन्यत्–one. 12. 17.
अन्यतरः–either. 3. 6.
अन्यत्र–at any other place. 7. 4.
अन्यदेवते–addressed to another deity. 1. 20.
अन्यदेवत्याः–belonging to other deities. 5. 7.
अन्यम्–other. 10. 2, 28, 32, 36; 11. 9.
अन्यस्मिन्–in another. 6. 23.
अन्यस्य-of another. 1. 6.
अन्यस्याः–of another. 12. 30.
अन्या–another. 6. 28.
अन्याः–others. 12. 5.
अन्यान्–*acc.* others. 3. 13.
अन्यानि–others. 8. 22.
अन्याम्–another. 12. 10.
अन्यासाम्–*fem.* of others. 2. 13.
अन्ये–others. 1. 3; 3. 6; 6. 11; 7. 4.
अन्येन–with another. 5. 2; 7. 23.
अन्येषाम्–of others. 2. 7; 4. 5.
अन्यैः–by others. 1. 14; 5. 25; 10. 6.
अन्योन्यम्–each other. 6. 27; 7. 29.
अन्योन्यस्य–of each other. 2. 20.
अन्वध्यायत्–he meditated. 2. 12.
अन्वध्यायम्–according to Vedic sanskrit. 1. 4, 5.
अन्वन्नम्–after meal. 4. 8.
अन्वमीमेत–she lowed after. 11. 42.
अन्वमोदन्त–they applauded. 9. 6.
अन्वादेशः–reference to what has been said before. 6. 13, 31; 7. 9.
अन्वादेशे–re-employment. 4. 25.
अन्वाप्–to obtain in order. 2. 22.
अन्वाप–he obtained. 6. 8.
अन्वापत्–*Ao.* of $\sqrt{}$आप् with अनु, he has obtained. 6. 8.
अन्वास्थिताः–followed. 6. 6.
अन्वितौ–accompanied. 1. 12, 14; 2. 1.
अन्वीयुः–they followed. 11. 18.
अप–particle. 1. 3.
अपः–waters. 7. 23.
अपकालयितव्यः–to be driven away. 3. 18.
अपक्षीयते–it decays. 1. 2.
अपगतभासम्–whose light has disappeared. 6 35.
अपगतम्–disappeared. 4. 25.
अपगूर्णः–rejected. 3. 5.
अपचितम्–diminished. 4. 25.
अपततः–not fully spread. 3. 20.
अपततम्–spread downwards. 3. 1.
अपतिका–without a husband. 3. 5.
अपत्यजननाय–for begetting children. 12. 45.
अपत्यनाम–synonym of offspring. 3. 2.
अपत्यनामानि–synonyms of offsping. 3. 1.
अपत्यम्–offspring. 3. 1, 6, 7; 6. 9,

32. 12. 9.
अपत्याय–for offspring. 11. 30.
अपत्रपणकर्मणः–*Ab.* meaning to be bashful. 3. 21.
अपनाः–pervading ones. D. 12. 37.
अपनानि-pervading ones. D. 12. 37.
अपनीतः–taken away. 3. 20.
अपर.–posterior. 2. 18
अपरताः–removed. 9. 8.
अपरपक्षस्य–of the second half (of the month). 5. 11.
अपरपक्षान्तम्–end of the second fortnight. 11. 6.
अपरपक्षे–in the second half. 5. 11.
अपरभावम् *acc.* the latter state. 1. 2; succession. 1. 3.
अपरभावस्य–of the latter state. 1. 2.
अपरम्–other view, (explanation of पुरन्धि·) 6. 13; (explanation of करूलती। 6 31; (about the shape of deities) 7. 7, 9; 8. 22; others. 2. 2; 3. 4; 5. 12; 10. 3, 16.
अपरस्मात्–from the later. 1. 13, 14.
अपरस्याम्–in another. 12. 32.
अपरा–another. 2. 19; 7. 15, 20, 8. 14, 17, 18, 19; 10. 2, 4, 6, 9, 15, 28, 36; 11. 3, 4, 9, 26, 28, 38, 40, 44, 47; 12. 2, 3, 4, 6. 15, 17, 37, 42, 45.
अपराधः–fault. 1. 16.
अपराम्–another. 11 38
अपरे–others. 1. 9.
अपवर्गपर्यन्तम्–ending with the final 1. 1.
अपविध्यताम्–they two drive away. 9. 40.
अपवीयते-it trembles. 6. 12.
अपसेध–keep off. 9. 13.
अपहततमस्काकीर्णरश्मिः–with its darkness dispelled and overspread by rays (of the sun). 12. 12.
अपहृतभासम्–whose light is shorn off. 6. 35.
अपाम्–of waters. 2. 16, 17; 3. 16; 4. 8; 5. 18, 24; 6. 20; 7. 23, 26; 10. 18, 19, 39.
अपापकम्–innocent. 4. 2.
अपार्जितम्–flung away. 5. 12.
अपार्णः–distant. 3. 2.
अपार्णम्–fixed or dry. 9. 8; distant. 9. 29.
अपाव्रियमाणः–being disclosed. 9. 14.
अपासरत्–she has fled. 11. 47.
अपि–*prep.* contact. 1. 3; as. 1. 4; also. 7. 3, 4, 5. 6, 7, 8, 13, 16, 17, 20, 21, 23, 29; 9. 8; 10. 11.
अपि तु–or else. 3. 16.
अपिनद्धम्–bound. 10. 12.
अपिबत्–he drank. 5. 11.
अपि वा–or else. 1. 1, 7. 8; 2. 22; 3. 15; 4. 4. 6; 8. 19; 9. 6; 11. 12. 13, 23, 47; 12. 8, 19. 22,

23, 24, 29.
अपिहितम्-hidden. 2. 17; 4. 25.
अपुत्रा-sonless. 3. 5.
अपुरुषविधम्-unanthropomorphic 7. 7.
अपुरुषविधाः-unanthropomorphic. 7. 7.
अपुष्पा-flowerless. 1. 20.
अपूपुरत्-he has filled. 12. 16.
अपेतम्-gone. 6. 19.
अपेयानाम्-*gen.* unfit for drinking. 5. 2.
अपोर्णुहि-uncover. 4. 3.
अपोहति-he strikes, he pushes. 6. 19.
अप्नः-from. 3. 11.
अप्रख्यातम्-unknown. 5. 8.
अप्रख्यापनीयम्-not to be made known. 5. 8.
अप्रच्यवमानस्य-*gen.* undecaying. 1.2.
अप्रज्ञानम्-non-comprehension. 5. 15.
अप्रतिपन्नरश्मि-whose rays are neglected. 5. 8.
अप्रतियतः-one who does not understand. 1. 15.
अप्रतिष्कुतः-unopposable, unrestrainable. 6. 16.
अप्रतिष्कृतः-uninjured. 6. 16.
अप्रतिस्खलितः-unfaltering. 6. 16.
अप्रत्तायाः-of unmarried. 3. 5.
अप्रत्यृतम्-unobstructed. 4. 27; 6. 23.
अप्रथयिष्यत्-he should have spread. 1. 13, 14.
अप्रथिता-not spread. 1. 14.
अप्रमत्तम्-diligent. 2. 4.
अप्रमाद्यन्तः-without being negligent 4. 19; 12. 37.
अप्रमाद्यन्ति-they do not neglect. 12. 37.
अप्रादेशिके-in the absence of radical. 1. 13; 2. 1.
अप्राप्य-not having obtained. 5. 12.
अप्रायुवः- assiduous. 4. 19.
अप्वा-fear or disease. 6. 12; 9. 32.
अप्वे-O disease. 6. 12.
अप्सः-beauty. 5. 13.
अप्सरा-nymph. 5. 13.
अप्सातेः-from the negative of √प्सा, to devour. 5. 13.
अप्सानीयम्-not to be destroyed. 5. 13.
अप्सारिणी-gliding over waters. 5. 13.
अप्सु-on waters. 6. 36; 11. 39.
अप्सुजम्-born in waters. 10. 44.
अफला-fruitless. 1. 20.
अबलाम्-woman. 6. 31.
अबालिशान्-not childish. 9. 10.
अबिभीताम्-they two were afraid. 10. 10.
अब्रह्मचर्य-incontinence. 4. 19.
अब्रुवाणाः-speaking. 9. 6.
अभक्षस्य-*gen.* not eating. 5. 13.

अभवत-you became. 6. 16.
अभवन्-they became. 2. 11.
अभविष्यत्-*con. from* √भू, it would have become. 6. 28.
अभविष्यन्-they would have been. 7. 23.
अभि-towards. 1. 3, 6; 2. 11; 6. 26.
अभिक्षणम्-a moment. 2. 25.
अभिगच्छन्-tansgressing. 6. 27.
अभिगूर्य-having greeted. 8. 3.
अभिगृणातु-let her praise. 11. 49.
अभिग्रस्ता-caught. 5. 21.
अभिजिघांसति-he desirs to injure. 5. 2.
अभिजिहीते-*pr.* from √हा to go forth, he goes forth. 5. 21.
अभितष्टीयम्-the hymn. (RV. III. 38.) 12. 40.
अभिद्रवणीयम्-to be brought to (lit. to be run to). 4. 10.
अभिद्रवन्ति-they run towards. 8. 1.
अभिधमन्तौ-blasting. 6. 26.
अभिधानम्-name. 1. 2, 20.
अभिधानस्य-of name. 7. 13.
अभिधानानि-names. 7. 5, 6.
अभिधानैः-with names. 7. 13.
अभिधावत-run towards. 6. 27.
अभिनत्-he split. 7. 23.
अभिनमन्त-let them bend down. 7. 17.
अभिनिन्दितारम्-scoffer. 10. 42.
अभिपूजितः-honoured. 3. 21.
अभिपूजितार्थे-in the sense of honoured. 1. 3.
अभिप्रकम्पयन्-causing to quiver. 12. 27.
अभिप्रयन्ति-they flow on. 3. 12.
अभिप्रयन्तु-let them rush forward. 10. 30.
अभिप्रवृत्ता-turned round. 2. 9.
अभिप्रसुवन्ति-they flow towards. 9. 26.
अभिप्रसूतः-induced. 11. 12.
अभिप्राप्तिम्-acquisition. 3. 15.
अभिप्रायैः-with purposes. 7. 3.
अभिप्रेतः-desired. 3. 14, 16; 6. 9, 10.
अभिप्रेतम् expected. 1. 6; 3. 11; 4. 6; 5. 8, 11.
अभिप्रेतानि-expected. 9. 28.
अभिप्रेत्य-with reference to. 1. 7; 2. 3, 20; 9. 14, 19; 11. 2, 5, 6.
अभिबलायमानम्-waxing strong; thinking himself very strong. D. 10. 3.
अभिभवति-he overcomes. 6. 26.
अभिभवामि-I overcome. 3. 10.
अभिभवेम-may we overcome. 3. 8.
अभिभाषन्ते-they speak forth. 2. 2; 5. 1.
अभिभूतिः-overwhelming power. 9. 4.
अभिमत्तः-mad. 2. 5.
अभिमुखी-facing towards. 3. 5.
अभियुतः-fastened. 2. 19.
अभिरक्षति-it preserves. 12. 32.

अभिववाशे–it cried. 9. 4.
अभिवहति–it carries towards. 6. 35.
अभिवहन्–carrying towards. 4.16.
अभिवहेयुः–may they carry towards 10. 3.
अभिवादयते–he salutes. 1. 16.
अभिवादिनी–indicating. 2. 16; 5. 13; 9. 4, 6, 23; 10. 26, 32, 12. 10.
अभिवावशाना–desiring again and again. 11. 42.
अभिविचारयन्ति–they indulge in sophistry. 1. 13, 14.
अभिविपश्यति–he beholds. 7. 22; 10. 22, 46; 12. 26, 27.
अभिविपश्यसि–thou beholdest. 12. 24, 25.
अभिविराजति–she presides over. 11. 27.
अभिव्याहारे–*loc.* name. 1. 13, 14.
अभिश्रयणीयः–the refuge. 7. 22.
अभिषवणप्रवादाम्–declaration of pressing. 4. 16.
अभिषवाय–having strained. 7. 20; 10. 19.
अभिषहमाणः–attacking. 3. 3.
अभिषुणवन्ति–they press. 11. 2.
अभिषेचयाञ्चक्रे–they consecrated. 2. 10.
अभिषेचितम्–consecrated. 2. 10.
अभिसंचारि–fickle. 1. 6.
अभिसंतिष्ठन्ते–they live. 4. 27.
अभिसन्नामयन्ति–they cause to bend towards. 4. 27; 11. 23.
अभिसन्नामात्–on account of drawing forth. 4. 27.
अभिसमागच्छन्ति–they come together. 12. 10.
अभिसृजामि–I prepare. 10. 37.
अभिसृष्टकालतमा–after the expiry of a good deal of time. 12. 7, 8.
अभिस्वरन्ति–they flow towards 3. 12.
अभिहन्ति–it smites. 7. 23.
अभिहिङ्ङकरोत्–she made *hiṅ* sound. 11. 42.
अभिहुतः–sacrificed. 7. 24.
अभिहुतम्–sacrificed. 7. 25.
अभिहूतौ–*loc.* invocation. 5. 28.
अभिह्वयामि–I invoke. 5. 7.
अभीक्ष्णम्–a moment. 2. 25.
अभीशवः–bridles. 3. 9; 9. 15.
अभूत्–it has been. 1. 18; 6. 16; 11. 32.
अभूतम्–what is not past. 1. 6.
अभेः–from अभि. 5. 28.
अभ्यक्ता–anointed or gone towards the enemy. 6. 15.
अभ्यक्ते–gone towards. 3. 20.
अभ्यञ्जनात्–from anointing. 3. 8.
अभ्यतितः–gone towards. 4. 5.
अभ्यतृणत्–he split. 10. 13.
अभ्यधाताम्–they two have placed. 3. 14.
अभ्यधीताम्–*Ao. Ā. from* √धा to put with अभि, they two have placed. 3. 14.

अभ्यन्तरम्–in the interior. 10. 19.
अभ्यमनवान्–assaulting. 6. 12.
अभ्यमनहा–killer of disease. 10.17.
अभ्यमनेन–by assault. 6. 12.
अभ्यमितः–invulnerable. 6. 16, 23.
अभ्यर्धयज्वा–one who sacrifices in parts. 6. 6.
अभ्यर्धयन्–having divided into parts. 6. 6.
अभ्यशनात्–on accounting of pervading. 2. 15; 6. 1.
अभ्यशनेन–by pervading. 6. 3.
अभ्यश्नुवते–they obtain. 9. 7.
अभ्यस्तः–reduplicated. 2. 12; 4. 23, 25.
अभ्यस्तम्–*acc.* reduplicated. 3. 10.
अभ्यस्तात्–from the reduplicated. 6. 3.
अभ्यादधाति–he adds. 6. 22.
अभ्यापन्नः–come in contact. 12. 18.
अभ्यापादम्–passing through all. 7. 26.
अभ्याम्नाये–in the sacred text. 2. 13.
अभ्यासः–reduplication. 2. 2, 3.
अभ्यासे–in repetition. 10. 42.
अभ्यासेन–by reduplication. 5. 12.
अभ्युच्चयम्–growth. 1. 2.
अभ्युत्थितम्–proceeding towards. 9. 4.
अभ्यश्नुवते–they pervade. 3. 9.
अभ्यूर्णवाना–concealing. 11. 49.
अभ्यूहितव्याः–should be inferred. 1. 3.
अभ्येति–it goes towards. 4. 5; 11. 46.
अभ्राणि–mists. 2. 21.
अभ्रातृका–brotherless. 3. 5.
अभ्रातृकाः–brotherless. 3. 4.
अभ्रातृकायाः–of a girl who has no brother 3. 4, 5.
अभ्रातृमतीवादः–a statement relating to a girl who has no brother. 3. 4.
अमतिः–made at home, one's own consciousness. 6. 12.
अमत्रम्–vessel. 5. 1.
अमत्रैः–with vessels. 5. 1.
अमरणधर्माणौ–whose characteristic is immortality. 2. 20.
अमा–unartificial. 5. 1.
अमाक्ता–anointed at home, or gone towards home. 6. 15.
अमात्यवान्–having a minister. 6. 12.
अमात्रः–measureless. 6. 23.
अमामयी–consisting of measureles lustre or moon. 6. 12.
अमावास्ये–two days when the moon is invisible. 11. 31.
अमितमात्रः–of measureless strength. 6. 16.
अमिताक्षरेषु–whose syllables are not measured, i. e. in prose compositions. 1. 9.
अमित्रः–enemy. 5. 7.
अमित्रान्–unfriendly. 1. 7; 11. 2.
अमिनः–immeasurable. 6. 16.

अमिश्रीभावगतिः-with whose gait pace cannot be kept. 2. 24.
अमुतः-from there. 7. 23, 24.
अमुत्र-the other world. 4. 25; 11. 37.
अमुथा-thus. 3. 16; 5. 5.
अमुम्-that. 2. 14.
अमुष्मात्-*ab.* that. 3. 16.
अमुष्य-of that one. 7. 23.
अमूढः-wise. 6. 8.
अमृतम्-immortal. 7. 20; 14. 33.
अम्बा-mother. 9. 10.
अम्बु-water. 3. 10.
अम्बुदः-cloud. 3. 10.
अम्बुमत्-cloud. 3. 10.
अम्यक्-towards. 1. 15.
अयज्वा-non-sacrificing. 11. 4.
अयज्वानम्-one who does not sacrifice. 6. 19.
अयनः-moving. 9. 3.
अयनस्य-of the living being. 10. 41; of man. 11. 49.
अयनाः-nimble. 2. 7.
अयनात्-from going. 2. 17.
अयनाय-for going. 5. 28.
अयनैः-*inst. pl.* movements. 2. 25; coursers. 12. 21.
अयम्-this. 1. 5, 10, 16, 18, 20; 2. 8, 9, 17, 22; 3. 10, 16; 4. 18, 19; 5. 1, 4, 22, 26; 6. 1. 10, 17, 31, 32, 35, 36; 7. 8, 16, 18, 20, 23, 30, 31; 8. 2, 11; 11. 36, 39.
अयमानम्-going. 4. 24.
अयाक्षीः-he has sacrificed. 4. 25.
अयुगपत्-not simultaneously. 1.2.
अयुङ्क्त-he has joined. 4. 11.
अयुतम्-ten thousand. 3. 10.
अरणः-moving; 2. 14; distant. 3.2.
अरणम्-water. 3. 10.
अरणस्थ -that which remains at distance. 1. 18.
अरणात्-from going. 6. 32.
अरणी-two sticks. 5. 10; 8. 15.
अरण्यम्-desert. 9. 29.
अरण्यस्य-of the desert. 9. 29.
अरण्याणी-wilderness. 9. 29, 30.
अरण्यौ-made of wood. 9. 39.
अरदत्-he dug. 2. 26.
अरमणम्-dull. 9. 29.
अरमन्त-they enjoyed. 12. 43.
अरमयत्-he caused to be fastened. 10. 32.
अराः-spokes. 4. 27.
अरिचत्-he left. 2. 19, 20.
अरिषण्यौ-never failing. 9. 39.
अरिष्यन्-without injuring. 8. 3.
अरीन्-enemies. 11. 23.
अर्कः-god, stanza, tree. 5. 4.
अर्कम्-food. 5. 4.
अर्चति-it shines or honours. 5. 4.
अर्चतिकर्माण-synonyms of to worship. 3. 19.
अर्चन्-worshipping. 10. 32, 33.
अर्चनी-means of worship. 1. 8.
अर्चनीयम्-to be honoured. 7. 26.

अर्चनीयैः–with praiseworthy. 6. 23.
अर्चन्ति–they praise. 5. 4, 5.
अर्चाय-for worship. 7. 20.
अर्चिषः–of flame. 7. 23.
अर्चिषि–*loc.* light, name of the mother of Dhūmaketu. 3. 17.
अर्णस्वतः–*acc. pl.* having water. 10. 9.
अर्तन्यौ–two dischargers. 9. 39.
अर्तेः–from अर्ति (going). 1. 18; 2. 25.
अर्थः–object, wealth, sense. 1. 18; 5. 11; 6. 7, 22, 24, 28.
अर्थज्ञप्रशंसा–praise of the learned. 1. 19.
अर्थनित्यः–always with reference to meaning. 2. 1.
अर्थपृथक्त्वम्–separateness of notion. 1. 4.
अर्थप्रत्ययः–certainty of meaning. 1. 15.
अर्थम्–object. 1. 15, 18, 20; 9. 4; 10. 27, 42; duty. 8. 19.
अर्थवन्तः–significant. 1. 16.
अर्थविकरणम्–modification of meaning. 1. 3.
अर्थस्य–of meaning. 1. 19.
अर्थहितिः–errand. 11. 25.
अर्थाः–meanings. 10. 34.
अर्थान्–objects. 7. 4; 9. 19; meanings 1. 3, 4.
अर्थानाम्–of meanings. 1. 2, 20; 2. 25.
अर्थीये–in the sense of. 3. 1.
अर्थे–in the sense. 1. 3, 5, 9, 13, 14; 2. 1.
अर्थेषु–in senses. 1. 4, 11; 11. 27.
अर्थोपमानि–metaphors. 3. 18.
अर्दनपातिनौ–knocking down by movement. 6. 33.
अर्दनवेधिनौ–transfixing by movement. 6. 33.
अर्धः–half. 3. 20.
अर्धर्चः–hemistich. 4. 27; 12. 2.
अर्धनाम–synonym of 'half.' 1. 7.
अर्धम्–half. 1. 19.
अर्धमासपर्व–a period of half month i. e. a fortnight. 1. 20.
अर्धमासानाम्–of half months. 5. 21.
अर्धमासे–in half month. 6. 35.
अर्धमासेज्याम्–half monthly offering. 11. 6.
अर्धयित्वा–having been brought up. 3. 6.
अर्धरात्रात्–from midnight. 12. 1.
अर्धस्य–of half. 3. 20.
अर्बुदम्–a great mass. 3. 10.
अर्भकम्–small. 3. 20.
अर्यमा–Aryamā, name of a god. 9. 3; 11. 23.
अर्यम्णः–of Aryaman. 2. 13.
अर्वाक्–hitherward. 1. 3; 5. 12; 6. 14.
अर्वाचः–downwards. 12. 43.
अर्वाञ्चः–downwards. 7. 24.
अर्हति–he deserves. 1. 8; 2. 2.

अलक्ष्मीः–evil fortune. 6. 30.
अलंकरिष्णुम्–fond of ornament. 6. 19.
अलङ्कृताः–prepared. 10. 2.
अलम्–enough. 2. 3; sufficient. 9. 10
अलमातर्दनः–easy to pierce. 6. 2.
अलिङ्गाः–without any characteristic mark. 12. 40.
अल्पनिष्पत्तयः–of rare application. 2. 2.
अल्पप्रयोगम्–rare use. 2. 13.
अल्पप्रयोगाः–*pl.* rare use. 1. 14.
अल्पम्–small. 1. 11.
अल्पशः–a few. 7. 3.
अल्पस्य–of small. 3. 20.
अल्पीयोर्थतरम्–of secondary significance. 4. 25.
अव–*prep.* down. 1. 3.
अवकुत्सिते–*loc.* contempt. 1. 4.
अवक्ष्यत्–he will address. 5. 7; 6. 30; 7. 23; 10. 2, 28, 32, 36; 11. 9; 12. 15.
अवगृह्णन्ति–they analyse. 1. 17.
अवतः–gone down. 5. 26.
अवतरम्–lower. 10. 42.
अवतस्थे–he stood. 1. 15.
अवताडयति–it destroys. 3. 11.
अवतिः–the verb √अव्, to go. 10. 20.
अवतेः–from √अव् 'to go.' 1. 17.
अवत्तम्–*p. p. p. of* √दो with अव, divided. 2. 1.
अवधारणम्–ascertainment. 1. 2.
अवनयः–fingers. 3. 9.
अवनात्–from √अव् to protect. 5.3.
अवनाय–for protection. 2. 24, 25; 6. 4; 10. 33.
अवनीयाः–to be protected. 12. 40.
अवनैः–with courses. 2. 25; with protections. 12. 21.
अवन्ति–they protect. 3. 9.
अवयवः–limb, space. 2. 8.
अवयावयति–it causes to remove. 9. 42.
अवयुवती–separating. 4. 11.
अवरम्–this side 2. 24.
अवरे–the subsequent preceptors. 1. 20.
अवरेभ्यः–*dat.* to the subsequent preceptors. 1. 20.
अवश्यायाः–of dew. 2. 18.
अवश्यायेन–with dew. 8. 10.
अवसम्–protection. 1. 17.
अवस्फुरिष्यति–he will jerk. 5. 17.
अवस्यन्ति–they end. 8. 9.
अवस्रवेत्–may he sink low. 10. 42.
अवहन्–thou didst destroy. 10. 9.
अवहितम्–cast. 4. 6.
अवहृतम्–taken away. 3. 20.
अवह्रिम्–girl. 3. 6.
अवाङ्–down. 5. 2.
अवाततः–gone down deep, cavity. 5. 26.
अवाततम्–sunk down. 10. 13.
अवाधूनोत्–he shook. 7. 23.
अवान्तरदिग्भिः–with intermediate

27; 7. 4; 9. 1, 2.
अश्वकशायाः–of the horse-whip. 9.19.
अश्वनामानि–synonyms of 'horse.' 2. 27.
अश्वपतनैः–having horses as the means of flying. 11. 14.
अश्वप्रभृतीनि–horse etc. 7. 4.
अश्वभरणात्-from horse-breeding 9. 24.
अश्वम्–horse. 1. 13, 20; 4. 13.
अश्वयोः–of two horses. 4. 15.
अश्वरश्मिभिः-with horse reins. 2.15.
अश्ववत्–like horse. 2. 27.
अश्वस्य–of the horse. 2. 2; 4. 13.
अश्वाः–horses. 4. 13, 5. 28; 9. 24.
अश्वाजनिः–lashing rod. 9. 20.
अश्वजनीम्–lashing rod. 9. 19.
अश्वान्-to horses 1. 17; 4.11; 5.26.
अश्वाय–to the horse 9. 19.
अश्विनः–of Aśvin. 6. 36.
अश्विना–*du.* O Aśvins. 4. 17.
अश्विनोः–of the two Aśvins. 6. 36; 12. 46.
अश्विनौ–two Aśvins. 5. 21; 6. 13, 26; 12. 1.
अश्वैः–with horses. 4. 18; 12. 1.
अष्टा–one who trots. 2. 27; eight. 3. 13.
अष्टादश–eighteen. 3. 9, 11.
अष्टाविंशतिः–twenty-eight. 3. 9.
अष्टि–it pervades. 6. 12.
अष्टौ–eight. 2. 15; 3. 10, 19; 7. 4; 9. 35.
असंक्रमणीम्–not going elsewhere. 6. 29.
असंखादन्त्यौ–eating insatiably. 6. 4.
असंस्तवेन–with reference to their individual praise. 12. 2.
असंस्पर्शयन्- without touching. 7.23.
असज्यमाने–not ceasing. 5. 2.
असनचक्रम्–throwing wheel. 5. 26.
असपत्नः–unrivalled. 1. 16.
असभ्यभाषणात्–on account of vulgar talk. 5. 2.
असाक्षात्कृतधर्मभ्यः–*dat.* who had no direct insight into truth. 1.20.
असानि–*Sb. from* √अस, to be, I will be. 2 10.
असामि–complete. 6. 23.
असि–thou art. 2. 5; 3 4; 4. 8; 5 1, 5, 9, 14, 27; 6 7, 8, 12, 20, 28.
असिक्नी–the Asiknī, name of a river. 9. 26.
असितम्–not white 9. 26.
असिता–one who throws. 6. 12; not white. 9. 26.
असिन्वती–eating insatiably. 6. 4.
असुः–breath. 3. 8; wisdom. 10. 34.
असुनीतिः–leader of breath. 10. 39, 42.
असुन्वतः–*acc.* men who do not press. 6. 22.
असुरः–evil spirit. 2. 16; 6. 18.
असुरताः–delighting in evil things. (न+सु+रम्+क्त) 3. 8.

असुरत्वम्–the characteristic of an evil spirit. 3. 8.
असुराः–evil spirits. 3. 8, 20.
असुराणाम्–of evil spirits. 3. 8.
असुरान्–*acc.* evil spirits. 3. 8.
असुरैः–with evil spirits. 11. 25.
असुसमाप्तः–not quite complete. 6. 9.
असुसमाप्तम्–*acc.* not quite complete. 6. 23.
असुसमाप्तात्–*ab.* not quite complete. 6. 9.
असुसमीरिताः–stirred by breath. 6. 15.
असून्–*acc. pl.* breath. 10. 39.
असूया–scorn. 2. 3.
असूयायाम्–*loc.* scorn. 1. 5.
असृगहनी–blood and day. 4. 19.
असो–a suffix. 1. 17.
असोः–from evil. 3. 8.
असौ–that. 3. 16; 4. 11; 7. 11, 20, 23, 30; 8. 11.
अस्कृधोयुः–whose life is not short. 6. 3.
अस्तः–thrown. 3. 8.
अस्ततरः–thrown farther. 3. 16.
अस्तम्–setting. 7. 23; 12. 37.
अस्ताः–thrown. 3. 8; 10. 34.
अस्ति–it is. 1. 2, 6, 11; 4. 4, 13, 26; 5. 22; 6. 14, 25, 32; 7. 4, 24, 31.
अस्तिः–existence. 3. 21.
अस्तु–let him be. 1. 7; 2. 12, 13; 5. 26; 9. 3.
अस्तेः–from √अस् (to be). 1. 13; 2. 1.
अस्तोषत–*Ao. s. A* of √स्तु (to praise). they have praised. 4. 19.
अस्तोष्यन्–they would have praised. 7. 23.
अस्थावराणाम्–of the non-stationary. 2. 16.
अस्मत्–from us. 4. 2; 5. 8.
अस्मभ्यम्–for us. 6. 7, 16, 22.
अस्मा–for him. 1. 20; 2. 8, 12; 6. 4, 19, 20, 36; 9. 10.
अस्माकम्–ours. 6. 7.
अस्मात्–from this. 1. 20; 2. 10; 3. 16; 4. 18; 5. 5; 6. 1, 11; 9. 8, 16; 10. 11, 29.
अस्मान्–to us. 1. 7; 2. 26; 4. 3; 6. 7, 21.
अस्माभिः–by us. 6. 7; 7. 16.
अस्मासु–upon us. 5. 5; 6. 7, 25; 11. 25; 12. 42.
अस्मि–I am. 2. 4; 3. 10; 5. 8; 6. 6.
अस्मिन्–in it. 1. 6, 11, 20; 2. 2, 3, 8, 10, 20, 21; 3. 8, 19; 4. 3, 7, 18, 24, 27; 5. 1, 18, 25, 26, 27; 6. 19; 7. 23, 27; 8. 2, 6; 9. 11, 20, 23; 10. 4, 12, 26, 33, 44, 47; 11. 12, 47; 12. 21, 33.
अस्मै–for him. 1. 20; 2. 12; 4. 11, 27; 5. 19; 6. 19, 20; 9. 10; 10. 34; 11. 23.
अस्य–its. 1. 17, 20; 2. 2, 3, 6, 8,

आकीर्णरश्मिः–spread over with rays. 12. 12.
आकुञ्चितः–bent. 5. 28.
आकुरुते–he makes. 3. 15.
आक्रमणात्–from attacking. 6. 17.
आक्रोशकर्मा–meaning to provoke. 4. 2.
आक्षाणः–pervading. 3. 10.
आखण्डयितः–shatterer. 3. 10.
आख्यातजानि–derived from verbs. 1. 12.
आख्यातम्-verb. 1. 1; 6. 28.
आख्यातस्य–of verb. 7. 1.
आख्यातेन–by a verb. 1. 1.
आख्यातेभ्यः–from verbs. 7. 14.
आख्यानम्–legend. 5. 21; 11. 19, 25, 34; 12. 41.
आख्यानसंयुक्ता–accompanied with a legend. 10. 10, 46.
आख्यानसमयः–agreement of those who are well versed in legendary lore. 7. 7.
आगः–sin. 11. 24.
आगच्छ-come. 10. 36, 37.
आगच्छत-come. 11. 15; 12. 40, 42.
आगच्छताम्–let them come. 12. 4.
आगच्छति he comes. 7. 23; 9. 18.
आगच्छतु–let him come. 5. 28.
आगच्छन्–coming. 7. 31.
आगच्छन्ति–they are used. 1. 9.
आगच्छन्तु–let them come. 11. 18.
आगतम्–come. 6. 3.
आगतहृणिः–whose flame has approached 5. 9.
आगतहृणे–for him whose flame has approached. 5. 9.
आगन्तून् *acc. pl.* extraneous. 7. 4.
आगमत् *Ao. of* √**गम्** with **आ**, it has come. 2. 19; 5. 2.
आगमात्–*ab.* addition. 1. 4.
आगमिष्यति–it will come. 6. 32.
आगमिष्यन्ति–they will come. 4. 20.
आगलनाः-extracted juices. 6. 24.
आगामिन्यः-coming in future. 5. 11.
आग्नापौष्णम्–addressed to Agni and Pūṣan. 7. 8.
आग्नायी–name of a divine woman. 7. 8.
आग्नावैष्णवम्–addressed to Agni and Viṣṇu. 7. 8.
आग्निमारुते-*loc.* belonging to Agni and Maruta. 7. 23.
आग्नेयः–addressed to Agni. 7. 23.
आग्नेयम्–addressed to Agni. 7. 20.
आग्नेयाः–addressed to Agni. 8. 21, 22.
आग्नेये *loc.* addressed to Agni. 1. 17.
आग्नेयेषु-in (hymns) addressed to Agni. 7. 23; 8. 2.
आग्रयणः-name of a teacher. 10. 8.
आग्रायणः–name of a teacher. 1. 9; 6. 13.
आघृणिः–glowing all around. 5.9.
आघोषः–loud chant. 5. 11.
आघ्नन्ति–they strike. 3. 5; 9. 20.

आङ्गिरसस्य–of the son of Aṅgiras. 11. 16.

आङ्गूषः–hymn of praise. 5. 11.

आङ्पूर्वात्–*ab*. preceded by *ā*. 11. 24.

आचक्षते–they say. 1. 1, 20; 2. 10, 24, 28; 3. 18; 4. 1, 21; 5. 26; 6. 9; 7. 1; 9. 23; 10. 26; 12 11.

आचक्षीरन्–they should call. 1. 12, 13. 14.

आचरन्त्यौ–approaching. 9. 40.

आचष्टे–he declares. 1. 1, 2, 8; 3. 12, 22; 4. 23; 6. 7; 10. 26; 12. 37, 38.

आचारः–custom. 7. 4.

आचारम्–*acc*. prescribed rules of conduct. 1. 4.

आचार्यः–teacher. 1. 4.

आचार्याः–preceptors. 7. 22.

आचिख्यासा–description. 7. 3.

आचिनोति–arranges in order, developes. 1. 4.

आजगाम–she approached. 2. 4.

आजयनस्य–of the place of conquest. 9. 23.

आजवनस्य–of the place of swiftness. 9. 23.

आजिम्–*acc*. course. 4. 13; strife. 9. 23.

आज्यन्तः–destination. 2. 15.

आज्यम्–butter. 8. 5.

आट्णारः–wanderer. 1. 14.

आढ्यालुः–destitute. 12. 14.

आणिः–pin. 6. 32.

आणी–pins. 6. 32.

आण्डौ–testicles. 6. 32.

आतनोति–he spreads out. 10. 31.

आतृणत्ति–it pierces. 10. 41.

आत्तम्–taken. 5. 13.

आत्मगतिम्–*acc*. metempsychosis of soul. 3. 12; 10. 26; 12. 37, 38

आत्मजः–one's own son. 3. 6.

आत्मजन्मान - born from the self. 7. 4.

आत्मदेवताः–having self as the deities. 8. 22.

आत्मनः–of self. 7. 4.

आत्मना–by self. 3. 22; 6. 21; 7. 23; 8. 17; 11. 31.

आत्मनि–in the soul. 12. 37.

आत्मयशा–with the glory of self. 8. 15.

आत्मा–soul. 3. 12; 7. 4, 23; 10 26.

आत्मानम्–*acc*. one's ownself. 1. 19; 3. 5; 7. 18; 8. 17; 9. 3; 10. 26, 40; 12. 37.

आत्रेयम्–composed by Atri. 8. 22.

आदत्ते–he takes. 2.9; he evaporates eclipses. 2. 13; he takes away. 5. 12; 7. 14.

आददीत–*op*. *Ā*. of √दा cl. III. with *ā*. it may take. 1. 7; 6. 16.

आददीमहि–we may obtain. 3. 11.

आदधाति–he puts forward. 7. 23.

आदरणात्–from destroying. 6. 31.

आधारः-base. 1. 13, 14.
आधारयत्-he held. 6. 34.
आध्यातम्-assigned. 1. 6
आध्यात्मम्-*acc.* self. 2. 20.
आध्यात्मिकाः-relating to the self. 7. 3.
आध्यात्मिक्यः-relating to the self. 7. 1, 2
आध्यानीयम्-to be thought about 5. 1.
आध्वर्यवे-*loc.* relating to priest. 7. 3.
आध्वस्तम्-covered with darkness. 4. 3.
आनतम्-bent. 3. 9.
आनद्धम्-fastened. 11. 47.
आनशिरे-they attained. 11. 16.
आनीतम्-brought forward. 3. 9, 19.
आनीयते-she is brought. 4. 15.
आनुपूर्वस्य-one after another, successively. 6 14.
आपः-waters. 2. 15, 21; 4 16, 25; 5. 5, 6; 6 2, 3, 11, 16, 17, 22, 8. 6; 9. 26, 27, 10. 39, 44, 47; 12. 30.
आपतत-fly. 11. 14.
आपद्यते-he falls into. 2. 8.
आपन्-they have obtained. 4. 13.
आपन्नानाम्-*gen* caught. 6. 27.
आपातितमन्युः-with energy infused. 5. 12.
आपानः-obtaining. 3 10.
आपूपुरः-thou hast filled. 9. 29.
आप्तः-obtained. 3. 15.
आप्तव्यम्-to be obtained. 11 21.
आप्तव्यानाम्-of the obtainables. 11. 21.
आप्तुम्-to obtain. 5. 28.
आप्तेः-from √आप् (to obtain). 3. 15.
आप्त्या-with praise or gift. 2. 11.
आप्त्याः-atmospheric gods. 11. 20.
आप्नुयाम-may we obtain. 10. 21.
आप्नुवन्ति they obtain. 1 20; 10. 21.
आप्नुवानः-obtaining. 3. 10
आप्नोति-he obtains. 3. 11.
आप्नोतिकर्मा-meaning to obtain. 7. 17; 11. 21.
आप्नोतेः-from √आप् (to obtain) 6. 14; 8. 4; 9. 26, 11 20.
आप्याययति-it causes to swell. 6. 28.
आप्याययन्ति-they make him grow. 5. 11.
आप्यायसे-thou thrivest. 11. 5.
आप्रियः-the Āprī hymns. 8. 4.
आप्रीदेवताः-Āprī deities. 8. 21.
आप्रीसूक्तानि-Āprī hymns. 8 22.
आभासयति- he illumines. 7. 23.
आभिः-with these. 8. 10.
आभिमुख्यम् towards. 1. 3.
आभ्याम्-with these. 3 8.
आमन्त्रयते-he addresses. 9. 30.
आमिन्वाने-measuring. 2. 20.
आमिश्राणि-mixed. 3. 13.
आम्नातः-it is handed down by tradition. 7. 23.

आम्नायवचनात्-by the authority of the scripture. 1. 16.
आयजन्त-they sacrificed. 6. 15.
आयन्तम्-coming. 5. 19.
आयन्ति-they come. 4. 15.
आयम्यमानम्-being stretched. 2. 10.
आययौ-he came. 2. 24.
आयष्टव्ये-worthy of being worshipped. 9. 36.
आयात्-may he come. 5. 28.
आयात-come. 11. 14.
आयातयति-he leads on. 10. 22.
आयाहि-come. 8. 8; 10. 2.
आयुः-Āyu, wind, moving. 9. 3; life. 10. 35, 40.
आयुधम्-weapon. 7. 4; 10. 6; 12. 30.
आयुधानि-weapons. 10. 30.
आयोधनात्-from killing. 10. 6.
आरब्धुम्-to begin. 12. 32.
आरभन्त-they grasped. 3. 21.
आरभामहे-we grasped. 3. 21.
आरुह्य-having mounted. 10. 30.
आरोचनः-shining. 5. 21.
आरोचनात्-from shining. 12. 7.
आरोढुम्-to ascend. 5. 25.
आरोह-ascend. 12. 8.
आर्चाभ्याम्नाये-in the sacred text of the Ṛgveda. 2. 13.
आर्जीकीयाम्-*acc.* the Ārjīkīyā, name of a river. 9. 26.
आर्त्नी-two ends of bow. 9. 39.
आर्त्न्यौ-two ends of bow. 9. 40.
आर्थपत्यम्-possession of an object. 7. 1.
आर्यः-son of the lord. 6. 26.
आर्येषु-among the Āryas. 2. 2.
आर्षम्-composition. 6. 27; 9. 8.
आर्ष्टिषेणः-son of ऋष्टिषेण. 2. 10, 11.
आलिप्यमानया-*inst. s.* being unstained. 12. 3.
आवधीत्-he has smitten. 5. 23.
आवपति-he sows. 6. 9.
आवपनस्य-of granary. 3. 20.
आवर्तते-it draws all around. 9. 29.
आवह-convey. 5. 26.
आवहति-it brings. 9. 42, 43.
आवहतु-may he bring. 7. 16.
आवहनात्-from conveying. 5. 26.
आवहन्तु-let them bring. 6. 4.
आवातु-let it blow towards. 10. 35.
आवापिकानि-supplementary. 8. 7.
आवाहनम्-invocation. 7. 8.
आविः-light. 8. 15.
आविदत्-he has found. 5. 3.
आविशति-he enters. 10. 46.
आविष्कुरुते-he makes apparent. 4. 16; 5. 19.
आविष्टः-covered from all sides. 5. 8.
आविष्टा-approached. 2. 14.
आवृङ्क्ते-he covers from all sides. 5. 21.
आवृणोति-it covers. 2. 13.
आवेदनात्-from making known. 8. 15.
आवेदयामः-we announce. 9. 31.

आशक्नुवन्ति-they are competent. 7. 30.

आशाः-quarters; side-quarters. 6. 1.

आशास्तेः-from √शास् with $\bar{a}$ (to pray for). 6. 8; from the benediction. 11. 23.

आशिः-mixture of milk and Soma. 6. 8; benediction. 6. 8; 7. 3; 10. 43.

आशीर्नामकः-benedictory exclamation. 5 22.

आशीर्वादः-benediction. 7. 3.

आशु-soon. 5. 3; 6. 1, 12; 7. 26; 9. 26.

आशुश्रुवुः-they heard. 2. 26

आश्रणवाम-we hear. 2. 27.

आश्रणुहि-hear. 9. 26.

आशेते-it lies. 11. 48.

आशेतेः-from √आशी, to lie down. 2. 16.

आश्चर्यम्-rare. 2. 24; 11. 2.

आश्नुवानः-pervading. 3. 10.

आश्रपणात्-from slight cooking. 6. 8.

आश्रयणात्-from mixing together. 6. 8.

आश्रितम्-dependent. 5. 22.

आश्लेषकर्मणः-*ab.* meaning to cling. 4. 10.

आश्वम्-belonging to a horse. 12. 10.

आश्वमेधिकः-belonging to the horse-sacrifice. 6. 22

आश्विनम्-addressed to the Aśvins. 1. 9; 12. 40.

आसक्तः-united. 9. 20.

आसदनात्-from being situated in front. 6. 1.

आसन्नः-near. 6. 9.

आसन्नस्य-of near. 3. 20.

आसस्रवांसः-running again and again. 10. 3.

आसाम्-of these. 2. 24; 3. 13; 10. 5.

आसिञ्चत-pour down. 5. 1.

आसीदतु-may he sit. 7. 20.

आसीदन्तु-may they sit. 8. 13; 9. 37

आसीनाः-seated. 7. 26; 8 6.

आसु-in them. 4. 27; 6. 24.

आसेवध्वम्-attend to. 9. 26.

आस्कन्नम्-attached. 6. 19.

आस्ते-he sits. 1. 1.

आस्थत्-*Ao.* from √अस् (to throw), he has thrown. 2. 2.

आस्नातानि-oiled. 4. 6.

आस्यदघ्नाः-flowing upto mouth. 1.9.

आस्यन्दते-it flows. 1. 9.

आस्यन्दनवन्तम्-capable of flowing. 10. 13.

आस्यम्-mouth. 1. 9.

आस्ये-in mouth. 8 21.

आह-he said. 1. 15, 19, 20; 2 20; 3. 16; 4. 15, 25; 5. 27; 7. 23, 25, 26, 31; 8. 2, 3, 20; 10. 5; 11. 4, 5; 12. 14, 26.

आहननवन्तः-foaming. 4. 15.
आहना-hurting. 5. 2.
आहन्ति-he attacks. 2. 17; 6. 11.
आहंसि-thou hurtest. 5. 2.
आहर-bring. 1. 4; 4. 4, 5; 6. 32; 10. 15; 12. 6.
आहर्तारम्-*acc.* bringer. 7. 26.
आहावः-chariot. 5. 26.
आहुः-they say. 1. 8, 13, 14, 20; 4. 21, 27; 7. 4; 8. 14; 9. 19, 26; 11. 18, 23; 12. 14.
आहुतम्-invoked. 6. 2; offered. 11. 32.
आहुतयः-oblations. 5. 7.
आहुतीः-oblations. 12. 36.
आहूयमानः-being invoked. 8. 8.
आह्वयत्-she called. 5. 21.
आह्वयन्त-they invoked. 5. 25.
आह्वयामहे-we invoke. 11. 50.
आह्वये-I invoke. 11. 33.
आह्वानात्-from invoking. 5. 26.

इच्छन्-desiring. 7. 1.
इत्-expletive. 1. 9.
इतः-from here. 7. 9, 22, 23.
इतम्-gone. 12. 37.
इतरः-other. 2. 8, 17, 22; 3. 10; 4. 18, 19; 5. 1, 4, 26; 6. 1, 17; 11. 39.
इतरत्-other. 1. 6, 20; 2. 13; 4. 8, 13, 16, 27; 5. 14; 6. 17; 8. 22; 10. 44; 11. 48.
इतरया-by the other. 2. 2.
इतरस्य-of the other. 7. 5.
इतरा-other. 2. 7; 3. 9; 5. 22; 6. 8; 9. 8; 12. 5.
इतराणि-others. 2. 7, 18; 8. 7.
इतरे-others. 2. 24; 3. 10; 12. 26.
इतरेतरजन्मानः-born from each other. 7. 4.
इतरेतरजन्मानौ-born from each other. 11. 23.
इतरेतरप्रकृतयः-original forms of each other. 7. 4.
इतरेतरप्रकृती-original forms of each other. 11. 23.
इतरेतरम्-each other. 2. 15, 20.
इतरेतरोपदेशः-mutual reference. 1. 2.
इता-gone. 3. 10.
इतात्-from going. 7. 14.
इतिहासम्-legend. 2. 10, 24; 9. 23; 10. 26; 12. 10.
इतिहासमिश्रम्-accompanied with a legend. 4 6.
इत्था-here. 5. 5.
इदंयुः-wishing for this. 6. 31.
इदम्-this. 1. 4, 5, 6, 15, 17, 20; 2. 13; 3. 11, 18; 4. 8, 13, 15, 16, 27; 5. 14; 6. 11, 17, 31; 10. 8, 32, 44.
इदानीम्-now. 6. 11; 11. 44.
इध्मः-fuel. 8. 4, 5.
इन्दतेः-from √इन्द् (to be powerful). 10. 8.
इन्दन्-being powerful. 10. 8.

इषतेः–from √इष् (to go.) 9. 8.
इषवः–arrows. 5. 4; 7. 4; 9. 16, 19; 10. 29.
इषितसेनस्य–of इषितसेन. 2. 11.
इषीकया–by a kind of rush. 9. 8.
इषीका–arrow, a kind of rush. 9.8.
इषुः–arrow. 6. 32; 9. 18.
इषुधिः–quiver. 9. 13.
इषुनाम–synonym of arrow. 2. 6.
इषुम्–arrow. 9. 18; 10. 29.
इषुस्तुतौ–in praise of arrow. 2. 5.
इषूणाम्–of arrows. 9. 13.
इषून्–*acc.* arrows. 2. 5; 9. 14, 17.
इह–here. 1. 20; 4. 4; 5. 25; 7. 16. 31; 10. 27, 28; 11. 16, 24; 12, 3, 4, 17, 40.
इहस्थानम्–belonging to this region. 7. 23.

ईक्षे–thou rulest. 6. 6.
ईट्टेः–from √ईड् (to praise.) 8. 7.
ईम्–particle. 1. 9; 5. 28.
ईरः–suffix. 2. 5.
ईरणः–furtherer. 3. 19.
ईरणवान्–swift. 10. 31.
ईरयति–it raises its voice. 9. 4.
ईरयिता–rower. 9. 4; promoter. 12. 3.
ईर्तिः–the root √ईर् to go. 4. 23.
ईर्मान्ताः–having well formed haunches. 4.13.
ईळः–a deity. 8. 7.
ईळा–earth. 7. 8.
ईळिः–√ईळ् to solicit or to worship. 7. 15.
ईळितव्यः–he should be worshipped. 7. 16; 8. 8.
ईशिषे–thou rulest. 6. 6.
ईश्वरः–lord. 3. 12; 5. 7, 9.
ईश्वरतमम्–most supreme lord. 11. 21.
ईश्वरनामानि–synonyms of lord. 3. 11.
ईश्वरपुत्रः–son of the lord. 6. 26.
ईषणिनः–impetuous. 4. 16.
ईषणेन–with quick. 4. 7.
ईषतेः–from √ईष् (to go; to kill.) 9. 18.
ईषत्पिङ्गलः–slightly brown. 3. 18.
ईषया–with intelligence. 2. 25; with power. 9. 10.

उ–particle: (1) separation (2) expletive. 1. 5, 9.
उकारः–the letter u. 1. 5.
उक्तम्–it is explained. 4. 1; 7. 8, 17.
उक्थपात्राणि–libation vessels. 5. 11.
उक्थम्–hymn. 6. 4.
उक्थानि–hymns. 12. 34.
उक्षतेः–from √उक्ष् (to grow.) 12.9.
उक्षन्ति–they grow. 12. 9.
उच्चावचाः–various. 1. 3.
उच्चावचान्–*acc.* various. 1. 3.
उच्चावचेषु–in various. 1. 4.
उच्चावचैः–with various. 7. 3.
उच्चितम्–collected upwards. 4. 24.

उदकनामानि–synonyms of water. 2. 24.

उदकम्–water. 2. 22. 24; 4. 19; 5. 14, 16, 19; 6. 2, 7, 28; 10. 4, 16; 11. 41, 43, 44.

उदकवति–abounding in water. 11. 37.

उदकवन्तम्–having water. 10. 13.

उदकस्य–of water. 3. 12; 7. 17, 24; 10. 41; 11. 49; 12. 8.

उदकानि–waters. 10. 34; 11. 25, 36, 50.

उदके–in water. 6. 27; 10. 12.

उदकेन–with water. 2. 22; 6. 26, 36; 7. 24; 10. 31; 12. 9.

उदकेन्धनः–with water as its fuel. 7. 23.

उदकेषु–in waters. 10. 44; 12. 32.

उदकैः–with waters. 6. 30.

उदकोपशमन –extinguishable by water. 7. 23.

उदगमत्–it has gone up. 12. 16.

उदधिः–ocean. 6. 5.

उदन्यतेः–from the verb *udanya* (to moisten). 11. 15.

उदन्युः–one who seeks water. 11. 15; cātaka bird. D.

उदयेन–with sun-rise. 12. 14, 28.

उदयेषु–in sun-rises. 11. 23.

उदरम्–belly. 4. 7.

उदरेषु–in bellies. 6. 4.

उदशिश्रियत्–he has uplifted. 11. 10.

उदात्तः- accented. 5. 5.

उदात्तम्–accute. 4. 25; 6. 28.

उदाहरन्ति–they quote. 3. 3, 5; 5. 27; 7. 8.

उदाहरिष्यामः–we shall quote. 3. 1; 11. 2.

उदितः–risen. 5. 9.

उदितानुवादः–paraphrase of what was said. 1. 16.

उदीचि–in the northern. 7. 23.

उदीच्येषु–among the northerners. 2. 2.

उदीर्णानि–raised. 3. 20.

उदेषि–thou risest. 7. 23.

उद्गततमः–most come out. 9. 32.

उद्गतम्–gone up. 2. 7.

उद्गाता–chanter. 1. 8; 7. 5.

उद्गीर्णम्–pierced at top. 3. 20.

उद्देशः–principle. 12. 40.

उद्धततरः–very high. 2. 11.

उद्धततरम्–very much raised. 6. 19.

उद्धर–uproot. 6. 3.

उद्धृतम्–extracted. 3. 20; held up. 8. 15.

उद्यन्–rising. 2. 21.

उद्यन्ति–they grow. 6. 36.

उद्वतः–uplands. 10. 20.

उद्वहन्ति–they uplift. 12. 15.

उनत्ति–it wets. 2. 24.

उनत्तेः–from √उद् (to issue out). 10. 9; (to moisten). 10. 41.

उन्निन्यथुः–you raised up. 6. 36.

उन्नेतुम्–to uplift. 9. 3.

उप–prep. 1. 3.

उपकक्षदघ्नाः–flowing near to the arm-pit. 1. 9.
उपक्रमप्रभृति–begining from the original. 1. 1.
उपक्रान्ते–brought near each other. 8. 11.
उपघ्नति–they deal blows. 9. 20.
उपजनः–birth. 4. 20.
उपजनम्–accession. 1. 3.
उपजनाः–additions. 4. 7.
उपजिघ्र्यः–smellers. 3. 20.
उपजिह्विकाः–emmets. 3. 20.
उपजीवन्ति–they live. 11. 41, 47.
उपतस्थुः–they attended. 7. 26.
उपतिष्ठन्ते–they approach. 6. 8.
उपदधाति–he puts. 7. 31.
उपदयाकर्मा–meaning to protect. 4. 17.
उपदस्यन्ति–they are destroyed. 7. 23.
उपदासयति–he causes to exhaust. 2. 17; 7. 23.
उपदिशः–side-quarters. 2. 15; 6. 1.
उपदेशः–reference. 1. 1.
उपदेशस्य–of reference. 3. 21.
उपदेशाय–for oral instruction. 1. 20.
उपदेशेन–by oral instruction. 1. 20.
उपधाम्–penultimate. 5. 12.
उपधालोपः–elision of the penultimate. 2. 1.
उपधाविकारः–modification of the penultimate. 2. 1.
उपधेहि–place near. 4. 20.
उपनिषद्वर्णः–description of the Upaniṣad. 3. 12.
उपपद्येत–it may be possible. 11.23.
उपपद्यते–it is possible. 1. 2, 13, 14; 7. 23; 8. 2.
उपपर्चनः–attached. 6. 17.
उपपिपादयिषेत्–*desid.* from √पद् with उप, one should try to make it possible. 2. 2.
उपप्रैतु–let it come near. 6. 22.
उपबन्धः–suffix. 1. 8.
उपबन्धम्–inflection. 1. 7; 6. 16.
उपभव–be near. 4. 25.
उपमाः–similes. 3. 5, 13.
उपमानस्य–of the particle of comparison. 7. 31.
उपमार्थीयः–it has the sense of comparison. 1. 4.
उपमार्थे–in the sense of comparison. 1. 4; 3. 16; 4. 11; 5. 22, 28; 6. 8; 7. 20; 8. 19; 9. 6; 11. 47; 12. 8, 19, 29.
उपमार्थेन–by way of comparison. 2. 16.
उपमिमीते–he compares. 1. 4; 3. 13, 14; 5. 26.
उपमोत्तमया–*inst.* last but one. 1.19.
उपयमनप्रतिषेधः–prohibition of marriage. 3. 5.
उपयोजनानि–teams. 2. 28.
उपरः–cloud, mountain. 2. 21.
उपरताः–inactive. 2. 21.

उपरमन्ते-they rest. 2. 21.
उपरमयति-it renders quiet. 2. 18.
उपरिभावम्-above. 1. 3.
उपरिष्टात्-later on. 1. 4, 15, 20; 2. 6, 13, 23, 24, 27; 4. 10, 15, 16; 6. 4, 9; 7. 9, 20.
उपलः-cloud, mountain. 2. 21.
उपलप्रक्षिणी-stone-grinder. 6. 5, 6.
उपलप्रक्षेपिणी-one who throws on stones. 6. 5.
उपलिङ्गी-replacing. 10. 17.
उपलेषु-on stones. 6. 5.
उपव्याख्यातम्-it has been explained. 2. 12.
उपशाम्यन्-becoming extinguished. 4. 14.
उपश्वासय-fill with roar. 9. 13.
उपसन्नाय-to a resident pupil. 2. 3.
उपसर्गः-preposition. 3. 16; 5. 5; 6. 1, 22.
उपसर्गनिपाताः-prepositions and particles. 1. 1, 12.
उपसर्गाः-prepositions. 1. 3.
उपसर्तव्यम्-to be approached. 3. 2.
उपसीदेम-we honoured. 12. 39.
उपसृष्टः-preceded by preposition. 1. 17; 4. 23.
उपस्तुमः-we praise. 8. 7.
उपस्थानम्-bosom. 9. 37.
उपस्थानात्-from the bosom. 9. 39.
उपस्थाने-in proximity. 7. 26; 8. 15, 18; 9. 40.
उपास्थितान्-dependents. 6. 17.
उपस्थे-in lap. 6. 6.
उपहितेन-by accomplishing. 5. 12.
उपह्वये-I invoke. 11. 43.
उपाकुरुषे-thou favourest. 5. 25.
उपागमत्-he has obtained. 3. 4.
उपाचारः-use. 1. 4.
उपादर्शि-he has been seen up. 4. 16.
उपादीयमानः-being seized upon. 7. 23.
उपालभ्यन्ते-they are found fault with. 1. 14.
उपावसृज- bestow. 8. 17.
उपाशंसनीयः-to be expected. 1. 6.
उपाहरन्ति-they accomplish. 2. 20.
उपेक्षितव्यम्-to be ascertained. 1. 15, 17; 2. 6; 7. 5.
उपेक्षितव्याः-they should be noted. 1. 3, 11.
उपेयते-it is approached. 12. 13.
उपेयात्-he should approach. 12. 13.
उपैतु-let her approach. 11. 29.
उपोनद्धम्-fastened near (the belly). 6. 19.
उब्जतेः-from √उब्ज् (to subdue). 6. 8; (to press down.) 7. 12.
उभयप्रधाना-primarily addressed to both. 5. 12; 10. 3.
उभयम्-both. 1. 4, 5.
उभयलिङ्गा-having both the characteristic marks. 2. 8.

उभयवन्ति–addressed to both. 8.22.
उभयविधाः–of both kinds. 7. 7.
उभाभ्याम्–with both. 1. 4; 4. 4.
उभे–both. 1. 1; 8. 15.
उभौ–both. 4. 4; 6. 33.
उरण.–sheep. 5 21.
उरणमथिः–sheep-killer. 5. 21.
उराणः–making wide. 6. 17.
उरु–wide. 5. 13; 6 17; 11. 15.
उरुकरम्–spreader. 9. 20.
उरुक्षयणः–wide-dweller. 9. 3.
उरुञ्जिरा–the Uruñjirā, name of a river. 9. 26
उरुतरम्–more wide. 8. 9.
उरुत्वेन–widely. 8. 10.
उरुभूतम्–very wide. 11. 21.
उरुष्यतिः–to protect. 5. 23.
उरुष्याणः–protecting. 5. 23.
उर्वभ्यश्नुते–she gets much. 5. 13.
उर्वशी–name of a nymph. 5. 13; a divine woman. 11. 35, 36, 49.
उर्व्यः–broad. 2. 26.
उलूखलम्–mortar. 9. 20, 35.
उलूखलमुसले–mortar and pestle. 9. 35.
उल्वम्–cover. 6. 35.
उवाच–he said. 2. 10.
उशत्यः–desiring. 12. 45.
उशत्यौ–desirous. 9. 39.
उशिज्–name of a seer. 6. 10.
उशिजः–of Uṣij. 6. 10.
उशीरम्–a plant. 2. 5.
उषः–of dawn. 12. 2, 6.
उषसम्–dawn. 3. 16.
उषाः–dawn. 2. 18; 4. 16; 5. 21; 7. 29; 8. 10; atmospheric deity. 11. 46- 48; celestial deity. 12. 5.
उषासानक्ता–dawn and night. 8. 10.
उषोनामानि–synonyms of dawn. 2. 18.
उष्णनाम–synonym of heat. 11. 25.
उष्णम्–heat. 2 2.
उष्णवर्षैः–with heat and rain. 2. 22.
उष्णिक्–a metre. 7. 12.
उष्णीषम्–head-dress. 7. 12.
उष्णीषिणी–having a head-dress. 7. 12.
उस्रा–cow. 4. 19.
उस्राविणः–flowing. 4. 19.
उस्रिया–cow. 4. 19.

ऊचुः–they said. 2. 10; 3. 17.
ऊतये–for protection. 4. 17.
ऊतिः–protection. 2. 2; 5. 3.
ऊत्या–with protection. 12. 21.
ऊधः–udder, night. 6. 19.
ऊनाक्षरा–having less syllables 7. 13.
ऊरुभ्याम्–with thighs. 5. 13.
ऊरू–thighs. 8. 10.
ऊर्क्करम्–food-maker. 9. 20.
ऊर्ज्–food. 3. 8.
ऊर्जयति–it makes strong. 3. 8.

ऊर्जाहुती–worshipped with food-oblations. 9. 42, 43.

ऊर्जाह्वान्यौ–to be worshipped with food-oblations. 9. 42, 43.

ऊर्जेदीर्णम्–pierced for food. 3. 20.

ऊर्णा–wool. 5. 21.

ऊर्णावान्–having wool. 5. 21.

ऊर्णोतेः–from √ऊर्णु (to cover). 2. 26; 5. 21, 23; 6. 35.

ऊर्दरम्–granary. 3. 20.

ऊर्ध्वगतिप्रतिषिद्धा–upward motion is denied. 2. 11.

ऊर्ध्वतानः-spread very high. 4. 21.

ऊर्ध्वबन्धनः–having a top-knot. 12. 38.

ऊर्ध्वबोधनः–expanding at the top. 12. 38.

ऊर्ध्वम्–after. 12. 1.

ऊर्ध्वखम्–having a hole at the top. 9. 20.

ऊह्यते–it is considered. 12. 3.

ऋक्–stanza. 1. 8; 2. 16; 3. 4; 5. 13; 9. 4, 6, 23; 10. 26, 32; 12. 10.

ऋक्संस्तविकी–a stanza of joint praise. 7. 8.

ऋक्षरः–thorn. 9. 32.

ऋक्षाः–stars. 3. 20.

ऋग्भाजः–to whom stanzas are addressed. 7. 13.

ऋग्मन्तम्–having stanzas addressed to himself. 7. 26.

ऋग्मियम्–wothy of honour. 7. 26.

ऋग्यष्टा–one who sacrifices with the stanzas of Ṛgveda. 3. 19.

ऋङ्मिश्रम्–accompanied with a stanza. 4. 6.

ऋचः–stanzas. 1. 8; 7. 1; 10. 20.

ऋचम्–stanza. 2. 8; 7. 8.

ऋचा–stanzas. 6. 23; 7. 12.

ऋचि–in the stanza. 2. 20; 5. 27; 10. 16; 11. 11, 20; 12. 20, 29, 30-33.

ऋच्छत–seek. 3. 17.

ऋच्छति–he moves. 4. 18; it raises. 9. 2.

ऋच्छतेः–from √ऋ. (to go, to befall, to injure). 1. 9; 2. 7; 5. 7.

ऋच्छतेः–from √ऋच्छ् (to be stiff). 9. 32.

ऋजीषम्–residue. 5. 12.

ऋजुः–straight. 6. 21.

ऋजुगामिनः–going straight. 10. 3.

ऋजुगामिनाम्–of straight-forward. 12. 39.

ऋजुगामिनी–flowing straight. 9. 26.

ऋजुतमैः–with most straight. 8. 19.

ऋजूकप्रभवा–rising in the ṛjūka country. 9. 26.

ऋञ्जतिः–the verb ऋञ्ज् to decorate. 6. 21.

ऋणातेः–from √ऋण् (to go). 9. 8.

ऋणे–in debt. 5. 25.

ऋतः–name of a god. 10. 40, 42.

ऋतपर्णः–having wings of law.

8. 19.
ऋतम्-water. 2. 25.
ऋतवः-seasons. 7. 8.
ऋतवत्यः-having water. 2. 25.
ऋतावृतौ-in the turning of sacred rites. 8. 17.
ऋतुः-a moment. 2. 25.
ऋतुकालः-proper season. 12. 46.
ऋतुकालेषु-in proper seasons. 1. 19; 3. 5.
ऋतुगामिनाम्-*gen.* going at proper season. 12. 39.
ऋतुछन्दःस्तोमपृष्ठस्य-of season, metre, hymn, etc. 7. 11.
ऋतुदेवताः-having seasons as deities. 8. 22.
ऋतुयाजी-one who sacrifices in proper season. 3. 19.
ऋतुयाजेषु-in sacrifices to seasons. 8. 2.
ऋतेन-with sacred rite. 11. 15.
ऋत्विक्-priest. 3. 19.
ऋत्विक्कर्मणाम्-of the duties of a priest. 1. 8.
ऋत्विङ्नामानि-synonyms of priest. 3. 19.
ऋत्विजः-priests. 7. 30; 8. 2.
ऋदुदरः-Soma. 6. 4.
ऋदूपे-knocking down from a distance. 6. 4, 33.
ऋद्धतमः-most abundant. 3. 20.
ऋधक्-isolation; prosperity. 4. 25.
ऋध्नुवन्-prosperous. 4. 25.
ऋध्नोत्यर्थे-in the sense of prosperity. 4. 25.
ऋध्नोतेः-from √ऋध् (to increase). 3. 20.
ऋबीसम्-earth. 6. 35.
ऋभवः-Rbhus. 11. 15, 16; rays of the sun. 11. 16.
ऋभुः-Rbhu. 11. 16.
ऋभूणाम्-of the Rbhus. 9. 3.
ऋभोः-of Rbhu. 11. 16.
ऋषयः-seers. 1. 20; 4. 27; 7. 4; 11. 19; 12 36.
ऋषिः-seer. 2. 11, 24; 3. 11; 4. 15, 16, 19; 5. 2; 6. 25; 7. 1, 13; 9. 23; 10. 5, 32, 42.
ऋषिपुत्र्याः-of a seer's daughter. 5. 2.
ऋषिम्-seer. 4. 14.
ऋषीणानि-luminaries, senses. 10.26.
ऋषीणाम्-of seers. 2. 11; 3. 17; 7. 3.
ऋषीन्-seers. 6. 5.
ऋषेः-of the seer. 9. 8; 10. 10, 46.
ऋष्टिषेणस्य-of ऋष्टिषेण. 2. 11.

एकः-one. 1. 8, 19; 2. 6; 3. 10; 6. 5; 7. 4; 12. 29.
एककपालः-having one potsherd. 7. 24.
एकचारिणम्-moving on one leg. 4. 27.
एकतः-from one. 4. 6.
एकदेवतानि-consecrated to one

deity. 5. 11.
एकपदनिरुक्तम्-explanation of single word. 9.26.
एकपदानि-single words. 2. 2.
एकपदिका-name of a list. 1. 14.
एकपर्वसु-*loc.* having one member. 2. 2.
एकपात्-one-footed. 12. 29. 30, 32, 33.
एकम् one. 1. 20; 12. 40; Some. 6. 13, 31; 7. 6, 9, 20; 10. 16, 26, 34.
एकालङ्गम्-having the characteristic mark in one stanza. 12. 40.
एकवचनानि-singular number. 4. 15.
एकवचनार्थः-having the meaning of the singular. 6. 16.
एकविंशतिः-twenty one. 2. 7.
एकविंशस्तोमः-a hymn. 7. 11.
एकशतम्-one hundred and one. 2. 24.
एकशब्दानि-single words. 4. 1.
एकस्मै-for one. 1. 19.
एकस्य-of one. 2. 13; 7. 4, 5.
एकस्याः-of one. 12. 7.
एकादश-eleven. 2. 28; 3. 9, 13; 8. 22.
एकार्थम्-having one meaning. 4. 1.
एके-some. 1. 7, 8, 9, 12; 2. 2; 3. 3, 4, 5, 8; 5. 3, 12; 7. 13; 8. 21; 10. 3; 11. 6; 12. 1.
एकेन-with one. 5. 11; 12. 29.
एकेषाम्-of some. 1. 14.
एकेषु-among some. 2. 2.
एकैकस्याः-of each and every one. 7. 5.
एकोपसर्गात्-with one preposition. 7. 9.
एतत्-this. 1. 1. 4, 7, 13, 14, 16; 2. 2. 10, 13, 15, 23, 24, 27; 3. 4. 11; 4. 1, 6, 13, 15; 5. 3, 7, 8. 11; 6. 16, 27, 28; 7. 2, 3. 4, 5, 7, 23, 24; 8. 2, 9; 9. 8; 11. 16, 38, 39, 48; 12. 5, 9, 28. 40.
एततरः-has come nearer. 3. 16.
एतत्सु-among them. 8. 20.
एतया-with this. 7. 28, 29.
एतयोः-*du.* of these. 1. 3.
एतानि-these. 1. 1; 5. 25; 7. 8, 10, 11, 23; 10. 26, 42, 43.
एताभ्याम्-with these. 1. 5; 2. 21; 7. 26.
एताभिः-with these. 11. 12.
एताम्-her. 2. 8; 7. 8, 27.
एतावताम्-of so many. 1. 20.
एतस्मात्-from the same. 1. 20; 2. 5, 6, 8. 13, 17; 5. 1, 2, 4, 7, 14, 22, 26; 6. 1, 17; 7. 29; 8. 2; 9. 8; 10. 44; 11. 39, 47; 12. 13.
एतस्मिन्-in this. 1. 4, 5; 5. 11; 7. 3; 10. 26.
एतस्य-of this. 1. 3; 2. 23; 3. 7, 9; 7. 23; 11. 3, 4; 12. 7.
एतस्याः-of this. 6. 2.

एतस्याम्-in this. 5. 27; 12. 24.
एताः-these. 5. 11; 7. 31: 10. 20.
एतान्-these. 10. 9; 12. 9.
एताम्-this. 3. 3.
एतावन्तः-so many. 1 20.
एतावन्ति-so many. 1. 20.
एति-he goes. 2. 17; 8. 10; 9. 40; 12. 27.
एतु-may he go. 8. 13.
एते-these. 1. 4; 5. 4; 7. 7, 16, 18, 20, 23, 31, 8, 17: 9. 9; these two. 3. 13; 12. 26.
एतेः-from √इ (to go). 1 13, 7. 14; 10 1; 11. 24.
एतेन-with it. 1. 2, 10, 11, 14, 15, 17; 2. 14; 4 12, 25; 5. 5, 28; 6. 17.
एतेभ्यः-to these. 7. 9, 25
एतेषाम्-of these. 1. 3; 3. 17.
एतेषु-in these. 7. 11.
एत्य-having come. 1. 5.
एधमानान्-the haughty. 6. 22.
एनत्-this. 1. 9; 8. 1; 11. 47.
एनम्-him. 1. 16; 2. 10, 12. 14; 3. 19, 21: 5. 4, 12; 6. 14; 7. 19, 21, 22, 23, 26, 28, 29; 8. 2, 3; 10. 5, 8, 9, 13, 47, 11. 2, 23.
एनया-with it 6. 12.
एनयोः-of these two. 3. 22.
एनस्-sin. 11. 24.
एनाः-these. 3. 21; 9. 26, 27, 28.
एनान्-them. 9. 7, 8; 12. 43.
एनानि-these. 1. 13, 14; 4. 23, 25; 5. 4.
एनाम्-her. 1. 13, 14, 19; 2. 19; 3. 3, 5, 6; 5. 28; 9. 26, 30; 10. 29; 11. 25, 43, 46.
एने-these two. 2. 20; 3. 22; 5. 10.
एनेन-by this. 2 5; 3. 21; 4. 4; 8. 1.
एनौ-them. 6. 36.
एभिः-with these. 9. 7.
एभ्यः-from these. 10. 26.
एयाते-*3. du. Ā.* of √इ (to go) with आ. they come. 5. 28.
एरिरे-they established. 4. 23.
एव-indeed, ind 1 1. etc.
एवम्-in this manner. 1. 3; 4. 16; 7. 3, 7. etc.
एवंकर्मा-having the same meaning 5. 2.
एवंसति-being so. 1. 14.
एषः-this. 1. 4, 5, 11, 14, 16, 20; 4. 19; 7. 7, 9, 23, 24; 8. 2, 3, 5; 9. 41, 42; 10. 5; 11. 11, 20, 43; 12. 2, 7, 20, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 40.
एषणिनः-ambitious. 4 16.
एषणेन-with vigorous. 4. 7.
एषणेषु-in rites leading to. 6. 22.
एषा-this. 1. 14; 2. 7, 8, 9, 10, 16, 18, 19, 21; 3. 8, 21; 5. 13; 7. 1, 14, 15, 19, 20, 21; 8. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20; 9. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13,

औदुम्बरायणः-name of a teacher. 1. 1.
औद्देशिकमिव-like an enumerative one. 1. 4.
औपमन्यवः-name of a teacher. 1. 1; 2. 2, 6, 11; 3. 8, 11, 18, 19; 5. 7; 6. 30; 10. 8.
औपमिकः-belonging to a simile. 3. 4.
औपमिकम्-metaphorical. 4. 8; 7. 12, 13, 17.
और्णवाभः-name of a teacher. 2. 26, 6. 13; 7. 15; 12. 1, 19.
औषधम्-floral. 5. 28.

कंसम्-white copper. 7. 23.
कः-who. 1. 6, 13, 14; 2. 16; 4. 2; 6. 13, 24, 31; 7. 22, 30; 8. 2, 17; loving, or surpassing, or happy. 10. 22.
ककुप्-name of a metre. 7. 12.
ककुभिनी-having an elevation. 7. 12.
कक्षः-arm-pit. 2. 2.
कक्षम्-arm-pit. 2. 2.
कक्षीवान्-having secluded apartments. 6. 10.
कक्ष्या-girth. 2. 2; 6. 28.
कक्ष्याः-girdling circles. 3. 9.
कक्ष्यावान्-having secluded apartments. 6. 10.
कच्छः-mouth and shell. 4. 18.
कच्छपः-tortoise. 4. 18.
कच्छम्-mouth. 4. 18.
कच्छेन-with shell and mouth. 4.18.
कश्चित्-some. 6. 30.
कटुकिम्ना-with bitterness. 5. 4.
कणः-minute. 6. 30.
कणतिः-the verb कण्. 6. 30.
कणतेः-from √कण् (to be small). 6. 30.
कणेघातः-striking till his desire is satisfied. 5. 11.
कणेहतः-drinking till his desire is satisfied. 5. 11.
कण्टकः-thorn. 9. 32.
कण्टतेः-from √कण्ट् (to go). 9 32.
कण्वप्रभवः-born of Kaṇva. 3. 17.
कण्वस्य-of Kaṇva. 3. 17.
कथम्-how. 1. 4, 8; 3. 22; 5. 23; 9. 30; 11. 23, 25.
कथितम्-said. 11. 7.
कदाचित्-ever. 3. 16.
कद्गति-very contemptible gait. 2. 3.
कनतेः-from √कन् (to shine). 4. 15.
कनीयसा-with the lower. 3. 13.
कनीयान्-younger. 2. 10.
कनीयांसम्-lower. 3. 13.
कन्तपः-pricking whomsoever. 9. 32.
कन्यके-two girls. 4. 15.
कन्ययोः-of two girls. 4. 15.
कन्या-girl. 2. 27; 4. 15.
कन्यानाम्-of maidens. 10. 21.
कपनाः-creeping. 6. 4.

कुब्जः–crooked. 7. 12.
कुमारः–boy. 5. 19.
कुमुदकम्–lotus. 4. 18.
कुरु–do. 6. 10, 31; 10. 8; 11. 30.
कुरुः–name of a tribe. 6. 22.
कुरुगमनात्–from going to the Kurus. 6. 22.
कुरुङ्गः–name of a king. 6. 22.
कुरुतन–do. 4. 7.
कुरुथः–you make. 3. 15.
कुरुध्वम्–make. 5. 26; 12. 43.
कुरुष्व–make. 6. 12; 11. 34; 12. 8, 9.
कुर्यात्–may he perform. 1. 12, 14.
कुर्युः–they may do. 7. 5.
कुर्वती–making. 11. 40.
कुर्वन्–making. 10. 22.
कुर्वन्ति–they do. 3. 10; 6. 15, 32.
कुर्वाणः–making. 6. 17.
कुर्वाणाः–making. 4. 19.
कुर्वाणे–making. 2. 20.
कुलगमनात्–from going to the families. 6. 22.
कुलम्–family. 6. 22.
कुलिशः–thunderbolt. 6. 17.
कुलेषु–in families. 1. 4.
कुल्माषाः–sour gruels. 1. 4.
कुल्माषान्–*acc.* sour gruel. 1. 4.
कुशिकः–name of a king. 2. 25.
कुष्णातेः–from √कुष् (to draw out). 5. 26; (to knead). 6. 22.
कुसीदिनः–usurers. 6. 26.
कुसीदी–usurer. 6. 32.
कुहूः–wife of a god; the day when the moon is invisible. 11. 31.
कूपः–well. 3. 19.
कूपकर्मणा–with the function of well. 5. 26.
कूपनामानि–synonyms of well. 3.19.
कूपपर्शवः–bricks of the well. 4. 6.
कूपम्–well. 4. 18.
कूपे–in the well. 4. 6.
कूलम्–bank. 6. 1.
कूलशातनः–shatterer of banks. 6. 17.
कूलानि–banks. 6. 4.
कृकवाकुः–cock. 12. 13.
कृकवाकोः–of the word *kṛkavāku*. 12. 13.
कृच्छ्रम्–adversity. 2. 8.
कृच्छ्रापत्तिः–adversity. 2. 7.
कृतः–made. 8. 18; primary forms. 1. 14; 2. 2.
कृतकानि–consecrated. 5. 11.
कृतदरम्–in which a hole is made. 3. 20.
कृतम्–done. 1. 5.
कृतयानः–whose car is made. 5. 15.
कृतवान्–lucky. 5. 22.
कृत्स्नवत्–having complete form. 2. 5.
कृतस्य–of the deed. 5. 24.
कृत्तदती–with broken teeth. 6. 30.
कृत्तदन्तम्–with broken teeth. 6. 30.
कृत्तिः–fame or food; garment. 5. 22.

3. 9.
क्रोशतेः-from √क्रुश् (to cry). 2. 25; 9. 19.
क्रौष्टुकिः-name of a teacher. 8. 2.
क्व-where. 1. 20; 3. 15; 4. 15; 6. 27.
क्वणन्ति-they recite. 5. 18.
क्स-suffix. 2. 2.
क्षणः-a second. 2. 25.
क्षणिः-injuring or obtaining. 6. 1.
क्षणोति-he attacks. 4. 18; 6. 1.
क्षणोतेः-from √क्षण् (to break). 2. 25; (to injure). 6. 1.
क्षयः-dwelling. 8. 18.
क्षयणस्य-of abode. 6. 6.
क्षयार्थात्-from meaning to destroy. 7. 23.
क्षरति-it flows. 5. 3.
क्षरतिनिगम.-the word meaning to flow. 5. 3.
क्षरतेः-from √क्षर् (to flow). 2. 5.
क्षा-earth. 2. 6.
क्षान्तम्-upto the end of earth. 2. 10.
क्षाम्-*acc.* earth. 2. 6.
क्षिप्रकारिणः-making haste. 9. 9.
क्षिप्रत्वेन-with quickness. 11. 16.
क्षिप्रद्राविणी-quick runner. 9. 26.
क्षिप्रनाम-synonym of quick. 5. 3, 17; 6. 12; 12. 22.
क्षिप्रनामनी-synonyms of quick. 6.1.
क्षिप्रनामानि-synonyms of quick. 3. 9.
क्षिप्रप्रहारी-quick attacker. 5. 12.
क्षिप्रम्-quickly. 3. 9; 5. 2, 3; 8. 13 11. 50; 12. 44.
क्षियति-he dwells. 5. 3: 10. 27.
क्षियतिनिगमः-meaning to dwell. 5. 3.
क्षियतिनिगमाः-quotation with meaning of dwelling. 5. 3.
क्षियतेः-from √क्षि (to dwell). 2. 6; 10. 14.
क्षीरम्-milk. 2. 5.
क्षुम्यते-it is trampled. 5. 16.
क्षेत्रम्-abode. 10. 14.
क्षेत्रसाधा-one who divides the fields. 2. 2.
क्षेत्रस्य-of abode. 10. 14, 15, 16.
क्षेपणम्-swiftly. 2. 28.
क्षोणस्य-of abode. 6. 6.
क्ष्मा-earth. 10. 7.

खच्छः-spread in space. 4. 18.
खच्छदः-spread in space. 4. 18.
खण्डम्-fragment. 3. 10.
खण्डयतेः-from √खण्ड् (to break). 3. 10.
खनतिकर्मा-meaning to dig. 2. 26.
खनतेः-from √खन् (to dig). 3. 13.
खम्-sense. 3. 13.
खलः-battle. 3. 10; threshold. 3. 10.
खलतेः-from √खल् (to fall). 3. 10.
खलु-particle: (1) enough, (2) expletive. 1. 5.

गमयन्त–they caused to go. 12. 43.
गमेः–from √गम् (to go). 11. 24.
गम्भीरकर्माणः–of inscrutable actions. 11. 17.
गम्भीरप्रज्ञाः–of profound wisdom. 11. 17.
गम्यति–it proceeds. 9. 2.
गयशिरसि–on the mountain of the setting sun. 12. 19.
गरणवान्–rich in praise. 7. 18.
गरमाणरोहि–it rises swallowing. 6. 17.
गरिता–singer. 1. 7.
गरुत्मन्तम्–*acc.* Garutmān. 7. 18.
गरूथम्–hymn. 6. 17.
गर्तः–post. 3. 5.
गर्तारोहिणी–one who climbs a post. 3. 5.
गर्भः–foetus. 2. 19; 10. 23, 39.
गर्भनिधानीम्–receptacle of seed. 3. 6.
गर्भम्–life germ. 4. 21.
गर्भस्य–of the foetus. 10. 39.
गर्हायाम्–*loc.* censure. 2. 2.
गर्ह्यः–blame-worthy. 1. 14.
गलनम्–extract. 6. 24.
गल्दाः–vessels. 6. 24.
गवाम्–of cattle. 6. 2.
गवि–on cow skin. 5. 11.
गव्या–made from a cow's skin; causing to go. 2. 5.
गातुः–to move. 4. 25.
गातेः–from √गा. (to go). 2. 5.
गाथामिश्रम्–accompanied with a Gāthā. 4. 6.
गाधः–fordable. 2. 2.
गाधाः–shallow. 2. 24.
गायतेः–from √गै (to praise). 1. 8; 7. 12.
गायत्रम्–a stanza composed in Gāyatrī metre. 7. 20; 12. 40.
गायत्रिणः–chanters. 5. 5.
गायत्री–name of a metre. 7. 8, 12.
गार्ग्यः–name of a teacher. 1. 3, 12; 3. 13.
गार्त्समदम्–composed by Gṛtsamada. 8. 22.
गालनेन–by the flow. 6. 24.
गालवः–name of a teacher. 4. 3.
गावः–cows. 1. 17; 2. 7; 6. 6, 32; rays. 2. 6.
गावौ–two cows. 9. 39.
गाहतेः–from √गाह् (to plunge). 2. 2.
गिरः–songs of praise. 1. 10.
गिरति–it swallows. 9. 4; it emits. 10. 23.
गिरतिकर्मा–meaning to swallow. 6. 8.
गिरतेः–from √गॄ (to swallow). 2. 28; (to praise). 9. 4.
गिरिः–mountain. 1. 20.
गिरिस्थायी–staying on a mountain. 1. 20.
गिर्वणाः–to be won over by hymns. 6. 14.

गिलति–he swallows. 9. 24.
गीत्या–with song. 10. 5.
गीर्भिः–with hymns. 6. 14.
गुणः–quality. 3. 14; 6. 36.
गुणाः–life seed of a female. 10. 23.
गुणान्–spermatozoon. 10. 23.
गुणेन–with quality. 1. 12, 14; 2. 1.
गुप्ताः–protected. 2. 17.
गुरतेः–from √गुर् (to raise). 3. 5.
गुर्वात्मा–whose self is great. 7. 18.
गूहतेः–from √गुह् (to conceal). 11. 32.
गृणाति–he praises. 4. 24.
गृणातिकर्मा–meaning to invoke. 6. 8.
गृणातु–let her praise. 11. 49.
गृणातेः–from √गॄ (to praise). 1. 10; 2. 28; 3. 5; 6. 17; 9. 5, 8.
गृणात्यर्थे–in the sense of praising. 9. 4; 10. 23.
गृत्सः–wise. 9. 5.
गृत्समदः–Gṛtsamada. 9. 5.
गृत्समदनः–wise and happy. 9. 5.
गृत्समदम्–to Gṛtsamada. 9. 4.
गृभेः–from √गृभ् (to praise). 10.23.
गृहद्वारः–door of the house. 8. 10.
गृहनाम–synonym of house. 4. 4.
गृहनामानि–synonyms of house. 3. 13.
गृहाः–houses 3. 13.
गृहान्–houses. 4. 5.
गृहीत्वा–having seized. 2. 24.
गृहे–in house. 8. 5.
गृहेषु–at homes. 9. 9.
गृह्णन्ति–they receive. 3. 13.
गृह्णाति–it receives. 10. 23.
गृह्णातिकर्मा–meaning to seize. 6. 8.
गृह्णातेः–from √ग्रह् (to seize). 2. 28, 5. 15; 9. 8.
गृह्यन्ते–they are absorbed. 10. 23.
गोः–of cow. 2. 6.
गोनाम–synonym of cow. 4. 19.
गोनामानि–synonyms of cow. 3. 9.
गोपायतु–may she guard. 11. 46.
गोपायन्तु– may they guard. 11. 46.
गोपायितव्यम्–to be guarded. 5. 1.
गोपायिता–guardian. 3. 12; 7. 9.
गोपायितारः–guardians. 5. 1.
गोपिता–father of cows. 6. 15.
गोप्तॄणि–guardians. 12. 38.
गोप्त्री–guardian. 11. 46.
गोभिः–with hymns. 4. 19.
गौः–cow. 1. 1, 12; 4. 24; 8. 5; earth and ray. 2. 5, 6; the sun, and sky. 2. 14; atmospheric deity. 11. 41, 42.
गौरः–white colour. 11. 39.
गौरीः–a divine woman. 11. 39, 40.
ग्नाः–women. 3. 21.
ग्रन्थम्–book. 1. 20.
ग्रन्थेषु–in compositions. 1. 9.
ग्रसितृतमः–swallowing most. 6. 8.
ग्रस्यन्ते–they are swallowed. 4. 27; they are seized. 6. 19.
ग्रहीतव्यः–should be accepted. 3. 3.
ग्रामात्–from the village. 9. 29.

चन्द्रमसः-of the moon. 11. 3, 4.
चन्द्रमसम्-the moon. 2. 6; 11. 4.
चन्द्रमसा-with the moon. 7. 11.
चन्द्रमाः-the moon. 5. 20; 7. 7; 11. 5, 6, 31.
चमन्ति-they sip. 10 12.
चमसः-cup. 10. 12.
चमसस्य-of the cup. 11. 16.
चमेः-from √चम् (to drink). 11. 5.
चम्वोः-of two world-halves. 4. 21.
चरणाय-to move. 4. 19; to flow. 6. 20.
चरतः-they two wander. 2. 20.
चरति-he wanders. 1. 20.
चरतिकर्म-act of wandering. 1. 20.
चरतिकर्मा-meaning to move. 11. 18.
चरते-*dat.* to the wanderer 6. 11.
चरतेः-from √चर् (to wander). 2. 5; 4. 27; 6. 11; (to be diffused). 8. 15.
चरन्त्या-*Inst.* moving. 10. 21.
चरितः-acted. 2. 10.
चर्करीतवृत्तम्-reduplicated form. 2. 28; intensive form. 6. 22.
चर्म-skin. 2. 5.
चर्मशिराः-name of a teacher. 3. 15.
चलति-it moves. 4. 3.
चलिततमा-gone farthest. 3. 10.
चष्टेः-from √चक्ष् (to see). 1. 9; 4. 3.
चस्कन्द-it fell. 5. 13.
चातयतिः-the verb चातय to destroy. 6. 30.
चातयसि-thou destroyest. 4. 25.
चातयामः-we frighten away. 6. 30.
चान्द्रम्-bright. 11. 5.
चान्द्रमस्य-of the lunar. 5. 11.
चायतिप्रभृतीनि-the verb चायति and others. 3. 13.
चायन्-rejoicing. 6. 28; noticing. 11. 5.
चायनीयम्-glorious. 4. 4; note-worthy. 12. 6, 16.
चायनीयाग्राणि-of note-worthy surface. 12. 18.
चायमानः-observing. 4. 14.
चायिता-observer. 5. 24.
चारुः-beautiful. 8 15; 11. 5.
चिकीर्षितः-desired. 7. 23, 24
चिकीर्षितजः-desiderative form. 6. 1.
चित्-particle. 1. 4; synonym of animal. 5. 5.
चिताः-collected. 5. 5.
चित्तानि-hearts. 9. 33.
चित्रम्-variegated. 2. 19; rich. 4. 4.
चित्वा-having gathered. 12. 13.
चिरम्-long. 10. 40; 11. 5; for long. 12. 36, 39.
चिरलब्धः-newly obtained. 10. 39.
चीवरम्-iron-filings. 11. 47.
चेत्-if. 1. 12.
चेततेः-from √चित् (to know.) 1. 6.
चेतनावत्-like sentient beings. 7. 6, 7.
चेतनावान्-obtained. 2. 11; having knowledge. 8. 5.

चेतयमाना–instructing. 8. 13.
चेतयसे-thou stimulatest. 5. 5.
चोदयति–he enjoins. 7. 13.
चोदयसि–thou impellest. 11. 24.
चोष्कूयतेः–from the verb √ स्कु (to bestow). 6. 22.
च्यवनः–name of a seer. 4. 19.
च्यवनम्–name of a seer. 4. 19.
च्यवानम्–to Cyavana. 4. 19.
च्यावयति–it causes to be removed. 11. 6.
च्यावयते-*dat.* to one who causes to be removed. 11. 7.
च्यावयिता–collector. 4. 19.

छन्दः–metre. 7. 12, 13.
छन्दांसि–metres. 7. 12.
छन्दोदेवताः–metre deities. 8. 22.
छन्दोभ्यः–from the (vedic) hymns. 1. 1.
छादनात्–from covering. 7. 12.
छाद्यते–it is covered. 4. 18.
छान्दोमिकम्-name of a hymn. (VS. 33. 92.) 7. 23, 24.
छेदनम्–piercing. 11. 37.

जगती–a metre. 7. 11, 13.
जग्धम्–eaten. 4. 7.
जग्मतुः–they two went. 2. 1.
जग्मुः–they all went. 2. 1.
जग्मुषे–to one who has gone. 2.14.
जघनम्–buttock. 9. 20.
जघनानि–buttocks. 9. 20.
जघान–he slew. 3. 11: 4. 1. 2.
जघ्निवान्–he slew. 2. 17.
जङ्गमम्–movable. 5. 3; 9. 13.
जङ्गमस्य–of the moving. 12. 16.
जङ्गम्यतेः–from the int. of √गम् (to go). 11. 25.
जङ्घन्यतेः–from √जङ् (to strike again and again). 9. 20.
जज्झतीः–waters. 6. 16.
जज्ञाते–they were born. 12. 10.
जज्ञे–he knew. 2. 8; was born. 6. 30.
जठरम्–belly. 4. 7.
जनम्–to man. 2. 10; 12. 14.
जनयति–he generates. 10. 34.
जनयन्त–they have generated. 3. 6.
जनयन्ति–they cause to generate. 3. 6; 8. 2.
जनयाञ्चकार–she gave birth to. 12. 10.
जनयिता–progenitor. 4. 21; 10. 10.
जनयितुः-of the father. 3. 1.
जनयित्र्यौ–generators. 8. 14.
जनाः–men. 10. 27.
जनात्–from man. 2. 10.
जनिष्यमाणः–to be born. 10. 21.
जनिष्यमाणे-to him who will be born. 6. 8.
जन्मानि-births 9. 28.
जन्यः–favourable to men. 10. 10.
जबारु–the sun. 6. 17.
जमतेः–from √जम् (to go). 3. 6.
जमदग्नयः-blazing fires. 7. 24.

जयतेः-from √जि (to conquer). 9. 17.
जयथ-win 5. 26.
जयनम् victory. 5. 26.
जयनात्-from conquering. 9. 24.
जयामः-we win. 10. 15.
जरतेः-from √जॄ (praise). 10. 8.
जरमाणरोहि-it rises decaying things. 6 17
जरया-with the external membrane (surrounding the foetus). 10. 39; with oldage. 11. 38.
जरयिता-consumer. 3. 16; 5. 24; 10. 21.
जरा-praise. 10. 8.
जरायुः-chorion. 10. 39.
जरायुस्थानीयम्-taking the place of chorion. 10. 39.
जरिता-singer. 1 7.
जरूथम्-hymn. 6. 17.
जलचरगतिः-swelling like a wave of water. 7. 13.
जलचरम्-moving in water 6. 27.
जलदुर्गाम्-very deep. 7. 20; 14. 33.
जलेभवम्-set in water. 6. 27.
जलेशयम्-lying in water. 6. 27.
जवते-it speeds. 3. 18.
जवतेः-from √जू (to be quick). 5. 1; 6. 4; (to press forward). 8. 9.
जवमानरोहि-rising with speed. 6.17.
जस्तम्-let loose. 4. 24.
जहा-killed. 4. 1.
जहाति-he leaves. 3. 13.
जाः-offspring. 6. 9
जागरणात्-from keeping awake. 9. 8.
जागरूक - wakeful. 1. 14.
जाज्वल्यमानम्-resplendent. 5. 3.
जाट्यः-having matted locks. 1 14.
जातः-grown. 7. 19; 9. 8.
जातधनः-having all the created beings as its wealth. 7. 19.
जातप्रज्ञानः-having every created being as the object of its profound knowledge. 7. 19.
जातवित्तः-having all the created beings as its property. 7. 19.
जातविद्यः-having every created thing as the object of its knowledge. 7. 19.
जातवेदसम्-Jātavedas, a terrestrial deity. 7. 20.
जातवेदसानाम्-of Jātavedasas. 7. 20.
जातवेदसौ-Jātavedasas. 7. 20.
जातवेदस्याम्-in Jātavedas. 7. 20.
जातवेदाः-one who knows, or is know to, all created beings; who pervades every created being; who has all created beings as his property or knowledge. 7. 17, 19, 20.
जातश्रियम्-refuge of those who are born. 6. 4.
जातस्य-*gen.* born. 9. 3.

जातानि–created beings. 7. 19; 12. 23.
जाते–in the created being. 1. 8; 7. 19.
जातौ–the two born. 12. 3.
जानते–*dat.* one who knows. 1. 16.
जानन्तम्–one who knows. 1. 15, 16.
जानपदीषु–in country places. 1. 16.
जानामि–I know. 2. 8.
जानीतम्–know ye. 4. 6; 5. 21.
जाम्–offspring. 3. 6.
जामये–for the sister. 3. 6.
जामाता–son-in-law. 6. 9.
जामातुः–from son-in-law. 6. 9.
जामिः–sister. 3. 6; tautology, fool, and a kinsman. 4. 20; tautology. 10. 16.
जाम्याः–of the woman. 3. 5.
जायते–genesis. 1. 2; is produced. 1. 2; 2. 16, 22; 5. 10; 6. 11, 35; 7. 14, 23, 27; 8. 2, 5.
जायन्ते–they are produced. 8. 5.
जायमानः–being born. 4. 14; 8. 21; 10. 10.
जाया–wife. 3. 5.
जायाः–wives. 8. 10.
जायानाम्–of wives. 10. 21.
जायेत–he may be born. 11. 36.
जारः–consumer. 3. 16.
जारयायि–*Ao. pass.* from the verb जारय. let him be cherished. 1. 15.
जालम्–net. 6. 5. 12. 27.
जिगर्तिः–√गॄ to swallow, to invoke, to seize. 6. 8.
जिगाय–he conquered. 9. 23, 24.
जिघर्तेः–from √घृ (to sprinkle). 7. 24.
जिनातेः–from √जि cl. IX. (to conquer). 9. 17.
जिन्वतिः–the verb √जिन्व् (to animate). 6. 22.
जिहीतेः–from √हा (to bound). 8.15.
जिह्मम्–oblique. 8. 15.
जिह्वा–tongue. 5. 26.
जीर्णः–withered. 3. 18; old. 3. 21.
जीवतः–living. 6. 27.
जीवति–one lives. 6. 5.
जीवतु–let him live. 4. 25.
जीवनः–life. 1. 14.
जीवनकर्मणः–from meaning to live. 11. 47.
जीवनाय–to live. 1. 10; 10. 40; 12. 36, 39.
जीविकाम्–livelihood. 11. 11.
जुहवाञ्चकार–he made sacrifice. 10. 26.
जुहोति–one sacrifices. 8. 20; 11. 32.
जुहोतिः–the verb √हु (to give). 10. 22.
जुहोतेः–from √हु (to sacrifice). 7. 15.
जुह्विरे–they sacrificed. 4. 19.
जुह्वे–I invoke. 10. 33.
जूतिः–speed or pleasure. 10. 28.

32, 35, 36; 7. 1, 3, 4. 7. 10. 11, 13. 20. 22. 23. 24. 28, 30; 8. 2, 9, 17; 9. 4. 6, 22. 23, 28; 10. 4, 8. 12, 16. 17, 26. 32, 42. 43, 44; 11. 2, 16, 18, 23. 41. 45; 12. 1. 6. 9. 10. 13. 16,18. 19. 22. 27. 40.

ततः–thence. 2. 6, 10. 11; 7. 16. 20, 23, 27; 10. 42; synonym of offspring. father or son. 6. 5.

ततक्षुः–you fashoned. 4. 19.

ततनात्–from spreading. 5. 19; 6. 28.

ततन्वत्–spreading. 5. 15.

ततवत्–covered with hide. 4. 9.

तताः–spread. 8. 5.

ततिः–woof. 5. 28.

तत्करः–doer of that. 3. 14.

तत्करोति–he does that. 3. 14.

तत्यः–spreader. 8. 15.

तत्त्वात्–from element. 1. 2.

तत्प्रतिषेधः–its negative. 9. 26.

तत्प्रधानाः–having that predomm-ant. 10. 21.

तत्प्रेप्सू–desirous of that. 6. 28.

तत्र–there 1. 1, 2, 12; 2. 2, 7, 10, 14, 15, 16. 23, 24. 27; 3. 5, 7, 9, 10, 11, 13, 14; 4. 6, 10, 21, 26; 5. 11; 7. 1, 5, 8; 11. 2, 16; 12. 10, 29; with reference to it. 2. 23, 24, 27; 3. 7, 9, 10, 11, 13 9. 23; 10. 26.

तत्सखः–his friend. 3. 11.

तत्सदृशम्–similar to that. 3. 13.

तत्स्थम्–that which exists there. 6. 32.

तथा–as. 1. 12. 13, 14; 2. 1. 4; 3. 16, 5. 11. 16; 6. 1; 7. 5. 6; 9. 4; 10. 21. 32.

तथापि–also. 3. 16; 4. 11; 5. 11.

तथाहि–so indeed. 6. 1.

तदु–that. 1. 5.

तद्दः–giver of that. 3. 10.

तद्देवतः–addressed to that deity. 7. 1.

तद्देवता–that deity. 10.17; 12. 30.

तद्देवता.–addressed to that deity. 7. 4.

तद्दैवतः–addressed to that deity. 7. 1

तद्धितसमासान्–*acc.* compounds and derivatives. 2. 3.

तद्धितसमासेषु–in compounds and derived words. 2. 2.

तद्रा–possessing beauty. 5. 13.

तद्वत्–like that 6. 31; possessing that. 12. 30.

तद्वती–possessing that. 9. 26.

तद्वन्तः–possessing that. 3. 8.

तद्वान्–possessing that. 3. 19; 4. 8; 12. 25, 30.

तनयम्–grandson. 10. 7.

तनित्री–roar. 12. 30.

तनूः–cow. 8. 5.

तनूत्यक्–risking life. 3. 14.

तनूत्यक्ता-*du.* risking life. 3. 14.
तनूनपात्-offspring of the self, or cow, or waters. 8. 5, 6.
तनूनपात्वन्ति-addressed to Tanūnapāt. 8. 22.
तनूनप्त्रा-by the offspring of self. 10. 18.
तनूशोभयितारम्-decorator of body. 6. 19.
तनो-O body. 2. 12.
तनोति-he spreads. 10. 29.
तनोतेः-from √तन् (to stretch). 2. 16, 28; 3. 14; 10. 7.
तंतुः-noose. 6. 12.
तन्निर्माता-creator of offspring. 6. 9.
तन्मनाः-devoted to that. 4. 4.
तन्वः-waters. 8. 5.
तन्वा-by body. 2. 12.
तपः-*acc.* austerity. 2. 10; 6. 25.
तपतेः-from √तप् (to heat). 6. 3, 11.
तपस्विने-*dat.* diligent. 2. 3.
तपिष्ठतमैः-along with hottest; most beautiful. D. 8. 19.
तपुषिः-burning. 6. 3.
तपोदानकर्म-austerity, liberality and activity. 6. 25.
तप्ततमैः-with most heated. 6. 12.
तम्-him. 1. 1, 3, 10; 2. 4, 10; 3. 5, 20; 4. 27; 5. 2, 5, 9, 11, 13, 15, 21; 6.8, 10, 13, 15, 16, 32, 36; 7. 14, 23, 28; 9. 6, 23, 24, 25; 10. 20, 28, 36; 11.38, 39, 43; 12. 9,15, 28.
तमः-darkness. 2. 16; 5. 1; 12. 13.
तया-with her. 2. 20; 10. 7, 8.
तयोः-of these two. 2. 7, 10; 3. 21; 7. 23; 8. 10, 11; 9. 35-42; 12. 1-5.
तरणात्-from floating. 3. 18.
तरतेः-from √तॄ (to cross). 5. 26; 6. 12; 12. 14.
तरुष्यतिः-to injure. 5. 2.
तर्कुः-knife. 2. 1.
तर्दनम्-that which pricks. 1. 13.
तर्पयन्तः-satisfying. 6. 15.
तर्पयिता-satisfier. 10. 10.
तलम्-surface. 5. 26.
तल्पारोहणम्-adultery. 6. 27.
तव-thine. 5. 22.
तवतेः-from √तव् (to grow). 9. 25.
तवसः-synonym of great. 5 9.
तवसम्-*acc.* great. 5. 9.
तविषी-strength. 9. 25.
तस्करः-thief. 3. 14.
तस्कराभ्याम्-with thieves. 3. 14.
तस्मात्-therefore. 1. 17; 2. 10, 16; 3. 17; 4. 15; 8. 2; 9. 26; 11. 2, 18, 27; 12. 41.
तस्मिन्-in him. 2. 16; 11. 31; 12. 5, 34.
तस्मै-for him. 2. 8.
तस्य-its. 1. 19; 2. 10, 11, 20, 22, 26, 27; 3. 2, 4; 4. 16; 5. 8, 22; 6. 13, 30, 31; 7. 9, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22,

25, 27, 30; 8. 1. 2. 4. 5. 6. 7. 8, 13. 14. 16. 17. 18. 19; 9. 1, 2, 3. 9, 11, 12. 13, 14. 16. 18, 20. 22, 24; 10. 1. 2. 3, 4, 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 15. 16. 17, 18. 19. 21. 22. 23. 25. 26. 27. 28. 29. 30 31. 33. 34, 35. 36, 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44, 45. 46; 11. 1. 2. 5, 6. 8. 9. 10, 11. 16. 23; 12. 12, 13, 14, 15, 16, 17. 18. 20. 21, 25, 27, 28, 29. 31.

तस्यतेः-from √तस् (to perish). 4 24.

तस्याः-her. 2. 7. 18, 19; 5. 13; 8. 5; 9. 17, 28, 29. 30, 31. 32, 33; 11. 22, 23, 24. 25. 26. 27. 28, 29, 30. 31, 32. 33, 35, 36. 37, 38. 39, 40. 41, 42, 43, 44. 45, 46, 47. 48. 49; 12. 5. 6, 7, 8, 9, 30.

तस्याम्-in her. 10. 7; 12. 43.

ताः-them. 5. 11; they. 7. 1. 17; same 12. 7. 45.

ताडयति-it kills. 3. 10.

तादृशम्-similar. 7. 7.

ताद्धितम्-derivative. 2. 5.

ताद्धितेन-with derivative (meaning). 2. 5.

तान्-them. 4. 17.

तानि-them. 1. 1, 12; 2 1, 7, 13; 4. 1, 20; 5. 11, 12, 27; 7. 13; 9. 1; 10. 26, 43; 11. 25.

तान्त्राणि-mystical 8 7.

ताभ्यः-from them 8 5

ताभ्याम्-from them. 7. 23.

ताम्-her. 2. 8; 3. 5; 5. 21; 7. 23; 10. 8; 12. 10.

तायते-it is spread. 3. 13.

तायुः-thief 4. 24.

तारयति-he helps to cross. 7. 20.

तारयितारम्-helping in taking across. 10. 28.

तार्क्ष्यः-(1 dweller in atmosphere. (2) quick protector (3) pervader. 10. 27.

तार्क्ष्यम्-*acc.* see above. 10. 28.

तालु-palate. 5. 26.

तावत्-so long. 7. 23. 31; 11. 16.

तावन्ति-so many. 2. 28.

तावद्भ्यः-from so many. 1. 12.

तासाम्-their. 3. 8; 7. 5. 8; 8. 4, 9. 12, 20; 9. 25. 26, 27; 10. 1; 12. 1, 44, 45.

तिग्मम्-sharp. 10. 6.

तितनिषुम्-fond of showing himself, unrighteous. 6. 19.

तितउ-sieve. 4. 9.

तित्तिरिः-partridge. 3. 18.

तिथिषु-on days. 4. 5.

तिरः-obtained. 3. 20; across. 12. 32.

तिलमात्रचित्रः-having variegated spots like sesame seeds. 3. 18.

तिलमात्रतुन्नम्-whose holes are of the size of sesame-seeds. 4. 9.

तैटीकिः–name of a teacher. 4. 3; 5. 27.
तैलम्–oil. 6. 17.
तोकम्–son. 10. 7.
तोदः–inciter. 5. 6.
तौरयाणः–whose car is speedy. 5. 15.
त्रयः–three. 3. 10, 17; 4. 6; 8. 17; 11. 16.
त्रयस्त्रिंशत्–thirty-three. 3. 10.
त्रयस्त्रिंशस्तोमः–thirty-threefold hymn. 7. 11.
त्रयाणि–three. 9. 28.
त्रयोदश–thirteen. 3. 19.
त्रयोविंशतिः–twenty-three. 2. 18.
त्राणम्–protection. 5. 25.
त्रायते–he preserves. 2. 11; 10. 21.
त्रिंशत्–thirty. 2. 21; 5. 11.
त्रिगमना–having three courses. 7. 12.
त्रिणवस्तोमः–twenty-sevenfold hymn. 7. 11.
त्रितः–from three. 4. 6; name of a seer. 4. 6.
त्रितम्–to Trita. 4. 6.
त्रिता–threeness. 7. 12.
त्रिधा–three times. 12. 19.
त्रिनाभिचक्रम्–having a wheel of three navels. 4. 27.
त्रिभ्यः–from three. 7. 14.
त्रिविधाः–of three kinds. 7. 1.
त्रिवृत–triple. 7. 8; thunderbolt. 7. 12.
त्रिष्टुप् name of a metre. 7. 10. 12.
त्रिस्थानः–abiding in three places. 9. 25.
त्रीणि–three. 4. 4; 9. 28.
त्रेधाभावाय–for threefold existence. 12. 19.
त्र्यृतुः–three seasons. 4. 27.
त्व–particle. mutual separateness. 1. 7.
त्वः–half. 3. 20.
त्वक्षतेः–from √त्वक्ष् (to do). 8. 13.
त्वम्–thou. 4. 4, 8; 5. 9, 16, 27; 7. 2; 8. 2, 3, 5, 8; 9. 3, 29; 10. 7, 9, 40; 11. 32, 37.
त्वया–by thee. 2. 10; 4. 4.
त्वयि–in thee. 5. 5.
त्वरतेः–from √त्वर् (to hurry). 6. 12; 12. 14.
त्वरमाणः–hastening. 6. 20; 7. 27.
त्वरया–on account of haste. 12.14.
त्वष्टा–one who moves quickly or shines, or creates something. 6. 21; 8. 13, 14; 10. 33, 34.
त्वष्टारम्–*acc.* Tvaṣṭā. 8. 14.
त्वष्ट्रा–by Tvaṣṭṛ. 10. 27.
त्वा–thee. 2. 1, 8; 10. 33, 47.
त्वाम्–thee. 5. 7; 6. 24, 28.
त्वाष्ट्रः–name of a demon. 2. 16.
त्वाष्ट्री–daughter of Tvaṣṭṛ. 12. 10.
त्विषिः–light. 1. 17.
त्विषेः–from √त्विष् (to shine). 8. 13.

थकारः–the letter *tha*; a suffix. 7.29.

थर्वतिः–the verb √थर्व् (to move). 11. 18.

था–a suffix. 3. 16.

थु–a suffix. 7. 29.

दंशः–sting. 1. 20.

दंशवारणार्थः–for warding off the stings. 1 20

दंसयः–actions. 4 25.

दंसयन्ते–they finish. 4. 25.

दक्षः–the sun. 11. 23; 12 36.

दक्षतेः–from √दक्ष् (to encourage). 1. 7.

दक्षस्य–of Dakṣa. 2. 13.

दक्षिणः–right. 1. 7.

दक्षिणा–reward. 1 7.

दक्षिणाः–gifts. 11. 2.

दग्धात्–from burning 7. 14.

दघ्नम्–flood. 1. 9.

दघ्यतेः–from √दघ् (to flow). 1. 9.

दण्डः–punishment. 2. 2.

दण्डपुरुषः–man deserving punishment. 2. 2

दण्डम्–*acc.* punishment. 2 2; staff. 3. 21.

दण्डस्य–of staff. 3 21.

दण्डी–having a staff. 2 1.

दण्डेन–with punishment. 2. 2

दण्ड्यः–to be punished. 2 2.

दत्तम्–given. 5. 13.

दत्तवतः–of the liberal. 12. 40.

दत्तवते–to the giver. 11. 11.

दत्तवन्तः–liberal. 12. 40.

दत्तिः–gift. 12. 17.

ददत्–giving. 6. 22; may he give. 7 20

ददते–he holds. 2. 2.

ददतेः–from दद् (to hold). 2. 2.

ददर्श–he saw. 2. 11.

ददाति–he gives. 6. 32; 10. 8.

ददातु–let him give. 12. 18.

ददातेः–from √दा (to give). 7 9.

ददासि–thou givest. 11 24.

ददृशिरे–they were seen. 1 9.

दधति–they place. 2. 12, 5 18; 9. 28.

दधत्क्रन्दति–he neighs bearing (a rider). 2 27

दधत्क्रामति–he trots bearing, (a rider). 2 27.

दधदाकारी–bearing a particular shape. 2 27.

दधाति–he bestows. 4. 16, 21; 10. 8, 21.

दधातेः–from √धा (to put) 1. 20, 6. 17.

दधात्यर्थे–in the sense of putting 8. 3.

दधिक्राः–horse. 2. 27, 10. 30, 31.

दधिचित्–like curd. 1. 4.

दधीमहि–we may support. 12. 6.

दध्यङ्–meditative. 12. 33, 34

दन्तान्–teeth. 3. 5.

दभ्नुवन्ति–they harm. 5. 12.

दभ्नोति–he strikes. 6. 3.

दभ्नोतेः–from √दभ् (to destroy).

3. 20.

दभ्रम्–small. 3. 20.

दमः–house. 4. 4.

दमनात्–from subduing. 2. 2.

दममनाः–devoted to kindness. 4. 4.

दमूनाः–guest. 1. 14; belonging to the house. 2. 2; devoted to kindness, or charity, or self-restraint. 4. 4.

दयतिः–to protect, to give, to divide, to burn, to injure. 4. 17.

दयमानः–flying. 4. 17.

दरशया–resting in a hole. 1. 12.

दरिद्रः–poor. 12. 14.

दर्विहोमी–one who offers oblations with a wooden ladle. 1. 14.

दर्शनम्–perception. 5. 1, 10.

दर्शनाणूभावात्–from the smallness of vision. 6. 30.

दर्शनात्–from seeing. 2. 11; 3. 4; 5. 13; 10. 8.

दर्शनाय–for sight. 5. 13; 9. 27; 12. 15.

दर्शनीय–O worthy of being seen. i. e. beautiful. 10. 2.

दर्शनीयम्–beautiful. 10. 8.

दर्शनीया–beautiful woman. 10. 42.

दर्शनीयौ–beautiful. 6. 26.

दर्शनेन–by sight. 1. 14.

दश–ten. 2. 28; 3. 9, 10, 13; 12. 40.

दशतयीषु–in the ten books (of the Ṛgveda). 7. 8, 20; 11. 16; 12. 40.

दशतेः–from √दंश् (to bite). 1. 20.

दशदशतः–ten ten-times. 3. 10.

दस्ता–exhausted. 3. 10.

दस्यतेः–from √दंस् (to exhaust). 1. 9; 2. 17; 7. 23.

दस्युः–destroyer. 7. 23.

दस्युम्–the impious foe. 6 26.

दहति–he burns. 7. 20; 12. 27.

दहतिकर्मा–meaning to burn. 4. 17.

दहतेः–from √दह् (to burn). 7. 14.

दहसि–thou burnest. 7. 23.

दाः–give. 1. 7.

दाक्षायणी–daughter of Dakṣa. 11. 23.

दाक्षिणाजाः–born in South. 6. 9.

दाक्षिणाजी–a woman from the South. 3. 5.

दातव्यम्–should be given. 4. 4.

दाता–giver. 8. 1.

दातारः–givers. 8. 2.

दातिः–to cut. 2. 2.

दातुः–of giver. 8. 20.

दातृतमः–the best giver. 8. 2.

दातृतमम्–the best giver. 7. 15.

दात्रम्–scythe. 2. 2.

दात्रे–to the giver. 11. 9.

दानविक्रयातिसर्गाः–gift, sale, and abandonment. 3. 4.

दानकर्मणः–meaning to give. 1. 7; 2. 18; 4. 17; 6. 17; 10. 39; 11. 30.

दानकर्मा–meaning to give. 4. 17;

5. 23; 10. 15, 22. 23.
दानकर्माणः–meaing to give. 3 19.
दानकर्माणम्–whose function is to give. 10 9.
दानपती–lords of gift. 2. 13.
दानम्–gift 12 39.
दानमनम्नः–liberal-minded. 6 31.
दानमनाः–devoted to charity 4.4
दानस्य–of gift. 4. 18.
दानात्–from giving. 7. 15.
दानाय–for giving. 4. 15
दाने–at (every) gift. 6. 18.
दान्तमनाः–devoted to self control 4 4.
दायादः–inheritor. 3. 6.
दायादाः–heirs. 3. 4.
दारयते–he rends. 10. 8.
दारयिता–tearer. 10. 8.
दारयितृतमः–most dreadful shatterer. 6. 13.
दारु–wood. 4. 15.
दारुपाद्वोः–having wooden feet. 4. 15.
दार्ष्टिविषयिकम्–relating to vision. 7. 8.
दाशते –from √दाश् (to give). 1. 7.
दासः–servant. 2. 17.
दासाधिपत्न्यः–whose overlord is demon. 2 17.
दास्यसि–thou wilt give. 8. 18.
दिक्–quarter. 1. 7.
दिङ्नामानि–synonyms of quarter. 2. 15.
दिगाश्रयाणि–dependent on quarters. 11 41.
दिग्भिः–with quarters. 11. 40.
दिवः–of heaven. 2 13; 6. 22.
दिवम्–heaven. 9. 13; 10. 22, 23, 27.
दिवि–in heaven 12. 19.
दिविजः–born in heaven. 7. 18.
दिविजा–born in heaven. 4. 13.
दिविष्टिषु–in sacred rites leading to heaven. 6. 22.
दिविस्पृशम्–touching heaven. 9. 38.
दिव्यम्–divine. 7. 18.
दिव्यस्य–of divine. 6. 22.
दिव्या–divine. 4. 13
दिश–grant. 11. 32
दिशः–quarters. 2. 15, 6. 1.
दिशतेः–from √दिश् (to point out). 2. 15.
दिशम्–*acc.* quarter. 1. 7.
दिशि–in the direction. 8. 12.
दीधितयः–fingers. 5. 10.
दीपनात्–from shining. 7. 15.
दीप्तप्रतीका–of brilliant appearance 10 21
दीप्तिः–light. 2. 6.
दीप्तिकर्मणः–meaning to shine. 8. 13, 10. 29.
दीप्तिनाम–synonym of light. 1. 17.
दीप्यते–it shines. 2. 6; 7. 24; 10. 19.
दीप्यमानः–shining. 10. 41.
दीर्घम्–deep. 2. 16.
दीर्घप्रततयज्ञम्–long spread sacrifice. 5. 2.

दीव्यतिकर्मा-meaning to play. 3. 15.
दुग्धाभ्यः-from the milked. 5. 3.
दुग्धे-he milks. 1. 20.
दुन्दुभिः-drum. 9. 12.
दुन्दुभ्यतेः-from √दुन्दुभ् IV. cl. (to make sound). 9. 12.
दुर्-prep. disrespect. 1. 3.
दुरनुकराणि-difficult to be imitated. 5. 25.
दुरयम्-difficult to be approached. 3. 19.
दुरवाः-difficult to set up. 4. 5.
दुरितानि-difficult to cross. 7. 20.
दुरुक्तात्-from harsh speech. 3. 16.
दुरोणः-dwelling place. 4. 5.
दुर्गतिगमनानि-crooked ways. 6. 12.
दुर्गमनानि-difficult to pass. 7. 20.
दुर्धावः-difficult to wash. 4. 10.
दुर्धियः-of evil-minded. 5. 23; 10. 5.
दुर्धियम्-evil-minded. 5. 2.
दुर्बलः-weak. 6. 28.
दुर्भिक्षे-in famine. 6. 5.
दुर्वर्तुः-difficult to be resisted. 4.17.
दुर्वारः-difficult to be resisted. 4. 17.
दुर्हिता-whose welfare is difficult. 3. 4.
दुवस्यतिः-the verb *duvasyati* (to obtain). 10. 20.
दुष्कृतस्य-of crime. 6. 27.
दुष्पूयम्-difficult to be purified. 5. 24.
दुस्तर्पः-difficult to satisfy. 4. 5.
दुहन्तौ-milking. 6. 26.
दुहितरः-daughters. 3. 4.
दुहिता-daughter. 3. 4; 6. 6.
दुहितुः-of the daughter. 3. 4, 5; 12. 11.
दुहितृदायाद्यः-advocates of daughter's right to inheritance. 3.3.
दूढ्यम्-perverse. 5. 2.
दूतः-messenger. 6. 22.
दूतस्य-of messenger. 12. 43.
दूनोतेः-from √दु (to hurt). 6. 4.
दूरतरम्-farther. 9. 13.
दूरनामानि-synonyms of distant. 3. 19.
दूरपातिनौ-knocking down far. 6. 33.
दूरपारः-immeasurable. 4. 18.
दूरपारे-distant. 6. 1.
दूरम्-far. 2. 5, 14; 3. 19; 4. 25.
दूरवेधिनौ-transfixing from afar. 6. 33.
दूरात्-from afar. 3. 11.
दूरे-at distance. 5. 10.
दूरेहिता-whose welfare is in the distance. 3. 4.
दृढधन्वने-*dat.* of firm bow. 10. 6.
दृढानि-strong-holds. 6. 19.
दृढीभव-be strong. 8. 3.
दृणाति-he divides. 10. 8.
दृणातेः-from √दृ (to split). 4. 15.
दृळ्हांगः-firm in limbs. 9. 12.
दृश्यते-it is seen. 1. 10; 3. 11, 16; 4. 25; 5. 5; 7. 5, 7; 10. 40; 12.

द्विबर्हाः–doubly great. 6. 17.
द्विर्दशतः–twice ten. 3. 10.
द्विवचनम्–dual. 6. 16.
द्विवत्–like two. 2. 24.
द्विवर्णलोपः–elision of two letters. 2. 1.
द्विशः–by pairs. 3. 20.
द्विषन्ति–they hate. 10. 5.
द्वे–two. 3. 10; 5. 7.
द्वेषसः–from foes. 5. 23.
द्वेष्टि–he hates. 6. 22.
द्वैधम्–two-foldness. 5. 3.
द्वौ–two. 3. 10, 19, 12. 10.
द्व्युपसर्गात्–with two prepositions. 7. 9.

धत्त–place. 9. 27.
धत्स्व–support. 5. 25.
धननाम–synonym of wealth. 3. 2; 4. 4, 17.
धननामधेयम्–synonym of wealth. 1. 7.
धननामानि–synonyms of wealth. 3. 9.
धनम्–wealth. 2. 5; 3. 9; 4. 4; 7. 9; 8. 1; 11. 33; 12. 6.
धनलाभाय–for obtaining wealth. 3. 5.
धनवती–rich in wealth. 11. 46.
धनस्य–of wealth. 3. 2; 4. 7; 6 21, 22.
धनानाम्–of wealth. 7. 15.
धनानि–treasures. 4. 5; 5. 16; 6. 8. 32; 9. 23; 12. 18.
धनुः–bow. 5. 25; 9. 16.
धनुषि–on bow. 2. 6.
धनेन–with wealth. 10. 15; 11. 24.
धन्व–space. 5. 5.
धन्वतेः–from √धन्व् (to go; to kill). 9. 16.
धन्वन्ति–they flow. 5. 5; they fly or kill. 9. 16.
धमतिः–the √धम् (to go). 6. 2.
धमतेः–from √धम् (to blow). 10. 31.
धमनयः–vessels. 6. 24.
धयतेः–from √धे (to suck). 11. 42.
धयन्ति–they suck. 9. 27.
धर्मसन्तानात्–from the spread of righteousness. 6. 19.
धर्माय–for sacred rite. 12. 13.
धर्मे–in the law. 8. 10.
धवः–man. 3. 15.
धातवः–verbs. 1. 20; 3. 9, 10, 11, 13, 19.
धाता–creator. 11. 10, 11; 12. 36.
धातुः–root. 1. 20; 2. 2.
धातुभ्यः–from roots. 2. 2.
धात्वादी–*du.* first part of the root. 2. 1.
धात्रा–by *Dhātṛ*. 11. 11.
धानाः–grains. 5. 12.
धारणाय–for support. 7. 25.
धारयतः–from the man who holds. 3. 16.
धारयति–he holds. 7. 23; 10. 22.

23; 12. 26.
धारयतिकर्मणः-*ab* meaning to hold. 2. 2.
धारयते-he holds. 10. 8.
धारयतेः-from √धृ (to hold). 3. 9, 20.
धारयसि-thou holdest. 11 37.
धारयिता-supporter. 12. 30.
धारयितारः-possessors. 8. 7.
धारयितारम्-holder. 9 25.
धावति-he runs 2 11.
धिनोति-it gives delight 3 9
धिनोतेः-from √धि (to nourish). 11. 42.
धियम्-wisdom. 8. 7.
धियावसुः-rich in devotion. 11. 26.
धिषणा-recitation. 8. 3.
धिषणाभव.-place of recitation. 8. 3.
धिषेः-from √धिष् (to put). 8. 3.
धिष्णाः-subordinate altars. 8. 3.
धिष्ण्यः-side-altars. 8. 3.
धिष्ण्यात्-placed on the side-altar 8. 3.
धीमान्-intelligent. 3. 12.
धीयते-it is deposited 3. 19; 4 7; 5. 26, 6 24; 7 27; 10. 4.
धीयन्ते-they are placed. 5. 10.
धीसादिनी-living in intelligence. 8. 3.
धीसानिनी-procuring intelligence. 8. 3.
धूः-car-pole. 3. 9.
धूनोतेः-from √धू (to shake). 5. 12.
धूमेन-with smoke. 12. 26
धूर्वतेः-from √धूर्व् (to hurt). 3 9.
धृताः-held. 10 44.
धेनाः-milk beverages. 6. 17
धेहि-bestow. 11 30
ध्यानम्-meditation. 5 1; 12. 33
ध्यानवन्तः-reflective. 4. 10
ध्रियते-it is held. 4 7.
ध्रुवम्-certainly. 11. 7.
ध्रुवीकरोति-it makes firm. 2. 18.
ध्वरतिः-the root √ध्वृ (to injure). 1. 8.

न-particle of negation and comparison 1. 2, 4. etc.
नः-us. 4. 4, 7, 25; 5. 8, 16, 23; 6. 31: 7. 20; 8 18; 10. 5, 6, 7, 15, 16, 17, 31, 40, 45; 11. 18, 26, 29, 31, 32, 46, 49; 12. 18, 25, 33, 45; our. 5. 17, 7. 20, 10. 2, 35, 40, 42, 43, 11 19.
न+इत-in the sense of apprehension 1. 11.
नक्तंचारीणि-nocturnal. 2. 18.
नक्ता-night. 8. 10.
नक्षते-he approaches. 4. 18.
नक्षतेः-from √नक्ष् (to go). 3. 20
नक्षत्रगणम्-multitude of stars 5. 21.
नक्षत्राणाम्-of stars. 3. 20
नक्षत्राणि-stars. 3. 20
नक्षद्दाभम्-one who strikes the

approaching opponent or who strikes, having approached the opponent. 6. 3.
नचेत्–in re-asking. 1. 11.
नतम्–bent. 11. 9.
नतानि–aimed. 10. 26.
नदः–seer. 5. 2.
नदतेः–from √नद् (to praise). 5. 2.
नदनस्य–of the seer. 5. 2.
नदनाः–sounding. 2. 24.
नदितुम्–to make sound. 9. 3.
नदी–river. 4. 15; 11. 25.
नदीः–rivers. 2. 24.
नदीकच्छः–bank of a river. 4. 18.
नदीनामानि–synonyms of river. 2. 24.
नदीम्–*acc.* a river. 2. 24; 7. 20.
नदीवत्–like a river. 2. 23.
नद्यः–rivers. 2. 24, 25; 6. 4; 9. 25, 26.
ननु–indeed. 1. 4.
नपात्–offspring which does not come immediately after. 8. 5; 10. 18. 19.
नपुंसकस्य–of the neuter. 3. 21.
नप्तारम्–grandson. 3. 4.
नभः–the sun, sky. 2. 14.
नमतिकर्मा–meaning to bend. 7. 17.
नमतेः–from √नम् (to bend). 5. 23; 6. 6.
नमन्ते–they bend down. 4. 15.
नयतः–leading. 7. 29.
नयति–it leads. 7. 14, 21; 10. 39; 12. 22.
नयतिः–the √नी (to lead). 7. 29.
नयन्ति–they lead. 3. 19; 7. 21.
नयन्ती–leading. 9. 18.
नरकम्–hell. 2. 11.
नरपाणम्–man-drink. 5. 26.
नरराष्ट्रम्–kingdom of man. 7. 5.
नराः–men. 5. 1; 7. 21; 8. 6; 9. 9, 19.
नरान्–men. 7. 21.
नरापत्यम्–human offspring. 11. 36.
नराशंसः–a deity. 8. 6.
नरैः–by men. 8. 6.
नरौ–two men. 5. 1.
नव–nine. 3. 9, 10. 13; 6. 5.
नवगतयः–of nine gaits. 11. 19.
नवजातः–newly born. 3. 3.
नवजाते–*du.* newly born. 4. 15.
नवतरम्–very new. 6. 9.
नवतरैः–by the later ones. 7. 16.
नवनम्–new. 4. 16.
नवनामानि–synonyms of new. 3. 19.
नवनीतगतयः–whose gaits lead in nine directions. 11. 19.
नवम्–new. 3. 19; 10. 3.
नसन्त–let them be united. 4. 15.
नसतिः–√नस् (to abtain, or to bend). 7. 17.
नसतेः–from √नस् (to join). 6. 17.
नाकः–the sun, sky. 2. 14.
नाधः–refuge. 2. 2.
नानाकर्माणः–working in various ways. 6. 6.
नानाकर्माणि–having many mean-

11, 12, 15, 16, 18, 21, 22, 24, 27, 28; 6. 3, 4, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 35; 8. 2; 10. 17, 21, 40; 12. 7, 29, 30.

निगमनात्–on account of quotation. 1. 1.

निगमाः–quoted words of the Vedas. 1. 1; vedic passages. 2. 5, 23; 11. 16.

निगमान्-vedic words. 4. 1.

निगमौ–vedic quotations. 5. 5.

निघण्टवः–the Nighaṇṭavas. 1. 1.

निचमनेन–with water. 5. 17, 18.

निचान्तपृणः–exhilirating when taken. D. 5. 17.

निचितम् collected downwards. 4. 24.

निचुंकुणः–low sounding. 5. 18.

नित्यम्-always. 2. 3.

निदधिरे–they appointed. 6. 35.

निदर्शनाय–for pointing out. 11. 2.

निधत्ते–he puts down. 12. 19.

निधा-net. 4. 2.

निधानम्–receptacle. 9. 13.

निधानात्-from placing. 2. 7.

निधाने-receptacles. 9. 36.

निधिः-treasure. 2. 4.

निधीयते-it is put down. 4. 2.

निधेहि–put down. 7. 31.

निनमा-bending low. 2. 27.

निनमाम-we bend. 2. 27.

निन्दति–he condemns. 9. 8.

निपतति–it is used. 1. 20.

निपतन्ति–they are used. 1. 4, 11.

निपरणात्–from offering (cakes). 2. 11.

निपातः–particle. 1. 8; 4. 17; 5. 5; 6. 27; incidental occurrence. 2. 20; 11. 11, 20; 12. 20, 29, 30-33.

निपातभाजः–of accidental occurrence. 7. 13.

निपातम्–of secondary character. 7. 18, 20, 31.

निपाताः–Particles. 1. 4.

निमिषन्तम्–winking. 11. 42.

नियच्छताम्–they may extend. 9. 38.

नियच्छति–he restrains. 11. 23.

नियतवाचः–whose words are fixed. 1. 15, 16.

नियतानुपूर्व्याः–whose succession is fixed. 1. 15, 16.

नियमनात्–from restraining. 5. 28.

नियुतः–yoked. 5. 28.

नियुतम्–million. 3. 10.

नियोजनात्–from yoking. 5. 28.

निर्–*prep.* disrespect. 1. 3.

निर्ऋतिः–earth, adversity. 2. 7.

निरजनाय–for driving forth. 6. 2.

निरतष्टे–he made. 4. 13.

निरमणात्–from √रम् with नि. 2. 7.

निरमिमीत–he created. 8. 21; 9. 10.

निरयणम्–egression. 7. 24.

निरविध्यत्–he cleft. 6. 19, 34.

निरशिश्नथत्–he struck down. 11. 47.

निस्तष्टे–it was fashoned. 4. 13.
निः–substitute of सम्. 12. 7.
नीः–the √नी (to lead). 7. 14.
नीचाशाखः–whose branch is low. 6. 32.
नीचीनद्वारम्–opening downwards. 10 4.
नीचैः–downwards. 2. 9; 4. 24; 5. 18; 6. 32.
नीतात्–from leading. 7. 14.
नु–particle, many meanings. 1. 4.
नुदति–he pushes. 5. 26.
नूच–a particle; now. 4. 17;
नूचित्- a particle. 4. 17.
नूनम्–particle (1) uncertain in the Bhāṣā (2) is used as an expletive in the Veda and also denotes uncertainty. 1. 5, 7; certainly. 11. 36.
नृत्यन्ति–they move quickly. 5. 1.
नृभ्यः–for men. 11. 36.
नॄन्–*acc.* men. 11. 9.
नेतव्या–to be led. 4. 15.
नेता–leader. 1. 8; 2. 14.
नेनेक्ति–he washes. 2. 17.
नेमः–half. 3. 20.
नेष्ट्रीयात्–from the Neṣṭra vessel. 8. 3.
नैघण्टुकम्–secondary. 1. 20; 2. 24; 5. 12; 10. 3; 11. 2.
नैघण्टुकानि–synonymous words. 1. 20.
नैगमाः–belonging to Vedic words. 2. 2.
नैगमानि–homonyms. 1. 20.
नैगमेभ्यः–*ab.* belonging to the Vedic words. 2. 2.
नैदानाः–they who are well-versed in legendary lore. 6. 9; 7. 12.
नैरुक्तसमयः–view of the etymologists. 1. 12.
नैरुक्ताः–etymologists. 2. 8, 14, 16; 3. 8, 14, 19; 4. 24; 5. 11; 6. 1, 3, 11; 7. 4, 5; 8. 13; 9. 4; 11. 19, 29, 31; 12. 10. 41.
नौः–boat. 5. 23.
न्यायवान्–regular. 1. 13.
न्यासीदताम्–may they sit down. 8. 11.

पंसनीयाः–to be crushed. 12. 19.
पक्तव्यः–should be matured. 3. 12.
पक्तिः–cooking. 1. 1.
पङ्क्तिः–a metre. 7. 11, 12.
पक्वम्–ripe. 3. 8; 6. 34.
पचति–he cooks. 1. 1.
पचतिः–the verb √पच् to cook. 6. 16.
पचसि–thou cookest. 7. 23.
पञ्च–five. 2. 15; 3. 8.
पञ्चकपालः–having five dishes. 7. 24.
पञ्चजनाः–five tribes. 3. 7, 8; 4. 23.
पञ्चजनीनया–having five tribes. 3. 8.
पञ्चदश–fifteen. 2. 10, 15; 3. 1, 19.
पञ्चदशस्तोमः–name of a hymn. 7.10.
पञ्चपदा–having five verses. 7 12.

please. 5. 24.
पप्रच्छ–he asked. 2. 8; 6. 5.
पयः–milk. 2. 5; 8. 5; 11. 43; water. 6. 3.
पयसः–from and of milk. 2. 5; 8. 5.
परः–highest. 1. 17; other. 6. 32; beyond. 7. 14, 29; 10. 26; best. 10. 10.
परकुलानि–other families. 4. 5.
परगृहाणि–other houses. 4. 5.
परम्-distant. 2. 24.
परमम्–best. 3. 8.
परस्मै–to another. 3. 6.
परा–thitherwards. 1. 3.
पराक्रान्ते–very remote. 5. 9.
परागतात्–from the distant. 7. 26; 11. 48.
पराची–moving forward. 9. 30.
पराञ्चनैः–with curves leading aside. 11. 25.
पराणि–others. 6. 26.
परार्ध्यस्थम्–highest place. 2. 7.
पराशरः–name of a seer, of Indra; destroyer. 6. 30.
पराशीर्णस्य–of decrepit. 6. 30.
परि–prep. all round. 1. 3; particle. 5. 28.
परिक्वणनम्–thundering. 6. 1.
परिख्यन्–they may look over. 9. 3.
परिग्रहार्थीयः–having the sense of comprehension. 1. 7.
परिग्रहार्थीयम्–in the sense of comprehension. 5. 22.
परिचरणकर्माणः–meaning to attend. 3. 13.
परिचरतः–they two respect. 11. 9.
परिचरसि–thou attendest. 11. 23.
परिचरेम–let us attend upon. 2. 24.
परिचर्यायाम्–in attendance. 11. 23.
परितः- on both sides. 11. 25.
परितक्नम्-night. 11. 25.
परितक्म्या–night. 4. 16; 11. 25.
परित्रायमाणः-protecting. 9. 15.
परिदेवना–lamentation. 7. 3.
परिदेवयाञ्चक्रे-he lamented. 1. 5.
परिपवनम्–winnowing basket. 4. 9.
परिपवनेन–with a winnowing basket. 4. 10.
परिबभूव–he encompassed. 10. 43.
परिबर्हणा–strongly. 6. 18.
परिबर्हणात्–from great growth. 7. 12; 8. 8.
परिभयार्थे–in the sense of slight fear. 9. 30.
परिभये–in apprehension. 1. 10.
परिमृज्य–having polished. 7. 23.
परियुतः–surrounded. 2. 8.
परिवृढः–very great. 1. 8; 6. 17.
परिवृढम्–strong all round. 1. 7, 8.
परिवृणक्तु–let it pass over. 10. 7.
परिवेष्टयति–it encircles. 9. 15.
परिव्राजकः–an itinerant mendicant. 1. 14.
परिव्राजकाः–ascetics. 2. 8.
परिष्वंक्ष्यते–he will embrace. 6. 28; 11. 34.

पशुसमाम्नाये–in the list of animals. 12. 13.
पशोः–of animal. 6. 16.
पश्यति–he sees. 1. 16. 19.
पश्यतिकर्मा–meaning to see. 4. 19.
पश्यतिकर्माणः–meaning to see. 3. 13.
पश्यतेः–from √दृश् (to see). 3. 16.
पश्यन्ति–they behold. 6. 26.
पश्यामः–we see. 1. 14.
पश्वाहुत्या–with animal oblations. 10. 21.
पांसवः–dust. 12. 19.
पांसुले–in a dusty place. 12. 19.
पाकः–immature. 3. 12.
पाचयन्ति–they cause to ripe. 2. 22.
पाणिः–hand. 2. 26.
पाणी–*du.* hands. 2. 26.
पातके–in heinous crime. 6. 27.
पातयति–he causes to fall. 5. 19.
पाता–protector. 4. 21; 8. 3; 9. 2; 10. 11, 12, 14, 16, 17, 42; 12. 29; drinker. 5. 2.
पातारः–protectors. 10. 16.
पातारम्–*acc.* protector. 4. 26.
पातारौ–protectors. 5. 28.
पाति–he protects. 4. 18; 12. 29.
पातु–may she protect. 11. 46.
पातेः–from √पा (to protect). 9. 24.
पात्रम्–vessel. 5. 1.
पात्रस्य–of vessel. 8. 2.
पाथः–atmosphere, water, food. 6. 7.
पादः–foot. 2. 7; 11. 6; 12. 29; verse. 7. 9.
पादुः–foot. 5. 19.
पादे–in the quarter. 10. 16.
पादेन–with foot. 5. 17; 12. 29.
पादैः–with feet. 12. 19.
पानात्–from drinking. 5. 1; 6. 7.
पानाय–to drink. 5. 18; 12. 4.
पानीयम्–water. 1. 16; 7. 13; to be drunk. 7. 25.
पानैः–with draughts. 5. 3.
पापः–sinful. 5. 2.
पापकम्–sin. 3. 8, 14, 19; 4. 24; 6. 1, 3. 23; 9. 4.
पापकृतः–sinful. 10. 11.
पापत्यतेः–from the *int.* of √पत् (to fall). 5. 2.
पापत्यमान.–committing sin. 5. 2.
पापधियः–of sinful mind. 5. 23; 10. 5.
पापधियम्–*acc.* sinful. 5. 2.
पापनामनी–synonyms of sin. 4. 21.
पापनामा–of a wicked name. 6. 12.
पापसंकल्पाः–of sinful thoughts. 10.5.
पापाः–sinful. 6. 25.
पापेन–with sin. 12. 3.
पाययमाना–nursing. 2. 27.
पारम्–across. 2. 24; 9. 18.
पारावारघातिनीम्–*acc.* one who destroys what is far and near. 2. 24.
पारोवर्यवित्सु–*loc. pl.* who know the tradition. 1. 16.
पार्थिवस्य–of earthly. 6. 22.

पुंसतेः–from √पुंस् (to curse). 9. 15.
पुंस्प्रजननस्य–of the male organ. 3.21.
पुण्यकृतः- the virtuous. 2. 14.
पुण्यकृतौ–virtuous. 12. 1.
पुण्यकृद्भिः–with the virtuous. 2. 14.
पुण्यम्–auspicious. 9. 2.
पुत्–hell. 2. 11.
पुत्र–O son! 5. 25.
पुत्रः-son. 2. 11, 13, 24; 3. 3, 6, 17; 4. 23; 6. 10, 28, 9. 24; 12. 21, 3.
पुत्रदायाद्ये–in support of son's right to inheritance. 3. 3.
पुत्रभावः–the state of a son. 3. 5.
पुत्रभावम्–the state of a son. 3. 4.
पुत्रम्–son. 2. 13, 27; 3. 6; 7. 29.
पुत्रस्य–of son. 6. 6.
पुत्राः-sons. 3. 4; 11. 16, 17.
पुत्रान्-sons. 12. 6.
पुत्रिकायाः- of the daughter. 3. 5.
पुत्रेषु-in sons. 10. 7.
पुनः–again. 1. 20; 2. 9, 24; 3. 7; 4. 5, 11, 15, 16, 19, 27; 5. 1, 21, 22; 6. 27; 7. 23; 8. 2, 22; 9. 19.
पुनातिकर्म–meaning to purify. 5.24.
पुनातेः–from √पु (to purify). 5. 6.
पुमान्–man. 3. 6; 9. 15.
पुरः–in front. 2. 12.
पुरन्दरः–destroyer of cities. 7. 13.
पुरन्धिः–very wise. 6. 13.
पुरस्तात्–before. 1. 4; 3. 15, 16; 5. 5; 6. 1, 13; 7. 8, 9, 20; 9. 16.
पुरा–formerly. 3. 19; 4. 17.
पुराणः–ancient. 8. 19; 12. 32.
पुराणनवयोः–of ancient and modern. 4. 17.
पुराणनामानि–synonyms of ancient. 3. 19.
पुराणम्–ancient. 3. 19; 4. 19; 10. 3.
पुराम्–*gen. pl.* city. 6. 13.
पुरिशयः–one who lives in a city. 1. 13; 2. 3.
पुरिषादः–one who sits in a city. 2. 3.
पुरीषम्- vapour. 2. 22.
पुरु–much. 2. 11.
पुरुकामः–having many desires. 6.4.
पुरुमनाः–of many minds. 9. 15.
पुरुषः–man. 1. 1, 12; 2. 2; supreme being. 2. 3.
पुरुषगर्हा–censure of the man. 1. 14.
पुरुषम्–*acc* man. 1. 13.
पुरुषविद्यानित्यत्वात्–on account of the impermanence of human knowledge. 1. 2.
पुरुषविधाः-anthropomorphic. 7. 5.
पुरुषविधानाम्–of anthropomorphic. 7. 7.
पुरुषविशेषः–distinguished person. 1. 16.
पुरुषस्य–of man. 9. 28.
पुरुषान्–*acc.* men. 2. 6.
पुरुषापराधः–the fault of the man. 1. 16.
पुरूरवः–O Purūravas. 10. 47.

पुरूरवाः–crying much. 10. 46.
पुरोगामी–leader. 8. 21.
पुरोहितः–priest. 2. 10, 12, 24; placed foremost. 7. 15.
पुलुकामः–having many desires. 6. 4.
पुष्करम्–space, water, lotus. 5. 14.
पुष्टम्–well nourished. 10. 15.
पुष्टेः–of the growth. 11. 49.
पुष्पतेः–from √पुष्प् (to blossom). 5. 14.
पुष्पफलम्–*acc.* flower and fruit. 1. 20.
पुष्पफले–*du.* flower and fruit. 1. 20.
पुष्पम्–flower. 5. 14.
पुष्यति–it grows. 12. 16.
पूजनार्थे–in denoting respect. 12. 7.
पूजनीयम्–to be worshipped. 7. 26.
पूजयन्–worshipping. 3. 4.
पूजयन्ति–they worship. 2. 26; 8. 2; 10. 39.
पूजयामि–I worship. 9. 16.
पूजयितव्यम्–to be worshipped. 5. 14.
पूजाकरम्–means of worship. 5. 14.
पूजाकर्मणः–*ab.* meaning to worship. 2. 26.
पूजाकर्मा–meaning to worship. 7. 15.
पूजायाम्–in respect. 1. 4; 3. 18.
पूयमानस्य–of being purified. 5. 12.
पूरणम्–full. 7. 28.
पूरय–fill. 4. 3.
पूरयति–he fills. 2. 3; 3. 20.
पूरयतेः–from √पॄ (to fill). 2. 3, 22.
पूरयितव्याः–to be filled. 7. 23.
पूर्यते–it is filled. 5. 18.
पूर्वः–former. 3. 16; 5. 3.
पूर्वपक्षस्य–of the first half of the month. 5. 11.
पूर्वपक्षादिम्–beginning of the first fortnight. 11. 6.
पूर्वपक्षापरपक्षौ–the first and the second fortnight of the lunar month. 11. 5.
पूर्वपक्षे–in the first-half of the month. 5. 11.
पूर्वपानाय–to drink first. 10. 37.
पूर्वभावम्–*acc.* former state. 1. 2.
पूर्वभावस्य–of the first state. 1. 2.
पूर्वम्–former. 2. 2; 5. 7, 27; 9. 26; 11. 5; 12. 13, 41.
पूर्वया–by the former. 2. 28.
पूर्वस्य–of the former. 1. 13, 14; 5. 28.
पूर्वस्याम्–in the eastern. 8. 12; 12. 23.
पूर्वा–former. 12. 34.
पूर्वाः–formerly. 9. 28.
पूर्वापरीभूतम्–arisen from a former to a latter state. 1. 1.
पूर्वाह्णे–in the first period of a day. 8. 9.
पूर्वे–earlier. 7. 23.
पूर्वेण–with former. 1. 5; 5. 16.
पूर्वेषु–in former. 4. 8.
पूर्वैः–by former. 7. 16.
पूर्वोत्पन्नानाम्–*gen.* born before. 1. 14.
पूषणम्–*acc.* Pūṣan. 4. 25; 6. 4.

पूषा-a celestial god. 6. 31; 7. 9. 10; 12. 16, 18.
पूष्णा-with Pūsan. 7. 10.
पृक्ता-united. 3. 8.
पृणातिनिगमाः-words meaning to fill. 5. 24.
पृणातेः-from √पृ (to fill). 1. 20; 2. 22.
पृतनाजितम्-victorious in battles. 10. 28.
पृतनाज्यम्-battle. 9. 24.
पृतनानाम्-of armies. 9. 24.
पृथक्-separate. 4. 24; 5. 25; 7. 5.
पृथक्त्वात्-ab. separateness. 1. 4.
पृथिवी-earth. 1. 13, 14; 7. 7, 8, 24; 9. 31; 10. 7; atmospheric deity. 11. 36; celestial deity. 12. 30, 32, 33, 43.
पृथिवीनामधेयानि-synonyms of earth. 2. 7.
पृथिवीम्-earth. 2. 9; 6. 15; 11. 28; 12. 27.
पृथिवीस्थानः-terrestrial. 7. 5, 14.
पृथिवीस्थानाः-terrestrial. 12. 41.
पृथिव्याः-from the earth. 2. 7, 14; of earth. 2. 5; 4. 21; 7. 5.
पृथिव्याम्-on earth. 6. 36; 7. 5, 28; 12. 19.
पृथिव्यायतनानि-terrestrial. 7. 11; 9. 1.
पृथु-wide. 1. 14; 2. 2; 6. 7; 9. 32.
पृथुकेशस्तुके-having long tresses of hair. 11. 32.
पृथुजघने-having broad thighs. 11. 32.
पृथुजवः-having great speed. 5. 9.
पृथुष्टुते-well- praised. 11. 32.
पृथ्वन्ताः-having broad haunches. 4. 13.
पृषतः-having white spots. 2. 2.
पृष्ठरोगी-suffering from pain in back. 5. 21.
पृष्ठदेशम्-the back part. 4. 3.
पृष्ठम्-back. 4. 3.
पृश्निः-the sun. 2. 14.
पेलतेः-from √पेल् (to go). 7. 13.
पेशः-beauty. 8. 11.
पैजवनः-son of Pijavana. 2. 24.
पैजवनस्य-of the son of पिजवन. 2. 24.
पोषति-it nourishes. 5. 14; 10. 31.
पोषयितृ-nourisher. 10. 15.
पौत्रम्-grandson. 3. 4.
पौत्रान्-grandsons. 12. 6.
पौत्रेषु-on grandsons. 10. 7.
पौरुषविधिकैः-with anthropomorphic. 7. 6, 7.
पौर्णमास्यौ-two full moon days. 11. 29.
पौष्णानि-addressed to Pūsan. 7.23.
प्यायतेः-from √प्याय् (to swell). 2. 5; 9. 24.
प्यायने-*loc.* causing to swell. 12. 19
प्र-*prep.* thitherwards. 1. 3.
प्रकलविद्-merchant. 6. 6.
प्रकलाः-minute parts 6. 6.
प्रकाशनम्-manifestation. 1. 19.
प्रकाशनवन्तम्-illustrious. 6. 10.

9. 15; 11. 27; 12. 17; intellect. 9. 33.
प्रज्ञानाम–synonym of wisdom. 10. 34.
प्रज्ञानामानि–synonyms of wisdom. 3. 13
प्रज्ञापयति–she causes to know. 11. 27.
प्रज्ञाम्–wisdom. 2. 28; 7. 27.
प्रज्ञावत्त्वम्–sagacity. 10. 34.
प्रज्वलिताग्नय.–having burning fires. 7. 24.
प्रणयः–leader. 2. 14.
प्रणीयते–it is led forth. 7. 14.
प्रणेतारौ–promoters. 6. 13.
प्रणोत्तव्या–to be pushed. 5. 23.
प्रतद्वसू–have obtained wealth. 6. 21.
प्रतमः–foremost. 2. 22.
प्रति–*prep.* against. 1. 3
प्रतिकामयते–he longs for. 11. 15.
प्रतिजागर्मि–I keep watch 10. 33.
प्रतिदर्शनम्–appearance. 7. 31.
प्रतिदुग्धाम्–may it milk. 1 7.
प्रतिधानेन–with draught. 5. 11.
प्रतिनिधाय–having made substitute. 12. 10.
प्रतिपद्यते–he begins. 7. 23.
प्रतिपन्नरश्मिः–endowed with rays. 5. 8.
प्रतिपिनष्टि–he destroys. 3. 21.
प्रतिपेदे–he practised. 2. 10.
प्रतिबभौ–it was revealed. 4. 6.
प्रतिमिमते–they take countermeasures. 5. 12.
प्रतिमुञ्चते–he puts on. 12. 13.
प्रतिलोभयमाना–infatuating. 9. 33.
प्रतिलोमम्–antithesis. 1. 2.
प्रतिवचनम्–rejoinder. 6. 15
प्रतिषिद्धम्–negatived. 2. 14.
प्रतिषिध्येत–it may be denied. 2. 14.
प्रतिषेधः–prohibition. 1. 8; 3. 5; 11. 18.
प्रतिषेधति–he denies. 1. 2, 4.
प्रतिषेधव्यवहितः–divided by the negative particle. 9. 10.
प्रतिषेधार्थीयः–having a negative sense. 1. 4.
प्रतिषेधे–*loc.* prohibition. 1 5.
प्रतिश्रृणीहि–shatter down. 6 3.
प्रतिस्वरे–in the focus. 7. 23.
प्रतीतार्थानि–whose meanings are intelligible. 1. 13, 14.
प्रतीयते–it appears. 1. 16.
प्रत्तम्–bestowed (प्र+दत्त). 2. 1.
प्रत्नः–ancient. 3. 16.
प्रत्यक्रः–directed. 12. 33.
प्रत्यक्रम्–manifestation. 7. 31; directed. 12. 33.
प्रत्यक्रया–turned towards. 6. 8.
प्रत्यक्रे–turned towards. 8. 15.
प्रत्यक्षः–evident. 3. 5.
प्रत्यक्षकृताः–directly addressed. 7. 1, 2. 3.
प्रत्यक्षदृश्यम्–directly perceptible. 7. 4.

प्रभागपादसामान्यात्-from the similarity of the quarter of division. 2. 7.
प्रभृतस्य-of the prepared. 11. 49.
प्रमगन्दः-great usurer, an epicurean, eunuch. 6. 32.
प्रमत्तस्य-of the intoxicated. 3. 2.
प्रमदकः-epicurean 6. 32.
प्रमीतेः-from destruction. 10. 21.
प्रमुमुचतुः-they two released. 5. 21.
प्रमृष्यते-it is forgotten. 4. 14.
प्रयतः-of the deceased. 3. 2.
प्रयाजानुयाजाः-preliminary and final oblations. 8. 21
प्रयाणमनु-after the departure. 12. 13.
प्रयुक्तानि-employed. 12. 30.
प्रयुङ्क्ते-he employs. 7. 1.
प्रयुतम्-hundred thousand. 3. 10.
प्रयुवती-joining forth. 9. 26.
प्रयुवतीम्-shot forth. 10. 29.
प्रयोगः-use. 7. 31.
प्रयौति-it rushes forth. 4. 19.
प्ररमयति-it makes them enjoy. 2. 18.
प्रवचनम्-expression. 4. 25.
प्रवणवति-abounding in declivities; full of water. 11. 37.
प्रवतेजाः-growing on mountain slopes. 9. 8.
प्रवदन्तु-let them speak forth. 9. 9.
प्रवदाम-let us speak forth. 9. 9.
प्रवर्धय-prolong. 4. 7; 10. 40; 11. 30.
प्रवर्धयतु-may he prolong. 10. 35.
प्रवर्धयते-it prolongs. 11. 6. 36.
प्रवर्धयन्तु-let them prolong. 12. 39.
प्रवल्हितम्-drawn forth. 7. 11.
प्रवादाः-epithets. 2. 13; expressions. 7. 23; 8. 2.
प्रविभज्य-having divided. 2. 2.
प्रवियुतम्-gently. 9. 26.
प्रवृज्यते-it is twisted forth. 5. 28; 8. 9.
प्रवृत्तिभिः-with activities. 2. 21.
प्रवृत्ते-*loc.* completion. 1. 9.
प्रवृद्धचेतसः-of highly developed intellect. 9. 20.
प्रवृद्धचेताः-profoundly wise. 8. 5.
प्रवृद्धाम्-increased. 11. 11.
प्रवेपिणः-of the waving. 9. 8.
प्रशंसति-he praises. 9. 8.
प्रशंसानाम-synonym of praise. 5. 8.
प्रशंसाम्-praise. 4. 24; 9. 10.
प्रशंसामि-I praise. 5. 9.
प्रशस्यः-praiseworthy. 1. 16; 8. 6; 11. 39.
प्रशस्यनामानि-synonyms of praiseworthy. 3. 13.
प्रशस्यन्ते-they are praised. 9. 9.
प्रशास्ति-he regulates. 3. 4.
प्रशासनम्-enjoining. 5. 11.
प्रसंख्याय-having enumerated. 4. 15.
प्रसयनात्-from binding forth. 6. 12.
प्रसवाय-for birth. 2. 19; having pressed. 7. 20.
प्रसविता-stimulator. 10. 31.

प्रसवितारम्-progenitor. 7. 31.
प्रसवे-at the stimulation. 6. 7.
प्रसस्यन्दिरे-they flowed forth. 2. 16.
प्रसाहते-he overpowers. 11. 21.
प्रसाधनकर्मा-meaning to decorate. 6. 21.
प्रसाधयतु-let him accomplish. 12. 18.
प्रसित्याः-of net. 6. 12.
प्रसिद्धभाः-of well-known light. 6. 4.
प्रसिद्धम्-well-known. 6. 16.
प्रसुवति-he generates. 12. 13.
प्रसूतः-flung. 9. 14.
प्रसृजति-he sends forth. 10. 4.
प्रस्कण्वः-name of a seer. 3. 17.
प्रस्थितानि-prescribed. 6. 16.
प्रस्नातारौ-bathers, bringing to end. D. 6. 17.
प्रस्नेयाः-fit for bathing. 1. 9.
प्रस्मयते-it smiles. 9. 14.
प्रहर-attack. 6. 20.
प्रहिणुत-impel. 6. 22; 7. 20; 12. 5.
प्रहितः-placed forth. 4. 27.
प्रहिता-sent. 11. 25.
प्रहूयसे-thou art invoked. 10. 36.
प्राक्-before. 2. 22; 12. 13.
प्राग्रम्-in front. 3. 17.
प्राचीनम्-ancient. 2. 22.
प्राच्येषु-among the easterners. 2. 2.
प्राजापत्याः-addressed to Prajāpati. 7. 4.
प्राज्ञः-conscious. 12. 37.
प्राणदेवताः-having breath as deities. 8. 22.
प्राणनाम-synonym of breath. 3. 8.
प्राणम्-breath. 11. 18.
प्राणाः-breaths. 10. 44.
प्राणाय-for guidance. 5. 27.
प्राणिनः-living beings. 6. 36.
प्रातःसवनम्-the morning libation. 7. 8.
प्रातरागामिन्-dawn-comer. 5. 19.
प्रातरित्विना-*du.* coming at dawn. 4. 17.
प्रातर्योगिनौ-the two early yokers. 12. 4.
प्रातिलोम्यम्-antithesis. 1. 3.
प्रादात्-he has given. 3. 6.
प्रादुरभूताम्-they became manifest. 7. 29.
प्रादुर्बभूव-he appeared. 2. 8.
प्रादुर्भवन्ति-they become manifest. 7. 23.
प्रादेशिकम्-radical. 1. 14.
प्रादेशिकेन-*inst.* radical. 1. 12.
प्राधान्यस्तुति-having chief praise addressed to it. 7. 13.
प्राधान्यस्तुतीनाम्-(of gods) to whom chief praise is addressed. 1. 20; 7. 1.
प्राधान्येन-primarily. 1. 20; 2. 13, 24; 11. 2.
प्रानट्-she has attained. 11. 25.
प्राप्तवसू-who have obtained wealth. 6. 21.
प्राप्तस्य-of the obtained. 3. 20.

प्राप्ते-obtained. 3. 19.
प्राभिह्वयामि-I call upon. 2. 25.
प्रामापयत्-he caused it to be shortened. 5. 9.
प्रायोदेवताः-having an aggregation of deities.7. 4.
प्रारिचत्-she has left. 3. 6.
प्रार्चत-worship. 11. 9.
प्रार्चन्ति-they worship. 5. 5.
प्राजयति-he directs. 3. 5.
प्रार्जयिता-bestower. 10. 10.
प्रार्जितहोपिणौ-gods of many sacrifices. 5. 22.
प्रार्दकः-who overexhausts himself. 6. 32.
प्रार्दयति-he overexhausts himself. 6 32.
प्रावादिषुः-they have uttered forth. 9. 6.
प्राशुः-quick. 1. 7.
प्राश्नातु-let him devour. 12. 9.
प्राश्नुते-it fills. 2. 14.
प्राष्टवर्णगर्भाः-they who are in the womb of one who is endowed with variegated colours, (waters in a cloud). 10. 39.
प्रासृजत्-he created forth. 1. 7.
प्रास्थुः-they have stood forth. 6. 16.
प्राह-he said. 1. 16; 8. 20.
प्राहुः-they express. 1. 3.
प्रियमेधः-name of a seer. 3. 17.
प्रियाः-dear. 3. 17.
प्रीणन्ति-they please. 1. 20.
प्रीणाति-it pleases. 5. 17.
प्रीणातिनिगमौ-words meaning to please. 5. 24.
प्रीणातेः-from √प्री (to please). 1. 20; 8. 4.
प्रीतिः-satisfaction. 10. 10, 28.
प्रीतिकर्मा-meaning to please. 6. 22.
प्रीतौ-in satisfaction. 11. 9.
प्रेप्सा-assumption. 6. 32.
प्रेप्साकर्मणः-*ab.* meaning to desire. 2. 10; 4. 10.
प्रेप्साकर्मा-meaning to long. 7. 17.
प्रेप्सुः-one who assumes. 6. 32.
प्रेरितवतः-from the stimulator. 7. 26; 11. 48.
प्रेषितः-propelled. 8. 8.
प्रैषाः-panegyrics. 5. 3.
प्रैषिकम्-connected with *Praiṣas.* 8. 22.
प्रोवाच-he proclaimed. 10. 32.
प्रोहति-he pours. 1. 15.
प्सानीयः-to be sustained. 5. 14.

फणतेः-from √फण् (to spring). 2. 28.
फलानि-berries. 9. 8.
फले-on the board. 5. 12.

बकुरः-a flood of light, or water. D. 6. 25.
बतः-alas, weakling. 6. 27, 28.
बद्धश्रोत्रः-of closed ears. 10. 41.
बद्धाः-bound. 10. 44.

बधकर्माणः–meaning to kill. 3. 10.
बधिरः–deaf. 10. 41.
बधिरस्य–of the deaf. 10. 41.
बधूः–bride. 2. 2.
बन्धिः–the verb √बन्ध्, means unfixed state. 10. 4.
बभस्ति–he eats. 5. 12.
बभूव–it was. 1. 5; 2. 4, 25; 4. 6; 6. 22; 10. 5, 23.
बभूवतुः–they two were. 2. 10; 6 13.
बभूवुः–they became. 1. 20; 4. 6; 11. 16.
बभ्रुवर्णानाम्–whose colour is tawny. 9. 28.
बभ्र्वोः–of tawny. 4. 15.
बर्हणा–strongly. 6. 18.
बर्हिः–grass. 8. 8, 9. 13.
बलः–the word *bala* (strength). 9. 10.
बलकृति–activity (which requires) strength. 7. 10; 8. 2;
बलधनयोः–of wealth and strength. 8. 2.
बलनाम–synonym of strength. 2. 24; 9. 25.
बलनामानि–synonyms of strength. 3. 9.
बलप्रतीका–of strong appearance. 10. 21.
बलम्–strength. 3. 9; 6. 23; 8. 1; 9. 10; 10. 21; 11. 9, 37.
बलवती–having strength. 9. 10.
बलवत्सु–in strong. 1. 20.
बलस्य–of strenth. 5. 25; 9. 25; 10. 10; 12. 21.
बलात्–from strength. 10. 10.
बलानि–forces. 4. 5.
बलेन–with strength. 6. 8; 8. 2; 9. 25; 10. 13, 15, 29, 31, 42; 11. 21, 24.
बहवः–many. 1. 17; 7. 5.
बहुः–many. 3. 10, 13.
बहुकर्मतमः–of various and greatest activities. 6. 13.
बहुकृष्णाजिनः–having many antilope skins. 3. 19.
बहुजवाः–O very swift ones. 12. 43.
बहुजातः–of many births. 12. 36.
बहुदातृतरौ–more liberal givers. 6. 9.
बहुदाश्वान्–very liberal. 5. 7.
बहुदेवतायाम्–in a (stanza) addressed to many deities. 11. 11; 12. 32.
बहुदैवतम्–a stanza addressed to many deities. 12. 40.
बहुधा–variously. 7. 4, 18; 9. 13; 10. 34, 46.
बहुधारे–having many streams. 5. 2.
बहुधीः–very wise. 6. 13.
बहुनः–of many. 2. 7.
बहुनाम–synonym of many. 5. 25.
बहुनामानि–synonyms of many. 3. 13.
बहुभक्तिवादीनि–speaksers of many shares. 7. 24.
बहुभिः–by many. 6. 2.

बहुरथः-having many chariots. 11. 23.
बहुरूपम्-of many forms. 11. 21.
बहुरूपाः-of many forms. 11. 17.
बहुलम्-mostly. 2. 24; 7. 3, 4; 11. 2.
बहुवचनम्-plural number. 4. 3; 12. 7.
बहुवचनेन-with the plural number. 11. 16.
बहुवत्-like many. 2. 24, 27; 11. 16.
बहुवननीयम्-much to be won. 6. 22.
बहुविक्षेपम्-throwing far. 6. 33.
बहुशृङ्गाः-many-horned. 2. 7.
बहूदका-abounding in water. 11. 40.
बहूनि-many. 7. 5; 11. 16, 21.
बाध्यः-to be hired. 2. 1.
बाबध्यमानान्-*acc.* pl. oft he pr. pt. of the int. of √बध्, pressing hard. 10. 9.
बार्हस्पत्यः-a descendant of Bṛhaspati. 4. 21.
बालः-child. 6. 31; 9. 10.
बालिशस्य-of a fool. 4. 20.
बाहुः-arm. 3. 8.
बाहुनामानि-synonyms of arm. 3. 8.
बाहुमूलसामान्यात्-on account of the similarity of arm-pit. 2. 2.
बाहू-arms. 3. 14; 6. 17, 33.
बिटम्-atmosphere. 6. 30.
बिटे-in the atmosphere. 6. 30.
बिन्दः-arrow. 6. 32.
बिन्दुः-detached (drop). 2. 1.
बिभर्तेः-from √भृ (to uphold). 2. 17; 3. 9.
बिभृत-bear. 6. 23.
बिभ्यति-they are afraid. 1. 20; 10. 11
बिलम्-opening. 2. 17.
बिल्मग्रहणाय-in order to grasp by degrees (bit by bit). 1. 20.
बिल्मम्-by degrees. (bit by bit). 1. 20.
बिल्वम्-Aegle Marmelos. 1. 14.
बिल्वादः-eater of Aegle Marmelos. I. 14.
बिसम्-lotus-stalk. 2. 24.
बिस्यतेः-from √बिस् (to break open.) 2. 24.
बीरिटम्-atmosphere. 5. 27, 28.
बीरिटे-in the multitude. 5. 28.
बीरिटेन-with air. 6. 30.
बुद्धिम्-intellect. 1. 4.
बुध्न्यः-being in space. 10. 44, 45.
बुन्दः-arrow. 6. 32, 33.
बुन्देन-with arrow. 6. 34.
बुभुक्षिताय-for the hungry. 7. 13.
बृबदुक्थः-sublime hymn. 6. 4.
बृबूकम्-water. 2. 22.
बृहत्-loudly. 1. 7; 2. 12.
बृहतः-of great. 10. 11.
बृहति-he tears up. 5. 4.
बृहती-a metre. 7. 12.
बृहत्यः-great. 8. 10.
बृहत्या-with a sublime. 2. 25.
बृहत्यौ-great. 8. 11.
बृहत्साम-the great Sāma. 7. 10.
बृहस्पतिः-Bṛhaspati. 2. 12; 7. 10; 10. 11, 12.

बेकनाटान्-*acc. pl.* usurers. 6. 26.
बोध-attend. 10. 8.
बोधयन्-awakening. 10. 41.
बोधयितः-awakener. 10. 8.
ब्रवीतेः-from √ब्रू (to make noise). 5. 19.
ब्रह्म-invocation. 4. 6.
ब्रह्मचर्यम्-celibacy. 6. 25.
ब्रह्मचारिणः-of the celibate. 5. 2.
ब्रह्मणः-of prayer. 10. 12.
ब्रह्मणस्पतिः-lord of prayer. 7. 10; 10. 12, 13.
ब्रह्मणस्पते-O lord of prayer. 3. 11.
ब्रह्महत्याम्-killing of a Brāhmaṇa. 6. 27.
ब्रह्मा-well-versed in divine lore. 2. 12; 7. 5.
ब्राह्मणः-a Brāhmaṇa. 1. 16.
ब्राह्मणद्वेष्ट्रे-to the hater of a Brāhmaṇa. 6. 11.
ब्राह्मणम्-a Brāhmaṇa quotation. 1. 16; 3. 20; 4. 27; 5. 4; 6. 31; 7. 12, 13, 17, 19, 23, 24, 28; 8. 4, 22; 9. 20; 12. 8; 14, 41.
ब्राह्मणवादाः-narratives of the Brāhmaṇas. 2. 16.
ब्राह्मणाः-Brāhmaṇas. 2. 10; 3. 16.
ब्राह्मणानि-the Brāhmaṇas. 7. 24.
ब्राह्मणाय-to the Brāhmaṇa. 7. 13.
ब्राह्मणेन-by the Brāhmaṇa. 1. 15, 16.
ब्रूमः-we speak. 11. 38, 39; 12. 9, 28.
ब्रूयात्-he should explain. 1. 4.
ब्रूयुः-they should say. 1. 17.

भक्तिमात्रम्-mere distribution. 8. 2, 22.
भक्तिशेषम्-remaining portion. 7. 11.
✓भक्तिसाहचर्यम्-share and companionship. 7. 8.
भक्षः-draught. 10. 3.
भक्षणाय-for eating. 6. 27.
भगः-a celestial god. 6. 13, 31; 12. 13, 14, 36.
भगस्य-of Bhaga. 2. 13.
भगिन्यै-for the sister. 3. 6.
भगेन-by good fortune. 4. 10.
भजते-he partakes. 7. 18, 20, 31.
भजतेः-from √भज् (to enjoy). 1. 7; 3. 16.
भजनीयम्-to be enjoyed. 4. 10.
भजेते-they partake. 7. 18, 20, 31.
भद्रम्-blessed. 4. 10.
भनः-brightness. 2. 14.
भन्दतेः-from √भन्द् (to praise). 5. 2.
भन्दना-applause. 5. 2.
भन्दनीये-in the auspicious. 11. 19.
भयंकरः-dreadful. 6. 25.
भयदः-awe-inspiring. 6. 32.
भयप्रतीका-of dreadful appearance. 10. 21.
भयम्-fear. 6. 12; 9. 19; 10. 21; 11. 24.
भयवेपनयोः-in fear and trembling.

भिल्मम्-separating. *bhedana*. D. 1. 20.
भीतः-afraid. 4. 2; 10. 11.
भीष्मः-dreadful. 1. 20.
भुञ्जाने-eating. 9. 36.
भुरण्युः-quick, bird, sacrificer. 12. 22.
भुवौ-being. 5. 5.
भूतांशः-a seer. 12. 40.
भूतानाम्-of beings. 3. 12; 4. 10; 7. 9, 22, 27; 10. 26; 12. 15.
भूतानि-beings. 2. 5, 8, 10, 18; 4. 13, 27; 5. 4, 5, 14; 6. 15; 7. 21; 8. 10, 14; 10. 8, 11, 26, 34, 46; 11. 31, 41; 12. 11.
भूतोपमा-past-simile. 3. 16.
भूमिजः-born from earth., e. g. a plant; the planet Mars. 1. 14.
भूमिम्-earth. 2. 8; 5. 5; 10. 4; 11. 37.
भूयस्-more. 7. 30.
भूयसा-by greater. 3. 2.
भूयसे-for greater. 1. 19; 2. 11; 3. 2, 4; 5. 8; 7. 17, 27. 30; 10. 26.
भूयांसम्- greater. 10. 42.
भूयांसि-very many. 7. 13.
भूयासम्-I may become. 7. 3.
भूयिष्ठाः-largest. 7. 3, 13.
भूयोविद्यः-deeply learned. 1. 16.
भूरि-many. 2. 7; 3. 10.
भूरिम्-very. 12. 22.
भूवन्-they shall live. 10. 5.
भृगवः-Bhṛgus. 11. 18, 19.
भृगुः-name of a seer. 3. 17.
भृज्यमानः-being roasted. 3. 17.
भृमयः-wandering. 9. 24.
भृमिः-whirlwind. 6. 20.
भृम्यश्वः-name of a seer. 9. 24.
भृम्यश्वस्य-of Bhrmyaśva. 9. 24.
भृशम्-quickly. 10. 28.
भेदनकर्मणः-*ab.* meaning to break open. 2. 24.
भेदनम्-breaking 11. 37.
भेदनात्-from breaking. 1. 14.
भैषज्यानि-medicines. 10. 7, 35.
भोगाः-delicacies. 4. 19; enjoyments. 5. 5; 8. 5.
भोगैः-with things of enjoyment. 10. 21.
भौवनः-son of Bhuvana. 10. 26.
भ्यसते-he fears. 3. 21.
भ्रंशतेः-from √भ्रंश् (to fall down). 2. 22; 5. 19.
भ्राजमानाः-brilliant. 3. 15.
भ्राजस्वन्तः-brilliant. 3. 15.
भ्रातरम्-*acc.* brother. 2. 10.
भ्रातरौ-brothers. 2. 10.
भ्राम्यतेः-from √भ्रम् (to move). 6. 20.
भ्राष्ट्रे-in kiln. 5. 12.
भ्रूणहत्याम्-*acc.* abortion. 6. 27.

मंसीय-let me think. 3. 8.
मंहतेः-from √मंह् (to give). 1. 7.
मंहनीयः-to be respected. 3. 13.
मंहनीयम्-great. 4. 4; respectable. 12. 6.

माङ्गदः–who gives with a view to get it back. 6. 32.
मातरि–in the mother. 3. 4; 7. 26.
मातरिश्वन्–Mātariśvan. 7. 31.
मातरिश्वा–air. 7. 26.
मातरिश्वानम्–*acc.* air. 7. 26.
मातरौ–two mothers. 9. 39.
माता–mother. 2. 8; 6. 6; measurer. 11. 5, 49.
मात्रा–measure. 4. 25.
मात्राः–measures. 11. 12.
मात्राणुभावात्–from the smallness of measure. 6. 30.
माद्यतेः–form √मद् (to exhilirate.) 4. 8.
माद्यन्ते–they rejoice. 6. 27.
माध्यंदिनम्–mid-diurnal. 7. 10.
माध्यन्दिने–in the meridional. 5. 11.
माध्यमिकः–atmospheric 8. 14; 11. 18, 19.
माध्यमिकम्–atmospheric. 5. 3.
माध्यमिका–atmospheric. 10. 46; 11. 42, 43; 12. 5.
माध्यमिकाः–belonging to the middle region. 2. 9, 22; 5. 4; 6. 15; 7. 26; 12. 32.
माध्यमिकान्–atmospheric. 10. 9; 11. 15; 7. 18; 12. 9.
माध्यमिकाम्–atmospheric. 11. 27; 12. 10, 32.
माध्यमिकायाः–of the middle. 6. 2.
माध्यमिक्या–with atmospheric. 12. 9.
मानः–Māna. 9. 2.
माननम्–worthy of honoured persons. D. 4. 3.
मानम्–measure. 11. 5.
मानयन्ति–they respect. 3. 21.
मानवानाम्–of the Mānavas. 12. 34.
मानसम्–thought (delicious). 4. 3.
मानात्–from measuring. 4. 25, 27.
मानुषीभ्यः–for the human. 7. 24.
मानेन–with pride. 3. 13.
मान्यवे–addressed to Manyu. 1. 17.
माम्–me. 4. 6, 17; 6. 22, 31, 32; 9. 4.
मारयति–it causes to die. 11. 6.
मारुतम्–chariot of Maruts. 11. 50.
मार्ष्टेः–from √मृज् (to go). 1. 20.
मासाः–months. 4. 27.
मासानाम्–of months. 4. 27; 5. 21.
मासे–in month. 6. 35.
माहाभाग्यम्–pre-eminence. 7. 23.
माहाभाग्यात्–from pre-eminence. 7. 4, 5.
मितराविणः–of measured sound. 11. 13.
मितरोचिनः–of measured brilliancy. 11. 13.
मिताक्षरेषु–in poetic compositions. 1. 9.
मित्रः–Mitra, atmospheric deity. 7. 10; 9. 3; 10. 21, 22.
मित्रस्य–of Mitra. 2. 13.
मित्रावरुणयोः–of Mitra and Varuṇa. 2. 13; 5. 13.
मित्रावरुणौ–Mitra and Varuṇa.

मेघस्य–of cloud. 6. 20.
मेघहनम्–cloud-destroyer. 7. 23.
मेघाः–clouds. 11. 41.
मेघात्–from the cloud. 11. 47.
मेघानाम्–of clouds. 2. 22; 11. 37.
मेघे–in the cloud. 2. 9.
मेघेन–with cloud. 10. 12.
मेथतिः–√मिथ् (to provoke). 4. 2.
मेथन्तौ–being united. 7. 29.
मेदः–fat. 4. 3.
मेदयतेः–from the causal of √मिद् (to be fat). 10. 21.
मेदसः–of fat. 6. 16.
मेदस्तः–from fat. 4. 3.
मेद्यति–it grows fat. 6. 12.
मेद्यतेः–from √मिद् (to grow fat). 4. 3.
मेधया–with wisdom. 3. 19; 4. 6.
मेधा–wisdom. 3. 19.
मेधाः–sacrifices. 3. 17.
मेधाविनः–wise men. 7. 18; 10. 19; 11. 16.
मेधाविनाम–synonym of wise. 9. 5.
मेधाविनामानि–synonyms of wise. 3. 19.
मेधाविने–*dat.* intelligent. 2. 3.
मेधाविशस्ताः–uttered by wise. 12.33.
मेधावी–wise. 3. 19; 12. 13.
मेनाः–women. 3. 21.
मेने–he thought. 7. 12.
मेषः–ram. 3. 16.
मेहति–it sheds water. 2. 21.
मैत्रावरुणः–son of Mitra and Varuna. 5. 14.
मैथुने–in sexual intercourse. 8. 10.
मैधातिथम्–composed by Medhātithi. 8. 22.
मोचनात्–from releasing. 5. 19; 6. 1, 3.
मोदतिकर्मणः–meaning to rejoice. 9. 5.
मोदनजिह्वम्–of fascinating tongue. 6. 23.
मोदमानाय–to the rejoicing. 11. 9.
मोषणात्–from stealing. 6. 1, 3.
मोहनात्–from stupefying. 6. 1, 3.
मौजवतः–born on Mūjavat mountain. 9. 8.
मौद्गल्यः–son of Mudgala. 11. 6.
म्रियते–he dies. 11. 38.

यः–who. 1. 3, 13, 14, 18, 20; 2. 3, 4, 8, 13; 4. 17, 19, 25; 5. 2, 15, 19, 22, 24; 6. 3, 8, 10, 12, 19, 26, 28, 32, 35, 36; 7. 15, 16, 18, 20, 22, 27, 31; 8. 2, 14; 11. 21 , 38, 39, 42; 12 9, 14, 28, 34, 46.
यः कः–whosoever. 1. 12.
यकारादिम्–beginning with the letter य्. 1. 13.
यकृत्–liver. 4. 3.
यकृत्तः–liver. 4. 3.
यच्छति–he governs. 10. 19.
यच्छन्तु–let them grant. 9. 19, 32; 12. 45.

यत्किञ्चित्-whatsoever. 1. 12.
यत्र-where. 1. 1, 12, 14; 2. 2, 7; 3. 4, 5, 12; 4. 10, 20, 27; 6. 16, 30; 7. 23, 30.
यत्र यत्र-wherever. 9. 16.
यथा-as. 1. 12, 13, 14, 16, 19; 2. 2, 5, 13, 19, 22; 3. 1, 10, 15, 16, 17; 4. 3, 15, 16, 19; 5. 3, 11, 16, 26, 27; 6. 8, 16, 22; 7. 2–5, 7, 13, 23, 24, 31; 8. 2; 9. 4; 10. 3, 16, 21, 33, 42; 11. 20.
यथा कथा-some how. 4. 3; 10. 16.
यथार्थम्-according to the meaning. 2. 1, 7.
यथावचनम्-according to the sentence. 1. 3.
यदा-when. 4. 11, 13; 5. 3; 6. 8; 7. 24, 29; 10. 23; 11. 36; 12. 12.
यदि-if. 1. 15.
यद्देवतः-addressed to whichever deity. 7. 4.
यद्यत्-whatever. 10. 17.
यद्वा-or. 1. 1.
यन्ति-they go. 12. 37.
यम्-whom. 4. 23; 5. 11; 6. 26, 28; 7. 23, 26, 28; 11. 4, 24; 12. 14.
यमः-Yama, atmospheric and celestial deity. 10. 19, 20, 21; 11. 18; 12. 14, 28, 29.
यमनात्-from restraining (√यम्) 2. 15.
यमनाम-synonym of Yama. 12. 14.
यमम्-*acc.* Yama. 11. 34; 12. 10.
यमी-atmospheric goddess. 11. 33, 34.
यमीम्-*acc.* Yamī. 12. 16.
यमुना-the Yamunā, name of a river. 9. 26.
यमौ-Yama and Yamī. 12. 10.
यशः-fame. 5. 5, 22; 11. 9, 33.
यशःप्रतीका-of glorious appearance. 10. 21.
यशांसि-glorious deeds. 5. 25.
यष्टव्यम्-it should be sacrificed. 8. 12.
यष्टृतरः-good sacrificer. 8. 8.
यस्मै-to whom. 7. 18, 20, 31.
यस्य-whose. 1. 4; 3. 21; 5. 3, 27; 6. 12, 19.
यस्याम्-in whichsoever. 7. 1.
या-who. 3. 5.
याः-which. 5. 11; 7. 10, 11.
या च का च-whatever. 7. 10.
याचन्ति-they beseech. 8. 2.
याचमानाः-supplicating. 4. 3.
याचामि-I beg. 7. 15.
याचिष्यत-he has besought. 6. 24.
याजयानि-I shall sacrifice. 2. 10.
याज्ञदैवतः-addressed to sacrificial deity. 7. 14.
याज्ञदैवते-offered to sacrificial deity. 1. 20.
याज्ञिकाः-ritualists. 5. 11; 7. 4, 23; 11. 29, 31, 42, 43.
याज्ञे-in sacrificial. 1. 17; 6. 22.

याज्ञेषु–in sacrificial. 7. 3.
याच्ञा–supplication. 3. 19.
याच्ञाकर्माणः–meaning to beg. 3. 19.
यातः–gone. 8. 8.
यातन–go. 4. 7.
यातूनाम्–of demons. 6. 30.
यादृशे–whatever. 6. 15.
यादृश्मिन्–*loc.* of whatever kind 1. 15.
यानम्–vehicle. 3. 5.
यानि–which. 1. 1, 20; 2. 13; 4. 1; 5. 25; 7. 1, 23; 9. 1; 12. 38.
यामि(=याचामि)–I beg. 2. 1.
यावत्–as long as. 2. 25; 3. 15; 7. 23; 11. 16.
यावद्भिः–with as many. 1. 12.
यावनम्–freedom. 4. 21.
यावयन्तु–let them remove. 12. 44.
यासि-thou goest. 8. 3.
याहि–go. 2. 27.
युः–the suffix *yu*. 1. 8.
युक्तयः–sentences. 1. 15, 16.
युक्तानि–joined. 12. 30.
युक्त्वा–having yoked. 9. 23.
युगानि–ages. 9. 28.
युज्यते–it is joined. 7. 20; it is employed. 12. 40.
युज्यन्ते–they are joined. 7. 1.
युद्धवर्णाः–descriptions of battle. 2. 16.
युद्धोपकरणानि–implements of war. 9. 11.
युनक्ति–he joins. 1. 8.
युवा–young man. 4. 19.
युवाम्–you two. 4. 12.
युष्मभ्यम्–for you. 5. 1.
यूपः–sacrificial post. 8. 17.
यूयते–it is joined. 10. 39.
यूयम्–you. 5. 1; 9. 9; 11. 9.
ये–who. 1. 9, 15; 2. 4; 3. 10, 15, 20; 4. 15; 5. 25; 6. 15, 18, 25, 26; 7. 4, 8, 10, 11; 10. 5; 11. 18.
येन–with which. 1. 4; 2. 9; 3. 8; 5. 5, 6, 21; 9. 9, 24.
येषु–in which. 2. 1.
यैः–with which. 5. 12; 8. 3.
योक्त्राणि–yoke straps. 3. 9.
योक्ष्यमाणः–to be conjoined. 5. 21.
योगः–connection. 1. 2.
योगाय–for association. 10. 3.
योगपरीष्टिः–investigation of propriety. 1. 14.
योजनानि–binding thongs. 3. 9.
योनिः–womb. 2. 8; 4. 3.
योनौ–in womb. 2. 8.
योषे–two women. 9. 40.
यौतेः–from √यु (to join). 3. 15; 4. 24.

रंसुः–delightful. 6. 17.
रंहतेः–from √रंह् (to go). 9. 11.
रक्षः-demon. 4. 18.
रक्षति–he protects. 10. 27.
रक्षन्ति–they protect. 12. 37.
रक्षसः–demons. 4. 18.
रक्षांसि–demons. 3. 8; 10. 11.

रक्षितव्यम्-it should be protected. 4. 18.
रक्षितारम्-protector. 11. 5.
रजः-light, water, regions, blood, and day. 4. 19.
रजतेः-from √रज् (to dye etc.) 4. 19.
रजसा-with mist. 12. 26
रजसी-blood and day. 4. 19.
रजस्वलतमैः-most dusty, having the greatest quantity of water. D. 8. 19.
रजांसि-regions. 4. 19.
रज्जुः-rope. 2. 1, 2.
रणाय-for delight. 9. 27.
रण्यौ-fit for battle. 6. 33.
रथः-chariot. 3. 5; 7. 4; 9. 11.
रथनेमिः-the rim of the chariot. 5. 5.
रथन्तरम्-name of a Sāma. 7. 8.
रथम्-chariot. 6. 28.
रथर्यति-desirous of a chariot or of the accomplished thing. 6. 28.
रथस्तुतौ-in praise of chariot. 2. 5.
रथस्य-of chariot. 10. 3.
रथे-in chariot. 10. 3.
रथैः-with chariots. 11. 14.
रथ्याः-they who draw chariot, horses. 10. 3.
रदतिः-the root √रद् (to dig). 2. 26.
रध्यतिः-the verb √रध् (to subdue). 6. 32; 10. 40.
रन्धय-make us happy. 10. 40.
रपः-sin. 4. 21.
रपतेः-from √रप् (to make sound). 6. 21; 9. 11.
रमणात्-from enjoyment. 6. 17.
रमणाय-for enjoyment. 12. 13.
रमणीयानाम्-of delightful. 7. 15.
रमणीयाय-for delightful. 4. 8; 9. 27; 10. 47.
रमणीये-in delightful. 1. 20.
रमणीयौ-beautiful. 6. 33.
रमते-he takes delight. 10. 8.
रममाणः-rejoicing. 9. 11.
रममाणम्-enjoying. 1. 20.
रमयन्त-they caused to enjoy. 12. 43.
रमे-I enjoy. 11. 39.
रम्णातिः-the verb √रम् (to restrain or to emit). 10. 9.
रम्भः-staff. 3. 21.
रयिः-wealth. 4. 17.
ररिवान्-bounteous. 4. 25.
रश्मयः-rays. 2. 6; 4. 27; 5. 6, 8, 11; 7. 23; 10. 13; 11. 23; 12. 15, 25, 37.
रश्मिः-ray. 2. 6, 15.
रश्मिनामानि-synonyms of ray. 2.15.
रश्मिपोषम्-growth of rays. 12. 16.
रश्मिभिः-with rays. 5. 19; 7. 11; 12. 27, 29.
रश्मिवन्तः-having rays. 12. 32.
रसतेः-from √रस् (to make sound). 6. 21; 9. 11; 11. 25.

रुजन्ति–they break. 6. 4.
रुजानाः–rivers. 6. 4.
रुद्रः–Rudra, atmospheric deity. 10. 5, 7.
रुद्रम्–*acc.* Rudra. 7. 23.
रुद्रस्य–of Rudra. 10. 5; 11. 49; 12. 46.
रुद्राः–Rudras. 11. 14, 15.
रुद्रेण–with Rudra. 7. 10.
रुशत्–bright colour. 2. 20; 6. 13.
रूपनाम–synonym of beauty. 2. 9; 3. 11; 5. 8, 13; 8. 11.
रूपनामानि–synonyms of beauty. 3. 13.
रूपम्–form. 2. 3; 3. 13, 16; 6. 36; 10. 17; 12. 10, 27.
रूपवती–beautiful. 5. 13.
रूपविशेषैः–with exceptional colours. 11. 5.
रूपसम्पन्नाः–accomplishment of the form. 1. 15, 16.
रूपाणि–beauteous forms. 3. 5; 4. 16.
रूपोपमा–simile expressed with the word form. 3. 16.
रेक्णः–wealth. 3. 2.
रेजते–he trembles. 3. 21.
रेजयति–he causes to tremble. 10. 42.
रेतः–seminal fluid. 5. 13; seed. 9. 22.
रेतःसेकम्–marital relation. 3. 5.
रेतसः–of the seminal fluid. 3. 4.
रेशयदारिणः–tearing asunder those who injure others. 6. 14.
रेषणाय–for injury. 10. 45.
रैवतम्–name of a Sāma. 7. 11.
रोगाणाम्–of diseases. 4. 21.
रोचतेः–from √रुच् (to shine). 2. 3, 20; 3. 13; 6. 13; 11. 39.
रोचिष्णूरस्काः–with resplendent breasts. 3. 15.
रोदयतेः–from the causal of √रुद् (to roar). 10. 5.
रोदसी–heaven and earth. 10. 10; wife of Rudra. 11. 49, 50.
रोधः–bank. 6. 1.
रोधसी–heaven and earth. 6. 1.
रोरूयते–he cries again and again. 10. 46.
रोरूयमाणः-roaring. 5. 16; 10. 5.
रोहः–ascent. 7. 23.
रोहति–she climbs. 3. 5.
रोहात्–from ascent. 7. 23, 24.
रोहेण–by ascent. 7. 23.
रौति- he cries. 10. 5.

लक्षणम्–definition. 1. 1.
लक्षणात्–from indicating. 4. 10.
लगतेः–from √लग् (to cling). 6. 26.
लग्यतेः–from √लग् (to cling). 4. 10.
लङ्गतेः–from √लङ्ग् (to go). 6. 26.
लज्जतेः–from √लज्ज् (not to praise). 4. 10.
लततेः–from √लत् (to hang). 5. 26.
लता–creeper. 5. 27.
लप्स्यनात्–from a desire to obtain.

वज्रनामानि-synonyms of thunderbolt. 3. 11.
वज्रबाहुः-thunderbolt-armed. 2. 26.
वज्री-having thunderbolt. 5. 12; 6. 32.
वञ्चनवन्तः-having praise; infatuating. D. 4. 15.
वणिक्-trader. 2. 17; 6. 6.
वणिजः-traders. 6. 26.
वत्-like. 3. 16.
वत्सम्-calf. 2. 20.
वदति-he chatters. 5. 22.
वदनात्-from speaking. 6. 2.
वदन्ति-they say. 1. 5; 4. 26.
वदेम-may we speak. 1. 7.
वधः-slaughter. 10. 11.
वधकर्म-meaning to kill. 3. 11.
वधकर्मणः-*ab.* meaning to hurt. 3. 9; 9. 16, 18; 10. 29.
वधात्-from the wound. 9. 15.
वधेन-with slaughter. 5. 16.
वनगामिनौ-the two who frequent the forest. 3. 14.
वननात्-from division. D. 5. 5.
वननीयम्-to be won. 6. 31.
वननीयस्य-of the worthy of honour. 4. 26.
वननीया-desirable. 3. 10.
वननीयानि-worthy of winning. 9. 42; 11. 46.
वनम्-forest. 6. 5; tree. 8. 3.
वनयन्ति-they win. 6. 14.
वनयितृतमः-greatest winner. 12. 5.
वनशयः-growing in a forest. 5. 5.
वनस्पतयः-plants. 8. 5.
वनस्पतिः-lord of herbs. 8. 16, 17.
वनस्पते-O lord of herbs. 8. 3, 18, 19, 20.
वनानाम्-of trees. 8. 3.
वनानि-forests. 4. 14; 5. 16; 9. 30.
वनिः-the √वन् (to win). 7. 29.
वनुतः-winning. 7. 29.
वनोते.-from √वन् (to win). 8. 3.
वन्दनाय-for salutation. 4. 17.
वन्दमानः-bowing. 10. 33.
वन्दितव्यः-to be adored. 7. 16; 8. 8.
वपुष्करम्-means of decoration. 5. 14.
वमनात्-from vomitting. 3. 20.
वम्रीभिः-with emmets. 3. 20.
वम्र्यः-emmets. 3. 20.
वयतेः-from √वे (to weave). 5. 27.
वयम्-we. 6. 7, 8; 7. 22.
वयाः-branches. 1. 4.
वयांसि-birds. 5. 27.
वयुनम्-desire, or wisdom. 5. 14.
वरः-boon. 1. 7; husband. 3. 15; 6. 9.
वरणात्-from choice. 6. 28.
वरणीयः-noble. 12. 13.
वरतमम्-best. 5. 1; 8. 16.
वरतरम्-very good. 8. 9.
वरम्-good. 5. 4.
वरयितव्यः-to be chosen. 1. 7.
वराहः-cloud, boar. 5. 4.
वराहवः-groups of gods. 5. 4.

वसन्तः–Spring. 7. 8.
वसवः–rays of the sun; celestial gods. 12. 41, 42, 43.
वसिष्ठः–Vasiṣṭha. 9. 6.
वसिष्ठस्य–of Vasiṣṭha. 6. 30; 9. 26.
वसुकामाः–desiring wealth. 6. 6.
वसुधानाय–for bestowing wealth. 9. 42, 43.
वसुधान्यौ–wealth-receptacles. 9. 42.
वसुमान्–having wealth. 6. 31.
वसुभिः–with Vasus. 12. 41.
वसुवननाय–for winning of wealth. 9. 42, 43.
वसूनि–riches 3. 11; 9. 42; 11. 46.
वसूयुः–rich in wealth. 6. 31.
वस्तेः–from √वस् (to wear). 4. 24.
वस्त्रमथिनम्–cloth-stealer. 4. 24.
वस्त्रम्–cloth. 4. 24.
वह–carry. 8. 19, 20.
वहतेः–from √वह् (to carry). 3. 13.
वहनम्–to carry. 7. 8; marriage. 12. 11.
वहनात्–from carrying. 6. 2.
वहम्–shoulder of the team. 3. 9.
वहसि–thou carriest. 7. 23.
वा–particle, used in the sense of deliberation, aggregation, etc. 1. 4.
वाक्–speech. 1. 20; 2. 9, 23; 8. 3, 20; 9. 19; 10. 46; 11. 27, 28, 29, 42, 43; 12. 30.
वाक्प्रतिरूपया–with delusive appearance of speech. 1. 20.
वाक्यपूरणाः–to fill in the sentence. 1. 9.
वाक्यशेषः–the expression left out. 12. 22.
वाक्यसंयोगः–context. 6. 1.
वाक्सख्ये–in friendship with speech. 1. 20.
वागाम्भृणीयम्–the hymn (RV. X. 125). 7. 2.
वाग्ज्ञेयेषु–*loc.* to be known by speech. 1. 20.
वाग्दोह्यान्–*acc.* to be milked through speech. 1. 20.
वाग्भिः–with speeches. 4. 19; 10. 5.
वाङ्नाम–synonym of speech. 4. 16.
वाङ्नामानि–synonyms of speech. 2. 23.
वाचः–of speech. 1. 20; 3. 8; 6. 2; 10. 17; 12. 30; speeches. 6. 2.
वाचम्- *acc.* speech. 1. 19, 20; 2. 12; 4. 10; 11. 27, 29; 12. 10, 32.
वाचस्पतिः–lord of speech. 10. 17.
वाचा–with speech. 1. 19; 12. 9.
वाजः–Vāja, a son of Aṅgiras. 11. 16.
वाजपतनम्–Soma. D. 5. 15.
वाजान्–horses. 9. 19.
वाजिनः–celestial gods. 12. 43, 44.
वातः–wind. 6. 28; 10. 34, 35.
वातसमीरिताः–stirred by air. 6. 15.
वाताप्यम्–water. 6. 28.
वातायनाः–moving in the wind. 1. 4.
वाति–it blows. 10. 34.

विकृष्टदेहाः-having long bodies. 10. 22.
विक्रमते-he strides. 12. 19.
विक्रान्तगतिः-of crooked gait. 6. 30.
विक्रान्तज्योतिष्कः-whose light is incomplete. 5. 20.
विक्रान्तदर्शनः-of crooked sight. 6.30.
विक्रोशयिता-expounder. 2. 25.
विक्ष्मापयन्ती-bringing destruction. 10. 7.
विखननात्-from digging. 3. 17.
विग्रहेण-by isolation. 1. 4.
विघ्नत्यौ-killing. 9. 40.
विचक्षते-they see. 12. 27.
विचारणार्थे-in the sense of deliberation. 1. 4.
विचिकित्सार्थीयः-denoting uncertainty. 1. 5.
विचेतयमानाः-having precise knowledge. 4. 19.
विजंजपः-who merely recites. 5. 22.
विजयेन-with victory. 1. 2.
विजानन्ति-they know. 2. 16.
विजानाति-he knows. 1. 18; 3. 22.
विजानामि-I know. 6. 28.
विजामाता-would-be son-in-law. 6. 9.
विजामातुः-from the would-be son-in-law. 6. 9.
विज्ञातार्थम्-*acc.* one who knows the meaning. 1. 20.
विज्ञातुम्-to know. 2. 3.
विज्ञाने-in knowledge. 2. 3.
विज्ञायते-it is known. 1. 4, 8, 9; 2. 11, 17; 3. 4, 8; 4. 4; 7. 12; 8. 22; 10. 8; 11. 29, 31; 12. 13. 14.
विड्भ्यः-for tribes. 7. 24.
वितस्तम्-faded. 3. 21.
वितस्ता-the Vitastā, name of a river. 9. 26.
वितिष्ठसे-thou encompassest. 9. 29.
वित्तधन-O treasur-knower. 4. 4.
वित्तम्-wealth. 2. 24.
विदत्-it may find. 9. 4.
विदथानि-sciences. 6. 7.
विदथे-in the assembly; at the sacrifice. 9. 3.
विदस्ततरम्-very small. 1. 9.
विदस्येत्-it may be wasted. 10. 3.
विदितकर्माणम्-*acc.* who knows the work. 11. 30.
विदुः-they knew. 3. 10; 7. 19.
विदूदुषः-corrupt. 3. 2.
विद्धः-pierced. 6. 12.
विद्मः-we know. 6. 8.
विद्यते-it exists. 1. 15, 17; 3. 18; 7. 8, 19, 20; 8. 2; 12. 40.
विद्यन्ते-they exist. 2. 7; 3. 4.
विद्या-knowledge. 12. 37.
विद्यातः-from knowledge. 1. 16.
विद्याप्रकर्षे-*loc.* excellence of knowledge. 1. 5.
विद्याम्-*acc.* science. 1. 8.
विद्यास्थानम्-*acc.* branch of science. 1. 15.
विद्युत्-lightning. 3. 11.

विभजमानाः-distributing. 6. 8.
विभजति-he distributes. 6. 8.
विभजन्ती-being separate. 6. 28.
विभज्य-having divided. 7. 5.
विभागः-division. 2. 7, 10; 3. 20; 4. 2.
विभागकर्मा-meaning to divide. 4. 17.
विभागेन-by separating. 4. 27.
विभाषितगुणः-having *guṇa* optionally. 10. 17.
विभीदकस्य-of the Vibhīdaka tree. 9. 8.
विभूततमम्-fully manifested. 2. 19.
विभूतमनाः-of a penetrating mind. 10. 26.
विभूताय-to the powerful. 11. 9.
विभूतिम्-greatness. 4. 23.
विभेदनात्-from piercing. 9. 8.
विभ्वा-Vibhvā, a son of Aṅgiras. 11. 16.
विमुक्तपाशि-free from ties. 11. 48.
विमुक्ते-released. 9. 39.
विमुच्यते-it is released. 9. 8.
विमोचने-in the sense of releasing. 1. 17.
वियवनात्-from being apart. 4. 25.
वियातः-he crushes, or crush. 3. 10.
वियुते-heaven and earth. 4. 25.
वियोगात्-from separation. 3. 15.
विराजति-he shines brightly. 12. 13.
विराजनात्-from excelling. 7. 13.
विराट्-a metre. 7. 13.
विराधनात्-from disagreeing. 7. 13.
विरूपः-name of a seer. 3. 17.
विरोधनात-from restraining. 6. 1.
विरोहणात्-from growing. 6. 3.
विलपितम्-lamentation. 5. 2.
विवक्षसे-des. of √वच् (thou desirest to speak). 3. 13.
विवक्ष्यति-he will speak. 7. 30.
विवदेते-they two dispute. 7. 30.
विवर्तेते-they two roll on. 3. 22.
विवसते-they put on. 12. 41.
विवस्वतः-from the sun. 7. 26; 12. 10, 11.
विवस्वान्-the sun. 7. 26; 12. 10.
विवासतिः-the verb vivāsati (to attend). 11. 23.
विवासनवान्-driver of darkness. 7. 26.
विवासनात्-from shining. 12. 41.
विवासनानि-bright. 4. 7.
विवासे-at the termination. 5. 28.
विविड्ढि-imv. of √विश्, be active. 10. 8.
विविदिषाणि-desid. *sb.* from √विद् (to know) I would like to know. 2. 8.
विवृणुते-she shows. 1. 19; 3. 5.
विवृतज्योतिष्कः-whose light is disclosed. 5. 20.
विवृद्धा-mighty. 9. 26.
विवृद्ध्या-by the growth. 2. 16.
विंशतिः-twenty. 3. 10, 13.
विशतेः-from √विश् (to pervade). 12. 18.

विशयवत्यः-doubtful. 2. 1.
विशा-with the people. 3. 8.
विशेषः-difference. 10. 16.
विश्वकद्रः-having a despicable gait of a dog. 2. 3.
विश्वकद्राकर्षः-one who drags about like a despicable dog. 2 3.
विश्रयन्ताम्-remain. 8. 10.
विश्वकर्मा-all-maker. 10. 25, 26.
विश्वम्-all. 8. 10.
विश्वलिङ्गम्-having the characteristic mark of all. 12. 40.
विश्वान्-all. 7. 21.
विश्वानरः-leader of all. 7. 21; 11. 8, 10; 12. 20.
विश्वानरौ-leaders of all. 7. 23.
विश्वानि-all. 7. 20.
विश्वामित्रः-name of a seer. 2. 24.
विश्वे-all. 3. 16; 7. 21; 12. 39.
विषरणे-*du.* out of temper. 9. 39.
विषमम्-crooked. 6. 23.
विषमरूपे-of different forms. 12. 17.
विषमरूपेषु-in different froms. 11. 23.
विषमस्य-of the hostile. 4. 19.
वृषलः-low-caste man. 3. 16.
वृषलाः-low-caste people. 3. 16.
वृषशीलः-having a beastly nature. 3. 16.
वृषाशीलः-having the nature of a beast. 3. 16.
विषितः-open. 4. 3; set free. 12. 18.
विषीव्यति-it joins. 1. 7.
विष्टप्-the sun, sky. 2. 14.
विष्णातेः-from वि √स्ना (to purify). 12. 26.
विष्णुः-a celestial god. 5. 7; 7. 10; 12. 18, 19.
विष्णुपदे-in meridian. 12. 19.
विष्णोः-of Viṣṇu. 2. 7; 5. 7.
विष्पितः-expanse. 6. 20.
विष्यतु-let him release. 6. 21.
विसर्जनकर्मा-meaning to emit. 10 .9.
विस्तीर्णतरम्-more spread. 8. 9.
विस्रवणात्-from flowing. 6. 3.
विस्रुहः-streams. 6. 3.
विहन्ति-he strikes down. 3. 9; 10. 11.
विहर्यति-he longs. 7. 17.
विह्वियेते-they two are kept apart. 9. 36.
वीरः-hero. 1. 7.
वीरकर्मणे-for heroic action. 10. 19.
वीरयति-he subdues. 1. 7.
वीरयतेः-from √वीर् (to be powerful.) 1. 7.
वीरवन्तः-having heroes. 1. 7.
वीरुध.-herbs. 6. 3.
वीळयतिः-√वीळ् (to be hard). 5. 16.
वीळिता-hard. 5. 16.
वृकः-the moon. 5. 20, 21; the sun, dog, jackal. 5. 21; plough. 6. 26.
वृकी-jackal. 5. 21.
वृक्षः-tree. 2. 6; 5. 4; 12. 29.
वृक्षस्य-of a tree. 6. 17.

वृणोति-it covers. 2. 9, 13; 5. 8; 10. 3.
वृणोतेः-from √वृ (to cover). 2. 3, 17, 26; 5. 21; 6. 2, 35; 11. 31; from √वृ (to choose). 5. 1.
वृतक्षये-in the chosen dwelling place. 12. 29.
वृत्तम्-usage. 2. 24; character. 11. 2.
वृत्तयः-forms. 2. 1; means of livelihood. 6. 5.
वृत्तिसामान्येन-with similarity of form. 2. 1.
वृत्रः-Vṛtra. 2. 16, 17.
वृत्रघ्ने-to the slayer of Vṛtra. 7. 13.
वृत्रतुरे-to him who excels Vṛtra. 7. 13.
वृत्रवधः-slaughter of Vṛtra. 7. 10.
वृत्रहा-killer of Vṛtra. 7. 13.
वृत्वा-covering. 2. 6.
वृथासुतम्-uselessly pressed. 11. 4.
वृद्धवाशिनी-jackal. 5. 21.
वृद्धिकर्मणः-meaning to grow. 2. 24; 9. 25; 12. 9.
वृन्दम्-arrow. 6. 34.
वृन्दारकः-arrow, elephant. D. 6. 34.
वृषम्-bull. 4. 8; rainer. 9. 22.
वृषाकपायी-wife of Vṛṣākapi. 12. 8. 9.
वृषाकपिः-a celestial god; violent shaker. 12. 27.
वृषाकपेः-of Vṛṣākapi. 12. 8.
वृषाकम्पनः-violent shaker. 12. 27.
वृष्टियाचिनम्-*acc.* begging rain. 2. 12.
वृष्टेः-from rain. 6. 36.
वेः-of bird. 4. 3; 6. 28.
वेजनवान्-swift. 2. 28; 3. 3; 10. 31.
वेतेः-from √वी (to go). 1. 4, 7; 2. 6; 10. 1; from √वी (to string). 5. 14.
वेत्थ-thou knowest. 6. 8.
वेद-he knew. 2. 8; 7. 19, 30.
वेदनानि-sciences. 6. 7.
वेदने-*loc.* proclamation. 1. 7.
वेदनेन- with knowledge. 3. 12.
वेदम्-*acc.* Veda. 1. 18, 20.
वेदयन्ते-they cause it to be known. 5. 2, 11; 6. 27; 9. 8.
वेदाङ्गानि-limbs of the Veda. 1. 20.
वेदितव्याभिः-*inst. pl.* should be known. 2. 21.
वेदितुम्-to know. 1. 8.
वेदितृषु-among the learned. 1. 16.
वेदे-in the Veda. 1. 2.
वेनः-name of god. 10. 38, 39, 42.
वेनतेः-from √वेन् (to long). 10. 38.
वेलायाम्-in time. 12. 13.
वेसरम्-day. 4. 11.
वेसराणि-of diverse courses. 4. 7.
वैकुण्ठः-son of Vikuṇṭhā. 7. 2. (RV. X. 48-49.)
वैखानसः-ascetic. 3. 17.
वैतसः-male-organ. 3. 21.
वैद्युतः-belonging to lightning. 7. 23.

वैय्याकरणाः-grammarians. 9. 5.

वैय्याकरणानाम्-of the grammarians. 1. 12.

वैराजम्-name of a Sama. 7. 11.

वैरूपम्-name of a particular Sama. 7. 11.

वैश्वदेवम्-stanza addressed to all-gods. 12. 40.

वैश्वदेवानाम्-*gen.* addressed to all-gods. 12. 40.

वैश्वदेव्यानि-addressed to all-gods. 7. 23.

वैश्वदेव्याम्-in a (stanza) addressd to all-gods. 12. 29.

वैश्वानरः-Vaisva-nara. 7. 21, 22, 23, 24.

वैश्वानरस्य-of Vaisva-nara. 7. 22, 26.

वैश्वानरीयः-addressed to Vaisva-nara. 7. 23, 24, 31,

वैश्वानरीयाः-addressed to Vaisva-nara. 7. 23.

वैश्वानरीयायाम्-*loc.* addressed to Vaisvanara. 2. 20.

वैश्वानरीयेण-*inst.* addressed to Vaisvanara. 7. 23.

वैष्णवानि-addressed to Visnu. 7. 23.

वोढा-husband. 3. 4; carrier. 12. 22.

वोढारः-draught-animals. 10. 3.

वोढृतमः-best carrier. 5. 1.

वोल्हारः-draught-animals. 8. 3; institutors of sacrifice. D. 11. 16.

व्यक्तवाचः-of distinct speech. 11. 29.

व्यचिख्यपत्-he has seen. 12. 13.

व्यञ्जनवत्यः-spacious. 8. 10.

व्यञ्जनमात्रम्-mere indication. 7. 13.

व्यदन्ति-they devour. 4. 6.

व्यन्तः-seeing, eating. 4. 19.

व्यपाश्यन्त-they were loosenend. 9. 26.

व्ययम्-inflection. 1. 8.

व्यर्दयति -he rends. 9. 25.

व्यवने-in heaven. 11. 40.

व्यवहारार्थम्-for the every day affairs. 1. 2.

व्यवहृत्य-having fought. 9. 23.

व्यवृणोः-thou didst uncover. 10. 9.

व्यवृणोत्-he manifested. 1. 7.

व्यवृधम्-he incomplete. 1. 7.

व्यवेयुः-they may conciliate. 6. 11.

व्यश्नुवाते-they pervade. 12. 1.

व्यश्नोतेः-from वि √अश् (to pervade). 12. 18.

व्यसृजः-(*imf.* of √सृज् with वि) thou didst emit. 10. 9.

व्याकरणस्य-of grammar. 1. 15.

व्याकरिष्यति-he will expound. 1. 5.

व्याख्यातः-it is explained. 1. 2; 3. 16; 4. 24, 25; 5. 5; 6. 12, 22; 7. 15; 8. 16; 9. 1, 2; 10. 18, 23, 27, 30, 33, 35, 40, 43, 45; 11. 1, 8, 11; 12. 12, 13, 20, 21, 28, 31, 32, 33, 36.

व्याख्यातम्-it is explained. 2. 26, 28; 3. 9, 16; 4. 10, 12, 20, 25; 5. 5, 28; 6. 7, 17, 30, 34;

7. 2; 9. 14, 19, 23, 35; 10. 22, 23; 11. 33.

व्याख्यातव्यः-to be explained. 1. 1.

व्याख्याताः-they are explained. 2. 14; 6. 5; 7. 23, 8. 10; 9. 15, 25, 28, 31, 32; 11. 14, 16-18, 22, 25, 27, 33, 35, 36, 41, 46, 48; 12. 30, 32, 35, 36, 38, 43.

व्याख्याते-they two are explained. 9. 37.

व्याख्यास्यामः-we shall explain. 1. 15, 2. 6, 13, 23, 24, 27; 4. 10, 15, 16; 5. 3; 6. 4, 9; 7. 8, 14, 20.

व्याघ्रः-tiger. 3. 18.

व्याघ्राणात्-from smelling. 3. 18.

व्यादाय-having separated. 3. 18,

व्याधिः-disease. 6. 12.

व्यापनीयम्-to be pervasive. 5. 13.

व्यापिनः-of the pervasive. 5. 13.

व्याप्ता-pervader. 10. 26.

व्याप्तिकर्माणः-meaning to pervade. 3. 10.

व्याप्तिभूतः-having become omnipresent. 3. 15.

व्याप्तिमत्त्वात्-on account of (its) comprehensiveness. 1. 2.

व्युदस्यति-he scatters. 6. 22.

व्युष्टिषु-at dawns. 6. 21.

व्यृद्धयोः-pierced. 4. 15.

व्येषि-thou reachest. 12. 23.

व्रजति-he goes. 1. 1; 6. 2.

व्रज्या-going. 1. 1.

व्रततिः-creeper. 1. 14; 6. 28.

व्रतम्-synonym of action, ordinance, food. 2. 13.

व्रन्दतेः-from √व्रद् (to become soft). 5. 15.

व्रन्दी-soft. 5. 15.

व्रश्चनात्-from felling. 2. 6; 12. 29.

व्रात्याः-low-caste men. 5. 3.

व्रीडयति-he paralyses. 6. 32.

व्रीळयतिः-√व्रीळ् to be hard. 5. 16.

शंयुः-descendant of Bṛhaspati, desirous of place. 4. 21.

शंसति-he chants. 7. 23.

शंसनीयः-praiseworthy. 10. 39.

शंसनीयम्-praiseworthy. 4. 24.

शंसन्ति-they praise. 8. 6.

शंसमानः-praising. 6. 8.

शंसितारम्-praiser. 6. 11.

शकटः-car. 6. 5.

शकटम्-car. 6. 22; 11. 47.

शकटात्-from the car. 11. 47.

शकटे-in the car. 6. 22.

शकुनिः-bird. 4. 16; 9. 3; 12. 22.

शकुनिनाम-name of a bird. 2. 6.

शकुनिषु-among birds. 3. 18.

शकृदितम्-besmeared with excrement. 6. 22.

शक्नुवन्ति-they are able. 12. 32.

शक्नोति-it is able. 9. 3.

शक्नोतेः-from √शक् (to be able). 1. 4, 8; 5. 12; 6. 32; 9. 3.

शक्वर्यः- stanzas. 1. 8.

शङ्करः-auspicious. 9. 3.

शतक्रतो-O having hundredfold power. 4. 6.
शतप्रदम्-giver of hundred. 11. 31.
शतबलाक्षः-name of a teacher. 11. 6.
शतम्-hundred. 3. 9, 10.
शतसानिनी-gaining hundred. 10. 29.
शत्रवः-enemies. 3. 10.
शत्रूणाम्-of enemies. 4. 5; 10. 8.
शनकैः-slowly. 6. 22.
शंतनुः-name of a person. 2. 10, 12.
शंतनोः-of Śantanu. 2. 10.
शन्नमलम्-whose impurity has been removed. 12. 8.
शपतेः-from √शप् (to touch). 3. 21.
शपथाभिशापौ-imprecation and malediction. 7. 3.
शब्दः-sound. 9. 4.
शब्दकर्मणः-*ab.* meaning to make sound. 1. 9; 2. 22, 25; 5. 19; 9. 12; 11. 25.
शब्दकर्मा-meaning to sound. 2. 6.
शब्दकारिके-screeching. 6. 30.
शब्दकारिणः-making sound. 5. 16.
शब्दकारिण्यः-noisy. 6. 16.
शब्दपातिनौ-knocking down with sound. 6. 33.
शब्दम्-sound. 2. 6, 9; 3. 18; 9. 18; 10. 22.
शब्दवत्यः-having sound. 2. 24.
शब्दवेधिनौ-transfixing with sound. 6. 33.
शब्दसामान्यात्-from the similarity of words. 1. 16.
शब्दस्य-of word. 1. 2.
शब्दाणुभावे-in the sense of minute. 6. 30.
शब्दानाम्-of words. 1. 2.
शब्दानुकरणम्-imitation of sound. 9. 12, 14; 12. 13.
शब्दानुकृतिः-imitation of sound. 3. 18 5. 22.
शब्दायते-it makes sound. 2. 9.
शब्दायमानाय-for one who is being implored. 11. 9.
शब्देन-with sound. 1. 2; 6. 22; 10. 12.
शम्-peace. 2. 5, 12.
शमनम्-tranquility. 4. 21.
शमयतेः-from √शम् (to kill). 5. 24; from √शम् (to exert one's self). 5. 12.
शमयिता-killer. 2. 16.
शम्नातेः-from √शम् (to destroy). 1. 10; 2. 7, 16; 3. 5.
शम्बः-thunderbolt. 5. 24.
शयनात्-from lying. 5. 19.
शयने-on the couch. 3. 15.
शरः-Saccharum Sara. 5. 4.
शरणम्-protection. 5. 22; 7. 23; 9. 19, 32; 12, 45.
शरणाय-for protection. 2. 7.
शरत्-autumn. 4. 25; 7. 11.
शरमयीम्-made of reeds. 10. 29.
शरमय्यः-made of Saccharum Sara.

6. 30.
शिवम्-auspicious. 10. 17.
शिशिक्ष-*pf.* from √शिक्ष्. he sought to present. 2. 10.
शिशिरः-dewy season 7. 11.
शिशिरम्-winter. 1. 10.
शिशीतिः-√शी to give. 5. 23.
शिशीतेः-from √शी (to give). 10. 39.
शिशुः-child. 10. 39.
शिश्यानः-lying. 9. 6.
शिश्नम्-unchaste. 4. 19.
शिश्नानि-threads. 4. 6.
शिष्यते-it is left. 3. 2.
शिष्यतेः-of the verb √शिष्. 10. 17.
शिष्येते-they two are left. 2. 1.
शीतीभावकर्मणः-*ab.* meaning to cool. 1. 9.
शीतोष्णवर्षैः-with heat, cold and rain. 2. 22.
शीर्णाः-scattered. 4. 25.
शीर्यते-it is shattered. 6. 30.
शीर्षमध्यमाः-having their head in the middle. 4. 13.
शीलम्-characteristic. 10. 42.
शु-quick. 6. 1; 9. 40.
शु अश्नुते-it races quickly. 5. 12.
शुक्-flame. 6. 1.
शुक्रपेशसम्-radiantly adorned. 8.11.
शुक्रम्-radiant. 8. 11.
शुक्लम्-bright. 2. 21.
शुचम्-heat. 6. 16.
शुचा-with flame. 6. 1.
शुचिः-flame, pure. 6. 1.
शुतुद्री-the sutlej. 9. 26.
शुद्धम्-pure. 1. 13.
शुद्धयर्थस्य-meaning to purify. 12. 26.
शुद्राविणी-rapid runner. 9. 26.
शुनः-wind. 9. 40.
शुनासीरौ-wind and the sun. 9. 40.
शुन्ध्युः-pure one. 4. 16.
शुयायी-swift runner. 3. 18.
शुरूधः-waters. 6. 16.
शुशोभिषमाणाः-desirous of making themselves beautiful. 8. 10.
शुष्कगोमयम्-dried up cow dung. 7. 23.
शुष्णम्-draught. 3. 11.
शुष्म-might. 2. 24.
शूरः-hero. 4. 13.
शूर्पम्-swine. 6. 9.
शृङ्गम्-horn. 2. 7.
शृणातेः-from √शॄ (to break). 1. 10; 2. 7, 16; 3. 5; 5. 4; 6. 9.
शृणु-hear. 3. 7; 10. 2.
शृणुत-hear ye. 12. 43.
शृणोति-he hears. 1. 19.
शृण्वन्ति-they hear. 2. 12.
शृण्वन्तु-may they hear. 12. 30.
शृतम्-cooked. 11. 39.
शृताः-ripe. 4. 25.
शेते-he sleeps. 1. 1.
शेपः-male organ. 3. 21; 5. 8; 10. 42.
शेपम्-male organ. 9. 2.
शेरते-they lie down. 11. 12; 12. 19.
शेवः-happy. 10. 17.

seasons. 4. 27.
षट्चत्वारिंशत्–forty-six. 3. 9.
षड्विंशतिः–twenty-six. 2. 27; 3. 1, 9, 19.
षष्ठ्यर्थप्रेक्षा–appearance of the meaning of the genitive. 1. 17.
षोडश–sixteen. 2. 10, 18; 3. 13.

सः–he. 1. 1, 12, 14, 16, 19; 2. 9, 12, 24, 28; 3. 3, 10, 16; 4. 16, 25; 5. 4, 12, 16; 6. 8, 13, 19, 31, 35; 7. 1, 4, 9, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 27, 31; 8. 2, 8, 19; 9. 6, 9, 13; 10. 5, 10, 15, 19, 23, 26, 37, 42, 44, 46; 12. 10, 18, 28.
संयतते–he stretches together. 7. 22, 23.
संयतरश्मिः–with rays gathered together. 5. 8.
संयमनकर्मा–meaning to restrain. 10. 9.
संयुज्य–having joined together. 7. 13.
संयोगेन–with good connection. 6. 9.
संरिहाणे–licking together. 9. 39.
संरुद्धप्रजननस्य–whose function of procreation is obstructed. 5.2.
संरुन्धन्ति–they restrain well 6. 16.
संलुब्धम्–greedy. 6. 3.
संवत्सरः–year. 4. 27.
संवत्सरप्रधानः–having the year predominant. 4. 27.
संवत्सरम्-year. 4. 27; 12. 37.
संवत्सराणाम्–of years. 11. 5.
संवत्सरेण–with Saṃvatsara. 7. 11.
संवसन्ते–they live together. 4. 27.
संविज्ञातानि–conventional terms. 1. 12.
संविज्ञानभूतम्–used as a conventional term. 7. 13.
संविदाने–understanding together. 9. 40.
संवृत्तः–well-covered. 5. 4.
संशिशरिषुः–desirous of mischief. 6. 31.
सशिश्यमानाः–sharpening together. 10. 30.
संसङ्गम्–conjunction. 7. 23.
संसृतम्–moved together. 2. 24; joined together. 3. 20.
संसृतमध्यमाः–having compact flanks. 4. 13.
संसृष्टकर्म–having a mixed meaning. 3. 10.
संसेवावहै–may we attend together. 5. 9.
संसेव्यन्ताम्–let them grope together. 9. 33.
संस्कारः–grammatical form. 1. 13.
संस्कारम्–*acc.* grammatical form. 2. 1.
संस्कृतम्–seasoned. 11. 39.
संस्तम्भकर्माणौ–meaning to make firm. 5. 16.
संस्तम्भस्व–be firm. 9. 12.

संस्तवः–joint panegyric. 4. 15; 7. 8, 11.
संस्तविकाः–jointly praised. 7. 8, 10.
संस्तवेन-with joint praise. 11. 16.
संस्तुतप्राययोः–*gen. du.* who are generally praised together. 12. 2.
संस्तूयते–he is jointly praised. 7. 10.
संस्तूयन्ते–they are praised together. 7. 6, 7.
संस्तूयेते-they two are praised together. 12. 3.
संस्तौति–he praises together. 2. 20.
संस्त्यानम्–storehouse. 3. 19; 4. 24.
संस्त्यायान्–*acc. pl.* heaps of clouds. D. 10. 9; 12. 9.
संस्थानैकत्वम्–coincidence of place. 7. 5.
संस्नातम्-well-washed. 5. 1.
संस्पृष्टः–brought into contact with. 2. 14.
संस्पृष्टम्-touched. 4. 3.
संस्पृष्टा–brought into contact with. 2. 14; 4. 3.
संस्रष्टा-close uniter. 2. 14.
संहाय–having collected. 3. 18.
संहिता–samhitā. 1. 17.
संह्रियते–it is gathered together. 4. 11.
सकारादिम्–beginning with the letter स. 1. 13.
सक्तुः–meal of wheat. 4. 10.
सक्तुकारिका–one who prepares meal of wheat. 6. 6.
सक्तुम्–meal of wheat. 4. 10.
सक्थिः–thigh-bone. 9. 20.
सक्थीनि–thigh-bones. 9. 20.
सखायः–friends. 6. 19.
संकल्पयाञ्चक्रे–he determined. 2. 8.
संक्षिप्तः–short 3. 9.
संख्या–number. 3. 8, 10; 4. 26.
संख्यानाम–synonym of number. 4. 6.
संगच्छते–he goes together. 12. 29.
संगच्छन्ताम्–they may come together. 12. 34.
संगच्छमानः–going together. 4. 12.
संगतौ–come together. 3. 9.
संगमनात्–from going together. 3. 9.
संगमने–at the coming together. 10. 39.
संगमेन–with a tranquil (mind). 3. 5.
संगरणात्–from shouting together. 3. 9.
संगृभ्णासि–thou hast seized well. 6. 1.
संग्रामः–battle. 3. 9.
संग्रामनाम–synonym of battle. 3. 10; 4. 24; 9. 23, 24.
संग्रामनामानि–synonyms of battle. 3. 9.
संग्रामम्–*acc.* battle. 5. 26.
संग्रामाय–for battle. 4. 8; 10. 47.
संग्रामे–in battle. 5. 8; 9. 18, 23.
संग्रामेषु–in battles. 4. 24; 9. 19, 20.
संग्राम्यौ–well equipped for battle. 6. 33.

समर्धयति–it causes to accomplish. 1. 7.

समर्धयतिकर्मणः–meaning to cause to accomplish. 1. 7.

समश्नुवन्ति–they enjoy. 6. 35.

समश्नुवानम्–pervading everywhere. 7. 20.

समश्नुवानानाम्–of the accomplishers. 7. 30.

समसेवन्त–they enjoyed together. 12. 41.

समस्तार्थः–general meaning. 9. 26.

समस्मात्–from all. 5. 23.

समा–year. 9. 41, 42.

समाख्या–explanation. 12. 41.

समानकर्मणाम्–whose action is the same. 1. 14.

समानकर्मणोः–*gen. du.* of the same functions. 12. 2.

समानकर्माणः–synonyms. 1. 20.

समानकर्माणि–having the same meanings. 2. 7.

समानकालयोः–*gen. du.* of the same time. 12. 2.

समानगतिः–of uniform gait. 2. 11.

समानजन्मानौ–having similar births. 11. 23.

समानजातिता–kinship. 6. 14.

समानजातीयस्य–of the same tribe. 4. 20.

समाननिर्वचनानि–having the same derivations. 2. 7.

समानबन्धने–having a common relation. 2. 20.

समानम्–equality. 4. 25.

समानया–with equal. 10. 5.

समानाख्यानाः–of the same tales. 7. 30.

समानाभिव्याहारम्–the same expression. 10. 16.

समाने–in the same. 10. 16.

समान्यम्–in the same. 10. 16.

समाप्तिम्–perfection. 6. 18.

समाम्–year. 11. 38.

समामनन्ति–they enlist. 7. 13.

समामने–I have collected. 7. 13.

समाम्नातः–handed down by tradition. 1. 1; enumerated. 8. 14.

समाम्नाताः–handed down by tradition. 1. 1; enumerated. 7. 8, 10, 11.

समाम्नानात्–from enlisting. 7. 13.

समाम्नायः–traditional list. 1. 1.

समाम्नायम्–*acc.* traditional list. 1. 1.

समाम्नासिषुः–they compiled. 1. 20.

समायुतम्–joined together. 4. 24.

समारोहणे–on the mountain of sunrise. 12. 19.

समाश्रितमात्रः–with all the measures collected together. 6. 22.

समाश्रिताः–dependant 6. 8; combined. 4. 12.

समाश्रितानि–dependant. 4. 13.

समाश्रितौ–dependant. 7. 29.

समासत–they sat together. 10. 47.

समासेन–by combining. 4. 27.

समास्कन्नः–scattered over. 3. 10; attached. 6. 17.
समाहताः–thrust together. 1. 1.
समाहृताः–collected together. 1. 1.
समाहृत्य–having collected. 1. 1.
समिध्यते–it is kindled. 9. 31.
समिन्धनात्–from kindling. 8. 4.
समीरिततरः–very much raised. 5. 25.
समीरितान्ताः–having protruding haunches. 4. 13.
समुच्चयार्थे–in the sense of aggregation. 1. 4 9.
समुच्चरन्ति–they flow out together. 6. 11.
समुच्छ्रितम्–well raised. 2. 24.
समुदकः–reservoir. 2. 10.
समुदितारम्–the moistener. 10. 32.
समुद्गीर्णः–ejected. 1. 20.
समुद्द्रवन्ति–they flow out. 2. 10.
समुद्रः–ocean, space. 2. 10; 4. 18; 5. 18; celestial god. 12. 31, 32, 33.
समुद्रियाः–oceanic. 12. 30.
समुद्रेण–with ocean. 2. 10.
समुनत्ति–it wets. 2. 10.
समुन्नुन्नम्–very high. 2. 24.
समुब्धौ–full. 4. 4.
समूदे–she conversed. 11. 25.
समृद्धम्–well kindled. 10. 21.
सम्पद्यते–it is accomplished. 2. 2; 7. 23.
संपाती–flying together. 12. 22.
संपिपिढ–crush. 6. 1.
सम्पूर्णाक्षरा–whose syllables are complete. 7. 13.
सम्पूर्वस्य–*gen.* preceded by *sam.* 3. 18.
सम्पूर्वात्–*abl.* preceded by *sam.* 9. 14.
संपृणक्तु–let him mix together. 10. 13.
संप्रति–now. 6. 22.
संप्रत्यर्थे–in the sense of directly. 7. 31.
संप्रदित्साञ्चकार–he desired to give. 1. 5.
संप्रयुज्यते–it is connected. 1. 4, 5.
संप्रयुज्येत–it may be connected. 1. 12.
संप्रयुज्येते–they two are joined together. 1. 5; 5. 16.
संप्रादुः–they handed down. 1. 20.
संप्रेष्यति–he urges. 1. 15, 16.
संप्रैषः–invitation. 9. 41, 42, 43.
सम्बन्धनात्–from a common tie. 4. 21.
सम्बन्धवः–having a common tie. 4. 21.
सम्बन्धेन–with connection. 11. 2.
सम्बभूव–he was born. 3. 17; he became united. 12. 10.
सम्भक्ततमे–best distributors. 9. 36.
सम्भृतस्य–*gen.* produced. 3. 4.
सम्भृतः–brought together. 5. 14.
सम्भृतम्–made. 6. 21.
सभेदम्–confluence. 2. 24.

सम्भोगः–enjoyment. 7. 5.
सम्भोगैकत्वम्–coincidence of enjoyment. 7. 5.
सम्मदः–rejoicing together. 9. 17.
सम्मननात्–from thinking together. 7. 17.
सम्मानमात्रम्–of equal measure. 4. 25.
सम्मितम्–of equal measure. 7. 12.
संमिन्वानः–measuring together. 10. 21.
संमोदन्ते–they rejoice together. 2. 10; 10. 26.
सयनात्–from entwining. 6. 28.
सरः–water. 9. 26.
सरणकर्मणः–*ab.* meaning to move. 6. 12.
सरणम्–motion. 11. 42.
सरणस्य–*gen.* racer. 9. 3.
सरणात्–from moving. 5. 28; 9. 40; 11. 24; 12. 9.
सरणानि–movements. 9. 20.
सरण्युः–a celestial deity. 12. 9, 10.
सरम्–moving. 9. 35.
सरमा–divine woman. 11. 24, 25.
सररूकम्–moving everywhere. 6. 3.
सरस्वती–name of a goddess and a river. 2. 23; 8. 13; 9. 26; 11. 25- 27.
सरस्वतीम्–name of a river. 2. 24.
सरस्वान्–having water. 10. 23.
सरांसि–lakes. 5. 11.
सर्तेः–from √सृ (to move). 6. 3; 9. 26; 12. 14.
सर्पणपुत्रम्–whose sons have gone. 4. 26.
सर्पणात्–from moving. 6. 17.
सर्पिः–clarified butter. 6. 17.
सर्वचरणानाम्–of all schools. 1. 17.
सर्वजन्यम्–all-impelling. 11. 10.
सर्वतः–from all sides. 1. 7, 8; 5. 23; 6. 7; 9. 3,'4, 32.
सर्वतोभावम्–all round. 1. 3.
सर्वदा–always. 7. 29; 11. 44.
सर्वनाम–pronoun. 1. 17; 5. 22.
सर्वनामानम्–having all names. 6. 36.
सर्वनाम्ना–with pronoun. 7. 2.
सर्वपती–lords of all. 5. 28.
सर्वपदसमाम्नानाय–for giving a list of all word-classes. 3. 13.
सर्वम्–all. 1. 8, 12, 14, 15, 16; 2. 24; 3. 22; 7. 4, 22; 11. 9; 12. 1, 24, 26, 27, 41.
सर्वमात्राभिः–with all measures. 4. 27.
सर्वमित्रः–friend of all. 2. 24.
सर्वमेधे–in all-sacrifice. 10. 26.
सर्वरसाः–all the juices. 1. 16.
सर्वरूपः–omniform. 10. 34.
सर्वरूपम्–omniform. 12. 8.
सर्वरूपाः–of all forms. 11. 29.
सर्वविद्यः–omniscient. 1. 8.
सर्वस्मात्–from all. 4. 11; 11. 38. 39; 12. 9, 28.
सर्वस्य–of all. 4. 26; 5. 23, 28; 7. 31; 10. 4, 25, 31; 11. 10, 11, 49; 12. 14, 29.

सुनोतु-let him stimulate. 11. 43.
सुनोतेः-from √सु (to press). 1. 11; 11. 2.
सुन्वतः-to the pressers. 6. 22.
सुपतनाः-flying. 3. 12; falling in a beautiful manner. 4. 3; 7. 31.
सुपतनानि-falling with ease. 3. 12.
सुपथानि-good paths. 12. 42.
सुपर्णः-having beautiful wings. 10. 45, 46.
सुपलाशे-*loc.* of beautiful leaves. 12. 29.
सुप्रगमनाः-moving swiftly. 4. 18.
सुप्रजाः-of noble birth. 4. 18.
सुप्रजोभिः-with steeds of noble breed. 4. 18.
सुप्रब्रवीमि-I proclaim well. 11. 43.
सुप्रवृक्णम्-easily divided. 3. 8.
सुप्रवृत्ताभिः-with well-composed. 2. 24.
सुप्रसूतानि-well-stimulated. 12. 28.
सुप्रायणम्-soft to tread. 5. 28.
सुमत्-one's self. 6. 22.
सुमतौ-in good will. 12. 39.
सुमहत्-very great. 5. 22; 11. 9.
सुमहतः-of very great. 12. 3.
सुमितद्रव.-of well-measurd speed. 12. 44.
सुरमणीयानि-delightful. 11. 50.
सुरा-wine. 1. 11.
सुरापानम्-drinking of wine. 6. 27.
सुराम्-*acc.* wine. 1. 11.
सुरूपतमया-with most beautiful. 8. 20.
सुरोचनात्-on account of being bright. 1. 7.
सुरोचने-*du.* shining beautifully. 8. 11.
सुवतेः-from √सु (to stimulate). 12. 14.
सुवर्चाः-radiant. 7. 3.
सुवर्धयित्री-bringer of good prosperity. 3. 11.
सुवाचौ-having beautiful speech. 8. 12.
सुवास्तुः-name of a river. 4. 15.
सुविज्ञायेते-they both are well-known. 1. 10.
सुविदत्रः-of noble knowledge. 6.14.
सुविदत्रम्-wealth. 7. 9.
सुविदुः-they knew well. 1. 10.
सुशरः-easy to injure. 12. 8.
सुशिप्रम्-supple-limbed. 6. 17.
सुश्रुत्-having good hearing. 7. 3.
सुषिरम्-hollow. 5. 27.
सुषिराम्-*acc.* hollow. 5. 27.
सुषोमा-the Suṣomā, name of a river. 9. 26.
सुष्टुत्या-with noble praise. 11. 31.
सुष्वापयन्त्यौ-causing good sleep. 8. 11.
सुसमीरितान्ताः-having well-protruding haunches. 4. 13.
सुसमीरिते-well-stirred. 6. 15.
सुसुखः-very kind. 10. 17.
सुसुखतमः-most comfortable. 3. 3.

सुसुखम्-very comfortable. 6. 33.
सुहितम्-very useful. 3. 13; 5. 26; 9. 2.
सुहितेन-with a very friendly person. 10. 15.
सुह्वानम्-easy to be invoked. 11. 31. 33.
सूक्तभाक्-having a hymn addressed to him. 2. 13.
सूक्तभाजः-to whom a hymn is addressed. 7. 13.
सूक्तभाञ्जि-having hymns addressed to them. 10. 42.
सूक्तम्-hymn. 4. 6; 7. 18, 20, 23, 24; 10. 32; 12. 40.
सूक्तानि-hymns 7. 23; 11. 16.
सूक्ते-in a hymn. 7. 3; 11. 2.
सूक्तेन-with a hymn. 7. 23.
सूक्तेषु-in hymns. 7. 23; 8. 2.
सूची-needle. 11. 31.
सूते-she gives birth. 4. 17.
सूत्रमयी-made of threads. 5. 22.
सूत्राणि-threads. 4. 6.
सूयन्ते-they are produced. 12. 19.
सूयवसादिनी-having a good pasturage. 11. 44.
सूरख्यानाः-looking like the sun. 11. 16.
सूरप्रज्ञाः-wise like the sun. 11. 16.
सूर्मिः-channel, wave. 5. 27.
सूर्म्यम्-*acc.* channel. 5. 27.
सूर्यः-the sun. 5. 6; 7. 5, 27; 12. 14, 16.
सूर्यदृशः-looking like the sun. 6. 26; 10. 13.
सूर्यम्-the sun. 2. 20.
सूर्यवत्सा-having the sun as a calf. 2. 20.
सूर्यस्य-of the sun. 12. 7.
सूर्या-wife of Sun. 12. 7.
सूर्याचन्द्रमसौ-the sun and the moon. 12. 1.
सूर्येण-with the sun. 5. 15.
सूर्योदयपर्यन्तः-up to the sun-rise. 12. 5.
सृजन्ति-they emit. 5. 4.
सृणिः-hook. 5. 28.
सृप्रः-supple, clarified butter, oil. 6. 17.
सृप्रप्रहारी-nimble attacker. 5. 12.
सृप्रा-extended. 4. 26.
सृष्टाः-created. 3. 7.
सेना-army. 2. 11.
सेवताम्-let him serve. 3. 21; 11. 49.
सेवते-it serves. 2. 2.
सेवन्ते-they serve. 7. 23.
सेवमानस्य-of the serving man. 3.21.
सेवस्व-serve. 3. 21.
सेवाम्-addiction. 6. 27.
सेवितव्यः-to be served. 11. 31.
सेवितव्यम्-to be resorted to. 8. 9.
सेष्मीयमाणे-smiling. 8. 11.
सेश्वरा-having a lord. 2. 11.
सोतारम्-Soma-presser. 6. 10.
सोमः-Soma. 2. 5; 4. 19; 5. 6, 12,

स्तोतव्यम्–to be praised. 11.21.
स्तोतव्यानि–objects of praise. 7. 2.
स्तोता–praiser. 3. 19.
स्तोतारः–praisers. 7. 2.
स्तोतृनामानि–synonyms of praiser. 3. 19.
स्तोत्रियम्–relating to the hymn. 7. 23.
स्तोभति–it praises. 7. 12.
स्तोभत्युत्तरपदा–whose last member is derived form the root √स्तुभ् 7. 12.
स्तोमः–hymn of praise. 5. 11; 7. 8, 12.
स्तोमान्–hymns of praise. 2. 11; 5. 15.
स्तोमानाम्–of hymns. 3. 11; 4. 19; 5. 9, 6. 6.
स्तोमेन–with hymn of praise. 5. 11.
स्तोमैः–with hymns. 6. 23; 10. 5.
स्तौति–he praises. 4. 27; 5. 22; 6. 13, 36; 7. 13, 22, 23, 26, 28, 29; 8. 2.
स्तौमि–I praise. 5. 9; 9. 25.
स्त्यायतेः–from √स्त्यै to be bashful. 3. 21; to be collected into a heap. 10. 33; 11. 32.
स्त्यायनात्–from being collected into a mass. 6. 17.
स्त्रियः–women. 3. 21; 7. 8, 10, 11; 11. 22.
स्त्रियम्–woman. 3. 6.
स्त्रियाः–of woman. 3. 21.
स्त्री–woman. 10. 23.
स्त्रीकामः–fond of women. 5. 16.
स्त्रीणाम्–of women. 3. 4, 21
स्त्रीपुंनपुंसकेषु–in the masculine, feminine and neuter genders. 3. 8.
स्त्रीभगः–fortune in (the form of a) woman. 3. 16.
स्त्रीयोनिः–womb of a woman. 2.19.
स्थ–you are. 5. 1; 9. 9, 27.
स्थविरस्य–of old. 6. 30.
स्थाणोः–of the post. 1. 16.
स्थानम्–place. 2. 2, 19.
स्थानयोः–in two places. 6. 17.
स्थानव्यूहेषु–in the distribution of places. 7. 11.
स्थानानि–places. 5. 25; 7. 20, 26, 27; 9. 28.
स्थाने–in place. 1. 20; 5. 3; 6. 17; 7. 8, 10, 11, 20; 8. 14; 12. 7, 29, 40.
स्थानेभ्यः–from places. 3. 8.
स्थानेषु–in places. 3. 8.
स्थानैः–with places. 9. 29.
स्थानैकत्वम्–coincidence of place. 7. 5.
स्थावरम्–immovable. 5. 3; 9. 13.
स्थावरस्य–of the stationary. 12. 16.
स्थावराणाम्–of the immovables. 2. 15.
स्थास्यसि–thou wilt stand. 8. 18.
स्थितः–situated. 2. 15.
स्थिताः–situated. 2. 15.
स्थितिः–settled view. 8. 22.

स्थिरतेः-from √स्थिर् (to be firm). 9. 11.
स्थूणा-pillar. 1. 12.
स्थूरः-abundant. 6. 22.
स्थौलाष्ठीविः-name of a teacher. 7. 14; 10. 1.
स्नाताय-to one who is bathed. 7. 13.
स्नातेः-from √स्ना (to bathe). 12. 26.
स्नानार्हाः-good for bathing. 1. 9.
स्नायतेः-from √स्नै (to wrap round). 7. 12.
स्नाव-tendon. 2. 5.
स्निह्यतेः-from √स्निह् (to shine). 7. 12.
स्नुषा-daughter-in-law. 12. 9.
स्नेहयति-it makes wet. 7. 14.
स्नेहानुप्रदानसामान्यात्-from the similarity of giving dews. 6. 19.
स्पर्धनीयजवः-of enviable speed. 2. 24.
स्पर्धायाम्-in emulation. 9. 39.
स्पर्शनैः-with touches. 5. 3.
स्पष्टम्-clear. 5. 13.
स्पाशनैः-with songs of praise. 5. 3.
स्पृशतिकर्मणः-*ab.* meaning to touch. 3. 21; 5. 16.
स्पृशतेः-from √स्पृश् (to touch). 4. 3.
स्पृहणीयानि-enviable. 3. 11.
स्माह-expletive. 1. 3.
स्यतिः-the root सो. 1. 17.
स्यतेः-from √सो (to finish). 6. 9, 23; 8. 9.
स्यन्दनात्-from flowing. 9. 26.
स्यन्दन्ते-they float. 6. 27.
स्यन्दमानानाम्-of the flowing streams. 10. 5.
स्यम्-winnowing basket. 6. 9.
स्यमनात्-from crawling. 3. 20.
स्यात्-it may be. 1. 7-9, 12; 2. 3, 10, 14, 18, 20; 5. 2, 8, 11, 23, 26, 28; 6. 3, 8, 10, 12, 16, 30; 7. 4, 9, 12, 13, 20, 21; 8. 13, 19; 9. 6, 11, 12, 32; 10. 1, 39; 11. 47; 12. 7, 8, 19, 29; from the winnowing basket. 6. 9.
स्याताम्-they may be. 1. 12, 14; 2. 1; 11. 23.
स्यालः-brother-in-law. 6. 9.
स्यालात्-from the brother-in-law. 6. 9.
स्युः-they may be. 1. 1, 12, 13, 14; 3. 8; 4. 19; 7. 5, 6, 7.
स्रवणात्-from flowing. 5. 27.
स्रवतिकर्मणः-*ab.* meaning to flow. 1. 9.
स्रोतः-stream. 5. 27; 6. 1.
स्रोतांसि-channels. 2. 10; streams. 5. 27.
स्वः-sky. 2. 14; the sun. 5. 4.
स्वञ्चनाः-moving gracefully. 12. 44.
स्वञ्चैः-*instr.* turning well. 11. 14.
स्वञ्चाः-having a beautiful gait. 5. 7.
स्वदयन्तु-may they make tasteful. 8. 7, 17.

स्वपतः–sleeping ones. 4. 16.
स्वपिति–he sleeps. 3. 19.
स्वपितिकर्माणौ–meaning to sleep. 3. 19.
स्वप्ननंशनः–destroyer of dreams. 12. 28.
स्वप्नम्–dream. 5. 3.
स्वप्नान्–dreams. 12. 28.
स्वभिष्टौमि–I praise well. 10. 5.
स्वम्–self. 1. 19; 4. 25; 5. 22; 8. 20.
स्वयम्–of one's own accord. 5. 4; 6. 22.
स्वयगामिन्यः–going by themselves. 10. 47.
स्वरसंस्कारोद्देशः–ascertainment of accent and grammatical form. 1. 15.
स्वरसंस्कारौ–accent and grammatical form. 1. 12, 14; 2. 1.
स्वरात्–*ab.* vowel. 2. 2.
स्वर्काः–shining brightly. 12. 44.
स्वर्गस्य–of heaven. 12. 22.
स्वर्चनः–praising beautifully. 12. 44.
स्वर्चनैः–well-worshipping. 11. 14.
स्वर्चिभिः–well-shining. 11. 14.
स्वर्चिषः–shining brightly. 12. 44.
स्ववान्–having one's self. 6. 12.
स्वसारम्–sister. 3. 16.
स्वस्ति–imperishable. 3. 21; welfare. 5. 28.
स्वस्तिः–fortune. 11. 45, 46.
स्वस्तिवाहनम्–bringer of welfare. 5. 26.
स्वा–his own. 8. 20.
स्वागमनानि–easy to traverse. 12. 42.
स्वाङ्गाभिधानम्–name of one's limb. 4. 6.
स्वाङ्गाभ्युच्चयम्–growth of one's limbs. 1. 2.
स्वाप्तवचन–*voc.* of authoritative speech. 10. 7.
स्वायंभुवः–descendant of the self-existent. 3. 4.
स्वाराज्यम्–self-government. 12. 34.
स्वार्थसाधकम्–means of accomplishing one's object. 1. 15.
स्वाहा–hail. 8. 20.
स्वाहाकृतयः–consecrations with hail. 8. 20.
स्वाहुतम्–well-invoked. 8. 20.
स्वीर्यतेः–from √स्वीर् (to promote). 12. 14.
स्वृतः–penetrated. 2. 14.
स्वे–in our own. 1. 7.
स्वेन–by one's own. 2. 22.
स्वेषु–among one's own (people). 11. 32.

ह–particle. 1. 3, 4. etc.
हतवर्त्मानः–whose path is obstructed. 3. 4.
हते–*loc.* killed. 2. 16.
हननात्–from slaughter. 1. 1; 6. 2. 27.
हनने–in striking. 1. 7.

हनु–jaw. 6. 17.
हनू–jaws. 6. 17.
हन्तन–kill. 4. 7.
हन्ति–he kills. 3. 18; 5. 22.
हन्तिकर्मा–meaning to slay. 5.2.
हन्तेः–from √हन् (to kill). 1. 7; 3. 18; 4. 13, 25, 27; 6. 3, 11, 17; 9. 8.
हन्यते–it is held firmly. 9. 14.
हरः–light, water, worlds, blood and day. 4. 19.
हरणम्–carrying away. 11. 42.
हरणाः–drawers. 7. 24.
हरणान्–steeds. 4. 11.
हरणानाम्–of removers. 9. 28.
हरतिकर्मणः–*ab.* meaning to take. 4. 26.
हरते–he takes. 4. 26.
हरतेः–from √हृ (to take away). 3. 20; 4. 19, 24.
हरन्ति–they take away. 11. 28.
हरन्ती–carrying. 11. 36.
हरमाणयानः–one whose car is moving. 5. 15.
हरयाणः–having a moving car. 5. 15.
हरसी–blood and day. 4. 19.
हरांसि–worlds. 4. 19.
हरिः–Soma. 4. 19.
हरितः–steeds. 4. 11.
हरितवर्णः–of golden colour. 4. 19.
हर्म्यम्–fire-hearth. 6. 32.
हर्यति–he is gratified. 7. 17.
हर्यतिः–√हर्य् to desire to obtain. 7. 17.
हर्यतेः–from √हर्य् to desire to obtain. 2. 10.
हर्योः–of steeds. 5. 12.
हर्षमाणे–excited. 9. 39.
हवनार्हः–worthy of being invoked. 10. 42.
हविः–oblation. 1. 5; 7. 8, 13, 18, 20, 25, 31; 8. 20, 21; 11. 32, 39.
हविर्धाने–two receptacles of oblations. 9. 36.
हविर्भाजः–partakers of oblations. 7. 13.
हविर्भाञ्जि–partakers of oblations. 10. 42.
हविषः–of oblation. 8. 2.
हविषाम्–of oblations. 7. 8; 9. 36.
हविष्पान्तीयम्–name of a hymn (RV. X. 88). 7. 23, 24.
हवींषि–oblations. 6. 16; 8. 7, 17, 19, 20.
हसना–smiling. 3. 5.
हसैता–causing laughter. 9. 2.
हस्तः–hand. 1. 7.
हस्तग्राहस्य–*gen.* one who seizes her hand, husband. 3. 6.
हस्तघ्नः–brace. 9. 14, 15.
हस्तप्रकृतिः–natural to the hand. 1. 7.
हस्तप्रच्युत्या–by the movement of the hand. 5. 10.
हस्ताभ्याम्–with two hands. 4. 4.
हस्तिना–with an elephant. 6. 12.

हस्ती–elephant. 1. 1, 12.
हस्ते–on the hand. 9. 14.
हारिद्रविकम्–a Hāridravika passage. 10. 5.
हार्षीः–carry away. 1. 5.
हासतिः–the verb √हास् (to emulate). 9. 39.
हासमाने–*nom. du.* emulating. 5. 3.
हि–particle (1) denotes cause. (2) asks question (3) denotes contempt. 1. 4. etc.
हिंसन्–injuring. 1. 15.
हिंसाकर्मा–meaning to kill. 1. 8; 4. 17, 25.
हिंसेः–from √हिंस् (to kill). 3. 18.
हितः–favourable. 11. 36.
हितरमणम्–useful and deligtful. 2. 10.
हिताः–placed. 5. 12.
हिनोतेः–from √हि (to hasten). 4. 27.
हिमम्–snow. 4. 27.
हिमवान्–full of snow. 4. 27.
हिरण्यगर्भः–golden foetus. 10. 23.
हिरण्यनामानि–synonyms of gold. 2. 10.
हिरण्यपर्ण–*voc.* having golden wings. 8. 19.
हिरण्यम्–gold. 2. 10.
हिरण्यमयः–golden. 10. 23, 33.
हिरण्यवर्णपर्ण–*voc.* whose wings glitter like gold. 8. 19.
हिरण्यवर्णस्य–of the golden colour. 3. 16.

हिरण्यस्तूपः–name of a seer. 10. 32, 33.
हीनः–expired. 1. 6.
हीनाः–devoid. 6. 25.
हूताः–invoked. 8. 8.
हूयते–it is invoked. 11. 32.
हूयन्ते–they are sacrificed. 5. 7.
हूयमानाः–being invoked. 12. 33.
हृदयरमणम्–delight of the heart. 2. 10.
हृदयात्–from the heart. 3. 4.
हृदयानि–hearts. 9. 33.
हृदयाय–for the heart. 10. 35.
हेतिः–weapon. 6. 3.
हेत्वपदेशे–in denoting cause. 1. 4, 5.
हेमन्तः–winter. 4. 27; 7. 11.
हेमन्तशिशिरयोः–of winter and dewy seasons. 4. 27.
हैरण्यस्तूपे–in the hymn (attributed to) Hiraṇyastūpa. (RV. X. 149.) 10. 32.
होता-sacrificer. 1. 8; 7. 5, 15, 23, 31.
होतारा–*du.* sacrificers. 8. 11.
होतारौ–sacrificers. 7. 30; 8. 11, 12.
होतृजपः–recitation of the sacrificer. 7. 31.
ह्यः–yesterday. 1. 6.
ह्रदः–tank. 1. 9.
ह्रसतेः–from √ह्रस् (to become small). 3. 13.
ह्रस्वः–small. 3. 13.
ह्रस्वनाम–synonym of small. 6. 3.

An Alphabetical List Of Etymologies Occurring In The Nirukta.

A List of Etymologies of the Nirukta.

अंशः–√अश् with शम्; √अन् with शम्. 12. 36.

अंशुः–(Soma)–√अश् with शम्; √अन् with शम्. 2. 5.

अंहः–√हन्. 4. 25.

अंहतिः–√हन्. 4. 25.

अंहुः–√हन्. 4. 25.

अकूपारः–from पार; √ऋ with कूप. 4. 18.

अक्रः–आ √क्रम्. 6. 17.

अक्षाः–√अश् according to one view; √क्षि; √क्षर् according to another view. 5. 3; √अश् 9. 7.

अक्षिः–√चक्ष्; √अञ्ज् (to be beautiful) according to Āgrāyaṇa. 1. 9.

अगारीः–√गॄ to consume or to invoke, or to seize. 6. 8.

अग्निः–√नी with अग्र or अङ्ग; from the negative of √क्नुप् according to Sthaulāṣṭhīvi; from √इ+√अञ्ज् and √नी according to Śākapūṇi. 7. 14.

अग्रम्–आ √गम्. 6. 3.

अघम्–√हन् with preposition आ shortened. 6. 11.

अघ्न्या–negative of √हन्; √हन् with अघ. 11. 43.

अङ्कः–√अञ्च्. 2. 28.

अङ्कुशः–√अञ्च् ; आ √कुञ्च्. 5. 28.

अङ्गम्–√अङ्ग्; √अञ्च्. 4. 3.

अङ्गाराः–√अङ्क्; √अञ्च्. 3. 17.

अङ्गुल्यः–√गम्, √गल्, √कॄ, √सृ, with अग्र; √अङ्क्; √अञ्च्; √अञ्ज्. 3. 8.

अतिथिः–√अत्; from तिथि and अभि +√इ. 4. 5.

अथर्वाणः–negative form of √थर्व् (to move.) 11. 18.

अद्भुतम्–negative form of भूत p. p. p. of √भू. 1. 6.

अभ्रसत्–√सद् with अभ्र; √सन् with अभ्र. 4. 16.

अद्रिः–आ+√दॄ; √अद्. 4. 4.

अधरः–√ऋ with अधः 2. 11.

अध्रिगुः–from अधि and गो; negative of √धृ+गो. 5. 11.

अध्वरः–negative form of √ध्वृ (to kill.) 1. 8.

अध्वर्युः–अध्वर+√युः; √अधी (to study) with the suffix युः. 1. 8.

अनः–√अन् ; आ √नह् ; अन् to live. 11. 47.

अनुमतिः–अनु √मन्. 11. 29.

अनुष्टुप्–अनु √स्तुभ्. 7. 12.

अनूपः–अनु+√वप् ; अनु+अप्. 2. 22.

तूर्णिः–√त्वर्. 7. 27.
तृणम्–√तृद्. 1. 12, 13.
तृष्णक्–√तृष्. 11. 15.
तृष्वी–√तृ; √त्वर्. 6. 12.
तोकम्–√तुद्. 10. 7.
तोदः–√तुद्. 5. 6.
त्रयः–√तॄ. 3. 10.
त्रितः–√तॄ. 4. 6.
त्रिष्टुप्–√स्तुभ् with तीर्ण or त्रि. 7. 12.
त्वः–√तन्. 3. 20.
त्वष्टा–√अश् with तूर्णम्; √त्विष् (to shine); √त्वक्ष् (to do). 8. 13.

दंशः (gad-fly)–√दंश्. 1. 20.
दंसयः–√दस्. 4. 25.
दक्षिणः–√दक्ष् (to work strenuously); √दाश् (to give.) 1. 7.
दक्षिणा–√दक्ष् (to cause to accomplish); 1. 7.
दघ्नम्–√दघ् (to flow); √दस् (to be wasted). 1. 9.
दण्डः–√दद् (to hold); √दम् according to Aupamanyava. 2. 2.
दधिक्राः–√क्रम् with दधत्; √क्रन्द् with दधत्; आ+√कृ with दधत्. 2. 27.
दध्यङ्–√ध्यै with √अञ्. 12. 33.
दनः–√दा. 6. 31.
दभ्रम्–√दभ्. 3. 20.
दमूनाः–from मनस् with दम or दान or दान्त. 4. 4.
दश–√दस्; √दृश्. 3. 10.
दस्युः–√दस्. 7. 23.

दाभम्–√दभ्. 6. 3.
दारु–√दॄ; √द्रु. 4. 15.
दासः–√दस्. 2. 17.
दिद्युत्–√दो; √द्यु; √द्युत्. 10. 7.
दिविष्टिषु–√इष् with दिव्. 6. 22.
दिशः–√दिश्; आ+√सद्; अभि+√अश् 2. 15.
दीधितयः–√धा. 5. 10.
दीर्घम्–√द्राघ्. 2. 16.
दुन्दुभिः–onomatopoetic; √भिद् with द्रुम; √दुन्दुभ्य् (to make a sound). 9. 12.
दुरवाः–दुर्+√अव्. 4. 5.
दुरोणः–दुर्+√अव्. 4. 5.
दुर्वर्तुः–√वृ with दुर्. 4. 17.
दुहिता–दुर्+√धा; दूर+√धा; √दुह्. 3.4
दूढ्यम्–√ध्यै with दुर्. 5. 2, 23.
दूतः–√जु; √द्रु; causal of √वृ. 5. 1.
दूरम्–√द्रु; दुर्+√इ. 3. 19.
देवः–√दा; √दीप्; √द्युत्; √दिव्. 7. 15.
देवरः–√वृ with द्वि; √दिव्. 3. 15.
देवापिः–√आप् with देव. 2. 11.
देवी ऊर्जाहुती–√हु with ऊर्ज् and देवी. 9. 42, 43.
देवी जोष्ट्री–√जुष् with देवी. 9. 41, 42.
दोः (forefoot)–√द्रु. 4. 3.
द्यावा–√द्युत्. 2. 20.
द्युः–√द्युत्. 1. 6.
द्युमान्–√द्युत्. 6. 19.
द्युम्नम्–√द्युत्. 5. 5.
द्रप्सः–√प्सा. 5. 14.
द्रविणम्–√द्रु. 8. 1.

A LIST OF PASSAGES OF THE *NIRUKTA*, PRESERVED AS QUOTATIONS BY SĀYAṆĀCĀRYA IN HIS COMMENTARY ON THE ṚGVEDA

ऋग्वेदभाष्ये सायणाचार्योद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः।

तद्व्याख्यानं च समाम्नायः समाम्नात इत्यारभ्य तस्यास्तस्यास्ताद्भाव्यमनुभवत्यनुभवतीत्यन्तैर्द्वादशभिरध्यायैर्यास्को निर्ममे । तदपि निरुक्तमित्युच्यते ; । SIRV. p. i. 21.

N. 1. 1:–तत्र हि चत्वारि पदजातानि नामाख्याते चोपसर्गनिपाताश्च । SIRV. p. i. 21.

1. 3:–अत्रावशब्दो विनिग्रहार्थीयो न्यवेति विनिग्रहार्थीयौ । इति यास्केनोक्तत्वात् । SRV. I. 124. 11. p. i. 566.

1. 3:–अपेत्येतस्य प्रातिलोम्यम्···अभीत्याभिमुख्यम् । इति यास्कः । SRV. I. 123. 7. p. i. 559.

1. 4:–उच्चावचेष्वर्थेषु निपतन्ति । SIRV. p. i. 21.

1. 4:–उच्चावचेष्वर्थेषु निपतन्ति । इति यास्केनोक्तत्वात् । SRV. I. 124. 12. p. i. 566.

1. 4:–नेति प्रतिषेधार्थीयो भाषायामुभयमन्वध्यायं नेन्द्रं देवममंसतेति प्रतिषेधार्थीय इति । दुर्मदासो न सुरायामित्युपमार्थीय इति च । SIRV. p i. 21.

1. 4:–उभयमन्वध्यायम् नेन्द्रं देवममंसतेति प्रतिषेधार्थीयः पुरस्तादुपाचारस्तस्य यत्प्रतिषेधति । दुर्मदासो न सुरायामित्युपमार्थीय उपरिष्टादुपाचारस्तस्य यनोपमिमीते । SRV. I. 8. 5. p. i. 61.

1. 4.–तथा च यास्क. । पुरस्तादुपाचारस्तस्य यत्प्रतिषेधति ।··· उपरिष्टादुपाचारस्तस्य येनोपमिमीत इति । SRV. I. 124. 4. p. i. 563.

1. 4:–चिदित्युपमार्थे । इति यास्केनोपमार्थस्योक्तत्वात् । SRV. I. 169. 3. p. i. 737.

1. 4:–कुल्माषांश्चिदाहरेत्यवकुत्सित इति यास्केनोक्तत्वात् । SRV. I. 129. 10. p. i. 588.

1. 4:–तदुक्तं यास्केन । अथाप्युपमार्थे भवति वृक्षस्य नु ते पुरुहूत वयाः । SRV. I. 91. 3. p. i. 403.

1. 4:-वयाः शाखा वेतेर्वातायना भवन्ति । SRV. I. 59. 1. p. i. 291.

1. 4:-एतस्मिन्नेवार्थे देवेभ्यश्च पितृभ्य एत्याकारः । SRV. I. 48. 16. p. i. 246.

1. 5:–अत्र यास्कः । अगस्त्य इन्द्राय हविर्निरूप्य मरुद्भ्यः संप्रदित्सांचकार स इन्द्र एत्य परिदेवयांचक्रे । SRV. I. 170. 1. p. i. 739.

1. 7:–उक्तं च यास्केन । अथापि पदपूरणाः । नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे । SRV. VIII. 10. 21. p. iii. 290.

1. 7:–उक्तं यास्केन । हस्तो हन्तेः प्राशुर्हनने ।

SRV. VI. 30. 2. p ii. 770.

1. 7:-हस्तो हन्तेरिति निरुक्तम् । SRV. IX. 79. 4. p iii. 729.

1. 7:-मंहतिर्दानकर्मा । SRV. I. 57. 1. p. i. 284.

1. 7:-वीरो वीरयत्यमित्रान्वेतेर्वा स्याद्गतिकर्मणो वीरयतेर्वा । इति निरुक्तम् । SRV. X. 10. 2 p. iv. 21.

1. 7:-वीरो वीरयत्यमित्रान् वेतेर्वा स्याद्गतिकर्मणो वीरयतेर्वेत्यन्तं निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. II. 11. 21. p. ii. 32.

1. 7:-यदाह त्व इति विनिग्रहार्थीयं सर्वनामानुदात्तम् । SRV. I. 113. 5. p. i. 498.

1. 8:-ऋचामेक: पोषमास्ते पुपुष्वान् होतर्गचैनी । इत्यादिनिरुक्तानुसारेणार्थोऽभ्यधायि । SRV. X. 71. 11. p. iv. 223.

1. 8:-ऋचामेक: पोषमास्ते पुपुष्वान् होतगर्चनी । SIRV. p. i. 1.

1. 8:-ब्रह्मैको जाते जाते विद्यां वदति ब्रह्मा सर्वविद्यः सर्वं वेदितुमर्हति । SRV. I. 162. 5. p i. 685.

1. 8:-अत्र यास्कः । अध्वर्युरध्वरयुरध्वरं युनक्त्यध्वरस्य नेताध्वरं कामयत इति । SRV. II. 14. 1. p. ii. 41.

1. 8:-अध्वर्युरध्वरयुरध्वरं कामयत इति वेति हि निरुक्तम् । SRV. II. 1. 2. p. ii. 2.

1. 9:-अक्षिमन्तः कर्णवन्तः सखायोऽक्षि चष्टेरित्यादिकं निरुक्तमत्र द्रष्टव्यम् । SRV. X. 71. 7. p. iv. 222.

1. 9:-मिताक्षरेष्वनर्थकाः कमीमिद्विति । SRV. I. 50. 1. p. i. 248.

1. 9:-अथ ये प्रवृत्तेऽर्थेऽमिताक्षरेषु ग्रन्थेषु वाक्यपूरणा आगच्छन्ति पदपूरणास्ते मिताक्षरेष्वनर्थकाः कमीमिद्विति । SRV. I. 9. 2. p. i. 64.

1. 9:-तथा च यास्काचार्यः । मिताक्षरेष्वनर्थकाः कमीमिद्विति । SRV. I. 123. 11. p. i. 561.

1. 10:-एमेनं सृजता सुते । आसृजतैनं सुते । SRV. I 9. 2. p i. 65.

1. 10:-कमित्ययं शिशिरं जीवनाय कम् । SRV. V. 83. 10. p. ii. 678.

1. 12: नामान्याख्यातजानीति शाकटायनो नैरुक्तसमयश्च । न सर्वाणीति गार्ग्यो वैयाकरणानां चैके । SRV. I. 1. 1. p. i. 25.

1. 15:-तदिदं विद्यास्थानं व्याकरणस्य कार्त्स्न्यं स्वार्थसाधकं च । SIRV. p. i. 21.

1. 17:-अत्र निरुक्तम् । अवसायाश्वानिति स्यतिरुपसृष्टो विमोचने । SRV. I. 104. 1. p. i. 457.

1. 17:-स्यतिरुपसृष्टो विमोचने । SRV. VII. 28. 4. p. iii. 62.

1. 18:-अथापि ज्ञानप्रशंसा भवत्यज्ञाननिन्दा च ।

स्थाणुरयं भारहारः किलाभूदधीत्य वेदं न विजानाति योऽर्थम् ।

योऽर्थज्ञ इत्सकलं भद्रमश्नुते नाकमेति ज्ञानविधूतपाप्मा ॥

यद्गृहीतमविज्ञातं निगदेनैव शब्द्यते । अनग्नाविव शुष्कैधो न तज्ज्वलति कर्हिचित् ॥ SIRV. p. i. 15.

1. 18:-अर्थोऽवैरिति यास्कः। SRV. II. 39. 1. p. ii. 117; SRV. V. 43. 1. p. ii. 587.

1. 9:-अप्येकः पश्यन्न पश्यति वाचमित्यादि निरुक्तमत्र द्रष्टव्यम्। SRV. X. 71. 4. p. iv. 221.

1. 19:-उत त्वः पश्यन्न ददर्श···सुवासाः। अप्येकः पश्यन्न पश्यति वाचमपि च शृण्वन्न शृणोत्येनामित्यविद्वांसमाहार्धमिति······ अप्येकस्मै तन्वं विसस्त्रे इति स्वमात्मानं विवृणुते ज्ञानं प्रकाशनमर्थस्याहानया वाचेति······उपमोत्तमया वाचा जायेव पत्ये कामयमाना सुवासा ऋतुकालेषु सुवासाः कल्याणवासाः कामयमाना ऋतुकालेषु यथा स एनां पश्यति स शृणोतीत्यर्थज्ञस्य प्रशंसेति।··· SRIV. p. i. 16.

1. 20:-तस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय। उत त्वं सख्ये······अफलामपुष्पामिति ॥ SIRV. p. i. 17.

1. 20.-अप्येकं वाक्सख्ये स्थिरपीतमित्यादि निरुक्तमनुसंधेयम्। SRV. X. 71. 5. p. iv. 221.

1. 20:-मृगो मार्ष्टेर्गतिकर्मणः। इति यास्कः। SRV. I. 145. 5. p. i. 645.

1. 20:-भीमो बिभ्यत्यस्मात्। SRV. I. 55. 1. p. i. 278.

1. 20:-अस्मिन्नर्थे निरुक्तम्। मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः। मृग इव भीमः कुचरो गिरिष्ठा मृगो मार्ष्टेर्गतिकर्मणो भीमो बिभ्यत्यस्माद्भीष्मोऽप्येतस्मादेव। कुचर इति चरति कर्म कुत्सितमथ चेद्देवताभिधानं क्वायं न चरतीति वा। गिरिष्ठा गिरिस्थायी गिरिः पर्वतः समुद्गीर्णो भवति पर्ववान् पर्वतः पर्व पुनः पृणातेः प्रीणातेर्वा। SRV. I. 145. 2. p. i. 662.

1. 20:-पर्व पुनः पृणातेः प्रीणातेर्वेति निरुक्तम्। SRV. VIII. 63. 12. p. iii. 481.

1. 20:-पर्ववान्पर्वतः पर्व पुनः पृणातेः प्रीणातेर्वा। इति निरुक्तम्। SRV. V. 56. 4. P. ii. 627.

1. 20:-पर्ववान् पर्वतः। पर्व पुनः पृणातेः प्रीणातेर्वा। SRV. I. 51. 5. p. i. 255.

2. 1:-अथ निर्वचनं तद्येषु पदेषु स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन गुणेनान्वितौ स्यातां तथा तानि निर्ब्रूयादथानन्वितेऽर्थेऽप्रादेशिके विकारेऽर्थनित्यः परीक्षेत केनचिद्वृत्तिसामान्येनाविद्यमाने सामान्येऽप्यक्षरवर्णसामान्यान्निर्ब्रूयान्न त्वेव न निर्ब्रूयात्। SRV. I. 1. 1. p. i. 25.

2. 2:-कक्ष्या रज्जुरश्वस्येति यास्केनोक्तत्वात्। SRV. I. 126. 4. p. i. 571.

2. 4:-तत्रायं प्रथमो मन्त्रः।

विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम गोपाय मा शेवधिष्टेऽहमस्मि।

असूयकायानृजवेऽयताय न मा ब्रूया वीर्यवती तथा स्यामिति ॥

य आतृणत्त्यवितथेन कर्णावदुःखं कुर्वन्नमृतं संप्रयच्छन्।

तं मन्येत पितरं मातरं च तस्मै न द्रुह्येत् कतमच्चनाहेति ॥ SIRV. p. i. 22.

2. 5:-तथा च निरुक्तम्। गौरिति पृथिव्या नामधेयं यद्दूरं गता भवति यच्चास्यां

भूतानि गच्छन्ति गातेर्वौकारो नामकरणः। SRV. I. 158. 2. p. i. 672.

2. 5:—मत्सरः सोमो मन्दतेस्तृप्तिकर्मणः। SRV. I. 14. 4. p. i. 89.

2. 5:—मत्सरः सोमो मन्दतेस्तृप्तिकर्मणः। इति निरुक्तम्। SRV. I. 125. 3. p. i. 568; SRV. IX. 13. 8. p. iii. 621.

2. 5:—मत्सर. सोमो मन्दतेस्तृप्तिकर्मणः इति यास्कः। SRV. I. 137. 1. p. i. 615.

2. 5:—अंशुः शमष्टमात्रो भवतीति यास्क·। SRV. IX. 89. 6. p. iii. 759; IX. 97. 14. p. iii. 780.

2. 6:—तथा च यास्कः। वृक्षे वृक्षे धनुषि धनुषि। वृक्षो व्रश्चनाद् वृत्वा क्षां तिष्ठतीति वा। क्षा क्षियतेर्निवासकर्मणः नियता मीमयद्द्यौः शब्दं करोति। मीमयतिः शब्दकर्मा। SRV. VI. 75. 11. p. ii. 890.

2. 6:—अत्र निरुक्तम्। अथाप्यस्यैको रश्मिश्चन्द्रमसं प्रति दीप्यते तदेतेनोपेक्षितव्यमादित्यतोऽस्य दीप्तिर्भवतीति। सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्व इत्यपि निगमो भवति। सोऽपि गौरुच्यते। अत्राह गोरमन्वतेति। SRV. I. 84. 15. p. i. 379.

2. 7:—अयं मन्त्रो यास्केन·······व्याख्यातः। तानि वां वास्तूनि कामयामहे गमनाय यत्र गावो भूरिशृङ्गा बहुशृङ्गा भूरीति बहुनो नामधेयं प्रभवतीति सतः शृङ्गं श्रयतेर्वा शृणातेर्वा शम्नातेर्वा शरणायोद्गतमिति वा शिरसो निर्गतमिति वायासोऽयनाः। तत्र तदुरुगायस्य विष्णोर्महागतेः परमं पदं पराध्यस्थमवभाति भूरि। पादः पद्यतेः। SRV. I. 154. 6. p. i. 664.

2. 8:—मातान्तरिक्षं निर्मीयन्तेऽस्मिन्भूतानि। इति निरुक्तम्। SRV. I. 160. 2. p. i. 674.

2. 8:—सा चायं स शिङ्क्ते इत्येषा मद्देवता तत्र प्रतीयमानं मत्स्वरूपमित्युपदिदेश। SRV. I. 164. 29. p. i. 709.

2. 10:—हिरण्यशब्दं यास्को बहुधा निर्वक्ति। हिरण्यं कस्माद्ध्रियत आयम्यमानमिति वा ह्रियते जनाज्जनमित्यादिना। SRV. III. 54. 11. p. ii. 309.

2. 10:—तथा च यास्कः। हिरण्यं कस्मादित्युपक्रम्य हिततरमणं भवतीति वा। SRV. VI. 72. 3. p. ii. 882.

2. 10:—हिरण्यं कस्माद्ध्रियते आयम्यमानमिति वा ह्रियते जनाज्जनमिति वा हिततरमणं भवतीति वा हृदयरमणं भवतीति वा हर्यतेर्वा स्यात्प्रेप्साकर्मणः। SRV. I. 22. 5. p. i. 115.

2. 10:—तथा च यास्कः। समुद्रः कस्मात्समुद्द्रवन्त्यस्मादापः समभिद्रवन्त्येनमापः संमोदन्तेऽस्मिन्भूतानि समुदको भवति समुनत्तीति वा। SRV. VI. 72. 3. p. ii. 884.

2. 10:—समुद्रः कस्मात्समुद्द्रवन्त्यस्मादापः समभिद्रवन्त्येनमापः संमोदन्तेऽस्मिन्भूतानि समुदको भवति समुनत्तीति वा। SRV. I. 30. 18. p. i. 156.

2. 10:—स चैवं यास्केन निरुक्तः। समुद्रः कस्मात्समुद्द्रवन्त्यस्मादापः समभिद्रव-

न्त्येनमापः संमोदन्तेऽस्मिन्भूतानि समुद्को भवति समुनत्तीति वा । SRV. I. 160. 4. p. i. 675.

2. 10. अस्य सूक्तस्याख्यानं निरुक्तकारः प्रदर्शयति । देवापिश्चार्ष्टिषेणः शंतनुश्च कौरव्यौ भ्रातरौ बभूवतुः। स शंतनुः कनीयानभिषेचयांचक्रे देवापिस्तपः प्रतिपेदे । ततः शंतनो राज्ये द्वादश वर्षाणि देवो न ववर्ष । तमूचुर्ब्राह्मणा अधर्मस्त्वया चरितो ज्येष्ठं भ्रातरमन्तरित्याभिषेचितं तस्मात्ते देवो न वर्षतीति । स शंतनुर्देवापिं शिशिच राज्येन । तमुवाच देवापिः पुरोहितस्तेऽसानि याजयानि च त्वेति । तस्यैतद्वर्षकामसूक्तम् । SRV. X. 18. 1. p. iv. 324.

2. 11. अत्रार्ष्टिषेण ऋष्टिषेणस्य पुत्र इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 98. 5. p. iv. 325.

2. 11. पुत्रः पुरु त्रायते निपरणाद्वा पुन्नरकं ततस्त्रायत इति वेति यास्कः । SRV. I. 68. 10. p. i. 329.

2. 11. पुत्रः पुरु त्रायते निपरणाद्वा । SRV. I. 40. 2. p. i. 212.

2. 11. पुत्रः पुरु त्रायते इति यास्कः । SRV. I. 125. 3. p. i. 568.

2. 11. ऋषिर्दर्शनात् । SRV. IX. 96. 6. p. iii. 770.

2. 11. चिकित्वांश्चेतनावान् इति यास्कः। SRV. I. 70. 6. p. i. 333.

2. 12. पुर एनं दधाति । SRV. I. 1. 1. p. i. 24.

2. 14. स्वः शब्दं यास्क एवं निरुवाच । स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः स्वृतो रसान्स्वृतो भासं ज्योतिषां स्वृतो भासेति वा । SRV. I. 148. 1. p. i. 650.

2. 14. तथा च यास्कः । स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः । SRV. VII. 10. 2. p. iii. 25.

2. 14. तदुक्तं यास्केन । स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः । SRV. I. 112. 5. p. i. 488.

2. 14. पृश्निरादित्यो भवति प्राश्नुत एनं वर्ण इति निरुक्तम् । SRV. IX. 83. 3. p. iii. 734.

2. 14. न वा अमुं लोकं जग्मुषे किंचनाकमिति । SRV. I. 125. 5. p. i. 569.

2. 15. आज्यन्तोऽपि काष्ठोच्यते क्रान्त्वा स्थिता भवति । इति यास्कः । SRV. VIII. 80. 8. p. iii. 529.

2. 15. आज्यन्तोऽपि काष्ठोच्यत इति निरुक्तम् । SRV. X. 103. 9. p. iv. 340.

2. 15. आपोऽपि काष्ठा उच्यन्ते क्रान्त्वा स्थिता भवन्ति । SRV. I. 37. 10. p. i. 202; SRV. I. 32. 10. p. i. 170.

2. 16. अतिष्ठन्तीनामनिविशमानानामित्यस्थावराणां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरं मेघः । शरीरं शृणातेः शम्नातेर्वा । वृत्रस्य निण्यं निर्णामं विचरन्ति विजानन्त्याप इति दीर्घं द्राघतेस्तमस्तनोतेराशयदाशेतेरिन्द्रशत्रुरिन्द्रोऽस्य शमयिता वा शातयिता वा तस्मादिन्द्रशत्रुः। तत्को वृत्रो मेघ इति नैरुक्तास्त्वाष्ट्रोऽसुर इत्यै-

तिहासिकाः । SRV. I. 32. 11. p. i. 170.

2. 17. अत्र यास्कः । दासपत्नीर्दासाधिपत्न्यो दासो दस्यतेरुपदासयति कर्माण्यहिगोपा अतिष्ठन्नहिना गुप्ताः । अहिरयनादेत्यन्तरिक्षेऽयमपीतरोऽहिरेतस्मादेव निर्ह्रसितोपसर्ग आहन्तीति । निरुद्धा आपः पणिनेव गावः । पणिर्वणिग्भवति पणिः पणनाद्वणिक् पण्यं नेनेक्ति । अपां बिलमपिहितं यदासीत् । बिलं भरं भवति बिभर्तेर्वृत्रं जघ्निवानपववार तद्वृत्रो वृणोतेर्वा वर्ततेर्वा वर्धतेर्वा यदवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वमिति विज्ञायते । यदवर्तत तद्वृत्रस्य वृत्रत्वमिति विज्ञायते । यदवर्धत तद्वृत्रस्य वृत्रत्वमिति विज्ञायते । SRV. I. 32. 11. p. i. 170.

2. 17. पणिर्वणिग्भवतीति यास्कः । SRV. I. 124. 10. p. i. 566.

2. 18. प्ररमयति भूतानि नक्तंचारीण्युपरमयतीतराणीति यास्कः । SRV. III 34. 4. p. ii. 249.

2. 19:–अत्र निरुक्तम् । इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागमत् चित्रं प्रकेतनं प्रज्ञाततममजनिष्ट विभूततमं यथा प्रसूता सवितुः प्रसवाय रात्रिरादित्यस्यैवं राज्युषसे योनिमरिचत्स्थानम् । SRV. I. 113. 1. p. i. 496.

2. 20:–रुशदिति वर्णनाम । इति यास्कः । SRV. VI. 64. 1. p. ii. 865.

2. 20:–रुशदिति वर्णनाम रोचतेर्ज्वलतिकर्मणः । इति यास्कः । SRV. I. 92. 2. p. i. 410.

2. 20:–कृष्णं कृष्यतेर्निकृष्टो वर्णः । SRV. I. 35. 2. p. i. 186.

2. 20:–कृष्णं कृष्यतेर्निकृष्टो वर्णः । इति यास्कः । SRV. I. 123. 2. p. i. 557.

2. 20:–अत्र निरुक्तम् । रुशद्वत्सा सूर्यवत्सा रुशदिति वर्णनाम रोचतेर्ज्वलतिकर्मणः । सूर्यमस्या वत्समाह साहचर्याद्रसहरणाद्वा । रुशती श्वेत्यागात् श्वेत्या श्वेततेररिचत्कृष्णा सदनान्यस्याः कृष्णवर्णा रात्रिः कृष्णं कृष्यतेर्निकृष्टो वर्णः । अथैने संस्तौति समानबन्धू समानबन्धने अमृते अमरणधर्माणावनूची अनूच्यावितीतरेतरमभिप्रेत्य द्यावा वर्णं चरतस्ते एव द्यावौ द्योतनादपि वा द्यावा चरतस्तया सह चरत इति स्यादामिनाने आमिन्वाने अन्योन्यस्याध्यात्मं कुर्वाणे । SRV. I. 113. 2. p. i. 497.

2. 21:–उपर उपलो मेघो भवत्युपरमन्तेऽस्मिन्नभ्राण्युपरता आप इति वा । SRV. I. 54. 7. p. i. 275.

2. 22:–मेघा एव माध्यमिका देवगणा इति । SRV. X. 27. 23. p. iv. 80.

2. 22:–प्रथम इति मुख्यनाम प्रतमो भवतीति यास्कः । SRV. I. 123. 2. p. i. 557.

2. 22:–प्रथम इति मुख्यनाम प्रतमो भवति । इति यास्कः । SRV. VI. 72. 1. p. ii. 883.

2. 22:–पुरीषं पृणातेः पूरयतेर्वा । इति यास्कः । SRV. III. 22. 4. p. ii. 194.

2. 23:–तत्र सरस्वतीत्येतस्य नदीवद्देवतावच्च निगमा भवन्ति । SRV. I. 3. 12.

p. i. 40.

2. 24:—सानु समुच्छ्रितं भवतीति यास्कः । SRV. I. 128. 3. p. i. 580.

2. 24:—सानु समुच्छ्रितमिति यास्कः । SRV. II. 23. 7. p. ii. 65.

2. 24:-पारावतघ्नीं पारावारघातिनीम् । SRV. VI. 61. 2. p. ii. 855.

2. 24:—सुदाः कल्याणदानः । इति यास्कः। SRV. I. 63. 8. p. i. 313.

2. 25:—ऋतमित्युदकनाम । SRV. I. 2. 8. p. i. 33.

2. 25:—अत्र निरुक्तम् । उपरमध्वं मे वचसे सोम्याय सोमसंपादिन ऋतावरीर्ऋतवत्य ऋतमित्युदकनाम प्रत्यृतं भवति मुहूर्तमेवैरयनैरवनैर्वा । प्राभिह्वयामि सिन्धुं बृहत्या महत्या मनीषया मनस ईषया स्तुत्या प्रज्ञया वावनाय कुशिकस्य सूनुः । कुशिको राजा बभूव । SRV. III. 33. 5. p. ii. 243.

2. 26:—पाणि. पणायतेः पूजाकर्मणः । SRV. I. 22. 5. p. i. 115.

2. 26:—पाणिः पणायतेः पूजाकर्मणः । SRV. III. 54. 11. p. ii. 309

2. 26:—उक्तार्थं यास्को ब्रवीति । इन्द्रो अस्मानरदद्वज्रबाहू रदतिः खनतिकर्मापाहन्वृत्रं परिधिं नदीनामिति व्याख्यातम् । देवोऽनयत् सविता सुपाणिः कल्याणपाणिः । पाणिः पणायतेः पूजाकर्मणः प्रगृह्य पाणी देवान् पूजयति । तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीरुर्व्यः । SRV. III. 33. 6. p. ii. 244.

2. 27:—एतामृचं यास्क एवं व्याचष्टे आशृणवाम ते कारो वचनानि याहि दूराद्नसा च रथेन च निनमाम ते पाययमानेव योषा पुत्रं मर्यायेव कन्या परिष्वजनाय निनमा इति वा । SRV. III. 33. 10. p. ii. 246.

2. 28:—अपि स वाजी वेजनवानित्यादि निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. IV. 40. 4. p. ii. 458.

2. 28:—तथा च निरुक्तम् । क्रतुं दधिक्राः कर्म वा प्रज्ञां वा । SRV. I. 123. 8. p. i. 560.

3. 2:—शेष इत्यपत्यनाम शिष्यते प्रयत इति यास्कः। SRV. I. 93. 4. p. i. 418.

3. 2:—तथा च यास्कः । परिहर्तव्यं हि नोपसर्तव्यमरणस्य रेक्णोऽरणोऽपार्णो भवति रेक्ण इति धननाम रिच्यते प्रयतः । नित्यस्य रायः पतयः स्याम । न शेषो अग्ने अन्यजातमस्ति । शेष इत्यपत्यनाम शिष्यते प्रयतोऽचेतयमानस्य तत्प्रमत्तस्य भवति मा नः पथो विदूदुषः । SRV. VII. 4. 7. p. iii. 14.

3. 4:—दुहिता दुर्हिता दूरे हिता । SRV. I. 34. 5. p. i. 182.

3. 4:—एतमर्थं यास्कोऽप्याह । प्रशास्ति वोढा संतानकर्मणे दुहितुः पुत्रभावम् । दुहिता दुर्हिता दूरे हिता दोग्धेर्वा । नप्तारमुपागमद्दौहित्रं पौत्रमिति विद्वान्प्रजननयज्ञस्य रेतसो वाङ्गादङ्गात्संभूतस्य हृदयादधिजातस्य मातरि प्रत्यृतस्य विधानं पूजयन्नित्यादिना। SRV. III. 31. 1. p. ii. 226.

3. 5:—अयं मन्त्रो निरुक्ते स्पष्टं व्याख्यातः । अभ्रातृकेव पुंसः पितॄनेत्यभिमुखी संतानकर्मणे पिण्डदानाय न पतिं गर्तारोहि-

णीव धनलाभाय दाक्षिणाजा । गर्तः सभास्थाणुर्गृणातेः सत्यसंगरो भवति । तं तत्र याऽपुत्रा याऽपतिका सारोहति तां तत्राक्षैराघ्नन्ति सा रिक्थं लभत इति SRV. I. 124. 7. p. i. 565.

3. 5:–रथोऽपि गर्त उच्यते । इति यास्क. । SRV. V. 62. 5. p. ii. 643.

3. 6:–उक्तनिर्वचनद्वयमभिप्रेत्य यास्क आह । न जामये भगिन्यै जामिरन्येऽस्यां जनयन्ति जामपत्यं जमतेर्वा स्याद्गतिकर्मणो निर्गमनप्राया भवति। SRV. I. 123. 5. p. i. 558.

3. 6:–तथा च निरुक्तम्। न जामये भगिन्यै। जामिरन्येऽस्यां जनयन्ति जामपत्यं जमतेर्वा स्याद्गतिकर्मणो निर्गमनप्राया भवति। तान्व आत्मजः पुत्रो रिक्थं प्रारिचत्प्रादाच्चकारैनां गर्भनिधानीं सनितुर्हस्तग्राहस्य यदिह मातरोऽजनयन्त वह्निं पुत्रमवह्निं च स्त्रियमन्यतरः सन्तानकर्ता भवति पुमान्दायादोऽन्यतरोऽर्धयित्वा जामिः प्रदीयते परस्मै । SRV. III. 31. 2. p. ii. 227.

3. 7:–तदुक्तं यास्केन । गन्धर्वाः पितरो देवा असुरा रक्षांसीत्येके चत्वारो वर्णा निषादः पञ्चम इत्यौपमन्यवः । SRV. I. 89. 10. p. i. 399.

3. 8:–अत्र तदद्य वाच इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 53. 4. p. iv. 158.

3. 8:–तथा च यास्कः । गन्धर्वाः पितरो देवा असुरा रक्षांसीत्येके चत्वारो वर्णा निषादः पञ्चम इत्यौपमन्यवः । SRV. VIII. 32. 22. p. iii. 390.

3. 9:–अवनयोऽङ्गुलयो भवन्त्यवन्ति कर्माणीति यास्कः । SRV. I. 62. 10. p. i. 309.

3. 9:–अभीशवोऽभ्यश्नुवते कर्माणीति निरुक्तम् । SRV. I. 38. 12. p. i. 206.

3. 9:–अत्र यास्कः । अवनयोऽङ्गुलयो भवन्त्यवन्ति कर्माणि कक्ष्याः प्रकाशयन्ति कर्माणि योक्त्राणि योजनानीति व्याख्यातमभीशवोऽभ्यश्नुवते कर्माणि दश धुरो दश युक्ता वहद्भ्यः। धूर्धूर्वतेर्वधकर्मण इयमपीतरा धूरेतस्मादेव विहन्ति वहं धारयतेर्वा । SRV. X. 94. 7. p. iv. 306.

3. 10:–अत्राभिभवामीत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. X. 48. 7. p. iv. 146.

3. 11:–तदुक्तं यास्केन । दूरेऽपि सन्नन्तिक इव सन्दृश्यसे । SRV. I. 94. 7. p. i. 423.

3. 11:–अत्र निरुक्तम्। त्वया वयं सुवर्धयित्रा ब्रह्मणस्पते स्पृहणीयानि वसूनि मनुष्येभ्य आददीमहि याश्च नो दूरे तळितो याश्चान्तिकेऽरातयोऽदानकर्माणो वादानप्रज्ञा वा जम्भय ता अनप्नसोऽप्न इति रूपनाम । SRV. II. 23. 9. p. ii. 66.

3. 11:–इन्द्रः शुष्णं जघान । SRV. I. 11. 7. p. i. 78.

3. 12:–अस्य मन्त्रस्य यन्निरुक्तं यत्र सुपर्णाः सुपतना आदित्यरश्मय इत्यादिकं तदत्र द्रष्टव्यम्। SRV. I. 164. 21. p. i. 705.

3. 12:–पाकः पक्तव्यो भवति । SRV.

I. 31. 14. p. i 163..

3. 12:–पाकः पक्तव्यो भवतीति यास्कः। SRV. I. 129. 1. p. i. 583.

3. 13:–सुहितं खेभ्यः खं पुनः खनतेरिति यास्कः। SRV. V. 30. 1. p. ii. 551.

3. 13:–तथापि हिकं नुकमित्यादीनि नवोत्तराणि पदानीत्युक्तवान्यास्काचार्यः। SRV. X. 50. 5. p iv. 152.

3. 14:–तथा यास्कः। तनूत्यक् तनूत्यक्ता वनर्गू वनगामिनावग्निमन्थनौ बाहू तस्कराभ्यामुपमिमीते। SRV. X. 4. 6. p. iv. 9.

3. 15:–तथा च यास्कः। क्वस्विद्दोषा क्व वस्तोरश्विना कुह चिदभिपित्वं करतः कुहोषतुः। को वां शयुत्रा विधवेव देवरं मर्यं न योषा कृणुते सधस्थ आ। ... विधवेव देवरं देवर. कस्माद्द्वितीयो वर उच्यते विधवा विधातृका भवति विधवनाद्वा विधावनाद्वेति चर्मशिरा अपि वा धव इति मनुष्यनाम। SRV. X. 40. 2. p. iv. 121.

3. 15:–तद्वियोगाद्विधवा देवरो दीव्यतिकर्मा मर्यो मनुष्यो मरणधर्मा योषा यौतेराकुरुते सधस्थाने। SRV. X. 40. 2. p. iv. 121.

3. 16:–चतुरोऽक्षान्धारयत इति तद्यथा कितवाद्बिभीयादेवमेव दुरुक्ताद्बिभीयान्न दुरुक्ताय स्पृहयेत्। SRV. I. 41. 9. p. i. 217.

3. 17:–प्रियमेधः प्रिया अस्य मेधा इति यास्कः। SRV. I. 139. 9. p. i. 623.

3. 17:–प्रस्कण्वः कण्वस्य पुत्रः कण्वप्रभवः। SRV. I. 44. 6. p. i. 225.

3. 17:–अङ्गिरा अङ्गाराः। SRV. I. 1.6. p. i. 27.

3. 17:–अङ्गिरा अङ्गारा इति यास्कः। SRV. I. 127. 2. p. i. 574.

3. 17:–अङ्गारेष्वङ्गिराः। SRV. X. 67. 2. p. iv. 206.

3. 17:–येऽङ्गारा आसंस्तेऽङ्गिरसोऽभवन्। इति ब्राह्मणम्। अत्र निरुक्तं च द्रष्टव्यम्। SRV. X. 62. 5. p. iv. 186.

3. 17:–अत्रिर्न त्रय इति निरुक्तम्। SRV. I. 139. 9 p. i. 623.

3. 17:–प्रियमेधः प्रिया अस्य मेधा यथैतेषामृषीणामेवं प्रस्कण्वस्य शृणु ह्वानम्। प्रस्कण्वः कण्वस्य पुत्रः कण्वप्रभवो यथा प्राग्रमिति। विरूपो नानारूपो महिव्रतो महाव्रत इति च। SRV. I. 45. 3. p. i. 229.

3. 20:–स च प्रपित्वेऽभीक इत्यासन्नस्येति यास्केनोक्तत्वादासन्नवचनः। SRV. I. 126. 3. p. i. 571.

3. 20:–प्रपित्वे प्राप्तेऽभीकेऽभ्यक्ते। इति यास्कः। SRV. I. 104. 1. p. i. 457.

3. 20:–दभ्रमर्भकमित्यल्पस्य। SRV. I, 31. 6. p. i. 160.

3. 20:–दभ्रमर्भकमित्यल्पस्येति दभ्रं दभ्नोतेरिति यास्कः। SRV. I. 127. 7. p. i. 573.

3. 20:–तथा च यास्कः। तिरः सत इति प्राप्तस्य तिरस्तीर्णं भवति सतः संहृतं भवति। SRV. VI. 75. 9. p. ii. 890.

3. 20:–यदाह यास्कः। तिरः सत इति प्राप्तस्य। SRV. VII. 104. 21.

p. iii. 220.

3. 20:–सत इति प्राप्तस्य । इति यास्कः । SRV. I. 61. 7. p. i. 299.

3. 20:–तिरः सत इति प्राप्तस्येति निरुक्तम् । SRV. V. 75. 2. p. ii. 661.

3. 20:–तथा च यास्कः । त्वो नेम इत्यर्धस्य । SRV. I. 72. 4. p. i. 340.

3. 20:–अत्र यास्कस्त्वो नेम इत्यर्धस्येत्युक्त्वैतद्देवोदाजहार । SRV. I. 147. 2. p. i. 648.

3. 20:–त्वो नेम इत्यर्धस्येति निरुक्तम् । SRV. V. 61. 8. p. ii. 639.

3. 20:–उक्तं च । त्वो नेम इत्यर्धस्य । SRV. VI. 33. 5. p. ii. 777.

3. 20:–ऋक्षाः स्तृभिः । SRV. I. 24. 10. p. i. 132.

3. 20–ऋक्षाः स्तृभिरिति नक्षत्राणाम् । इति निरुक्तत्वात् । SRV. I. 166. 11. p. i. 728.

3. 20–नक्षत्राणि नक्षतेर्गतिकर्मणो नेमानि क्षत्राणीति च ब्राह्मणम् । SRV. I. 50. 2. p. i. 248.

3. 21:–तथा च यास्कः । आरभामहे त्वा जीर्णा इव दण्डम् । SRV. VIII. 45. 20. p. iii. 432.

3. 21:–मेना ग्ना इति स्त्रीणामिति निरुक्तम् । SRV. 1. 161. 4. p. i. 679.

3. 21:–मेना ग्ना इति स्त्रीणामिति निरुक्तम् । SRV. IV. 34. 7. p. ii. 445.

3. 21:–मेना ग्ना इति स्त्रीणाम् । इति यास्कः । SRV. V. 43. 6. p. ii. 588.

3. 21:–तथा च यास्कः । मेना ग्ना इति स्त्रीणां मेना मानयन्त्येना इति । SRV. I. 62. 7. p. i. 308.

3. 21:–मेना ग्ना इति स्त्रीणां मेना मानयन्त्येना ग्ना गच्छन्त्येनाः । SRV. I. 15. 3. p. i. 93.

3. 21:–मेना मानयन्त्येना इति । SRV. I. 51. 13. p. i. 260.

3. 21:–शेपो वैतस इति पुंस्प्रजननस्येति यास्कः । SRV. IX. 113. 4. p. iii. 829.

3. 21:–शेपो वैतस इति पुंस्प्रजननस्येति निरुक्तम् । SRV. X. 95. 4. p. iv. 310.

3. 21:–सिषक्तु सचत इति सेवमानस्य । SRV. I. 18. 2. p. i. 104.

3. 21:–सिषक्तु सचत इति सेवमानस्य । SRV. I. 38. 8. p. i. 205.

3. 21:–तदाह यास्कः । सचस्वा नः स्वस्तये सेवस्व नः स्वस्तये । SRV. VIII. 5. 2. p. iii. 255.

3. 21:–स्वस्तीत्यविनाशनाम । SRV. I. 35. 1. p. i. 186; I. 89. 6. p. i. 397.

3. 21:–तथा च यास्कः । स्वस्तीत्यविनाशनामास्तिरभिपूजितः स्वस्तीति । SRV. VII. 1. 1. p. iii. 6.

3. 21:–भ्यसते रेजत इति भयवेपनयोः । SRV. I. 31. 3. p. i. 159.

3. 21:–भ्यसते रेजत इति भयवेपनयोरिति यास्कः । SRV. I. 87. 3. p. i. 390.

3. 21:–भ्यस भयवेपनयोरिति नैरुक्ताः । SRV. II. 12. 1. p. ii. 32.

3. 22:–अत्र कतरा पूर्वा कतरापरैनयो-

रित्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. I. 185. I. p. i. 772.

4. 2:–तथा च यास्कः। मेथतिराक्रोशकर्मा। अपापकं जघान कमहं जातु कोऽस्मद्भीतः पलायते। SRV. VIII. 45. 37. p. iii. 435.

4. 3:–अत्र वयो वेर्बहुवचनमित्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. X. 73. 11. p. iv. 229.

4. 3:–चक्षुः ख्यातेर्वा चष्टेर्वेति निरुक्तम्। SRV. I. 164. 14. p. i. 701.

4. 3:–पूर्धि पूरय देहीति वा। SRV. I. 35. 12. p. i. 195.

4. 3:–पृष्ठं स्पृशतेरिति निरुक्तम्। SRV. I. 164. 1. p. i. 696.

4. 4:–अत्र यदिन्द्र चित्रं चायनीयं मंहनीयं धनमस्तीत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. V. 39. 1. p. ii. 573.

4. 4:–यदाह यास्कः। यदिन्द्र चित्रं चायनीयं मंहनीयं धनमस्ति। यन्म इह नास्तीति वा त्रीणि मध्यमानि पदानि। SRV. VIII. 4. 21. p. iii. 254.

4. 4:–अद्रिवन्नद्रिरादृणात्यनेनापि वात्तेः स्यादिति निरुक्तम्। SRV. I. 129. 10. p. i. 588.

4. 4:–दमूना दममना वा दानमना वा दान्तमना वेति निरुक्तवचनम्। SRV. I. 123. 3. p. i. 558.

4. 4:–तथा च यास्कः। दमूना दममना वा. दानमना वा दान्तमना वा। SRV. VI. 71. 4. p. ii. 883.

4. 4:–यास्कस्त्वाह। दमूना दममना वा दानमना वा दान्तमना वापि वा दम इति गृहनाम तन्मनाः स्यात्। SRV. I. 60. 4. p. i. 295.

4. 4:–दमूना दममना वा दानमना वा दान्तमना वापि वा दम इति गृहनाम तन्मनाः स्यादिति यास्केनोक्तत्वादिति। SRV. IV. 11. 5. p. ii. 381.

4. 5:–अतिथिरभ्यतितो गृहान्भवतीत्यादि निरुक्तम्। SRV. V. 4. 5. p. ii. 507.

4. 5:–तथाह यास्कः। अतिथिरभ्यतितो गृहान्भवत्यभ्येति तिथिषु परकुलानीति वा परगृहाणीति वा। SRV. V. 18. 1. p. ii. 534.

4. 5:–दुरोण इति गृहनाम दुरवा भवन्ति। इति यास्कः। SRV. III. 25. 5. p. ii. 200.

4. 5:–तथा च यास्कः। मूषो मूषिका इत्यर्थो मूषिकाः पुनर्मुष्णातेर्मूषोऽप्येतस्मादेव। SRV. I. 105. 8. p. i. 464.

4. 6:–अत्र निरुक्तम्। संतपन्ति मामभितः सपत्न्य इवेमाः पर्शवः कूपपर्शवो मूषिका इवास्नातानि सूत्राणि व्यदन्ति। स्वाङ्गाभिधानं वा स्यात्। शिश्नानि व्यदन्तीति। SRV. I. 105. 8. p. i. 464.

4. 6:–तथा च यास्कः। संतपन्ति मामभितः सपत्न्य इवेमाः पर्शवः कूपपर्शवो मूषिका इवास्नातानि सूत्राणि व्यदन्ति स्वाङ्गाभिधानं वा स्याच्छिश्नानि व्यदन्तीति संतपन्ति माध्यः कामाः। SRV. X. 33. 3. p. iv. 99.

4. 6:–एकतो द्वितस्त्रित इति त्रयो बभूवुः।

इति यास्केनोक्तम्। SRV. X. 1. 3. p. iv. 2.

4. 7:–इषिरशब्दो यास्केनैवं निरुक्तः। ईषणेन वैषणेन वा। SRV. I. 128. 5. p. i. 581.

4. 7:–जठरमुदरं भवति जग्धमस्मिन्ध्रियत इति यास्कः। SRV. I. 112. 17. p. i. 492.

4. 8:–उक्तमर्थं यास्को ब्रवीति। मरुत्वानिन्द्रे मरुद्भिस्तद्वान् वृषभो वर्षितापां रणाय रमणीयाय संग्रामाय पिब सोममनुष्वधमन्वन्नं मदाय मदनीयाय सत्रायासिञ्च स्वजठरे मधुन ऊर्मिम्। मधु सोममित्यौपमिकं माद्यतेरिदमपीतरन्मध्वेतस्मादेव। त्वं राजासि पूर्वेष्वप्यहःसु सुतानाम्। SRV. III. 47. 1. p. ii. 284.

4. 10:–तितउ परिपवनं भवति ततवद्वा तुन्नवद्वा तिलमात्रतुन्नमिति वा सक्तुमिव तितउनेत्यादि निरुक्तमनुसंधेयम्। SRV. X. 71. 2. p. iv. 220.

4. 11:–अत्र निरुक्तम्। तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्ये यत्कर्मणां क्रियमाणानां विततं संह्रियते यदासावयुक्त हरणानादित्यरश्मीन्हरितोऽश्वानिति वाथ रात्री वासस्तनुते सिमस्मै वासरमहरवयुवती सर्वस्मात्। SRV. I. 115. 4. p. i. 511.

4. 12:–इन्द्रेण हि संदृश्यसे संगच्छमानोऽबिभ्युषा गणेन मन्दू मदिष्णू युवां स्थोऽपि वा मन्दुना तेनेति स्यात्समानवर्चसेत्येतेन व्याख्यातम्। SRV. I. 6. 7. p. i. 52.

4. 13:–अयं मन्त्रो यास्केनैवं व्याख्यातः। ईर्मान्ताः समीरितान्ताः पृथ्वन्ता वा सिलिकमध्यमाः संसृतमध्यमाः शीर्षमध्यमा वा········ हंसा इव श्रेणिशो यतन्ते हंसा हन्ते········यदाशिषुर्यदापुर्दिव्यमज्ममजनिमाजिमश्वा.। SRV. I. 163. 10. p. i. 694.

4. 14:–अस्मिन्नर्थे यास्कः। कायमानश्चायमानः कामयमान इति वा। वनानि त्वं यन्मातृरपोऽगम उपशाम्यन्। न तत्ते अग्ने प्रमृष्यते निवर्तनं दूरे यत्सन्निह भवसि जायमानः। SRV. III. 9.2. p. ii. 160.

4. 14:–तथा च यास्कः। अनुशायिनमिति वाशिनमिति। SRV. VIII. 102. 11. p. iii. 596.

4. 15:–कन्या कमनीया भवति क्वेयं नेतव्येति वा। इति यास्कः। SRV. I. 123. 10. p. i. 560.

4. 15:–आहननवन्तो वचनवन्तः। इति यास्कः। SRV. IX. 75. 5. p. iii. 723.

4. 16:–नोधा ऋषिर्भवति नवनं दधातीति यास्कः। SRV. I. 61. 14. p. i. 302.

4. 16:–अत्र निरुक्तम्। उपादर्शि शुन्ध्युवः शुन्ध्युरादित्यो भवति शोधनात्तस्यैव वक्षो भासोऽध्यूळ्हमिदमपीतरद्वक्ष एतस्मादेवाध्यूळ्हं काये। शकुनिरपि शुन्ध्युरुच्यते शोधनादेवोदकचरो भवति। आपोऽपि शुन्ध्युव उच्यन्ते शोधनादेव। नोधा ऋषिर्भवति नवनं दधाति स यथा स्तुत्या कामानाविष्कुरुत एवमुषा रूपाण्याविष्कुरुते। अक्षसदक्षान्नं भवत्यक्षसादिनीति

वाचसानिनीति वा । ससतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणां स्वपतो बोधयन्ती शाश्वतिकतमागात्पुनरागामिनीनाम्। SSV. I. 124. 4. p. i. 563.

4. 17:–नूचिदिति निपातः पुराणनवयोरिति यास्केनोक्तत्वात् । SRV. I. 136. 1. p. i. 612.

4. 18:–अत्र यास्कः । आदित्योऽप्यकूपार उच्यतेऽकूपारो भवति दूरपारः। SRV. X. 109. 1. p. iv. 364.

4. 18:–निश्यति श्रृङ्गे रक्षसो विनिक्षणाय। इति यास्कः । SRV. V. 2. 9. p. ii. 502.

4. 18. रक्षो रक्षितव्यमस्मादिति । SRV. I. 35. 10. p. i. 190.

4. 18:–रक्षो रक्षितव्यमस्मादिति यास्कः । SRV. I. 129. 11. p. i. 588.

4. 19:–तथा च यास्कः। युवं च्यवानं सनयं पुराणं यथा रथं पुनर्युवानं चरणाय ततक्षथुर्युवा प्रयौति कर्माणि तक्षतिः करोतिकर्मा । SRV. X. 39. 4. p. iv. 117.

4. 19:–रजो रजतेर्ज्योती रज उच्यते। इति यास्केनोक्तत्वात्। SRV. VI. 62. 2. p. ii. 859.

4. 19:–उदकं रज उच्यत इति निरुक्तम् । SRV. I. 161. 1; 164. 14; II. 39. 7; pp. i. 676, 701; ii. 119.

4. 19:–लोका रजांस्युच्यन्ते। SRV. I. 33. 7; 35. 2; 50. 7; 90. 7; 110. 6; VI. 70. 5; X. 129. 1; pp. i. 176, 186, 250, 401, 482; ii. 879; iv. 423.

4. 19:–असृगहनी रजसी उच्येते इति यास्केनोक्तत्वात्। SRV. I. 124. 5. p. i. 564.

4. 19:–रजो रजतेर्ज्योती रज उच्यते । उदकं रज उच्यते लोका रजांस्युच्यन्तेऽसृगहनी रजसी उच्येते। SRV. I. 19. 3. p. i. 107.

4. 19:–तथा च यास्कः । हरो हरतेर्ज्योतिर्हर उच्यते। SRV. X. 87. 25. p. iv. 278.

4. 19:–उस्त्रियेति गोनामोत्स्राविणोऽस्यां भोगा इति यास्कः। SRV. III. 31. 11. p. ii. 231.

4. 19:–कृणाः कुर्वाणा इति यास्कः । SRV. I. 134. 2. p. i. 605.

4. 19:–शिश्नं श्नथतेरिति निर्वचनात्। SRV. X. 27. 19. p. iv. 79.

4. 19:–सत्यं वा यज्ञं वा। SRV. I. 2. 8. p. i. 33.

4. 19:–तथा च यास्कः। स उत्सहतां यो विषुणस्य जन्तोर्विषमस्य मा शिश्नदेवा अब्रह्मचर्याः । शिश्नं श्नथतेः । अपि गुर्ऋतं नः सत्यं वा यज्ञं वा। SRV. VII. 22. 5. p. iii. 50.

4. 21:–रपो रिप्रमिति पापनामनी भवतः। इति यास्कः। SRV. I. 157. 4; VIII. 67. 21. pp. i. 670; iii. 493.

4. 21:–उक्तं च यास्केन। शमनं च रोगाणां यावनं च भयानाम्। SRV. I. 93. 7. p. i. 419. शं योरित्येतत्पदद्वयं यास्केनैवं व्याख्यातं शमनम्। etc. S. on. I. 106. 5. p. i. 470.

4. 23:–उक्तं च यास्केन । इत्यदितेर्विभूति-

माचष्टे। SRV. I. 89. 10. p. i. 399.

4. 24:–अपि स्मैनं वस्त्रमथिमिव वस्त्रमाथिनमित्यादि निरुक्तमत्रानुसंधेयम् । SRV. IV. 38. 5. p. ii. 454.

4. 24:–भर इति संग्रामनाम भरतेर्वा हरतेर्वा इति यास्कः । SRV. I. 132. 1. p. i. 598.

4. 24:–तदुक्तं यास्केन। मन्दी मन्दतेः स्तुतिकर्मणः। SRV. I. 101. 1. p. i. 446.

4. 25:–अत्र ह गोः सममंसतादित्यरश्मयः स्वं नामापीच्यमपचितमपगतमपिहितमन्तर्हितं वा । SRV. I. 84. 15. p. i. 379.

4. 25:–बृहस्पते यच्चातयसि देवपीयुमिति निरुक्तम्। SRV. I. 190. 5. p. i. 788.

4. 25:–तथा च यास्कः। ऋधगिति पृथग्भावस्यानुप्रवचनं भवत्यथाप्यृध्नोत्यर्थे दृश्यते । SRV. IX. 64. 30. p. iii. 683.

4. 25:–तथा च यास्कः । अस्येति चोदात्तं प्रथमादेशेऽनुदात्तमन्वादेशे तीव्रार्थतरमुदात्तमल्पीयोऽर्थतरमनुदात्तम् । SRV. VII. 34. 4. p. iii. 78.

4. 25:–अजाश्वेति पूषणमाहेति यास्कः । SRV. I. 138. 4. p. i. 618.

4. 26:–वृषभं कामानां वर्षितारं पतिं सोमस्य पातारं यजमानानां पालयितारं वा । पाता वा पालयिता वा । SRV. I. 9. 4. p. i. 65.

4. 27:–अयमपि मन्त्रो यास्केन सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेकचारिणमित्यादिना व्याख्यातः । SRV. I. 164. 2. p. i. 697.

4. 27:–चक्रं चकतेर्वा चरतेर्वा क्रामतेर्वेति निरुक्तम्। SRV. X. 101. 7. p. iv. 336.

4. 27:–द्वादश प्रधयश्चक्रमेकमिति मासानां मासा मानादित्यादि निरुक्तम् । SRV. I. 164. 48. p. i. 718.

5. 1:–नरा मनुष्या नृत्यन्ति कर्मस्विति यास्कः। SRV. I. 149. 2. p. i. 652.

5. 1:–अत्र यास्कः । आ सिञ्चतामत्रैर्मदनीयमन्धोऽमत्रं पात्रममा अस्मिन्नदन्ति । SRV. II. 14. 1. p. ii. 41.

5. 1:–तमोऽप्यन्ध उच्यते नास्मिन्ध्यानं भवति । इति यास्कः । SRV. I. 62. 5. p. i. 307.

5. 2:–तथा च यास्कः । असज्यमाने इति वा व्युदस्यन्त्याविति वा बहुधारे उदकवत्यौ। SRV. VI. 70. 2. p. ii. 880.

5. 2:–वनुष्यतिर्हन्तिकर्मानवगतसंस्कारो भवति। इति यास्कः। SRV. I. 73. 9. p. i. 347.

5. 2:–तथा च यास्कः । वनुष्यतिर्हन्तिकर्मानवगतसंस्कारो भवति। SRV. I. 121. 10. p. i. 547.

5. 2:–नदनस्य मा रुधतः काम आगमदिति निरुक्तम्। SRV. I. 179. 4. p. i. 758.

5. 3:–तथा च यास्कः। स पतत्रि चेत्वरं स्थावरं जङ्गमं च यत्तत्त्विप्रमग्निरकरोज्जातवेदाः। SRV. X. 88. 4. p. iv. 279.

5. 3:–अत्र यास्कः । स्वप्नमेतन्मध्यमं ज्योतिरनित्यदर्शनम्। SRV. VIII. 72. 4. p. iii. 509.

5. 3:–द्वितीयपादमेवं यास्को व्याचख्यौ। द्विता च सत्ता स्वधया च शंभुः। द्वैधं सत्ता मध्यमे च स्थान उत्तमे च शंभुः सुखभुः। SRV.

III. 17. 5. p. ii. 184.

5. 4:–अत्र निरुक्तम् । वराहो मेघो भवति । वराहारः। वरमाहारमाहार्षीरिति च ब्राह्मणमिति । SRV. I. 61. 7. p. i. 299.

5. 4:–अत्र निरुक्तम् । अथाप्येते माध्यमका देवगणा वराहव उच्यन्ते पश्यन्हिरण्यचक्रान् । SRV. I. 88. 5. p. i. 394.

5. 4:–स्वसराण्यहानि भवन्ति स्वयंसारीण्यपि वा स्वरादित्यो भवति स एतानि सारयति। उस्रा इव स्वसराणीत्यपि निगमो भवति । SRV. I. 3. 9. p. i. 39.

5. 4:–अत्र यास्कः । स्वसराण्यहानि स्वयंसारीण्यपि वा स्वरादित्यो भवति स एनानि सारयति । SRV. VIII. 88. 1. p. iii. 543.

5. 4:–शर्या इषवः शरमय्य इति यास्कः । SRV. I. 148. 4. p. i. 651.

5. 4:–अर्को देवो भवति यदेनमर्चन्त्यर्को मन्त्रो भवति यदेनेनार्चन्त्यर्कमन्नं भवत्यर्चति भूतान्यर्को वृक्षो भवति स वृतः कटुकिम्ना। SRV. I. 10. 1. p. i. 68.

5. 4:–अर्को मन्त्रो भवति यदेनेनार्चन्ति । SRV. I. 7. 1. p. i. 55.

5. 4:–अर्को मन्त्रो भवति यदेनेनार्चन्ति । इति यास्कः । SRV. I. 62. 1; VI. 73. 3. pp. i. 304; ii. 886.

5. 5:–गायन्ति त्वा गायत्रिणः प्रार्चन्ति तेऽर्कमर्किणो ब्राह्मणास्त्वा शतक्रत उद्येमिरे वंशमिव । वंशो वनशयो भवति वननाच्छ्रूयत इति वा । SRV. I. 10. 1. p. i. 68.

5. 5:–पवी रथनेमिर्भवति यद्विपुनाति भूमिमिति निरुक्तम् । SRV. I. 138. 3. p. i. 620.

5. 5:–पवी रथनेमिर्भवतीति यास्कः । SRV. I. 88. 2. p. i. 393.

5. 5:–पवी॰ रथनेमिर्भवति । इति यास्कवचनात् । SRV. V. 62. 2. p. ii. 642.

5. 5:–धन्वान्तरिक्षं धन्वन्त्यस्मादाप इति यास्कः। SRV. I. 95. 10. p. i. 431.

5. 5:–सिनमन्नं भवति सिनाति भूतानीति यास्कः । SRV. I. 61. 4. p. i. 297.

5. 4:–सचा सहेत्युक्तम् । SRV. I. 7. 2. p. i. 55.

5. 5:–सचा सहेत्यर्थे इति । SRV. I. 34. 11. p. i. 185.

5. 5:–द्युम्नं द्योततेर्यशो वान्नं वा । SRV. I. 37. 4; 48. 16; 127. 9; VIII. 103. 9; IX. 61. 29; 98. 1; X. 115. 7. pp. I. 200, 246, 578; iii. 600, 670, 792; IV. 385.

5. 5:–तथा च यास्कः । द्युम्नं द्योततेर्यशो वान्नं वा । अस्मे द्युम्नमधि रत्नं च धेहि । अस्मासु द्युम्नं च रत्नं च धेहि । SRV. VII. 25. 3. p. iii. 57.

5. 7:–अत्र निरुक्तम् । बहुदाश्वांस्त्वामेवाभिह्वयाम्यरिरमित्र ऋच्छतेः । ईश्वरोऽप्यरिरेतस्मादेव । यदन्यदेवत्या अग्नावाहुतयो हूयन्त इत्येतद्दृष्ट्वैवमवक्ष्यत् तोदस्येव शरण आ महस्य तुदस्येव शरणेऽधि महतः । SRV. I. 150. 1. p. i. 653.

5: 8:–अत्र निरुक्तम् । शिपिविष्टो विष्णुरिति विष्णोर्द्वे नामनी भवतः । कुत्सितार्थीयं पूर्वं भवतीत्यौपमन्यवः । किं ते विष्णो प्रख्यातमेतद्भवत्यप्रख्यापनीयं यन्नः प्रब्रूषे शेप इव निर्वेष्टितोऽस्मीत्यप्रतिपन्नरश्मिः ।

अपि वा प्रशंसानामैवाभिप्रेतं स्यात्। SRV. VII. 100. 6. p. iii. 208.

5. 8:–किं ते विष्णो प्रख्यातमेतद्भवति प्रख्यापनीयं यदुत प्रब्रूषे शिपिविष्टोऽस्मीति प्रतिपन्नरश्मिः । शिपयोऽत्र रश्मय उच्यन्ते तैराविष्टो भवति । मा वर्पो अस्मदप गूह एतत्। वर्प इति रूपनाम वृणोतीति सतः । यदन्यरूपः समिथे संग्रामे भवसि संयतरश्मिः । SRV. VII. 100. 6. p. iii. 208.

5. 9:–अत्र निरुक्तम् । पृथुज्रयाः पृथुजवः । पृथुज्रया अमिनादायुर्दस्योः । प्रामापयदायुर्दस्योः । SRV. III. 49. 2. p. ii. 288.

5. 10.–दीधितयोऽङ्गुलयो भवन्ति धीयन्ते कर्मसु । अरणी प्रत्यृत एने अग्निः समरणाज्जायत इति वा । हस्तच्युती हस्तप्रच्युत्याजनयन्त प्रशस्तं दूरेदर्शनं गृहपतिमतनवन्तम् । SRV. VII. 1. 1. p. iii. 1.

5. 11:–नैरुक्तप्रसिद्ध्या तु कालाभिमानीन्द्रः। त्रिंशदपरपक्षस्याहोरात्रास्त्रिंशत्पूर्वपक्षस्य च सन्ति । तानेकरूपमनुभवतीति । एतत्सर्वमेकेन प्रतिधानेनापिबत् । इत्यादि निरुक्ते तद्व्याख्याने च स्पष्टमुक्तम् । तदत्र द्रष्टव्यम् । SRV. VIII. 77. 4. p. iii. 523.

5. 11:–आङ्गूषः स्तोम आघोषः । इति यास्कः । SRV. I. 61. 2; 62. 1. pp. i. 297, 304.

5. 11:–तथा च यास्कः । अप्रतगमनकर्मवन्निन्द्रोऽप्यभिगुरुच्यते । SRV. I. 61. 1. p. i. 296.

5. 11:–अत्र यास्कः । आङ्गूषः स्तोम आघोषः । अनेन स्तोमेन वयमिन्द्रवन्तः । SRV. I. 105. 19. p. i. 468.

5. 12:–तदुक्तं यास्केन । तृपलप्रभर्मा क्षिप्रप्रहारीति । SRV. IX. 97. 8. p. iii. 778.

5. 12:–तथा च यास्कः । आपातितमन्युस्तृप्रप्रहारी क्षिप्रप्रहारी सोमो वेन्द्रो वा धुनिर्धूनोतेः शिमीति कर्मनाम शमयतेर्वा शक्नोतेर्वा । ऋजीषी सोमो यत्सोमस्य पवमानस्यातिरिच्यते तदृजीषमपार्जितं भवति तेनर्जीषी सोमोऽथाप्यैन्द्रो निगमो भवत्यृजीषी वज्रीति । सोमः सर्वाण्यतसानि वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि दभ्नुवन्नि येरेनं प्रतिमिमते नैनं तानि दभ्नुवन्ति । SRV. X. 89. 5. p. iv. 284.

5. 13:–उर्वश्यश्नुत ऊरुभ्यामश्नुत इति यास्कः। SRV. IV. 2. 18. p. ii. 353.

5. 13:–तथा च यास्कः । अप्स इति रूपनाम । SRV. VII. 4. 6. p. iii. 14.

5. 15:–गध्यं गृह्णातेरिति यास्कः । SRV. I. 126. 6. p. i. 572

5. 15:–ऋज्रा वाजं न गध्यं युयूषन्नित्यपि निगमो भवतीति निरुक्तम् । SRV. IV. 16. 11. p. ii. 391.

5. 15:–गध्यतिर्मिश्रीभावकर्मेति यास्कः । SRV. I. 126. 6; V. 38. 4. pp. i. 572, ii. 454.

5. 15:–तथा च यास्क. । य आरितः कर्मणि कर्मणि स्थिरः प्रत्यृतः स्तोमान् । SRV. VIII. 33. 5. p. iii. 392. Cf. also. I. 101. 4. p. i. 447.

5. 16:–वीळयतिश्च व्रीळयतिश्च संस्तम्भकर्मा-

णाविति यास्कः। SRV. II. 24. 3. p. ii. 70.

5. 16:–अत्र निरुक्तम्। निष्षपी स्त्रीकामो भवति विनिर्गतसपः। सपः सपतेः स्पृशतिकर्मणः। मा नो मघेव निष्षपी परादाः स यथा धनानि विभजति मा नस्त्वं तथा परादाः। SRV. I. 104. 5. p. i. 459.

5. 16:–सपतिः स्पृशतिकर्मेति नैरुक्ताः। SRV. IX. 97. 37. p. iii. 786.

5. 16:–क्रन्दी क्रन्दतेर्मृदूभावकर्मणः। निवृणक्षि यच्छ्वसनस्य मूर्धनि शब्दकारिणः शुष्णस्यादित्यस्य च शोषयितू रोरूयमाणो वनानीति वा धनानीति वा। SRV. I. 54. 5. p. i. 275.

5. 16:–तथा च यास्कः। तूर्णाशमुदकं भवति तूर्णमश्नुते। SRV. VIII. 32. 4. p. iii. 387.

5. 17:–अत्र निरुक्तम्। क्षुम्पमहिच्छत्रकं भवति यत् क्षुभ्यते। कदा मर्तमनाराधयन्तं पादेन क्षुम्पमिवावस्फुरिष्यति। कदा नः श्रोष्यति गिर इन्द्रोऽङ्ग। अङ्गेति क्षिप्रनाम। SRV. I. 84. 8. p. i. 376.

5. 17:–किंच निचुम्पुणः। निचान्तपृणः। इति यास्कः। SRV. VIII. 93. 22. p. iii. 563.

5. 19:–पदिरिति पदं व्याचक्षाणेन यास्केन तदुदाहरणमयं मन्त्रो व्याख्यातः। सुगुर्भवति ततनाश्वेति। SRV. I. 125. 2. p. i. 568.

5. 20:–अत्र निरुक्तम्। वृकश्चन्द्रमा भवति विवृतज्योतिष्को वा विकृतज्योतिष्को वा विक्रान्तज्योतिष्को वा। अरुण आरोचनो मासकृन्मासानां चार्धमासानां च कर्ता भवति चन्द्रमा वृकः पथायन्तं ददर्श नक्षत्रगणमभिजिहीते निचाय्य येन येन योक्ष्यमाणो भवति चन्द्रमास्तक्ष्णुवन्निव पृष्ठरोगी। SRV. I. 105. 18. p. i. 468.

5. 21:–तथा च यास्कः। आदित्योऽपि वृक उच्यते यदावृङ्क्ते। आह्वयदुषा अश्विनावादित्येनाभिग्रस्ता तामश्विनौ प्रमुमुचतुरित्याख्यानम्। SRV. I. 117. 16. p. i. 528.

5. 22:–अत्र निरुक्तम्। जोषवाकमित्यविज्ञातनामधेयं जोषयितव्यं भवति। य इन्द्राग्नी सुतेषु वां सोमेषु स्तौति तेष्वृतस्य वर्धयितारौ न तस्याश्नीथः। योऽयं जोषवाकं वदति विजञ्जपः प्रार्जितहोषिणौ देवौ न तस्याश्नीथः। SRV. VI. 59. 4. p. ii. 849.

5. 22:–अत्र यास्कः। कृत्तिः कृन्ततेर्यशो वान्नं या महीव कृत्तिः शरणा त इन्द्र सुमहत्त इन्द्र शरणमन्तरिक्षे कृत्तिरिवेति। SRV. VIII. 90. 6. p. iii. 549.

5. 22:–तथा च यास्कः। श्वघ्नी कितवो भवति स्वं हन्ति। SRV. VIII. 45. 38. p. iii. 435.

5. 23:–अत्र मा नः सर्वस्य दुर्धियः। इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. VIII. 75. 9. p. iii. 519.

5. 23:–उरुष्यती रक्षाकर्मा। SRV. I. 58. 8; 91. 15; 119. 6; 158. 4; VIII. 71. 7; X. 176. 4; pp. i. 290, 406, 537, 672; iii. 506; iv. 501.

5. 24:–हविषापां जरयिता पिपर्ति पपुरि-

रिति पृणातिनिगमौ वा प्रीणातिनिगमौ वा पिता कृतस्य कर्मणश्चायितादित्यः । SRV. I. 46. 4. p. i. 232.

5. 24:–तथा च यास्कः। शम्ब इति वज्रनाम शमयतेर्वा शातयतेर्वा । N. X. 42. 7. p. iv. 127.

5. 25:–तथा च यास्कः । पृथक् प्रायन् पृथक् प्रथतेः प्रथमा देवहूतयो ये देवानाह्वयन्ताकुर्वत श्रवणीयानि यशांसि दुरनुकराण्यन्यैर्येऽशक्नुवन्यज्ञियां नावमारोळ्हुमथ ये नाशक्नुवन्यज्ञियां नावमारोळ्हुमीर्मैव ते न्यविशन्त ऋणेनैव ते न्यविशन्तास्मिन्नेव लोक इति वा । SRV. X. 45. 6. p. iv. 132.

6 1:–अत्र त्वमग्ने द्युभिरहोभिरित्यादि निरुक्तमनुसंधेयम्। SRV. II. 1. 1. p. ii. 1.

6. 1:–आशु इति च शु इति च क्षिप्रनामनी भवत इति निरुक्तम्। SRV. IV. 58. 7. p. ii. 493.

6. 1:–काशिर्मुष्टिः। इति यास्कः। SRV. III. 30. 5. p. ii. 219.

6. 1:–रोधः कूलं निरुणद्धि स्रोतः। SRV. I. 38. 11. p. i. 206.

6 1:–तथा च यास्कः। अहस्तमिन्द्र कृत्वा संपिण्डि परिक्कणनं मेघम्।SRV. III. 30. 8. p. ii. 220.

6. 2:–एतामृचं यास्क एवं व्याख्यत्। अलातृणो वल इन्द्र व्रजो गोः। अलातृणोऽलमातर्दनो मेघो वलो वृणोतेर्व्रजो व्रजत्यन्तरिक्षे गोरेतस्या माध्यमिकाया वाचः पुरा हननाद्भयमानो व्यार.। सुगान्पथो अकृणोन्निरजे गाः। सुगमान्पथोऽकरोन्निर्गमनाय गवाम्। प्रावन्वाणीः पुरुहूतं धमन्तीः।

आपो वा वहनाद्वाचो वा वदनाद्बहुभिराहूतमुदकं भवति। धमतिर्गतिकर्मा। SRV. III. 30. 10. p. ii. 221.

6. 2:–धमतिर्गतिकर्मेति। .SRV I. 33. 9; 51 5; iv. 50. 4. pp. i. 117, 255; ii. 475.

6. 3:–उक्तमर्थं यास्कोऽब्रवीत्। उद्धर रक्षः सहमूलमिन्द्र। मूलं मोचनाद्वा मोषणाद्वा मोहनाद्वा। वृश्च मध्यं प्रति श्रृणीह्यग्रम्। अग्रमागतं भवति। आ कियतो देशात्सललूकं सँल्लुब्धं भवति पापकमिति नैरुक्ताः सररूकं वा स्यात्सर्तेरभ्यस्तात्। तपुषिस्तपतेर्हेतिर्हन्तेः। SRV. III. 30. 17. p. ii. 224.

6. 3:–तथा च यास्कः। अस्कृधोयुरकृध्वायुः। कृध्विति ह्रस्वनाम निकृत्तं भवति। SRV. VI. 67. 11. p. ii. 874.

6. 4:–तथा च यास्कः। बृबदुक्थो महदुक्थो वक्तव्यमस्मा उक्थम्। SRV. VIII. 32. 10. p. iii. 388.

6. 4:–ऋदूदरो मृदूदर इति यास्कः। SRV. II. 33. 5. p. ii. 98?

6. 4:–भाऋजीकः प्रसिद्धभाः। SRV. I. 44. 3. p. i. 224.

6. 4:–रुजाना नद्यो भवन्ति रुजन्ति कूलानि। SRV. I. 32. 6. p. i. 168.

6. 4:–जूर्णिर्जवतेर्वा। इति यास्केनोक्तत्वात्। SRV. VI. 63. 4. p. ii. 863.

6. 4:–जूर्णिर्जवतेर्वा द्रवतेर्वा दूनोतेर्वेति यास्कः। SRV. I. 129. 8. p. i. 587.

6. 5:–अत्र निरुक्तम्। उपलप्रक्षिणीत्युपलेषु प्रक्षिणात्युपलप्रक्षेपिणी वा । कारुरहमस्मि कर्ता स्तोमानां ततो भिषक् तत

इति संताननाम पितुर्वा पुत्रस्य वा। उपलप्रक्षिणी सक्तुकारिका नना नमते- र्माता वा दुहिता वा। नानाधियो नाना-कर्माणो वसूयवो वसुकामा अन्वास्थिताः स्मो गाव इव लोकम्। SRV. IX. 113. 3. p. iii. 829.

6. 6:—अभ्यर्धयज्वाभ्यर्धयन्यजति। इति यास्कः। SRV. VI. 50. 5. p. ii. 829.

6. 6:—तदुक्तं यास्केन। क्षोणस्य क्षयणस्य। SRV. I. 117. 8. p. i. 525.

6. 7:—पाथोऽन्तरिक्षं पथा व्याख्यातम्। SRV. I. 113. 8;154. 5. pp.i. 499,663.

6. 7:—तथा च यास्कः। सवीमनि प्रसवे। SRV. IV. 72. 2. p. ii. 882.

6. 7:—तथाह यास्कः। सप्रथाः सर्वतः पृथुः। SRV. V. 13. 4; VI. 68. 9 pp. ii. 529, 876.

6. 8:—तथा च यास्कः। समाश्रिताः सूर्य-मुपतिष्ठन्ते। अपि वोपमार्थे स्यात्। सूर्य-मिवेन्द्रमुपतिष्ठन्त इति सर्वाणीन्द्रस्य धनानि विभक्ष्यमाणाः। स यथा धनानि विभजति जाते च जनिष्यमाणे च तं वयं भागमनुध्यायाम। SRV. VIII. 99. 3. p. iii. 585.

6. 8:—जीणार्तिर्गिरतिकर्मा वा। इति यास्कः। SRV. VI. 65. 1. p. ii. 867.

6. 8:—जिगर्तिर्गृह्णातिकर्मेति ह्युक्तम्। SRV. X. 29. 1. p. iv. 85.

6. 8:—मूरा अमूरेत्यत्र यास्क एवं व्याचख्यौ। मूढा वयं स्मोऽमूढस्त्वमसि। SRV. I. 68. 8. p. i. 329.

6. 8:—शशमानः शंसमान इति यास्कः। SRV. I. 141. 10; III. 18. 4; IV. 31. 8. pp. i. 633; ii. 185, 435.

6. 8:—देवान्प्रत्यक्तया कृपेति यास्कः। SRV. I. 127. 1. p. i. 573.

6. 9:—अत्र निरुक्तम्। अश्रौषं हि बहुदातृतरौ वां विजामातुरसुसमाप्ताज्जामातुः। विजा-मातेति शश्वद्दाक्षिणाजाः क्रीतापतिमा-चक्षतेऽसुसमाप्त इव वरोऽभिप्रेतो जामाता जा अपत्यं तन्निर्माता। उत वा घा स्यालादपि च स्यालात् स्याल आसन्नः संयोगेनेति नैदानाः। स्याल्लाजानावप-तीति वा। लाजा लाजतेः स्यं शूर्पं स्यतेः। शूर्पमशनपवनं शृणातेः शम्ना-तेर्वा। अथ सोमस्य प्रदानेन युवाभ्या-मिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यं नवतरम्। SRV. I. 109. 2. p. i. 477.

6. 10:—कक्षीवान् कक्ष्यावान्। SRV. I. 51. 13. p. i. 260.

6 10:—सोमानं सोतारं प्रकाशनवन्तं कुरु ब्रह्मणस्पते कक्षीवन्तमिव य औशिजः। कक्षीवान्कक्ष्यावानौशिज उशिजः पुत्र उशिग्वष्टेः कान्तिकर्मणोऽपि त्वयं मनुष्य-कक्ष एवाभिप्रेतः स्यात्तं सोमानं सोतारं मा प्रकाशनवन्तं कुरु ब्रह्मणस्पते। SRV. I. 18. 1. p. i. 103.

6. 11:—तथा च यास्कः। किमीदिने किमि-दानीमिति चरते किमिदं किमिदमिति वा। SRV. X. 87. 24. p. iv. 277.

6. 12:—तथा च यास्कः प्रसितिः प्रसयनात्त-न्तुर्वा जालं वा। SRV. X. 87. 15. p. iv. 275.

6. 12:—अत्र निरुक्तम्। कुरुष्व पाजः। पाजः पालनात्। प्रसितिमिव पृथ्वीम्। प्रसितिः प्रसहनात्तन्तुर्वा जालं वा। याहि राजे-

वामात्यवानभ्यमनवान्स्ववान्वेरावता गयेन गतभयेन हस्तिनेति वा । तृष्व्यानु प्रसित्या द्रूणानः । तृष्वीति क्षिप्रनाम तरतेर्वा त्वरतेर्वा । अस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैस्तप्ततमैस्तपिष्ठतमैरिति वा । SRV. VI. 4. 1. p. ii. 359.

6. 12:–तथा च यास्कः । श्रुष्टीति क्षिप्रनामाशु अष्टीति । SRV. I. 67. 2; IV. 68. 2. pp. i. 326.; ii. 874.

6. 13:–उक्तं च भगवता यास्केन । सत्यावेव नासत्याविल्यौर्णवाभः । सत्यस्य प्रणेताराविल्याग्रायणः । नासिकाप्रभवौ बभूवतुरिति वा । SRV. VIII. 5. 23. p. iii. 260.

6. 13:–सत्यावेव नासत्याविल्यौर्णवाभः । सत्यस्य प्रणेताराविल्याग्रायणः । SRV. I. 3. 3. p. i. 36.

6. 13:–सत्यावेव नासत्याविल्यौर्णवाभः । SRV. I. 34. 7. p. i. 183.

6. 13:–तथा च यास्कः । सत्यावेव नासत्याविल्यौर्णवाभः सत्यस्य प्रणेतारौ । SRV. VIII. 42. 4. p. iii. 519.

6. 13:–पुरंधिर्बहुधीरिति यास्कः । SRV. I. 5. 3; 116. 7; 134. 3; VII. 9. 6. pp. i. 46, 515, 605; iii. 24.

6. 14:–सुदत्रः कल्याणदान इति निरुक्तम् । SRV. I. 164. 49; VII. 8. 3. pp. i. 719; iii. 22.

6. 14:–यदाह यास्कः । आनुषगिति नामानुपूर्व्यस्य । SRV. VIII. 12. 11. p. iii. 297.

6. 14:–तुर्वणिस्तूर्णवनिः । SRV. I. 56. 3; 61. 11; 128. 3; 168. 1; pp. i. 283, 301, 580, 734.

6. 14:–गिर्वणा देवो भवति गीर्भिरेनं वनयन्ति । इति यास्कः । SRV. I. 5. 7; 11. 6; 45. 2; 62. 1; III. 40. 6. pp. i. 47, 77, 229, 304; ii. 271.

6. 16:–जज्झतीरापो भवन्ति शब्दकारिण्यः । इति निरुक्तम् । SRV. V. 52. 6. p. ii. 613.

6. 16:–अप्रतिष्कुतोऽप्रतिष्कृतोऽप्रतिस्खलितो वा । SRV. I. 7. 6. p. i. 56.

6. 16:–शाशदानः शाशाद्यमान इति यास्कः। SRV. I. 123. 10; 124. 6. pp. i. 560, 564.

6. 17:–करस्नौ बाहू कर्मणां प्रस्नातारौ । इति यास्कः । SRV. III. 18. 5; VIII. 32. 10. pp. ii. 186; iii. 388.

6. 17:–शिप्रे हनू नासिके वा। इति यास्कः। SRV. I. 9. 3; 29. 2; III. 30. 3. pp. i. 65, 150; ii. 218.

6. 17:–तथा च यास्कः। द्विबर्हा द्वयोः स्थानयोः परिवृढः । SRV. VII. 8. 6. p. iii. 23.

6. 17:–उराण उरु कुर्वाणः । इति यास्कः । SRV. III. 19. 2; IX. 109. 9. pp. ii. 187; iii. 822.

6. 17:–स्तिया आपो भवन्ति स्त्यायनादिति यास्कवचनात् । SRV. VII. 5. 2. p. iii. 16.

6. 17:–जबारु जरमाणरोहीति वा जवमानरोहीति वेति यास्कः । SRV. IV. 5. 7. p. ii. 367.

6. 18:–तुञ्जस्तुञ्जतेर्दानकर्मणः । दाने दाने

6. 19:-इलाबिलशयस्य। SRV. 1. 33. 12. p. i. 178.

6. 20:-अत्र निरुक्तम्। कियेधाः कियद्धा इति वा क्रममाणधा इति वेति। SRV. I. 61. 6. p. i. 299.

6. 20:-अत्र निरुक्तम्। अस्मै प्रहर तूर्णं त्वरमाणो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः कियद्धा इति वा क्रममाणधा इति वा गोरिव पर्वाणि विरद मेघस्येप्यन्नर्णांस्यपां चरणाय। SRV. I. 61. 12. p. i. 302.

6. 21:-ऋञ्जतिः प्रसाधनकर्मेति यास्कः। SRV.I.6.9;37.3;54.2;IV.21.5. pp. i. 53, 200, 273; ii. 411.

6. 22:-चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं ददद्दिन्द्र बहु वननीयम्। SRV. VIII. 7. 41. p. iii. 270.

6. 22:-तेनाधिषवणचर्मणा ऊधसोऽधस्तादवस्थितेनेति मन्यमानो निरुक्तकारो ब्रवीति याञ्जे शकट इति वा। SRV. X. 30. 11. p. iv. 90.

6. 22:-उक्तं च यास्केन। सुमत् स्वयमित्यर्थः। SRV. I. 100. 16; 156. 2; 162. 7. pp. i. 444, 667, 685.

6. 23-अमत्रो अमात्रो महान्भवत्यभ्यमितो वेति यास्कः। SRV.I.61.9.p.i.300.

6. 23:-ऋचीषम ऋचा समः। इति यास्कः। SRV. I. 61. 1. p. i. 296.

6. 23:-तथा च यास्कः। अनर्शरातिमनश्लीलदानमश्लीलं पापकम्। SRV.VIII. 99. 4. p. iii. 586.

6. 23:-अत्रानर्वाणमप्रत्यृतमन्यास्मिन्नित्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. I. 190. 1. p. i. 787.

6. 23:-तथाह यास्कः। मन्द्रजिह्वं मन्दनजिह्वं मोदनजिह्वमिति वा। SRV. V. 25. 2. p. ii. 541.

6. 23:-असामि सामिप्रतिषिद्धं सामि स्यतेः। असांम्योजो बिभृथा सुदानवः। असुसमाप्तं बलं बिभृथ कल्याणदानाः। SRV. I. 39. 10. p. i. 211.

6. 25:-अत्र न पापा मन्यामहे। इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. VIII. 61. 17. p. iii. 474.

6. 26:-वृको लाङ्गलं भवति विकर्तनात्। इति यास्कः। SRV. VIII. 22.6. p. iii. 344.

6. 27:-स्तेयं गुरुतल्पारोहणं ब्रह्महत्यां सुरापानं दुष्कृतकर्मणः पुनः पुनः सेवां पातकेऽनृतोद्यम्। इति निरुक्ते निर्दिष्टाः सप्त मर्यादाः। SRV. X. 5. 6. p. iv. 11.

6. 29:-असंक्रामसंक्रमणीम्। इति यास्केनोक्तत्वात्। SRV.VI.63.8.p.ii.864.

6. 29:-अनवब्रवोऽनवक्षिप्तवचन इति यास्कः। SRV. X. 84. 5. p. iv. 252.

6. 31:-वामं वननीयं भवतीत्यादि निरुक्तम्। SRV. IV.30.24; VI.71.4; VII. 18. 1; pp. ii. 434, 883; iii. 36.

6. 31:-यास्कस्त्वेवं व्याख्यात्। दनो दानमनसो नो मनुष्यानिन्द्र मृदुवाचः कुरु। SRV. I. 174. 2. p. i. 748.

6. 31:-अथापि तद्वदर्थे भाष्यते। इति यास्कोक्तमनुसृत्य तंद्रयुक्त इत्युक्तम्। SRV. VIII. 92. 30. p. iii. 557.

6. 31:-इदंयुरिदं कामयमानोऽथापि तद्वदर्थे भाष्यते। वसूयुरिन्द्रो वसुमानित्यर्थः। अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरित्यपि निगमो भव-

ति। SRV. I. 51. 14. p. i. 260.

6. 32:–एतमर्थं यास्कोऽप्याह। किं ते कुर्वन्ति कीकटेषु गावः। कीकटो नाम देशोऽनार्यनिवासः। कीकटाः किंकृताः किं क्रियाभिरिति प्रेप्सा वा। नैव चाशिरं दुह्रे न तपन्ति घर्मं घरणम्। आ हर नः प्रमगन्दस्य धनानि। मगन्दः कुसीदी माङ्गदो मामागमिष्यतीति च ददाति। तदपत्यं प्रमगन्दोऽत्यन्तकुसीदिकुलीनः। प्रमदको वा योऽयमेवास्ति लोको न पर इति प्रेप्सुः। पण्डको वा पण्डकःपण्डगःप्रार्दको वा प्रार्दयत्याण्डौ। आण्डावाणी इव व्रीडयति। तत्स्थं नैचाशाखम्। नीचाशाखो नीचैःशाखः। शाखाः शक्नोतेः। आणिररणात्। तन्नो मघवन्नन्धयेति रध्यतिर्वशगमने। SRV. III. 53. 14. p. ii. 302.

6. 32:–रध्यतिर्वशगमन इति यास्कः। SRV. I. 51. 8; 53. 10; II. 32. 2; VI. 43. 1; X. 128. 5. pp. i. 257, 272; ii. 94, 790; iv. 421.

6. 32:–तथा च यास्कः। बुन्द इषुर्भवति। SRV. VIII. 45. 4. p. iii. 430.

6. 33:–एषा निरुक्त एकमपि पदं विहाय यास्केन व्याख्याता। तदेव लिख्यते। तुविक्षं बहुविक्षेपं महाविक्षेपं वा ते सुकृतं सूमयं सुसुखं धनुः साधयिता ते बुन्दो हिरण्ययः। उभौ ते बाहू रण्यौ सांग्राम्यौ वर्द्धपे अर्दनपातिनौ गमनपातिनौ मर्मण्यर्दनवेधिनौ गमनवेधिनौ वा। SRV. VIII. 77. 11. p. iii. 525.

6. 36:–अयं पक्षो यास्केन हिमेनोदकेनेत्यादिनोक्तः। SRV. I. 116. 8. p. i. 516.

7. 1:–तास्त्रिविधा ऋचः परोक्षकृताः प्रत्यक्षकृता आध्यात्मिक्यश्च। तत्र परोक्षकृताः सर्वाभिर्नामविभक्तिभिर्युज्यन्ते प्रथमपुरुषैश्चाख्यातस्य। SRV. I. 6. 9. p. i. 53.

7. 3:–यास्कोऽपीमं परिदेवनार्थत्वेनोदाजहार। अथापि परिदेवना कस्माच्चिद्भावात् न वि जानामि यदि वेदमस्मि। SRV. I. 164. 37. p. i. 713.

7. 12:–मन्त्रा मननाच्छन्दांसि छादनात्स्तोमः स्तवनाद्यजुर्यजतेः। SIRV. p. i. 2.

7. 14:–अग्निः कस्मादग्रणीर्भवतीति निरुक्तम्। SRV. I. 188. 9. p. i. 784.

7. 14:–अथातोऽनुक्रमिष्यामोऽग्निः पृथिवीस्थानस्तं प्रथमं व्याख्यास्यामोऽग्निः कस्मादग्रणीर्भवत्यग्रं यज्ञेषु प्रणीयतेऽङ्गं नयति संनममानोऽक्नोपनो भवतीति स्थौलाष्ठीविर्न क्नोपयति न स्नेहयति। त्रिभ्य आख्यातेभ्यो जायत इति शाकपूणिरितादक्ताद्दग्धाद्वा नीतात्स खल्वेतेरकारमादत्ते गकारमनक्तेर्वा दहतेर्वा नीः परः। तस्यैषा भवत्यग्निमीळे। SRV. I. 1. 1. p. i. 14.

7. 15:–अग्निमीळेऽग्निं याचामीळिरध्येषणाकर्मा पूजाकर्मा वा पुरोहितो व्याख्यातो यज्ञस्य देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा द्युस्थानो भवतीति वा यो देवः सा देवता होतारं ह्वातारं जुहोतेर्होतेत्यौर्णवाभो रत्नधातमं रमणीयानां धनानां दातृतमम्। SRV. I. 1. 1. p. i. 24.

7. 15:–जुहोतेर्होतेत्यौर्णवाभ इति यास्कः। SRV. I. 127. 1. p. i. 573.

7. 17:–हर्यतिः प्रेप्साकर्मा। SRV. I. 57. 2; 63. 2. p. i. 285, 311.

7. 18:–अयं मन्त्रो निरुक्त एवं व्याख्यातः। इममेवाग्निं महान्तमात्मानमेकमात्मानं ब-

हुधा मेधाविनो वदन्ति इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निं दिव्य च गरुत्मन्तम्। दिव्यो दिविजो गरुत्मान् गरणवान् गुर्वात्मा महात्मेति वा। SRV. I. 164. 46. p. i. 718.

7. 19:–जातवेदाः कस्मात् । जातानि वेद जातानि वैनं विदुर्जाते जाते विद्यते इति वा जातवित्तो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञानो यत्तज्जातः पशूनविन्दतेति तज्जातवेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणम्। तस्मात्सर्वानृतून्पशवोऽग्निमभिसर्पन्तीति च। SRV. I. 44. 1. p. i. 223.

7. 19:–जातवेदसं जातानां वेदितारं जातप्रज्ञं जातबलं वा। जातवेदःशब्दो यास्केन बहुधा निरुक्तः। SRV.I.127.1.p.i.573.

7. 21:–वैश्वानरशब्दो यास्केन व्याख्यातः। वैश्वानरः कस्माद्विश्वान्नरान्नयति विश्व एनं नरा नयन्तीति वा । अपि वा विश्वानर एव स्यात् प्रत्यृतः सर्वाणि भूतानि तस्य वैश्वानरस्तस्यैषा भवति । SRV. III. 2. 1. p. ii. 133.

7. 21:–एतत्सर्वं यास्केन वैश्वानरः कस्मादित्यादिना बहुधा प्रपञ्चितम्। SRV. I. 60. 6. p. i. 293.

7. 21:–तथा च यास्कः। वैश्वानरः कस्माद्विश्वान्नरान्नयति विश्व एनं नरा नयन्तीति वा। SRV.VII. 5. 4. p. iii. 16.

7. 23:–सचन्ते सेवन्ते । इति यास्कः । SRV. III. 13. 2. p. ii. 171.

7. 23:–अत्र निरुक्तम् । प्रब्रवीमि तन्महित्वं महाभाग्यं वृषभस्य वर्षितुरपां यं पूरवः पूरयितव्या मनुष्या वृत्रहणं मेघहनं सचन्ते सेवन्ते वर्षकामा दस्युर्दस्यतेः क्षयार्थादुपदस्यन्त्यस्मिन्रसा उपदासयति कर्माणि तमग्निर्वैश्वानरो घ्नन्नवाधूनोदपः काष्ठा अभिनच्छम्बरं मेघम्। SRV. I. 60. 6. p. i. 293.

7. 23:–अयमेवाग्निर्वैश्वानर इति शाकपूणिः। इति यास्कः। SRV. V. 52. 13. p. ii. 611.

7. 23:–तथा च यास्कः । अमुतोऽमुष्य रश्मयः प्रादुर्भवन्तीतोऽस्यार्चिषस्तयोर्भासोः संसङ्गं दृष्ट्वैवमवक्ष्यत्। SRV. I. 98. 1. p. i. 437.

7. 23:–अग्निर्विद्युदादित्यास्त्रयोऽपि मतभेदेन वैश्वानरशब्दाभिधेया इति यास्केनोक्तत्वात्। SRV. IV. 5. 7. p. ii. 366.

7. 24:–कृष्णं निरयणं रात्रिरादित्यस्य हरयः सुपर्णा हरणा आदित्यरश्मय इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. I. 164. 47. p. i. 718.

7. 25:–तथा च यास्कः। हविर्यत्पानीयमजरं सूर्यविदि दिविस्पृश्यभिहुतं जुष्टमग्नौ तस्य भरणाय च भावनाय च धारणाय चैतेभ्यः सर्वेभ्यः कर्मभ्यो देवा इममग्निमन्नेनापप्रथन्त। SRV. X. 88. 1. p. iv. 278.

7. 26:–तथाह यास्कः। मातर्यन्तरिक्षे श्वसिति मातर्याश्वनितीनि वा । SRV. III. 6. 9. p. ii. 145.

7. 27:–मूर्तमस्मिन्धीयत इति मूर्धा । SRV. I. 59. 2. p. i. 291.

7. 27:–तथा च यास्कः । मूर्धा मूर्तमस्मिन्धीयते मूर्धा यः सर्वेषां भूतानां भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन्त्स एव प्रज्ञां त्वेतां मन्यन्ते यज्ञियानां देवानां यज्ञसंपादिनामपो यत्कर्म चरति प्रजानन्त्सर्वाणि स्थानान्यनुसंचरति त्वरमाणः।

SRV. X. 88. 6. p. iv. 279.

7. 28:—अत्र यास्कः। स्तोमेन यं हि दिवि देवासोऽग्निमजनयञ्छक्तिभिः कर्मभिर्द्यावापृथिव्योः पूरणं तमकुर्वंस्त्रेधाभावाय पृथिव्यामन्तरिक्षे दिवीति शाकपूणिः। यदस्य दिवि तृतीयं तदसावादित्य इति हि ब्राह्मणम्। SRV. X. 88.10.p.iv. 280.

7. 29:—नयतिः परो वनिर्वा समाश्रितावन्योन्यं नयतो वनुतो वा। मनुष्यमिथुनावप्येतस्मादेव मेथन्तावन्योन्यं वनुत इति वा। SRV. X. 88. 11. p. iv. 281.

7. 29:—अत्र यास्कः। यदैनमदधुर्यज्ञियाः सर्वे दिवि देवाः सूर्यमदितेः पुत्रं यदा चरिष्णू मिथुनौ प्रादुरभूतां सर्वदा सहचारिणावुषाश्चादित्यश्च। मिथुनौ कस्मान्मिनोतिः श्रयतिकर्मा थु इति नामकरणस्थकारो वा। SRV. X. 88. 11. p. iv. 281.

7. 30:—तथा च यास्कः। यत्र विवदेते दैव्यौ होतारावयं चाग्निरसौ च मध्यमः कतरो नौ यज्ञे भूयो वेदेत्याशक्नुवन्ति तत् सहमदनं समानख्याना ऋत्विजस्तेषां यज्ञं समश्नुवानानां को न इदं विवक्ष्यति। SRV.X.88.17.p.iv.282.

7. 31:—तथा च यास्कः। यावन्मात्रमुषसः प्रत्यक्तं भवति प्रतिदर्शनमिति वास्त्युपमानस्य संप्रत्यर्थे प्रयोग इहेव निधेहीति यथा सुपर्ण्यः सुपतना एता रात्र्यो वसते मातरिश्वञ्ज्योतिर्वर्णस्य तावदुपदधाति यज्ञमागच्छन्ब्राह्मणो होतास्याग्नेर्होतुरवरो निषीदन् होतृजपस्त्वनग्निर्वैश्वानरीयो भवति। SRV. X. 88. 19. p. iv. 283.

7. 31:—तदुक्तं यास्केन। अस्त्युपमार्थस्य संप्रत्यर्थे प्रयोगः। SRV. I. 88. 6; VI. 4. 3. pp. i. 394; ii. 697.

7. 31:—अस्त्युपमार्थस्य संप्रत्यर्थे प्रयोग इहेव निधेहि। SRV. I. 57. 3. p. i. 285.

8. 1:—द्रविणोदाः कस्माद्धनं द्रविणमुच्यते यदेनदभिद्रवन्ति बलं वा द्रविणं यदनेनाभिद्रवन्ति तस्य दाता द्रविणोदास्तस्यैषा भवति। द्रविणोदा द्रविणस इत्यादि। SRV. I. 15. 7. p. i. 94.

8. 2:—तथा द्राविणोदसाः प्रवादा भवन्ति। SRV. I. 15. 7. p. i. 95.

8. 2:—ऋत्विजोऽत्र द्रविणोदस उच्यन्ते हविषो दातारस्ते चैनं जनयन्ति। SRV. II. 37. 4. p. ii. 113.

8. 5–21:—इदं सूक्तं यास्केन सम्यगभ्यधायि। तदत्रानुसंधीयताम्। SRV. X. 110. 11. p. iv. 370.

8. 6:—नराशंसो यज्ञ इति कात्थक्यो नरा अस्मिन्नासीनाः शंसन्त्यग्निरिति शाकपूणिर्नरैः प्रशस्यो भवति। SRV. I. 18. 9. p. i. 106.

8. 6:—तथा च यास्कः। नरा अस्मिन्नासीनाः शंसन्ति। अग्निरिति शाकपूणिर्नरैः प्रशस्यो भवति। तस्यैषा भवति। नराशंसस्य महिमानमेषामुपस्तोषाम यजतस्य यज्ञैर्ये सुकर्माणः शुचयो धियं धारयितारः स्वदयन्तु देवा उभयानि हवींषि सोमं चेतराणि च। SRV. VII. 2. 1. p. iii. 8.

8. 9:—तथा च यास्कः। द्वारो जवतेर्वा द्रवतेर्वा वारयतेर्वा। SRV. VII. 17. 2. p. iii. 35.

8. 11:—पेश इति रूपनामेति। SRV. I.

49. 2. p. i. 247.

8. 13:–त्वष्टृशब्दो यास्केनैवं व्याख्यातः । त्वष्टा तूर्णमश्नुत इति नैरुक्तास्त्विषेर्वा स्याद्दीप्तिकर्मणस्त्वक्षतेर्वा स्यात्करोतिकर्मणः । SRV.I.142.11.p.i.637.

8. 13:–भरत आदित्यः । SRV. I. 22. 10. p. i. 117.

8. 15:–यास्कस्त्वाह । आविरावेदनात्तत्त्यो वर्धते चारुरासु चारु चरतेर्जिह्मं जिहीतेरूर्ध्वं उच्छ्रितो भवति स्वयशा आत्मयशा उपस्थ उपस्थाने उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते द्यावापृथिव्याविति वाहोरात्रे इति वारणी इति वापि चैते प्रत्यक्ते सिंहं सहनं प्रत्यासेवेते । SRV. I. 95. 5. p. i. 429.

8. 15:–यास्केनारणी बिभ्यतुरित्युक्तत्वात् । SRV. I. 162. 3. p. i. 684.

8. 18:–तथा च निरुक्तमपि । अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवान्कामयमाना वनस्पते मधुना दैव्येन च घृतेन च यदूर्ध्वः स्थास्यसि द्रविणानि च नो दास्यसि यद्वा ते कृतः क्षयो मातुरस्या उपस्थ उपस्थाने । SRV. III. 8. 1. p. ii. 155.

8. 21:–निरुक्ते किंदेवताः प्रयाजानुयाजा इति च्छन्दोदेवता इत्यादि पक्षान्तरं बहुधा प्रदर्श्य तदर्थे ब्राह्मणानि चोदाहृत्य इतरे पक्षा अर्थवादा आग्नेया एवेति सिद्धान्तितम् । अथ किंदेवताः प्रयाजानुयाजा इत्यादिना । SRV. I.142. 1.p.i. 634.

8. 22:–समिद्धाग्नितनूनपादादय एकादश प्रत्यृचं देवता यास्केन किंदेवताः प्रयाजा इत्युपक्रम्याग्नेयाः प्रयाजा ऋतुदेवताश्छन्दोदेवताः पशुदेवताः प्राणदेवता आत्मदेवता इत्यादिना बहून्पक्षानुपन्यस्य ब्राह्मणानि च प्रदर्श्याग्नेया एवेति सिद्धान्तितम् । SRV.I.188 1.p.i.782.

9. 4:–न्यक्रन्दीजन्म प्रभुवाणो यथास्य शब्दस्तथा नामेरयति वाचमीरयितेव नावं सुमङ्गलश्च शकुने भव कल्याणमङ्गलो मङ्गलं गिरतेर्गृणात्यर्थे गिरत्यनर्थानिति वेति यास्कः । SRV.II. 42.1.p.ii.125.

9. 5:–तथा च यास्कः । गृत्स इति मेधाविनाम । SRV.VII. 4.2.p.iii.13.

9. 5:–अत्र यास्कः । गृत्समदो गृत्समदनो गृत्स इति मेधाविनाम गृणातेः स्तुतिकर्मणः । SRV.II. 20.8.p.ii. 57.

9. 5:–मण्डूका मज्जूका मज्जनान्मदतेर्वा मोदतिकर्मणो मन्दतेर्वा तृप्तिकर्मणो मण्डयतेरिति वैयाकरणा मण्ड एषामोक इति वा मण्डो मदेर्वा मुदेर्वा तेषामेषा भवति। SRV. VII. 103.1.p. iii. 211.

9. 6:–अत्र निरुक्तम् । वसिष्ठो वर्षकामः पर्जन्यं तुष्टाव तं मण्डूका अन्वमोदन्त स मण्डूकाननुमोदमानान् दृष्ट्वा तुष्टाव । SRV. VII. 103. 1. p.iii. 211.

9. 8:–जागृविर्जागरणात् । इति यास्कः । SRV. III. 24. 3. p. ii. 198.

9. 8:–तथा च यास्कः । प्रवेपिणो मा महतो विभीदकस्य फलानि मादयन्ति प्रवातेजाः प्रवणेजा इरिणे वर्तमाना इरिणं निर्ऋणमृणातेरपार्णं भवत्यपरता अस्मादोषधय इति वा सोमस्येव मौजवतस्य भक्षो मौजवतो मूजवति जातः । SRV. X. 34. 1. p. iv. 101.

9. 8:–मूजवान्पर्वतो मुञ्जवान्मुञ्जो विमुच्यत इषीकयेषीकेषतेर्गतिकर्मण इयमपीतरेषी-

कैतस्मादेव विभीदको विभेदनाजागृविर्जागरणान्मह्यमचच्छदत् । SRV. X. 34. 1. p. iv. 101.

9. 12:—अत्र निरुक्तम् । दुन्दुभिरिति शब्दानुकरणं द्रुमो भिन्न इति वा दुन्दुभ्यतेर्वा स्याद्वधकर्मणः । SRV. VI. 47. 29. p. ii. 815.

9. 13:—तथा च यास्कः । इषुधिरिषूणां निधानम् । SRV. VI. 75. 5. p. ii. 888.

9. 15:—तथा च यास्कः । अहिरिव भोगैः परिवेष्टयति बाहुं ज्याया वधात्परित्रायमाणो हस्तघ्नः सर्वाणि प्रज्ञानानि प्रजानन् पुमान्पुरुमना भवति पुंसतेर्वा । SRV. VI. 75. 14. p. ii. 891.

9. 15:—तथा च यास्कः । पुमान् पुरुमना भवति पुंसतेर्वा । SRV. VII. 6. 1. p. iii. 18.

9. 16:—तथा च यास्कः । रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरस्तात्सतो यत्र यत्र कामयते सुषारथिः कल्याणसारथिरभीशूनां महिमानं पूजयत मनः पश्चात्सतोऽनुयच्छन्ति रश्मयः । SRV. VI. 75. 6. p. ii. 889.

9. 17:—तथा च यास्कः । समदः समदो वात्तेः संमदो वा मदतेः । SRV. VI. 75. 2. p. ii. 888.

9. 18:—तथा च यास्कः । वक्ष्यन्तीवागच्छति कर्णं प्रियमिव सखायमिषुं परिष्वजमाना योषेव शिङ्क्ते शब्दं करोति विततावधि धनुषि ज्येयं समने संग्रामे पारयन्ती पारं नयन्ती । SRV. VI. 75. 3. p. ii. 888.

9. 19:—तथा च यास्कः । सुपर्णं वस्त इति वाजानभिप्रेत्य मृगमयोऽस्या दन्तो मृगयतेर्वा गोभिः संनद्धा पतति प्रसूतेति व्याख्यातम् । यत्र नराः संद्रवन्ति च विद्रवन्ति च तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म शरणं प्रयच्छन्तु । SRV. VI. 75. 11. p. ii. 890.

9. 20:—जघनं जङ्घन्यतेरिति । SRV. I. 28. 2. p. i. 147.

9. 20:—तथा च यास्कः । आघ्नन्ति सानून्येषां सरणानि सक्थीनि । सक्थि सचतेरासक्तोऽस्मिन् कायः । जघनानि चोपघ्नन्ति । जघनं जङ्घन्यतेः । अश्वाजनि प्रचेतसः प्रवृद्धचेतसोऽश्वान् समत्सु समरणेषु संग्रामेषु चोदय । SRV. VI. 75. 13. p. ii. 891.

9. 20:—उलूखलमुरुकरं वोर्ध्वखं वोर्करं वोरु मे कुर्वित्यब्रवीत्तदुलूखलमभवदुरुकरं वै तत्तदुलूखलमित्याचक्षते परोक्षेणेति च ब्राह्मणम् । SRV. I. 28. 5. p. i. 148.

9. 23:—भुर्वतिरत्तिकर्मा । SRV. I. 56. 1; 143. 5; pp. i. 282, 640.

9. 23:—प्रधनमिति संग्रामनाम । प्रकीर्णान्यस्मिन्धनानि भवन्ति । SRV. I. 52. 9. p. i. 265.

9. 23:—तथा निरुक्तेऽपीयं कथा सूचिता । मुद्गलो भार्म्यश्व ऋषिर्वृषभं च द्रुघणं च युक्त्वा संग्रामे व्यवहृत्याजिं जिगाय । SRV. X. 102. 1. p. iv. 338.

9. 26:—अत्र गङ्गा गमनादित्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 75. 5. p. iv. 232.

9. 26:—सिन्धुः स्यन्दनादिति यास्कः । SRV. I. 125. 4. p. i. 569.

9. 28:—अत्र निरुक्तं च । या ओषधयः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रीणि युगानि पुरा मन्ये नु तद्बभ्रूणामहं बभ्रुवर्णानां भरणानां हरणानामिति वा शतं धामानि

सप्त चेति। धामानि त्रयाणि भवन्ति स्थानानि नामानि जन्मानीति। जन्मान्यत्राभिप्रेतानि सप्त शतानि सप्तशतं पुरुषस्य मर्मणां तेष्वेना दधाति। SRV. X. 97. 1. p. iv. 319.

9. 30:—अत्र निरुक्तम्। अरण्यान्यरण्यस्य पत्न्यरण्यमपार्णं भवति ग्रामादरमणं भवतीति वा। अरण्यानीत्येनामामन्त्रयते। यासावरण्यानि वनानि पराचीव नश्यसि कथं ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीर्विन्दतीवेतीवः परिभयार्थे वा। SRV. X. 147. 1. p. iv. 462.

9. 32:—ऋक्षरः कण्टक ऋच्छतेः। SRV. I. 41. 4. p. i. 215.

9. 32:—सुखा नः पृथिवि भवानृक्षरा निवेशन्यृक्षरः कण्टक ऋच्छतेः कण्टकः कंतपो वा कृन्ततेर्वा कण्टतेर्वा स्याद्गतिकर्मण उद्गततमो भवति यच्छ नः शर्म शरणं सर्वतः पृथु। SRV. I. 22. 15. p. i. 118.

9. 36:—आयजी आयष्टव्ये अन्नानां संभक्तृतमे ते ह्युच्चैर्विह्रियेते हरी इवान्नानि भुञ्जाने। SRV. I. 28. 7. p. i. 148.

9. 39:—अत्र निरुक्तम्। पर्वतानामुपस्थादुपस्थानादुशत्यौ कामयमाने अश्वे इव विमुक्ते इति वा विषण्णे इति वा हासमाने हासतिः स्पर्धायां हर्षमाणे वा गावाविव शुभ्रे शोभमाने मातरौ संरिहाणे विपाट्छुतुद्र्यौ पयसा प्रजवेते। SRV. III. 33. 1. p. ii. 242.

9. 40:—तथा च यास्कः। ते आचरन्त्यौ समनसाविव योषे मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थ उपस्थानेऽपविध्यतां शत्रून् संविदाने आर्त्न्यौविमे विघ्नत्यावमित्रान्। SRV. VI. 75. 4. p. ii. 888.

9. 40:—शुनो वायुः शु एत्यन्तरिक्षे सीर आदित्यः सरणात्। इति यास्कः। SRV. IV. 57. 5. p. ii. 490.

10. 2:—वायवायाहि दर्शनीयेमे सोमा अरंकृता अलंकृतास्तेषां पिब श्रृणु नो ह्वानम्। SRV. I. 2. 1. p. i. 30.

10. 3—श्रव इत्यन्ननाम श्रूयत इति सतः। इति यास्कः। SRV. I. 11. 7; 49. 2; 91. 17. pp. i. 78, 247, 407.

10. 3:—श्रव इत्यन्ननाम श्रूयते। SRV. III. 11. 6. p. ii. 167.

10. 4:—अत्र नीचीनबारं वरुणः कबन्धमित्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम्। SRV. V. 85. 3. p. ii. 680.

10. 5:—तथा च यास्कः। तं स्वभिष्टौमि समानया गिरा गीत्या स्तुत्या पितृणां च मननीयैः स्तोमैर्नाभाकस्य प्रशस्तिभिः। ऋषिर्नाभाको बभूव। यः स्यन्दमानानामासामपामुपोदये सप्तस्वसारमेनमाह वाग्भिः स मध्यम इति निरुच्यतेऽथैष एव भवति। नभन्तामन्यके समे मा भूवन्नन्यके सर्वे ये नो द्विषन्ति दुर्धियः पापधियः पापसंकल्पाः। SRV. VIII. 41. 2. p. iii. 416.

10. 5:—रुद्रो रौतीति सतः। इति यास्कः। SRV. I. 158. 1. p. i. 671.

10. 6:—तथा च यास्कः। तिग्मं तेजतेरुत्साहकर्मणः। SRV. VII. 18. 18. p. ii. 141.

10. 8:—जरा स्तुतिः। SRV. X. 59. 2. p. iv. 171.

10. 8:—जरा स्तुतिर्जरतेः स्तुतिकर्मणः।

इति यास्कः। SRV. I. 123. 5. p. i. 558.

10. 8:–जरिता। ···स्तुतिकर्मेति। SRV. I. 38. 5. p. i. 204.

10. 8:–जरा स्तुतिर्जरतेः स्तुतिकर्मणस्तां बोध तया बोधयितरिति वा तद्विविड्ढि तत्कुरु मनुष्यस्य मनुष्यस्य यजनाय स्तोमं रुद्राय दर्शनीयम्। SRV. I. 27. 10. p. i. 145.

10. 8:–तथा च यास्कः। इन्द्र इरां दृणातीति वेरां दारयत इति वेरां धारयतीति वेन्धे भूतानीति वा तद्यदेनं प्राणैः समैन्धत तदिन्द्रस्येन्द्रत्वमिति विज्ञायते। SRV. IX. 5. 7. p. iii. 609.

10. 8:–इन्द्र इरां दृणातीति इदंकरणादित्याग्रायण इति यास्केनोक्त ···· SRV. I. 156. 5. p. i. 668.

10. 8:–इन्द्रः शत्रूणां दारयितेति निरुक्तम्। SRV. X. 48. 6. p. iv. 146.

10. 8:–इन्द्र इरां दृणातीति वेरां ददातीति वेरां दधातीति वेरां दारयतीति वेरां धारयतीति वेन्दवे द्रवतीति वेन्दौ रमत इति वेन्द्धे भूतानीति वा तद्यदेनं प्राणैः समैन्धंस्तदिन्द्रस्येन्द्रत्वमिति विज्ञायते इदंकरणादित्याग्रायण इदंदर्शनादित्यौपमन्यव इन्दतेर्वैश्वर्यकर्मण इन्छत्रूणां दारयिता वा द्रावयिता वा दरयिता च यज्वनाम्। SRV. I. 3. 4. p. i. 36.

10. 9:–अत्र निरुक्तम्। अदृणा उत्सम्। उत्स उत्सदनाद्वोत्स्यन्दनाद्वोनत्तेर्वा स्यात्। व्यसृजोऽस्य खानि त्वमर्णवानर्णस्वत एतानित्यादि। SRV. V. 32.1.p.i.559.

10. 10:–अत्र निरुक्तम्। यो जायमान एव प्रथमो मनस्वी देवो देवान्क्रतुना कर्मणा पर्यभवत्पर्यगृह्णात्पर्यरक्षदत्यक्रामदिति वा यस्य बलाद् द्यावापृथिव्यावप्यबिभीतां नृम्णस्य मन्हा बलस्य महत्त्वेन स जनास इन्द्र इत्यृषेर्दृष्टार्थस्य प्रीतिर्भवत्याख्यानसंयुक्ता। SRV. II. 12. 1. p. ii. 32.

10. 10:–पर्जन्यशब्दो यास्केन बहुधा निरुक्तः। पर्जन्यस्तृपेराद्यन्तविपरीतस्य तर्पयिता जन्यः परो जेता वा जनयिता वा प्रार्जयिता वा रसानाम्। SRV. V. 83. 1. p. ii. 676.

10. 11:–अयं मन्त्रो निरुक्ते स्पष्टं व्याख्यातः। तदेवात्र लिख्यते। पर्जन्यो विहन्ति वृक्षान्विहन्ति च रक्षांसि सर्वाणि चास्माद्भूतानि बिभ्यति महावधात् महान् ह्यस्य वधः। अप्यनपराधो भीतः पलायते वर्षकर्मवतो यत्पर्जन्यः स्तनयन्हन्ति दुष्कृतः पापकृतः। SRV. V. 83. 2. p. ii. 676.

10. 13:–यास्कस्त्वाह। अशनवन्तमास्यन्दनवन्तम्। SRV. II. 24. 4. p. ii. 71.

10. 15.–क्षेत्रस्य पतिनेत्यादि निरुक्तम्। SRV. IV. 57. 1. p. ii. 489.

10. 15:–मृळतिरुपदयाकर्मेति यास्कः। SRV. X. 64. 1. p. IV. 193.

10. 17:–यद्यद्रूपं कामयन्ते तत्तद्देवा विशन्ति। इति यास्कः। SRV. VII. 56. 1. p. iii. 114.

10. 21:–अत्र निरुक्तम्। सेनेव सृष्टा भयं वा बलं वा दधात्यस्तुरिव दिद्युत्त्वेषप्रतीकेत्यादि। SRV. I. 66. 8. p. I.325.

10. 21:–यास्कस्त्वाह। तृतीयो अग्निष्टे पतिरित्यपि निगमो भवति। SRV. I. 66.

8. p. i. 325.

10. 21:–अत्र यास्कः । तं वश्चराथा चरन्त्या पश्वाहुत्या वसत्या च निवसन्त्यौषधाहुत्यास्तं यथा गाव आप्नुवन्ति तथाप्नुयाम । SRV. I. 66. 10. p. i. 326.

10. 21:–प्रभीतेत्व्यायत इति निरुक्तम् । SRV. I. 156. i. p. i. 667.

10. 22:–उक्तार्थं यास्को ब्रवीति । मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणः शब्दं कुर्वन् । मित्र एव धारयति पृथिवीं च दिवं च । मित्रः कृष्टीरनिमिषन्नभिविपश्यतीति । कृष्टय इति मनुष्यनाम कर्मवन्तो भवन्ति विकृष्टदेहा वा । मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोतेति व्याख्यातम् । जुहोतिर्दानकर्मा । SRV. III. 59. i. p. ii. 328.

10. 26:–अत्र विश्वकर्मा विभूतमना व्याप्तेत्यादि निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. X. 82. 2. p. IV. 247.

10. 26:–अत्र निरुक्तम् । विश्वकर्मा सर्वमेधे सर्वाणि भूतानि जुहवांचकार स आत्मानमप्यन्ततो जुहुवांचकार । तदभिवादिन्येषर्ग्भवति य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदिति । SRV. V. 81. 1. p. IV. 244.

10. 27:–अत्र विश्वकर्मन्हविषा वर्धमान इत्यादि निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. V. 81. 6. p. IV. 246.

10. 28:–यदाह यास्कः । जूतिर्गतिः प्रीतिर्वा देवजूतं देवप्रीतं वा । SRV. X. 178. 1. p. IV. 503.

10. 29:–अत्र निरुक्तम् । सद्यो ऽपि यः शवसा बलेन तनोत्यपः सूर्य इव ज्योतिषा पञ्च मनुष्यजातानि सहस्रसानिनी शतसानिन्यस्य सा गतिर्न स्मैनां वारयन्ति प्रयुवतीमिव शरमयीमिषुम् । SRV. X. 178. 3. p. IV. 504.

10. 29:–मन्युर्मन्यतेर्दीप्तिकर्मणः क्रोधकर्मणो वधकर्मणो वा । इति यास्कः । SRV. II. 24. 2; X. 83. 1; 87. 13. pp. ii. 70; IV. 249, 275.

10. 30:–अत्र त्वया मन्यो सरथमारुह्य रुजंत इत्यादि निरुक्तमनुसन्धेयम् । SRV. X. 84. 1. p. IV. 251.

10. 32:–अथ निरुक्तम् । सविता यन्त्रैः पृथिवीमरमयदनारम्भणेऽन्तरिक्षे सविता द्यामदृंहदश्वमिवाधुक्षद्धुनिमन्तरिक्षे मेघं बद्धमतूर्ते बद्धमतूर्णे इति वात्वरमाण इति वा सविता समुदितारम् । SRV. X. 149. 1. p. IV. 467.

10. 33:–अत्र निरुक्तम् । हिरण्यस्तूपो हिरण्यमयस्तूपो हिरण्यमयः स्तूपो ऽस्येति वा । स्तूप. स्त्यायतेः संघातः । सवितर्यथा त्वाङ्गिरसो जुह्वे वाजेऽन्नेऽस्मिन्नेवं त्वार्चन्नवनाय वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रतिजागर्म्यहम् । SRV. X. 150. 5. p. IV. 468.

10. 36:–तं प्रति चारुमध्वरं सोमपानाय प्रहूयसे सोऽग्ने मरुद्भिः सहागच्छ । SRV. I. 19. 1. p. i. 107.

10. 38:–वेनतेः कान्तिकर्मण इति यास्कः । SRV. IX. 73. 2; 97. 22; X. 64. 2. pp. iii. 717, 782; iv. 193.

10. 44:–तथा च यास्कः । बुध्नमन्तरिक्षं बद्धा अस्मिन्धृता आप इति वा । SRV. VII. 6. 7. p. iii. 19.

10. 44:–बुध्ने नदीनां रजःसूदकेषु सीदन् बुध्नमन्तरिक्षं बद्धा अस्मिन्धृता आप इति ।

SRV. VII. 34. 16. p. iii. 80.

11. 5:—चन्द्रश्चन्दतेः कान्तिकर्मणः । इति यास्कः । SRV.VI.65 2.p.ii.867.

11. 13-14:—अत्र निरुक्तम् । अथातो मध्यस्थाना देवगणास्तेषां मरुतः प्रथमागामिनो भवन्ति । मरुतो मितराविणो वा मितरोचिनो वा महद्द्रवन्तीति वेति । विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कैः स्वञ्चनैरिति वा स्वर्चनैरिति वा स्वर्चिभिरिति वा रथैरायात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैरश्वपतनैर्वर्षिष्ठेन च नोऽन्नेन वय इवापतत सुमायाः कल्याणकर्माणो वा कल्याणप्रज्ञा वा । SRV. I. 88. 1. p. i. 392.

11. 15:—ऋभव उरु भान्तीति वर्तेन भान्तीति वर्तेन भवन्तीति । SRV. I. 20. 4. p. i. 110.

11. 16:—वोढारो मेधाविनो वेति यास्कः । SRV. III. 60. 4. p. ii. 332.

11. 16:—तदुक्तं यास्केन । ऋभुर्विभ्वा वाज इति सुधन्वन आङ्गिरसस्य त्रयः पुत्राः बभूवुः । SRV.I. 110. 2. p i. 480.

11. 16:—अत्र निरुक्तम् । कृत्वा कर्माणि क्षिप्रत्वेन वोढारो मेधाविनो वा मर्तासः सन्तोऽमृतत्वमानशिरे सौधन्वना ऋभवः सूरख्याना वा सूरप्रज्ञा वा संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः कर्मभिर्ऋभुर्विभ्वा वाज इति सुधन्वन आङ्गिरसस्य त्रयः पुत्रा बभूवुः SRV. I. 110. 4. p. i. 481.

11. 16:—तदुक्तं यास्केन । प्रथमोत्तमाभ्यां बहुवन्निगमा भवन्ति न मध्यमेन । SRV. I. 111. 4. p. i. 485.

11. 16:—तथा च यास्को निरुक्ते आदित्यरश्मयोऽप्यृभव उच्यन्त इत्युक्त्वा…

SRV. I. 161. 11. p. i. 682.

11. 18:—तथा च यास्कः । सोम्याः सोमसंपादिनः । SRV. VI. 75. 10. p. ii. 890.

11. 19:—नवग्वा नवनीतगतय इति यास्को व्याचख्यौ । SRV.I.62.4.p.i. 306.

11. 21:—साक्षतिराप्नोतिकर्मेति यास्कः । SRV. X. 120. 8. p. IV. 399.

11. 23:—अत्र निरुक्तम् । दक्षस्य वादिते जन्मनि कर्मणि व्रते राजानौ । SRV. X. 64. 5. p. IV. 194.

11. 23:—यास्काचार्य इदमेव वाक्यमुदाहृत्य विरोधमाशंक्य पर्यहरत् । तथाहि । अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाद्वदितिः परीति च तत्कथमुपपद्येत समानजन्मानौ स्यातामित्यपि वा देवधर्मेणेतरेतरजन्मानौ स्यातामितरेतरप्रकृती । SRV. X. 72. 4. p. IV. 225.

11. 24:—सरमा सरणात् । इति यास्क. । SRV. I. 62. 3. p. i. 305.

11. 25:—अत्र किमिच्छन्ती सरमेदं प्रानडित्यादिकं निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 108. 1. p. IV. 361.

11. 25:—पराचैः पराञ्चनैरिति निरुक्तम् । SRV. I. 63. 4. p. i. 312.

11. 25:—परितक्म्या रात्रिः परित एनां तकतीति यास्कः । SRV. I. 116. 15. p. i. 519.

11. 25:—रसा नदी भवति रसतेः शब्दकर्मण इति यास्कः । SRV. I. 112. 12. p. i. 490.

11. 25:—रसा नदी भवतीति निरुक्तम् । SRV. V. 53. 9. p. ii. 618.

11. 26:–पावका न सरस्वत्यन्नैरन्नवती यज्ञं वष्टु धियावसुः कर्मवसुः । SRV. I. 3. 10. p. i. 39.

11. 27:–महदर्णः सरस्वती प्रचेतयति प्रज्ञापयति केतुना कर्मणा प्रज्ञया वेमानि च सर्वाणि प्रज्ञानान्यभिविराजति । SRV. I. 3. 12. p. i. 40.

11. 28:–तथा च यास्कः । यद्वाग्वदन्त्यविचेतनान्यविज्ञातानि राष्ट्री देवानां निषसाद मंद्रा मदना चतस्रोऽनु दिश ऊर्जं दुदुहे पयांसि क्व स्विदस्याः परमं जगामेति यत्पृथिवीं गच्छतीति वा यदादित्यरश्मयो हरन्तीति वा । SRV. VIII. 100. 10. p. iii. 589.

11. 29:–तथा च यास्कः । देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति व्यक्तवाचश्चाव्यक्तवाचश्च सा नो मदनान्नं च रसं च दुहाना धेनुर्वागस्मानुपैतु सुष्टुता । SRV. VIII. 100. 11. p. iii. 590.

11. 40:–अयं मन्त्र आचार्येणैवं व्याख्यातः । गौरीर्निमाय सलिलानि तक्षती कुर्वत्येकपदी मध्यमेन द्विपदी मध्यमेन चादित्येन च चतुष्पदी दिग्भिरष्टापदी दिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्च नवपदी दिग्भिश्चावांतरदिग्भिश्चावादित्येन च सहस्राक्षरा बहूदका परमे व्यवने । SRV. I. 164. 41. p. i. 716.

11. 41:–अयमपि यास्केन व्याख्यातः । तस्याः समुद्रा अधिविक्षरन्ति वर्षन्ति मेघास्तेन जीवन्ति दिगाश्रयाणि भूतानि ततः क्षरत्यक्षरमुदकं तत्सर्वाणि भूतान्युपजीवन्ति । SRV. I. 164. 42. p. i. 716.

11. 44:–अयं मन्त्रो यास्केनैवं व्याख्यातः । सुयवसादिनी भगवती हि भवाथेदानीं वयं भगवन्तः स्यामाद्धि तृणमघ्न्ये सर्वदा पिब च शुद्धमुदकमाचरन्ती । SRV. I. 164. 40. p. i. 715.

11. 45.–पंथा अन्तरिक्षम् । SRV. X. 59. 7. p. iv. 172.

11. 49:–महद्विवेति यास्कः । SRV. X. 64. 10. p. iv. 195.

11. 49:–प्रभृथस्य तेजसो वोदकस्येति निरुक्तम् । SRV. V. 41. 19. p. ii. 582.

12. 1:–तदुक्तं यास्केन । तत्कावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येके सूर्याचन्द्रमसावित्येके । SRV. I. 92. 17; 112. 1. pp. i. 416, 486.

12. 1:–सूर्याचन्द्रमसावित्येके । इति निरुक्तम् । SRV. I. 181. 4; 184. 3; X. 106. 5. pp. i. 764, 771; iv. 354.

12. 1:–तथा च यास्कः । अश्विनौ यद्व्यश्नुवाते सर्वं रसेनान्यो ज्योतिषामन्योऽश्वैरश्विनावित्यौर्णवाभस्तत्कावश्विनौ द्यावापृथिव्यावित्येकेऽहोरात्रावित्येके सूर्याचन्द्रमसावित्येके राजानौ पुण्यकृतावित्यैतिहासिकाः । SRV.I.89.3.p.i.396.

12. 3.–अत्र निरुक्तम् । इहेह जातौ संस्तूयेथे पापेनालिप्यमानया तन्वा नामभिश्च स्वैर्जिष्णुर्वामन्यः सुमहतो बलस्येरयिता मध्यमो दिवोऽन्यः सुभगः पुत्र उह्यत आदित्यः । SRV. I. 181. 4. p. i. 764.

12. 6.–अत्र निरुक्तम् । उषस्तच्चित्रं चायनीयं धनमाहरास्मभ्यमन्नवति येन पुत्रांश्च पौत्रांश्च दधीमहि । SRV. I. 92. 13.

p. i. 415.

12. 7:—निरित्येष समित्येतस्य स्थाने । इति यास्कः । SRV. I. 2. 6; iii. 58. 9. pp. i. 32; ii. 328.

12. 7:—अत्र निरुक्तम् । एतास्ता उषसः केतुमक्रुषत प्रज्ञानमेकस्या एव पूजनार्थे बहुवचनं स्यात् पूर्वेऽर्धेऽन्तरिक्षलोकस्य समञ्जते भानुना निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः । निरित्येष समित्येतस्य स्थाने । एमीदेषां निष्कृतं जारिणीवेत्यपि निगमो भवति । प्रति यन्ति गावो गमनादरुषीरारोचनान्मातरो भासो निर्मात्र्यः । SRV. I. 92. 1. p. i. 410.

12. 8:—अत्र निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 85. 20. p. iv. 258.

12. 9:—तथा च यास्कः । वृषाकपायि रेवति सुपुत्रे मध्यमेन सुस्नुषे माध्यमिकया वाचा । स्नुषा साधुसादिनीति वा साधुसानिनीति वा । प्रियं कुरुष्व सुखाचयकरं हविः सर्वस्माद्य इन्द्र उत्तर । SRV. X. 86. 13. p. iv. 269.

12. 15:—उद्वहन्ति तं जातवेदसं देवमश्वाः केतवो रश्मयो वा सर्वेषां भूतानां संदर्शनाय सूर्यम् । SRV.I.50.1.p.i.248.

12. 19:—विष्णुर्विशते र्वा व्यश्नोतेर्वा । यदिदं किंच तद्विक्रमते विष्णुस्त्रिधा निधत्ते पदं त्रेधाभावाय पृथिव्यामन्तरिक्षे दिवीति शाकपूणिः समारोहणे विष्णुपदे गयशिरसीत्यौर्णवाभः समूळ्हमस्य पांसुरेऽप्यायनेऽन्तरिक्षे पदं न दृश्यतेऽपि वोपमार्थे स्यात् पांसुर इव पदं न दृश्यत इति पांसवः सूयंत इति वा पन्नाः शेरत इति वा पंसनीया भवन्तीति वा । SRV. I. 22. 17. p. i. 120.

12. 22:—तत्ते वयं स्तुम इति वाक्यशेषोऽपि वोत्तरस्यामन्वयस्तेन व्येषि । SRV. I. 50. 6. p. i. 250.

12. 27:—अयमपि मन्त्रो यास्केनैवं व्याख्यातः । त्रयः केशिन ऋतुथा विचक्षते काले कालेऽभिविपश्यन्ति संवत्सरे वपत एक एषामित्यग्निः पृथिवीं दहति सर्वमेकोऽभिपश्यति कर्मभिरादित्यो गतिरेकस्य दृश्यते न रूपं मध्यमस्य । SRV. I. 164. 44. p. i. 716.

12. 28:—तथा च यास्कः । सुप्रसूतानि वः कर्माणि कल्पयावहै य एष स्वप्ननंशनः स्वप्नान्नाशयस्यादित्य उदयेन सोऽस्तमेषि पथा पुनः । SRV.X.86.21.p.iv.271.

12. 30:—पविः शल्यो भवति यद्विपुनाति कायमित्यादि निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. X. 65. 13. p. iv. 201.

12. 39:—तथा च यास्को व्याचख्यौ । देवानां सख्यमुपसीदेम वयं देवा न आयुः प्रवर्धयन्तु चिरं जीवनाय । SRV. I. 89. 2. p. i. 395.

12. 40:—अवितारो वावनीया वा मनुष्यधृतः सर्वे च देवा इहागच्छत दत्तवन्तो दत्तवतः सुतमिति तदेतदेकमेव वैश्वदेवं गायत्रं तृचं दशतयीषु विद्यते यत्तु किंचिद्बहुदैवतं तद्वैश्वदेवानां स्थाने युज्यते यदेव विश्वलिङ्गमिति शाकपूणिः । SRV. I. 3. 7. p. i. 38.

12. 41:—अग्निनाग्निमयजन्त देवा इत्यादि निरुक्तमनुसंधेयम् । SRV. I. 164. 50. p. i. 719.

12. 46:—अत्रापि च ग्ना व्यन्तु देवपत्न्यः ।

इत्यादि निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV V. 46. 8. p. ii. 602.

13. 3:-अत्र यास्कः । यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगमत क स्य पुल्वघो मृगः क स बह्वादी मृगः । मृगो मार्ष्टेर्गतिकर्मणः । कमगमद्देशं जनयोपन: । SRV. X. 86. 22. p. iv. 271.

13. 5:-अत्र निरुक्तं द्विविधा सृणिर्भवति भर्ता च हन्ता च तथाश्विनौ चापि भर्तारौ जर्भरी भर्तारावित्यर्थस्तुर्फरीतू हन्तारावित्यादि । SRV.X.106 6.p.iv. 354.

13. 5:-जर्भरी भर्तारावित्यर्थस्तुर्फरीतू हन्तारावित्यर्थः । SIRV. p. i. 5.

13. 6:-अस्या ऋचो यास्केनोक्तोऽर्थो द्रष्टव्यः । तद्यथा । तरति सपापं सर्वं मन्दी यः स्तौति धावति गच्छत्यूर्ध्वां गतिम् । धारा सुतस्यांधसो धारयाभिषुतस्य सोमस्य मन्त्रपूतस्य वाचा स्तुतस्य । SRV. IX. 59. 1. p. iii. 664.

13. 7:-अत्र यास्कश्चत्वारि श्रृङ्गेति वेदा वा एत उक्ता इत्यादिना निरवोचत् । तदत्रानुसंधेयम् । SRV.iv.58.3.p.ii.492.

13. 9:-अयं मन्त्रो निरुक्ते व्याख्यातः । सोऽत्राप्यनुसंधेयः । SRV. I. 164. 45. p. i. 717.

13. 10:-(ऋचो अक्षरे परमे etc.) अयं मन्त्रो निरुक्ते व्याख्यातः । SRV. I. 164. 39. p. i. 714.

13. 13:-हृदा तष्टेषु मनसां प्रजवेष्वित्यादिकं निरुक्तं द्रष्टव्यम् । SRV. X. 71. 8. p. iv. 222.

13. 42=14. 29:-अत्र द्वौ द्वौ प्रतिष्ठितौ सुकृतौ धर्मकर्तारावित्यादि निरुक्ते गतमस्य मंत्रस्य व्याख्यानमनुसंधेयम् । SRV. I. 164. 20. p. i. 704.

निघण्टुटीकायां देवराजयज्वोद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः ।

PASSAGES OF THE NIRUKTA, QUOTED BY DEVARĀJA YAJVAN IN HIS COMMENTARY ON THE NIGHAṆṬU.

Note:—Reference is to the Bib. Ind. ed. of the Nirukta, vol. I.

देवराजयज्वोद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः ।

Ngh. 2. 7:–वाज इत्यन्ननाम । Ngh. 1. 8. p. 51.

Ngh. 2. 15:–आशुरिति क्षिप्रनाम । Ngh. 1. 14. p. 149.

Ngh. 3. 7:–अर्जुनमिति रूपनाम । Ngh. 1. 8. p. 50.

N. 1. 1:–भावप्रधानमाख्यातम् । p.387.

1. 3:–आ इत्यर्वागर्थे । Ngh. 4.2.p. 411.

1. 4:–चिदित्येषोऽनेककर्मा । Ngh. 4. 2. p. 411.

मंहतिर्दानकर्मा । Ngh. 1. 8. p. 50. Cf. N. 1. 7:–मंहतेर्दानकर्मणः ।

1. 7:–वीरवन्तः कल्याणवीरा वा । Ngh. 1. 5. p. 39.

1. 8:–ध्वरतिर्हिंसाकर्मा तत्प्रतिषेधः । Ngh. 1. 3. p. 31.

1. 10:–शिशिरं शृणातेः शम्नातेर्वा । Ngh. 2. 19. p. 285.

1. 11:-शचीर्मदन्त उत...पताम । Ngh. 1. 11. p. 93.

न संस्कारमाद्रियेत अर्थोनित्यः परीक्षेत । Ngh. 1. 1. p. 14. Cf. N. 2. 1:–अर्थनित्यः परीक्षेत...न संस्कारमाद्रियेत ।

2. 2:–गाहतेः क्स इति नामकरणः । ख्यातेर्वा । Ngh. 2. 5. p. 194.

2. 5:–गौरिति पृथिव्या नामधेयं यद्दूरं गता भवति यच्चास्यां भूतानि गच्छन्ति । गातेर्वौकारो नामकरणः । Ngh.1.1.p. 7.

2. 7:–शृङ्गं श्रयतेः । Ngh. 1. 17. p.161.

2. 7:–निर्ऋतिर्निरमणात् । Ngh.1.1.p.15.

2. 8:–मातान्तरिक्षं निर्मीयन्ते अस्मिन्भूतानि । Ngh. 1. 12. p. 116.

2. 8:–योनिरन्तरिक्षं महानवयवः परिवीतो वायुना । Ngh. 1. 3. p. 26.

अथवा हर्यतेः प्रेप्साकर्मणः । Ngh. 1. 2. p. 20. Cf. N. 2. 10:–हर्यतेर्वा स्यात् प्रेप्साकर्मणः ।

2. 10:–अन्तरिक्षं कस्मात् । Ngh. 1. 3. p. 27.

2. 11:–ऋषिर्दर्शनात् । Ngh. 3.3. p. 300.

व्रतमिति कर्मनाम वृणोतीति सतः ।...इदमपीतरद् व्रतम् ...एतस्मादेव....वारयतीति सतः । Ngh. 2. 1. p. 165. Cf. N. 2. 13......व्रतमिति कर्मनाम निवृत्तिकर्म वारयतीति सतः ।

स्वरादित्यनाम । Ngh. 1. 9. p. 56; cf. N. 2. 14:–स्वरादित्यो भवति ।

प्राश्नुत एनं शुक्लो वर्णः । संस्पृष्टा रसान् । संस्पृष्टा भासं ज्योतिषाम् । अस्पृष्टो भासेति वा । पृश्निरादित्यः । द्यौस्तु संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुण्यकृद्भिश्च । Ngh. p. 378; cf. N. 2. 14:—पृश्निरादित्यो भवति । प्राश्नुत एनं वर्ण इति नैरुक्ताः संस्पृष्टा...ज्योतिषाम् ।

संस्पृष्टा भासेति वा । अथ द्यौः । संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुण्यकृद्भिश्च ।

नेता रसानां नेता भासामात्मीयानाम् । ज्योतिषां प्रणायकश्चादित्यः । द्यौस्तु कमिति सुखनाम । न कम् अकम् असुखम् । न अकं यत्र स नाकः । Ngh. p. 378; cf. N. 2. 14. नाक आदित्यो भवति । नेता रसानां नेता भासाम् । ज्योतिषां प्रणयः । अथ द्यौः । कमिति सुखनाम । तत्प्रतिषिद्धं प्रतिषिध्येत ।

2. 14:–न वा अमुं लोकं जग्मुषे किंच नाकम् । इति ब्राह्मणम् । Ngh. p. 378.

2. 15:–तेषामादितः साधारणानि पञ्चाश्वरश्मिभिः । Ngh. 1. 5. p. 32.

2. 15.:–काष्ठा दिशो भवन्ति । Ngh. 1. 6. p. 41.

2. 18:–उच्छतीति व्याख्याता । Ngh. 5. 5. p. 489.

2. 21:–आ उपर उपल इत्येताभ्यां साधारणानि पर्वतनामभिः । Ngh.1.10.p.59.

2. 23:–तत्र सरस्वतीत्येतस्य नदीवद् देवतावच्च निगमा भवन्ति । Ngh.1.11.p.83.

2. 24:–शुष्ममिति बलनाम । शोषयतीति सतः । Ngh. 2. 9. p. 118.

2. 25:–ऋतमित्युदकनाम । Ngh. 1. 13. p. 140.

2. 25:–कालः कालयते र्गतिकर्मणः । Ngh. 2. 14. p. 242.

एषामष्टावुत्तराणि बहुवद् । Ngh.1 . 14. p. 150.Cf.N. 2.27:–तेषामष्टा उत्तराणि बहुवत् ।

2. 27:–तत्र दधिक्रा इत्येतद् दधत् क्रामतीति वा दधत् क्रन्दतीति वा दधदाकारी भवतीति वा । Ngh. 1. 14. p. 146.

2. 28:–दशोत्तराण्यादिष्टोपयोजनानीत्याचक्षते साहचर्यज्ञानाय । Ngh. 1.15. p. 152.

3. 1:–कर्मनामान्युत्तराणि । Ngh. 2. 1. p. 163.

3. 2:–रेक्ण इति धननाम । रिच्यते प्रयतः । Ngh. 2. 10. p. 222.

गृणातिस्तुतिकर्मा । Ngh. 1. 10. p. 60. Cf. N. 3. 5:–गृणातेः स्तुतिकर्मणः ।

3. 7:–मत्वा कर्माणि सीव्यन्ति । Ngh. 2. 3. p. 176.

3. 7, 8:–तत्र पंचजना इत्येतस्य निगमा भवन्ति ......पंच पृक्ता संख्या । लिङ्गत्रययोगेष्वविशिष्टा । Ngh. 2. 3. p. 185, cf. N. स्त्रीपुंनपुंसकेष्वविशिष्टा ।

3. 8:-असुरिति प्राणनाम । Ngh. 3. 9. p. 325.

3. 8:–ऊर्गित्यन्ननाम । ऊर्जयतीति सतः । पक्वं सुप्रवृक्णमिति वा । Ngh. 2. 7. p. 209. N. reads सुप्रवृक्णम् for सुप्रवृक्णम् ।

3. 9:–कक्ष्या. प्रकाशयन्ति कर्माणि । Ngh. 2. 5. p. 194.

3. 9–क्षिप्रनामान्युत्तराणि षड्विंशतिः । Ngh. 2. 15. p. 258.

3. 10.–दश दशतः । Ngh. 3. 1. p. 295.

3. 10:–तत्र वियात इत्येतद् वियातयत इति वियातयेति वा । Ngh.2.19.p.283-4.

3. 13:–मानेनान्यान् जहातीति शाकपूणिः । मंहनीयो भवतीति वा । Ngh. 3. 3. p. 299.

3. 13:–तत्र ववक्षिथ विवक्षस इत्येते । Ngh. 3. 3. p. 303.

3. 13:–सुखं कस्मात् । सुहितं खेभ्यः । Ngh. 1. 12. p. 113.

3. 13:–खं पुनः खनतेः । Ngh. 1. 12. p. 114.

3. 14:–करोति यत् पापकम् । Ngh. 3. 24. p. 363.

3. 19:–प्रख्यातं यजतिकर्मेति नैरुक्ताः । Ngh. 3. 17. p. 347.

4. 5:–दुरोण इति गृहनाम । दुःखा भवन्ति दुस्तर्पाः । Ngh. 3. 4. p. 308. N. reads दुरवा for दुःखा.

4. 7:–वासराणि वेसराणि । Ngh.1.9p.56.

कर्तन–हन्तन–यातनेत्यनर्थका उपजना भवन्ति । Ngh. 4. 1. p. 391; cf. N. 4. 7:– कुरुतनेत्यनर्थका उपजना भवन्ति । कर्तन हन्तन यातनेति ।

4. 19:–उदकं हर उच्यते । Ngh. 1. 13. p. 142.

4. 19:–व्यन्त इत्येषोऽनेककर्मा । Ngh. 4. 1. p. 399.

4. 19:–उस्रियेति गोनाम । उत्स्राविणोऽस्यां भोगाः । उस्रेति च । Ngh. 2. 11. p. 230.

4. 21:–पिता पाता वा पालयिता वा । Ngh. 2. 22. p. 293.

4.21:–शमनं रोगाणां यावनं च भयानाम् । Ngh. 4. 1. p. 400. N.adds च after शमनं ।

4. 22:–अदितिरदीना । Ngh.1.14.p.14.

4. 24:–श्येनः शंसनीयं गच्छति । Ngh. 1. 14. p. 151.

4. 25:–अपीच्यमपगतमपचितम् । Ngh. 3. 25. p. 366. cf. N.

4. 25:–दंसयः कर्माणि दंसयन्त्येनानि । Ngh. 4. 1. p. 402.

4. 25:–अन्तो अततेः । Ngh. 3. 30. p. 376.

4. 25:–अथाप्युन्नोत्यर्थे दृश्यते । Ngh. 4. 1. p. 402.

4.26 –सप्त आदित्यरश्मयः । Ngh. 1.5. p. 38.

5. 1:–अन्ध इत्यन्ननाम । आध्यानीयं भवति । Ngh. 2. 7. p. 204.

5. 2:–वनुष्यति हन्तिकर्मा । Ngh. 2. 12. p. 233.

5. 4:–वरमाहारमाहार्षीः । इति च ब्राह्मणम् । ···वरं मूलं वृहति । Ngh.1.10.p.65.

5. 6:–अग्निः पवित्रं स मा पुनातु वायुः सोमः सूर्य इन्द्रः । पवित्रं ते मा पुनन्तु । Ngh. 4. 2. p. 412.

5. 12:–बभस्तिरत्तिकर्मा । Ngh.1.5.p.35.

5. 13:–अप्स इति रूपनाम । अप्सातेः । Ngh. 3. 7. p. 320.

5. 14:–वयुनं वेतेः । कान्तिर्वा प्रज्ञा वा । Ngh. 3. 8. p. 324.

5. 16:–तूर्णमश्नुते । Ngh. 4. 2. p. 418.

5. 18:–नीचैरस्मिन् क्वणन्ति । Ngh. 4. 2. p. 419.

6. 1:–आशु इति शु इति च क्षिप्रनामनी भवतः । Ngh. 2. 15. p. 262.

6. 1:–शोचते र्ज्वलतिकर्मणः । Ngh. 1. 12. p. 128.

6. 4:–जूर्णि र्जवतेर्वा द्रवतेर्वा जीर्यतेर्वा । Ngh. 2. 13. p. 135. N. reads दूनोतेर्वा for जीर्यतेर्वा ।

समुद्रः पर्वतो राजा इव दुर्भिक्षनाशकः ।

Ngh 1. 10. p. 62, cf. N. 6. 5:–
उदधिः पर्वतो राजा दुर्भिक्षे नव वृत्तयः।

6. 8:–शशमानः शंसमानः । Ngh. 3. 14. p. 334.

6. 12:–अतिक्रामन्तो दुरितानि विश्वा । Ngh. 4. 3. p. 437.

6. 14:–गीर्भिरेनं वनयन्ति । Ngh. 4. 3. p. 440.

6. 16:–तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीष्टाम् । Ngh. 4. 3. p. 442.

6. 17:-कर्मणां प्रस्नातारौ । Ngh. 2. 4. p. 190.

गृह्यन्तेऽस्मिन् रसा अवश्याया आदित्येन । Ngh 1. 9. p. 57, cf. N 6. 19:–
ग्रंस इत्यहर्नाम । ग्रस्यन्तेऽस्मिन्रसाः।

गोरूध उद्धततरं भवति ··उपोन्नद्धम्···तत् स्नेहं रसानुप्रदानसामान्याद् रात्रिरप्यूध उच्यते। Ngh.1.7.p.47, cf.N.6.19.

सामि प्रतिषिद्धमसामि···असुसमाप्तम् । Ngh. 4. 3. p. 451. Cf. N. 6. 23.
असामि सामिप्रतिषिद्धम् ।···असुसमाप्तम्

6. 31:–इदं कामयमान उच्यते। Ngh. 4 3 p. 456. उच्यते is omitted by N.

6. 31:–अथापि तद्वदर्थे भाष्यते । Ngh. 4. 3. p. 456.

7. 10:–या च का च बलकृतिरिन्द्रकर्मैव तत् । Ngh. 2. 9. p. 221.

7. 11:–अथास्य कर्म रसादानं रश्मिभिश्च रसधारणम्। Ngh. 1. 5. p. 35.

7. 13:–पिपीलिका पेलतेर्गतिकर्मणः। Ngh. 2. 14. p. 242.

7. 24:–जिघर्तेः सिंचतिकर्मणः। Ngh. 1. 12. p. 101.

8. 8:–यह्व इति महतो नामधेयम् । यातश्च हूतश्च भवति । Ngh. 3. 3. p. 303.

8. 9:–स्योनमिति सुखनाम् । स्यतेरवस्यन्त्येतत् । Ngh. 3. 6. p. 317.

8. 20:–स्वाहेत्येतत् सु आहेति वा स्वा वागाहेति वा स्वं प्राहेति वा स्वाहुतं हविर्जुहोतीति वा। Ngh. 1. 11. p. 83.

9. 11:–रथो रंहते गतिकर्मणः । Ngh. 2. 14. p. 245.

9. 18:–इषुरिषते गतिकर्मणः। Ngh. 2. 14. p. 253, cf. N.

9. 32:–कण्टकः कन्तपो वा कृन्ततेर्वा कण्टतेर्वा स्याद् गतिकर्मणः । Ngh. 2. 14. p. 242.

10. 3:–श्रव इत्यन्ननाम । Ngh. 2. 7. p. 206.

10. 4:–बन्धिरनिभृतत्वे । Ngh. 1. 12. p. 99.

10. 17:–शेवमिति सुखनाम । Ngh. 3. 6. p. 318, cf. N.

10. 31:–अर्वैररणवान् । Ngh. 1. 14. p. 144, cf. N.

11. 5:–चन्द्रमाश्चायं द्रमति । Ngh. 2. 14. p. 256.

11. 5:–चन्द्र श्चन्दतेः कान्तिकर्मणः । Ngh. 1. 2. p. 19.

11. 9:–नृम्णं···नृन् नतम् । Ngh. 2. 9. p. 217.

11. 43:–अहन्तव्या भवतीति । अघ्नीति वा। Ngh. 2. 11. p. 229.

12. 13:–कविः क्रान्तदर्शनो भवति कवतेर्वा । Ngh. 3. 15. p. 341.

12. 41:–अग्निर्वसुभिर्वासव इति समाख्या। तस्मात् पृथिवीस्थानाः । Ngh. 5. 6. p. 497.

ऋग्वेदभाष्ये वेङ्कटमाधवोद्धृत-
निरुक्तसंदर्भाः ।

PASSAGES OF THE NIRUKTA,
QUOTED BY VEṄKAṬA
MĀDHAVA IN HIS COM-
MENTARY ON THE
ṚGVEDA.

वेङ्कटमाधवोद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः ।

RV. I. 15. 7:–यास्कस्त्वाह । द्रविणोदा यस्त्वं द्रविणसादिन इति वा द्रविणसस्तस्मात् पिबत्विति वा यज्ञेषु देवमीळते याचन्ति स्तुवन्ति वर्धयन्ति पूजयन्ति वेति । cf. N. 8. 2.

I. 22. 17:–अत्र यास्कः । पृथिव्यामन्तरिक्षे दिवीति शाकपूणिः । समारोहणे विष्णुपदे गयशिरसीत्यौर्णवाभ इति । N.12.19.

I. 38. 3:–अत्र यास्कः । सुविते सु इते सूते सुगते प्रजायामिति वेति । cf.N.4.17.

I. 41. 9:–चतुरश्चिद्ददतान् धारयत···कितवाद्यथा बिभीयात् । एवं दुरुक्ताय बिभीयात् । न दुरुक्ताय स्पृहयेदिति । cf. N. 3. 16.

I. 50. 6:–पश्यसि तत्ते वयं स्तुम इति वाक्यशेष इति यास्कः । N. 12. 22.

I. 62. 5:–यास्कस्त्वाह । नवगतयो नवनीतगतयो वेति । N. 11. 19.

I. 84. 15:–अत्र यास्कः । अथाप्यस्यैको रश्मिश्चन्द्रमसं प्रति दीप्यते । तदेतेनोपेक्षितव्यम् । आदित्यतोऽस्य दीप्तिर्भवतीति । सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्व इत्यपि निगमो भवति । सोऽपि गौरुच्यते । अत्राह गोरमन्वतेत्यत्राह गोः सममन्वमंसतादित्यरश्मयः सचामापीच्यमवसितमवगतमपहृतमन्तर्हितं वामुत्र चन्द्रमसो गृह इति । cf.N.2.6;4.25.

I. 92. 1:–ता एता उषसः प्रज्ञानमकृण्वन् पूर्वेऽर्धेऽन्तरिक्षलोकस्य...दीप्तिमञ्जते । कोशादायुधानि निष्कृण्वाना वीरा इव प्रतियन्ति । गन्त्र्य आरोचमाना उषसो मातृस्थानीया निरुक्तं च द्रष्टव्यम् । cf. N. 12. 7.

I. 95. 5:–त्वष्टुर्जायमानात्······ द्यावापृथिवी उभे । अपि बिभ्यतुः । अपि चैनं सिंहमिव बलिनमभिमुखे सेवते । अत्र निरुक्तं द्रष्टव्यमिति । cf. N. 8. 15.

I. 105. 8:–सन्तपन्ति मामभितः सपत्नीरिव सपत्न्यः कूपपर्शवो मूषिका इवास्नातानि सूत्राणि व्यदन्ति स्वाङ्गाभिधानं वा स्यात् । शिश्नानि व्यदन्ति । सन्तपन्ति माध्य दुःकामाः स्तोतारस्ते शतक्रतो··· cf. N. 4. 6.

I. 105. 18:–यास्कपक्षे तु–उदितश्चन्द्रमा इति मन्त्रार्थः । तदुक्तम् । वृकश्चन्द्रमा इति । विवृतज्योतिष्को वा विक्रान्तज्योतिष्को वा । अरुण आरोचमानः । मासानां चार्धमासानां च कर्ता चन्द्रमा वृकः पथा यन्तं ददर्श नक्षत्रगणमभिजिहीते निचाय्य येन येन योक्ष्यमाणो भवति चन्द्रमास्तदद्दणुवन् इव पृष्ठरोहीति । cf. N. 5. 20, 21.

I. 105. 19:–त्रित एवाथवा द्रष्टा ननु कुत्सस्य दर्शने । विरुध्यतेऽरुणो मेति

नाशब्दस्तत्र का गतिः ॥ उच्यते पदकारस्य त्रितस्यार्षमिदं मतम् । अन्यथापि पदच्छेदस्तत्र यास्केन दर्शितः ॥ cf. N. 4. 6; 5. 21.

I. 110. 4:—कृत्वा कर्माणि क्षिप्रत्वेन वोढारो मरणधर्माणः सन्तोऽमृतत्वमानशिरे । सौधन्वाना ऋभवः सूक्ष्मदर्शनाः···cf. N. 11. 16.

I. 113. 2:-सूर्यं वत्समाह साहचर्यात् । अरिचत् कृष्णा सदनान्यस्य रात्रिः । अथैने संस्तौति समान·······अमरणधर्माणौ । अनूची द्योतमाने अन्योन्यस्य अध्यात्मं···कुर्वाणे चरतः ··cf. N. 2.20.

I. 117. 16:—अत्र यास्कः । आदित्योऽपि वृक उच्यत इत्यादि । N. 5. 21.

I. 163. 10:—यास्कः । समीरितान्ताः पृथ्वन्ता वा संसृतमध्यमाः शीर्षमध्यमा वा । शिर आदित्यो भवति यदनुशेते सर्वाणि भूतानि मध्ये चैषां तिष्ठति । इदमपीतरच्छिर एतस्मादेव । समाश्रितान्येतदिन्द्रियाणि भवन्ति । संशूरणासः शूरः शवतेर्गतिकर्मणः । दिव्या दिविजा । अत्या अतनाः । हंसा हन्तेर्घ्नन्त्यध्वानम् । श्रेणिः श्रयतेः समाश्रितो भवति । यदाक्षिषु यैदापन् । दिव्यमजमजनीयमाजिमश्वस्यादित्यस्तुतिः। अश्वस्य । आदित्यादश्वो निस्तष्ट इति । सूरादश्वं वसवो निरतष्टेत्यपि निगमो भवतीति । cf. N. 4. 13.

I. 164. 1:—आदित्यरश्मय इति वदन्तीति। N. 4. 26.

I. 164. 2:—सप्त रश्मयो यस्मै रसानभिसन्नामयन्ति···संवत्सरो ग्रीष्मो वर्षा हेमन्त इति । सर्वाणीमानि भूतान्यधितिष्ठन्ति····cf. N. 4. 27.

I. 164. 41:—यास्कस्त्वाह । एकपदी मध्यमेन। द्विपदी मध्यमेन चादित्यन । चतुष्पदी दिग्भिः । अष्टापदी दिग्भिश्चावान्तरदिग्भिश्च । नवपदी ताभिरादित्येन च बहूदका परमे स्थान इति । Cf. N.11.40.

I. 164. 47:—अत्र यास्कः । ते यदामुतोऽर्वाञ्चः पर्यावर्तन्ते सहस्थानादुदकस्यादित्यात् । अथ घृतेनोदकेन पृथिवी व्युद्यत इति । N. 7. 24.

I. 170. 1:—अगस्त्य इन्द्राय हविर्निरूप्य मरुद्भ्यः संप्रदित्सांचकार । स इन्द्र एत्य परिदेवयांचक्रे । नूनमिति विचिकित्सार्थो न नूनमस्त्यद्यतनं नो एव श्वस्तनं कस्तज्जानाति यदद्भुतं···अस्य चित्तमभिसंचारि। ···cf. N. 1. 5, 6.

I. 174. 2:—दानमनसो नो मनुष्यानिन्द्र मृदुवाचः कुर्वन्तीति यास्क. । cf. N. 6. 31.

II. 12. 1:—यो यजमान एव प्रथमो मनस्वी देवो देवान् कर्मणा पर्यगृह्णात् पर्यरक्षदत्यक्रामदिति यास्कः । Cf. N. 10. 10.

II. 13. 9:—आशुपुष्टीति शुष्टिरिति यास्कः। Cf. N. 6. 12.

II. 23. 9:—सुवर्धयिता ब्रह्मणस्पते स्पृहणीयानि धनानि मनुष्येभ्य आददीमहि याश्च नो दूरेऽरातयः शत्रुसेना याश्च ताळितो ऽन्तिकस्था अभिसन्ति विनाशय ता अप्न इति रूपनाम रूपा इति यास्कः अकर्मणे वेति द्रष्टव्यमिति हिंसका वास्त-

• लितस्ताडयन्तीति। cf. N. 3. 10, 11.

II. 24. 4:—यास्कस्त्वाहाशनवन्तमास्यन्दनवन्तमवाञ्चितं मेघं ब्रह्मणस्पतिर्मधुधारं यमोजसा बलेनाभ्यतृणत्तमेव सर्वोऽपि यन्ति ···द्रिणमुदकवन्तमिति। cf. N.10.13.

II. 32. 4:—सुष्टुत्या हुवे शृणोत्वस्मान्··· सीव्यतु···अपः सूच्या ······प्रजननकर्म सूच्येति ददातु वीरं शतप्रदम्···cf. N. 11. 31.

II. 32. 6:—यास्कः। सिनीवालि पृथुजघने स्तुकः स्त्यायतेः संघातः पृथुकेशस्तुका पृथुष्टुतेर्वा। या देवानामसि ··वा जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां च देवि दिश नः। cf. N. 11. 32.

II. 42. 1:—न्यक्रन्दीज्जन्म प्रब्रुवाण इति यास्कः।····प्रेरयति वाचः क्रमेण प्रेरयितेव नावम्···कल्याणमङ्गलश्च त्वां काचिदभिभूतिः सर्वतो विदतिति यास्कः। cf. N. 9. 4.

III. 1. 12:—अक्र आक्रमणादिति यास्कः। ····हविषां प्रेरयित्रे प्रसिद्धभागा ऋजिन इति यास्कः। cf. N. 6. 17.

Introductory remark to chapter I of the IIIrd *Aṣṭaka:*—
वाक्यार्थेष्वप्रवृत्तेषु निपाताश्चेदनन्विताः।
ऋक्पादपूरणास्ते स्युरिति यास्कस्य दर्शनम्।
cf. N. 1. 9.

III. 19. 2:—उराण उरु कुर्वाण इति यास्कः। N. 6. 17.

III. 30. 5:—(sic.) मुष्टिर्मोहानिति शेषस्तथैव यास्केनोक्तमिति। cf. N. 6. 1.

III. 30. 17:—उद्धर रक्षः सहमूलमिन्द्र··· अत्र यास्कः। आकियतो देशात् सलूकं संरुद्धं भवति पापकमिति नैरुक्ताः सररूकं वा स्यात् सर्तेरभ्यस्तात् तपुषिस्तपतेः हेति र्हन्तेरिति। cf. N. 6. 3.

III. 31. 1:—प्रशास्ति वोळ्हा सन्तानकर्मण इत्यादिकं निरुक्तं द्रष्टव्यम्। cf. N. 3. 4.

III. 31. 2:—यास्कस्त्वाह। यदि हि मातरो जनयन्त वह्निं पुत्रमवह्निं च स्त्रियमन्यतरः सन् सन्तानकर्ता भवति पुमान् दायादोऽन्यतरो वर्धयित्वा जामि प्रदीयते परस्मा इति। cf. N. 3. 6.

III. 33. 1:—यास्कः। विश्वामित्रो व्रतं गृहीत्वा विपाट्छुतुद्र्योः संभेदमाययौ। अनुययुरितरे। स विश्वामित्रो नदीस्तुष्टाव गाधा भवतेति। अपि द्विपद्। अपि बहुपदिति। cf. N. 2. 24.
पर्वतानामुपस्थानान्निर्गत्य कामयमाने बडवे इव विमुक्ते हासतिः स्पर्धाकर्मा परस्परं स्पर्धमाने हर्षकर्मा वा हर्षमाणे गावाविव शोभमाने··· इतरेतरं संलिहाने विपाट्शुतुद्र्यौ पयसा प्रजवेते। cf. N. 9. 39.

III. 33. 5:—यास्कः। उपरमध्वं मे वचसे सोम्याय सोमसंपादिने। ऋतावरी ऋतवत्यः। ऋतमित्युदकनाम। प्रत्यृतं भवति। मुहूर्तमेवैरयनैरवनैर्वा। मुहूर्तो मुहुः ऋतुः। ऋतुरर्तेर्गच्छतिकर्मणः। मुहुर्मूळ्ह इव काल इति। प्राभिह्वयामि सिन्धुं बृहत्या महत्या मनीषया मनस ईषया स्तुत्या प्रज्ञया वावनाय कुशिकस्य सूनुरिति। N. 2. 25.

III. 33. 6:—नद्यः प्रत्यूचुः। इन्द्रोऽस्मानरदद्वज्रबाहुः। रदतिः खनतिकर्मा वा···· परिधानं नदीनामस्मान् देवोऽनयत् सविता कल्याणपाणिः। तस्य वयं सवितुः प्रसवे

वामः। cf. N. 2. 25, 26.

III. 33. 10:—यास्कः। आशृणवाम ते कारो वचनानि याहि दूरादनसा च रथेन च निनमाम ते पाययमानेव योषा पुत्रं मर्यायेव कन्या परिष्वजनायेति। cf. N. 2. 27.

III. 36. 4:—मंहनीयो महानिति यास्कः। cf. N. 3. 13.

III. 36. 6:—अत्र यास्कः। अंशु शु शमष्टमात्रो भवतीति। cf. N. 2. 5.

III. 53. 8:—यास्कः। यद्यद्रूपं कामयते तत्तदेव भवतीति। cf. N. 10. 17.

III. 53. 14: यास्कः। कीकटा नाम देश अनार्यनिवासः कीकटाः किंकृताः किं क्रियाभिरिति प्रेप्सन्ति···मगन्दः कुसीदी मांगदो मां गमिष्यतीति च ददाति तदपत्यं प्रमगन्द अत्यन्तकुसीदिकुलीनः प्रमदको वा योऽयमेवास्ति लोको न पर इति प्रेप्सुः पण्डको वेत्यादि। cf. N. 6. 32.

III. 53. 17:—ददतिधारणकर्मेति यास्कः। cf. N. 2. 2.

III. 54. 6:—योनिरित्युदकनाम। cf. Ngh. I. 12.

III. 54. 10:—यास्कः। मृदुः सोमः। cf. N. 6. 4.

III. 58. 5:—तिर इति प्राप्तनामेति यास्कः। cf. N. 3. 20.

III. 59. 6:—द्युम्नं द्योततेर्यश इति यास्कः। cf. N. 5. 5.

IV. 16. 11:—गधिर्मिश्रीभावकर्मेति यास्कः। cf. N. 5. 15.

IV. 30. 11:—अत्र यास्कः। अपासरदुषाः। अनः संपिष्टो मेघो बिभ्युषी। अनो वायुरनितेः। अपि वोपमार्थे स्यात्। अनस इव शकटादिव। अनः शकटम्। आनद्धमस्मिन् विवरमनिते र्वा जीवनकर्मणः। उपजीवन्त्येनं मेघोऽप्यन एतस्मादेव यन्निरशिश्नद्। वृषा वर्षिता मध्यमस्तस्या एषापरा भवति। एतदस्या अन आशेते सुसंपिष्टमिव विपाशि विमुक्तपाशीति। cf. N. 11. 47, 48.

IV. 32. 23:—शोभेते सशफे निरुक्तं द्रष्टव्यम्। cf. N. 4. 15.

Introductory remark to chapter VII of the IIIrd *Astaka:*—
अनुः सादृश्यवचनः पश्चाद्भावे च वर्तते।
उद्वर्तेत उद्गमने न्यवौ नीचीनवृत्तिनौ॥
सं पूजावचनं प्राहुर्विपरीतौ च निर्दुरौ।
अधेरुपरिभावोऽर्थमाभिमुख्यम्···विदुः॥
·················प्रातिलोम्ये प्रति स्मृतम्।
अपि संसर्गवचनमुपश्चोपजने स्मृतः।
वर्जने सर्वतोभावे परिं प्राहुर्विपश्चितः॥
एषाम···कार्था इत्थं यास्केन दर्शिताः।
पाणिनिश्चाह भगवानर्थानेषां बहूंस्तथा॥
cf. N. 1. 3.

IV. 57. 1:—क्षेत्रस्य पतिना वयं सुहितेनेव जयामो गामश्वं पोषयितृ चाहरेति यास्कः। ···स नो मृळातीदृशे बलेन वा धनेन वेदृशेनेति यास्कः। क्षेत्रस्य बलेनेति यास्कः। cf. N. 10. 15.

IV. 57. 2:—क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं गोसंघं यथा धेनुः पयो दुग्धे एवमस्मासु धुक्ष्व···यशस्य पतयोऽस्मान् मृळयन्तु ···निरुक्तं द्रष्टव्यम्। cf. N. 10. 16.

IV. 57. 8:—शुनासीरमिन्द्रं यास्कस्तु मेने। cf. N. 9. 40

VII. 1. 6:—सृणातेरिति यास्कः। cf.

N. 5. 28.

VII. 4. 7:–शेष इत्यपत्यनाम शिष्यते मृतमिति ''ततश्चाचेतयमानस्य तत्प्रमत्तस्य भवति मास्मात्पथो विदूदुष '' अस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय । cf. N. 3. 2.

VII. 4. 8:–मनसापि न मन्तव्यो ममायमिति '''एतु नो वाजी वेजनवान्''''''' अभिषहमाणः सपत्नान् नवजातः स एव पुत्र इति यास्कस्त्वाह अरणो ऽपार्णो भवतीति । cf. N. 3. 3.

VII. 34. 16:–अहिं गृणीषे नदीनां बुध्न उदकेषु सीदन् निरुक्तं द्रष्टव्यम् । cf. N. 10. 44.

VII. 39. 2:–सुप्रयाणमेषां बर्हिः '''राजानाविव'''मनुष्याणां रात्र्या विवासेश्च पूर्वस्यामभिहूतौ वायुः नियुत्वान् पूषा चास्माकं स्वस्तये निरुक्तं द्रष्टव्यम् । cf. N. 5. 28.

VII. 69. 4:–अत्र यास्कः । पर्यगाद्धां ध्रंसमहरवसानोऽन्नमिति । cf. N. 6. 4.

VII. 76. 1:–यास्कः–उदशिश्रय ज्योतिरमृतं सर्वजन्यं विश्वानरः सविता देवः । cf. N. 11. 10.

VII. 87. 4:–एकविंशतिनामानि''''इति पृथिवीमाह तस्या हि यास्कपठितानि एकविंशतिनामानि । cf. N. 2. 7.

VII. 100. 6:–यास्कः । शिपिविष्टो विष्णुरिति विष्णो धेय? (द्वे) नामनी भवतः। कुत्सितार्थीयं पूर्वं भवत्यौपमन्यवः । किमित्ते विष्णो प्रख्यापनीयमेतत् भवत्यप्रख्यापनीयं यन्न ? (:) प्रब्रूषे शेपे ? (प) इव निर्वेष्टितो ऽस्मीत्यप्रतिपन्नरश्मिः। अपि वा प्रशंसानामेवाभिप्रेतं स्यात् । किं ते विष्णो प्रख्यातमेतद् भवति प्रख्यापनीयं यदुत प्रब्रूषे शिपिविष्टो अस्मीति प्रतिपन्नरश्मिः । शिपयोऽत्र रश्मय उच्यन्ते । तैराविष्टो भवति । मा वर्पो अस्मदपगूह एतदित् वर्प इति न ? रूपना (म) । वृणोतीति सतो यदन्यरूपः समिथे सङ्ग्रामे भवसि संयतरश्मिः । cf. N. 5. 8.

VII. 104. 2:–इन्द्रासोमावघस्य शंसितारं ''' अघमाहत्य ? '''क्रव्यादे घोरख्यानाय द्वेषो धत्तमप्यपेयमनवायं वा यदन्ये न व्यापयेयुः । किमिदिने किमिदानीमिति चरतेरिमं किमिदमिति वा पिशुनाय चरत इति यास्कः । cf. N. 6. 11.

VII. 104. 21:–इन्द्रोपि पराश(र) उच्यते पराशारयिता यातूनामिति यास्कः । cf. N. 6. 30.

VIII. 19. 37:–अत्र यास्कः । सुवास्तुर्नदी तंघ ? (तुग्व) तीर्थं भवति तूर्णमेतदयं ? (दायन्ति) cf. N. 4. 15.

VIII. 41. 2:–यास्कः । तं स्वहिरिहामि ? (स्वभिष्टौमि) समान्यगिरा गीत्या स्तुत्यापि पितॄणां च मननीयैः स्तोमैः नाभाकस्य प्रशस्तिभिः । ऋषि र्नाभाको बभूव स्यन्दमानानामपामुपोदये सप्त स्वसारमेनमाह वाग्भिः स मध्यम इति निरुच्यते । अथैष एव भवतु । नभन्तामन्यके समे । मा भूवन्नन्यके सर्वे ये नो द्विषन्ति दुर्धियः पापधियः पापसङ्कल्पा इति । cf. N. 10. 5.

VIII. 45. 4:–यास्कः । बुन्द इषुर्भवति भिन्दो वा भयदो वा भासमानो द्रवतीति। N. 6. 32; cf. also N. 6. 25.

VIII. 45. 38:–कितवो भवन्ति स्वं हन्तीति

यास्कः । cf. N. 5. 22.

VIII. 61. 11:-यास्कः । न पापा मन्यामहे नाधना न ज्वलनेन हीना अस्त्यस्मासु ब्रह्मचर्यमध्ययनं तपो दानं कर्मेत्यृषिरवोचदिति । cf. N. 6. 25.

VIII. 66. 10:-अत्र यास्कः । एवकनदा ? (बेकनाटाः) खलु कुसीदिनो भवन्ति । द्विगुणकारिणो वा द्विगुणदायिनो द्विगुणं कामयन्त इति वा । इन्द्र· सर्वान् हेकदानः ? (बेकनाटान्) ··सूर्यदृशो य इमान्यहानि पश्यन्ति न पराणीति वाभिभवति कर्मणा पणींश्च वणिज इति । cf. N. 6. 26.

VIII. 67. 5:-यास्कः । जीवतो नोऽभिधावतादित्या नु परा ? (पुरा) हननात् । क नु स्थ वानः-? (ह्वान-) श्रुत इति मत्स्यानां जालमापन्नानां एतदार्षं वेदयन्त इति । cf. N. 6. 27.

Introductory remark to the Vth *Astaka*:-मत्स्यानां जालबद्धानां आर्षं यास्कोऽब्रवीदिति ।

VIII. 77. 4:-एकेनैव प्रतिधानेनापिबत् । सहेति शतं सरांसीन्द्रस्सोमस्य पूर्णानि कान्तादीनि वा कान्त इति वा निरुक्तं च द्रष्टव्यमिति । cf. N. 5. 11.

VIII. 90. 6:-यास्कः । कृत्तिः कृन्तते यशो वा । अन्नं वा । सुमहत्त इन्द्र शरणमन्तरिक्षे (कृत्ति-) रिवेति । cf. N. 5. 22.

VIII. 93. 13:-परुष्णी पर्ववतीति यास्कः । cf. N. 9. 26.

VIII. 93. 22:-पत्नीवन्तः सुता इमे ऽद्भिः सोमाः कामयमाना यन्ति पानायापां गन्ता भवति ·निचुम्पुणः सोम इति यास्कः । cf. N. 5. 18.

VIII. 99. 4:-अनर्शरातिमनश्लीलदानमिति यास्कः । cf. N. 6. 23.

VIII. 100. 10:-अत्र यास्कः । यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि । राष्ट्री देवानां निषसाद मदना । चतस्रो निश ? (अनुदिश) ऊर्जं दुदुहे पयांसि । क स्विदस्याः परमं जगामेति यत्पृथिवीं गच्छतेति वा यदादित्यरश्मयो हरन्ति वेति । cf. N. 11. 28.

VIII. 100. 11:-यास्कः । देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां सर्वरूपाः पशवो वदन्ति व्यक्तवाचश्चाव्यक्तवाचश्च । सा नो मदनान्नं च रसं च दुहाना धेनुर्वागस्मानुपैतु सुष्टुता । इन्द्रसाहचर्यात माध्यमिका वागत्र स्तुतेति । cf. N. 11. 29.

VIII. 102. 11:-शीरमनुशायिनमिति वेति यास्कः । cf. N. 4. 14.

VIII. 102. 19:-अस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय । cf. N. 1. 19; 2. 11; 3. 2, 4; 5. 8; 7. 17, 27, 30; 10. 26.

Introductory remarks to chapter I of the 7th *Astaka:*—
तपोविशेषयुक्तानां युगेष्वन्येषु देवताः ।
आसनृषीणां प्रत्यक्षाः प्रभावै र्विविधै र्युताः॥
cf. N. 1. 20:-साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवुः ।
किञ्च वैदिकवाक्यानि सदृशानीह लौकिकैः ।
cf. N. 1. 16:-शब्दसामान्यात् ।
नानाविधैर्ह्यभिप्रायैर्ऋचो दृष्टा महर्षिभिः ।
cf. N. 7. 3:-एवमुच्चावचैरभिप्रायैर्ऋषीणां मन्त्रदृष्टयो भवन्ति ।

Introductory remarks to chapter II of the 7th *Astaka:*—

प्रत्यक्षाश्च परोक्षाश्च द्विविधास्तत्र देवताः ।
cf. N. 7. 1:—तास्त्रिविधा ऋचः। परोक्षकृताः प्रत्यक्षकृताः ।

Introductory remarks to chapter III of the 7th *Aṣṭaka:*—
ऋषिर्यस्य गुणान् ब्रूते यस्माच्चार्थमभीप्सति ।
निवेशयति तन्नाम तामाहुस्तस्य देवताम् ॥
cf. N. 7. 1:—यत्काम ऋषिर्यस्यां देवतायामार्थपत्यमिच्छन्स्तुतिं प्रयुंक्ते तद्दैवतः स मन्त्रो भवति ।

IX. 89. 6:—अंशुः शमष्टमात्रो भवतीति यास्कः । N. 2. 5.

Introductory remarks to chapter IV of the 7th *Aṣṭaka:*—
स्तूयन्ते यज्ञसंयोगादपि चान्ये रथादयः ।
अथापि युद्धसंयोगाद्रथादीनां स्तुतिर्भवेत्॥
cf. N. 9. 11:—यज्ञसंयोगाद्राजा स्तुतिं लभेत । राजसंयोगाद् युद्धोपकरणानि । तेषां रथः प्रथमागामी भवति ।

Introductory remarks to chapter V of the 7th *Aṣṭaka:*—
अग्नेर्वाचकशब्दानां स्पष्टां याज्यां स्वदर्शनात् ।
आग्नेयप्रवादोऽयमिति यास्कस्य दर्शनम् ॥
cf. N. 8. 22:—आग्नेया इति तु स्थितिः ।

IX. 112. 3:—यास्कः । उपलप्रक्षिण्युपलेषु प्रक्षिणोति । उपलप्रक्षेपिणीव । कारुरहमस्मि कर्ता स्तोमानाम् । तत इति सन्ताननाम । पितुर्वा पुत्रस्य वा । स भिषक् । उपलप्रक्षिणी सक्तुकारिका । नना नमतेर्माता दुहिता वा नानाकर्माणो वसुकामा अन्वास्थिताः स्मो नि गाव इव लोकमिति । cf. N. 6. 5, 6.

X. 13. 5:—यति ? (अवतिः) गतिकर्मेति यास्कः । cf. N. 10. 20.

X. 14. 1:—यास्कस्त्वाह । पर्यागतवन्तमिति ···दुवस्यतिराप्नोतिकर्मेति यास्कः । cf. N. 10. 20.

Introductory remarks to chapter VII of the 7th *Aṣṭaka:*—
पठिता देवताध्याये त्रिषु स्थानेषु देवताः ।
विद्यन्ते स्तुतयो यासां ता एता यास्कदर्शिताः ॥ cf. N. 7. 8, 10, 11, 13.

X. 28. 4:—जरिता गरिता दक्षिणा इति यास्कः । N. 1. 7.

X. 29. 1:—वन इव वायो वेः पुत्रश्चायन् इति वा कामयमान इति वा पय इवेति चकार शाकल्यः । उदात्तं त्वेवमाख्यातमभविष्यत् सुसमाप्तश्चार्थ इति । cf. N. 6. 28.

Introductory remark to chapter I of the 8th *Aṣṭaka:*—
नानाविधैरभिप्रायैर्मन्त्रा दृष्टा महर्षिभिः ।
cf. N. 7. 3.

X. 64. 5:—आदित्यो दक्ष इत्यादि निरुक्ते द्रष्टव्यम् । cf. N. 11. 23.

X. 71. 4:—अप्येकः पश्यन्नपि न पश्यति वाचमपि च शृण्वन्न शृणोत्येनामिति अविद्वांसमाहार्धम् । अप्येकस्मै तन्वं विसस्र इति स्वमात्मानं विवृणुते ज्ञानप्रकाशनमर्थस्य स्वाहानया वाचोपमोत्तमया वाचा जायेव पत्ये कामयमाना सुवासा ऋतुकालेषु यथा स एनां पश्यति स शृणोत्यर्थज्ञप्रशंसेति । cf. N. 1. 19.

X. 71. 5:—अप्येकं वाक्सख्ये स्थिरपीतमाहुः । ···विज्ञातार्थं वाग्ज्ञेयेषु बलवत्स्वप्यर्थेष्विति यास्कः । cf. N. 1. 20.

X. 71. 11:—ऋचामेको होता पोषं पुपुष्वान्

··गायति शक्वरीषु । शक्वर्य ऋच इति यास्कः । ब्रह्मा भूत्वा एको वदति जाते जाते ··एकोऽध्वर्युरिति । cf. N. 1. 8.

X. 85. 19:–यास्कः । नवो नवो भवति जायमान इति पूर्वपक्षादिमभिप्रेत्य । अह्नां केतुरुषसामेत्यग्रमित्यपरपक्षान्तमभिप्रेत्य । आदित्यदैवतो द्वितीयः पाद इत्येके । भागं देवेभ्यो विदधात्यायन् इत्यर्धमासेज्यामभिप्रेत्य वर्धयति चन्द्रमा दीर्घमायुरिति । cf. N. 11. 6.

X. 85. 20:–किंशुकं शाल्मलिं ··आरोह सूर्ये अमृतस्य···सुखं पत्ये वहतु··· निरुक्तं द्रष्टव्यमिति । cf. N. 12. 8.

X. 86. 21:–पुनरिति निरुक्तं द्रष्टव्यमिति । cf. N. 12. 28.

X. 88. 17:–अयं चाग्निरसौ च मध्यम इति यास्कः । N. 7. 30.

X. 97. 1:–शतं धामानि सप्त चेति······ निरुक्तं च द्रष्टव्यमिति । N. 9. 28.

X. 98. 1:–तत्र यास्कः । देवापिश्चार्ष्टिषेणः शन्तनुश्च कौरव्यौ भ्रातरौ बभूवतुः । स शन्तनुः कनीयान् अभिषेचयांचक्रे । देवापिस्तपः प्रतिपेदे । ततः शन्तनो राज्ये द्वादश वर्षाणि देवो न ववर्ष । तमूचुर्ब्राह्मणाः । अधर्मस्त्वया चरितः । ज्येष्ठं भ्रातरमन्तरित्याभिषेचितम् । तस्मात्ते देवो न वर्षतीति । स शन्तनुर्देवापिं शिशिक्ष राज्येन । तमुवाच देवापिः पुरोहितस्तेऽसानि याजयानि च त्वेति । तस्यैतद्वर्षकामसूक्तमिति । N. 2. 10.

X. 98. 7:–होत्राय वृतः कृपायमाणो ·· ··· देवा एनं शृण्वन्ति वृष्टियाचिनम्······ N. 2. 12.

X. 103. 12:–यास्कः । अप्वा यदेनया वृद्धोऽपमीयते । व्याधिर्वा भयं वा । cf. N. 6. 12.

अमीषां चित्तं प्रतिलोभमाना गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि । अभिप्रेहि । निर्दहैषां हृदयानि शोकैः । अन्धेनामित्रास्तमसा सेव्यन्तामिति । cf. N. 9. 33.

X. 105. 2:–शेपः सपतेः स्पृशतिकर्मण इति यास्कः । cf. N. 3. 21.

X. 110. 4:–सुखकरं सेवितमिति यास्कः । cf. N. 8. 9.

X. 110. 10:–मधुना च घृतेन चेति यास्कः । N. 8. 17.

X. 169. 1:–इति प्रस्थापयन्नाह निरुक्तं द्रष्टव्यमिति । cf. N. 1. 17.

ऋग्वेदभाष्य उद्गीथोद्धृतनिघण्टु-निरुक्तसंदर्भाः ।

PASSAGES OF THE NIGHAṆṬU AND THE NIRUKTA QUOTED BY UDGĪTHA IN HIS COMMENTARY ON THE ṚGVEDA.

Note:—Reference is to a Devanāgarī transcript of a Malyalam Ms. of the commentary of Udgītha from the Government Library of Sanskrit Mss., Madras.

उद्गीथोद्धृतनिघण्टुवचनानि

Ngh. 1. 3:–आप इत्यन्तरिक्षनाम । RV. X. 10.4; 16.3;45.1;65.9.

Ngh. 1. 7:–अक्तुरिति रात्रिनाम । RV. X. 40. 5.

Ngh. 1. 9:–द्युरित्यहर्नाम । RV. X.11.7.

Ngh. 1. 11:–धेनेति वाङ्नामदर्शनेन । RV. X. 43. 6.

Ngh. 1. 12:–योनिरित्युदकनाम । RV. X. 65. 8.

Ngh. 1. 13:–वक्षणा इति नद्य उच्यन्ते । RV. X. 27. 16.

Ngh. 2. 1:–वेप इति कर्मनाम । RV. X. 46. 5.

Ngh. 2. 2:–तोकमित्यपत्यनाम । RV. X. 25. 9.

Ngh. 2. 4:–गभस्तिरिति बाहुनाम । RV. X. 44. 2.

Ngh. 2. 7:–वाजमन्नम् । RV. X. 40. 12; 67. 10.

Ngh. 2. 7:–श्रव इत्यन्ननाम । RV. X. 27. 21.

Ngh. 2. 7:–पृक्ष इत्यन्ननाम । RV. X. 65. 4.

Ngh. 2. 9:–शव इति बलनाम । RV. X. 22. 10.

Ngh. 2. 9:–बाध इति बलनाम । RV. X. 49. 8.

Ngh. 2. 9:–शुष्मं बलम् । RV. X. 44. 3.

Ngh. 2. 9:–तुविष्मान्···बलवानित्यर्थः । RV. X. 43. 6.

Ngh. 2. 10:–रत्नमिति धननाम । RV. X. 18. 7.

Ngh. 2. 11:–उस्रेति गोनाम । RV. X. 67. 4.

Ngh. 2. 15:–नु इति क्षिप्रनाम । RV. X. 49. 11.

Ngh. 2. 15:–तूर्णिः क्षिप्रम् । RV. X. 73. 4.

Ngh. 2. 15:–तूतुजानः क्षिप्रनामैतत् । RV. X. 43. 8.

Ngh. 2. 17:–भरे संग्रामे । RV. X. 67. 9.

Ngh. 2. 18:–आनडिति व्याप्तिकर्मा । RV. X. 27. 7.

Ngh. 2. 18:–नशतिः व्याप्तिकर्मा । RV. X. 40. 6.

Ngh. 2. 20:–पविरिति वज्रनाम । RV. X. 27. 6.

Ngh. 2. 20:–वध इति वज्रनाम । RV. X. 22. 8.

Ngh. 2. 22:–परशु वज्रम् । RV. X. 43. 9.

Ngh. 2. 22:–अर्यः स्वामित्वमपि । RV. X. 42. 1.

Ngh. 3. 1:–तुविरिति बहुनाम्नः। RV. X. 43. 8.

Ngh. 3. 1:–कुविद् बहु । RV. X. 64. 13.

Ngh. 3. 3:–व्राधान् इति महन्नाम । X. 69. 10.

Ngh. 3. 4:–पस्त्यमिति गृहनाम। RV. X. 46. 6.

Ngh. 3. 4:-दमेति गृहनाम । RV. X. 46. 7.

Ngh. 3. 6:–भेषजमिति सुखनाम। RV. X. 9. 5.

Ngh. 3. 9:–असुरीति प्रज्ञा। RV. X. 12. 4.

Ngh. 3. 14:–सपतिरर्चतिकर्मा । RV. X. 48. 9.

Ngh. 3. 14:–अथवा मन्यत इत्यर्चन्ति-कर्मसु पाठात्। RV. X. 8. 9. Cf. मन्यतिरर्चतिकर्मा। X. 26. 4; मन्य-तेरर्चतिकर्मणः। X.63.17;X.64.16.

Ngh. 3. 16:–जरितः स्तोतः। RV. X. 42. 2.

Ngh. 3. 16:–नद इति स्तोतृनाम। RV. X. 11. 2.

Ngh. 3. 16:–कीरिरिति स्तोतृनाम। RV. X. 67. 11.

Ngh. 3. 17:–सवनमिति यज्ञनाम। RV. X. 41. 1.

Ngh. 3. 17:–होत्रेति यज्ञनाम । RV. X. 11. 5.

Ngh. 3. 17:–मखशब्दो यज्ञनाम। RV. X. 11. 6.

Ngh. 3. 18:-मरुत इति ऋत्विङ्नाम। RV. X. 73. 1.

Ngh. 3. 20:–शिक्षतिर्दानार्थः । RV. X. 42. 2.

Ngh 3. 23:–अवत इति कूपनाम। RV. X. 25. 4.

Ngh. 3. 30:–रोदसी द्यावापृथिव्योः । RV. X. 45. 6. Cf. also रोदसी द्यावापृथिव्यौ। X. 65. 5.

उद्गीथोद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः ।

X. 5. 6:–स्तेयं गुरुतल्पारोहणं ब्रह्महत्यां भ्रूणहत्यां सुरापानं दुष्कृतस्य कर्मणः पुनः पुनस्सेवां पातकेऽनृतोद्यमिति । N.6.27.

X. 8. 6:–अग्निर्वा इतो वृष्टिं समीरयतीति श्रुतिः । N. 7. 24.

X. 10. 2:–वीरो वीरयत्यमित्रान् वेतेर्वा स्याद्गतिकर्मणो वीरयते र्वा इति निर्वचनात् । N. 1. 7.

X. 12. 4:–शिशीते शृङ्गे इति । N. 4. 18.

X. 12. 5:–अति सु इत्यभिपूजितार्थे । N. 1. 3.

X. 14. 1:–यास्कमहर्षिणात्र वाक्यार्थसामन्दे (सामान्यादे॰) व तिर्यगतजातविशेषार्थमाद्ध्याहृतम् । cf. N. 10. 20.

X. 18. 4:–अर्तेरर्थः । N. 1. 18.

X. 22. 10:–नक्षत्रं नक्षतेर्गतिकर्मणः । N. 3. 20.

X. 23. 2:–ऋभुर्वाज इति सौधन्वानामुच्यते । cf. N. 11. 16.

N. 23. 7:–जाम्यतिरेकनाम बालिशस्य वा समानजातीयस्य वा इति वचनात् । cf. N. 4. 20.

X. 26. 1:–नियुतो नियमनाद्वा नियोजनाद्वा । N. 5. 28.

X. 27. 8:–समित्येकीभावे । cf. N. 1. 3.

X. 27. 14:–धेनुर्धयते र्वा धिनोतेर्वा । N. 11. 42. अथवा गर्भो गृह्णात्यर्थे । गिरत्यनर्थानिति वा । N. 10. 23.

X. 27. 17:–मन्त्रः पवित्रमुच्यते । N. 5. 6.

X. 27. 19:–शिश्नं श्नथतेरिति वचनात् । N. 4. 19.

X. 27. 22:–अथापि ताद्धितेन कृत्स्नवन्निगमा भवन्ति ।···धनुरत्र वृक्ष इत्युच्यते । N. 2. 5.

X. 27. 22:–मीमयतिः शब्दकर्मा । N. 2. 6.

X. 27. 23:–भाष्ये च मेघा एव माध्यमिका देवगणा इत्युक्ताः ।···उपरा मेघाः । N. 2. 5.

X. 28. 2:–तिग्मं तेजतेरुत्साहकर्मणः । N. 10. 6.

X. 31. 4:–दमूना दममना वा दान्तमना वा । N. 4. 9.

X. 40. 2:–सधस्थे सहस्थाने । cf. N. 3. 15.

X. 40. 6:–न शब्दोऽत्र पुरस्तादुपाचारेपि सामर्थ्यादुपमार्थः । cf. N. 1. 4.

X. 40. 8:–उरुष्यतीति रक्षार्थः । cf. N. 5. 23.

X. 40. 9:–दंसय इति कर्माणि । cf. N. 4. 25.

X. 40. 11:–उषु इति पदपूरणे । cf. N. 1. 9.

X. 40. 11:–उस्रिया उस्राविणी दात्री । cf. N. 4. 19.

X. 40. 11:–उश्मसि कामयामहे । N. 2. 7.
X. 41. 1:–उ इति पदपूरणः। cf. N. 1. 9.
X. 41. 1:–मध्विति सोमोच्यते। cf. N. 4. 8.
X. 42. 2:–जाराया जरयितारम्। cf. N. 3. 16; 5. 24; 10. 21.
X. 42. 3:–आभर आहर। N. 6. 32; 12. 6.
X. 42. 7; 43. 5; 45. 12:–अस्मे अस्मभ्यम्। N. 6. 7.
X. 42. 9:–श्वघ्नी कितवः। N. 5. 22.
X. 42. 9; 48. 9:–इदिति पदपूरणः। N. 1. 9, 10.
X. 42. 10:–अथापि ताद्धितेन कृत्स्नवन्निगमा भवन्तीति। N. 2. 5.
X. 42. 11:–अघं पापम्। cf. N. 6. 11; 9. 42.
X. 43. 3:–सप्त संख्यकाः सिन्धवो नद्यः। cf. N. 5. 27.
X. 43. 4:–अधिषवणचर्मणि। N. 2. 5.
X. 44. 3; 45. 4:–ईमिति पदपूरणः। cf. N. 1. 9.
X. 44. 6:–केपयः कपूयाः दुष्पूया वा अपकर्माण इत्यर्थः। cf. N. 5. 24.
X. 44. 9:–ओको निवासः। cf. N. 3. 3.
X. 45. 6:–पञ्चजनाः निषादपञ्चमाः पञ्चमवर्णाः। cf. N. 3. 8.
X. 48. 10:–नेमोऽर्धः। cf. N. 3. 20.
X. 49. 11:–रसानुप्रदानं वृत्रवधादिकर्म। cf. N. 7. 10.
X. 49. 12:–निपातानामुच्चावचार्थत्वात्। cf. N. 1.4.
X. 49. 12:–चिच्छब्दो हेत्वर्थे। cf. N. 1.4.
X. 50. 7:–सचा शब्दश्च सहार्थे। cf. N. 5. 5.
X. 53. 3:–अदितिर्देवमाता। cf. N. 4. 23.
X. 64. 3:–वेति समुच्चयार्थे। cf. N. 1. 5.
X. 64. 5:–दक्षस्यादिते अदितिरत्र नैरुक्तपक्षे मध्यस्थाना। cf. N. 11. 22, 23.
ऐतिहासिकपक्षे अदितिर्देवमाता। cf. N. 4.22.
X. 64. 6:–वाजिनो देवाश्वा रश्मयो वा। cf. N. 12. 43.
X. 64. 16:–अभ्यासे भूयांसमर्थं मन्यन्ते। N. 10. 42.
X. 65. 7; 66. 1:–ऋतावृध ऋतस्य सत्यस्य यशसोदकस्य वा। cf. N. 12. 33.
X. 65. 10:–उ इति पदपूरणः। cf. N. 1. 9.
X. 66. 6:–माध्यमिका देवगणाः। cf. N. 12. 32.
X. 66. 9:–व्रता व्रतानि च कर्माणि। cf. N. 2. 13; 11. 23; 12. 32, 45.
X. 66. 14:–अस्मे अस्मभ्यम्। cf. N. 6. 7.
X. 67. 5:–ईमिति पदपूरणः। cf. 1. 9, 10.
X. 67. 9:–सधस्थे सहस्थाने। cf. N. 3.15.
X. 69. 12:–जाम्यतिरेकनाम। N. 4. 20.
X. 70. 5:–यज्ञदैवतेषु पुष्पफले उच्यते देवताध्यात्मे वा। cf. N. 1. 20.
X. 73. 11:–सुपर्णाः सुपतनाः...आदित्या इत्यर्थः। cf. N. 4. 3.
X. 73. 11:–पूर्धि पूरय देहीत्यर्थः। N. 4. 3.
X. 73. 11:–वायुर्वेन्द्रो वान्तरिक्षस्थानः। N. 7. 5.
X. 74. 1:–स्तुतिभागं हविर्भागं वेति। cf. N. 7. 13.
X. 74. 1:–वनु वननीयम्। cf. N. 6. 31.
X. 75. 3:–इदिति पदपूरणः। cf. N. 1. 9, 10.

शुक्लयजुर्वेदे माध्यन्दिनशाखायां वाजसनेयिसंहिताभाष्ये श्रीमदुवटाचार्योद्धृतनिघण्टुनिरुक्तसंदर्भाः

PASSAGES OF THE NIGAHṆṬU AND THE NIRUKTA QUOTED BY UVAṬA IN HIS COMMENTARY CALLED *THE MANTRABHĀṢYA* ON THE WHITE YAJURVEDA, I-E. THE VĀJASANEYI SAṀHITĀ IN THE MĀDHYANDINA RECENSION.

Note:—Reference is to Paṇaśīkara's edition, Bombay, 1912. The letters MD. after a quotation mean that the passage is also cited by Mahīdhara, a commentator of the Vājasaneyi Saṁhitā.

श्रीमदुवटाचार्योद्धृतनिघण्टुसंदर्भाः

I. 27:–क्ष्मा इति पृथिवीनाम। Ngh. 1. 1.
II. 19:–सुम्नमिति सुखनाम। cf. XVII. 62; Ngh. III. 6.
II. 20:–आयुरिति मनुष्यनाम। MD; cf. Ngh. II. 3.
II. 20:–दिद्युदिति वज्रनाम। Ngh. II. 20.
II. 20:–योनिरिति गृहनाम। Ngh. III.4.
II. 22:–नभ इत्यादित्यनाम। cf. Ngh. I.4.
III. 6.:–स्वः... आदित्यः। cf. Ngh. I. 4.
III. 8:–वस्तोः। द्युः। भानुरित्यहर्नामसु पठितम्। Ngh. I. 6.
III. 12:–ककुदिति महन्नामसु पठ्यते। cf. Ngh. III. 3.
III. 15:–विश् इति मनुष्यनाम। Ngh. II. 3.
III. 18:–वय इत्यन्ननाम। cf. Ngh. II. 7.
III. 18:–सह इति बलनाम। Ngh. II. 9.
III. 20:–अन्ध इत्यन्ननाम। Ngh. II. 7.
III. 22:–दोषेति रात्रिनाम। Ngh. I. 7.
III. 22:–नम इत्यन्ननाम। Ngh. II. 7.
III. 23:–दम इति गृहनाम। cf. Ngh. III. 4.
III. 25:–वरूथमिति गृहनाम। Ngh. III. 4.
III. 26:–शोचिरिति ज्वालानामसु पठितम्। Ngh. I. 17.
III. 30:–ध्वरति धूर्वति इति वधकर्मसु पठितम्। Ngh. II. 19.
III. 32:–अमाशब्दो गृहवचनः। cf. Ngh. III. 4.
III. 34:–सश्चतिः सेवनकर्मा। cf. Ngh. 2. 14.
III. 43:–शिवं शग्मं द्व अप्येते सुखस्य नाम्नी। Ngh. III. 6.
III. 43:–शमिति सुखनाम। Ngh. III .6.
III. 46:–पृत्स्विति संग्रामनाम। Ngh. II. 17.
III. 46:–शुष्म इति बलनाम। Ngh. II. 9.
III. 47:–मय इति सुखनाम। Ngh. III. 6.
III. 47:–अस्तमिति गृहनाम। Ngh. III.4.
III. 51:–नु क्षिप्रनाम। Ngh. II. 15.
III. 56:–व्रतमिति कर्मनाम। Ngh. II. 1.
IV. 3:–महीति गोनामसु पठितम्। Ngh. II. 11.
IV. 5:–ईमह इति याच्ञाकर्मसु पठितम्। Ngh. III. 19.
IV. 8:–इषुध्यति याच्ञाकर्मसु पठितः। Ngh. III. 19.
IV. 11:–मनामह इति या? (याच्ञा) कर्मसु पठितम्। Ngh. III. 19.
IV. 21:–आचक इति कान्तिनामसु पठितम्। Ngh. II. 6.
IV. 25:–ओण्यौ द्यावापृथिवीनामसु पठितम्। Ngh. III. 30.

IV. 32:–एतश इत्यश्वनामसु पठितम् । Ngh. I. 14.

IV. 35:–केतुरिति प्रज्ञानामसु पठितम् । Ngh. III. 9.

IV. 35:–सपर्यतीत्यर्चाकर्मसु पठितम् । Ngh. III. 5.

IV. 37:–गय इति गृहनाम । Ngh. III. 4.

IV. 37:–दुर्या इति गृहनाम । Ngh. III. 4.

V. 11:–घोष इति वाङ्नामसु पठितम् । Ngh. I. 11.

VI. 3:–ज्वलन्नामसु श्रङ्गाणीति पठितम् । Ngh. I. 17.

VI. 22:–अघ्न्या गोनाम । Ngh. II. 11.

VI. 29:–वाज इत्यन्ननाम । Ngh. 2. 7.

VII. 8:–प्रय इत्यन्ननाम । cf. Ngh. II. 7.

VII. 11:–कशेति वाङ्नाम । Ngh. I. 11.

VII. 12:–वृजनमिति बलनाम । Ngh. II. 9.

VII. 16:–रिहतिर्हि अर्चतेः कर्मसु पठितः । Ngh. III. 14.

VII. 17:–शचीति कर्मनाम । Ngh. II. 1.

VII. 21:–पवत इति गतिकर्मसु पठितम् । also MD. Ngh. II. 14.

VII. 24:–पृथिवीशब्देनात्रान्तरिक्षमभिधीयते । पठितं चैतदन्तरिक्षनामसु । cf. XIII. 4; XVIII. 73; XXVIII. 1; also MD. Ngh. I. 3.

VII. 35:–ओज इति बलनाम । also MD. Ngh. II. 9.

VIII. 4:–वरिव इति धननाम । cf. XX. 83; Ngh. II. 10.

VIII. 5:–अदितिं सत्यनामसु पठितम् । Ngh. III. 10.

VIII. 6:–दिवेदिव इत्यह्नो नामसु पठितम्। Ngh. I. 9.

VIII. 6:–धीरिति कर्मनाम । Ngh. II. 1.

VIII. 19:–अप्सु इत्यन्तरिक्षनामसु पठितम्। cf. Ngh. I. 3.

VIII. 38:–अप इति कर्मनानसु पठितम्। cf. X. 7; XXII. 3; XXVIII. 8; XXIX. 33; XXXIII. 2; XXXIV. 12; Ngh. II. 1; also MD.

VIII. 45:–अव इत्यन्ननाम । Ngh. II. 7.

VIII. 53:–चततिर्गतिकर्मा । also MD. Ngh. II. 14.

VIII. 53:–इनक्षतिर्व्याप्तिकर्मा । cf. Ngh. II. 18.

VIII. 54:–अन्धोऽन्नमुच्यते । Ngh. II. 7.

IX. 16:–सनेमीति पुराणनाम । Ngh. III. 27; also MD.

IX. 35:–पृथिव्यत्र निर्ऋतिशब्दनोच्यते । cf. Ngh I. 1.

X. 4:–व्रज इति मेघनामसु पठितम् । Ngh. I. 10.

X. 7:–पस्त्यमिति गृहनामसु पठितम् । Ngh. III. 4.

X. 9:–मर्या इति मनुष्यनाम । Ngh. II. 3.

X. 19:–रीयतिर्गत्यर्थः । cf. Ngh. II. 14.

X. 32:–कुविदिति बहुनाम । Ngh. III. 1.

X. 34:–दंस इति कर्मनाम । cf. XII. 51; also MD. Ngh. II. 1.

XI. 8:–सत्राशब्द सत्यवचन: । cf. Ngh. III. 10.

XI. 14:–तव इति बलनाम । Ngh. II. 9.

XI. 32:–वाघत इति ऋत्विङ्नामसु पठितम्। cf. XX. 88; Ngh. III. 18.
XI. 47:–इरेत्यन्ननाम। Ngh. II. 7.
XI. 49:–पाज इति बलनाम। Ngh. II. 9.
XI. 71:–संवत इति संग्रामनामसु पठितम्। Ngh. II. 17.
XI. 72:–रोहितोऽग्नेः। हरित आदित्यस्य। इति निघण्टुः। Ngh. I. 15.
XI. 72:—परावत इति दूरनामसु पठितम्। Ngh. III. 26.
XII. 6:–क्षामाशब्देन पृथिव्युच्यते। cf. XVII. 10; also MD; cf. Ngh. I. 1.
XII. 69:–तोशतिर्वधकर्मा। cf. Ngh. II. 19.
XII. 69:–शुनमिति सुखनाम। Ngh. III. 6.
XII. 71:–शेवमिति सुखनाम। cf. IV. 12; X. 28; XVIII. 59; also MD. Ngh. III. 6.
XII. 108:–वर्प इति रूपनाम। Ngh. III. 7.
XII. 110:–राध इति धननाम। Ngh. II. 10.
XII. 110:–भगशब्दो धनवचनः। cf. XXXIV. 30. Ngh. II. 10.
XIII. 9:–वृणान इति हिंसाकर्मा। cf. Ngh. II. 19.
XIII. 15:–नियुतो वायोरित्यादिष्टोपयोजनानि। Ngh. I. 15.
XIV. 8:–श्लोक इति वाङ्नामसु पठितम्। Ngh. I. 11.
XV. 15:–हेति र्वज्रः। Ngh. II. 20.
XV. 37:–तिग्ममिति वज्रनाम। Ngh. II. 20.
XV. 40:–शर्ध इति बलनाम। cf. XVII. 35; XX. 38; XXXIII. 26; Ngh. II. 9.
XVI. 6:–हेड इति क्रोधनामसु पठितम्। Ngh. II. 13.
XVI. 21:–सृक इति वज्रनामसु पठितम्। Ngh. II. 20.
XVI. 21:–वञ्चतिर्गत्यर्थः। Ngh. II. 14.
XVI. 31:–शीघ्रशीभशब्दौ क्षिप्रनामनी। cf. Ngh. II. 15.
XVI. 55:–अर्ण उदकनामसु पठितम्। Ngh. I. 12.
XVI. 61:–सृक इत्यायुधनाम। Ngh. II. 20.
XVII. 37:–गोशब्दो वाग्वचनः। cf. Ngh. I. 11.
XVII. 38:–गोत्र इति मेघनामसु पठितम्। Ngh. I. 10.
XVII. 38:–अज्मेति संग्रामनाम। Ngh. II. 17.
XVII. 78:–होत्रेति यज्ञनामसु पठितम्। Ngh. III. 71.
XVII. 94:–धेना इति वाङ्नामसु पठितम्। Ngh. I. 11.
XVII. 95:–क्षु इति क्षिप्रनाम। Ngh. II. 15.
XIX. 5:–तनेति धननाम। Ngh. II. 10.
XIX. 83:–पेश इति हिरण्यनाम रूपनाम च। XXVIII. 29; MD. Ngh. I. 2; III. 7.
XX. 44:–पाक इति प्रशस्यनाम। Ngh. III. 8.

XX. 48:=आसादित्यन्तिकनाम । Ngh. II. 16.

XX. 48:-सङ्के संग्रामे । समत्सु । एतदपि संग्रामनाम । cf. MD:-सङ्गः समदिति द्वे संग्रामनामनी । cf. Ngh. II. 17.

XX. 52:-सनुतरिति निर्णीतान्तर्हितनाम। Ngh. III. 25.

XX. 87:-अरण्य इत्यङ्गुलिनाम । Ngh. II. 5.

XXI. 5:-तुवीति बहुनाम । Ngh. III. 1.

XXI. 31:-चन्द्रमिति हिरण्यनाम । Ngh. I. 2.

XXI. 43:-रुद्र इति हि स्तोतृनामसु पठितम् । Ngh. III. 16.

XXI. 46:-पिष्टशब्दो रूपवाची । Ngh. III. 7.

XXI. 56:-भामशब्दः क्रोधवचनः । Ngh. II. 13.

XXIII. 12:-पिशमिति रूपनाम । cf. Ngh. III. 7.

XXIII. 22:-हन्तिर्गत्यर्थः । Ngh. II. 14.

XXIII. 28:-कृधु इति ह्रस्वनाम । Ngh. III. 2.

XXV. 16:-निविच्छब्दो वाग्वचनः । Ngh. I. 11.

XXV. 20:-पृषत्यो मरुतामिति निघण्टुवचनात् । Ngh. I. 15.

XXV. 25:-रेक्ण इति धननाम । Ngh. II. 10.

XXV. 45:-नैघण्टुको वादितिशब्दः । Ngh. I. 1,11; II. 11; IV. 1; V. 5.

XXVI. 22:-द्रविणं धनवाची । Ngh. II. 10.

XXVII. 13:-नक्षति र्व्याप्तिकर्मा । Ngh. II. 18.

XXVIII. 12:-वस्तोरहर्वचनः । Ngh. I. 9.

XXVIII. 12:-अक्तो रात्रिवचनः । cf. Ngh. I. 7.

XXVIII. 41:-शूषशब्दो बलवचनः । Ngh. II. 9.

XXXIII. 67:-क्षोणी क्षोण्यौ द्यावापृथिव्यौ । Ngh. III. 30.

XXXIII. 90:-रयिरिति धननाम । Ngh. II. 10.

XXXIII. 94:-तुगित्यपत्यनाम । Ngh. II. 2.

XXXIII. 95:-धमतिर्गतिकर्मा । Ngh. II. 14.

XXXIV. 25:-धन्व इत्यन्तरिक्षनाम । Ngh. I. 3.

XXXIII. 29:-अप्न इति कर्मनाम । Ngh. II. 1.

XXXIV. 35:-मन्यतिरर्चतिकर्मा । cf. Ngh. III. 14.

XXXV. 8:-घृणिरित्यहर्नाम । Ngh. I. 9.

उवटोद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः

P. 2:-तत्र चत्वारि पदजातानि नामाख्यातोपसर्गनिपाता इति नैरुक्ताः पठन्ति । cf. XVII. 89:-नामाख्यातोपसर्गनिपातलक्षणः । cf. N. 1. 1.

P. 2:-सत्त्वप्रधानानि नामानि । N. 1. 1.

P. 2:-अथ भावप्रधानमाख्यातम् । cf.N.1.1.

P. 2:-अथ विंशतिरुपसर्गाः क्रियाविशेषकरा इति । cf. N. 1. 3.

P. 3:-कमित्यनर्थको निपातः । cf. N. 1. 9.

I. 1:-देवो दानाद् द्योतनाद् दीपनाद्वा इति यास्कः । cf. VII. 41; cf. N. 7. 15.

I. 1:-'ऊर्गित्यन्ननामोर्जयति सतः' इति यास्कः । cf. X. 25:-ऊर्जमन्नमुच्यते । MD; N. 9. 27.

I. 1:-'अघ्न्या अहन्तव्या भवन्त्यघघ्नीति वा' इति यास्कः । MD; N. 11. 43.

I. 2:-धामानि त्रीणि भवन्ति स्थानानि नामानि जन्मानीति च । I. 30; II. 6; त्रयाणि० III. 8; IV. 37; XII. 19; cf. N. 9. 28; also MD. on III. 8.

I. 3:-अभ्यासे भूयांसमर्थं मन्यन्ते । III. 9; V. 34, 40; VIII. 7; IX. 22; XXXVIII. 11; XL. 8; also MD. on I. 3; V. 34; VIII. 7; IX. 22; XI. 9; XXXIII. 91; XXXIV. 3; XXXVIII. 11; XL. 8. N. 10. 42.

I. 8:-धू...धूर्वतेर्वधकर्मणः । N. 3. 9.

I. 12:-इदंयुरिदं कामयमान इति यास्कः । III. 43; XVI. 27; also MD. N. 6. 31.

I. 20:-प्रसितिः प्रसयनात् (प्रसहनात् I. 20) तन्तु वा जालं वा । II. 20; XIII. 9; also MD. N. 6. 12.

I. 20:-स्योनमिति सुखनाम । IV. 27; X. 26; also MD. on I. 20; N. 8. 9.

I. 30:-दभ्नोतिर्हिंसाकर्मा । cf. III. 36; IV. 27; V. 39; VI. 2; also MD. on I. 30; III. 36; VI. 2; cf. Ngh. II. 19; cf. N. 3. 20.

II. 20:-अद्मेत्यन्ननाम । cf. N. 4. 16.

III. 2:-कुरुतनेत्यनर्थका उपजना भवन्ति कर्तन-हन्तन-यातनेति । cf. also VIII. 5; XII. 83; N. 4. 7.

III. 4:-हर्यतिः प्रेप्साकर्मा । XVII. 96; XXXIII. 78; also MD. N. 7. 17.

III. 8:-अह इति निपातो विनिग्रहार्थीयः । cf. VII. 3; cf. N. 1. 5.

III. 12:-जिन्वतिः प्रीतिकर्मा । VIII. 7; XI. 52; XIII. 26; XIV. 8, 17; XXXIV. 58; also MD. N. 6. 22.

III. 25:-अच्छाभेराप्तुमिति शाकपूणिः ।

IV. 20; VIII. 54; IX. 28; XI. 16; XII. 26, 49; XV. 24; XVI. 4; XXVII. 27; XXIX. 24; also MD. N. 5. 28.

III. 25:-नशतिराप्नोतिकर्मा । also MD. cf. N. 7. 17.

III. 29:-सिषक्ति सचत इति सेवमानस्य । also MD. cf. N. 3. 21.

III. 38:-द्युम्नं द्योतते यशो वान्नं वा। IV. 8; XI. 62; XXXIII. 12; also MD. N. 5. 5.

III. 47:-सचा सहेत्यर्थः । cf. XX. 68; also MD., N. 5. 5.

III. 59:-सुहितं खेभ्यः । also MD. N. 3. 13.

IV. 1:-उ इति पादपूरणे । cf. VIII. 61; XI. 41; XIX. 67; also MD. N. 1. 9.

IV. 2:-रपो रिप्रमिति पापनामनी भवतः। cf. VIII. 5; XII. 84; XXXV. 11; also MD. N. 4. 21.

IV. 3:-अभिधाणी अनक्ति । cf. N. 1. 9.

IV. 12:-श्वात्रमिति क्षिप्रनाम । cf. V. 31; VI. 34; also MD. N. 5.3.

IV. 16:-ईडिरध्येषणाकर्मा वा पूजाकर्मा वा । also MD. cf. N. 7. 15.

IV. 19:-अदितिरदीना देवमातेति यास्कः। cf. XXI. 5, 6; also MD. N. 4. 22.

IV. 19:-द्वे अपि प्रायणीयोदयनीये इति यास्कोक्तेः । N. 13. 7.

IV. 21:-रम्णातिः संयमनकर्मा । also MD. N. 10. 9.

IV. 25:-रमणीयानां धनानां दातारम् । cf. N. 7. 15.

IV. 25:-स्वरादित्यः सु अरणः । N. 2. 14.

V. 14:-वयुनं वेतेः कान्तिर्वा प्रज्ञा वा । also MD. N. 5. 14.

V. 18:-लोका रजांस्युच्यन्ते । cf. VIII. 59; XI. 6; XVII. 28; XX. 56; XXI. 8; also MD. N. 4. 19.

V. 20:-भीमः बिभेत्यस्मादिति भीमः । कुचरः कुत्सितं चारी···गिरिष्ठाः पर्वतस्थानः ।···भीमो भीषणः । कुचरः क्वायं चरतीति कुचरः ।···गिरिष्ठाः गिरिमेघः । cf. XVII. 33; also MD. N. 1. 20.

V. 23:-वलो वृणोतेः । cf. XX. 8; also MD. N. 6. 2.

V. 32:-न भातीति नभः । cf. N. 2. 14.

VI. 5:-इवोऽनर्थकः । cf. N. 1. 10.

VI. 23:-विवासतिः परिचर्यायाम् । cf. VII. 35; XXXIII. 76; N. 11. 23

VI. 24:-अथापि समुच्चयार्थे भवतीति । N. 1. 4.

VI. 26:-चशब्द समुच्चयार्थः । cf. N. 1. 4.

VI. 26:-धिषणा···धीसादिन्यो वा धीमानिन्यो वा । also MD; cf. N. 8.4.

VI. 26:-उपमार्थीय उपरिष्टादुपाचारो नकारः । cf. N. 1. 4.

VI. 32:-अथैतान्यग्निभक्तीन्ययं लोकः प्रातः सवनं वसन्तो गायत्री वा । N. 7. 8.

VII. 12:-था उपमार्थीयः । cf. N. 3.16.

VII. 12:-प्रत्नशब्दः पुराणवचनः । cf. N. 3. 16.

VII. 16:–वेनो वेनतेः कान्तिकर्मणः। also MD. N. 10. 38.

VII. 16:–पृश्निरादित्यो वा। cf. N. 2. 14.

VII. 17:–तिग्मं तेजतेरुत्साहकर्मणः। cf. XIII. 12; XVII. 17; XVIII. 71; also MD. N. 10. 6.

VII. 19:–क्षियति निवासार्थः। also MD. cf. N. 2. 6.

VII. 20:–नामधेयप्रतिलम्भः। cf. N. 1. 14.

VII. 32:–आनुषगिति नामानुपूर्वस्यानुशक्तं भवति। also MD; N. 6. 14.

VII. 33:–अवितारो वावनीया वेति यास्कोक्तेः। also MD; N. 12. 40.

VIII. 3:–चकारगर्भं सवितुर्निधानम्। अस्य भाष्यं चकारैनां गर्भनिधानमिति यथा यास्केन दर्शितम्। N. 3. 6.

VIII. 6:–अ उपांशुशंसनीयः काल इति हि यास्क आह। cf. N. 1. 6.

VIII. 7:–चन इत्यन्ननाम। cf. XXXIII. 92; also MD; N. 6. 16.

VIII. 8:–हरिः सोमो हरितवर्णः। XXXIII. 90; MD; N. 4. 19.

VIII. 15:–स्वस्तीत्यविनाशिनाम। N. 3. 21.

VIII. 28:–जरायुर्गर्भवेष्टनम्। MD; cf. N. 10. 39.

VIII. 39:–शिप्रे हनू नासिके वा। cf. IX. 4; MD; N. 6. 17.

VIII. 43:–सर इत्युदकनाम सर्तेः। MD; N. 9. 26.

VIII. 53:–इच्छब्दोऽनर्थकः। cf. N. 1. 9.

VIII. 53:–आत्मैषां रथो भवत्यात्मारव आत्मायुधमिति। N. 7. 4.

IX. 2:–कमिति सुखनाम तत्प्रतिषिद्धं दुःखं प्रतिषिध्यते। cf. N. 2. 14.

IX. 14:–प्र वाजी वेजनवान्...क्षपणमनु...तूर्णमश्नुतेऽध्वानम्। ग्रीवायां बद्ध....क्रतुं दधिक्रा कर्म प्रज्ञां वा दधिक्रा अश्व....दधत् क्रामति।...पथामङ्कांसि...पथां कुटिलानि...फणतेः...चर्करीतवृत्तम्। N. 2. 27, 28.

IX. 16:–स्वर्कः सुरोचनाः स्वंचना वा। MD; cf. N. 12. 44.

X. 16:–गर्तो रथः। cf. MD; रथोऽपि गर्त उच्यते। गृणातेः स्तुतिकर्मणः। इति यास्कोक्तेर्गर्तो रथः। N. 3. 5.

X. 24:–हन्त्यध्वानमिति हंसः। cf. MD; cf. N. 4. 13.

X. 32:–अङ्क्षेति क्षिप्रनाम। N. 5. 17.

XI. 17:–जातवेदा जातप्रज्ञानः। cf. XII. 16:–जातं जातं वेत्तीति...जातप्रज्ञानः। cf. XVIII. 66:–जातं जातं विन्दते तस्माज्जातवेदाः। MD; N. 7. 19.

XI. 25:–कविः क्रान्तदर्शनः। MD; N. 12. 13.

XI 31:–इदिति पादपूरणः। cf. XV. 30; N. 1. 9.

XI. 35:–उकारो विनिश्चयार्थीयः। cf. N. 1. 5.

XI. 42:–उसू पादपूरणे। cf. N. 1. 5, 9.

XI. 42:–नकार उपमार्थीयः। cf. N. 1. 4.

XI. 58:–विश्वान्नारयन्ति तारयन्ति वैश्वानराः। cf. MD:–विश्वैर्नरैर्नीयन्ते विश्वान्नरान्नयन्ति वा। विश्वेषां नराणां

संबन्धिनो वा। विश्वेभ्यो नरेभ्यो हिता वा वैश्वानराः। cf. N. 7. 21.

XI. 77:–तस्करस्तत्करोति यत्पापकमिति निरुक्ताः। MD; N. 3. 14.

XII. 6:–ईम् निपातः पादपूरणे। MD; cf. N. 1. 9.

XII. 23:–चत्वारो वर्णा निषादपञ्चमाः पञ्चजना उच्यन्ते। cf. XXVI. 9; cf. N. 3.8.

XII. 58:–उकारः समुच्चयार्थीयः। MD; cf. N.1.5.

XII. 63:–निर्ऋतिः कृच्छ्रापत्तिर्भूमिर्वा। cf. N. 2. 7.

XII. 68:–इच्छब्दोऽनर्थकः। cf. N.1.9.

XII. 69:–शुनो वायुः। ....शु एत्यन्तरिक्षे सीर आदित्यः सरणात्। MD; N. 9.40.

XII. 79:–अथापि तद्धितेन कृत्स्नवन्निगमा भवन्तीति। cf. XVII. 87; XXIX. 48, 52; MD; N. 2. 5.

XII. 79:–किलेति विद्याप्रकर्षे। N. 1. 5.

XII. 86:–परुशब्दः पर्ववचनः। cf. N.10.42.

XII. 102:–वाशब्दः समुच्चयार्थीयः। cf. N. 1. 4, 5.

XII. 110:–राध इति धननाम। cf. XX. 11; cf. MD.–राध इति धननाम। राध्नुवन्त्यनेन इति यास्कोक्तेः। N. 4. 4.

XIII. 3:–सीमतः मध्यतो मर्यादातः। cf. N. 1. 7.

XIII. 15:–ध्रियुतो वायोरित्यादिष्टोपयोजनानि। cf. N. 2. 28.

XV. 15:–गृत्सो मेधावी गृणातेः स्तुतिकर्मण इति यास्कोक्तेः। cf. N. 9. 5.

XV. 16:–मेना मानयन्त्येनाः। MD; cf. N. 3. 21.

XV. 19:–उर्वशी च उरुः पृथु. वशः कामो यस्या इति उर्वशी। cf. N. 5. 13.

XV. 27:–जागृविः जागरणशीलः। cf. N. 9. 8.

XV. 35:–यहु इति पुत्रस्यनाम। मथ्यमानो जायते तस्मादेवमाह सहसस्पुत्रमित्यादि। cf. MD:–यहुरिति पुत्रनाम। मन्थनाज्जायमानत्वाद्बलस्य पुत्रत्वम्। cf.N.8.2

XVI. 17:–त्विषिर्दीप्तिः। cf. N. 1. 17; 8. 13.

XVI. 29:–शिपिविष्टः शिप इव निर्वेष्टितः ....प्रजनवत् वेष्टनरहितः। यद्वा उदितमात्र आदित्य उच्यते। शिपिशब्देन च बालरश्मयः उच्यन्ते। cf. N. 5. 8.

XVI. 35:–बिल्मं भासनम्। cf. N. 1. 20.

XVII. 17:–ऋषिः साक्षात्कृतधर्मा। cf. N. 1. 20.

XVII. 20:–तक्षतिः करोतिकर्मा। cf. N. 8. 13.

XVII. 28:–असूर्ते असुसमीरिते।...सूर्ते सुष्ठुसमीरिते रजस्यन्तरिक्षलोके। cf. N. 6. 15.

XVII. 71:–विधतिर्दानकर्मा। MD; N. 10. 23.

XVII. 95:–न तु हीनोपमानमग्नेरश्वो ज्यायांस्तत्र गुणोऽभिप्रेत इति परिहृतं यास्केन। cf. N. 3. 13, 14.

XVII. 96:–नसतिराप्नोतिकर्मा वा नमतिकर्मा वा। MD; N. 7. 17.

XVIII. 1:–ओक इति निवासनाम। cf. XXXIV. 57; cf. N. 3. 3.

XVIII. 16:–यास्कोक्ता इन्द्रशब्दस्य नानार्था कार्याः । cf. N. 10. 8.

XVIII. 32:–वाशब्दःसमुच्चयार्थीयः । cf. N. 1. 4.

XVII. 77:–भूयोविद्यः प्रशस्यो भवति । N. 1. 16.

XIX. 32:–अर्को देवो भवति यदेनमर्चन्ति अर्को मंत्रो भवति यदेनेनार्चन्ति । अर्कमन्नं भवत्यर्चति भूतान्यर्को वृक्षो भवति संवृतः कटुकिम्ना इति यास्कः । N. 5. 4.

XIX. 65:–समुच्चयार्थीय आकारः । MD; N. 1. 4.

XX. 9:–पसः पसतेः स्पृशतिकर्मणः । cf. XXIII. 22; MD; N. 5. 16.

XX. 20:–तथा च यास्कः । 'कनीनकेव विद्रधे नवे द्रुपदे' इति । N. 4. 15.

XX. 37:–नरा अस्मिन्नासीनाः शंसन्तीति । cf. XXI. 55; XXIX. 27; MD; N. 8. 6.

XX. 44:–त्वष्टा त्वक्षतेः करोत्यर्थस्य । इति यास्कोक्तेः । cf. N. 8. 13.

XX. 47:–तविषीति बलनाम । तवतेर्वृद्धिकर्मणः । cf. XXXIV. 7; MD; N. 9. 25.

XX. 52:–विरिति शकुनिनाम । cf. XXIII. 6; N. 2. 6.

XXI. 6:–अनागसमनपराधम् । MD; cf. 10. 11.

XXI. 15:–अमर्त्य अमरणधर्मा । cf. XXI. 17; MD; cf. N. 2. 20.

XXI. 20:–तुरीपः तूर्णमापन्नः । cf. N. 6. 21.

XXI. 33:–नासत्या नासिकाप्रभवावश्विनौ । N. 6. 13.

XXI. 34:–व्यचस्वती व्यञ्चनवत्यः । N. 8. 10.

XXI. 35:–रजःशब्दो ज्योतिर्वचनः । cf. 4. 19.

XXI. 43:–अद्य अस्मिन्द्यवि । MD; N. 1. 6.

XXI. 43:–पार्श्वं परशुमयमङ्गं भवति ।... शितामशब्देन यकृद्वा शिताम योनिर्वा शिताम मेदो वा शिताम इति व्याख्याभेदाः । cf. N. 4. 3.

XXI. 51:–ये देव्यौ जोषयित्र्यौ द्यावापृथिव्यौ इति वा । अहोरात्रे इति वा शस्यं च समा चेति कात्थक्यः । MD; cf. N. 9. 41.

XXI. 56:–जूतिर्जवतेः । cf. N. 6. 4.

XXIII. 6:–वेतेर्गतिकर्मणः । cf. XXXIV. 25; N. 2. 6; 1. 7.

XXV. 12:–रसा नदी रसतेः शब्दकर्मणः इति निरुक्ते यास्कः । MD; N. 11. 25.

XXV. 30:–'सुमत्स्वयमित्यर्थे' इति यास्कः । MD; N. 6. 22.

XXV. 32:–क्रव्यं विकृत्ताज्जायत इति नैरुक्ताः । N. 6. 11.

XXVI. 9:–पुरोहितः पुर एनं दधाति । N. 2. 12.

XXVIII. 16:–दयतिरुपदयाकर्मा । cf. N. 4. 17.

XXIX. 42:–संकाः सचतेः संपूर्वाद्वा किरतेः इति यास्कोक्तेः । N. 9. 14.

XXIX. 48:–मृगो मृगयतेः । इति यास्कः । cf. N. 9. 19.

XXXIII. 67:–'यस्य बलाद् द्यावापृथिव्या-

वप्यविभीताम्' इति यास्कः। N. 10. 10.

XXXIII. 69:–हिरण्यं कस्मादित्यादि हितरमणीयं भवतीति वा इति यास्कोक्तेः। cf. N. 2. 10.

XXXIII 76:–आङ्गूषः स्तोम आघोषः। N. 5. 11.

XXXIII. 82:–शेवधिर्निधिः। N. 2. 4.

XXXIII. 82:–तथा च यास्कः। पविः शल्यो भवति यद्धि पुनाति कायं तद्व-त्पवीरमायुधं तद्वानिन्द्रः पवीरवान्। cf. N. 12. 30.

XXXIII. 89:–ब्रह्मणस्पतिः 'ब्रह्मण. पाता पालयिता वा' इति यास्कः। cf. N. 10. 12.

XXXIII. 89:–'वीरो वीरयत्यमित्रान्' इति यास्कः। N. 1. 7.

XXXIII. 90:–रयिरिति धननाम इति यास्कः। N. 4. 17.

XXXIII. 94:–मन्युर्मनतेर्दीप्तिकर्मण इति यास्कः। N. 10. 29.

XXXIII. 95:–धमतिर्गतिकर्मा इति यास्कः। N. 6. 2.

XXXV. 21:–ऋक्षरः कण्टकः ऋच्छतेः कण्टकः कन्तपो वा कण्टतेर्वा कृन्ततेर्वा स्याद्गतिकर्मणा इति यास्कः। cf. N. 9. 32.

मनुस्मृतिभाष्ये भट्टमेधातिथ्युद्धृतास्तथा बौधायनधर्मसूत्रभाष्ये गोविन्दस्वाम्युद्धृता निरुक्तसंदर्भाः ।

PASSAGES OF THE NIRUKTA QUOTED BY BHAṬṬA MEDHĀTITHI IN HIS COMMENTARY ON THE MANUSMṚTI AND GOVINDASVĀMIN IN HIS COMMENTARY ON THE BAUDHĀYANA-DHARMA-SŪTRA

Note:—References are to Gharpure's edition, published as no. 9 in the Collections of Hindu Law Texts, Bombay, 1920; *and to no. 34 Bibliotheca Sanskrita Mysore, respectively.*

भट्टमेधातिथ्युद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः।

P. 18, line 28.–तिस्र एव देवता अग्निप्रभृतय इति नैरुक्ताः। Manu. I. 23; cf. N. 7. 5.

70, l. 12:–यथा निरुक्तम्। साक्षात्कृतधर्माण इति। Manu. II. 12: cf. N. 1. 20.

120, l. 18:–निरुक्तेऽप्युक्तम्। अधोभागः सावित्र इति। Manu. II. 101; cf. N. 12. 13.

142, l. 1-3:–तथा च निरुक्तकारः। अध्यापिता ये गुरूनाद्रियन्ते विप्रा वाचा मनसा कर्मणा वा। यथैव ते शिष्या न गुरोर्भोजनीयास्तथैव तान्न भुनक्ति श्रुतं तत्। Manu. II. 144; cf. N. 2.4.

142, l. 17-18:–इहाचार्यो नैरुक्तदर्शनेनाध्यापकः····। आचार्य आचारं ग्राहयतीति। Manu.II.145; cf. N.1.4.

278, l. 19:–निरुक्तकारा हि दैवते मध्यस्थान् पितॄन् समामनन्ति 'मरुतः रुद्राः प्रभृतः पितर' इति। Manu. III. 220; cf. N. 7. 23; 11. 13-17.

288, l. 14-15:–तथा च निरुक्तकारः। एता उ त्या उषस इति। एतास्ता उषास इत्येकस्या एव पूजनार्थे बहुवचनमिति। Manu. III. 248; cf. N.12.7.

385, l. 23:–तथा च निरुक्तकारः। छत्रमहिच्छत्रकं भवति यत् छाद्यत इति। Manu. V. 5; cf. N. 5. 16.

591, l. 9-10:–'स ह्युपदासयति कर्माणीति नैरुक्ते निरुक्तः। Manu. VIII. 67; cf. N. 2. 17.

609, l. 19:–तथा च निरुक्तकाराः। अपि वा सा कामदेवता स्यादिति। Manu. VIII. 107; cf. N. 7. 4.

गोविन्दस्वाम्युद्धृतनिरुक्तसंदर्भाः।

2. 4. 5; P. 220:–तथा च यास्कः। "स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः स्वृतो रसान् स्वृतो भासं ज्योतिषां स्वृतो भासेति"। N. 2. 4.

4.6.6; P. 381:–"क्षणः क्षणोतेः प्रक्षणुतः कालः" इति निर्वचनात्। cf. N.2.25.

निरुक्ते यास्कोद्धृतसंहिताब्राह्मणा-दिवचनसंग्रहः ।

A LIST OF PASSAGES QUOTED BY YĀSKA IN THE NIRUKTA

यास्कोद्धृतवेदब्राह्मणादिसंदर्भाः।

अंशुं दुहन्तो अध्यासते गवि। RV. X. 94. 9; N. 2. 5.

अक्रान्त्समुद्रः प्रथमे विधर्मन्। RV.IX.97. 40; SV. 1. 529; 2. 603; N. 13. 29=14. 16.

अक्रो न बभ्रिः समिथे महीनाम्। RV. III. 1. 12; N. 6. 17.

अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायः। RV. X. 71. 7; N. 1. 9.

अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे। RV. I. 161. 11; N. 11. 16.

अग्नये समिध्यमानायानुब्रूहि। TS. 6.3.7. 1; MS. 1. 4. 11; N. 1. 15.

अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिः। RV.1.1.2;N.7.16.

अग्निं नरो दीधितिभिः। RV. VII. 1. 1; SV. 1. 72; 2. 723; N. 5. 10.

अग्निमीळे पुरोहितम्। RV.I.1.1;N.7.15.

अग्निरस्मि जन्मना जातवेदाः। RV. III. 26. 7; N. 13. 14, 15=14.1,2.

अग्निरिव। RV.X.84.2;106.3;N.1.4.

अग्निरिव मन्यो त्विषितः सहस्व। RV. X. 84. 2; AV. 4. 31. 2; N.1.17.

अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसः। RV.X.78. 2; N. 3. 15.

अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वैः। RV. X. 3.7; N. 4. 18.

अग्ने रूप आरुपितं जबारु। RV. IV. 5. 7; N. 6. 17.

अङ्गादङ्गात्संभवसि। SB.14.9.4.8; N.3.4.

अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वाः। RV. X.14. 6; AV. 18. 1. 58; N. 11. 19.

अजोहवीदश्विना। RV.I.117.16;N.5.21.

अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तः। RV. III. 8. 1; N. 8. 18.

अति क्रामन्तो दुरितानि विश्वा। cf. AV. 12. 2. 28; N. 6. 12.

अतितस्थौ पवीरवान्। RV. X. 60. 3; N. 12. 30.

अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानाम्। RV. I. 32. 10; N. 2. 16.

अत्राह गोरमन्वत। RV. I. 84. 15; AV. 20. 41. 3; SV. 1. 147; 2. 265; N. 2. 6; 4. 25.

अथा नः शंयोररपो दधात। RV. X. 15. 4; VS. 19. 55; N. 4. 21.

अथा वयमादित्य व्रते तव। RV. I. 24. 15; VS. 12. 12; N. 2. 13.

अदर्दरुत्समसृजो वि खानि। RV. V. 32.1; SV. 1. 315; N. 10. 9.

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षम्। RV. I. 89. 10; AV. 7. 6. 1; VS. 25. 23; N. 1. 15; 4. 23.

अदितेर्दक्षो अजायत। RV. X. 72. 4; N. 11. 23.

अद्धीदिन्द्र प्रस्थितेमा हवींषि। RV. X. 116. 8; N. 6. 16.

अद्धीन्द्र पिब च प्रस्थितस्य। RV. X. 116. 7; N. 7. 6.

अद्या चिन्नू चित्तदपो। RV. VI. 30. 3; N. 4. 17.

अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि। RV. VII. 104. 15; AV. 8. 4. 15; N. 7. 3.

अधा स वीरैर्दशभिर्वि यूयाः। RV. VII. 104. 15; AV. 8. 4. 15; N. 7. 3.

अध्यापिता ये गुरुं नाद्रियन्ते। Vasiṣṭha-dharma-Śāstra. 2. 11; N. 2. 4; cf. SUB. 3.

अध्रिगव ओहमिन्द्राय। Fragment of RV. I. 61. 1; AV. 20. 35. 1; N. 5. 11.

अनर्वाणं वृषभं। RV. I. 190. 1; N. 6. 23.

अनर्शरातिं वसुदामुप स्तुहि। RV. VII. 99. 4; AV. 20. 58. 2; N. 6. 23.

अनुष्ठुया कृणुह्यहयाणः। RV. IV. 4. 14; N. 5. 15.

अनूपे गोमान्गोभिरक्षाः। RV. IX. 107. 9; SV. 2. 348; N. 5. 3.

अन्यमू षु त्वं यम्यन्य उ त्वां। RV. X. 10. 14; N. 11. 34.

अन्येन मदाहनो याहि। RV. X. 10. 8; AV. 18. 1. 9; N. 5. 2.

अन्विदनुमते त्वं मन्यासै। AV. 7. 20. 2; VS. 34. 8; N. 11. 30.

अपश्यं गोपामनिपद्यमानम्। RV. I. 164. 31; X. 177. 3; AV. 9. 10. 11; VS. 37. 17; N. 13. 16=14. 3.

अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः। RV. X. 17. 2; AV. 18. 2. 33; N. 12. 10.

अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीतः। RV. I. 164. 38; AV. 9. 10. 16; N. 13. 36=14. 23.

अपामुपस्थे महिषा अगृभ्णत। RV. VI. 8. 4; N. 7. 26.

अपोषा अनसः सरत्। RV. IV. 30. 10; N. 11. 47.

अप्वे परेहि। N. 6. 12; fragment of RV. X. 103. 12; N. 9. 33.

अब्जामुक्थैरहिं गृणीषे। RV. VII. 34. 16; N. 10. 44.

अभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः। RV. X. 94. 2; N. 7. 7.

अभि त्वा पूर्वपीतये। RV. I. 19. 9; VIII. 3. 7; AV. 20. 99. 1; SV. 1. 256; 2. 923; N. 10. 37.

अभि न इळा यूथस्य माता। RV. V. 41. 19; N. 11. 49.

अभि प्रवन्त समनेव योषाः। RV. IV. 58. 8; VS. 17. 96; N. 7. 17, 20.

अभीके चिदु लोककृत्। RV. X. 133. 1; AV. 20. 95. 2; SV. 2. 1151; N. 3. 20.

अभी३ दमेकमेको अस्मि निष्षाट्। RV. X. 48. 7; N. 3. 10.

अभ्र आँ अपः। N. 5. 5; fragment of RV. V. 48. 1.

अभ्रातर इव योषाः। N. 3. 4; cf. AV. 1. 17. 1.

अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची। RV. I. 124. 7; N. 3. 5.

अमन्दान्स्तोमान्प्र भरे मनीषा। RV. I.

इदं विष्णुर्विचक्रमे । RV. 1. 22. 17; AV. 7. 26. 4; SV. 1. 222; 2. 1091; VS. 5. 15; N. 12. 19.

इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिः । RV. I. 113. 1; SV. 2. 1099; N. 2. 19.

इदमु । RV. IV. 51. 1; N. 1. 5.

इन्द्र आशाभ्यस्परि । RV. II. 41. 12; AV. 20. 20. 7; 57. 10; N. 6. 1.

इन्द्र इव । RV. X. 84. 5; 166. 2; 173. 2; KS. 35. 7; N. 1. 4.

इन्द्रं न त्वा शवसा देवता । RV. VI. 4. 7; VS. 33. 13; N. 1. 17.

इन्द्रमिद्गाथिनो बृहत् । RV. I. 7. 1; AV. 20. 38. 4; 47. 4; 70. 7; SV. 1. 198; 2. 146; N. 7. 2.

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुः । RV. I. 164. 46; AV. 9. 10. 28; N. 7. 18; 13. 14=14. 1

इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्रवोचम् । RV. I. 32. 1; N. 7. 2, 3.

इन्द्राणीमासु नारिषु । RV. X. 86. 11; AV. 20. 126. 11; N. 11. 38.

इन्द्राय गाव आशिरम् । RV. VIII. 69. 6; AV. 20. 22. 6; 92. 3; SV. 2. 841; N. 6. 8.

इन्द्राय साम गायत । RV. VIII. 98. 1; AV. 20. 62. 5; SV. 1. 388; 2. 375; N. 7. 2.

इन्द्रासोमा समघशंसमभ्यघम् । RV. VII. 104. 2; AV. 8. 4. 2; KS. 23. 11; N. 6. 11.

इन्द्रेण युजा तरुषेम । RV. VII. 48. 2; KS. 23. 11; N. 5. 2.

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे । RV. 1. 6. 7; AV. 20. 40. 1; 70. 3; SV. 2. 200; N. 4. 12.

इन्द्रेणैते तृत्सवो वेविषाणाः । RV. VII. 18. 15; N. 7. 2.

इन्द्रो अस्माँ अरदद्वज्रबाहुः । RV. III. 33. 6; N. 2. 26.

इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे पृथिव्याः । RV. X. 89. 10; N. 7. 2.

इन्द्रो यातूनामभवत् । RV. VII. 104. 21; AV. 8. 4. 21; N. 6. 30.

इन्द्रो विश्वान् बेकनाटाँ । RV. VIII. 66. 10; N. 6. 26.

इन्धान एनं जरते स्वाधीः । RV. X. 45. 1; VS. 12. 18; N. 4. 24.

इमं तं पश्य वृषभस्य युञ्जम् । RV. X. 102. 9; N. 9. 24.

इमं मे गङ्गे यमुने सरस्वति । RV. X. 75. 5; N. 9. 26.

इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः । RV. II. 27. 1; VS. 34. 54; N. 12. 36.

इमामू नु कवितमस्य । RV. V. 85. 6; N. 6. 13.

इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः । RV. VII. 46. 1; N. 10. 6.

इमे चिदिन्द्र रोदसी । RV. III. 30. 5; N. 6. 1.

इयं शुष्मेभि र्बिसखा इव । RV. VI. 61. 2; N. 2. 24.

इषिरेण ते मनसा सुतस्य । RV. VIII. 48. 7; KS. 17. 19; N. 4. 7.

इहेन्द्राणीमुप ह्वये । RV. I. 22. 12; N. 9. 34.

VS. 3. 26; N. 5. 23.
उषस्तच्चित्रमा भर। RV. I. 92. 13; SV. 2. 1081; VS. 34. 33; N. 12. 6.
उस्रः पितेव जारयायि। RV. VI. 12. 4; N. 6. 15.
उस्रा इव स्वसराणि। RV. I. 3. 8; N. 5. 4.

ऊर्ध्वा यस्यामतिर्भाः। AV. 7. 14. 2; SV. 1. 464; VS. 4. 25; N. 6. 12.
ऊर्व इव पप्रथे कामो। RV. III. 30. 19; N. 6. 7.

ऋचां त्वः पोषमास्ते। RV. X. 71. 11; N. 1. 8.
ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्। RV. I. 164. 39; AV. 9. 10. 18; N. 13. 10.
ऋजीषी वज्री। RV. V. 40. 4; AV. 20. 12. 7; N. 5. 12.
ऋजुनीती नो वरुणः। RV. I. 90. 1; SV. 1. 218; N. 6. 21.
ऋज्रा वाजं न गध्यं। RV. IV. 16. 11; N. 5. 15.
ऋज्राश्वं तं पितान्धं चकार। RV. I. 116. 16; N. 5. 21.
ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वीः। RV. IV. 23. 8; N. 6. 16; 10. 41.
ऋदूदरेण सख्या सचेय। RV. VIII. 48. 10; N. 6. 4.
ऋधगया ऋधगुताशमिष्ठाः। VS. 8. 20; N. 4. 25.
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। AV. 4. 39. 9; VS. 5. 4; N. 8. 2.
ऋष्वा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू। RV. VI. 47. 8; N. 7. 6.

एक एव रुद्रो अव तस्थे न द्वितीयः। N. 1. 15; एक एव रुद्रो न द्वितियाय तस्थे। TS. I. 8. 6. 1.
एकं पादं नोत्खिदति। AV. 11. 4. 21; N. 12. 29.
एकया प्रतिधापिबत। RV. VIII. 77. 4; N. 5. 11.
एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश। RV. X. 114. 4; N. 10. 46.
एतदस्या अनः शये। RV. IV. 30. 11; N. 11. 48.
एतद्वै यज्ञस्य समृद्धं यद्रूपसमृद्धं यत्कर्म क्रियमाणमृग्यजुर्वाभिवदति। GB. 2. 2. 6; 2. 4. 2; N. 1. 16; cf. AB. 1. 4; 1. 13; 1. 16; 1. 17.
एता उ त्या उषसः केतुमक्रत। RV. I. 92. 1; SV. 2. 1105; N. 12. 7.
एता विश्वा सवना। RV. X. 50. 6; N. 5. 25.
एधमानद्विळुभयस्य। RV. VI. 47. 16; N. 6. 22.
एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तः। RV. I. 105. 19; KS. 12. 14; 23. 11; N. 5. 11.
एना पत्या तन्वं १ सं सृजस्व। RV. X. 85. 27; N. 3. 21.
एना वो अग्निं। RV. VII. 16. 1; SV. 1. 45; 2. 99; VS. 15. 32; N. 3. 21.
एमीदेषां निष्कृतं जारिणीव। RV. X. 34. 5; N. 12. 7.

एमेनं सृजता सुते । RV. I. 9. 2; AV. 20. 71. 8; N. 1. 10.

एष देवो रथर्यति । RV. IX. 3. 5; SV. 2. 609; N. 6. 28.

ओजसो जातमुत मन्य एनम् । RV. X. 73. 10; N. 8. 2.

ओमासश्चर्षणीधृतः । RV. I. 3 7; VS. 7. 33; 33. 47; N. 12. 40.

ओषधे त्रायस्वैनम् । TS. 1. 2. 1. 1; 3. 5. 1; 9. 2; 6. 3. 3. 2; 9. 1; MS. 1. 2. 1: 9. 9; 1. 2. 14: 23. 5; 1. 2. 16: 26. 12; 3. 6. 2: 61. 3; 3. 9. 3: 115. 8; N. 1. 15.

क ईषते तुज्यते को बिभाय । RV. I. 84. 17; N. 13. 39=14. 26.

कण्वा अभि प्र गायत । RV. I. 37. 1; N. 7. 2.

कतरा पूर्वा कतरापरायोः । RV. I. 185. 1; N. 3. 22.

कदा मर्तमराधसम् । RV. I. 84. 8; AV. 20. 63. 5; SV. 2. 693; N. 5. 17.

कनिक्रदज्जनुषं प्र ब्रुवाणः । RV. II. 42. 1; N. 9. 4.

कनीनकेव विद्रधे । RV. IV. 32. 23; N. 4. 15.

कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते । RV. III. 53. 6; N. 7. 6.

कायमानो वना त्वम् । RV. III. 9. 2; SV. 1. 53; N. 4. 14.

कारुरहं ततो भिषक् । RV. IX. 112. 3; N. 6. 6.

किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु । RV. III. 53. 14; N. 6. 32.

किमिच्छन्ती सरमा प्रेदमानट् । RV. X. 108. 1; N. 11. 25.

किमित्ते विष्णो परिचक्ष्यं । RV. VII. 100. 6; N. 5. 8.

कुत्साय मन्मन्नह्यश्च दंसयः । RV. X. 138. 1; N. 4. 25.

कुविन्नंसन्ते मरुतः पुनर्नः । RV. VII. 58. 5; N. 4. 15.

कुह स्विद्दोषा कुह वस्तोः । RV. X. 40. 2; N. 3. 15.

कुहूमहं सुवृतं विद्मनापसम् । N. 11. 33; cf. AV. 7. 47. 1.

कृणुष्व पाजः प्रसितिं । RV. IV. 4. 1; VS. 13. 9; N. 6. 12.

कृण्वन्नंहूरणादुरु । RV. I. 105. 17; N. 6. 27.

कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति । RV. X. 43. 5; AV. 20. 17. 5; N. 5. 22.

कृत्तिं वसान आ चर । VS. 16. 51; TS. 4. 5. 10. 4; N. 5. 22.

कृत्तिवासाः पिनाकहस्तोऽवततधन्वा । N. 5. 22; KS. 9. 7; cf. अवततधन्वा पिनाकावसः कृत्तिवासाः । VS. 3. 61; cf. पिनाकहस्तः कृत्तिवासा अवतत-धन्वा । MS. 1. 10. 4: 144. 15; 1. 10. 20: 160. 16.

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णाः । RV. I. 164. 47; AV. 6. 22. 1; 9. 10. 22; 13. 3. 9; N. 7. 24.

केवलाघो भवति केवलादी । RV. X. 117. 6; N. 7. 3.

67. 5; N. 6. 27.
जुष्टं गिर्वणसे बृहत्। RV. VIII. 89. 7; SV. 2. 781; KS. 8. 16; N. 6. 14.
जुष्टो दमूना अतिथिः। RV. V. 4. 5; AV. 7. 73. 9; N. 4. 5.
जुहुरे वि चितयन्तः। RV. V. 19 2; N. 4. 19.
ज्मया अत्र वसवो रन्त देवाः। RV. VII. 39. 3; N. 12. 43.

तं वश्वराथा वयं वसत्या। RV. I. 66. 5; N. 10. 21.
तच्छंयोरा वृणीमहे। RVKH. 10. 191. 5; TS. 2. 6. 10. 2; N. 4. 21.
तत्सूर्यस्य देवत्वं। RV. I. 115. 4; AV. 20. 123. 1; VS. 33. 37; N. 4. 11.
तदिदास भुवनेषु ज्येष्ठम्। RV. X. 120. 1; AV. 5. 2. 1; 20. 107. 4; VS. 33. 80; N. 13. 37=14. 24.
तदद्य वाचः प्रथमं मंसीय। RV. X. 53 4; N. 3. 8.
तद् यदाभिर्वृत्रमशकद्धन्तु तच्छक्वरीणां शक्वरीत्वम्। N. 1. 8, cf. KB. 23. 2.
तदु। RV. I. 62 6; N. 1. 5.
तद्यदेनांस्तपस्यमानान्। N. 2. 11; Tait. Ar. 2. 9.
तद्वार्यं वृणीमहे। RV. VIII. 25. 13; N. 5. 1.
तनूत्यजेव तस्करा वनर्गू। RV. X. 4. 6; N. 3. 14.
तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्। RV. X. 110. 2; AV. 5. 12. 2; VS. 29. 26; N. 8. 6.
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरुवारं। RV. I. 142. 10; AV. 5. 27. 10; VS. 27. 20; N. 6. 21.
तम आसीत्तमसा गूढमग्रे। RV. X. 129. 3; N. 7. 3.
तमिद्वर्धन्तु नो गिरः। RV. VIII. 92. 21; IX. 61. 14; AV. 20. 110. 3; N. 1. 10.
तमूर्दरं न पृणता यवेन। RV. II. 14. 11; N. 3. 20.
तमूषु समना गिरा। RV. VIII. 41. 2; N. 10. 5.
तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा। RV. V. 44. 1; VS. 7. 12; N. 3. 16.
तं मेदस्तः प्रतिपचत। N. 6. 16; cf. मेदस्तः प्रति पचत। VS. 21. 60; 28. 23, 46; MS. 4. 13. 9: 211. 8; KS. 19. 13; TB. 2. 6. 15. 2; 3. 6. 15. 1.
तरत्स मन्दी धावति। RV. IX. 58. 1, 2, 3, 4; SV. 1. 500; 2. 407, 408, 409, 410; N. 13. 6.
तव प्रयाजा अनुयाजाश्च केवले। RV. X. 51. 9; N. 8. 22.
तस्मात्पुमान्दायादः। MS. 4. 6. 4: cf. also 4. 7. 9; N. 3. 4.
तस्मिन्त्साकं त्रिशता न। RV. I. 164. 48; N. 4. 27.
तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति। RV. I. 164. 42; AV. 9. 10. 21, 13. 1. 42; N. 11. 41.
ताँ अध्वर उशतो। RV. VII. 39. 4;

N. 6. 13.

ता वां वास्तून्युश्मसि । RV. I. 154. 6; KS. 3. 3; N. 2. 7.

तिरश्चिदर्यया परि वर्तिः । RV. V. 75. 7; N. 3. 20.

तिरो धन्वाति रोचते । RV. X. 187. 2; AV. 6. 34. 3; N. 5. 5.

तिर्यग्बिलश्चमस ऊर्ध्वबुध्नः । AV. 10. 8. 9; N. 12. 38.

तिस्रो वाच ईरयति प्र वह्निः । RV. IX. 97. 34; SV. 1. 525; 2. 209; N. 13. 27=14. 14.

तुञ्जे तुञ्जे य उत्तरे स्तोमा । RV. I. 7. 7; AV. 20. 70. 13; N. 6. 18.

तुभ्यं श्चोतन्त्यध्रिगो । RV. III. 21. 4; N. 5. 11.

तुविक्षं ते सुकृतं । RV. VIII. 77. 11; N. 6. 33.

तूर्णाशं न गिरेरधि । RV. VIII. 32. 4; N. 5. 16.

तृतीयो अग्निष्टे पतिः । RV. X. 85. 40; AV. 14. 2. 3; N. 10. 21.

ते आ चरन्ती समनेव योषा । RV. VI. 75. 4; VS. 29. 41; N. 9. 40.

ते वाशीमन्त इष्मिणः । RV. I. 87. 6; N. 4. 16.

ते सोमादः । RV. X. 94. 9; N. 4. 4.

तोदस्येव शरण आ महस्य । RV. I. 150. 1; SV. 1. 97; N. 5. 7.

त्यं चिदित्था कत्पयं । RV. V. 32. 6; N. 6. 3.

त्यमू षु वाजिनं देवजूतम् । RV. X. 178. 1; AV. 7. 85. 1; SV. 1. 332; N. 10. 28.

त्रयः केशिन ऋतुथा वि चक्षते । RV. I. 164. 44; AV. 9. 10. 26; N. 12. 27.

त्रिः स्म माह्नः श्नथयो । RV. X. 95. 5; N. 3. 21.

त्र्यंबकं यजामहे । RV. VII. 59. 12; N. 13. 45=14. 35.

त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिः । RV. II. 1. 1; VS. 11. 27; N. 6. 1; 13. 1.

त्वमग्ने सप्रथा असि RV. V. 13. 4; SV. 2. 757; N. 6. 7.

त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः । RV. I. 84. 19; SV. 1. 247; 2. 1073; VS. 6. 37; N. 13. 41=14. 28.

त्वमिन्द्र बलादधि । RV. X. 153. 2; AV. 20. 93. 5; SV. 1. 120; N. 7. 2.

त्वया मन्यो सरथमा रुजन्तः । RV. X. 84. 1, AV. 4. 31. 1; N. 10. 30.

त्वया वयं सुवृधा ब्रह्मणस्पते । RV. II. 23. 9; N. 3. 11.

त्वष्टा दुहित्रे वहतुं कृणोति । RV. X. 17. 1; AV 3. 31. 5; 18. 1. 53; N. 12. 11.

त्वष्टा सुदत्रो वि दधातु । RV. VII. 34. 22; VS. 2. 24; 8. 14; N. 6. 14.

त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोः । RV. I. 155. 2; N. 11. 8.

दक्षस्य वादिते जन्मनि व्रते । RV. X. 64. 5; N. 11. 23.

दनो विश इन्द्र । RV. I. 174. 2; N. 6 31.

दशावनिभ्यो दशकक्ष्येभ्यः । RV. X. 94. 7; N. 3. 9.

दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन् । RV. I. 32. 11; N. 2. 17.

दिवि पृष्ठो अरोचत । VS.33.92; N.7.23.

दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति । RV. VII. 82. 1; N. 5. 2.

दीर्घायुरस्या यः पतिः । RV. X. 85.39; AV. 14. 2.2; N. 4. 25.

दुर्मदासो न सुरायाम् । RV. VIII.2.12; N. 1. 4.

दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमानाः । RV. VII. 18. 15; N. 6. 6.

दुर्वर्तुर्भीमो दयते वनानि । RV. VI. 6.5; N. 4. 17.

दूत ईयसे प्रदिव उराणः । RV. IV. 7. 8; N. 6. 17.

दूतो देवानामसि मर्त्यानाम् । RV. X. 4. 2; N. 5. 1.

दूतो निर्ऋत्या इदमा जगाम । RV. X. 165. 1; AV. 6. 27. 1; N. 1. 17.

दूरे चित्सन्तळिदिवाति । RV. I. 94. 7; N. 3. 11.

देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः । RV. III. 55. 19; X. 10. 5; AV. 18. 1. 5; N. 10. 34.

देवस्य वयं सवितुः । RV. VI. 71. 2; N. 6. 7.

देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् । RV. I. 96. 1–7; N. 8. 2.

देवानाम् पत्नीरुशतीरवन्तु । RV. V. 46. 7; AV. 7. 49. 1; N. 12. 45.

देवानां पाथ उप वक्षि । RV. X. 70. 10; N. 6. 7.

देवानां भद्रा सुमति ऋजूयताम् । RV. I. 89. 2; VS. 25. 15; N. 12. 39.

देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन् । RV. X. 27. 23; N. 2. 22.

देवा नो यथा सदमिद्वृधे । RV. I. 89. 1; VS. 25. 14; N. 4. 19.

देवी ऊर्जाहुती इषमूर्जमन्या–MS. 4. 13. 8: 210. 4. 7; KS. 19. 13; N. 9. 43; cf. देवी ऊर्जाहुती दुघे सुदुघे। VS. 21. 52; 28. 16, 39.

देवी जोष्ट्री वसुधीती ययोः । MS. 4. 13. 8: 210. 1; KS. 19. 13; N. 9. 42.

देवीं वाचमजनयन्त देवाः । RV. VIII. 100. 11; N. 11. 29.

देवेभ्यश्च पितृभ्य आ । RV. X. 16. 11; VS. 19. 65; N. 1. 4.

देवेभ्यो वनस्पते हवींषि । MS. 4. 13. 7: 208. 10; KS. 18. 21; TB. 3. 6. 11. 2; N. 8. 19.

देवो देवाच्या कृपा । RV. I. 127. 1; AV. 20. 67. 3; SV. 1. 465; 2. 1163; VS. 15. 47; N. 6. 8.

दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा । RV. X. 110. 7; AV. 5. 12. 7; VS. 29. 32; N. 8. 12.

द्यावा नः पृथिवी इमं । RV. II. 41.20; N. 9. 38.

द्यौर्मे पिता जनिता । RV. I. 164. 33; N. 4. 21; द्यौर्नः पिता etc. AV. 9. 10. 12.

द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः । RV. II. 37. 4; N. 8. 2.

द्रविणोदा द्रविणसः । RV. I. 15. 7; N. 8. 2.

द्वादश प्रधयश्चक्रमेकम् । RV. I. 164. 48; AV. 10. 8. 4; N. 4. 27.

N. 4. 17.
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे । RV. II. 11. 21; 15. 10; 16. 9; 17. 9; 18. 9; 19. 9; 29. 9; N. 1. 7.
नेदीय इत्सृण्यः । RV. X. 101. 3; VS. 12. 68; N. 5. 28.
नेन्द्रं देवममंसत । RV. X. 86. 1; AV. 20. 126. 1; N. 1. 4; 13. 4.
नेन्द्राद्दते पवते धाम किञ्चन । RV. IX. 69. 6; SV. 2. 720; N. 7. 2.
नेमे देवा नेमे ऽसुराः । N. 3. 20; cf. MS. 2. 9: नमे देवा आसन्नेमे ऽसुराः ।
न्यक्रन्दयन्नुपयन्त एनम् । RV. X. 102. 5; N. 9. 23.
न्याविध्यदिलीबिशस्य । RV. I. 33. 12; N. 6. 19.

पञ्चर्तवः संवत्सरस्य । N. 4. 27; cf. AB. 1. 1: द्वादशमासाः पञ्चर्तवो हेमन्तशिशिरयोः समासेन तावान्संवत्सरः । cf. also ŚB. 1. 3. 5. 11; 1. 7. 2. 8; 12. 3. 2. 1.
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने । RV. I. 164. 13; AV. 9. 9. 11; N. 4. 27.
पत्नीवन्तः सुता इमे । RV. VIII. 93. 22; N. 5. 18.
पथस्पथः परिपतिं वचस्या । RV. VI. 49. 8; VS. 34. 42; N. 12. 18.
पदं देवस्य नमसा वयन्तः । RV. VI. 1. 4; N. 4. 19.
पदप्रकृतिः संहिता । N. 1. 17; R. Pra. 2. 1.
परः सन्निकर्षः संहिता । N. 1. 17; Pāṇ. 1. 4. 109.
परं मृत्यो अनु परेहि पन्थाम् । RV. X. 18. 1; AV. 12. 2. 21; VS. 35. 7; N. 11. 7.
पराशरः शतयातु र्वसिष्ठः । RV. VII. 18. 21; N. 6. 30.
परि घ्रंसमोमना वां । RV. VII. 69. 4; N. 6. 4.
परिषद्यं ह्यरणस्य रेक्णः । RV. VII. 4. 7; N. 3. 2.
परेयिवांसं प्रवतो महीरनु । RV. X. 14. 1; N. 10. 20.
परो निर्ऋत्या आ चक्ष्व । RV. X. 164. 1; AV. 20. 96. 23; N. 1. 17.
पर्याया इव त्वदाश्विनम् । N. 1. 9; KB. 17. 4.
पवित्रवन्तः परि वाचमासते । RV. IX. 73. 3; N. 12. 32.
पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः । RV. I. 164. 16; AV. 9. 9. 15; N. 5. 1; 13. 33=14. 20.
पश्यन्तो द्यामिव स्तृभिः । RV. IV. 7. 3; N. 3. 20.
पश्यन्हिरण्यचक्रान् । RV. I. 88. 5; N. 5. 4.
पाकस्थामा कौरयाणः । RV. VIII. 3. 21; N. 5. 15.
पात्रेव भिन्दन् सत एति । RV. VII. 104. 21; AV. 8. 4. 21; N. 3. 20.
पारं नो अस्य विष्पितस्य । RV. VII. 60. 7; N. 6. 20.
पार्श्वतः श्रोणितः शितामतः । N. 4. 3; frag. of VS. 21. 43.
पावका नः सरस्वती । RV. I. 3. 10;

SV.1.189;VS.20.84;N.11 26.
पावीरवी तन्यतुरेकपादज. । RV. X. 65. 13; N. 12. 30.
पितुं नु स्तोषं महः । RV. I. 187. 1; VS. 34. 7; N. 9. 25.
पीयति त्वो अनु त्वो । RV. I. 147. 2; VS. 12. 42; N. 3. 20.
पुनरेहि वाचस्पते । AV.1.1.2;N. 10.18.
पुनरेहि वृषाकपे । RV. X. 86. 21; AV. 20. 126. 21; N. 12. 28.
पुनः समव्यद्वितत वयन्ती । RV. II. 38. 4; N. 4. 11.
पुनानो वाताप्यं । RV. IX. 93. 5; N. 6. 28.
पुरु त्वा दाश्वान्वोचे । RV. I. 150. 1; N. 5. 7.
पुरुप्रियो भन्दते धामभिः । RV. III. 3. 4; N. 5. 2.
पुरोळा अग्ने पचतः । RV. III. 28. 2; N. 6. 16.
पुलुकामो हि मर्त्यः । RV. I. 179. 5; N. 6. 4.
पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वान् । RV. X. 17. 3; AV. 18. 2. 54; N. 7. 9.
पृथक् प्रायन्प्रथमा । RV.X.44. 6; AV. 20. 94. 6; N. 5. 25.
पृथुज्रया अमिनादायुः । RV. III. 49. 2; N. 5. 9.
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो । RV. X. 121. 10; AV. 7/30. 3; VS. 10.20; 23. 65; N. 10. 43.
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट । RV. VII. 100. 5; N. 5. 9.
प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे । RV. I. 129. 6; N. 10. 42.
प्रति त्यं चारुमध्वरम् । RV. 1. 19. 1; SV. 1. 16; N. 10. 36.
प्रत्यग्ने हरसा हरः । RV. X. 87. 25; SV. 1. 95; N. 4. 19.
प्रत्यङ्देवानां विशः । RV. I. 50. 5; AV. 13. 2.20; 20.47.17; N.12.24.
प्र नूनं जातवेदसमश्वं हिनोत । RV. X. 188. 1; N. 7. 20.
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचम् । RV. I. 59. 6; N. 7. 23.
प्र पर्वतानामुशती उपस्थात् । RV. III. 33. 1; N. 9. 39.
प्र मन्दिने पितुमत् । RV. I. 101. 1; SV. 1. 380; N. 4. 24.
प्रयाजान्मे अनुयाजांश्च केवलान् । RV. X. 51. 8; N. 8. 22.
प्र वावृजे सुप्रया बर्हिः । RV. VII. 39. 2; VS. 33. 44; N. 5. 28.
प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो । RV. IV. 34. 3; N. 6. 16.
प्र वो महे मन्दमानायान्धसः । RV. X. 50. 1; VS. 33. 23; N. 11. 9.
प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् । RV. III. 59. 2; N. 2. 13.
प्र सीमादित्यो असृजत् । RV. II. 28. 4; N. 1. 7.
प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः । RV. I. 33. 13; N. 6. 16.
प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्याः । RV. X. 110. 40; AV. 5. 12. 4; VS. 29. 29; N. 8. 9.

प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम । RV. VII. 41. 2; N. 12. 14.

प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत । RV. V. 77. 2; N. 12. 5.

प्रातर्युजा वि बोधय । RV. I. 22. 1; N. 12. 4.

प्रावेपा मा बृहतो मादयन्ति । RV. X. 34. 1; N. 9. 8.

प्रियमेधवदत्रिवत् । RV. I. 45. 3; N. 3. 17.

प्रीणीताश्वान्हितं जयाथ । RV. X. 101. 7; N. 5. 26.

प्रैते वदन्तु प्र वयं वदाम । RV. X. 94. 1; N. 9. 9.

प्रोहाणीति । N. 1. 15; cf. VS. 2. 15.

बळित्था पर्वतानां । RV. V. 84 1; KS. 10. 12; N. 11. 37.

बतो बतासि यम । RV. X. 10. 13; AV. 18. 1. 15; N. 6. 28.

बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रः । RV. VI. 75. 5; VS. 29. 42; N. 9. 14.

बृबदुक्थं हवामहे । RV. VIII. 32. 10; SV. 1. 217; N. 6. 4.

बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा । RV. I. 54. 3; N. 6. 18.

बृहस्पते चयस इत्पियारुम् । RV. I. 190. 5; N. 4. 25.

ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिः । RV. X. 67. 7; AV. 20. 91. 7; N. 5. 4.

ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनां । RV. IX. 96. 6; SV. 2. 294; N.13.26= 14. 13.

भद्रं वद दक्षिणतः । RVKh. 2. 43. 1; N. 9. 5.

भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति । RV. I. 164. 51; N. 6. 22; 7. 23.

भूमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् । RV. I. 31.16; N. 6. 20.

भोजस्येदं पुष्करिणीव वेश्म । RV.X.107. 10; N. 7. 3.

भ्राजन्तो अग्नयो यथा । RV. I. 5. 3; AV. 13. 2. 18; 20. 47. 15; VS. 8. 40; N. 3. 15.

मण्डूका इवोदकात् । RV. X. 166. 5; N. 10. 16.

मतीनां च साधनं । RV. X. 26. 4; N. 6. 29.

मरुतो जज्झतीरिव । RV. V. 52. 6; N 6 16.

मरुत्वाँ इन्द्र वृषभो रणाय । RV. III. 47. 1; VS. 7. 38; N. 4. 8;

महः क्षोणस्याश्विना । RV. I. 117. 8; N. 6. 6.

महत्तत्सोमो महिषश्चकार । RV. IX. 97. 41; SV. 1. 542; 2. 605; N. 13. 30=14. 17.

महत्तदुल्बं स्थविरं । RV. X. 51. 1; N. 6. 35.

महाँ अमत्रो वृजने । RV. III. 36. 4; N. 6. 23.

महीव कृत्तिः शरणा त इन्द्र । RV. VIII. 90. 6; SV. 2. 762; N. 5. 22.

महो अर्णः सरस्वती । RV. I. 3. 12; VS. 20. 86; N. 11. 27.

मा चिदन्यद्विशंसत। RV. VIII. 1. 1; AV. 20. 85. 1; SV. 1. 242; 2. 710; N. 7. 2.
मा ते राधांसि मा त ऊतयः। RV. I. 84. 20; SV. 2. 1074; N. 15. 48= 14. 37.
मा त्वा सोमस्य गल्दया। RV. VIII. 1. 20; N. 6. 24.
मा नः समस्य दूढ्यः। RV. VIII. 75. 9; N. 5. 23.
मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धात्। RV. V. 41. 16; VII. 34. 17; N. 10. 45.
मा नो मघेव निष्षपी। RV. I. 104. 5; N. 5. 16.
मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुः। RV. I. 162. 1; VS. 25. 24; N. 9. 3.
मा रधाम द्विषते सोम राजन्। RV. X. 128. 5; AV. 5. 3. 7; N.10.40.
मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणः। RV. III. 59. 1; N. 10. 22.
मूरा अमूर न वयं। RV.X.4.4;N.6.8.
मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निः। RV. X.88. 6; N. 7. 27.
मृगं न व्रा मृगयन्ते। RV. VIII. 2. 6; N. 5. 3.
मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः। RV. I. 154. 2; X. 180. 2; AV. 7.26. 2; 84. 3; SV. 2. 1223; VS. 5. 20; 18. 17; N. 1. 20.
मेधन्तु ते वह्नयो येभिरीयसे। RV. II. 37. 3; N. 8. 3.
मेषो भूतोऽभि यन्नयः। RV. VIII. 2. 40; N. 3. 16.
मोषथा वृक्षं कपनेव। RV. V. 54. 6; N. 6. 4.

य आतृणत्त्यवितथेन। SUB. 3; Va. Dh. 2. 10; N. 2. 4.
य आरितः कर्मणि। RV. I. 101. 4; N. 5. 15.
य इन्द्राग्नी सुतेषु। RV. VI. 59. 4; N. 5. 22.
य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वत्। RV. X. 81. 1; VS.17.17;N.10.26.
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री। RV.X.110. 9; AV. 5. 12. 9; VS. 29. 34; N. 8. 14.
य ईं चकार न सो अस्य वेद। RV. I. 164.32; AV. 9. 10. 10; N. 2. 8.
य एक इद्विदयते वसु। RV. I. 84. 7; AV. 20. 63. 4; SV. 1. 389; 2. 691, N. 4. 17.
यच्चिद्धि त्वं गृहे गृहे। RV. I. 28. 5; N 9. 21.
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। RV. I. 164 50; X. 90. 16; AV. 7. 5. 1; VS. 31. 16; N. 12. 41.
यत्त्वा देव प्रपिबन्ति। RV. X. 85. 5; N. 11. 5.
यत्पाञ्चजन्यया विशा। RV. VIII. 63. 7; N. 3. 8.
यत्रा वदेते अवरः परश्च। RV. X. 88. 17; N. 7. 30.
यत्रा वो दिद्युद्रदति। RV. I. 166. 6; N. 6. 30.
यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागं। RV. I.164.

21; N. 3. 12.

यस्त्वं गृभ्णा मघवन् काशिरित्ते । RV. III. 30. 5; N. 6. 1; 7. 6.

यथा देवा अंशुमाप्याययन्ति । N. 5. 11; cf. MS. 4. 9. 27: 140. 3; 4. 12. 2: 181. 7; KS. 1. 12; AV. 7. 81. 6.

यथा वातो यथा वनं । RV. V. 78. 8; N. 3. 15.

यदस्युपजिह्विका । RV. VIII. 102. 21; N. 3. 20.

यदरोदीत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वम् । N. 10. 5; attributed to Hāridravikam; TS. 1. 5. 1. 1.

यदवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वम् । N. 2. 17; TS. 2. 4. 12. 2: यदिमाँल्लोकानवृणोत्तद् वृत्रस्य वृत्रत्वम् ।

यदा ते मर्तो । RV. I. 163. 7; X. 7. 2; VS. 29. 18; N. 6. 8.

यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति । RV. V. 39. 1; N. 4. 4.

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्याम् । RV. I. 108. 10; N. 12. 31.

यदुदञ्चो वृषाकपे । RV. X. 86. 22; AV. 20. 126. 22; N. 13. 3.

यदेदेनमदधुर्यज्ञियासः । RV. X. 88. 11; MS. 4. 14. 14: 239. 17; N. 7. 29.

यद्गृहीतमविज्ञातं । N. 1. 18; cf. SUB. 3; see Mahābhāsya. 1. 1. 1. vol. 1. p. 2.

यद्देवापिः शन्तनवे पुरोहितः । RV. X. 98. 7; N. 2. 12.

यद्द्याव इन्द्र ते शतं । RV. VIII. 70.5; AV. 20. 81. 1; 92. 20; SV. 1. 278; 2. 212; N. 13 2.

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि । RV. VIII.100. 10; N. 11. 28.

यमक्षितिमक्षितयः । N. 5. 11; cf. TS. 2. 4. 14. 1; cf. AV. 7. 81. 6; cf. MS. 4. 9. 27: 140. 3; KS. 10. 12.

यमाविहेह मातरा । RV. VI. 59. 2; N. 10. 21.

यमेव विद्याः शुचिमप्रमत्तं । SUB.3; N.2.4.

यमेरिरे भृगवः । RV. I. 143. 4; N. 4. 23.

यमो ह जातो यमो जनित्वम् । RV. 1. 66. 4; N. 10. 21.

यवं वृकेणाश्विना । RV. I. 117. 21; N. 6. 26.

यस्ते गर्भममीवा । RV. X. 162. 2; AV. 20. 96. 12; N. 6. 12.

यस्मात्परं नापरमस्ति । TA. 10. 10. 3; N. 2. 3.

यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे । RV. X. 135. 1; TA. 6. 5. 3; N. 12. 29.

यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशः । RV. I. 94. 15; N. 11. 24.

यस्य शुष्माद्रोदसी । RV. II. 12. 1; AV. 20. 34. 1; N. 3. 21; 10. 10.

यस्यामुशन्तः प्रहराम शेपम् । RV. X. 85. 37; N. 3. 21.

या ओषधीः पूर्वा जाताः । RV. X. 97. 1; VS. 12. 57; N. 9. 28.

या ते दिद्युदवसृष्टा दिवस्परि । RV. VII.

वनुयाम वनुष्यतः । RV. I. 132. 1; VIII. 40. 7; N. 5. 2.
वने न वायो न्यधायि । RV. X. 29. 1; AV. 20. 76. 1; N. 6. 28.
वम्रकः पड्भिरुप सर्पदिन्द्रम् । RV. X. 99. 12; N. 5. 3.
वम्रीभिः पुत्रमग्रुवो अदानम् । RV. IV. 19. 9; N. 3. 20.
वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रम् । RV. X. 73. 11, SV. 1. 319; N. 4. 3.
वया इव रुरुहु । RV. VI. 7. 6; N. 6.3.
वराहमिन्द्र एमुषम् । RV. VIII. 77. 10; N. 5. 4.
वसुभिः सचा भुवा । N. 5. 5; fragment of RV. II. 31. 1; VIII. 35. 1.
वाजे सुशिप्र गोमति । RV. VIII. 21. 8; N. 6. 17.
वात आवातु भेषजम् । RV. X. 186. 1; SV. 1. 184; 2. 1190; N. 10. 35.
वामं वामं त आदुरे । RV. IV. 30. 24; N. 6. 31.
वायवा याहि दर्शत । RV. I. 2. 1; N. 10. 20.
वायुर्वा त्वा मनुर्वा । TS. 1.7.7.2; N.1.5; cf. वातो वा मनो वा–VS. 9. 7.
वाहिष्ठो वां हवानां । RV. VIII 26. 16, N. 5. 1.
विजेषकृदिन्द्र इव । RV. X. 84. 5; AV. 4. 31 5; N. 6. 29.
विदथानि प्रचोदयन् । RV. III. 27. 7; SV. 2. 827; N. 6. 7.
विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून् । RV. III. 34. 1; AV. 20. 11. 1; N. 4. 17.
विद्याम तस्य ते वयम् । RV. V. 39. 2; SV. 2. 523; N. 4. 18.
वि द्यामेषि रजस्पृथु । RV. I. 50. 7; AV. 13. 2. 22; 20. 47. 19; N. 12. 23.
विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम । SUB. 3; Va. Dh. 2. 8; N. 2. 4.
विद्युन्न या पतन्ती दविद्योत् । RV. X. 95. 10; N. 11. 36.
विधुं दद्राणं समने बहूनां । RV. X. 55. 5; SV. 1. 325; 2. 1132; N; 13. 31=14. 18.
विध्यद्वराहं तिरो । RV. I. 61. 7; AV. 20. 35. 7; N. 5. 4.
वि न इन्द्र मृधो जहि । RV. X. 152. 4; AV. 1. 21. 2; SV. 2. 1218; VS. 8. 44; 18. 70; N. 7. 2.
विप्रं विप्रासोऽवसे । RV. VIII. 11. 6; N. 13. 43=14. 32.
विरूपास इदृषयः । RV. X. 62. 5; N. 11. 17.
वि वृक्षान् हन्त्युत हन्ति रक्षसः । RV. V. 83. 2; N. 10. 11.
विश्वकर्मन्हविषा वावृधानः । RV. X. 81. 6; SV. 2. 939; VS. 17. 22; N. 10. 27.
विश्वकर्मा विमना आद्विहायाः । RV. X. 82. 2; VS. 17. 26; N. 10. 26.
विश्वानरस्य वस्पतिम् । RV. VIII. 68. 4; SV. 1. 364; N. 12. 21.
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः । RV. V. 81. 2; VS. 12. 3; N. 12. 13.

2. 669; N. 6. 8.

षळर आहुरर्पितम् । N.4.27; fragment of RV.I.164.12; AV.9.9.12.

षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतानि । N. 4. 27; cf. GB. 1. 5. 5; AB.2. 7; SB. 1 3. 5. 9; 12. 3. 2. 3.

स इत्तमो ऽवयुनं । RV. VI. 21. 3; N. 5. 15.

सं रुजानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः । RV. I. 32. 6; N. 6. 4.

संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणाः । RV. VII. 103. 1; AV. 4. 15. 13;N.9.6;

सक्तुमिव तितउना पुनन्तो । RV. X.71. 2; N. 4. 10.

सचस्वा नः स्वस्तये । RV. 1. 1. 9; VS. 3. 24; N. 3. 21.

स चित्रेण चिकिते रंसु । RV. II. 4. 5; N. 6. 17.

स तुर्वणिर्महाँ । RV. I.56.3;N.6.14.

स तूताव नैनमश्नोत्यंहतिः । RV. I 94.2; N. 4. 25.

सद्यश्चिद्यः शवसा पञ्च कृष्टीः । RV. X. 178. 3; N. 10. 29.

सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञम् । RV. X. 110. 11; AV. 5. 12. 11; VS. 29. 36; N. 8. 21.

स नः सिषक्तु यस्तुरः । RV. I. 18. 2; VS. 3. 29; N. 3. 21.

स न स्तिपा उत भवा । RV. X. 69. 4; N. 6. 17.

सनेम वाजपस्त्यम् । RV. IX. 98. 12; SV. 2. 1030; N. 5. 15.

स पतत्रीत्वरं स्था । RV. X. 88. 4; N. 5. 3.

सप्त ऋषयः प्रतिहिताः शरीरे । VS.34.55; N. 12. 37.

सप्त च वै शतानि etc. N. 4. 27; AB. 2. 17; SB. 1. 5. 5. 4; 12. 3. 2. 4; cf. GB. 1. 5. 5: सप्त च वै शतानि विंशतिश्च संवत्सरस्याहानि च रात्रयश्च ।

सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुः । RV. X. 5.6; AV. 5. 1. 6; N. 6. 27.

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रम् । RV. I. 164. 2; AV. 9. 9. 2; N. 4. 27.

सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः । RV.I.164. 11; AV. 9. 9. 13; N. 4. 27.

सप्त स्वसॄररुषीः । RV.X.5. 5;N.5.1.

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतः । RV. I. 164. 36; AV. 9. 10. 17; N. 13. 34=14. 21.

स भन्दना उदियर्ति । RV. IX. 86. 41; N. 5. 2.

समस्मिञ्जायमान आसत ग्नाः । RV. X. 95. 7; N. 10. 47.

समानमेतदुदकम् । RV. I. 164. 51; N. 7. 23.

समान्या वियुते दूरेअन्ते । RV. III. 54. 7; N. 4. 25.

समिद्धस्य रुशददर्शि । RV. V. 1.2; SV. 2. 1097; N. 6. 13.

समिद्धो अञ्जन्कृदरं मतीनाम् । VS. 29.1; N. 3. 20.

समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे । RV. X.110. 1; AV. 5. 12. 1; VS. 29. 25;

सोमं गावो धेनवो वावशानाः । RV. IX. 97. 35; SV. 2. 210; N. 13. 28=14.15.

सोमं पिब मन्दसानो गणश्रिभिः । RV. V. 60. 8; N. 8. 2.

सोमं मन्यते पपिवान् । RV. X. 85. 3; AV. 14. 1. 3; N. 11. 14.

सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मणि । RV. X. 167. 3; N. 11. 12.

सोमानं स्वरणं कृणुहि । RV. 1. 18. 1; VS. 3. 28; N. 6. 10.

सोऽदेवानसृजत तत्सुराणां सुरत्वमसोरसुरानसृजत तदसुराणामसुरत्वम् । N. 3. 8; cf. TB. 2.3. 8. 2: तस्यासुरेवाजीवत् तेनासुनाऽसुरानसृजत तदसुराणामसुरत्वम् ।

स्कन्धांसीव कुलिशेना । RV. I. 32. 5; N. 6. 17.

स्तवे वज्र्यृचीषमः । RV. X. 22. 2; N. 6. 23.

स्तुषेय्यं पुरुवर्पसमृभ्वम् । RV. X. 120. 6; N. 11. 21.

स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । RV. VIII. 45. 1; SV. 1. 133; 2. 688; VS.7. 32; N. 6. 14; cf. स्तृणीत बर्हिरानुषक् । RV. I. 13. 5.

स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्निम् । RV. X. 88. 10; N. 7. 28.

स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः । RV. I. 164. 16; AV. 9. 9. 15; N. 13. 33=14. 20.

स्थाणुरयं भारहारः । N. 1. 18; cf. SUB. 3..

स्थूरं राधः शताश्वं । RV. VIII 4. 19; N. 6. 22.

स्योना पृथिवि भव । RV. 1. 22. 15; N. 9. 32.

स्वधिते मैनं हिंसीः । VS. 4. 1; 5. 42; 6. 15; N. 1. 15.

स्वयन्तो नापेक्षन्त । AV. 4. 14. 4; VS. 17. 68; N 13. 8.

स्वसुर्जारः शृणोतु नः । RV. VI. 55. 5; N. 3. 16.

स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा । RV. X. 63. 16; N. I1. 46.

स्वादिष्ठया मदिष्ठया । RV. IX. 1. 1; SV. 1. 468; 2. 39; VS. 26. 25; N. 11. 3.

हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता । RV. IV. 40. 5; VS. 10. 24; 12. 14; N. 13. 44=14. 29.

हन्ताहं पृथिवीमिमां । RV. X. 119. 9; N. 1. 4.

हरी इन्द्र प्रतद्वसू । RV. VIII. 13. 27; N. 6. 21.

हविर्भिरेके स्वरितः सचन्ते । RVKh. X. 106. 1; N. 1. 11.

हविषा जारो अपां । RV. I. 46. 4; N. 5. 24.

हविष्पान्तमजरं स्वर्विदि । RV. X. 88. 1; N. 7. 25.

हविष्माँ आविवासति । RV. I. 12. 9; SV. 2. 196; VS. 6. 23; N. 11. 23.

हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां । RV. I. 164.

27; AV. 7. 73. 8; 9. 10. 5; N. 11. 45.

हिनोता नो अध्वरं । RV. X. 30. 11; N. 6. 22.

हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथां । RV. I. 116. 8; N. 6. 36.

हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे । RV. X. 121. 1; AV. 4. 2. 7; VS. 13. 4; 23. 1; 25. 10; N. 10. 23.

हिरण्यरूपः स हिरण्यसंदृक् । RV. II. 35. 10; N. 3. 16.

हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वा । RV. X. 149. 5; N. 10. 33.

हृदा तष्टेषु मनसो जवेषु । RV. X. 71. 8; N. 13. 13.

होतुश्चित्पूर्वे हविरद्यमाशत । RV. X. 94. 2; N. 7. 7.

A list of untraced quotatios:–

अग्निः पवित्रं स मा पुनातु । N. 5. 6; cf. TB. 1.4.8.3. वैश्वानरो रश्मिभिर्मा पुनातु।...अग्ने दक्षैः पुनाहि मा ।

अदन्तकः पूषा । N.6.31; cf.KB.6.13. तस्य दन्तान्परोवाप तस्मादाहुरदन्तकः पूषा करम्भाग इति । cf. GB. 1. 2:– तस्मादाहुरदन्तकः पूषा पिष्टभाजान इति।

अवाङ्मुखः पीड्यमानो जन्तुश्चैव समन्वितः। N. 13. 19=14. 6.

अविशेषेण पुत्राणां दायो भवति धर्मतः। मिथुनानां विसर्गादौ मनुः स्वायंभुवोऽब्रवीत्॥ N. 3. 4; cf. Mdh. 9.133, 139.

असौ वा आदित्योऽग्निर्वैश्वानरः । N. 7.23; AB. VIII. 24.6; 25. 1. अग्निर्वा एष वैश्वानरः । cf. TB. iii.7. 3.1: एष वा अग्नि वैश्वानरः ।

आग्नेया वै प्रयाजा आग्नेया अनुयाजाः । N. 8. 22.

आदित्यो दक्षः । N. 11. 23.

आहारा विविधा भुक्ताः पीता नानाविधाःस्तनाः। मातरो विविधा दृष्टाः पितरः सुहृदस्तथा ॥ N. 13. 19=14. 6.

इदं तेऽन्याभिरसमानमद्भिर्याः काश्च सिन्धुं प्र वहन्ति नद्यः । सर्पो जीर्णामिव त्वचं जहाति पापं सशिरस्कोऽभ्युपेत्य ॥ N. 13. 47=14. 34.

इन्द्रे कामा अयंसत । N. 7. 2. The quotation is continued by Durga as follows:–दिव्यासः पार्थिवा उत । त्यमू षु गृणता नरः ।

इमे सुता इन्दवः प्रातरित्वना सजोषसा पिबतमश्विना तान् । अयं हि वामूतये वन्दनाय मां वायसो दोषा दयमानो अबूबुधत् ॥ N. 4. 17.

ऋच्छन्तीव खे उद्गन्ताम् । N. 1. 9.

तद्यदेनं प्राणैः समैन्धंस्तदिन्द्रस्येन्द्रत्वम् । N. 10. 8; cf. SB. 6. 1. 1. 2:–स एवेन्द्रस्तानेष प्राणान्मध्यत इन्द्रियेणैन्द्ध यदैन्द्ध तस्मादिन्ध इन्धो ह वै तमिन्द्र इत्याचक्षते ।

तं मरुतः क्षुरपविना व्ययुः । N. 5. 5. Durga attributes the quotation to a Brāhmaṇa, the

full passage being:-देवा वै वृत्रस्य मर्म नाविदन् । तं मरुतः क्षुरपविना व्ययुः । स वा एनं तदतपंस्तस्मात्सान्तपनाः ।
तस्मात्पुमान्दायादोऽदायादा स्त्री । N. 3. 4.
तस्मात्स्त्रियं जातां परास्यन्ति न पुमांसम् । N. 3. 4.
तस्मादेते व्यक्ततरे इव भवतः । N. 1. 9.
त्वामिन्द्र मतिभिः सुते । N. 4. 19.

न वा अमुं लोकं जग्मुषे किंच नाकम् । N. 2. 14.
नाभ्रात्रीमुपयच्छेत तोकं ह्यस्य तद्भवति।N.3.5.
निष्ट्वक्त्रासश्चिदिन्नरो भूरितोका वृकादिव ।
बिभ्यस्यन्तो ववाशिरे शिशिरं जीवनाय कम् ॥ N. 1. 10.
नेमानि क्षत्राणीति च ब्राह्मणम् । N. 3. 20; cf. न वा इमानि क्षत्राण्यभूवन्निति । तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम् ।TB.2.7.18.3.
नोपरस्याविष्कुर्याद्यदुपरस्याविष्कुर्याद्गर्तेष्ठाः स्यात्प्रमायुको यजमानः । N. 3. 5.

पृथिवी वैश्वानरः संवत्सरो वैश्वानरो ब्राह्मणो वैश्वानरः । N. 7. 24; cf. SB. 6. 2. 1. 36:-संवत्सरो वैश्वानरः ।

बब्धां ते हरी धाना उप ऋजीषं जिघ्रताम् । N. 5. 12. Durga gives the quotation in full as follows:
धानाः सोमानामिन्द्राद्धि च पिब च । बब्धां ते हरी धाना उप ऋजीषं जिघ्रताम् । [illegible] रथप्रुषेणे सिंचस्व । यस्त्वा पृच्छाद् वृ[illegible]त्री कामीमदथा इत्यस्मिन् सुन्वति यजमाने तस्मै किमराध्याः सुष्ठु सुवीर्यं यज्ञस्यागुर, उद्युत्त्रं यद्यदचीक्रमतां तत्तथाभूद्धोतर्यज । हारियोजनस्यायं प्रैषः ।

मृतश्चाहं पुनर्जातो जातश्चाहं पुनर्मृतः ।
नानायोनिसहस्राणि मयोषितानि यानि वै ॥ N. 13. 19=14. 6.

यदरुदत्तद्रुद्रस्य रुद्रत्वम् । N. 10. 5; attributed to Kāṭhakam.
यदस्य दिवि तृतीयं तदसावादित्य इति हि ब्राह्मणम् । N. 7. 28.
युगसाहस्रपर्यन्तमहर्यद्ब्रह्मणो विदुः ।
रात्रिं युगसहस्रान्तां ते ऽहोरात्रविदो जनाः । N. 13. 18=14. 5.

वरमाहारमाहार्षीः । N. 5. 4.
वसातिषु स्म चरथोऽसितौ पेत्वाविव ।
कदेदमश्विना युवमभि देवाँ अगच्छतम् ॥ N. 12. 2.
विद्या ह वै ब्राह्मणमा जगाम।N.2.4;SUB.3.
विपक्वप्रज्ञ आदित्य इत्युपनिषद्वर्णः । N.3.12.

शकटं शाकिनी गावो जालमस्यन्दनं वनम् ।
उदधिः पर्वतो राजा दुर्भिक्षे नव वृत्तयः ॥ N. 6. 5.

षष्टिश्च ह वै त्रीणि च शतानि संवत्सरस्याहोरात्राः । N. 4. 27.

स तौरयाण उप याहि यज्ञं मरुद्भिरिन्द्र सखिभिः सजोषाः । N. 5. 15.
समुद्राद्ध्येषोऽद्भ्य उदेति । N. 7. 17.

ADDITIONS AND CORRECTIONS

P. 60, read उभयाहस्ति–'with both hands' for उभया.

,, 65, ,, कृषे ,, कृषै

,, 71, ,, ततन्वत्–*neut. acc. sing. red. perf: pt.* of √तन्. tending' for 'he spread.'

,, 165, add एषि after एषाम्–'thou goest.' 7. 23.

,, 169, read क्रान्तदर्शनः–'seeing afar' for कान्तदर्शनः–12. 13.

,, 198, add नामधेयम्–'synonym.' 2. 5.

,, 210,211, add प्रज्ञानानि–'brilliant lights.' 12. 13.

,, 217, add बुध्नम्–'atmosphere, body, space.' 10. 44.

,, 226, ,, यहुम्–'child.' 8. 2.

,, 234, ,, वक्तव्यम्–'should be addressed.' 6. 4.

,, 248, ,, शुशोचयिषुः–'desirous of kindling.' 6. 1.

,, 253, ,, सपः–'male organ'. 5. 16.